Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

1

9 503

Ext. 14. L. 28.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Sala 1ª Clas. 4-L-4

T. 108062

R 344884

C. 1135671

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

PHILOSOPHIA
JUXTA INCONCUSSA, TUTISSIMAQUE DIVI THOMÆ DOGMATA,

Quatuor Tomis comprehensa,

Authore P. F. Antonio Gaudin, Lemovicensi, Ordinis Prædicatorum, Provinciæ Tolosanæ Alumno, in Sacra Facultate Parisiensi Doctore Theologo, & in Majori Conventu & Collegio Parisiensi ejusdem Ordinis Regente,

Editio prioribus accuratior,

Juxta novissimam Colonensem, ab Authore ex integro recensitam, emendatam, & figuris æreis illustratam, præcipuè ubi de modernis experimentis, & observationibus, atque recentiorum Philosophorum placitis, & systemate

TOMUS QUARTUS,

Moralem & Metaphysicam complectens.

VENETIIS, MDCCXXXVI.
Typis Dominici Lovisa.
SUPERIORUM PERMISSU.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

INDEX TITULORUM

TOMI QUARTI.

TERTIA PARS PHILOSOPHIÆ,

MORALIS.

PRæfatio. Pag. 1.
Quæstio Præambula, De Objecto, Natura, qualitate, Divisione Moralis Scientiæ deque idoneo ejus Auditore. 3
Articulus unicus. ibid.
Quæstio I. De ultimo Fine, seu Felicitate. 8
Ar. I. De ultimo Fine morum. 9
§. I. An detur ultimus finis vitæ humanæ, & quis sit. 10
§. II. An homo plus fines ultimos habere possit, & quomodo in fine ultimo sibi præstituendo boni à malis differant. 14
Art. II. De Felicitate objectiva, seu de re, cujus possessio hominem naturaliter felicem efficere potest. 18
§. I. Felicitas hominis in nullo bono creato potest consistere. 20
§. II. Felicitas, etiam naturalis, in solo Deo consistit. 29
Ar. III. De Felicitate formali, seu adeptione rei, qua felices sumus. 34
§. I. An Felicitas formalis in hac vita possit obtineri, vel solum in altera. 35
§. II. In quo sita sit Felicitas hujus vitæ, quave ratione possit obtineri. 40
§. III. In qua operatione consistat Felicitas formalis. 49

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

INDEX TITULORUM

Quæstio I. De actibus moralibus, seu de Voluntario, præcipuè Libero. 60

Ar. I. De Voluntario in genere, quid sit, à quibus tollatur, quomodo dividatur. ibid.

Art. II. De Voluntario Libero. 66

§. I. De variis libertatis acceptionibus, & divisionibus. ibid.

§. II. De origine Liberatis Arbritri. 68

§. III. An indifferentia sit de ratione Libertatis arbitrii. 73

§. IV. Quæ Indifferentia sit de ratione Libertatis 82

Art. III. De Actibus Voluntariis speciatim. 89

Questio III. De Passionibus. 96

Art. I. De Passionibus in communi. ibid.

Art. II. De Passionibus partis concupiscibilis. 99

§. I. De Amore & Odio. ibid.

De Natura Amoris. 100

Amoris Causæ. 101

Effectus Amoris. 103

§. II. De Desiderio & Fuga. 106

§. III. De Delectatione & Tristitia. 109

Delectationis Natura & Divisio. 110

Delectationis Causæ. 112

Delectationis Effectus. 114

De Tristitia, ejusque remediis. 115

Art. III. De Passionibus partis Irascibilis. 116

Quæstio IV. De Bonitate & Malitia Morum. 124

Ar. I. Quid sit Moralitas, deque ejus divisione. 124

Ar. II. An detur actus indifferens. 126

Art. III. De Regula Morum. 130

De Conscientja. 133

De Lege. 134

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Quæstio V. De virtute in genere. 138
Art. I. De Natura & Proprietatibus Virtutis. ibid.
Art. II. De Causis & divisione Virtutis. 141
Art. III. De Contrario Virtutis, scilicet Vitio. 147
Quæstio VI. De Virtutibus in particulari. 150
Art. I De Prudentia. 151
§. I. De partibus integralibus Prudentiæ. 153
§. II. De partibus subjectivis Prudentiæ. 157
§. III. De partibus potentialibus Prudentiæ. 159
Ar. II. De Justitia. 161
§. I. De partibus integralibus, & subjectivis Justitiæ. 163
§. II. De partibus potentialibus Justitiæ. 167
Art. III. Temperantia. 171
§. I. De partibus integralibus, & subjectivis Temperantiæ. 172
§. II. De partibus potentialibus Temperantiæ. 175
Ar. IV. De Fortitudine. 177
Ar. V. De Conexione Virtutum. 184

QUARTA PARS PHILOSOPHIÆ,

METAPHISICA.

PRæfatio. 189
Quæstio Proœmialis, De ipsa Metaphysica. 190
Articulus unicus. ibid.
Disp. I. De Ente in communi. 196
Quæst. I. De principiis Entis. ibid.
Art. I. De principiis cognitionis Entis. 197
Art. II. De principiis Entis constitutivis. 199

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

INDEX TITULORUM

Quid & quotuplex sit Actus. ibid
Quid & quotuplex sit Potentia. 10
Art. III. De Potentia objectiva. 20
Art. IV. De Potentia Obedientiali. 20
Quæstio II. De Ente secundùm se. 20
Art. I. Quid & quotuplex sit Ens, & quo modo sit primum cognitum. ibi
Art. II. An Ens sit univocum ad inferiora, 211
Art. III. De distinctione Essentiæ, & Existentiæ. 21
Art. IV. De Subsistentia; Supposito, & Persona. 2
Quæstio III. De proprietatibus Entis. 2
Art. I. De Unitate. ibi
Art. II. De Distinctione. 2
§. I. De variis Distinctionum generibus. ib
§. II. Non datur Distinctio Scoti. 2
§. III. Solvuntur ejus argumenta. 2
Art. III. De Veritate. 2
§. I De Falsitate. 2
Art. IV. De Bonitate. 1
Disput. II. De Entè spirituali. 1
Quæstio I. De Deo. ib
Art. I. De Exsistentia Dei. ib
Art. II. De Attributis Dei. 1
Quæstio II. De Angelis, & Anima [separa 271
Art. I. De Angelis. ib
Art. II. De Anima separata. 1
Quæstio III. De Præmotione, seu Influxu in causas secundas.
Art. I. Quæstionis status, & variæ senten 278
Art. II. Quid sit Concursus simultaneu
Quid Præmotio Physica; Quid Motio

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ralis. 283
Art. An possit Deus etiam causas liberas, illæsa libertate, Physicè præmovere. 288
Art. IV. An re ipsa Deus omnes causas ad agendum Physicè præmoveat; deturne Præmotio. 293
§. I. Probatur Præmotio authoritate Scripturæ. 295
§. II. Probatur Præmotio ex Conciliis. 297
§. III. Probatur Præmotio ex Ecclesiæ precibus. 302
§. IV. Probatur Præmotio ex SS. Patribus. 303
§. V. Probatur Præmotio authoritate Philosophorum. 304
§. VI. Probatur Præmotio ex S. Augustino. 308.
§. VII. Probatur Præmotio ex S. Thoma. 310
§. VIII. Probatur Præmotio rationibus. 314
1. Ratio. Præmovet Deus, Quia est primus Motor. ibid.
2. Ratio. Quia causæ secundæ sunt Instrumenta Dei. 316
3. Ratio. Quia Deus causat influxum causæ secundæ. 318
4. Ratio. Quia est universalis Provisor. 319
5. Ratio. Quia causa secunda est indifferens & contingens. 320
6. Ratio. Quia Deus est omnium Dominus. 323
7. Ratio. Quia virtus creaturæ non, est activa, nisi in actu primo. 324
Probatur Præmotio exemplis. 328
Probatur ultimò Præmotio ex inconvenientibus. 329
Art. V. Utrùm, & quomodo Deus præmoveat ad actum peccati. 331

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

INDEX TITULORUM TOMI IV.

Art. VI. Explicatur natura Præmotionis, & modus, quo diſpenſatur. 33
Art. VII. Solvuntur objectiones. 33
Art. VIII. Declaratur ampliùs concordia liber tatis cum Præmotione, ac ea in re Thomi ſtas eſſe omnium remotiſſimos ab Hæreti cis. 35
Quæſtio IV. De Acidentibus ſpiritualibus præcipuè de Scientia. 36
Art. I. De Virtute intellectuali in genere. 36
Art. II De Scientia ſecundùm ſe. 36
Art. III. De Unitate ſententiarum. 36
Art. IV. Utrùm intellectus de eodem objecti poſſit ſimul habere Scientiam & Opinionem 370
Art. V. Poſitne Scientia eſſe ſimul cum Fid Divina. 37

APPENDIX.

De Ente rationis. 38
Art. I. An, quid, & quotuplex ſit Ens rationis. ibi
Art. II. Quæ Facultas efficiat Ens rationi 382

Finis Indicis Tomi IV.

TER-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

TERTIA PARS
PHILOSOPHIÆ
ETHICA, seu MORALIS.

PRÆFATIO.

IN hac Philosophiæ Parte non utar longa commendatione rerum, de quibus dicturi sumus. Ex ipso enim titulo patet, eam occupari circa notitiam Morum, id est, circa artem bene rectèque vivendi, qua nihil in scientiis præstantius, ac utilius esse potest. Unde ab Antiquis appellata sunt Georgica, *id est, Agricultura*, Animi, *quod ut agrorum cultura illos ex se aut steriles, aut infelicium duntaxat plantarum feraces, exercendo, curando, artificioseque tractando, non ornatiores modo efficit, sed utilium, suaviumque fructuum multiplici proventu felices; sic Ethica humanum Animum sine cultu rudem, agrestem, squalidum, bruteſcentem, horrentemque vitiis, non modo præceptis suis informando politiorem, mitiorem, ornatioremque efficiat; sed etiam virtutum, quibus nihil in humanis exoptabilius, formosiusque exsistit, uberrimo fructu cumulatum. Quæ ars quam cæteris præstet, satis omnes norunt; illeque lueulenter indicavit, qui in modum Oraculi edidit,* ut quisque seipsum agnosceret, *ea compendiosa voce, quid homini potissimum expediret, comprehendens. Et planè decet sollicitam in cæteris scrutandis Mentem, in propriis negotiis cæcutire non turpi tantum, sed perniciosa quoque socordia: cum cæterarum rerum cognito curiosa prope magis sit, quam necessaria; vivendi vero ars & notitia fax sit homini ad virtutem & felicitatem pergenti, quæ nisi præluceat,*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ceat, ut navis in cæca tempestate agitata, non errori [illegible]
do, sed etiam certissimæ ruinæ exponetur. Maxime cum [illegible]
mo casu, bonus, ac vere felix evadere possit sed ea vi [illegible]
tis, quo boni felicesque sumus, prima conditio sit, ut [illegible]
sciens operetur. Age igitur tam necessariam, tam fruc [illegible]
sam scientiam aggrediamur, & cum superiori Philoso [illegible]
parte de Anima rationali, deque potentiis ejus dixerim [illegible]
nunc qua arte seipsam, suosque motus regere, forma [illegible]
tractareque debeat, ut bene feliciterque vivat, paucis a [illegible]
riamus. Sed cum eorum, quæ ad Moralem pertinent, n [illegible]
ximam partem sibi Theologia jure vindicet, ingensque af [illegible]
finitas inter res Morales & Theologicas, ne, ut ajun [illegible]
saltemus extra chorum, & intempestivè falcem in alie [illegible]
messem mittamus, ita stylus nobis temperandus est, ut [illegible]
hil aliud de Moribus disseramus, quam quod ex natu [illegible]
bus principiis humanæ rationis lumine deduci. potest. [illegible]
nempe discutiendum proprie spectat ad Philosophum, n [illegible]
alio argumento accuratius diligentiusque insudarunt anti [illegible]
illa Philosophiæ lumina, Socrates, qui, ut notat Cic [illegible]
Philosophiam in rebus naturalibus morosius hærentem ad [illegible]
res primus inter Græcos deduxisse videtur, eamque de
cassé e cęlo, & in urbibus collocasse, & in domos et
introduxisse, & coegisse de vita & moribus, rebus te
bonis, & malis quærere. 5. *Tuscul. Plato in nullare* [illegible]
gis, quam in hac parte Divinus. Aristoteles, in quo [illegible]
mana ratio, quousque in moralibus progredi posset, [illegible]
disse videtur. Idque, ut mittam Stoicos pene nimiæ vi [illegible]
tis reos, si tamen nimia virtus esse posset, quæ in m [illegible]
consistit; Epicureos morum corruptores, potius quam [illegible]
latores; Cynicos, quibus impudentia pro Heroica vir [illegible]
fuit. Sed ad rem veniamus.

QUÆ

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO PRÆAMBULA

De Objecto, Natura, Qualitate, Divisione Moralis scientiæ, deque idoneo ejus Auditore.

ARTICULUS UNICUS.

MOralis Scientiæ objectum esse Mores humanos ex ipsa ejus nomine constat. Porro quid sit Mos luculenter declarat D. Thomas 1. 2. qu. 58. ar. 1. *Mos*, inquit, *duo significat. Quandoque enim significat Consuetudinem, sicut dicitur* Actor. 15. Nisi circumcidamini secundnm morem Moysi, non poteritis salvi fieri. *Quandoque vero significat inclinationem quandam naturalem, vel quasi naturalem ad aliquid agendum: unde & etiam brutorum animalium dicuntur aliqui meres. Unde dicitur* 2. Machab. 11. *quod* Leonum more irruentes in hostes prostraverunt eos. *Et sic accipitur mos in* Psal. 67. *ubi dicitur*: Qui habitare facit unius moris in domo. *Et hæ quidem duæ significationes in nullo distinguuntur apud Latinos quantum ad vocem, in Græco autem destinguuntur: nam*, Ethos, *quod apud nos morem significat, quandoque habet primam longam, & scribitur* ἦθος *per* η: *quandoque habet primam correptam, & scribitur* ἔθος *per* ε. *Dicitur autem virtus moralis à more, secundum quod mos significat quandam inclinationem naturalem, vel quasi naturalem, ad aliquid agendum*. Hæc ille. Ex quibus constat, Mores hic sumi pro inclinationibus, seu affectibus, aut a natura inditis, aut aliunde contractis, iisque non purè sumptis, & quales brutis etiam competunt, sed rationis judicio tractabilibus, & ad bonum, aut malum flexibilibus, quales duntaxat homini proprie insunt, qui & libertate in bonum, ac malum flexilis est, & ratione seipsum regit, cujus proinde actiones & affectiones propriè Moris nomine designantur. Verum cum tria distinguantur in objecto,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

materiale, formale, & ratio, ſub qua; ut hæc brev
ter circa Moralem dilucidentur.

Dico 1. Objectum materiale Moralis ſunt affectus, ſ
actus humani; formale vero eſt moralitas, cuius ta
actus, ſeu affectus ſunt capaces; ratio vero, ſub qu
ſunt prima principia practica.

Declaratur concluſio quoad ſingulas partes. Et in pr
mis, quod affectus humani (id eſt, quos duce ration
ac libertate comite elicimus) ſint obiectum materi
Moralis, conſtat. Siquidem licet actus illos aliquate
attingat Phyſica, quatenus ſunt vitales motus, eos tam
diſcutit Moralis, quatenus ſunt ſubiectum boni & m
moralis, proindeque eos habet, ut obiectum materia
Quod vero Moralitas, ſeu, ut explicat S. Thomas
Procœmio Ethicæ, *ordo ille, quem ratio facit in actib
voluntatis*, ſit formale obiectum Moralis Doctrinæ,
probatur. Obiectum quidem materiale ſcientiæ eſt re
de qua agit. Obiectum vero formale eſt illa ratio, qu
in tali re conſiderat & diſcutit; Sed Moralis circa human
affectus non conſiderat aliud, quam moralitatem, id e
rationem boni & mali, ſeu recti & iniqui, quam ind
re poſſunt: Ergo moralitas eſt obiectum formale Mor
lis. Porro cum ex obiecto materiali & formali fiat un
obiectum totale, id reſpectu Moralis aliud eſſe n
poteſt, niſi Ens morale, ſeu Actio moralis.

Tertia concluſionis pars etiam ſuadetnr. Ratio, f
qua cuius libet ſcientiæ ſunt principia, quibus ſ
concluſiones demonſtrat; Sed Moralis ſuas demonſt
concluſiones per prima principia practica, quæ ſunt
riſſimi luminis naturalis radii, quibus circa fugiend
eligendaque illuminamur: Ergo ſunt ratio, ſub qua M
ralis. Horum vero principiorum habitualis cogn
vocatur *ſynderesis*, ſeu *ſynteresis*, a verbo Græco *ſmyti*
quod eſt *obſervare*, a quo *ſmytiriſis*, id eſt, *obſervati*
eo quod ille habitus ſit inſtar vigilis cuiuſdam cenſo
omnes actiones obſervantis, malas perpetuo carpenti
ac reprehendentis, ideoque improbum animum tac
corrodentis, vellicantis, flagellantis.

Ex hac concluſione intelligi poteſt, cur Moralis dic
tur ſubalternari Phyſicæ. Quia ſcilicet, ut ſolent ſcie
tiæ ſubalternatæ, format ſuum obiectum addendo aliqu
differentiam obiecto Phyſicæ. Phyſica enim conſider
motus vitales, & inter alios, humanos affectus, præc
fecundum quod motus ſunt vitaliter ab anima procede
tes. Moralis vero de iis agit non præciſe, ut motus
rales ſunt, ſed ut ſubiacent moralitati, id eſt, quat
tenus ad rationis regulas collati bene, vel male fieri po
ſſunt.

Dico

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Dico 2. Moralis eſt vera ſcientia a Prudentia realiter diſtincta.

Probatur prima pars. Siquidem Moralis ex certiſſimis prineipiis plures concluſiones evidenter deducit & demonſtrat; imò evidentioribus fere nititur principiis, quam plures aliæ ſcientiæ. Quis enim adeo hebes, ſtupidus, protervus, qui neget homini ſecundum rationem eſſe vivendum; pro gratia non rependendam eſſe injuriam; parentes colendos; æquum eſſe, ut unicuique, quod ſuum eſt, reddatur; virtutem, bonumque amari debere, malum, ac turpe fugiendum; & alia ejuſmodi apud gentes etiam maxime incultas, barbaras, ac feras receptiſſima, quibus ut principiis Moralis Doctrina nititur: Ergo eſt vera ſcientia.

Probatur etiam ſecunda pars, quæ eſt contra Epicurum, pluresque alios, Moralem ſcientiam cum prudentia confundentes. Primo. Scientia dividitur contra Prudentiam. Omnes enim quinque virtutum intellectualium ſpecies diſtinguunt, Intelligentiam, Sapientiam, Scientiam, Prudentiam, & Artem; Sed Moralis, ut jam diximus, eſt ſcientia: Ergo diſtinguitur a Prudentia.

Confirmatur. Habitus diverſi ſunt, qui habent diverſa principia, diverſum objectum, diverſos actus, diverſa corruptiva; Sed hæc omnia diverſa ſunt in Scientia Morali & Prudentia: Ergo ſunt diverſi habitus. Probatur minor quoad ſingulas partes. In primis habent diverſa principia; ut enim notat D. Thomas 1.2. quæſt. 58. ar. 5. principia Prudentiæ non ſunt principia univerſalia ſciendi, quid bonum ſit, aut malum in communi, quod pertinet ad Moralem, ſed principia particularia, quibus judicatur, quid hic & nunc in particulari eligendum ſit. Unde, ut ibidem ponderat S. Doctor, fieri poteſt, ut quis ſcientificè noſcat, quid turpe ſit, & quid honeſtum illudque fugiendum eſſe, hoc vero eligendum; & tamen in particulari imprudenter eligat turpe, & repudiet honeſtum: *Quatenus*, inquit, *hujuſmodi univerſale principium cognitum per intellectum, vel ſcientiam*, Moralem nempe) *corrumpitur in particulari per aliquam paſſionem ſicut concupiſcenti, quando concupiſcentia vincit, videtur hoc eſſe bonum, quod concupiſcit, licet ſi contra univerſale judicium rationis*: Ergo Prudentia & Scientia Moralis nituntur diverſis principiis.

Quod etiam habeant diverſum formaliter objectum, ſuadetur ex Ariſtotele 6: Eth. c. 9. Nam licet utraque reſpiciat gibilia, ſeu operationes voluntatis; attamen Moralis reſpicit illas in univerſali, ut ſcientificè cognoſcibiles. Prudentia vero in particulari, ut hic & nunc operabiles, ac rectè regulabiles; ſeu ut dicit D. Thomas

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Quæst. 4. de Virtutibus in communi, ar. 6. *Ad Scientiam* (Moralem scilicet) *pertinet universale judicium de agendis, sicut fornicationem esse malum, furtum non esse faciendum; sed ad prudentiam pertinet recte judicare de agibilibus singulis, prout sunt nunc agenda*; Atqui hæc duo in ratione objecti formaliter differunt: Ergo Prudentia & Moralis respiciunt objecta formaliter diversa.

Quod vero habeant diversos actus, probatnr. Actus Scientiæ Moralis est scire; vitiorum, virtutumque naturam subtiliter indagare, veraciter penetrare, evidenter demonstrare: unde Scientia Moralis utitur syllosgismis logicalibus, quemadmodum & aliæ scientiæ. At vero actus Prudentiæ est ex bona finis intentione de congruis mediis judicare, ac quid eligendum sit præcipere: unde Prudentia non utitur syllogismis logicalibus, sed longe alterius generis, in quibus scilicet recta finis Intentio est quasi major; Judicium vero medii assumendi, quasi minor; & Electio quasi conclusio: Ergo Prudentia & Moralis habent actus diversos.

Quód demum habeant diversa contraria & corrupti suadetur. Nam Prudentia corrumpitur affectu vitiisc rupto, quantumvis intellectus maneat circa agibilia illustratus: unde vir Moralium rerum cognitione versatissimus potest esse imprudentissimus, si sit malus. Nam, recte ait Aristoieles 2. Eth. *Scire parum, vel nihil deest ad virtutem*; & rationem subjungit, *quia multi operantur ea, quorum scientiam habent*, quod scilicet affectus vitiis depravetur, ac prudentiale judicium passionibus corrumpatur. At vero scientia Moralis non tollitur per vitia, sed per ignorantiam; ideoque vir pessimus potest esse in Moralibus doctissimus: Ergo scientia Moralis, & Prudentia habent diversa contraria, & corruptiva.

Dices. Prudentia est recta ratio agibilium, seu virtus intellectiva rationem rectificans circa agibilia; sed idem Scientiæ Morali competit: Ergo idem sunt.

Resp. Distinguo: Prudentia est recta ratio agibilium ut hic & nunc formaliter agibilia sunt, præcipiendo quid agendum sit, concedo; ut in communi scibilia sunt, speculando Rectum & Honestum, nego. Id enim proprium est Scientiæ Morali.

Instabis. In Mente idem est habitus docens & utens, de Logica diximus; Sed Moralis docet regulas morum, Prudentia iis utitur: Ergo idem habitus est solo munere diversus.

Resp. Distinguo maiorem; in speculativis, concedo; in agibilibus, nego. Nam nova & præcipua difficultas regularum actionis in ipso usu consistit; tum ob circum-

stan-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſtantias particulares, tum ob paſſiones judicium particulare corrumpentes. Et ideo præter habitum Scientiæ, qui ſpeculationem regularum dirigit, opus eſt alio, quo ratio practica firmetur ad earum uſum in particulari, ne vel paſſionum præoccupatione ſeducatur, aut circumſtantiarum varietate confundatur. Id vero ſpectat ad Prudentiam, quæ ſingulis attendit, & de his ſincere judicat: unde magis ex uſu & bona voluntate pendet, quam ex doctrina & mentis præſtantia.

Dices 3. Moralis eſt Scientia omnino practica.

Probatur. Tum ex illius fine, qui eſt practicus, ſcilicet dirigere intellectum ad bene regulandas operationes voluntatis. Tum ex ejus objecto, quod eſt etiam aliquid practicum, ſcilicet ipſum opus voluntatis, ut induit rationem honeſti & turpis, ac bene vel male fieri poteſt a nobis. Tum demum ex ejus principiis, quæ ſunt practica, utpote ad ſyndereſim pertinentia, quæ eſt habitus primorum principiorum practicorum, ſicut intelligentia eſt habitus primorum principiorum ſpeculativorum.

Quantum ad Diviſionem hujus Philoſophiæ Partis, ſecuti eundem ordinem, quem tenuit Ariſtoteles, quidquid circa Mores dicendum occurrit, ſex Quæſtionibus complectemur. Prima erit de Ultimo Fine Morum, ſeu de Felicitate. Secunda de Subjecto Moralitatis, ſcilicet de actibus voluntariis, ubi præcipuè de libertate agetuur. Tertia de Paſſionibus, quæ participant Moralitatem, quatenus a recta ratione regulari poſſunt. Quarta de Bonitate & Malitia, quæ ſunt Moralitatis ſpecies. Quinta de Virtutibus in communi, quæ ſunt bonorum morum principia. Sexta de iiſdem in particulari.

Verum antequam ad Moralem Doctrinam accedamus, quidpiam dicendum eſt de idoneo ejus Auditore. Ariſtoteles in eo tres exigit conditiones. Primam ex parte intellectus, nempe docilitatem, ut ſcilicet non exactam in Moralibus ſubtilitatem & Mathematicam certitudinem exigat, ſed qualem natura rei patitur. Quippe, inquit lib. 1. cap. 1. *eſt hominis, probe inſtituti tantam in unoquoque genere ſubtilitatem, ac tractationis exactitudinem deſiderare, quantam rei natura recipit.* Cum igitur, ut ſuperius dixerat, *in iis rebus quæ honeſtæ, quæque juſtæ ſunt*, (id eſt, in Moralibus) *tanta ſit diſſenſio, tantaque verſetur erratio*, præcipuè ubi ad particularia ſit deſcenſus, *ſatis erit, ſi in illa rudem quandam veri formam adumbremus.*

Secundam conditionem requirit ex parte affectus, ne ſcilicet afferatur ad hoc ſtudium animus vitiis correptus, ac paſſionibus ſerviens, ſed qui ratione ſuos affectus dirigat. Moralis enim Speculatio circa Actiones verſatur, &

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ideo, qui male afficitur circa Actiones, de Veritatib
Moralibus vix poteſt ſincere iudicare, ſicut guſtus depr
vatus de ſaporibus: unde inanem, atque inutilem oper
in audiendo inſumet, nec ex eo ſtudio, quem opor
fructum, reportabit.

Tertiam demum exigit conditionem ex parte ætatis,
ſcilicet, qui in hanc Scientiam incumbit, ſit iuven
ſed maturus & gravis. Tum quia iuvenes ſunt action
moralium adhuc imperiti. Tum quia paſſionibus in
ætate fervidis, nondum ſatis robuſta ad eas frænan
ratione, obtemperare ſolent. Verum, quia, ut egre
notat Ariſtoteles, quod iuvenis ſit ineptus ad Mora
ſcientiam: *Culpa non eſt in ætate, ſed in eo, quod pa
ſſionibus deordinatis conveniente vivat, & quidquid libuer
effræni animo perſequatur*; ideo cum apud Chriſtianos
tuti militet omnis ætas, iuveneſque timore Domini,
gratiæ Divinæ auxilio defectum rationis ſupplent
paſſiones ſuas frænare debeant & ſolegnt, ſcientiæ Mo
diſcendæ inepti habendi non ſunt; ideoque Salomon
ipſo doctrinæ moralis limine, id eſt, Prov. cap. 1. d
ſe ſcribere: *ut detur parvulis aſtutia, adoleſcenti ſcie
& intellectus*.

QUÆSTIO PRIMA

De Ultimo Fine Morum, ſeu de Felicitate.

TRactationem Morum cum Ariſtotele auſpicamu
ultimo eorum Fine, quia hic eſt ſcopus *nobis*, ut
ait, *tanquam ſaggittariis propoſitus*, ad quem in omn
collimare debemus; menſura & regula totius rectitud
moralis; clavus vitam noſtram dirigens, rectamque
vitiorum procellas tenens, ac veluti Sidus Nautic
cui intendendo vitæ curſus ab errore, ac naufragio
rus ſit; potius dixerim portum, ad quem huiuſce
noſtræ navigatio ſuſpirat & tendit. Unde licet ſit
mus in effecutione, eſt tamen primus in intentione,
indeque in cognitione, quia nihil volitum, quin pr
gnitum; & ut ſæpe advertit cum Ariſtotele D. Tho
ſe habet in moralibus, ſicut primum principium in
culabilibus, cuius cognitio præſupponi debet, tanq

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cæterarum omnium fons, radix, & cardo. Quæ vero de Ultimo Fine, seu Felicitate, dicenda occurrunt, tribus complectemur Articulis. In 1. agemus de Ultimo Fine secundum se spectato. In 2, de Felicitate objectiva, seu de re, cujus adeptio hominem felicem efficit. In 3. de Felicitate formali, seu de adeptione illius rei, qua homo felix efficitur.

ARTICULUS PRIMUS.

De Ultimo Fine Morum humanorum.

ACtionum, quæ ab homine fiunt, pervulgata divisio est in *actiones humanas*, & *actiones hominis*, Actiones hominis dicuntur, quæcumque ab homini fiunt. Actiones vero humanæ sunt, quæ non solum ab homine, sed etiam modo homini proprio fiunt. Porro agendi modus homini proprius est, qui rationem, qua homines sumus, consequitur. Differt autem agens rationale ab aliis, quia cum cætera instinctu impetuque naturæ ad suos actus abripiantur, agens rationale per intelligentiæ lumen & voluntatis libertatem se ipsum regit, de suis actibus per propriam deliberationem disponit, sicque illorum dominium habet: unde actio humana propriè dicitur, ut definit D. Thomas 1,2. q. 1. ar. 1. *Quæ ex voluntate deliberata procedit*, ratione scilicet præfulgente, ac in quem finem tendendum sit, ostendente; voluntate vero subsequente, ac non cæco naturæ impetu in bonum irruente, sed ex judicio rationis in id, quod expedire visum fuerit, se inclinante. Actiones vero, quibus alterutra deest conditio, *id* est, quibus aut rationis lumen non præfulget, aut voluntatis liber consensus non accedit, hominis quidem dici possunt, quippe ab eo fiunt; at non proprie humanæ, quia modo homini proprio non fiunt. Hujusmodi sunt motus primo primi, sic dicti, quod rationis judicium ante vertant; interni plerique passionum insultus, quos mens advertit, sed voluntas non approbat; membrorum varii motus, quos duce sola imaginatione homo ciet, ut dum frigentes manus confricat, palpebras identidem claudit & aperit, cutem prurientem scalpit, &c.

Verum quia intellectus in tantum præfulget voluntati, eamque movet & dirigit, in quantum ei bonum ostendit in quod tanquam in centrum inclinatur, ut in eo motus suos finiat & quietet; ideo necesse est, omnem actionem humanam tendere in aliquem finem, qui si ulterius non referatur, dicitur *ultimus*; si vero ad alium ulteriorem ordinetur, dicitur *intermedius*. Porro quomodo definiatur finis, quid sit agere propter finem, & quomodo cum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

omnia naturalia quadantenus agant propter finem, ſol agentia intellectualia ſeſe dirigunt in illum, proindeq magis proprie dicuntur *agere propter finem*, abunde ctum eſt in Phyſica 1. par. diſp. 2. quæſt. 5. de Cauſa nali.

Hic ſolum agemus de Ultimo Fine Morum, ſeu vi humanæ, circa quem quæri duo poſſunt. 1. An ſit, quid ſit, ſeu quomodo definiatur. 2. An idem homo po ſit plures ultimos fines intendere, ac quomodo bon malis in ultimo fine ſibi præſtituendo differant.

§. I.

An detur Finis Ultimus vitæ humanæ, quid proprie ſit.

FInis duobus modis *ultimus* dici poteſt. Primo ſecu dum quid, & reſpectu alicujus particularis negoti Secundo ſimpliciter, reſpectu ſcilicet totius vitæ. primis conſtat, in quolibet negotio dari aliquem ultim finem, in quem tota ejus ſeries tendat & terminetur; in Medicina, eiuſque operationibus finis ultimus ſanitas; in ſtudio ſcientiarum, cognitio veritatis; bellicis expeditionibus, victoria & pax in dominio: bita enim ſanitate quieſcit ſollicitudo Medici; verit cognita, ceſſat inquiſitionis ſtudium; parta victoria, pace glorioſa ac utili firmata, bellicæ curæ ac labor terminantur. Quæritur, an & totius vitæ ſit aliquis ul mus finis, cuius adeptio appetitum omnino quietet, h min emque felicem conſtituat.

PRIMA CONCLUSIO.

NEceſſe eſt dari aliquem totius humanæ vitæ finem timum. Ita Ariſtoteles hic, D. Thomas 1. 2. qu ar. 4. & communiter alii.

Probatur ratione D. Thomæ 1. 2. q. 1. ar. 4. Impoſſ le eſt, ut intentio hominis in diſpoſitione vitæ proce in infinitum in finibus: Ergo neceſſe eſt dari aliquem timum finem, in quo quieſcat. Conſequentia patet. batur antecedens. Tum quia generaliter in cauſis ſub dinatis procedi non poteſt in infinitum, ut probat A 8. Phyſ. text. 34. Tum ſpecialiter, quia ſi daretur ceſſus in infinitum in finibus, nulluſque eſſet, in voluntatis Intentio ultimo fiſteret, nullus etiam eſſet quo voluntas primo moveri inciperet; Atqui neceſſe dari aliquem finem, a quo primo voluntas moveatu alias nunquam moveri inciperet: Ergo non datur pro

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

fus in infinitum in finibus, sed debet esse aliquis ultimus in quo voluntas tandem quiescat. Minor patet. Probatur major. Ultimum in effectione, in quo voluntas quiescit, est primum in intentione, a quo moveri incipit; ut patet in consultatione Medica, quæ quia ultimo quiescit in sanitate obtenta, primo incipit ex sanitate intenta: Ergo nisi daretur aliquis ultimus finis; in quo voluntas ultimo quiesceret, non daretur aliquid primum in intentione, a quo voluntas primo moveri inciperet.

Confirmatur ratione Aristotelis hic cap. 1. Nisi daretur finis ultimus humanæ vitæ, appetitus humanus esset irritus & inanis; Sed hoc dici nequit, cum omnis appetitus sit inclinatio impressa ex ordinatione primi moventis, scilicet Dei, qui nihil in cassum agit, nec frustra movet: Ergo datur finis ultimus vitæ. Probatur sequela majoris, quia appetitus est irritus & inanis, qui nunquam satiari potest & pervenire, quo tendit; Atqui appetitus humanus nunquam satiari posset & pervenire quo tenderet, si in nullo posset ultimo quiescere: Ergo esset irritus & inanis: Maximè quia omnis inclinatio ad bonum, est propter quietem in bono, quod ideo dicitur *finis*, quia quietando finit & terminat desiderium appetitus: unde appetitus, qui nunquam quiescere potest, sed quocumque obtento ulterius procedit, est irritus & inanis.

Obj. Humanum desiderium in ulla re plene quiescit: Ergo non datur finis ultimus vitæ. Probatur antecedens ex ea inquietudine, qua homines nunquam bonis expletis nova semper accumulare desideria videmus: ut avari nunquam satiantur divitiis, voluptuosi voluptatibus, ambitiosi honoribus, sed semper in infinitum in suis desideriis procedunt: unde Aristoteles E. Polit. cap. 6. dixit: *Infinito concupiscentiæ existente homines infinita desiderant*.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem respondeo hanc humani cordis inquietudinem & novorum desideriorum accumulationem non probare, quod non detur finis ultimus, in quo appetitus humanus quiescat, aut quod hujusmodi homines non præstituant sibi aliquem finem ultimum in dispositione vitæ suæ; Sed solum, quod illum finem nunquam obtinent, quia in illis rebus eum quærunt, quibus non est. Omnis enim homo sibi quidem præstituit aliquem ultimum finem, quo plene obtento satiatus quiesceret; scilicet summum bonum, seu perfectam satisfactionem, ex cujus intentione primo ad operandum movetur; Sed quidam homines hanc perfectam satisfactionem, quam pro ultimo fine habent, in quibusdam quæruntur, quæ ad illam minime sufficiunt: quibus proi- obtentis non quiescunt satiati, sed usu ipso cogni- a

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

eorum insufficientia iis spretis ad nova quærenda pr
dunt. Et hæc est radix inquietudinis cordis humani
citatem in bonis perituris quærentis; hocque pacto
cti pravi in infinitum procedunt. In nulla enim res q
scunt, sed novis semper desideriis æstuant; nec mis
cor eorum bonis concupitis magis expletur, quam
losum Danaidum dolium aqua.

SECUNDA CONCLUSIO.

ULtimus humanæ vitæ finis recte definiri potest,
quem propter se tantum volumus, cætera vero
pter ipsum. Ita definitur ab Aristotele lib. 1. Ethic
c. 1. & à D. Augustino 19. de civitate Dei, c. 1.

Declaratur. In primis quod ultimus finis propt
tantum quæri debeat, palam est; si enim ad ulteri
ordinaretur, ultimus non esset. Quod etiam cætera
ad ipsum referri debeant, suadetur. Primo quia pri
in unoquoque genere est causa cæterorum; Sed ul
finis est primus in intentione, ut ex dictis patet: Er
causa omnium, quæ intenduntur, seu ratio volend
tera. Secundo appetitus omnia refert ad id, in quo
ultimo quiescit; nisi enim referret ulterius, in illi
mo quiesceret, ut de se patet; Atqui ultimus finis
quo solo ultimo quiescit appetitus. Ergo cætera
tandem referre ad ipsum. Tertio demum, ultimus
plene satiare debet appetitum, perfecte ipsi domi
totaliter ei adæquari, alias non in illo ultimo fisteret
indeque finis ultimus non esset; Atqui nec plene sa
appetitum, si aliquid ad ipsum non pertinens quere
nec dominaretur totaliter affectui, si omnes ejus
sibi non subjiceret; nec adæquaretur ei, si aliquid
cum desideraretur, quod propter ipsum non quære
Ergo ultimus finis est, propter quem cætera omnia
mus, quique proinde dicitur *felicitas*, seu *summum*
eo quod in se omnia bona colligere debeat, eoque p
perfecte satietur appetitus.

Porro qua ratione omnia referantur ad ultimum
seu beatitudinem, & quomodo amor illius sit fons
go, radix omnium aliorum affectuum, declarari a
potest non solo exemplo lucis, quæ, quia est p
summumque visibile, est ratio videndi omnia co
discrimina; aut exemplo motus cordis, qui, q
primus vitæ motus, est causa á qua profluunt
vitales motus; sed adhuc longe præclarius compar
apud D. Thomam frequentissima intellectus cum vo
te. Sic enim se habet amor ultimi finis in appetibi
sicut cognitio principiorum in intelligibilibus: und

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

prima principia sunt prima cognita, ita beatitudo, seu finis ultimus primum volitum; Et sicut non assentimur particularibus conclusionibus, nisi quatenus cohærent cum primis principiis, ita nec volumus bona particularia, nisi quatenus connexa sunt cum ultimo fine, scilicet beatitudine; Et demum sicut cognitio principiorum movet ad omnes alias cognitiones, quatenus per eam illustrati, cætera intelligimus, ideoque radix est omnium cognitionum, imò cæteræ cognitiones non sunt nisi quædam illius primi luminis propagationes & diffusiones, ita primus ille beatitudinis amor movet ad alios amores, quatenus per illum excitati, ea, quæ ad ipsum ducunt, quærimus, estque prima omnium affectuum radix; imò cæteri affectus non sunt nisi quidam illius primi amoris rami, propagines ac diffusiones; seu lineæ, ab hac circumferentia natæ, & in ejus centrum, scilicet beatitudinem, terminatæ: unde præclarè Boetius 3. de Consol. Prosa 2. *Omnis Mortalium cura, quam multiplicium studiorum labor exercet, diverso quidem calle procedit, sed ad unum tamen beatitudinis finem nititur pervenire.* Et D. Augustinus lib. 13. de Trin. cap. 5. *Omnes homines beati esse volunt, & hoc ardentissimè appetunt, & propter hoc cætera appetunt.*

Obj. Illi, *quorum Deus venter est*, ut loquitur Apostolus ad Philippenses 3. habent sine dubio illum pro ultimo fine; Sed non referunt omnia ad ipsum: Ergo non est necesse, ut omnia referantur ad ultimum finem. Probatur minor. Qui enim fieri potest, ut ad tam vile, tam angustum, tam brutale bonum humana voluntas tam latè patens omnes affectus referat & coarctet;

Resp. Nego minorem; ob id enim dicuntur ab Apostolo habere ventrem, id est, voluptates ventris, pro Deo, quia cuncta aliquatenus ad ipsas referunt. Id verò quomodo fiat, facilè intelligetur; si rem altiùs repetendo annotemus; beatitudinem, seu perfectam appetitus satiationem esse finem ultimum omnium hominum. Licèt autem humanus appetitus tam latè pateat, ut sola boni infiniti possessione satiari possit, homines tamen falsa existimatione decepti plenam desiderii satietatem fæpe reponunt in rebus angustæ, umbraticæque bonitatis: ut avari in pecunia, voluptuosi in delitis corporis, ambitiosi in honore; quatenus putant, in his rebus se sui desiderii perfectam quietem reperturos; & ideo, dicuntur eam habere pro Deo suo, id est, pro summo bono. Hujus verò miserrimæ deceptionis radix est, quod homo in hac mortali carne passionibus potiùs, quàm ratione agitur; *corpus enim, quod corrumpitur, aggravat*, id est, affectibus ex se natis trahit, *animam*: unde quid sibi bonum sit, passionum magis gustu, quàm rationis lumine sæpe determinat.

con-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Contingit autem, passionum aliquam ita vehementer ſumm
tendi, ut cæteras opprimat, aut ad ſe trahat, ſicque voluos t
luntati ſola dominetur, quam ita excæcat, & coarctat ferren
ut ſolùm illius passionis bonum advertat & appetat; sicut heute
oculos per foraminis anguſtias reſpiciens, ea ſolùm adver alius
tit, quorum ſpecies foramen admittit: unde sic coarctata plenu
ta voluntas illo unico bono obtento ſe perfectè felicem fo Conſe
re putat: ideoque omnem affectum ad ipſum dirigit, quibet,
præcipuè videre eſt in hominibus profani amoris æſtu reliq
percitis. Verùm quando boni amati poſſeſſione paſſionis timus
ardor ſedatur, voluntas quaſi laxato vinculo nativam ad 3. I
amplitudinem redit, illiuſque boni in ſufficientiam det nisi u
gens nova quærit, quibus vaſtiſſimum deſiderii hiatum ex non p
plere poſſit. Et hæc eſt ratio, cur mali ſuam felicitatem tura e
in viliſſimis rebus ponant, & tamen in nullo quieſcere eſt nit
poſſint, ſed novis ſemper deſideriis æſtuent. nec n
forma
cèt re
natur
titudi
egreg

§. II.

An Homo plures Fines ultimos habere poſſit, & quomodo in Fine ultimo ſibi præſtituendo mali à bonis differant.

Cùm
vation

QUantùm ad primam tituli partem, non procedit de nibus
Fine ultimo quaſi materialiter ſumpto, pro re ſcili immu
cet, in qua homo ſuam felicitatem reponit, de q. 17.
beatne eſſe una ſimplex, an poſſit ex pluribus ſub una to amor
tali ratione boni perfecti apprehenſis integrari. Quippe oport
conſtat, homines ad ſuam perfectam felicitatem plura, tio pr
eaque diverſiſſima requirere, opes, honores, ingenium, Obj
delicias, &c. Sed procedit de Fine ultimo formaliter ſpe- ſi aut
ctato, pro ipſa ratione ſummi boni, an ſcilicet rationem Ergo
ſummi boni poſſit homo pluribus rebus ita tribuere, ut ſi- Ref
mul quamlibet diviſim ſumptam habeat pro ultimo fine. cat,
una o
imò ja

PRIMA CONCLUSIO.

Qua
IMpoſſibile eſt, hominem plures ultimos Fines ſimul & omne
ſemel habere. Ita D. Thomas 1. 2. q. 1. a. 5. & com- ut bea
muniter alii. petan

Probatur 1. Authoritate Chriſti Domini Matth. 7. di- dùm r
centis: *Nemo poteſt duobus Dominis ſervire*; Atqui finis dinem
ultimus eſt, qui totaliter affectui dominatur, ut ex dictis rii in
patet: Ergo idem homo non poteſt ſimul & ſemel habere tius 3.
duos ultimos fines. *turali*

2. Ex ipſa ultimi finis definitione, ac ejus proprietati- Super
bus. Finis ultimus eſt, qui ad nullum alium, ſed ad quem beatit
omnia referuntur, qui perfectè ſatiat appetitum, qui eſt tudin
ſum-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

niter summum, ac plenum appetentis bonum; Atqui si homo que vellet duos ultimos fines haberet, ad neutrum eorum omnia referrentur, cùm saltem unius ad alium non ordinaretur; ; sic neuter perfectè satiaret appetitum, cum obtento uno, adveniret alius adhuc esset appetibilis, neuter esset summum, ac oarctabolenum appetentis bonum; ut enim arguit Boetius 3. de cem fo- Consol. Prosa 2. *Summum bonorum cuncta intra se conti-*, quidnet, *quia si quid abforet, summum esse non posset; quoniam* s cœtro *relinqueret extrinsecùs, quòd posset optari*: Ergo finis ul- ssioni timus cujuslibet hominis non potest esse nisi unicus.

vam ad 3. Demum quod naturaliter appetitur, non potest esse deter- nisi unum; Sed finis ultimus naturaliter appetitur: Ergo um ex- non potest esse nisi unicus. Major videtur certa, quia na- itatem ura est determinata ad unum: unde sicut unius rei non esse ter- est nisi unica forma unam rei speciem determinata, ita nec nisi unica inclinatio naturalis ad unum finem, tali formæ proportionatum. Minor vero declaratur. Nam licèt res, in qua reponendus est ultimus finis, non sit à natura determinata, attamen amor ultimi finis, seu beatitudinis, est naturaliter inditus voluntati: siquidem ut egregiè arguit D. Thomas Quæst. 16. de Verit. artic. 2. *Cùm natura in operibus suis bonum intendat, & conservationem eorum, quæ per operationem naturæ fiunt; in omnibus naturæ operibus semper principia sunt permanentia*, scil. *immutabilia & rectitudinem conservantia*. Unde ut ait 1. 2. dit de- q. 17. ar. 9. ad. 3. *Principia oportet esse naturalia*; Atqui na to- amor finis ultimi est principium omnium affectuum: Ergo uipp oportet, ut sit naturaliter inditus voluntati, sicut cogni- lura, tio principiorum naturaliter inest intellectui.

nium Obj. Non repugnat, ut quis se felicem fore arbitretur, r spe- si aut summas divitias, aut summos honores obtineat: onem Ergo duos ultimos fines sibi potest proponere.

ut si- Resp. Repuguare, ut qui res duas sibi appetibiles judi- ine, cat, alterutra se summè felicem fore arbritretur. Nam una obtenta, altera nihilominus solicitaret ejus affectum; imò jam sollicitat in Hypothesi.

Quantùm ad secundam tituli partem, in primis constat ul & omnes homines sive bonos, sive malos in hoc convenire, com- ut beatitudinem, seu perfectum, plenumque bonum appetant, ut ultimum finem. Certum est præterea secundùm rei veritatem, hoc bonum, hanc hominis beatitu- finis dinem in unica tantùm re posse reperiri, quamvis eam vaflictis rii in variis requirant, quatenus, ut præclarè ait Boebere tius 3. de Conf. *Cùm mentibus hominum veri boni sit naturaliter inserta cupiditas, ad falsa devius error adducit.* tati. Superest igitur malos á bonis differre, non in appetitu uem beatitudinis, sed in modo determinandi sibi hanc beatii est tudinem, quatenus excæcato intellectu, depravatoque

n- vi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

vitiis, ac passionibus affecto, illam in his rebus quæri in quibus non est, ea re neglecta; in qua verò est, & modo quærunt, quo minimè debent, imo quo nequaq reperient. Cæterùm cùm in hac beatitudinis inquisitio pravi homines tot, tamque diversis viis procedant, & rum cor veluti æstuosum mare tot, tamque invicem gnantibus cupiditatibus agitetur, difficile est, in his ctuum ambagibus hujus Labyrinthi filum adinvenire unum tot, tamque erraticis motibus scopum determi re, in quo & omnes mali conveniant, & à bonis di rant. Porro rem non discutimus de homine, ut elev ad finem supernaturalem, & secundùm principia fid quo pacto spectat ad Theologos, sed præcisè spectato ordine naturæ, & quatenus ea de re veritatem venari sumus ex principiis lumine naturali notis. Hoc pos sit.

SECUNDA CONCLUSIO.

DIfferunt Mali à Bonis, quod Mali sibi pro fine u mo præstituant bonum proprium taxatum, non cundùm rationis regulas, sed juxta effrænis, depravi que passionibus voluntatis libitium; proindeque in his bus, in quibus minimè reperitur, quærendum: Boni ro è contra summum suum bonum, ac beatitudi juxta rectæ rationis regulas sibi determinent, proinde in illa requærant, ubi verè reperitur. Quænam au res illa sit; dicetur Articulo sequenti. Unde finis u mus Malorum est bonum proprium, *non absolutè*, sed *solutè* quæsitum; finis vero ultimus Bonorum est bon proprium, *non dissolutè*, sed *rectè*, *& conformiter ad regu rationis spectatum*.

Conclusio desumitur ex Aristotele 9. Ethic. cap. 8. postquam statuit, quemlibet maximè se ipsum amare, bique bona procurare, inter bonos & malos illud discr men statuit, quod mali in procurando sibi bono *suis cu ditatibus*, *& affectibus*, *eique animi parti*, *quæ rationi pers est*, *obsequantur*, proindeque in bonis fallacibus su beatitudinem constituant, *in pecunia*, *in honoribus*, *voluptatibus denique corporis*, *sibi ipsis majorem partem i buendo*, *ac vindicando*, unde & à multitudine hominu quæ ea bona magni æstimat, mali dicuntur *philauti*, est, *sui amatores*, eo quod immoderatè hæc sibi proc rent. At vero boni *res pulcherrimas*, *atque sibi tribuan sed ei sui parti*, *quæ principatum tenet*, (id est, rectæ tioni) *gratificantes*, *& omnibus in rebus obtemperant* Ex quibus.

Probatur conclusio. Appetitus corruptus differt à sto

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſto, quod cùm uterque bonum proprium quærat, (quippe cùm omnis appetitus ſit inclinatio in bonum proprium naturæ, à qua fluit) rectus omnes motus ſuos rationis ductu regat, pravus vero effræni licentia rationis metas exeat; Atqui mali in determinando ſibi fine, & quærendo bono ducuntur appetitu corrupto, ideo enim mali ſunt; boni vero appetitu recto; Ergo differunt mali à bonis, quod mali ſibi ultimum finem determinent in bono proprio non ſecundùm rectæ rationis regulas, ſed juxta pravæ voluntatis libitum taxato; boni vero in eodem bono proprio á recta ratione regulato.

Porro quomodo voluntas hominis boni à charitate altius evecta bonum proprium ulterius referat in Divinum, quatenus eſt in ſe ipſo, id eſt, quatenus eſt bonum ipſius Dei; & quomodo voluntas peccatoris quantumvis moralibus virtutibus inſtructi, poſtquam per peccatum excluſa charitate à bono Divino, ut eſt in ſe, excidit, in bono proprio culpabiliter torpeat, expendere pertinet ad Theologiam.

Cæterum, quod dixi in concluſione, malos repudiato rectæ rationis ductu in proprium bonum, ac felicitatem cæco impetu irruentes, eam in his rebus quærere, in quibus minimè ſint reperturi; proindeque quidquid immoderata ſibi ſatisfaciendi aviditate moliantur, ſemper inquietos, inanes, ac miſerrimos remanere, non ſolum ſancti Prophetæ, ac ſacri Doctores cælitus edocti nobis vehementer inculcant, ſed etiam ſolo rationis lumine, ac vi pervidit, luculenterque expreſſit Ariſtoteles 9. Ethicorum cap. 4. cujus verba aureis characteribus inſcribi digna non pigebit pro hujus Articuli epilogo referre. Hujuſmodi autem ſunt. *Semper* (improbi) *ſecum pugnant ac diſſident, aliaque volunt, alia concupiſcunt. Iis enim ſprctis, ac rejectis, quæ ſibi bona eſſe opinantur, jucunda ſequuntur, & quæ ſunt damnoſa ſumunt* (quippe ut Poeta ait, *aliud ve cupido, mens aliud ſuadet.*) *Propter ignaviam autem, ac deſidiam ab iis agendis, quæ ſibi optima ducunt, longè ſe removent, & cum multa ſaciuora admiſerint, propter improbitatem vitam oderunt ac fugiunt, ſibique violentas manus inferunt. Quærunt, quibuſcum dies totos ducant, ſeipſos autem fugiunt. Multa enim gravia, atque horrenda recordantur; taliaque rurſus, cum ſoli ſunt, exſpectant; tantiſper autem, dum cum aliis ſunt, obliviſcuntur. Cùm ſit nihil in eis amabile, nihil illius amicabilis affectus, qui ſolet eſſe inter amicos, habent ad ſe ipſos. Neque enim ſecum unà lætantur, neque unà dolent. ſed in eorum animo diſcordiæ, ac ſeditiones concitantur, quatenus altera pars animi propter improbitatem, quia à quibuſdam reprimitur, dolet,* (pars ſcilicet ſenſitiva)

al-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

altera (pars rationalis scilicet, quæ judicat abstinendum esse á malo) *interdum lætatur, & huc trahit altera, illuc altera, animum quasi discerpentes. Quod si fieri possit, ut quis simul doleat & lætetur, at certè pravum paullo post quòd lætatus sit, dolore conficitur, nolletque sibi voluptatem attulisse. Malos enim assiduè actionum suarum pœnitet. Non videtur igitur homo malus ne mihi quidem amico esse animo, quia nihil habet amabile.* Unde tandem peregregiè concludit. *Quòd si ita affectum esse valde est miserum, acerrima contentione fugienda improbitas, operaque cuique danda, ut sit vir bonus.* Cautem jus pacatissimam, jucundissimamque vitam paullo ante descripserat.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Felicitate Objectiva, seu de re, cujus possessio hominem naturaliter felicem efficere potest.

CUm in felicitate duo sint, res, qua felices sumus, consecutio illius rei; primum dicitur *felicitas objectiva*; secundum *felicitas formalis*. De ista inferius dicetur. Felicitate verò objectiva nunc nobis sermo est. Quamquam verò in ea totius Moralis cardo vertatur, utpote cùm omnium actionum finis, mensura, & præmium, in nulla tamen Philosophiæ parte vehementius erraverunt antiqui Philosophi lumine fidei destituti. Cum enim formare sublimem, magnificam, augustamque felicitatis ideam, nullum in his bonis, quæ in hominem cadere possunt, deprehendebant satis amplum, purum & excelsum ad tantum munus implendum. Unde, ut inquit D. Thomas 3. cont. Gent. cap. 48. *Magnam hinc inde patiebantur angustiam eorum præclara ingenia*, nec, quó se verterent, satis in promptu habebant. Quidam hominem exactè felicem esse posse desperantes, eam vitam beatam dixerunt, non quæ bonis undique affluueret, sed quæ minus misera esset. Quorum nomine Plinius: *Si verum judicium ferre volumus*, inquit, *ac repudiata omni fortuna ambitione decernere, nihil attinet cæteros, talium nemo est felix. Abundè igitur atque indulgenter cum fortuna decidit cum eo, qui jure dici non infelix potest.* Nam, inquit Cicero 5. Tuscui. *ut quæstuosa mercatura, fructuosa aratio dicitur, non si altera semper omni damno, altera omni tempestatis calamitate semper vacet; sed si multo majore parte exsistet in utraque felicitas, sic vita non solùm si undique referta bonis est, sed si multo majore & graviore ex parte bona propendent, beata rectè dici potest.*

Sed animosiores hac in parte Stoici, ut plenam felici-

tem

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tem homini vindicarent, certissimè adstruebant, virtutem esse summum bonum, vitium verò summum, imò unicum malum; proindeque sapientem, id est, omni virtutum dote ornatum virum, etiam in Phalaridis tauro, ac exquisitissimis doloribus esse perfectè felicem. Quidàm felicitatem perfectam reponebant in tranquillitatè animi, quam Democritus εὐθυμίαν, seu εὐεστὼ appellabat, quasi *bonum animi statum*. Heraclitus verò ἰυαρίστησιν, id est, *placibilitatem*, seu *pacationem animi*. Pyrrho autem ἀταραξίαν, id est, *statum animi imperturbabilem*, & qualem magnificè describit Horatius 3. Carm. Ode 8. His verbis:

Justum & tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida, nec Auster
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.

Anaxagoras, Possidonius, Herillus, Pythagoras, & alii ad felicitatem principalius exigebant rerum Cognitionem, ac Contemplationem. Aristoteles vero; cum Contemplationi, ac Virtuti primas daret, addebat præterea bona fortunæ & optimum corporis statum. Aristippus & cum eo Cyrenaici cæteris omnibus delicias corporis præferebant; quem brutalem errorem multi è vulgo pravorum in praxi sequuntur, cùm alii divitias & voluptates, alii honores & imperia, ut præcipua bona consectentur. Imó, quasi homines ad se ipsos excruciandos geniti essent, quisque solet in iis felicitatem reponere, quæ sibi cùm desint, in aliis admiratur: ut igna, i in scientia, pauperes in divitiis, ægroti in sanitate- ubditi in principatu, &c.

Demum ne singula memorem, notissimum est, Epicurum vitam beatam in Voluptate reposuisse: quam verò ntellexerit, an animi, an corporis, an utriusque nihil ttinet discutere. Unum adnotare juvat, illum ut puiores pararet voluptates sive bonis, sive malis, illa mnia convellere fuisse conatum, quibus fruitio voluatis turbari solet. Unde negavit vigilantem supra nos Dei Providentiam, cujus formidabilis censura & ultor culus lancinat inter ipsas delicias corda malorum. mnia naturæ opera retulit ad ludum Atomorum, ut a securius spectaremus, nihil ex tam innoxiis causis ormidantes. Mortis pavorem cunctas vitæ delitias amaitudine diluentem evertere studuit, dicendo, eam esse

nihi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nihilum, & post ipsam nihil nostri supereſſe, quo do… possibil… possimus, proindeque non magis timendam, quàm s… go no… num. Vnde consequenter pœnas malis in altera vita… nelicu… ratas in fabulis habuit. Vno verbo in tota sua Philo… 3. D… phia huc collimavit, ut omnem animi anxietatem, li… anus, … rem, curam, pavorem, dolorem vel penitus abole… us: … vel saltem deliniret; efficeretque, ut homines præse… mo pa… vitæ usuram, quoad Natura concedit, jucundè, blan… eu ani… que carperent, ut pereleganter describitur Sapienti… olens… aut, ut rem dicam breviùs, ut securè impii essent. … ulo, … rum, ut hic omnibus sententiis, quatenus ver… nemor… obstant, confutatis, vera sententia stabiliatur, … edæmo… … ne div… … rmisqu… … c earu… … ivitiæ …

§. I.

Felicitatem Hominis in nullo bono creato posse consistere.

PRIMA CONCLVSIO.

… Objic… … æ hum… … ninum … … ui divi…

FElicitas hominis non consistit in divitiis. Conc… lud Ec… est contra Avaros, qui tanta cura opes sectantu… oeta t… quasi pro summo bono habeant: unde Apostolus … … avaritiam, *simulacrorum & idolorum servitutem*. *Au…*

Probatur ratione D. Thomæ 1. 2. quæst. 2. art. 1. … similite… tiæ aliæ artificiales sunt, ut denarii: aliæ naturales … ontine… frumentum, vinum, &c. Primæ sunt propter secu… quit, … secundæ vero propter vitæ substentationem: Ergo … ro eo, … sunt finis ultimus, sed tantum media ad aliquem fi… xpende… scilicet vitæ substentationem. Vnde annumerantur … … bona utilia, quibus repugnat ratio finis ultimi, ac … *Virt…* titudinis. *Div…*

Confirmatur 1. Bonum hominis consistit magis in … *Clar…* nendo beatitudinem, quàm in emittendo ipsam. Sic … *Et q…* cut Boetius 3. de Consul. dicit: *Divitiæ effundendo magis … rgo div…* *quàm coarcervando melius nitent*; *siquidem avaritia sp… Resp.* *odiosos, claros facit largitas*. Vnde comparantur fimo… i vena… disperſus prodest, agros impinguando, coacervatus … um qu… fœtet: Ergo in illis beatitudo non consistit. … arum, …

2. Pecunias consequitur cura servandi, sitis aug… i cęlit… timor amittendi. Præterea segnitiei fomenta sunt, … iam in… rixarumque incentiva, scelerum irritamenta, virtu… trati a… impedimenta; ideoque à Christo spinis compara… averun… quæ virtutum sementem suffocant; imo sæpe, ut … omanis… tur Ecclesiastæ 5. *Conservantur in malum domi…* animo… nec unquam ejus appetitum satiant; sed, quæ … um, q… dem habentur, contemnuntur, quæ non habe… nnis, … anxiè quæruntur. Vnde præclarè Bernardus: … ddit ub…

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

possibile est, cor saturari auro, sicut nec corpus aura: Ergo non faciunt felicem suum possessorem, sed potiùs fa-
nelicum.

3. Demum, ut omnes concedunt, felicior est pauper
anus, quàm dives podagra, aut aliis doloribus lancina-
us: hic enim vellet sanitatem totis thesauris coemere.
mo pauper AglausPsophidius in Arcadiæ angulo parvum,
eu annuis victibus sufficiens prædium sine ulla cupiditate
olens. Gyge rege amplissimo felicior habitus ab Ora-
ulo, ut refert Plinius lib. 7. cap. 48. Et ne plura com-
nemorem, nullus est, qui Respublicas Romanam, La-
edæmonienseмque beatiores fuisse non arbitretur, cum
ne divitiis ista Græci, illa magnæ orbis parti virtute
rmisque imperaret, quàm cum succedentibus divitiis,
earum pedissequis vitiis utraque labefactata est: Ergo
ivitiæ ad felicitatem hominis non conferunt.

Objici posset pro avaris. Illud videtur esse summum vi-
æ humanæ bonum, quod maximè dominatur affectui ho-
inum, & in quo cætera humana bona continentur; At-
ui divitiæ maximè dominantur affectibus hominum, juxta
lud Ecclesiastæ 10. *Pecuniæ obediunt omnia*, & aliud ex
oeta tritum:

> ..... *Quid non mortalia pectora cogit*
> *Auri sacri fames*;

similiter in divitiis cætera humana bona quadantenus
ontinentur: unde Aristoteles 5. Ethicorum: *Ad hoc*,
quit, *nummus inventus est, ut sit quasi fidejussor habendi*
eo, quodcumque homo voluerit. Quod luculenter
xpendens Horatius Serm. lib. 2. Satyra 3. ait:

> ..... *omnis enim res*
> *Virtus, fama, decus, divina, humanaque pulchris*
> *Divitiis parent, quas qui construxerit, ille*
> *Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, & rex;*
> *Et quidquid volet.*

rgo divitiæ sunt maximum hujus vitæ bonum.

Resp. Divitias dominari solùm affectibus stultorum,
i venales animas habent. Nam vir sapiens, ne mini-
um quidem turpe admittet propter cupiditatem divi-
arum, ut videre est, non solum in veris Christianis,
i cœlitus sunt edocti: *Beatos esse pauperes spiritu*, sed
iam in pluribus Antiquis, qui solo rationis lumine il-
strati animum à divitiarum corruptela immunem ser-
averunt, ut patet in Lacædomonis & Antiquioribus
omanis. Adde, quod ejusmodi divitiarum dominium
animos hominum non est blandum, dulceque impe-
quæ, quale summum bonum decet, sed dura quædam ty-
annis, quæ mentem miserè opprimit, & sexcentis malis
ddit ubnoxiam: nam, ut ait Apostolus, *radix omnium*

ma-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

mabortum cupiditatis. Unde avari comparantur servis qui apud Æthiopes Macrobios aureis catenis vinciebantur, quos eleganter Tertullianus vocat *tanto miseriores quanto ditiores*. Quæ verò bona in divitiis continerid Aristoteles, sunt solum venalia, id est, minora: spiritualia vendi non possunt, ut scientia & virtus. de Salomon Prov. 17. *Quid prodest stulto habere divi cùm sapientiam emere non possit*. Quod vero satyricè, nicèque dixit Poeta, divitem esse justum, sapientem intelligendum est non secundum veritatem, sed s dum adulationem; quatenus homines blandiendo d bus, eis virtutes & dotes tribuunt, à quibus longi absunt.

SECVNDA CONCLVSIO.

FElicitas hominis non consistit in honoribus. Co sio est contra ambitiosos, qui honoris causa c moliuntur.

Probatur tribus momentis. 1. Felicitas debet esse i qui felix est, tanquam bonum ipsi intrinsecum; honor est in honorante, & non in eo, cui defertu spectu cujus est tantum denominatio extrinseca ni eo boni ponens: Ergo non eum felicem efficit.

2. Honor est duntaxat testimonium excellentiæ, non facit, sed supponit, cuique quasi tributum & a dix accedit; Sed felicitas est bonorum excellentiss Ergo honor eam non facit, sed supponit.

3. Bonum, quo felices sumus, debet esse solidu stabile? Sed honor est instabilis & inanis, utpote qu det ex opinione hominum. Vnde Jacobi 4. comp *Vapori ad modicum apparenti*, & Sapient. 2. *Umbræ t unti*, & Danielis 2. *Marmis fluctibus*; imo, ut inqu neca ad Polybium: *Honores cum labore possidentur invidia conspiciuntur, eosque ipsos, quos exornant, o & præmunt*: Ergo felicitas non consistit in honore

Dices. Beatitudo est præmium virtutis, ut ait teles 1. Ethicorum; Sed, ut idem dicit 4. Ethic honor maximè videtur esse id, quod est præmium vi Ergo est ipsa felicitas.

Resp. Cum D. Thoma 1. 2. quæst. 2. ar. 2. *quod non est præmium virtutis, propter quod virtuosi oper sed accipiunt honorem ad hominibus loco præmii, non habentibus ad dandum majus*. Sicut Rex Persa quodam paupere haustam utraque vola è fluvio aqu dono libenter acceptasse fertur. Si autem propter rem fieret opus, jam non esset virtus, sed magis a Vnde qui sincerè virtutem colit, etiam dispendio

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

honoris recta operatur, ut videre est in Apostolis, qui ibant gaudentes à conspectu concili, quoniam digni habiti essent pro nomine Jesu contumeliam pati.

TERTIA CONCLUSIO.

FElicitas non consistit in gloria & fama. Conclusio videtur esse contra Antiquitatis dictos Heroas, qui gloriæ & famæ gratia cuncta gerebant.

Probatur 1. Felicitas debet consistere in bono solido & vero. Sed, ut ait Boetius 3. de Consol. Prosa 6. gloria fallax sæpe & turpis est. *Plures enim magnum sæpe nomen falsis vulgi opinionibus abstulerunt, quo quid turpius excogitari potest; nam qui falsò prædicantur, suis ipsis necesse est laudibus erubescant*: Ergo in illa non consistit felicitas.

2. Gloria, ut ait Ambrosius, est *clara cum laude notitia*, cujus fama est quædam divulgatio. Notitia autem Divina est quidem causa rerum, ideoque in ea, ut in causa vera felicitas consistit: unde D. Francisci effatum: *Domine, tantus unusquisque est, quantus tibi apparet*. At vero humana notitia causatur á rebus: unde bonos non facit, sed supponit, si vera sit; si autem falsa, ad felicitatem nihil juvat, sed infelicem reddit eum, qui propriæ conscientiæ testimonio confusus, de ea, veluti de falso teste erubescit, unde qui verè sapit, famam non quærit, *sed etiam in nemore solus*, ut inquit Plato, *aut Gygis annulo protectus virtuosè agit*.

QVARTA CONCLVSIO.

FElicitas hominis non consistit in potestate.

Conclusio est contra quosdam Politicos, qui summum hominis bonum in principatu collocantes, divina humanaque huic fini inservire cogunt, juxta illud à Cæsare usurpatum ex Euripide: *Si violandum est jus, regnandi causa violandum est; cæteris rebus pietatem colas*. Vnde antiqui Romani, quorum Respublica ex latitudine dominii felicitatem suam æstimabat, sancita religiosè fœdera, cum dilatando imperio obstarent, callidis interpretationibus corrumpebant, uti & nunc Turcæ faciunt.

Probatur 1. Felicitas omnem sollicitudinem & metum abigere debet; Sed potestas animum potiùs innumeris curis & pavoribus lancinat, ut egregiè indicavit Dionysius Siciliæ Tyranus, se ipsum comparando homini inter lautissimas dapes epulanti, cujus capiti gladius tenui filo vix tentus, & tantùm non cadens impenderet: Ergo potestas non felicem, sed miserum hominem efficit

& ut

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

& ut de Curru Solis imperito Phaetonti conceſſo, Ovidius:

. . . . *Hoc vero nomine pœna,*
Non honor eſt.

Quod etiam egregie Boetius 3. de Conſ. his verbis exp
ſit: *Poteſtas ſollicitudinum morſus expellere, formid aculeos vitare nequit. Felicem cenſes, cui Satellites ambiunt, qui quos terret, ipſe plus metuit?*

2. Poteſtas ſe habet per modum principii procur felicitatem alienam; dat enim jus applicandi alio inſtituta eſt, ut dicit Apoſtolus, à Deo propter bo Reipublicæ, malorum punitionem, bonum prot nem: Ergo ipſa non eſt felicitas, ſed potius me quadantenus inſerviens felicitati.

3. Felicitas firmat hominem in bono. Atqui pot ſe habet indifferenter & ad bonum, & ad malum, ut in bonis & malis Principibus: Ergo non conſtituit fe tatem.

4. Vel princeps abutitur poteſtate, vel bene utitu abutatur, dominium eſt ei muſcipila, & certiſſimæ r occaſio, ut patet in Tarquiniis, Cæſaribus, Diony &c. Si vero bene utatur, dominium eſt ipſi labor, & o ut patet in Moyſe, Lycurgo, Solone, Codro, & V tamen principes putat felices, quia videt ſolum ext rem ſplendorem. Qui verò ſecretum cordis norunt, liciſſimos reputant, & veluti ea Antiquorum ſimula quæ exterius aurum erant, interius vero lutum. contemptus regni apud ſapientes frequens, ut pat Numa Pompilio, qui non niſi per vim regnum ſuſc Anacharſi Scytha, qui Philoſophiam regno antep idque ut ſexcentos alios mittam.

Præter has rationes, quatuor aliæ generales exp poſſunt ex D. Th. 1. 2. q. 2. ar. 4. ad probandum, in præfatorum conſiſtere felicitatem.

1. Felicitas excludit omne malum, ideoque non virum bonum cadit; Sed divitiæ, honores, gloria poteſtas, ſunt munera cæcæ fortunæ, malis ſæpius nis rarius conceſſa; Ergo non conſtituunt veram fel tem.

2. Felicitas ſola homini ſufficit. His autem de plura deſunt, ut ſanitas, robur, ſcientia, virtus.

3. Ex beatitudine nemo fit pejor. Ex his vero p deteriores evadunt. Honores enim mutant mores patet in Heliogabalo, Tiberio, &c. Divitiæ ſæpe dunt in malum poſſeſſoris ſui, ut videre eſt in Cr Craſſo, Romanis, & Lacedæmoniis, quorum urbe pertas excoluit, ac ſervavit, opes vero perdide Principatus etiam eſt ſæpe cauſa ruinæ & mortis, ut

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in Julio Cæsare, & omnibus fere Cæsaribus. Gloriæ demum, seu famæ amor sæpe ad peccatum inducit, ut videre est in Lucretia, quæ quamvis maxime pudica, ne tamen servili concubitu falso infamaretur, vero consensit adulterio: & Empedocles, ut Deus haberetur, in Ætnæ voragines se sponte præcipitem dedisse fertur.

4. Tandem felicitas consistit præcipue in bonis stabilibus & internis animæ, quæ dignior hominis pars est. Prædicta vero bona solum externa sunt, arbitrio instabilis fortunæ versatilia, &, ut inquit apud Livium expertus Annibal, *innumeris casibus subjecta*. Unde plures prolapsi sunt ex principatu ad servitutem, ut Sedecias, Manasses, Perseus, Baiazeth, &c. E divitiis ad summam paupertatem, ut Belizarius, Crœsus, & Crassus ille, cui cum pecuniæ magnindo *locupletis* nomen dedisset, inopia *decoctoris* superlatiohem injunxit: *Itaque*, inquit Valerius Magnus, *turpi sullatione non caruit, quia cum egens ambularet, dives ab occurrentibus salutabatur*. E summa fama ad insignem ignominiam, ut Amau, & Sejanus. E florentissimis honoribus ad statum servilem, ut Dionysius Siciliæ Tyrannus, Annibal, &c Vnde pereleganter Valerius Maximus lib. 6. c. 9. *Caduca nimium hæc fragilia, puerilibusque consentanea rerepundiis sunt, quæ vires, atque opes humanæ vocantur. Affluunt subito, repente dilabuntur; nullo in loco, nulla in persona stabilibus mixa radicibus consistunt, sed incertissimo flatu fortunæ huc, atque illuc acta, quos in sublime extulerunt, improviso cursu destitutos, profundo cladium miseraliter immergunt*. Vnde jure concludit, *Itaque neque existimari, neque dici debent bona, quæ ut infirmorum maorum amaritudine desiderium sui diluant, propensione favore delinitos, majore postea malorum cumulo opprimere solent*. Haberi ergo ad summum possunt, ut ex se indifferentia: quippe quæ, ut sapienter dixit Terentius Heautontim. Act. 1. Sce. 2.

Perinde sunt, ut illius animus, qui ea possidet.
Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur recte mala.

QVINTA CONCLVSIO.

IN voluptatibus corporis, imo in nullo corporis bono vera felicitas consistere potest.

Conclusio est contra Libertinos, qui animam immortalem, imo spiritualem negantes, sola bona corporalia cognoscunt & sectantur; quod idem, saltem in praxi, sequitur pravorum vulgus, præcipue illi, quorum Deus venter est. Idem tenuisse videntur Epicurei, cum & ipsi animam corporalem, mortalemque assererent: imo &

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Mahometes paradiſum ſuum ex gulæ, tactuſque volup
tibus fœdiſſimè confingens.

Cæterum hic error non tam rationibus impugnan
eſset, quam ſinceris deflendus lacrymis. Nam qui
quæſo; ſiccis oculis recogitet hominem paullo Ange
minorem creatum, ad imaginem Dei factum, intellec
quo nihil ſublimius, capacius, ac excellentius in re
eſt, præditum, ita bruteſcere, ut generoſæ illius, divinę
ſcintillæ ad æterna & divina bona innato quodam imp
ſeſe ſurrigentis ardore, ac vigore oppreſso, porcor
ſiliquis, ideſt, abiectiſſimis, pecudibuſque conce
delitiis, tanquam ſummo bono turpiſſime inhiet? Veru
me queſtibus ſolum res agatur.

Probatur concluſio rationibus. 1. Felicitas conſiſt
nequit in perfectione rei ulterius ordinatæ; Sed cor
ordinatur ad animam ſicut inſtrumentum ad artifice
materia ad formam, ſervus ad dominum: Ergo felici
conſiſtere nequit in perfectione corporis. Minor pat
Maior etiam ex eo conſtat, quod felicitas eſt ultima h
minis perfectio, quæ proinde debet illi competere ſec
dum præcipuam partem, & ad aliam nobliorem non
dinatam.

2. Felicitas debet ſatiare omnem hominis appetitu
Sed bona corporalia non ſatiant omnem hominis appe
tum; Ergo felicitas in eis non conſiſtit. Maior patet
ſupra dictis. Minor etiam certa eſt. Cum enim dupl
ſit in nobis vis appetitiva, intellectiva ſcilicet & ſenſiti
bona corporalia ſatiant ſolum ſenſitivam.

3. Cum homo per intellectum apprehendat bonum u
verſale, & tempore non circumſcriptum, ſed æternum
ſtabile, non poteſt quietari eius appetitus bonis partic
laribus & extemporaneis; Sed bona corporalia ſunt
modum inſtabilia, & cum ſint infima in rerum ordin
non niſi diſperſam, diviſam, diminutam, particulare
que bonitate capiunt; Ergo in illis felicitas hominis
non poteſt. His rationibus utitur D. Thom. 1.2.q. 2.a.
Opuſc. 2. p. 2. c. 9.

Confirmatur præcipue quantum ad voluptates corpo
Tum quia turpes ſunt, & de quibus homo naturali
erubeſcit. Tum quia, cum ut plurimum ſine crimine
guſtentur, relinquunt poſt ſe amaros pœnitentiæ acule
unde Boetius 3. de Conſolat. Proſa 7. *Triſtes*, inqu
*exitus eſſe voluptatum, quiſquis reminiſci ſuarum lib
num volet, intelliget.* Et Apoſtolus ad Rom. 6. *Quem
ctum habuiſtis in illis, in quibus nunc erubeſcitis?* Tum
mum quia nec adeſse poſsunt omni tempore, nec diutur
eſse queunt, nec animum unquam explent, ſed, dum h
bentur; faſtidium ſui afferunt, & dum uſque ad ſatie
tem

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tem percipiuntur, corpus labefactant, mentis lumen & vigorem extinguunt, graviſſimiſque incommodis uſuram ſui dividentes, vehementius affligunt, quàm delectaverint, ut de voluptuoſo jure dixerit Auguſt. Pſ. 36. Conc. 1. *Et ſi ſemper ſic eſſet, plangendus eſſet.*

Adde tandem, quod, ut inquit Boetius, ſi voluptates cæteraque corporis bona beatos efficere poſſent, nihil cauſæ eſſet, quin pecudes quoque beata eſſe dicantur; imo beatiores hominibus, cum à multis brutis homo his in bonis ſuperetur: ut ab Elephante in diuturnitate vitæ; à Leonibus in fortitudine; à Cervis in velocitate; & ne ſingula attingam, ab omnibus fere in ſanitate, quippe cum corpus hominis, & frequentioribus, & gravioribus morbis urgeatur, quam corpora pecudum. Imo voluptates corporis puriores, ſinceriorеſque animalia, quam nos, capiunt; utpote quas nec inſatiabilis avid tas inſufficientes efficit, nec verecundia turpes, nec potentia amaras, nec nimietas faſtidioſas, nec ſollicitudinum, curarum, timorum importuna commixtio ingratas: Ergo vel dicendum, bruta eſſe hominibus feliciora, quod nullus, quantumvis brutalis, admittet; vel felicitatem in corporeis bonis minimè repoſitam eſſe.

Dices. Cur igitur prudens natura tam ardentem voluptatis, bonique ſenſibilis ſitim hominibus indidit, ſi illa ad veram felicitatem non juvant, imo impedimento ſunt? Videmus enim, hominem alacri impetu naturaliter currere ad voluptates, bonaque ſenſibilia; ad honeſta vero & ſpiritualia cogi magis, quam tendere.

Reſp. Hominem etiam naturæ inſtinctu præferre bona animi bonis corporis; neque enim vel ipſe Epicurus, quam ſe habere putabat ſapientiam & virtutem, ſenſibilis voluptatis pretio vendere voluiſſet. Imo nec voluptatem ſenſibilem probat, niſi temperatam rationem, ideſt, niſi aliquis in ea boni honeſti ſplendor eluceat. Vnde ejus nomine pronunciat Torquatus apud Ciceronem lib. 1. de Fin. *Non poſſe jucunde vivi, niſi ſap enter, honeſte, juſteque vivatur.* Quod igitur ſpretis animi, rationiſque bonis plerique hom num voluptati ſe totos dedant, in cauſa eſt non naturæ inclinatio, ſed vel ignorantia, vel deſperatio, vel rationis infirmitas. Quatenus animi bona, aut ignorantes, aut aſſequi deſperantes, aut certe contra voluptatum illecebras tenere non valentes, ad bona corporis, quæ quotidie experiuntur, & in promptu ſe habere putant, quorumve blanditiis æger & puerilis eorum animus fallitur, totum ſuum impetum melioribus deſtinatum convertunt; ideoque illa vehementiore aviditate arripiunt, quam pecudes ipſæ. Et cum in eis minime reperiant bonitatem ardori, ac ſpei ſuæ reſpondentem, co-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nantur copia saltem compensare umbratilis bonitatis inanitatem. Hinc illa libidinum portenta ad insaniam & furorem usque prorumpentia. Atqui non id naturæ consilium fuit, cum necessaria mortalitati nostræ officia voluptate quadam condivit, sed potius horum laborem hoc lenimento mollire, nosque ut pueros blanditiis ad illa exercenda adhortari, indita interim ratione, quæ & modum adhiberet, & nos melioribus genitos non deberet languidarum instar pecudum hisce tam vilibus delectationibus inhærere admoneret.

SEXTA CONCLUSIO.

ETsi virtus ad felicitatem pertineat, attamen in ea non est perfecta hominis felicitas. Conclusio est contra Stoicos.

Probatur 1. Via distinguitur á termino; Sed virtus est via ad felicitatem, cum dirigat affectus hominis ad eam consequendam: Ergo non est ipsa felicitas. 2. Felicitas est præmium virtutis: Ergo non est ipsa virtus. 3. Demum virtus non satiat appetitum hominis, sed solum ipsum rectificat. Vnde homo, etiam perfecta virtute præditus, ad bona intelligibilia ulterius suspirat: Ergo non reddit hominem perfecte felicem.

Quantun autem spectat ad sententiam superius relatam, quæ felicitatem collocabat in tranquillitate, pacatione, aut imperturbabilitate animi, eam fusius impugnare non est necesse. Nam vel sumit hanc pacationem, tranquilitatem, imperturbabilitatem mere privative, pro carentia passionum immoderatarum animam agitantium. Et hoc modo in his felicitas nequit consistere, quia non est mera mali carentia, sed bonum summum: unde sicut eradicatio noxiarum herbarum non est finis agriculturæ, sed solum quædam præparatio ad finem; ita nec passionum sedatio est felicitas hominis, sed quædam ad felicitatem dispositio. Si vero hęc tranquillitas sumatur pro positiva quiete animi in ultimo bono, non solvit quæstionem: nam ulterius determinandum supereſt, quod nam sit illud tam perfectum, tam immensum bonum in cujus possessione felix animus perfecte quietatur.

§. II.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. II.

CONCLUSIO.

Felicitas hominis in solo Deo consistit.

CONclusio intelligenda est etiam de Felicitate Naturali, de qua Veteres Philosophi duntaxat solliciti fuerunt; de Supernaturali enim dicere ad Philosophum nihil attinet, qui non ex revelatis, sed ex lumine naturali notis ratiocinatur. Porro sequitur ex his, quæ præcedenti §. dicta sunt. Cum enim, ut ostendimus, nullum bonum imperfectum, diminutum & particulare possit plenam hominis felicitatem constituere, vel negandum est, hominem posse esse perfecte felicem; vel surrigenda est altius cogitatio ad illud sublime, plenum, redundansque bonum, in quo tanquam in fonte bona creata continentur. Vnde non solum apud Christianos Philosophos certa est, sed etiam ab Antiquorum quamplurimis, quantumvis lumine fidei destitutis, non obscure fuit tradita. Nam, ut innuit D. August. 8. de Civ. Dei c. 9. in eam sententiam quadantenus consensisse videntur Pythagoræi, Athlantici, (idest, Antiquissimi illi Philosophiæ cultores Platoni non semel memorati) Ægyptii, Indi, Persæ, Chaldæi, Scythæ, Gallorum Druidæ, Hispani, &c. Sed eodem S. Doctore annotante, tum ibidem c. 5. & 8. tum Epistola 56. nulli luculentius, apertius, animosiusque hanc sententiam aseruerunt, ac propugnarunt, quam Platonici, quorum princeps Plato nihil frequentius inculcat, quam Deum esse *totius pulchritudinis pelagus, cujus participatione homo sit beatus, dum scilicet illo fruitur, non sicut amicus amico, sed sicut oculus luce*, ideſt, clarissima contemplatione, ut refert idem S. Doctor, adeo ut non immerito de Platonicis dicat: *Nulli nobis, quam isti, propius accesserunt.*

Probatur primo ratione, quam habet D Thomas 1. 2. qu. 2. ar. 8. Felicitas est bonum adeo sufficiens & perfectum, ut in eo quiescat & satietur appetitus; Sed in solo Deo quiescere, ac satiari potest appetitus humanus: Ergo solus Deus est felicitas hominis. Major constat. Ut enim supra ostensum est, felicitas est ultimus finis, ultra quem appetitus nequit se extendere, sed in quo satiatus quiescit. Minor vero probatur. Appetitus humanus in eo duntaxat bono satiatus quiescere potest, in quo tanquam in fonte, ac universali bonitatis pelago cætera imperfecta & particularia bona colliguntur; Atqui solus Deus est illud immensum & universale bonum, in quo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

alia tanquam in fonte, pelago, centroque bonitatis com prehenduntur quippe cum ab illo in varios disperſa r vulos effluxerint: Ergo in ſolo Deo quieſcere, ſatiari poteſt appetitus humanus. Minor patet. Major declara tur ex ipſa ratione voluntatis humanæ, quæ cum ſit c pax omnis boni, quemadmodum & intellectus omnis ver bonis particularibus expleri non poteſt, ſed illis ſuperio ita dominatur, ut poſſit vel repudiare, quæ parte inſuf cientia ſunt; vel, ſi libeat, amare, qua parte aliqu bonitatis obtinent: unde ſumma deſideriorum ejus abi nimium anguſtis rivulis ſitibundo ardore ulterius fertu ad ipſum ſcilicet fontem boni, quo ſolo vaſtiſſimus de deriorum ejus hiatus impleri poteſt; quo obtento nece eſt, ut ſatiata plene quieſcat: quia cum in eo ſit om bonum, quod appetit, & in eo nihil ſit mali, quod f git, ab eo recedere nequit: imo in eo conſiſtat nece eſt. Vnde acute dixit Cajetanus, à Deo poſſeſſo volu tatem averti non poſſe, *quia ab ejus immenſa bonitate* u *dique circumdatur*.

Scilicet, ut præclariſſimo effato ſimul & rationi ſua afferatur, voluntas noſtra eſt quaſi punctum, à quo in nitæ deſideriorum lineæ quoquo verſum procedere po ſunt; Divina vero Bonitas eſt tanquam circumferentia ſe principium, finemque bonitatis conjungens. Vt e à puncto in centro defixo, quamquam infinitæ lineæ d poſſint, nulla tamen eſt, cui circumferentia non occ rat; ita quoque dum voluntas humana in poſſeſſione D ſtabilietur, ita ab ejus immenſa bonitate undique circu dabitur, ut quamquam non ſecus, ac antea, infini deſideriorum lineas à ſe procedere poſſit, omnibus tam illis occurrat Divina bonitas, tanquam illud bonum, quod tendunt, perfectiſſime continens, ideoque om voluntatis motus pleniſſime terminans, quod propri felicitatis munus eſt.

Probatur ſecundo alia ratione, quæ videtur à Pla nicis deprompta, qua utitur D. Thomas in ſupp. qu. ar. 1. Vltima perfectio rei cujuslibet; proindeque ultim finis, eſt in conjunctione ad ſuum principium; Atq Deus immediate eſt principium animæ rationalis & p tentiarum ejus: Ergo ultima perfectio animæ, voluntat que rationalis, proindeque felicitas ejus, eſt in conju ctione ad Deum, ut ſcilicet ei adhæreat ſuo modo, ne pe per intellectum & voluntatem. Minor conſtat ex hi quæ in Phyſica diximus. Major declaratur tum induc ne, tum ratione. Inductione quidem: nam videmu omnia tunc perfecta, ſuoque modo beata eſſe, cum iunguntur, & adhærent, à quo tanquam proprio princip ſuum *eſſe* trahunt; à quo dum avelluntur, aut omni

pere-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

pereunt, aut non nisi ægre subsistunt. Sic quia influxus cęlestis est elementorum principium, terræ quidem, quatenus viget in centro; ignis vero, quatenus viget in circumferentia; aliorum autem, quatenus viget in medio, quod est inter centrum & circumferentiam, ideo terra fertur ad centrum, ignis ad circumferentiam, alia ad medium, ut sic suo reddita principio quiescant, ac pro modulo suo felicia consistant. Sic quia Cor est principium spirituum vitalium, & Cerebrum animalium, utrique tunc perfecte se habent, dum illi Cordi, isti Cerebro coniunguntur; interrupta vero cum illis fontibus communicatione, deficiunt, ac tandem corrumpuntur. Et demum, ne plura memorem, sic plantæ, quarum principium est genialis Solis calor, suo vertice adeo avide lucem, influxumque illius astri quærunt, ut circumstantibus corporibus obrutæ, ac ab aspectu Solis prohibitæ, gracilem truncum tandiu extendant, donec emergentes in apertum, Solis luce libere frui possint: unde amor, quo suam perfectionem cuncta cupide quærunt, nihil aliud est, quam inclinatio redeundi ad suum principium, seu, ut loquitur Dionysius, *circulus à bono in bonum revolutus*. Quod eleganter expressit Boetius lib. 4. de Consol. his verbis:

Hic est cunctis communis amor.
Repetuntque bonis fine teneri;
Quia non aliter durare queant,
Nisi conversus rursus amore,
Refluant causæ, quæ dedit esse.

Ratione quoque idem suadetur: Etenim ut quælibet res est per aliquam participationem sui principii; ita quoque perfectè est per participationem perfectam illius; ut enim fert axioma, *sicut se habet simpliciter ad simpliciter ita secundum quid ad secundum quid*; Sed tunc res perfecte participat principium suum, cum ei perfecte coniungitur, ut patet: Ergo habet esse perfectum, seu suam ultimam perfectionem, per coniunctione perfectam ad suum principium. Quod præcipue locum habet in Spiritualibus Creaturis, quæ cum à Deo habeant *esse intelligere*, & *velle*, tunc solum ultimam suam perfectionem obtinere possunt, cum ei, quantum naturaliter fieri potest, adhærent, *in quo*, ut ait D. August. lib. 8. de Civitate Dei, cap. 5. *invenitur & causa subsistendi, & ratio intelligendi, & ordo vivendi*, seu volendi, *sine quo*, ut idem ait cap. 4. *nulla natura subsistit, nulla doctrina instruit; nullus usus expedit*. Vnde merito concludit, perfectionem hominis in eo sitam esse, *ut ipse quæratur, ubi nobis secura sunt omnia; ipse cernatur, ubi nobis certa sunt omnia: ipse diligatur, ubi nobis recta sunt omnia*.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Probatur demum tertio ratione D. Augustin. Ep. 56. circ medium, ubi sic discurrit: *Et fruendo quisque beatus est, propter quod cætera vult habere; cùm illud non propter aliud, sed propter se ipsum diligatur. Et ideo finis ibi dicitur; ubi jam quo excurrat, & quo referatur, non invenitur, nec* indeque *ibi requies appetendi, ibi fruendi securitas, ibi tranquillissimum gaudium optimæ voluntatis*; Atqui solus Deus est illud tam eximium bonum, quod non propter aliud, sed propter se ipsum est amabile; cætera vero bona sunt propter ipsum amabilia, quatenus scilicet illo participiant, & in ipsum ducunt: Ergo solus Deus est illud bonum, cuius fruitione homo felix fieri potest.

His omnibus adjici potest experientia: nam videmus Cor humanum nullis finitis bonis expleri, sed quanto uberius illa affluunt, tanto amplius ipsum dilatari, cum copia commoditatum crescere desideria. Quis cumulatior fortunæ, corporis, animique bonis, quam Alexander magnus? Sed quis avidior? quis inquietior? Id sit illustre argumentum est, cor humanum infinito cuidam bono, ut fini suo ultimo, destinatum esse; ideoque finitis noribus satiari non posse. Unde peregregie S. Augustin. Confess. c. 1. *Fecisti nos, Domine, ad te; & inquietum est cor nostrum, donec perveniat ad te.*

Obji. Discrimen servari debet inter felicitatem naturalem, quæ viribus naturæ naturali auxilio adiutæ acquiri potest, & felicitatem supernaturalem, quæ solius gratiæ auxilio potest obtineri; Sed Deus est supernaturalis felicitas hominis: Ergo naturalis eius felicitas in Deo non consistit, sed minori bono infra Deum.

Resp. Deum esse felicitatem hominis tam in ordine naturæ, quam in ordine gratiæ; cum ipse sit ultimus finis non solum gratiæ, sed etiam naturæ; cui proinde immediate coniungi debent creaturæ in rerum ordine positæ, quales sunt substantiæ intellectuales, ut felices sint; quippe cum cætera bona sint infra ipsas, ideoque illas ultimo perficere, ac satiare nequeant: Unde acute S. Augustinus fl. de Civit. cap. 4. advertit hominem (& idem dicendum de aliis substantiis intellectibus) inter alias creaturas præcellentem ita creari debere, *ut per id, quod in eo præcellit, attingat illud, cui cætera præcellit*. Unde ordo gratiæ, & ordo naturæ inter se duntaxat differunt, ut cum uterque in Deum tendat, non tamen æquali modo & perfectione illum attingant. Cum enim Deus dupliciter possideri possit, eo scilicet modo quo se ipsum possidet amando & cognoscendo & alio inferiori modo viribus naturalibus creaturæ intellectuali accommodato: gratia, quæ est Divinæ Naturæ, ut ita

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

est, participatio, tendit ad fruendum Deo, eo prorsus modo; quo ille se ipso fruitur; idest, videndo ipsum, ut est in se, per eandem speciem, qua se ipsum videt; amando illum charitate aliqua ejusdem, quantum creaturæ conditio patitur, ordinis cum ea, qua se ipsum amat; & demum fruendo ineffabili quadam societate vitæ, qua ipse vivit. Natura vero in ipsum obtinendum modo longe inferiori tendit, cognoscendo scilicet cognitione perfectissima intra eas, quæ de illo viribus naturæ & speciebus naturalis ordinis haberi possunt; amando amore, non quo se ipsum amat, sed quo maximo voluntas creata per sua naturalia potest; & demum adhærendo illi non per modum elevationis ad consortium vitæ, ac regni ejus, sed per tranquillam subjectionem ut optimo ac maxime benefico & amico substantiarum spiritualium principi.

Obj. 2. Finitæ rei non debet correspondere nisi finitum bonum; Sed homo & appetitus humanus est quædam res finita: Ergo summum hominis bonum non est, nisi aliquid finitum, non vero Deus infinitus.

Resp. Cum D. Th. tum 1. 2. q. 2. a. 8. ad 3. tum pluribus aliis in locis, distinguo minorem: Appetitus hominis est finitus subjective, concedo; objective, nego. Et similiter distinguo consequens: Ergo summum hominis bonum est aliquid finitum; subjective, concedo; objective, nego. Bonum subjectivum est, ut explicat D. Thomas, *cujus homo est capax, ut rei intrinsecæ & inhærentis*. Bonum vero objectivum est illud, quod tanquam ad suum subjectum attingere potest. Quamvis autem nihil infinitum inherere possit homini, attamen aliquid infinitum ab eo tanquam objectum attingi potest. Cum enim intellectus sit veri in communi, & voluntas boni universalis, illud præcipue a voluntate & intellectu attingi potest tanquam objectum, in quo ratio boni & veri perfectius reperitur: illud autem est aliquid infinitum, scilicet Deus; & ideo etiam in Deum tanquam in objectum voluntas & intellectus hominis ferri possunt.

Instabis. Inter objectum & potentiam debet esse proportio; Sed inter Deum & potentias hominis nulla est proportio: Ergo potentiæ hominis non possunt tendere in Deum ut objectum. Probatur minor. Finiti ad infinitum nulla est proportio; Sed Deus est infinitus, potentiæ vero hominis sunt quid finitum: Ergo, &c.

Resp. Nego minorem. Ad probationem distinguo majorem. Inter finitum & infinitum nulla est proportio; quantitativa & commensurationis, concedo; objectiva & habitudinis, nego. Quamvis enim res finita non possit comparari Deo infinito secundum aliquem determinatum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

excessum, quæ est propria quantitatum proportio pot tamen dicere habitudinem ad Deum ut ad suum princ um, vel objectum. Solutio est D. Th. in Suppl. q. 92. ar ad 6.

Dici præterea posset inter finitum & infinitum mo infinito attactum non posse quidem esse proportione bene tamen finito modo attactum. Res enim, quę att gitur se habet quasi materialiter, modus autem attingi di formaliter; & ideo potentia finita potest tendere Deum, ut objectum finito modo attingendum.

Obji. 3. Felicitas debet satiare appetitum; Atqui D naturali lumine cognitus, quantum scilicet relucere test in speciebus creatis, non satiat, sed potius exc appetitum ad quærendam cognitionem ejus ut est in ut enim ait D. Th. 1. p. q. 12. ar. 1. *Naturale est hominis effectibus, & ex illis cognita causa desiderare videre ca in se ipsa, nec quiescit donec ipsam ejus essentiam clare v at*: Ergo Deus naturali lumine cognitus non est nat lis felicitas hominis.

Resp. Distinguo majorem: Felicitas debet satiar petitum; quantum ad desideria inefficacia & impossibi nego; quantum ad desideria efficacia, concedo. In turali autem beatitudine appetitus excitatus ad videnc Deum ut est in se, & eo modo, quo se ipsum videt, est efficax; quia non est possibile, ut per sua natur intellectus videat Deum: unde ut homo sit natural felix, non est necesse, ut tale desiderium expleatur; id reservatur beatitudini supernaturali, quæ idcirco catur Lucæ 6. *mensura bona, & coagitata, & superefflu* quod omnia omnino desideria non modo satiet, sed e excedat.

ARTICULUS TERTIUS.

De Felicitate Formali; seu de adeptione illius rei, q sumus felices.

Constat igitur, hominem adeo sublimem, amp que inclinationem sortitum esse, ut nullo cr bono expleri, sed solo Deo satiari possit, proind rem, qua felices sumus, esse ipsum Deum. Nunc s restat, ut discutiamus, quo pacto fiat illius tam eximii adeptio; atq; id quidem tribus conficiemus, paragrap In primo quæremus, in quo statu fiat illa felicissima ptio Dei, an in præsenti vita, an in altera. In sec dicemus speciatim aliquid de felicitate hujus vita tertio demum latè discutiemus, in qua operatione c fiat essentialiter Felicitas formalis.

§. I

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. I.

An Homo Felicitatem ſuam adipiſci, obtinereque poſſit in hac vita, vel ſolum in altera, cum ſcilicet anima fuerit a corpore ſeparata.

QUæſtio minime nobis hic eſt cum illis, qui errore toti humano generi maxime injurio animum hominis mortalem facere, quique proinde putarunt, omnia hominis bona per mortem finiri; ſed ſolum cum iis primæ notæ Philoſophis, qui duplicem animæ ſtatum aſſeruerunt, alterum conjunctionis cum hoc mortali corpore, alterum ſeparationis. Et quidem Ariſtoteles ultra ſenſibilia vix ſeſe afferens, cum hanc quæſtionem moveat 1. Ethic. c.11. *Vivine, an mortui, ut Solon voluit, beati ſint dicendi?* In primis ita exponit, Solonem, quaſi duntaxat voluerit, felicitatem hominis, quandiu vivit, incertam & timoribus malorum futurorum obnoxiam eſſe; ideoque nullum, quandiu in tam periculoſa alea verſatur, debere beatum dici; ſed expectandum vitæ diem ſupremum tanquam cæterorum arbitrum, quo proſpere tranſacto, tum quiſque beatus exiſtimandus eſt, non quod tunc beatus ſit, ſed quod antea fuerit; in quo ſenſu acceptam Solonis ſententiam egregie impugnat. Deinceps vero adſtruere conatur, etiam in hac vita hominem poſſe eſſe felicem, non perfecte quidem & omnibus numeris, *ſed ut hominem*, ideſt, in quantum mortalitatis conditio patitur. Cæterum de ſtatu Animæ poſt ſeparationem altum apud eum ſilentium eſt, nec aliud in hoc ea de re innuit, niſi *res futuras nobis eſſe incertas, videriique res noſtras ad mortuos non nihil pertinere, ſed ita & tantum, ut neque beatos non beatos efficiant, neque quidquam aliud tale*: unde ut advertit D.Th. in 4.Diſt.49.q.1.a.qu.3. *Felicitatem, quæ eſt poſt hanc vitam, nec aſſeruit, nec negavit.* At vero Plato ſublimis ingenii aciem à ſenſibilibus ad ſpiritualia, à temporalibus & fluxis ad æterna & immutabilia erigens, aperte animoſeque adſtruit, veram felicitatem non niſi poſt ſeparationem a carne obtineri poſſe, nec niſi perpaucos in hac mortali vita futuræ hujuſce felicitatis prælibatione quadantenus felices eſſe poſſe: quam ſententiam deinceps Platonici ſecuti ſunt, & inter Antiquos ante illum docuerat Pythagoras egregiis hiſce carminibus.

Optima mens animi fac ut moderetur habenas;
Tum corpus linquens tranabis in æthera apertum,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Immortalis erit Deus, amplius haud mortalis.

Pro hujusce difficultatis resolutione, ut in Platonis Aristotelisque hac de re sententiæ concilientur, sit

PRIMA CONCLUSIO.

PErfecta beatitudo, etiam naturalis, obtineri neq in hac vita, sed reservatur alteri melliori.

Prima pars est D. Thomæ 1. 2. qu. 5. ar. 3. & D. Au stini lib. 19. de Civit. cap. 5. ubi eam fuse probat, pr pue ex miseriis, quibus homo, quandiu vivit, oppri tur. Hanc etiam docuerunt, non solum Socrates & P to, sed etiam antiquissimi quoque Philosophi, ut P menides & Trismegistus; qui etiam corpus, in quo vi hanc agimus, vocat *sepulcrum portatile*, *indumen pravitatis*, & *ignorantiæ*, *vinculum corruptionis*, *sen vum cadaver*, ita ut non immerito Euripides in hu sententiam dixerit: *Quis scit, an vivi sint mortui, & mo vivi.*

Probatur itaq; 1. Ex miseriis, quibus hæc vita subja sed hoc argumentum experientia satis urget.

2. De ratione felicitatis perfectæ est, ut sit stabilis inamissibilis; Sed nullum bonum in hac vita est stabil inamissibile; nam & virtus, quandiu vivitur, obnu est vitio propter humani arbitrii versabilitatem; & sci tiæ per oblivionem corrumpuntur; cætera vero min bona, ut sanitas, opes, &c. majori adhuc inconsta versantur: Ergo felicitas, in quacunque tandem co cetur, in hac vita perfecte obtineri nequit.

3. Felicitas consistit, ut supra dictum est in Deo; quandiu vivimus, Deo perfecte conjungi non possum quippe cum corpus, quod corrumpitur, aggravet anima sensibilibus addictus intellectus nequeat satis ad Di affurgere: Ergo felicitas in hac vita nequit saltem pl obtineri.

4. Perfecta felicitas est præmium virtutis, requies boris, vitæ terminus; Sed in hac vita satis digna p mia virtutis non rependuntur, sicut nec vitiis sup cia; nec datur ulla stabilis requies à laboribus, q bonis contra vitia pugnando subeunt; nec unqu terminatur intellectualis vita, cum semper aliquid vi addiscendum, & aliquid mali emendandum occurr Ergo in hac vita felicitas humana perfecte haberi quit.

5. Felicitas in eo sita est, ut homo perfecte obtin bonum intelligibile, cujus est capax, sicuti felicitas o consistit in eo, ut perfecte fruatur bono visibili; At quandiu sumus in corpore bonum intelligibile, sc

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cet veritas, non nisi admodum imperfecte, umbratice & cum infinitorum errorum mixtione obtineri potest: Ergo in hoc mortali corpore perfecta felicitas haberi nequit. Minor patet tum ipsa experientia, qua videmus, humanum ingenium mire caligare, non solum erga Divina, ad quæ, inquit Aristoteles, se habet ut oculus noctuæ ad Solem, sed etiam in ipsis naturalibus. Tum ratione; nam omnis nostra cognitio oritur a sensibilibus, quæ non sunt nisi umbræ entium, ut observavit Plato: unde dies nostri non solum sicut umbra transeunt, sed etiam inter umbras aguntur; propter quod dicit Propheta Psal. 38. *In imagine hominem pertransire*, ut interpretatur D. Thomas; ideoque hæc vita comparatur somno, in quo umbræ, inanesque imagines pro rebus apprehenduntur: Ergo perfecta veritatis notitia nequit haberi in hac vita, sed ad summum ex his sensibilibus homo duntaxat ea cognoscere potest, non quorum cognitione sit perfecte felix, sed quibus se dirigere, ac erigere possit ad beatitudinem cupiendam, quærendam, obtinendam.

6. Demum idem suadetur ex egregio discrimine, quod statuit D. Thomas inter Angelum & Hominem, quale cernitur inter cœlestia corpora & sublunaria. Nam ut illa suam naturalem perfectionem in sua productione statim sortita sunt, ista vero per motum ducuntur ad perfectionem suam successive proficiendo; sic Angeli statim in sua productione omnem naturalem perfectionem, ac proinde beatitudinem naturalem, obtinuerunt; at vero Homo, ut ad illam perveniat, motu quodam eget & longiuscula via, quæ est ipsa vita, quam agimus, qua ad seculum intelligentiarum, id est, ad ipsam veritatis intellectualisque luminis patriam, pergimus: Ergo in hac vita felicitas consistere nequit, sed solum viæ ad felicitatem.

Secunda vero pars est de Fide, quantum ad felicitatem supernaturalem; quantum vero ad naturalem, de qua sola nobis sermo est, eam D. Thomas in pluribus locis insinuat, fereque eædem rationes probant, quas pro felicitate supernaturali adducit. Inter Antiquos vero cum Aristoteles, ut supra ex D. Thoma notavimus, rem indecisam reliquerit, Plato eam accerrime semper adstruxit cum Pythagora, Trismegisto, pluribusque aliis; præcipue vero in Phædone & libris de Repub. ac legibus, ubi ait: *Quod cum e vita decesserimus, si modo purgati exeamus, tunc verum ipsum, & id, quod ontos, id est, vero est, Deum videlicet, intuentes, fruemur re tantopere nobis concupita, hoc est, veritate, ac rerum omnium cognitione. Itaque sicut oculo virtus, munusque nullum est, si lux absit, ipseque in tenebris agens sempiterno mœrore consumitur; si vero accedat Sol ipse rebus, fungitur*

vi

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

*vi & vita sua, magnoque cum gaudio spectat & agit: [f]
intellectus noster corpore solutus, si desit ei lux veritatis, Du[m]
scilicet, torpeat, mœreatque necesse est, si adsit, lætetur, [a]
fruatur ea luce, in qua mſunt vivæ, expressæque rerum om[n]
nium species*: quo fit, ut felicitas nostra sita sit *in perfec[ta]
puræ sapientiæ Divini luminis assecutione*. Quid præclari[um]
à Viro fidei lumine non illustrato potuit de futura illa fe[li]
licitate prædicari?

Probari autem potest. Primo, quia felicitas debet es[se]
præmium virtutis, sicut è contra summa miseria vitiorum
pœna; ut sic bene se habeat respublica Mundi, dum à s[u]
premo ejus Moderatore malis pro supplicio miseria, boni[s]
vero pro præmio felicitas rependitur. Cum igitur in hi[s]
vita nec mali pro merito puniantur, nec bonitatis di[g]
gna præmia referant; supereſt, ut perfecta felicita[s]
bonis, & summa miseria malis in altera vita refer[a]
ventur.

2. Felicitas consistit in conversione ad Divina, ut pa[t]
tet ex dictis; Atqui intellectus separatus à corpore co[n]
vertitur ad superiora & Divina, suas species & cognitio[-]
nem á Deo immediate recipiens: Ergo felicitas perfec[ta]
contingere debet post separationem à corpore.

3. De ratione felicitatis est, ut sit à miseriis pura, mu[-]
tationi non obnoxia, sed æterna & inamissibilis; Atq[ui]
anima post separationem à miseriis liberatur, & in bo[no]
suo in æternum defigitur, ac stabilitur: Ergo tunc vera
obtinet felicitatem, per modum præmii pro honestis l[a]
boribus inamissibiliter concessi ab Authore naturæ.

Contra conclusionem objici possunt difficilia quædam
argumenta. Primo felicitas perfecta debet competere to[-]
homini, & non parti solum; sicut & totus homo est, q[ui]
collaborat virtuti, cujus est præmium; Sed in altera vi[-]
sola supereſt Anima; resurrectio enim corporis non sp[e]
ctat ad ordinem naturæ: Ergo felicitas perfecta nequ[it]
esse in altera vita.

Secundo si felicitas perfecta solum competeret Anim[æ]
pro statu separationis, sequeretur, animam naturaliter
inclinari ad separationem; Atqui potius refugit separa[-]
tionem á corpore: Ergo in illa non obtinetur vera fe[-]
citas.

Tertio si in separatione obtineretur felicitas, sequere[-]
tur, conjunctionem ad corpus non esse propter melio[-]
animæ, quippe cum in ea obtinere non possit suum bonum.
Consequens est falsum, ut patet ex D. Th. 1. p. q. 89. a. [1]
Ergo, &c.

Resp. Platonicos ab his argumentis se se facile expe[-]
visse, dicendo, corpus non pertinere ad essentiam ho[-]
minis, sed hominem esse Animam solam, ut etiam o[-]
ser-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſervat D. Thomas loco proxime citato. Verum, quia ſecundum nos, & ſecundum veritatem corpus eſt eſſentialis pars hominis, ideo argumenta videntur difficilia, ſiſtendo præciſe intra ea, quæ naturaliter fieri videmus. Cujus ratio eſt, quia licet homo condi potuerit in ſtatu naturæ puræ; attamen de facto non eſt in eo conditus. Unde res humanæ aliter diſponuntur propter ordinem gratiæ, cui ſubjacent, quam fuiſſent in ſtatu naturæ puræ diſpoſitæ præcipue quantum ad moralium virtutum præmia, & flagitiorum punitionem.

Ildefonſus Thomiſta egregius putat, quod ſtante ordine naturæ puræ corpus etiam ad conſortium perfectæ felicitatis pertinuiſſet, quatenus Author naturæ viros bonos mori non permiſiſſet, ſed ad meliorem vitam integros tranſtuliſſet, ut contigit ſancto Henoch. Vel certe ſi mori permiſiſſet, ſtatuto tempore illos reſuſcitaſſet, in integrum præmiandos. Hæc ſolutio fundamentum habet in D. Th. 4. cont. Gent. c. 79. ubi probat, reſurrectionem fieri debere rationibus etiam in ordine puræ naturæ convincentibus, inter quas eſt illa, quæ petitur ex perfecta premii retributione.

Verum ſi hæc ſolutio non placeat, abſque recurſu ad reſurrectionem, ſatisfieri poteſt argumentis, dicendo ad primum, beatitudinem perfectam naturalem ſoli Animæ competere poſſe, utpote cum in intelligibilibus bonis conſiſtat, & ſit præmium virtutis, quæ ſoli Animæ formaliter convenit. Vnde anima corpori naturaliter quidem unitur, non tamen permanenter, &, ut in eo ultimum virtutis præmium recipiat, ſed per modum tranſeuntis, & ut in eo ad beatitudinem per merita bonæ vitæ formetur, ſicut puer naturaliter quidem per aliquod tempus geſtatur in utero matris, non tamen, ut ibi ſit permanenter, ſed ut ibi formatus ad potiorem ſtatum tranſeat.

Ad ſecundum dici poſſet, quod ſicut puer naturaliter refugit exire ab utero matris ante ſtatum à natura tempus poſtquam vero ſatis, ut ita dicam, ad vitam maturuit, extra prodigere geſtit. Ita & Anima in ſtatu naturę purę creata refugeret ante ſtatutum tempus è corpore exire, appetente vero matura ſenectute, & jam per virtutem meliori vitæ aptior facta, nihil prohiberet, quin appeteret, appetitu elicio, & ſecundum partem ſuperiorem, diſſolvi & conjungi Authori ſuo, ut ab eo virtutis præmium reciperet, à quo quandiu eſt in corpore peregrinatur; ſicuti & Sancti in ordine ſupernaturali jam meritis pleni appetunt per corporis ruinam Deo, ut Authori ſupernaturali, conjungi.

Ad tertium, nego ſequelam, iſti enim duo ſtatus &

con-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

conjunctionis, & separationis sunt propter bonum Ani etiam in ordine naturæ puræ; quatenus in primo per na opera dignam se reddit præmio in altero statu reci endo. Cæterum absolute loquendo & abstrahendo omni perfectione in præmium virtutis reddenda, proin que á felicitate, sitne perfectior Anima corpori unit quam separata, & modus intelligendi sine corpore per fectior, quam in corpore, aliaque ejusmodi ad natur Animæ separatæ spectantia discutere non est hujus loc Videri potest D. Thomas 1. p. q. 89. a. 1. & ibidem Caje tanus.

SECUNDA CONCLUSIO.

POtest homo etiam in hac mortali vita aliqualem, perfectamque felicitatem obtinere. Conclusio vix ullo negari potest. Eam perpetuo docet Aristoteles, non semel S. Th. 1. 2. q. 5. præcipue a. 3.

Probatur ratione, quam ibidem innuit S. Doctor. Et ut felicitas perfecta consistit in perfecta participatio summi boni, ita & imperfecta felicitas in aliqua ejus participatione; Atqui homo non est ita elongatus à Deo hac mortali vita, quin summum illud bonum possit qualiter participare cognoscendo, amando, & pro modulo imitando optimum illum Mundi Principem: Ergo potest aliquam felicitatem, etiam in hac mortali vobtinere. Sed res uberius expendenda est. Itaque sit

§. II.

In quo sita sit hujus vitæ Felicitas, quave ratione possit obtineri.

CUm omnis authoritas Philosophi e *consistat in beata comparanda*, ut optime dicit Cicero lib. 5. de Fin hic insumendus foret non unus paragraphus, sed to operis nostri conatus. Ecquid enim optabilibus, quid Philosophorum omnium cura & investigatione digni quam ut tandem certo noverint homines; in quo po sit vera felicitas, quave ratione valeat comparari? Ver quia res, ut olim omnibus Philosophis obscura visa e ita non facilis & explorata habetur beneficio Evangeli quo nobis commonstratæ sunt veræ beatitudinis semit traditaque ea vivendi ratio, quæ qui tenent, non mo immensis bonis, atque omni spe humana majoribus quæ nempe præparavit Deus diligentibus se, in futu cumulabuntur: sed etiam præsentis vitæ cursum optim ac quantum sinit conditio mortalis vitæ, feliciſſimè pe gunt;

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

gunt; idcirco nihil necesse est officium à Christo, tam luculenter expletum, ex Aristotele, ac humana ratione operosius emendicare. Vt tamen tantisper hanc Moralis Philosophiæ partem: quantum lumine naturali fieri potest, attingamus, sit.

PRIMA CONCLUSIO.

NEmo rationis compos est, nullaque vitæ conditio, cui non suppetant mediæ vitæ præsentis bene, ac feliciter transigendæ: unde semper in culpa hominis est, quod sit vere miser, etiam in hac vita. Dixi *vere miser*, nam quæ vulgo *miseria* dicitur, cum scilicet insanis desideriis affatim vitæ commoda non respondent, vitari quidem per sæpe nequit; at non est vere miseria, ut patebit ex infra dicendis.

Conclusio in primis constat omnium Sapientium consensu, qui toti sunt in refutandæ inscitia vulgi existimantis, vitæ bene, ac beate transigendæ rationem pendere ex arbitrio fortunæ, nec positam esse in potestate, ac consilio nostro, sed in quibusdam bonis adeptu difficillimis, puta in divitiis, imperiis, &c. adversus quem errorem acriter sic insurgit Horatius Epist. 11. lib. 1.

Strenua nos exercet inertia: navibus, atque
Quadrigis primus BENE VIVERE: *quod petis, hic,*
est,
Est Ulubris; animus si te non deficit æquus.

Memorat autem *Ulubras*, specialim, nempe ignobilem Italiæ vicum, ut doceat nullum locum, nullamve conditionem excludere à vita bene, ac feliciter ducenda.

Probatur ratione. Natura & Deus non deficiunt in necessariis; Sed nihil tam necessarium homini, quam ut in promptu habeat media vitæ optimè, ac feliciter transigendæ: Ergo ea nemini prorsus negata sunt, sed paterna Dei liberalitate unicuique pro suo captu, ac modulo concessa; adeo ut in culpa ejus sit, quod iis non utatur. Et sane impium est existimare, Authorem naturæ, cum nostro corpori tam solerter providerit omnia necessaria ad obtinendam, tuendamque optimam ejus habitudinem adeo ut, cum aliquid ex iis deficit, manifeste appareat non esse in culpa artificem, sed materiam perpetuitati repugnantem; Animo vero, rei tam excellenti, denegasse media ad consequendam, tuendamque bonam habitudinem, in qua consistit vera felicitas, adeo ut non hominis culpa sit, sed naturæ duritia, quod miser existat.

Confirmatur inductione. Quippe, dum convertimus

men-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

mentis oculos in tantam varias hominum conditio
videmus, splendorem conditionis & abundantiam re
quas vulgus habet, ut media certa ad felicitatem v
aut parum, aut nihil ad eam conferre, sed quam
mos in illis sublimioribus conditionibus, atque in re
omnium copia miserrimam vitam ducere, nempe ne
tia, curis, invidia, timore, dolore, cupiditatibus
uno verbo omnibus animi ægritudinibus misere div
tam. Cum è contra alii in re tenui & angusta, imo
vulgus existimat, in ratione vivendi satis dura, felic
ac bonæ vitæ suavitates omnes degustent. Cujus qui
rei, cum hæc scriberemus, incidit illustre testimo
Viri pietate heroica, eruditione insigni, candore
celsitudine animi incomparabilis R. P. Vincentii Ba
Inquisitoris Tolosani Ordinis Prædicatorum. Qu
optimus senex morbo, quo brevi confectus est, pro
tus, cum occasione dolorum, quibus lancinabatur
cidisset nobis de hujus vitæ miseriis sermo, in hæc
non sine insigniri quadam explicantis se internæ sua
tis notæ proprupit: *Sibi quidem magnopere ingratos*
homines, qui innumeris cumulati beneficii propter
incommoda Deum incusant. Se vero, cùm recogi
quanta bona mihi merenti contulisset Deus, etsi ad
vum nihilum sibi redeundumforet, pro anteacta vit
nitam gratiam illi habiturum. Adjecit præterea, *in his*
etsi ad rem nunc minime facit, tacendum tame
est: *Se imminentem æternitatem ita exspectare, ut ert len*
de se judicio, quodcumque tandem foret, libe tissim
scriberet, probe tenens, optimum Patrem Deum, minimi
optimum de suis filiis decreturum. Atqui vir egreg
rum vitæ genus perpetuo coluerat, ab omnibus ill
quibus fatui homines prosperæ, felicisque vitæ rat
reponunt, quam maxime alienum; imo cum inc
tibus molestiis, tum sponte susceptis laboribus a
mum; Sed cum ea, quæ erat, æquitate animi rem it
maret, censebat, vitam bonam, in quantavis dura
ditione, nunquam esse miseriam, illique tantum su
tis ineſſe, quantum satis est ad eam habendam,
gnum Dei beneficium, ac beatitudinem quandam
fectam.

Nec vero his repugnant querelæ illæ in San
tam frequentes adversus hanc vitam. Hæ quipp
ciendæ sunt in vitia ipsa, quibus bona vitæ co
puntur. Aut certe nihil aliud probant, quam felicio
hujus vitæ, quantumvis bonæ, non esse plenam
comparatione melioris, quam speramus à Deo,
nullam. Cæterum omnium sententia fuit, in bon
satis suavitatis esse, ut etiam sine alio præmio ama
coli debeat.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Objici poteſt argumentum, quod queruli homines palmare putant, nempe petitum ex miſeriis, quibus etiam boni gravantur. Ut cum acerbe torquentur, cum fame pereunt, cum obruuntur calumniis, aliiſque ejuſmodi, quæ ſatis eſſe videntur ad expungenda penitus omnia felicitatis lineamenta.

Sed reſpondeo in primis, maximam partem miſeriarum, quibus premitur vita, præfici ex noſtra inſipientia & iniquitia, ut merito celebraverit D. Chryſ. *Neminem lædi, niſi à ſe ipſo.* Et Poeta quidam:

Quam falſo accuſant ſuperos, ſtultique queruntur
Mortales: etenim noſtrorum cauſa malorum
Nos ſumus, & ſua quemque magis vecordia vexat.

Quapropter, his amaritudinum fontibus per virtutem ſemel probe occluſis, pauca, eaque levia reſtant mala, quæque majoribus bonis diluta non penitus corrumpunt bonæ vitæ ſuavitatem, quamvis fateamur illam minuere. Nec non contendimus hic felicitatem perfectam.

Addo præterea, quæ vulgo habentur ut magnæ miſeriæ, dum ſcite tractantur, cedere in bonum vitæ, atque adeo in partem felicitatis. Nempe ſunt ut fructus acerbi, qui cum ex ſe nihil habeant, niſi ad cruciandum guſtum, conditi tamen cedunt in delicias.

At audiendus hac in re Ariſtoteles lib. 1. Ethic. cap. 11. *In his* (nempe calamitatibus vitæ) *ſplendet, atque elucet tum decorum honeſtum; cum quis multas & magnas calamitates ferat leniter & placide; non quod doloris ſenſu careat,* (ut paulò ineeps voluerunt Stoici) *ſed quod generoſi & magni ſit animi.* Imo *qui vere bonus & bene ſanæ mentis eſt, omnes fortunæ caſus* (non ſolum) *decenter & ex perſonæ ſuæ dignitate feret* (ſed etiam) *ex iis res pulcherrimas aget: quomodo bonus imperator eo exercitu, qui præſto eſt, ſemper utitur militibus quibuscumque: & peritus ſutor ex iis pellibus, quæ ad eum allatæ ſunt, calceum pulcherrimum conficit.* Unde concludit peregregiè, *SI VIRTUTES VITÆ DOMINÆ SINT, NULLUS BONUS EX BEATO MISER ESSE POTEST,* quamvis *vulgo talis habeatur, ſi in Priami calamitates, ideſt, maximas, incideret.* Ob hanc cauſam vocat virum perfecta virtute inſtructum, *Tetragonum ſine vituperio*, ideſt, perfectum, & exactum, *eo quod*, ut explicat S. Thomas *ſit ad ſimilitudinem corporis cubici habentis ſex ſuperficies quadratas; propter quod bene ſtat in quilibet ſuperficie cot: ſimiliter virtuoſus in qualibet fortuna bene ſe habet.* Felicino fortunæ caſus ſua ſapientia emendans, eos in ſuum bonum commodum inclinat, ut peritus Nauta contrarios ventos: cum è contra inſipiens etiam proſperos eventus ſibi cruciatum, & perniciem tandem convertat. Quam amanduſtriam ad bene vivendum capitaliter neceſſariam

le-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lepide his versibus expressit Terentius in Ad
Act.4.Sce.7.

Ita vita est hominum, quasi, cum ludas Tesseris:
Si illud, quod maxime opus est jactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte ut corrigas.

Adde hunc conflictum animi nostri, cum calamit
vitæ, atque splendidam de illis victoriam, (si re
æstimemus) esse iucundiorem omnibus bellicis exp
nibus. Ut igitur Imperator non se miserum exi
cum multis, magnisque laboribus insignes victoria
tarit, sed magis ex eo lætatur; ita potiori jure Vi
felicitati deputare debet hanc virtutis su cum ca
tibus luctam, emergentesque exinde victorias.

Instabis. Non omnes habent hunc mentis vigo
lamque ingenii præstantiam, qua possint tam fu
pervidere, præcipue in adversis: unde facile se
sinunt: Ergo non habent media ad vitam feliciter
dam.

Resp. Stupidiores posse sapientioribus credere,
se formandos tradere: etenim ut recte Horatius E
lib.1.

Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturæ patientem commodet aurem.

Cæterùm, qui neque per se valent ad rectum dis
dum, tenendumque, nec sapientioribus obtemp
audiant, inquit Aristoteles 1. Eth. cap. 2. Hesio
sus:

Optimus est, sese qui novit cuncta magistro,
Ad finem usque videns, quæ semper sunt meliora;
Et bonus ille etiam, qui paret recta monenti.
Atqui mentis inops aliorum audire recusat
Consilia, hic malus est, telluris inutile pondus.

SECUNDA CONCLUSIO

ETiam imperfecta illa præsentis vitæ felicitas
posita in aliqua re creata, sed in Deo, nem
tenus homo illi adhæret, ut Authori naturæ, a
bonorum, quantum finit mortalitatis conditio.

Conclusio est capitaliter contra Epicureos, qu
roris erupere, ut putarent, non posse jucunde,
feliciter vivi, nisi sublato omni cum Deo comm
omnique providentia. Ad instar nempe perditiss
civium, qui sub optimo Principe semper pavidi
demum se felices, ac securos arbitrantur, cum ill
cidaverint, aut in ultimas oras abiegaverint.
enim aliud sonat seditiosa illa Velleji Epicurei vo
Ciceronem lib. 1. de Natura Deorum? *Itaque im*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Adh*rvicibus noſtris ſempiternum Dominum, quem dies & no-*
s timeremus. Quis enim non timeat omnia providentem,
eſſeris *cogitantem, & animadvertentem, & omnia ad ſe perti-*
cadit, *re putantem, curioſum, & plenum negotii Deum*; Hor-
as. ndæ ſanè blaſphemiæ, & quas mirum potuiſſe homini
alamin nire in mentem. At, ut exclamat Sapiens, Eccli. 17.
ſi re *nd nequius, quàm quod excogitavit caro & ſanguis*;
is exp qui ante illa generis humani peſtes longè aliter ſenſe-
exiſt prima Græcæ Philoſophiæ lumina, quorum, refe-
oria te Plutarcho lib. de Audit. capitale ad bene vivendum
e Vi ceptum illud fuit, *epu theo. Sequere Deum*. Quapro-
m cal r Ariſtoteles Ethic. lib. 10. cap. 9. cum beatam vitam
s. niſſet: *Quæ fungeretur muneribus virtuti conſentaneis*,
vigor tandem ex eo cumulatè beatam fore ait, quod con-
m fu at Deo ut amico: *Erit*, inquit, *ſapiens Deo cariſſimus*;
ie ſe *e hoc modo erit beatiſſimus*. Quamquam, ut verum
iciter amur, peccarunt omnes antiquitatis Philoſophi, quod
ipſa rei perſpicuitate convicti cogerentur fateri,
dere, mam beatitudinis eſse Deo conjungi, id tamen dictis
ius E ctis admodum frigidè celebraverint, ut merito
ratur Apoſtolus ad Rom. 1. illos, *cum cognoviſſent*
m, *non ſicut Deum glorificaſſe*. At exinde non fit præ-
cium veritati ſolaribus hiſce radiis ſplendidiori, ſed
dif m inde conjectandi anſa datur, genus humauum gran-
emp & in omnes vulgata plaga percuſsum, ac malo quo-
feſio genio agitatum, hoc ad felicitatem iter tam apertum
planum, tam ſimplex, nec ſatis videre, nec prorſus
ere valuiſse.

liora robatur concluſio iis argumentis, quibus ſuperius de-
i. nſtravimus, appetitum hominis ſatiari non poſse, niſi
jungatur ipſi bonorum fonti; proindeque plenam ejus
us. titudinem eſse perfectè Deo conjungi; inchoatam au-
, cum incipit ipſi adhærere. Scilicet res ſe habet in
I O rerum univerſitate, ut in ordinatiſſima civitate: ut
m in iſta felicitas cujuſque civis eſt, ut adhæreat in
as nibus optimo principi ac legislatori, atque hoc pacto
em & tranquilla vita in civitate perfruatur: ſic omnis
, ac tra felicitas, ut viventes in illa mundana ſpiritunm
ublica, pro viribus jungamur ſupremo illius regi Deo,
qu ue hoc pacto ſub ejus optima ditione vitam bonam, ac
le, uram agitemus. Sed ut res dicatur explanatius.
mm
tiſſi
idi
illu

TERTIA CONCLUSIO.

Onjunctio hominis cum Deo, in qua hujus vitæ feli-
vo citas poſita eſt, perficitur Intellectu & Voluntate.
im llectu quidem, quatenus de Deo rectè ſentimus.
ntate vero, quatenus illi, ut optimo legislatori pla-
cidè,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cide, ac studiosè in omnibus subjicimur, affectu
nostrorum cursum eo modo dirigimus, quo illi
esse intelligimus.

Antequam probetur conclusio, tantisper dech
est. Igitur cum conveniat, hominis beatitudinem
dendam esse secundum functiones mentis, cogni
scilicet & affectum, manifestum est, illum non posse
conjungi Deo, ut objecto beatificanti, quam utraq
functione, cognitione scilicet & effectu. Sed cum
sit cognitio Dei, altera subtilis & arguta, quam
acquirit laboriosis contemplationibus, ac disputatio
altera vero simplex, naturalis, & nulli non pervia,
etiam maxime rudex facile possunt consequi. Quam
prima, utcumque conferat ad vitæ felicitatem, uti
scientiarum cognitiones, attamen hæc secunda e
mana beatitudinis basis, sufficitque ad vitam bene
dam. Nempe in eo tota consistens, ut de Deo ber
digne sentiamus. Illum omnium rerum principium
deratorem esse, præcipuè hominum utpote sibi simi
quod rationis participes sint. Ejus bonitatem, ac
gnitatem tantam esse, ut nullus melior princeps au
ri, aut cogitari possit. Ea præditum esse sapientia,
hil ordinatius, quam quod ille disposuerit. Omnia
manu esse, nec quidquam nobis contigere posse, n
bonitate approbante, ac sapientia ordinante. N
boni esse velimus, ei carissimos fore, ut filios in
optimo patri. Erratris nostris, cum tamen illa
emendavimus, in ejus clementia præsidium fore; n
unquam deserturum, nisi nostra insipientia, ac ne
nos perdere priores ipsi decrevimus. Nihil nobis
esse, quam illi obsequi, illum pro modulo nostro
justitia, clementia, bonitate, prudentia, omnib
mum virtutibus, quas in eo summas intelligimus.
labori, ac studio magnum præmium apud illum
fore, quamquam & istud maximum sit, illi pl
Hæc igitur & similia, quæ inspirante, ac ubiqu
nante natura facile quisquis sanæ mentis intelli
animo alte defixa, ac probe explorata habuerimu
tendimus, fore columnia vitæ bene, ac beate de
accedente tamen stabili, alacrique voluntatis affe
commensurato, nempe quo passionum impetus c
ad hanc regulam; quo res vitæ nostræ juxta hæc
pia geramus, quo nihil turpe, inordinatumqu
ubique suavissimum honestatis odorem, splendo
respiremus, &c. His ita constitutis.

Probatur conclusio. In ea conjunctione posita
vitæ beatitudo, cui insunt omnes omnino dotes,
que bona, quæ Philosophi optarunt ad beatitu

Atqui i
ratis cu
ad vera
beatitu
animi c
unice b
honesti
mitari
animi a
violare
ita eve
usque
no nih
am suc
aræ ill
les, u
nctio,
lum to
cundæ
d extra
iam nec
agitet
æque
uatur,
eum, ut
iracun
m, à q
re volu
n timet
profun
ltatum
s Patris
am, ac
rpore a
ivisim
ra, inq
is omni
itque qu
non to
indequ
gno ha
olatur
vis, fi
i medic
vita juc
mo quia
nde quo
ime dep

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Atqui in illa cognitione Dei & affectibus illi commensuratis cumulate repetitur, quidquid optarunt Philosophi ad veram beatitudinem: Ergo in illis consistit veræ vitæ beatitudo. Declaratur minor. In primis reperitur illa animi celsitudo, illudque *Honestum*, ac *Decorum*, quod unice bonum putavere Stoici. Quid enim celsius, quid honestius, ac magis decorum, quam adhærere Deo, illum imitari, ei carum esse? Reperitur itidem imperturbabilis animi adamantina firmitas, quam nulli eventus possint violare. Ecquid enim pavebit, qui certo tenet, nihil in vita evenire, quam quod jusserit amantissimus pater, optimusque amicus, qui nihil nisi optimum potest decernere no nihil nisi quod tandem vertat in commodum amicorum suorum? Insunt quoque huic vivendi rationi præclaræ illæ vitæ rationalis functiones, quam habui Aristoteles, ut veram beatitudinem. Quæ enim præclarior functio, quam de Deo bene sentire, atque secundum illum totius vitæ cursum componeret? Adest pariter illa secundæ vitæ vera suavitas ab Epicureis tam celebrata, ad extra Deum, imo contra Deum, tam nefarie quæsita, quam nec pavor irati numinis conturbet, nec mortis metus agitet, nec cupiditatum inexplebilis fames cruciet, æque dolores leniter ferat, bonis oblatis tranquille fruatur, illaque usque ad medullas degustet. Qui enim Deum, ut par est, novit, & sincerè amat, eum habet non iracundum tyrannum, sed ut clementissimum principem, à quo nemo lædi potest, nisi qui sibi ipsi prius nocere voluerit, avertendo se ab hoc boni fonte. Mortem non timet, probe sciens, peficiente vita se non ruiturum profundam nihil voraginem (quod ab Epicureis delatatum, mortis metum non lenit, sed auget) sed in manus Patris amantissimi, qui cum nobis nihil tale meritis nostris debeat, ac multa bona dederit, majora secreto à mortali corpore animo concedet, si hic illum dilexerimus. Quam suavissimam spem celebrans Plato in Epimenide: *Præterea*, inquit, *spes est, fore, ut post mortem consequatur bonus omnia, quorum desiderio accensus, instituerit, transegerit que quam optime potuerit vitam*. Cupiditate inexplebili non torquetur, quia certo novit, sibi nihil deberi, quod indeque non modo pro sufficienti, verum etiam pro abundo habet, quidquid illi Deus concesserit. Dolorem non violatur, non inani Epicuri dilemmate: *Si summus, brevis, si productior, levis*; sed constanti persuasione, quod medicas manus non torqueret, nisi ut prosint. Quæ vitæ jucunda occurrunt præ cæteris suavius degustat, eo quia virtute, ut sale, condita fiunt ei sapidiora. Inde quod puriori sit palato, ac passionum ægritudine minime depravato. Postremo quod cum omnia vitæ bona ha-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

habeat, ut Dei beneficia, gratius illa suscipit de
digna & amica manu, lætusque cogitat convivam ma
regis. Imo, quia Deum habet ut amicum, non modo
bonis ab eo susceptis purissimam percipit voluptate
sed etiam diviniore perfruitur delectatione, cum cogi
quam bene sit amico suo! Quam sit potens: Quam
regnans! Quam dives! Gaudeat quippe de his omni
ut filius de paternis bonis. Cum vero tali modo affec
animum afferet ad Mundi & Naturæ contemplatione
quam puro, quam casto, quam suavi gaudio perfu
tur? Hic luce meridiana clarius perspiciet præsentis
que Dei, ideſt, patris, & amici, potestatem, bo
tem, sapientiam, beneficentiam, quo nullum ei ju
dius spectaculum. Nec ad hæc opus est Mente acuta,
simplici, quieta, pura, & Deum amante. Huic ta
enarrant gloriam Dei. Hæc *in Divinis Operibus exsu*
Hujus sunt castæ illæ jubilationes: *Quam magnificat*
opera tua, Domine: omnia in sapientia fecisti: impl
terra possessione tua: tuus est Dies, & tua est Nox:
bricatus es Auroram & Solem, alia, quæ ex hac ple
dine gaudii Regius Vates passim, ac præcipue toto
effundit.

Sed fusior essem, si singula persequerer. Tant
quæso, te, tantisper proponas tibi animo virum cuj
sortis & genii, sed cui alte animo insederint cogni
amor Dei, emergentesque exinde affectus, ut à
tantisper delineati sunt; plane eum habebis, non
ut beatissimum hominem, sed ut visibilem que
Deum. Quæ cum ita sint, nihil cunctandum, sed
senda uniquique nostrum hæc vitæ forma, atque
omnes vitiorum impetus constanter tenenda: Se
delibasse sufficiat: est enim, ut superius monuitur. *Se*
exigenda uberior horum cognitio ex fontibus Ch
qui hæc naturaliter quidem manifesta, sed tam
á Philosophis animadversa commostravit; atque
adjecit longe præstantiora bona, spem, ac sorte
stram in immensum superantia, adoptionem filio
gratiæ Thesauros, Spiritus sui consolationem,
innumera pignora, regni hæreditatem, æterna
societatem, &c. Sed de his ad Theologiam.

B E
e
quimu
est De
tione,
quiden
ju enim s
bonum
ta sunt
quæ De
movet
obtinea
stituat
Thomi
stus. C
uunt.

B Eat
bus
Conc
dam Bea
titudo q
nium,
Se
titudo q
qua cæt
summum
ondum
nis requ
quod De

Proba
primari
illa actio
in una ac
Minor p
na: Erg
ctione ip
ium est
ctione p
Philos

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. II.

In qua Operatione consistat essentialiter Beatitudo formalis.

BEatitudo, seu Felicitas formalis, ut supra diximus, est summi boni possessio; seu actio, qua illud consequimur. Porro, ut ostendi, summum hominis bonum est Deus. Unde formalis beatitudo consistit in ea operatione, qua Deo conjungimur, ac illum possidemus, quæ quidem alia esse nequit, nisi partis intellectivæ: non enim sensu, sed mente Deo conjungimur, quippe cum sit bonum intelligibile, non sensibile. Hæc apud omnes rata sunt. At cum in parte intellectiva duæ sint facultates, quæ Deum attingunt, Intellectus, & Voluntas, subtillior movetur quæstio, Vtrius potentiæ actus hac in re primas obtineat, atque adeo essentiam formalis beatitudinis constituat. Scotus præfert actum voluntatis. S. Thomas, Thomistæ omnes, pluresque alii præferunt actum Intellectus. Quidam ex utroque essentiam beatitudinis constituunt. Pro resolutione sit.

PRIMA CONCLVSIO.

BEatitudo formalis non consistit essentialiter in pluribus actibus.

Conclusio supponit distinctionem hic apprime observan. dam Beatitudinis quoad statum, & quoad essentiam. Beatitudo quoad statum est integra complexio bonorum omnium, quæ statui beato debentur: unde a Boetio definitur. *Status omnium bonorum aggregatione perfectus.* Beatitudo quoad essentiam est Consecutio summi boni, ex qua cætera bona profluunt: unde licet hæc desint, modo in summum bonum possideatur, sit beatitudo quoad essentiam. Vt Sancti Deum videntes, etsi gloriam corporis nondum habeant, quæ tamen ad plenitudinem beatitudinis requiritur, *beati* nihilominus essentialiter dicuntur, quod Deum mente possideant. His positis.

Probatur. Beatitudo essentialis est actio, qua homo primario consequitur, ac possidet summum bonum; Sed illa actio est unica: Ergo beatitudo essentialis consistit in una actione. Major constat ex jam posita definitione. Minor probatur. 1. Quia illa actio est omnium præstantissima: Ergo unica. 2. Bonum simplex & unum una quoque actione ipsi correspondente possidetur; Sed summum bonum est unum & simplex: Ergo una ei correspondente actione possidetur. 3. Summum hominis bonum est Deus,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ut supra ostendimus. Deus autem est bonum intelligib
ut patet, proindeque, ut infra ostendimus, intelle
ne, seu contemplatione possidetur: Sed illa contemp
est una simplex actio, ut constat: Ergo possessio su
boni est posita in una tantum actione.

Confirmatur. In pluribus ordinate se habentibus, o
tet, esse unum principale; cui cætera subordinentur
ordo in eo consistit, ut multa reducantur ad unum.
de tritum, ac verissimum effatum est: *Omnem multi
tudinem reduci debere ad unitatem*; Atqui actus pertinent
beatitudinem ordinati esse debent. Ergo debent re
ad unum primum & principale, qui proinde essential
beatitudinem constituit.

Obji. Felicitas est summum bonum, summaque p
ctio; Sed plures operationes sunt meliores, quam u
Ergo in pluribus consistit felicitas.

Resp. Distinguo majorem: Felicitas est summum
mum, summaque perfectio: aggregative & exten
nego: radicaliter & intensive, concedo. Differt
felicitas quoad statum a felicitate quoad essentiam,
illa fit aggregatio bonorum & perfectionum omniu
felicitatem concurrentium; ista vero fit in illis perfe
nibus excellentissima, in qua cæteræ, ut in fonte c
nentur, & ad quem reducuntur. Porro hæc una
Addi posset, felicitatem formalem non esse summum b
ut quod, & entitative, sed ut quo & consecutive, id
operationem, qua consequimur primario & princip
summum bonum, quæ non est nisi unica.

Instabis. Felicitas essentialis debet implere omnia
desideria; Sed unica operatio ea non implet; quipp
operationes supersunt expetendæ: Ergo felicitas esse
lis non est unica, sed multiplex operatio.

Resp. Distinguo majorem: Felicitas essentialis
implere omnia justa desideria; formaliter, nego: ra
liter; concedo. Et distinctione applicata minori,
consequentiam. Quemadmodum enim esentia ho
non debet formaliter dare, sed solum radicaliter pr
tinere omnia, quæ pertinent ad hominem; ita nec
tas esentialis debet formaliter dare omnes perfectio
statum felicem pertinentes, sed solum radicalite
præhabere.

Vrgebis. Felicitas essentialis consistit in unione
ctissima cum summo bono; Atqui per unicam operati
non fit perfectissima unio, quippe cum adhuc super
terior peragenda per alias operationes; Ergo fel
non consistit una operatione.

Resp. Distinguo majorem: Felicitas consistit in
ctissima unione; perfectione primaria & possessiva, c
de

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

do; perfectione omnimoda, nego. Essentia enim rei est id, quod est perfectissimum in re, non quidem per fectione omnimoda, quippe cum ulterius perficiatur per accidentia superaddita; sed solum perfectione primaria, a qua, ut a fonte aliæ profluunt;

SECUNDA CONCLUSIO.

FElicitas formalis non potest consistere in actu voluntatis.

Probatur ratione fundamentali D. Thomæ 1. 2. q. 3. ar. 4. Felicitas est essentialiter consecutio summi boni; Sed impossibile est, consecutionem summi boni esse actum voluntatis: Ergo felicitas formalis non est essentialiter actus voluntatis. Major patet. Ut enim felicitas objectiva est bonum summum, quod felices, ita felicitas formalis est esecutio illius boni. Minor probatur tribus momentis.

1. Ex ipsa ratione voluntatis, quæ est inclinatio in bonum. Inclinatio autem non est assecutiva boni, alias ut sequeremur bonum, satis esset ipsum velle. Imo non tangit bonum nisi affective, in quantum affectus ejus terminatur ad ipsum; cæterum attactus effectivus, & possessivus boni fit per aliquid aliud, quam per inclinationem, & affectum ad ipsum: Vt si sit bonum sensibile, per ipsum; sicuti harmonia sonorum possidetur auribus, per gustu, &c. Si sit bonum naturale, per unionem naturalem, puta per contactum & indistantiam localem, quomodo lapis possidet centrum; vel per inhæsionem, sicut homo possidet sanitatem. Si vero sit bonum intelligibile, per intellectus, sicut doctus intellectu possidet scientiam.

2. Inductione, nam ut insinuat D. Thomas 1. 2. ar. cit. amplius declarat in 4. Dist. 49. q. 1. ar. 1. Omnis actus voluntatis erga bonum vel est inclinatio in bonum absens amor, desiderium, spes, intentio, &c. vel quietatio in bono præsenti, ut fruitio & delectatio; Sed nullus eorum actuum est assecutio boni: Ergo assecutio boni non potest esse actus voluntatis. Declaratur minor. In primis quod inclinatio in bonum absens non sit illius assecutio, constat ex terminis. Quo vero etiam quietatio in bono non sit assecutio illius, suadetur: nam quies in bono supponit possessionem & assecutionem ejus, siquidem eo voluntatis motus quiescit, quia respicit bonum ut possessum, quod respiciebat antea ut acquirendum: Ergo quies in bono non est ejus adeptio, sed potius complacen-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

centia de adeptione præſuppoſita, ſeu affectio conſeq
ex poſſeſsione boni.

3. Demum ſuadetur eadem minor, ſpecialiter de
re & fruitione. Nam amor abſtrahit a præſentia &
ſentia; amamus enim bonum & abſens & præſens. F
tio vero, cum ſit jucunda quies in bono poſſeſſo,
facit poſſeſsionem boni, ſed eam conſequitur: ut
egregie obſervat D. Thomas 1.2.q.3. ar. 4. voluntas
tur bono & delectatur in ipſo, ex eo quod fit præſe
poſſeſsum; non autem e converſo bonum fit poſſeſs
præſens, ex eo quod voluntas fruitur ipſo, & in eo
ctatur.

Objic. Plures Patrum authoritates, qui reponunt
citatem in gaudio, delectatione, fruitione, jucunda
tiva, ſuavique Dei præſentis dilectione, &c. quas
referre longius eſſet; imo Scriptura vocat felici
gaudium: Ergo eſt actus voluntatis.

Reſp. In locis, quæ adduci ſolent, Patres ſolu
ſcriptive definire beatitudinem, non vero eſſentia
Patres enim rethorice magis, quam philoſophic
tractare ſolent; ideoque frequentius utuntur deſcr
nibus, quæ ſunt rhetoricæ definitiones, rem per pr
tates & adjuncta notiora explicantes, quam ſubtil
quidditativis definitionibus. Scriptura vero vocat
tatem *gaudium*, non formaliter, ſed objective, qu
felicitas eſt ſummi gaudii objectum: quo loquendi
Chriſtus vocari ſolet *noſtra ſpes*, *ſalus*, *amor*, *c*
gaudium, *&c.* non formaliter, ſed objective.

Obj. 2. Ex ipſo D. Thoma in 4. Diſt. 49. q. 1. ar. 1
ſiunc. 1. ad 5. homo perfectius conjungitur Deo, q
felicitas ejus, per affectum, quam per intellectum
qui felicitas eſſentialis conſiſtit in perfectiſſima co
ctione cum bono: Ergo ſit per affectum.

Reſp. Ex eodem D. Thoma ibidem, ideo ho
perfectius conjungi Deo per affectum, quia unio a
ſupponit intellectivam, cui advenit decorans & per
ipſam, ſicut proprietas eſſentiam. Primo enim
eſt, aſsequi bonum intelligibile, & hoc ſit, ut
cetur, per intellectum. Deinde ex effectiva conſe
derivatur in voluntatem quædam affectiva adhæſio
luti ſpiritualis complexus boni poſſeſſi, quatenus
quam centro affecto uniuntur & adhærent, cupien
ſum firmiter retinere. Vnde in forma: homo per
unitur bono per affectum; perfectione conſumma
completiva, concedo; perfectione eſsentiali & qu
tiva, nego.

Inſtabis. Actus voluntatis eſt perfectiori modo u
& conſecutivus ſummi boni, quam ullus alius; E

eo fe
nam
amat
ar. 1
rem
19. A
amor
Epiſt
eris,
amico
unio
Re
perfec
union
nego
ſtenſ
ectiv
priati
ad ſe
e. u
amore
amatu
per co
eum r
tio pe
rapit
in qu
& co
intell
amat,
poſſe
ſtigat
per vo
guſtu
lit. ca
unum
corru
conſe
nem.
Vr
æ o
talit
Re
ultim
do; ſe
tatis

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

eo felicitas eſsentialiter conſiſtit. Probatur antecedens: nam proprium amoris, qui eſt actus voluntatis, eſt unire amatum cum amante, ut probat D. Thomas 1. 2. qu. 28. ar. 1. Vnde Dionyſius cap. 4. Divin. Nom. vocat amorem *vim unitivam*, & S. Auguſtinus lib. 8. de Trinit. cap. 19. *Amor*, inquit, *eſt junctura quædam, duo copulans.* Imo amor eſt transformativus: unde S. Auguſtinus Tract. 2. in Epiſtolam Joan. *Si terram diligis, terra es; ſi Deum, Deus eris*, & confeſſionum lib. 4. cap. 6. *Quidam bene dixit de amico ſuo, dimidium eſſe animæ ſuæ*: Ergo perfectiſſima unio fit per actum voluntatis.

Reſpond. Diſtinguo antecedens: Actus voluntatis eſt perfectiori modo unitivus; unione affectiva, concedo; unione effectiva & poſſeſſiva, in qua conſiſtit felicitas, nego. Voluntas enim & amor non uniunt poſſeſſive, ut oſtenſum eſt in probatione, ſed ſolum affective. Quæ affectiva unio præcipue conſiſtit in tribus. Primo per appropriationem, quatenus amicus ſe habet ad amicum, ſicut ad ſe ipſum in amore amicitiæ, ipſumque reputat alterum [illegible] dicitur, *amicus eſt alter ego*; in amore vero concupiſcentiæ amans [illegible] amatum, non ut ad ſe, ſed ut ad aliquid ſui. Secundo per conformitatem, quatenus amor eſt, quædam coaptatio cum re amata, & amicorum eſt idem velle & nolle. Tertio per ecſtaſim & raptum, quatenus amor ſi ſit fortis, rapit omnes affectus & cogitationes amantis ad amatum: quin quo ſenſu dixit Chriſtus: *Ubi eſt theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum*, id eſt, affectus & cogitatio: quomodo etiam intelligi poteſt illud Platonis effatum: *Anima magis eſt ubi amat, quam ubi animat*. Cæterum unionem effectivam & poſſeſſivam amor non facit, ſed quærit; in quantum inſtigat ad eam, ſicut gravitas ad centrum: ut voluptuoſus per voluntatem inſtigatur ad cibos delicatos, quos tamen a coguſtu conſequitur; & amici, ut refert Ariſtoteles 2. Polit. cap 2. ex Ariſtophane: *per amorem deſiderant fieri unum; ſed, quia ex hoc accidderet & corrumpi, vel ambos, vel alterum quærunt unionem, quæ decet & convent*, quam per familiarem convictum, & collocutionem conſequuntur.

Vrgebis. Felicitas eſsentialis eſt quid ultimum; Sed actus voluntatis, ſcilicet fruitio & delectatio, ſunt ultimæ operationes amici circa bonum: Ergo felicitas eſsentialiter conſiſtit in actu voluntatis.

Reſp. Diſtinguo majorem: Felicitas eſsentialis eſt quid ultimum; ſimpliciter & per modum conſecutionis, concedo; ſecundum quid & per modum complementi & proprietatis ex conſecutione boni derivantis, nego. Et pariter

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ad minorem: fruitio & delectatio sunt ultimæ operationes; simpliciter & per modum consecutionis, nego; secundum quid & per modum ornamenti, complementi, proprietatis, concedo: & nego consequentiam. Vt enim in generatione forma substantialis dicitur ultimus terminus simpliciter, proprietates vero ab ea dimanantes solum quid ultimum secundum quid: ita felicitas essentialis, seu consecutio summi boni, dicitur simpliciter ultimus terminus, operationes vero illam consequentes, delectatio & fruitio, sunt solum quid ultimum secundum quid & per modum ornamenti & proprietatis: unde Aristoteles dicit, quod *delectatio est perfectio operis, sicut decor juventutis*.

Dices. Actus, in quo felicitas essentialiter consistit, debet respicere rem, qua sumus felices, sub ratione boni. Sed voluntas sola respicit objectum sub ratione boni, intellectus autem sub ratione veri. Ergo felicitas essentialis pertinet ad voluntatem. Confirmatur. Ejusdem potentiæ est tendere in bonum, & ipsum assequi: Sed sola voluntas tendit in bonum: Ergo sola consequitur bonum.

Resp. Distinguo majorem: Actus, in quo felicitas consistit, debet respicere rem, qua felices sumus, sub ratione boni *appetibilis*, nego; *consecuti*, concedo. Et distinctione applicata minori, nego consequentiam. Felicitas enim sita non est in appetendo, sed in possidendo. bonum: unde actus, quo constituimur felices, non debet respicere bonum ut appetibile, sed ut consecutum. Quamvis tem sola voluntas respiciat bonum sub ratione appetibilis, est enim appetitus boni, non tamen sub ratione secuti: sed si sit bonum sensibile, consecutio pertinet sensum; si bonum intelligibile, ad intellectum. Ad confirmationem responderi posset eodem modo. Sed præterea distinguo majorem: Ejusdem potentiæ est tendere in bonum affective & ipsum consequi effective, nego; ejusdem potentiæ est tendere in bonum exsecutive & ipsum assequi effective, concedo. Quamvis autem sola voluntas tendat in bonum affective, aliæ tamen potentiæ tendunt in ipsum exsecutive, sicut sensus in bona sensibilia, & intellectus in bona intelligibilia: unde affecutio & possessio boni ipsis competit, non voluntati.

TERTIA CONCLUSIO.

Felicitas formalis naturalis essentialiter consistit in actu intellectus, contemplatione scilicet perfectissima, quæ intra naturæ ordinem de Deo haberi potest. Supernaturalis vero in visione divinæ essentiæ, de qua Theologi.

Co

Conclusio est non solum D. Thomæ, sed etiam Aristotelis, imo & Platonis egregie docentis: *Animam esse beatam, non ut pulchro & caro fruitur Deo*, in quo est delectatio, quæ est actus voluntatis, *sed ut vero*, id est, per cognitionem, quæ est actus intellectus, tametsi pulchritudo statim consequitur; & proinde delectatio, ut in Phidebo differt, nec sejuncta hæc esse possunt. Nemo enim Deum contemplatur, nisi simul admiretur, & cognita pulchritudine bonoque amet cum summa oblectatione. Eandem tradunt Sancti Patres, qui a Theologis fuse referuntur. Præ cæteris vero expressus est S. Augustinus lib. 12. qq. quæst. 5. ubi ex professo hanc difficultatem versans, concludit, felicitatem consistere in cognitione: eo quod habere summum bonum nihil aliud sit, quam videre. Vnde preleganter ait: *Quid est aliud beate vivere, nisi aliquid æternum cognoscendo habere? omnium enim præstantissimum est, quod æternum est, & propterea id habere non possumus, nisi ea re, qua præstantiores sumus, id est, mente: quidquid autem mente habetur, cognoscendo habetur*. Quibus verbis tangit fundamentales hujus conclusionis rationes, nempe consecutionem summi boni spectare ad intellectum, quia est perfectissima potentiarum: quia cum summum bonum sit quid intelligibile, non nisi intelligendo possideri potest. Vnde Psal. 5. *Hæc hereditas*, inquit, *intelligendo & vivendo Deum possidetur*.

Probatur itaque Conclusio ratione S. Augustini, quam sitat S. Thomas 1.2.q. 3. ar. 4. Felicitas essentialiter est nsecutio & possessio summi boni; Sed hæc fit per actum tellectus: Ergo in eo consistit essentialiter felicitas. lajor constat. Minor probatur. Summum bonum est bom intelligibile, ut constat, Sed bonum intelligibile on aliter, quam intelligendo possidetur & habetur, ut nsibile sentiendo; Ergo ejus possessio & consecutio consistit in actu intellectus.

Illustratur amplius hæc ratio. Sicut se habet natura nsitiva ad bonum sensibile, ita & intellectiva ad bonum telligibile; Atqui natura sensitiva non possidet, nec conquitur bonum sensibile per appetitum, sed per sensum, sapores gustatu, lucem visu, harmoniam auditu: Er- & natura intellectiva intellectu bonum intelligibile ssidet.

Confirmatur ex discrimine Intellectus & Voluntatis. oluntas enim est inclinatio in objectum: unde S. Augustinus: *Amor meus pondus meum; eo feror quocumque feror.* e contra Intellectus est apprehensivus objecti. Vnde oluntatis est quærere bonum intelligibile, ac in eo possso & apprehenso quiescere: at vero proprium est intelus bonum illud possidere. Atque vel id confirmat ex-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

perientia. Nam quantumvis nervos omnes contendat luntas, nunquam bonum intelligibile se ipsa consequ sed quandiu ejus cognitio deest, absens dicitur, & luntas inquieta manet: at cum mente percipitur, t possideri dicitur, & motus voluntatis quiescit.

Huic præcipuæ rationi quædam aliæ addi possunt.

1. Felicitas essentialiter consistit in operatione præ tissimæ facultatis; in subordinatis enim cætera ordi tur ad id, quod principalius est: unde merito Aris les 1. Ethic. c. 7. felicitatem definit operationem s dum perfectissimam virtutem; Sed, ut ostendimus in Physicæ, intellectus est perfectior voluntate: Ergo in actu felicitas consistit.

2. Ut arguit S. Thomas 2. Contra Gent. cap. 26. cum licitas sit proprium bonum intellectualis naturæ, opo ut secundum eam potentiam ei conveniat, quæ est illi xime & per se propria; Atqui potentia maxime pro intellectuali naturæ non est appetitus, sed intellectus go felicitas debet ei competere secundum operation tellectus, & non appetitus, seu voluntatis. Decla minor. Quod est proprium rei ratione sui, est ei proprium, quam quod appropriatur ei tantum ratio terius; Atqui intellectus est proprius intellectuali n per se ipsum & ratione sui; appetitus vero non est pro nisi ratione intellectus, quatenus ab eo dimanat, i que participat: Ergo intellectus est maxime propri turæ intellectuali, non vero appetitus. Minorem lu ter ostendit D. Thomas his verbis: *Appetitus omni lus inest, licet sit diversimode in diversis; quæ tam versitas procedit ex hoc, quod res diversimode se h ad cognitionem. Quæ enim omnino cognitione carent, appetitum naturalem tantum: quæ vero habent cogni sensitivam, & appetitum sensitivum habent; quæ vero cognitionem intellectivam, & appetitum cognitioni huic tionatum habent, scilicet voluntatem. Ergo voluntas sic quod est appetitus, non est propria intellectuali natu solum secundum quod ab intellectu dependet. Intellec tem secundum se est proprius intellectuali naturæ.*

3. Demum contemplatio summi veri, scilicet D bet omnes conditiones ad veram felicitatem requ nam præter quam omnia vitæ humanæ officia hu quam ultimo fini suo inserviunt, ut pereleganter d D. Thomas 3. contra Gentes c. 37. est radix omni felicitatem consequentium, ut amoris fruitivi, satietatis sine fastidio, delectationis summæ, pac curitatis, amoris fruitivi, &c. Obtinetque præteren que veræ felicitatis dotes a Boetio 3. de Cons. ea eas; sufficientiam, quam promittunt divitiæ; jucu

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tem, quam promittunt deliciæ; celebritatem, quam promittit fama, reverentiam, quam promittit sapientia: securitatem, quam promittit potentia. Hæc quinque excellenter tribuit æterna, perfectaque Dei contemplatio. Sufficientiam quidem, nam per eam Deus habetur, qui solus sufficit. Et veritas perfecte cognoscitur, quod unum est intellectualis naturæ, qua talis, votum. Affert etiam jucunditatem, quia contemplatio veritatis est unica voluptas mentis. Dat quoque celebritatem, quia hominem clarum apud Deum & alias intellectuales creaturas efficit. Dat etiam reverentiam: nam hæc sapienti, ac ei, qui Deo conjungitur, debetur; quis autem sapientior ac Deo conjunctior, quam qui Deum perfecte contemplatur; Tribuit demum securitatem a malis & in bonis: nam summa illa contemplatio in præmium virtutis in altera vita concessa, æterna est & inamissibilis, Deoque arctissime conjungit, in quo est omne bonum, ad quem nullum malum accedere potest.

Obj. 2. Felicitas essentialiter consistit in operatione ulterius non ordinata; Sed contemplatio Dei ordinatur ad amorem; nam, ut ait **D.** Anselmus in libro: *Cur Deus homo*, Perversus ordo est amare ad intelligendum, rectus vero intelligere ad amandum: Ergo felicitas esentialis non consistit in contemplatione, sed magis in amore.

Resp. Distinguo majorem: Felicitas consistit in operatione ulterius non ordinata; ut medium ad finem, concedo; ut causa ad effectum, & ut primaria operatio ad secundariam, quam perficit, nego. Et ad minorem, contemplatio Dei ordinatur ad ejus amorem: ut medium ad finem consequendum, nego; ut primaria operatio beatitudinis ad aliam ex ea consequentem, quam perficit, concedo. Amor enim Dei suspirat ad visionem ejus et ad finem & centrum, in quo quiescit, juxta illud Davidis: *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*. At rursus ex ea visione amor completur & perficitur: unde secundum rectum ordinem visio tendit ad perfectionem amoris Nec aliud evincit allata authoritas. Aliter exponi potest. Nempe de perfectione caritatis est, ut homo se & omnia sua, etiam propriam felicitatem ordinet in Deum. Et ideo perfecta Caritas non amat Deum propter visionem ejus, in qua est felicitas hominis secundum nos; imo nec ut in eo viso delectabiliter quiescat, sicque eo fruatur, in quo Adversarii felicitatem constituunt: sed potius ipsam visionem ac fruitionem Dei quærit propter Deum, ut plenius ametur. Vnde authoritas nihil juvat Adversarios: nam perinde dici potuisset: *Perversus ordo est amare Deum, ut eo fruaris, rectus vero, eo velle frui, ut firmius ames*. Itaque non inde adstrui potest, essentiam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

beatitudinis consistere in amore: sed perfectum amorem ut b
in ipsa amantis beatitudine non sistere, sed eam ulterius requ
ad Deum amatum referre, quod verissimum est. Sed de esen
his fusius Theologi. bonu

Instabis. Amor Dei perfectior, est, perfectiusque unit ad ill
Deo, quam quælibet cognitio, saltem extra intuitivam aliud
visionem; Sed contemplatio illa, de qua loquimur, non Inst
est ipsa Dei visio, cum hæc sit præmium in ordine gra cogno
tiæ: Ergo amor est perfectior, perfectiusque unit Deo Ergo
quam talis contemplatio, proindeque aptior est, ut sit non c
sentialis felicitas. Probatur major: nam amor tendit ralis si
Deum ut est in se, ipsique immediate unitur: at ver Proba
contemplatio extra visionem non tendit in Deum nec ip io D
unitur ut est in se, sed solum ut repræsentatur per spec Ergo
creatas, id est, valde imperfecte. ion a

Resp. Distinguo majorem: Amor perfectior est, per Resp
ctuisque unit Deo, quam cognitio extra visionem; in nulla
tione possessionis & assecutionis, nego; alio modo, trius,
seat. Amor enim, quantumvis aliis prærogativis excatural
lat, ex sui ratione non est possessivus & consecutivus, prium ea
indeque minus aptus, ut sit essentialis felicitas. Sicut rdinis
unio hypostatica, quamvis perfectius uniat Deo, quammur
ipsa supernaturalis visio: quia tamen non conjungit Do amo
ut bono intelligibili possesso, sed ut supposito subsistenti gi, q
di, idcirco esse nequit essentialis felicitas. inquar

Vrgebis. Per contemplationem (præcipue quæ sit m na
species creatas, de qua solum loquimur) anima non itural
tur Deo entitative, sed solum intelligibiliter & in parati
intentionali: Ergo in illa nequit consistere essenti nato.
felicitas. turæ

Resp. Nego consequens. Ad felicitatem enim sent
requiritur unio entitativa, sed possessiva objecti bea atos e
cantis. Porro unio illa intentionalis & intelligibilis turali
possessio boni intelligibilis; sicut in natura sensibili Dices
intentionalis & sensibilis est possessio boni sensibilis. d volu
num enim naturæ intellectualis est veritas, quæ non lectus
per unionem intelligibilem & actualem manifestation volu
possidetur. Vnde S. Augustinus: *Summum bonum hab* s ama
nihil aliud est, quam nosse. Itaque quamquam natur
cognitio Dei fiat per species creatas, attamen quia Resp.
intelligibilis Dei possessio, quantum potest in statu n esse
turæ possideri, sufficit ad felicitatem ordinis natural non e

Obj. 2. Ex S. August lib. de Moribus Ecclesiæ. Bea Dei,
dici non debet, qui non amat, quod habet, etia llectu
optimum sit, quod habet: Ergo felicitas non in eo suppo
sistit, ut summum bonum cognitione habeatur, sed pro
cognitum & habitum ametur.

Resp. Distinguo consequens: felicitas consistit In

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

norem ut bonum cognitum ametur ; tanquam in disposition
lterius requisita, concedo; tanquam in essentia, nego. Nam
ed de essentia beatitudinis sita est in possessione boni, seu ut
bonum habeatur. At requirit ex parte subjecti, ut bene
ae unit ad illud bonum se habeat, id est, ut amet illud; nec
itivam aliud intendit S. Augustinus.
r, non Instabis. Anima separata quantumvis Deum perfecte
ae gra cognosceret in ordine naturali, posset ipsum non amare:
Deo Ergo posset esse non beata, proindeque felicitas naturalis
: sit et non consistit in cognitione illa naturali, esto supernatu-
ndit iralis sita sit visione, quam necessario consequitur amor.
at ver Probatur antecedens. Nulla quantumvis sublimis cogni-
nec ipsio Dei extra claram visionem necessitat ad ejus amorem
specie Ergo posita illa cognitione naturali posset anima Deum
ion amare.
, per Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo:
n; in nulla Dei cognitio extra visionem necessitat ad amorem
o, trajus, omnimodum, id est, tam naturalem, quam super-
s exc naturalem, concedo: ad amorem naturalem, nego. Nam
ous, prum ea summa cognitio naturalis, quæ foret præmium
Sicut rdinis naturæ, clare suo modo manifestaret, Deum esse
, qui mmum bonum ordinis naturæ, inferret quoque necessa-
git D o amorem ejus in ordine naturæ. Et ideo docent Theo-
stentugi, quod Angeli, qui tali modo Deum cognoscebant,
inquam fierent visionis ejus participes, eum ut autho-
e sit p m naturæ necessario diligebant, atque ita in ordine
non u turali fuisse impeccabiles. Adde, quod Anima per
& in paration em a corpore in æternum firmatur in bono
senti nato. Cum ergo illa summa cognitio Dei, ut authoris
turæ non retribueretur nisi iis, qui Deum in via dile-
nim sent, eos in æternum firmaret in amore; sicque
bea atos efficeret, quia per eam Deum amatum, quantum
bilis turaliter possibile esset, possiderent.
bili u Dices. Felicitas consistit in actu omnium amabilissimo;
ilis. id voluntas plus amat proprium actum, quam actum in-
non lectus: Ergo felicitas non consistit in actu intellectus,
atio voluntatis. Probatur minor. Nam quælibet potentia
m bo s amat proprium actum, quam actum alterius poten-
natur.
quia Resp. Nego minorem. Ad probationem dico, id ve-
tatu esse cæteris paribus, & quando actus alterius poten-
tural non est summum bonum suppositi. Contemplatio au-
. Bea Dei, ut ostensum est, est summum bonum naturæ
etia llectualis; & ideo voluntas, quæ est inclinatio to-
n eo suppositi, ardentius amat contemplationem illam,
, sed m proprios actus.

it In

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO SECUNDA

De Actibus moralibus, seu de Voluntario præcipue Libero.

ACtum est de Ultimo Fine hominis. Nunc dicendum de motibus, quibus itur ad illum finem, seu de Actibus Voluntariis & Liberis. His enim velut gressibus tura intellectualis pergit ad suum finem; suntque proprie materia & subjectum moralitatis, id est, bonitatis malitiæ. Quamquam autem variæ, præclarissimæ quæstiones agitari soleant circa actus voluntarios, tamen eas sibi vindicant Theologi, cæteris vel delibata ea solum accuratius exsequemur, quæ maxime ad nam Philosophiam pertinent. Itaque dicenda tribus plectemur articulis. Primus erit de Voluntario in Secundus de Voluntario Libero, deque Libertate, notionem summe necessariam huc usque distulit. Tertius de Actibus Voluntariis singulatim.

ARTICULUS PRIMUS.

De Voluntario in genere, quid sit, a quibus tollatur, quomodo dividatur.

VOluntarium definitur ex Aristotele 3. Ethic. Cujus principium est ab intrinseco, cum cogne finis.

Explicatur ex D. Thoma 1. 2. qu. 6. ar. 1. Nomen *luntarii* proprie importat, ut motus & actus sit a illius, qui movetur, inclinatione; proindeque principio intrinseco, quippe ea, quæ ab intrinsunt, non sunt ex inclinatione, sed quasi ex vio Ad motum autem tria concurrunt: principium pa quod movetur; principium activum, quod movet; cipium finale, quod excitat & allicit agens ad move Ille ergo motus dicitur perfecte ab intrinseco proc proindeque voluntarius, cujus hæc omnia princip ab intrinseco, ita ut in eo, quod movetur, non so principium talis motus susceptivum, uti est in cœlesti; aut etiam activum, uti est in omni motu sed etiam finale, uti est in agentibus cognitione pr quæ ex finis cognitione se movent ad agendum; uti

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ex cognitione cibi, qui est finis localis motus, se movet ad ejus prosecutionem. Hæc autem omnia comprehendit jam data definito, principium quidem passivum & activum, dum dicit, motum voluntarium esse, *cujus principium est ab intrinseco*; finale verò, dum additur, *cum cognitione finis*.

Ex ea Voluntarii notione deduci potest, á quibus tollatur Voluntarium, & Involuntarium inducatur. Ut ea tamen accuratiùs explicentur.

PRIMA CONCLVSIO.

VIolentia penitus Voluntarium perimit, quæ tamen propriè talis est, nempe sufficiens & absoluta.

Conclusio supponit duplex genus Violentiæ. Alia *sufficiens* dicitur, S. Thomas *compellentem*, Juristæ *absolutam* vocant. Alia est, quam *insufficientem* dicunt, S. Thomas *impulsivam* vocat, Juristæ *conditionatam*. Violentia sufficiens, quam etiam *Physicam* propriè dixeris, est, cùm actus aliquis vi ineluctabili á nobis invitis & repugnantibus extorquetur. Hæc locum habet solùm in actibus externis, non in ipso voluntatis actu: repugnat enim, ut fiat nobis nolentibus, cùm essentialiter sit volitio; atque adeo non fit, si nolumus, sicque nobis invitis fieri nequit. Violentia verò insuficiens est, quæ etiam *Moralis* dici potest, cum dolore, ac suppliciis consensus voluntatis extorquetur. Sic dum Tyrannus vim infert corpori, ut voluntatem adigat ad abnegandam fidem, violentia quidem est, sed insufficiens, impulsiva, conditionata, & moralis: nam absolutè possumus id, quod exigitur, non agere. At si violentè arrepta manus cogatur ad impiam subscriptionem, aut si plena thure coram Idolo prunis aduratur, donec iguium ardore soluta in subjectas prunas thus emittat, palàm est, esse violentiam sufficientem, compellentem, absolutam & physicam.

Dicimus itaque, hanc violentiam sufficientem perimere omnino Voluntarium. Siquidem contra rationem Voluntarii est, ut sit ab extrinseco & renitente inclinatione; Sed quæ tali violentia extorquentur, sunt omnino ab extrinseco & renitente inclinatione: Ergo voluntaria non sunt, proindeque nec bona, nec mala moraliter. At quæ fiunt per violentiam insufficientem, sunt tamen absolutè voluntaria: nam Voluntas absolutè potest non consentire; atque adeo peccat, qui suppliciis impellentibus rei turpi consentit.

Dices. Qui suppliciis ad actus rei bonæ consentit, non propterea bene agit; Ergo nec malè qui iisdem coactus rei malæ consentit.

Resp.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resp. Nego paritatem. Nam bonum ex integra causa, malum vero ex quo iis defectu. Et ideo, ut quis bene agat, requiritur non solum, ut consentiat operi bono; sed etiam, ut ex motivo honesto consentiat, quod non est in eo, qui solum suppliciis coactus bonum agit. At ut quis malè agat, satis est, ut contra officium volens agat; quovis motivo ad id ducatur. Itaque malè agit, qui ut fugiat dolorem, re turpi consentit, minuitur tamen inde operis malitia, quia minus volontarium est.

SECVNDA CONCLVSIO.

IGnorantia quoque perimit voluntarium, sed non omnis.

Explicatur simul & probatur conclusio. Triplex distinguitur ingnorantia, Antecedens, Consequens & Concomitans. Ignorantia *antecedens* est, quæ nullo modo est volita, & est causa volendi aliquid, quod non eligeretur, si adesset cognitio: ut dum quis amicum in sylva latentem incautus percutit, putans esse feram. Ignorantia *subsequens*, est, quæ aliquo modo est volita, vel exprefsè, ut illorum qui Job. 21. dicunt Deo: *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus*: & illius, de quo dicit Scriptura: *Noluit intelligere, ut bene ageret*. Hæc dicitur *malitiosa & affectata*. Vel tacitè & interpretativè, ut in illis, qui socordia negligunt ea addiscere, quæ scire possunt & tenentur: hæc dicitur *crassa*. Ignorantia demum *concomitans* dicitur, quæ quidem non est, volita, sed supponit sufficientem curam, ut tollatur; est tamen causa volendi aliquid, quod perinde fieret, si cognitio adfuisset: ut dum quis ira percitus hostè in sylva latentem quæritat ad interimendum; at spe inveniendi adempta venationi incumbens, putansque in senticeto Aprum latere, telum vibrat, quo perimitur hostis, quem si advertisset, perinde occidisset. His positis.

Constat. 1. Ignorantiam antecedentem omnino tollere voluntarium, ac proinde rationem meriti & demeriti. Nam tollit omnino cognitionem, quæ est de ratione voluntarii, atque inducit ad opus voluntati repugnans.

Constat 2. Ignorantiam consequentem non tollere prorsus voluntarium. Nam cùm volita fit, censentur & volita, saltem in causa, quæ propter eam fiunt.

At vero ignorantia concomitans, ut mediat inter antecedentem & concomitantem, ita medio modo se habet. Non enim tollit positivè rationem voluntarii, sicut antecedens. Nec efficit, ut actus ipse censeatur volitus, sicut consequens; sed negativè se habet, efficitque, ut opus nec volitum, nec nolitum actu censeatur.

TER-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

TERTIA CONCLVSIO.

METus minuit quidem Voluntarium, non tamen omnino tollit. Vnde actio ex metu facta mixta est ex Voluntario & Involuntario.

Antequam probetur conclusio, tantisper explicanda est. Metus definitur, Passio causata ex malo impendente difficilè vitabili. Alius dicitur *gravis, & qui cadat etiam in virum constantem*; alius *levis, & non cadens in constantem virum*. Metus gravis est, cùm malum impendens est grave & certum: levis vero si malum impendens vel leve sit, vel incertum. Sæpe ergo metu alterutro extorquetur ab homine consensus in rem, quam abhoret: ut mercator metu naufragii pretiosas merces ad alleviandam navim projicit in mare. In quo quidem casu tria concurrunt. Primo amor minoris boni, scilicet mercurium. Secundò, amor majoris boni, scilicet vitæ. Et tertio consensus in carentiam minoris boni ad conservandum majus. Dicimus ergo, hunc consensum metu extortum esse mixtum ex voluntario & involuntario.

Probatur. Quod est ex inclinatione, est voluntarium; quod vero est contra inclinationem, est involuntarium; Sed consensus ex metu partim est ex inclinatione, partim contra inclinationem: Ergo est mixtus ex voluntario & involuntario. Declaratur minor. Vt enim mox notatum fuit, in agente ex metu duplex est inclinatio, alia major, qua vult servare v. g. vitam; alia minor, qua vult cum vita, si potest, retinere pecuniam; Sed consensus in jacturam pecuniæ propter conservationem vitæ est juxta primam inclinationem, & contra secundam: Ergo est mixtus ex voluntario & involuntario.

Confirmatur. Nam, ut peregregiè observat D. Thomas, actio ex metu est partim ab intrinseco, partim ab extrinseco: Ergo est partim voluntaria, partim involuntaria. Declaratur antecedens. Quod ex amore agimus, ab intrinseco agitur, quia amor est motus ab intimis voluntatis visceribus enascens; quod vero est ex metu, est quadantenus ab extrinseco, qui metus est passio appetitui minimè naturalis, sed forinsecus ab urgente periculo intrusa; Atqui actio facta ex metu partim procedit ex amore servandi majus bonum, partim ex timore incurrendi malum: Ergo, &c.

Quæres. Cum actio ex metu sit mixta ex voluntario & involuntario, estne dicenda simpliciter voluntaria, an involuntaria.

Respondeo cum Aristotele & D. Thoma, esse simpliciter voluntariam, & secundum quid tantum involuntariam.

Quod

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Quod enim attentis omnibus circumstantiis efficaciter v volitum, censetur simpliciter voluntarium; quod ver non nisi inefficaciter & conditionatè est non volitum censetur solum secundum quid involuntarium. Cum igitu id, quod fit ex metu, ut projectio mercium in mare ad v tæ conservationem, attentis omnibus circumstantiis v volitum, idque voluntate efficaci & inferente effectu fit autem dumtaxat inefficaciter & conditionatè non vo tum, si scilicet esset alia evadendi commodior via, sim pliciter est voluntarium, & secundum quid tantum inv luntarium.

Inferes, in his, quæ fiunt etiam ex gravi metu, e sufficiens voluntarium, ut peccata sint, quando sunt m la: imo contractus factos ex gravi metu esse validos; su enim simpliciter voluntarii. Attamen sunt quædam, q ex natura rei plenum, perfectumque voluntarium req runt, eo quod perpetuam & indissolubilem obligation importent, cujusmodi sunt matrimonium & votum sol ne: unde irritantur a jure, si fiant ex metu, non quid levi, sed cadente in constantem virum.

QVARTA CONCLUSIO.

COncupiscentia non tollit, sed potius facit volun rium. Ita D. Thomas 1. 2. quæst. 6. ar. 7. Per c cupiscentiam vero intelligitur motus appetitus sensi in bonum delectabile.

Probatur ratione D. Thomæ. Dicitur aliquid volun rium, ex eo quòd voluntas in id fertur; Atqui concu scentia non impedit, sed magis facit, ut voluntas in quid feratur: Ergo non impedit, sed facit voluntari Declaratur minor ex discrimine, quod est inter metum concupiscentiam. Metus enim non reddit opus gratum amatum, sed solum invitam quadantenus voluntatem n cessitatis vinculis trahit; ideoque opus ex metu rema semper displicens, ac odiosum, proindeque aliquate involuntarium. At verò concupiscentia movet ad o reddendo illud gratum, quatenus suis illecebris inclu in illud voluntatem, ut in aliquid omnino amabile. Un in his, quæ ex concupiscentia victrice fiunt, voluntas præcedens inclinatio emollitur, enervatur, expungit novaque illi subrogatur, qua opus prius displicens, novo gratum & amabile, proindeque voluntarium; Sic Davidi ardenter legem Dei amanti concupiscentiæ aspectu Bethsabeæ nata cor emollivit, & suis blanditiis subvertit, ut frigescente charitate, inardescente cupi tate, non invitus id, quod displicebat, elegerit; mutatus id, quod antea nolebat, optaverit.

Dico

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Dices 1. Concupiscentia diminuit peccatum; ut enim docet D. Thomas, magis peccat, qui transgreditur præceptum ex malitia, quàm qui ex passione: Ergo diminuit voluntarium. 2. Concupiscentia diminuit cognitionem, ideoque dicitur *excæcare*: Ergo non facit, sed potius impedit voluntarium.

Respond. Ad 1. ideo concupiscentiam minuere peccatum, non quòd diminuat rationem voluntarii, sed quia impedit perfectam deliberationem. In his enim magis meremur, aut demeremur, quæ ex pleniore judicii deliberatione agimus. Resp. Ad 2. Cum D Thoma 1. 2. quæst. 6. ar. 7. ad 3. hanc ipsam diminutionem cognitionis esse aliquatenus voluntariam, quatenus voluntas passione præoccupata retrahit judicium à diligenti examine. Unde talis inconsideratio non tollit rationem voluntarii.

Quantùm ad voluntarii divisionem, primo dividitur *in perfectum*, & *imperfectum*. Voluntarium perfectum est, quod fit ex perfecta finis cognitione, id est, quod regulatur á cognitione, quæ attingit finem, non solùm materialiter ejus bonitatem apprehendendo, sed etiam formaliter ejus merita ponderando, & cum mediorum utilitate conferendo. Tale Voluntarium solis agentibus intellectualibus competit, quia solius intellectus est rationem finis cognoscere, ac media in finem ordinare. Voluntarium imperfectum est, quod procedit ex imperfecta finis notitia; quæ scilicet finem, bonitatemque illius apprehendit, non tamen penetrat rationem formalem finis, ejus cum mediis proportionem examinando. Tale Voluntarium reperitur in brutis, pueris, amentibus, motibus primo primis, &c. ac potius dicitur *Spontaneum*.

Dividitur secundo Voluntarium in *liberum & necessarium*. Voluntarium liberum est, quod regulatur per judicium indifferens, & ita est sub potestate, dominioque voluntatis, ut de eo ad beneplacitum disponat. Voluntarium necessarium est, quod regulatur per judicium ad unum determinatum, nec relinquit voluntati dominium de eo disponendi.

Dividitur tertio voluntarium in *formale & virtuale*. Voluntarium formale est, quod procedit à voluntate per actum proprium. Voluntarium vero virtuale est, quod procedit ex aliquo actu præcedente, in quo virtualiter includitur, & à quo sequitur. Sic dum quis iter facit, singuli passus dicuntur *voluntarii virtualiter*, quia procedunt ex voluntaria, efficacique intentione, qua se commisit viæ.

Dividitur quarto Voluntarium in *positivum & negativum*, seu, ut alii vocant, in *directum & indirectum*. Voluntarium directum & positivum est, quod fit per actus posi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

positionem, negativum verò & indirectum, quod fit per actus omissionem, quando scilicet aliquis tenetur, potest, advertit, & tamen non agit, sed aliis intendit, censetur voluntarium indirectum & negativum.

Dividitur quinto in voluntarium *elicitum & imperatum*. Voluntarium elicitum est actus ipse voluntatis, ut amor, odium, &c. Voluntarium imperatum est actus, quem alia potentia elicit ex applicatione voluntatis, ut ambulatio, comestio, locutio, &c.

Dividitur sextò Voluntarium in *Physicum* & *Morale*. Physicum est, quod est à voluntate propriæ personæ. Morale verò, quod fit per procuratorem, cui jus nostrum commissum est vel à lege, vel à natura, vel à nobis: sic dispositio tutoris est moraliter voluntaria pupillis, & dispositio magistratuum toti urbi.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Voluntario Libero.

ETsi de Libertate, quæ voluntatis dos est, agendi occasio sese superiùs obtulerit, cum de ipsa voluntate in fine Physicæ differebamus, opportunius tamen visum est, totius Moralitatis fundamentum, in Morali, tamquam in propria sede discutiendum, ac pro rei momento paullo accuratiùs, fusiùsque examinandum reservare. Quæ vero de Libertate dicenda occurrunt, quatuor complectemur paragraphis. In 1. Variæ Libertatis divisiones referentur. In 2. Radix & origo Libertatis arbitrii investigabitur. In 3. Discutietur, an indifferentia sit de ratione Libertatis arbitrii. In 4. Quæ indifferentia sit de ratione Libertatis.

§. I.

De variis Libertatis divisionibus & acceptionibus.

CVm Libertas opponatur Servituti, ac Subjectioni, à qua eximit, tot modis dicitur Libertas, quot modis Servitus & Subjectio. Servitus autem, seu subjectio voluntatis ex quinque præcipuè principiis oriri potest. Primo à principio externo cogente, ac violentiam inferente. Secundo à principio intrinseco ad unum naturaliter determinante & restringente, cujusmodi est naturalis instinctus, quo res non ex propria deliberatione, sed ex naturali dispositione ad aliquid rapitur. Tertio à perverso habitu, aut passione voluntatem impellente, ac trahente,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

te, & à rectitudine morali dimovente. Quarto à lege obligante. Quinto à miseria & pœna invitum mulctante, ac opprimente. His enim omnibus principiis voluntas obnoxia, subjectaque esse potest. Hinc oritur quintuplex Libertatis species. Prima dicitur *Libertas spontaneitatis & libentiæ*, consistitque in exemptione à violentia & coactione. Secunda dicitur *Libertas arbitrii*, consistitque in exemptione ab instinctu, naturalique judicio ad unum determinante. Tertia dicitur *Libertas virtutis & rectitudinis moralis*, quæ consistit in exemptione à peccato, & ab habitibus ad malum inclinantibus. Quarta dicitur *Libertas à lege*, consistitque in exemptione obligationis ad legem, superioremque præcipientem. Quinta dicitur *Libertas Felicitatis*, consistitque in exemptione ab omni miseria & pœna. De singulis ut tantisper dicamus.

Prima Libertas, *Spontaneitatis* scilicet, & *Libentiæ*, in omnibus reperitur, quæ non invito & per vim, sed sponte, ac ex inclinatione agunt. Unde competit etiam brutis, quæ agunt, non quasi ab extranea vi impulsa, sed ab interiori instinctu, naturalique judicio determinata. Imo transfertur ad res cognitione prorsus carentes, ut aqua dicitur *liberè* fluere, & lapis *liberè* cadere, cum remotis obicibus naturæ suæ utrumque relinquitur. Dicitur quoque de omnibus illis animi nostri motibus, quos aut natura ipsa nobis indidit, ut est amor boni in communi, (qui est in voluntate, non tamen, ut ab ipsa ex proprio arbitrio excitatus, sed ut ipsi ingenitus, ac à natura inditus) aut præfestinus impetus á nobis abripit, quales sunt motus primo primi.

Secunda Libertas, *Arbitrii* scilicet, seu naturæ intellectuali competit, quæ non operatur ex judicio sibi à natura præscripto, & instinctu ad unum necessario applicante; sed ex judicio à se formato, actuque, ad quem se ipsam per deliberationem applicat & determinat. Cùm enim intellectualis natura ex naturali conditione circa bona particularia sit indifferens, in tantum ad illa fertur, in quantum se ipsam per actionem determinat, conferendo de agendis, examinando rerum merita, penetrando habitudines, ac detegendo proportiones mediorum cum finibus, sicque judicium suæ actionis formando: supra quod iterum reflecti potest, examinando, sitne rectum an non; & si visum fuerit, ipsum iterum emendando, abrogando, reformando, suspendendo, prout placuerit. Hinc est, quod bruta quidem semper uno modo agunt, quia à natura judicium & instinctum de rebus agendis acceperunt, quod ipsorum motui non subjacet, sed præsidet. Homines vero agunt diversis modis, quia se ipsos per arbitrium & proprium judicium à ratione formatum determinant.

Ra-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ratio autem ad diversissima viam habet ; reflectitur enim supra se, potestque rem uno modo constitutam reformare, abrogare & mutare , juxta quod exigunt rerum diversæ habitudines , ad quas attendit .

Tertia Libertas , *A peccato* scilicet , solis bonis convenit ; in quibus mitigatis passionum insanis motibus, & excusso peccati jugo , tranquillum est voluntatis , ac rationis regnum & regimen soli Deo subditum ; cætera vero sibi subjiciens . Ut enim notat D. Thomas , cùm pax ex D. Augustino sit tranquillitas ordinis,ordo vero creaturæ rationalis in eo , consistat , ut Deo subjiciatur , & cætera sibi subjiciat , ejus pax & libertas sita est in perfecta subjectione ad Deum,& pacifica tranquillaque cæterarum rerum gubernatione , quæ pax , & libertas per peccatum, & inordinatos passionum motus turbatur .

Quarta Libertas , scilicet *A lege* , primariò quidem & principalius Deo convenit . qui nemini subditus , sola sibi ipsi lex est , & regula : secundariò tamen , & participativè justis convenit . Justus enim , cùm sit Divinæ Naturæ quadantenus particeps , omnes affectus rectos habet , nec in his eget legis directione , sed ipse quædam lex & regula animata est , ut etiam sæpius annotavit Aristoteles . Unde licèt nulla lex ei posita esset , quasi connaturaliter & ex propria inclinatione ea , quæ sunt legis servaret : quod præcipuè verum est in illo , qui justus justitia supernaturali , de quo loquendo dixit Apostolus quòd *lex non est posita justo , sed impio* .

Quinta demum Libertas , scilicet *A miseria & pœna* illis competit , qui ad felicitatem perfectam pervenerunt , cujus munus est , omnia mala , defectusque omnes procul abigere , & omnia bona largiri . Unde hìc quidem habetur in spe , sed in futuro solùm habebitur in re .

Circa primum , tertium , quartum , & quintum Libertatis modum nihil speciale controvertitur; ideoque tota difficultatis pondus ad solam arbitrii Libertatem tendit , quæ judicio plenius discutienda nobis est .

§. II.

De Origine Libertatis Arbitrii .

JUcundum est rerum radices scrutari & notitiam vel ex fonte haurire . Nam *dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ* . Sed accessum sæpe difficultas negat, quæ nullo major est , quàm in ipsis rerum originibus , quas omnes profunda quadam nocte , quasi de industria , Natura cumtexit . Verum quia periti ducis sequentibus vestigiis nihil invium & inaccessum esse potest , tentabimus in

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

paragrapho, præeunte D. Thoma, ipsos humanæ Libertatis fontes penetrare, origines quantumvis occultas lustrare, radices in ipsis, non terreæ, sed intellectualis naturæ visceribus latentes eruere; sicque Thomisticam Libertatis notionem ab ovo, primordiisque suis repetitam tradere, quæ nobis esse pro cardine possit in his difficultatibus, quæ circa Liberum arbitrium solent agitari.

Libertas propria voluntatis dos est, ideoque ab eodem fonte oritur, à quo & voluntas ipsa. Est autem voluntas, Inclinatio consequens formam intellectualem & immaterialem. Unde consequens est, ut libertas quoque oriatur á forma intellectuali & immateriali. Id verò, ut altius repetatur, sciendum est, quód, ut sæpissime inculcat D. Thomas, omnem formam sua sequitur inclinatio ipsi proportionata, ideoque juxta variam perfectionem formarum attenditur varietas & perfectio inclinationum. Formarum autem perfectio sumitur ex earum elevatione supra materiam. Quippe materia est, quæ limitat, deprimit, imperfectamque reddit formam, ut patet ex D. Thoma 1. par. quæst. 7. ar. 1. Sicut & omnis potentia limitat, deprimit, imperfectumque reddit actum suum, ut generaliter observat S. Doctor 1. contra Gentes, cap. 45. ratione 4. Unde sicut actus tanto perfectior est, quanto à potentialitate purior; ita forma tanto nobilior, perfectiorque censetur, quanto altius è materiæ fæcibus emergit. Quod adhuc clarius innotescet, si cum eodem D. Thoma 1. contra Gentes, cap. 43. ratione 3. advertamus, in rebus duo esse extrema, actum purum, scilicet Deum, in quo est tota essendi plenitudo, & potentiam puram, scilicet materiam primam, in qua nihil est de ente actu, quæque proinde vocatur à S. Augustino *prope nihil*. Unde quia media, quò propius accedunt ad alterum extremorum, eo magis naturam ejus sapiunt, ideo quanto magis aliquid materiæ immergitur, tanto magis minuitur, limitatur, deprimitur, ac annihilatur. E contra vero quanto longius aliquid à materia recedit, tanto propius ad Deum accedit, ideoque perficitur, dilatatur, ac de plenitudine entis in se capit.

Porrò formarum è materia gradatim emergentium triplex est ordo, proindeque triplex inclinationum eas consequentium gradus. In primo ordine sunt eæ formæ, quæ penitus in materia immerguntur, proindeque valde imperfectæ sunt, ac limitatæ. Ejusmodi sunt formæ elementorum, mineralium, plantarum, cæterarumque rerum insensibilium. Has formas sua sequitur inclinatio proportionata, quæ *appetitus naturalis* dicitur, & est cæcum aliquod pondus ad finem admodum limitatum inclinans, ut ad centrum, circumferentiam, aut aliquid

huju-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

hujusmodi, Quod pondus nihil juris, ac potestatis supr
se rebus, quibus inest, relinquit, cum sit proprietas
natura indita, essentiam necessario consequens, proi
deque nullius, nisi Authoris naturæ, arbitrio subjacen
Vnde in tali appetitu ne umbra quidem Libertatis, ac do
minii apparet, sed solum cæca necessitas ad unum urge
& alligans, quod capitaliter repugnat Libertati: Ec
verba D. Thomæ quæst. 23. de Veritate, ar. 1. hanc d
strinam luculenter expendentis: *Res materiales, in quib
est, quidquid eis inest, quasi materiæ obligatum & conc
tum, non habent liberam ordinationem ad res, alias, s
consequentem ex necessitate naturalis dispositionis: unde h
jus dispositiones ipsæ res materiales non sunt sibi ipsis caus
quasi ipsæ se ordinent ad id, ad quod ordinantur, sed alium
ordinantur, unde scilicet naturalem dispositionem accipiunt.*

In secundo ordine sunt eæ formæ, quarum felicior co
ditio è materiæ fæcibus aliquatenus emergit, quæque m
dium obtinent inter formas purè materiales, & spiritu
les. Muudus enim, ut sæpe annotavimus, non consi
ex partibus dissipatis, sed miro artificio unitis, ac comp
ginatis: unde cum extrema uniantur per media, semp
inter duo extrema medium aliquod utrique accedens N
tura excogitat. Hæ igitur formæ mediæ quatenus à ma
riæ angustiis sese eximunt, & ad spirituales formas acc
dunt, quandam amplitudinem obtinent, per quam p
sunt aliarum rerum formas intra se admittere, ac reci
re, non secundum *esse* physicum, (hoc enim impossib
est) sed secundum aliquod *esse* defæcatius, quod voca
esse intentionale sic oculus omnis coloris expers, omni
colorum formas intentionales admittit, & imaginatio
finitis rerum formis, ut Protheus alter, figuratur. H
formas sua sequitur proportionata inclinatio, quæ *appe
tus sensitivus* dicitur, qui aliquid amplitudinis & indet
minationis obtinens, non ad unum cæco impetu rapi
appetitus naturalis, sed præeunte cognitionis luce ad
rios actus & motus sese extendit juxta varias formas, q
appetens præconcipit: quippe ut appetitus naturalis
quitur naturalem formam, ita ille sensitivus appet
formam sensibus acceptam sequitur, & ad ejus varia
nem variatur. Id videre est in Cane, in quo appreh
hero pacato sequitur inclinatio amoris, gaudii, bla
tiarum; viso eodem irato, sequitur inclinatio timor
fugæ; viso extraneo, sequitur inclinatio furoris, &
his tamen formis sicut non est perfecta supra mate
eminentia, (quippe cum forma sensibilis à materia
pendeat, tanquam ab organo & subjecto) ita nec per
amplitudo, indeterminatio, & libertas. Vnde appet
has formas consequens non ad omnem bonum patet,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

intra limites boni sensibilis coercetur. Imo cum inter tot bona sensibilia, quæ se offerunt, natura sensitiva discernere nequeat, quid sibi expediat, quidve noceat, (quippe cum discretio opus sit proprium rationis res invicem conferentis, ac merita cujusque ponderantis) ideo appetitus sensitivus regitur judicio, instinctuque à natura inditis, & ad unum determinatis, quæ arbitrio naturæ sensitivæ non subjacent, sed ipsam naturam, ejusque appetitum sibi omnino subjiciunt. Vnde talis naturæ appetitus non est perfectè liber, suique juris, nec se ipsum regit, sed ab Authore naturæ mediante judicio, instinctuque naturaliter indito regitur. Ecce verba D. Thomæ Quæst. 23. de Verit. ar. 1. id totum egregiè declarantis: *In substantia sensitiva licèt recipiantur ormæ rerum sine materia, non tamen omnino immaterialiter, & absque materiæ conditionibus (limitatione scilicet & imperfectione) ex hoc, quòd recipiuntur in organo corporali. Et ideo inclinatio in eis non est omnino libera, quamvis in eis aliqua libertatis limitatio, & similitudo sit: Inclinantur enim per appetitum in aliquid ex seipsis, in quantum ex apprehensione aliquid appetunt. Sed inclinari in id, quod appetunt, vel non inclinari, non subjacet dispositioni propriæ: quia*, ut inquit 1. par. quæst. 83. ar. 1. *judicant naturali judicio, & instinctu*.

In tertio demum, supremoque ordine sunt illæ formæ, quæ actui puro viciniores á materiæ fæcibus ita recedunt, ut etiam sine ullo ejus consortio subsistere possint, & *subsistentes* dicuntur. Ejusmodi sunt Anima rationalis, & Angeli. Harum formarum latissima capacitas est, adeo ut licèt ex conditione entis creati ad certum rei genus definiantur, sua tamen vastissima amplitudine omnium omnino entium formas inteligibiliter recipere possint, ob quam causam D. Thomas 1. par. quæst. 54. ar. 2. eas infinitas esse dicit, non quidem secundum actualitatem entitativam, (id enim solius Dei est) sed secundum capacitatem intellectivam. Tales formas sua quoque sequitur proportionata inclinatio, ideoque amplitudinis infinitæ, ac ad omne omnino bonum parens. Vnde si ad aliquid naturalem ordinem habeant, ut à natura ipsa determinentur, hoc solum est ad summum, universaleque bonum, quod naturaliter & necessario amant, habitu quidem semper, actu vero cum ipsis debitè proponitur. Et hunc summi boni naturalem amorem pro arbitrio mutare non possunt; nec in ipsum jus, dominiumque obtinent; sed illum habent à natura inditum pro semine, ac principio omnium affectuum, ac motuum suorum. Oportet enim principia esse a natura, ut ait D. Thomas 1. par. quæst. 82. ar. 1. quia natura est primum in unoquoque,

pro-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

proindeque principium aliorum. Cæterum quantum a
omnia bona particularia, in quibus tota boni plenitud
non est, inclinatio ipsis præeminet, ac dominatur, i
ut possit vel ea diligere quatenus bona sunt, vel respice
qua parte sunt defectiva. Vnde si ad illa feratur, id no
est ex naturali determinatione, ac instinctu, sed expr
pria electione, ac arbitrii nutu: unde circa talia bo
liberrima est, tum quia ipsi præeminet, ac dominatu
tanquam sibi inferioribus; tum quia ad ea non alligatu
utpote sua capacitate minora; tum quia ad illa fertur n
ex instinctu à natura sibi determinato, sed à se forma
Hæc inclinatio *voluntas* vocatur, quæ in tanta indiffere
tia & amplissima capacitate appetendi quidquid libue
ut dirigere, ac determinare se posset, à naturæ Autho
non certum aliquod judicium, ac particularem instinct
sortita est, sed rationem, intellectumque omni judic
instinctuque naturali universaliorem, quo deliberat,
scutitque quid faciendum, fugiendumque sibi sit, sic
non à natura, sed à se ipsa, proprioque judicio regi
Imo quia judicium illud est aliquod particulare bonu
ipso per reflexionem disponere, judicareque pos
agentia tali intellectu, voluntate prædita, illud emend
do, revocando, mutando, prout ipsis videtur; sic
perfectè sui juris sunt, de suis motibus disponunt,
numque sui judicii, ac determinationis dominium o
nent, præter quod ad perfectam libertatis arbitrii ra
nem nihil aliud requiritur.

Ex his omnibus, quæ ad mentem D. Thomæ paullo
fius pro rei momento ponderavimus, jam manifestè ap
ret, primam Libertatis radicem esse elevationem alic
naturæ super materiam: causam verò propinquiorem
amplitudinem tum cognitionis, quæ ad omne ens
potest; tum judicii, quod cuncta, etiam seipsum p
flexionem, ad tribunal suum examinat, tum appet
qui ad omne bonum patet, ideoque particularibus
eminet & dominatur: Formales verò Libertatis ar
constitutivum consistere in pleno dominio supra pro
motus, seu in jure regendi seipsum, ac de propriis
bus disponendi, non ex naturali determinatione,
propria electione. Propter quod Aristoteles 1. Met
cap. 2. peregregiè dixit; *Liberum est, quod est causa*
& ex seipso agit. Quippe, ut exponit D. Thomas
in locis, cum ad actionem tria concurrant, instru
tum exsequens, forma principaliter efficiens, & fi
agendum movens, agentia libera hæc omnia ex se
habent; nec enim solum motus suos exsequuntur,
mas illos causantes per propriam cognitionem acci
sed etiam sibi finem agendi præstituunt, in quem s
libuerit, dirigunt. Videatur D. Th. 1. p. q. 18. ar. 3.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. III.

An Indifferentia ſit de ratione Libertatis arbitrii.

HActenus dictum eſt de cauſa tum radicali, tum proxima, tum formali Libertatis arbitrii; nunc videndum, an in ſua ratione includat indifferentiam. Quamquam autem ex jam dictis ſatis conſtet, naturalem determinationem ad unum capitaliter repugnare libertati, proindeque ad illam requiri indifferentiam aliquam, ut tamen id amplius expendatur, Libertatiſque eſſentia lucu-lentius innoteſcat, difficultatem ex profeſſo movemus in hoc paragrapho: pro cujus intelligentia nomen, variæque diviſiones *Indifferentiæ* in ipſo limine occurrunt explicandæ.

Indifferentia ex ipſa vi nominis eſt, qua unum perinde ſe habet ad plura: unde opponitur limitationi & determinationi ad unum. Quatuor modis dividi poteſt. Primo in indifferentiam *activam & paſſivam.* Indifferentia paſſiva eſt, qua ſubjectum perinde ſe habet ad plura recipienda. Indifferentia verò activa eſt, qua facultas activa perinde ſe habet ad plures affectus producendos: ſic Cera dicitur paſſive indifferens ad figuras omnes, quia eas indiſcriminatim recipit; Sol vero active indifferens ad indurandum & emolliendum, quia utrumque præſtare poteſt.

Secundo dividitur indifferentia in *objectivam & ſubjectivam*, ſeu *formalem*. Indifferentia objectiva eſt, qua objectum propoſitui potentiæ ut perinde ſe habens ad terminandos oppoſitos ejus actus, puta volitionem, aut nolitionem. Indifferentia ſubjectiva, ſeu formalis eſt, qua potentia viciſſim ex parte ſui perinde ſe habet objectum vel acceptandum, vel reſpuendum.

Tertio dividitur in indifferentiam *quo ad ſpecificationem, & quoad exercitium*; ſeu, quod idem eſt, *contrarietatis, & contradictionis*. Indifferentia quoad ſpecificationem, ſeu contrarietatis, eſt, qua potentia perinde ſe habet ad actus contrariæ ſpeciei, puta ad amorem & odium. Indifferentia quoad exercitium, ſeu contradictionis, eſt, qua potentia perinde ſe habet ad ponendum, vel non ponendum eundem actum, ut ad amandum vel non amandum.

Quarto indifferentia dividitur in *Phyſicam & Moralem*. Indifferentia Phyſica eſt facultas agendi, vel non agendi. Indifferentia Moralis eſt facultas bene, & male agendi. His poſitis.

Duæ ſunt oppoſitæ ſententiæ. Prima eſt Janſenii, ac quadantenus Scoti. Contendit ille, ad rationem perfe-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ctæ libertas arbitrii requiri solum lumen, directionemqu
rationis voluntati præfulgentis, ac exceptionem à co
ctione; adeoque voluntatem, modo hæc duo adsint, lib
re velle, etiam quæ necessario vult & absque indiffere
tia. Ex quo infert, Amorem quo Beati Deum, & D
seipsum amat, esse liberum; quamvis sit necessarius
absque indifferentia. Cæteri fere omnes Theologi,
Philosophi aliquam indifferentiam ad libertatem arbi
requiruntur.

CONCLUSIO.

INdifferentia est de ratione Libertatis arbitrii: u
quæ voluntas vult ex necessitate suæ naturæ, non
libere Libertate arbitrii, sed solum improprie dic
nempe libentiæ ac spontaneitatis.

Conclusio duo supponit. Primo, distinctionem Lib
tatis supra explicatam in Libertatem *Spontaneitatis*, &
bertatem *Arbitrii*, ac solum de hac posteriore proce

Supponit secundo, Voluntatem ad aliqua inclinari
turaliter ex necessitate suæ essentiæ; ad alia vero,
sit naturaliter indifferens, sese propria electione de
minare. Dicimus itaque, Libertatem arbitrii locum
habere circa prima, sed solum circa secunda; sicqu
eam requiri indifferentiam, saltem eam quæ excludi
turalem necessitatem ad unum determinantem.

Hæc suppositio cum liberi arbitrii notitiam, ac co
nem illustret, operæ pretium fuerit paullo accura
expendere ipsis S. Thomæ verbis qu. 22. de Veritate
In rebus, inquit, *subordinatis oportet primum inclu
secundo, & in secundo invenir: non solum id, quod sibi
petit secundum rationem propriam, sed etiam quod com
secundum rationem primi. Sic homini non solum com
ratione uti, quod ei competit secundum propriam differe
quæ est rationale, sed etiam uti sensu & alimento, qu
competit secundum genus suum, quod est animal... N
autem & voluntas hoc modo ordinata sunt, ut ipsa vo
quædam natura sit, quia omne, quod in rebus inven
quædam natura est, & ideo in voluntate oportet invenir
solum quod est voluntates, sed etiam quod est natura
autem est cujuslibet naturæ creatæ, ut à Deo sit ordin
Bonum naturaliter appetens illud: unde & voluntat
inest naturalis quidam appetitus boni sibi naturaliter,
nientis. Et præter hoc habet appetere aliquid secundò
priam determinationem & non necessitate, quod ei co
in quantum voluntas est. Sicut autem est ordo natura
luntatem, ita se habet ordo eorum, quæ naturaliter
voluntas, ad ea, respectu quorum à se ipsa determinat

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

non ex natura; & ideo sicut natura est fundamentum voluntatis, ita appetibile, quod naturaliter appetitur, est aliorum appetibilium principium, & fundamentum. In appetibilibus autem finis est fundamentum, & principium eorum, quæ sunt ad finem, cùm, quæ sunt propter finem, non appetantur, nisi actione finis; & ideo quod voluntas de necessitate vult, quasi naturali inclinatione in ipsum determinata, est finis ultimus, nempe beatitudo, seu, ut passim ait, (bonum universale, atque illud in quo clare continetur omnimoda boni ratio: voluntas enim est essentialiter appetitus boni per intellectum apprehensi; & ideo ex sua essentiali ratione determinatur ad id, quod ei proponitur ab intellectu sub omnimoda boni ratione) *Ad alia verò* nempe ad bona particularia *non de necessitate determinatur naturali inclinatione, sed propria dispositione absque necessitate.* Hanc doctrinam passim repetit 1.p.q.60.ar.1. & 2. qu. 82. ar. 1. 1. 2. qu. 10. ar. 1. &c. eamque illustrat ex analogia intellectus, qui naturaliter adhæret primis principiis, ac ex illis se movet ad assensum conclusionum: sic voluntas naturaliter inclinatur in bonum universale, seu finem ultimum, ac ex eo se movet & determinat ad bona particularia. Quippe *Oportet*, inquit 1.p. qu.82. ar. 1. *ut quod naturaliter convenit & immobiliter, sit fundamentum & principium omnium aliorum: quia natura rei est primum in unoquoque, & omnis motus procedit ab aliquo immobili.*

Probatur sic explicata conclusio 1. Authoritate S. Thomæ, qui hic adeo expressus est, ut mirum sit, Jansenium conari eum in sua pertrahere sententiam. Ex innumeris locis hæc duo sufficiant. *Liberum arbitrium*, inquit 1. p. q.29.a.1. *habemus respectu eorum, quæ non necessario volumus, vel naturali instinctu. Appetitus* vero *naturalis*, ut ait q.83.a.11. *non subjacet libero arbitrio.* Et q.41.a.2. *Voluntas & natura secundùm hoc differunt in causando, quia natura est determinata ad unum, sed voluntas non est determinata ad unum... Eorum igitur voluntas est principium, quæ possunt sic, vel aliter esse: eorum autem, quæ non possunt nisi sic, esse: principium natura est.* Vnde ubique opponit S. Doct. libertatem arbitrii naturali necessitati & determinationi ad unum, 1.p.q.83.a.2.q.24. de Ver. a.5. &c.

Probatur 2. ejus ratione. Voluntas libera est libertate arbitrii, cum agit voluntas se determinando; Atqui in his, quæ vult necessario, naturaliter, & absque indifferentia, non agit ut voluntas seipsam determinando, sed ut natura ex sua essentia ad unum determinata: Ergo in his non est libera libertate arbitrii. Major est S. Thomæ, & constat. Nam libertas dos est voluntatis ut voluntas est; ut enim ait q. 22. de Ver. a. 5. ad 7. *Hoc proprium est*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

voluntatis in quantum voluntas est, ut sit domina suorum actuum, ideſt, libera. Vnde agens naturale & agens liberum dividunt agens ut ſic, ut genere & modo agendi diverſa. Minor etiam eſt evidens: nam proprium eſt naturæ ad actionem determinari ex neceſſitate ſuæ eſſentiæ; voluntatis vero ſe ipſam determinare. Imo proprie libertas arbitrii ſita eſt in jure ſeſe determinandi, ut vel ipſa vox *Arbitrii* ſonat.

Hoc argumentum acute & profunde duobus verbis ſic expreſſit Cajetanus 1.2q.10.a.1. Differt voluntas à natura, quod natura cauſat, *quia eſt*, nempe ex neceſſitate ſuæ formæ naturalis; ac proinde neceſſario unum, quia unius non eſt niſi una naturalis forma; voluntas vero cauſat, *quia vult*, nempe non ex ſuæ naturalis formæ, ſed ex propria determinatione; Atqui voluntas actum, ad quem non eſt indifferens, ſed naturaliter neceſſitata, non cauſat præciſe, quia vult, ideſt, ex propria determinatione; ſed quia eſt, ideſt, ex naturæ determinatione: Ergo illum non elicit libere ut voluntas, ſed naturaliter ut natura. Declaratur minor. Nam determinari eſt ejus, quod ante indifferens erat & indeterminatum, ut conſtat ex terminis: Ergo ut voluntas ſe determinet ad actum, oportet, ut ad illum ex ſua natura ſit indifferens: nam ſi ad illud naturaliter determinetur, determinatio non illius eſt, ſed naturæ, in quam nullum jus habet voluntas.

Reſp. naturam à voluntate differre, quod illa cæco impetu, hæc vero agat cum luce & directione rationis; proindeq; voluntatem non elicere has volitiones ad quas neceſſitatur, ut naturam, ſed modo voluntati proprio cum in his à propria ratione dirigatur.

Sed contra. Etſi natura cognitione deſtituta cæco agat impetu, attamen hoc non eſt de ratione naturæ, ut ſic, ſed ſolum ut agat ex ſuæ eſſentiæ determinatione. Hoc enim à natura eſt, quod á rei eſſentia neceſſario profluat. Vnde in natura cognoſcente motus illi naturales ſunt, qui ab ea ut natura eſt procedunt, ad quos ex ſua eſſentia determinatur, licet cognitionem ſupponant.

Confirmatur. Principium libertatis arbitrii non cadit ſub libertate; eam enim antevertit; Sed volitiones illæ naturales & neceſſariæ ſunt principia libertatis arbitrii, ſicut quæ ſunt naturaliter nota ſunt principia diſcurſus, ut ſæpe ait S. Thomas: Ergo non ſunt liberæ libertate arbitrii.

Probatur 3. Concluſio. Liberum eſt libertate arbitrii, cujus domini ſumus, quod eſt in poteſtate noſtra, quod noſtro ſubditur imperio & arbitrio, quod ineſt nobis a nobis: unde liberum definitur: *Quod eſt cauſa ſui*: Sed volitio naturalis & neceſſaria his omnibus caret: dotiu

Ergo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ergo non eſt libera libertate arbitrii. Major eſt per ſe nota: unde Liberum arbitrium à Græcis dicitur *antexuſion*, ideſt, *quod ſui habet poteſtatem*. Minor quoad ſingula declaratur: nam cum natura ſit primum in re, naturalia noſtrum præveniunt dominium. Neceſſitas vero legem & dominium neſcit, ut vulgo dicitur & conſtat: unde hæc Axiomata per ſe nota S. Thomas admittit: *Nihil ſuæ naturæ dominium habet*, 1.p.q.60.a.1. *Ejus quod ex neceſſitate eſt, non ſumus domini*, 1.p.q.82.a. 1. Nec itidem id noſtræ eſt poteſtate, nec noſtro ſubditur imperio, ſed naturæ, quæ jus in ſua nobis non ſinit, ſed præripit, ac ſibi ſui vendicat. Vnde illud vulgo tritum, Quod natura dedit, tollere nemo poteſt. Itaque hic voluntas non præeſt, ſed naturæ, ac neceſſitati ſubditur & ſervit. Demum quod nobis naturaliter & ex neceſſitate ineſt, non eſt nobis à nobis, ideſt, ut à nobis cauſatum, ſed ut à natura datum. Vnde in naturalibus agimur potius, quam agamus. Hinc S.Th.3.Eth.c.11. *Si operari eſt in noſtra poteſtate, oportet, quod* non operari *ſit etiam in noſtra poteſtate, alias* operari *non eſſet à nobis, ſed ex neceſſitate*. Et 1.p. qu. 83. ar.1. *Sumus Domini noſtrorum actuum ſecundùm quod poſſumus hoc, vel illud eligere*.

Ex his colligitur, ad libertatem arbitrii, præterexemptionem à coactione, quæ omni voluntario eſſentialis eſt duo requiri. 1. Lumen ac directionem rationis 2. Indifferentiam à naturali neceſsitate ad unum determinante. Hæc enim neceſſaria ſunt ad plenum actus dominium. Lumen quidem, directioque rationis, ne cæco brutalique impetu abripiamur, ſed diſponamus de noſtro actu tanquam nos regentes, noſtrique compotes. Indifferentia vero à naturali neceſsitate, ut agamus ex noſtra, non ex naturæ determinatione, ita ut tota ratio, cur actus ſic fiat potius, quam aliter, fit, quia volumus, ideſt, noſtra electio, non vero quia ſumus, ideſt, naturalis conditio. Horum quodvis deſit, deeſt arbitrii libertas. Defectu prioris conditionis motus primo primi non ſunt liberi, quia plenam advertentiam præcurruut. Defectu poſterioris, amor beatitudinis non eſt liber, quia voluntas ex natura ſua ad illum determinatur ac neceſsitatur, habitu quidem ſemper; ac actu vero, quando eſt in aliqua diſpoſitione, inquit S.Th. 1.2. q.10. ar. 1. id eſt, cum ea res, in qua beatitudo, evidenter ei ab intellectu proponitur.

Obji. Janſenius lib.6. de Gratia Chriſti, integram Iliadem authoritatum S. Auguſtini, ex quibus hoc argumentum pro Epiphonemate eruit. Omnis volitio eſt eſſentialiter libera, etiam perfecta, ſeu arbitrii libertate; Sed non omnis volitio eſt cum indifferentia, ut conſtat de

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

amore beatitudinis & Dei clare visi: Ergo indifferentia non est de ratione libertatis. Sic probat Majorem. Liberum est libertate perfecta, quod est in nostra potestate; Sed omnis volitio est essentialiter in nostra potestate: Ergo est essentialiter libera. Major constat. Minorem sic probat. Illud est in nostra potestate, quod fit, cum volumus, & non fit, cum nolumus; Sed omnis volitio est talis, ut constat ex terminis; si enim nolimus, non erit volitio, sed nolitio: Ergo omnis volitio est in nostra potestate. Minor constat. Major vero usurpatur a S. Augustino ut principium certissimum in Lib. de Spiritu & Litera. *Hoc*, inquit, *quisque in sua potestate habere dicitur, quod si vult facit; si non vult non facit*. Vnde concludit Lib. 3. de Lib. Arbit. c. 3. *Voluntas ergo nostra nec esset voluntas, nisi esset in nostra potestate. Quia*, ut inquit lib. 2. de Civ. Dei, c. 10. *Si volumus, est; si nolumus, non est.* Idem sexcentis in locis inculcat.

Ad hoc argumentum, quod Jansenii Achiles est, Resp. Nego majorem. Ad probationem, nego minorem. Ad ejus probationem, distinguo majorem: Illud est in nostra potestate, quod fit, cum volumus; ita ut tota ratio, cur fiat potius, quam non fiat, sit, quia volumus, concedo; si tota ratio, cur fiat potius, quam non fiat, non sit, quia volumus, sed quia ita sumus à natura determinati, nego. Itaque hoc S. Augustini principium verissimum est, modo verba in sensu formali accipiantur. Quod enim quisque si vult, facit, si non vult, non facit, hoc in ejus est potestate & arbitrio, modo fiat præcise, quia vult; at si volendi necessitas ei à natura imponatur, ea jam volitio non est in ejus arbitrio & potestate electiva, sed in naturæ necessitate. Nec de tali volitione proprie dici potest: *Fit, si velimus; non fit, si nolumus*. Sed potius dicendum: *Natura facit, ut velimus, & ut non velle non possimus*. Porro quod non velle non possumus, nemo dixerit in nostra esse potestate, nec hoc unquam dixit S. Augustinus.

At ne quis de ejus mente dubitet, ea constat ex ipso Libro 3. de Libero Arbitrio. Nam cum Evodius ibi c. 1. hoc principium ut per se notum posuisset. *Nulla culpa, proindeque nulla arbitrii libertas, reprehendi potest, ubi natura necessitasque dominatur*, illud non reprehendit, sed amittit S. Augustinus, ac fatetur, quod si voluntas à naturali necessitate ad bona commutabilia converteretur, jam ea volendo non peccaret. Sed c. 17. contendit, ideo peccare, quia non natura & necessitate, sed propria determinatione ad ea fertur, nec alia ulterior causa dari queat, cur avarus v.g. ultra modum pecuniis inhiet, quam quia vult. Cæterum fatetur, quod si hujus volitionis

causa

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

causa alia esset, quæ huic voluntati inserviisset, puta, natura ipsa, jam peccatum non esset, nempe defectu libertatis. Vnde tandem concludit: *Hoc brevissimum tene: Quæcunque ista causa est voluntatis, si non ei potest resisti, sine peccato ei cedituv. Si autem potest, non ei cedatur, & non peccabitur. Quis enim peccat in eo, quod nullo modo caveri potest? Peccatur autem: caveri igitur potest.* Ut autem ait Lib. 1. de Spiritu & Litera c. 30. *Cum potestas datur necessitas non imponitur.*

Fatendum tamen, S. Augustinum in sua cum Evodio disputatione lib. 3. de Lib. Arb. c. 2. paullo latius hoc principium extendere: *Nos id habere in potestate, quod, cum volumus, adest*; atque inde concludere, omnem volitionem esse in potestate, quia cum volumus, adest, ideoque liberam esse. At tunc latius sumit *liberum* pro *voluntario*, seu pro eo, quod est juxta inclinationem voluntatis. Vnde Evodius, aut potius ipse S. Augustinus in persona Evodii, non ita acquievit huic suo ratiocinio, quin rursus c. 17. quærat, an volitio, ut ut libera, & in potestate nostra dici possit, esset tamen libera libertate sufficienti ad peccandum, idest, libertati arbitrii, si ex necessitate inesset voluntati ab aliqua altiori causa. Ad quod respondet, quod si hæc volitio insita esset voluntati ab aliqua causa, ita ut voluntas oppositum non posset velle, omnino culpabilis non esset, nec proinde libera libertate arbitrii. Ex quo constat, S. Augustinum ut certum supponere, ad libertatem arbitrii requiri indifferentiam à naturali necessitate, nec proinde sensisse, volitiones, ad quas voluntas naturaliter determinata est, esse liberas libertate arbitrii, sed solum libertate latius sumpta, seu libentiæ.

Instabis. Amor beatitudinis est ex naturali conditione voluntatis; Sed amor beatitudinis est perfecte liber, ut sæpe S. Augustinus & D. Thomas innuunt: Ergo etiam volitio procedens ex natura voluntatis est libera.

Resp. 1. Distinguo minorem: Amor beatitudinis est liber; libertate naturalis inclinationis & spontaneitatis, concedo; libertate dominii & arbitrii, nego. Solutio patet ex dictis, & est expresse S. Th. 1. p. q. 82. a. 1. ad 3. ubi ait: *Appetitus ultimi finis* (idest, beatitudinis) *non est de iis, quorum domini sumus.*

Resp. 2. Distinguo eandem minorem; Amor beatitudinis est liber; quoad specificationem, nego; quoad exercitium, subdistinguo; si summum bonum, in quo est beatitudo, clarè proponatur voluntati, nego; sin minus concedo. Voluntas enim ex naturali sua conditione determinatur ad amandum summum bonum, seu beatitudinem; & ideo non est libera quantum ad speciem actus,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quem debet habere circa illud : hic enim neeeſſario debet eſſe amor. Sed quantum ad actuale exercitium illis actus voluntas non eſt naturaliter neceſſitata pro omni ſtatu, ſed ſolum quando rem, in qua eſt ſummum bonum, evidenter proponitur intellectus : tunc enim naturali impetu in illud voluntas rapitur; imo tunc ipſum exercitium amandi pertinet ad fruitiouem ſummi boni, ideoque non magis repudiari poteſt, quam ipſa beatitudo oblata recuſari.

Urgebis. Amor ſummi boni clare viſi, ſcilicet Dei qualis eſt in Beatis, eſt neceſſarius quoad exercitium. Sed talis amor eſt liberrimus: Ergo cum omnimoda neceſſitate ſtat libertas. Minorem probare nititur Janſenius variis D. Auguſtini teſtimoniis, ſed nullum ſatis expreſſum & apertum refert. Præcipuum deſumit ex lib. 22. de Civ. c. ult. ubi ſic habetur : *Erit una, & inſeparabilis in beatis voluntas libera fruens indeficienter æternorum jucunditate gaudiorum*. Addit præterea D. Th. ſæpe dicentem : *Beatos libere Deum amare*; imo qu. 18. de Pot. a. 2. ad 1. *Deum libere ſeipſum amare*.

Reſp. 1. Solutione jam data, hæc intelligenda eſſe de libertate ſpontaneitatis & naturalis inclinationis, non vero dominii & arbitrii.

Reſp. 2. Quod ſi aliquando uterque S. Doctor videatur docere, beatos libere amare Deum, etiam libertate arbitrii, hoc intelligendum eſt de Deo, ut eſt ratio diligendi bona creata. Nam beati amant Deum propter ſe & alia propter Deum. Quantum ad primum non ſunt liberi libertate arbitrii, ſed feliciter neceſſitati. Quantum ad ſecundum, liberrimi ſunt etiam libertate arbitrii. Sed de his ad Theologos, ad quos etiam objectiones remittimus, quæ ex libertate divina ſolent deſumi.

Repones. S Th. 1. p. q. 82. a. 1. & q. 23. de Ver. a. 4. dicit quod naturalis neceſſitas non repugnat libertati, ſed ſola neceſsitas coactionis; Atqui nec Deus ſeipſum, nec beati Deum amant neceſſitate coactionis, ſed quaſi naturali. Ergo hic amor liber eſt.

Reſp. Diſtinguo majorem : neceſſitas naturalis non repugnat libertati ſpontaneitatis, libentiæ, ac ut loquitur S. Thomas; naturalis inclinationis, concedo; libertati arbitrii, ſubdiſtinguo; repugnantia contrarietatis, concedo; repugnantia diverſitatis ſpecificæ & incompoſſibilitatis in eodem actu, nego. Seu, ut diſtinguit Cajetanus, non repugnat libertati arbitrii; cauſaliter, concedo; formaliter, nego. Non enim fieri poteſt, ut volitio, ad quam voluntas neceſsitatur naturaliter, ſit libera libertate arbitrii, attamen fieri poteſt, imo neceſſe eſt ut omnis volitio libera reducatur ad aliquam naturalem, ut ſupra explicuimus; & ideo hæ volitiones non opponun-

tur

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tur cuufaliter, nec contrarie, quia una eſt alterius cauſa, & cum ea in eodem ſubjecto reperitur.

Dices. Chriſtus libere, etiam libertate arbitrii, adimplebat præcepta Patris; Sed ad implenda non erat indifferens; non enim fieri poterat, ut ea tranſgrederetur alias peccare potuiſſet: Ergo indifferentia non requiritur ad libertatem arbitrii.

Reſp. Diſtinguo minorem; Chriſtus non erat indifferens ad præcepta Patris; indifferentia phyſica, nego; indifferentia morali, concedo, Non enim humani Chriſti voluntas naturali neceſsitate, ſed ſuuma ſua morali rectitudine determinabatur ad præceptum implendum: unde poterat actum oppoſitum facere, ſed non male. Porro, ut infrà oſtendemus, non eſt de ratione libertatis arbitrii, ſed ejus defectus eſt, poſſe actum male facere. At hæc operoſius Theologi.

Obji. 2. D. Th. in 2. diſt. 25. q. 1. a. 4. *Liberum arbitrium dicitur ex eo, quod cogi non poteſt*: Ergo ad libertatem arbitrii ſufficit exemptio à coactione, nec proinde requiritur indifferentia.

Reſp. diſtinguo antecedens: Liberum arbitrium dicitur ex eo, quod cogi non poteſt; adæquate, quaſi ſola exemptio à coactione ſit totale conſtitutivum liberi arbitrii, nego; alias enim appetitus brutorum eſſet liber libertate arbitrii, cum & ipſe cogi non poſſit. Dicitur inadæquate & partialiter, ita ut inter alia ad libertatem arbitrii requiratur exemptio à coactione, concedo; & nego conſequentiam, Liberum arbitrium duo præcipue dicit, exemptione à coactione, & à naturali determinatione ad unum. Verum quia illi, contra quos agit D. Th. loco citato, non negabant, imo ſupponebant, liberum arbitrium eſſe indifferens ad utrumlibet, ſed ſolum contendebant ad unum cogi poſſe ab extrinſeco, ut per effrænem concupiſcentiam, per Angelorum inſpirationem, per cœleſtem influxum, ut illos refutet, ſolum expreſſius ſtatuit coactionem capitaliter repugnare libertati arbitrii, proindeque ab his exterioribus motivis ipſum cogi non poſſe, ſed ſolum moraliter inclinari.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. IV.

Quæ Indifferentia sit de ratione libertatis.

COnstat igitur, ad libertatem arbitrii aliquam indifferentiam omnino requiri. Verum quia superius plures indifferentiæ modos attigimus, supereſt determinandum, quinam ex illis & requiratur, & sufficiat ad perfectam libertatem. Pro solutione.

PRIMA CONCLUSIO.

INdifferentia objectiva requiritur ad libertatem arbitrii. Vnde impossibile est, ut voluntas libere, libertate arbitrii, feratur in objectum, quod sibi necessario proponitur ut omnimode bonum & amabile; sed solum libere fertur in illa bona, quæ sibi proponuntur, ut quadantenus bona, & quadantenus à bonitate deficientia, vel secundum veritatem, vel saltem secundum apparentiam.

Probatur. Voluntas non est libera circa objectum, in quod naturali necessitate fertur; Atqui voluntas naturali necessitate fertur ab objectum sibi sine indifferentia, sub omnimoda ratione boni propositum: Ergo ad illa non est libera. Major constat ex superiori §. Minorem peregregie probat S. Thomas 1.2. q. 10. a. 2. his verbis: *In motu cujuslibet potentiæ à suo objecto consideranda est ratio per quam objectum movet potentiam; visibile enim movet visum sub ratione coloris actu visibilis: unde si color proponatur visui, ex necessitate movet ipsum, nisi aliquis visum avertat, quod pertinet ad exercitium actus. Si autem proponeretur aliquid visui, quod non omnibus modis esset coloratum in actu, sed secundùm aliquid esset tale, secundùm autem aliquid non tale, non ex necessitate visus tale objectum videret. Posset enim intendere in ipsum ex ea parte, quæ non est coloratum in actu: & sic ipsum non videret. Sicut autem coloratum in actu est objectum visus, ita bonum est objectum voluntatis: unde si proponatur aliquod objectum voluntati quod sit universaliter bonum, & secundùm omnem considerationem, ex necessitate voluntas in illud tendit, si aliquid velit; non enim poterit velle oppositum. Si autem proponatur sibi aliquod objectum, quod non secundùm quamlibet considerationem sit bonum, non ex necessitate voluntas fertur in illud.*

Confirmatur. Voluntas non est libera libertate arbitrii respectu objecti, cui non dominatur & præeminet, sed potius de necessitate subiicitur; Atqui voluntas non præeminet, & dominatur objecto sibi sine indifferentia

cum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cum omnimoda bonitate ac amabilitate propoſito, ſed potius ei de neceſsitate ſubjicitur: Ergo ad libertatem arbitrii requiritur, ut objectum proponatur cum indifferentia, & non cum omnimoda bonitate, ac amabilitate. Major nota eſt ex terminis, quippe cum libertas arbitrii ſit idem, ac libertas dominii, proindeque præeminentiæ: non enim dominamur, niſi his, quibus præeminemus, quæque nobis ſubjacent. Minor vero ſuadetur. Omnis potentia de neceſsitate ſubjicitur ſuo adæquato objecto, & omne mobile ſuo ſufficient motivo; Sed omnimoda bonitas eſt objectum adæquatum, & motivum ſufficiens voluntatis: Ergo voluntas de neceſsitate ſubjicitur objecto ſib propoſito cum omnimoda bonitate. Minor eſt per ſe nota: Voluntas enim eſt appetitus ſummi & univerſalis boni. unde bona quidem indifferentia & particularia non adæquantur voluntati, nec ſufficienter eam movent; bene tamen bonum omnimodum & perfectum. Major vero declaratur. Dominium enim & ſubjectio, ſicut actio & paſſio, fiunt á proportione majoris inæqualitatis, ut loquuntur Philoſophi, ita ut, quod fortius eſt & ſuperius, agat & dominetur; quod vero inferius & debilius, patiatur & ſubjiciatur; Atqui omnis potentia neceſſario inferior eſt ſuo objecto adæquato, & omne mobile debilius eſt ad reſiſtendum, ſufficiens vero ejus motivum fortius ad movendum: Ergo potentia de neceſsitate ſubjicitur ſuo objecto adæquato, & mobile ſuo ſufficienti motivo. Hanc rationem duobus verbis expreſsit D. Thom. 1.p.q.82. a. 2. ad 2. *Movens*, inquit, *tunc ex neceſſitate cauſat motum in mobili, quando poteſtas moventis excedit mobile, ita quod tota ejus poſſibilitas moventi ſubdatur. Cum autem poſſibilitas voluntatis ſit reſpectu boni univerſalis & perfecti, non ſubjicitur ejus poſſibilitas tota alicui particulari bono; & ideo non ex neceſſitate movetur ab illo.* At vero inquit 1.2. q.10. a.2. & 3. *Bonum perfectum de neceſſitate movet voluntatem.*

Confirmatur amplius ex eodem S. Doctore. Eatenus actus voluntatis eſt liber, quatenus iudicium, à quo procedit, eſt liberum & in poteſtate voluntatis; Atqui iudicium non eſt liberum & in poteſtate voluntatis, ſi deſit indifferentia obiectiva: Ergo indifferentia obiectiva requiritur ad libertatem. Maior, quæ eſt D. Thomæ 1. p. qu. 83. ar. 1. & Quæſt. 24. de Veritate, ar. 2. ex eo conſtat. quod iudicium intellectus ſit regula voluntatis, imo radix, origo, cauſaque libertatis, ut oſtendimus §. 2. Minor vero videtur nota ex terminis, quippe cum libertas iudicii in eo fita ſit, ut obiectum iudicari poſsit indifferenter bonum & amabile: unde tollitur per hoc, quod iudicium ſit neceſſario determinatum ad iudicandum aliquid omnimode bonum & amabile.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Objı. contra hanc rationem. D.Th. locis mox citat judicium in potestate nostra & liberum est, secundum q possumus de eo judicare per reflexionem, & quatenus f matur à ratione per collationem; Atqui possumus ju care per reflexionem de judicio, licet careat indifferen ipsamque per collationem rationis formamus: Ergo judicium est liberum. Major est D. Th. Minor vero ex constat, quod ratio sit supra suos actus, etiam neces rios, reflexiva, & de rebus judicet cognoscendo & c ferendo invicem earum habitudines.

Resp. Nego minorem quoad utramque partem. C enim, ut millies repetit D. Thomas, voluntas propen netur intellectui, & agibilia speculabilibus, sicut in s culabilibus ratio non judicat de primis principiis, sed cundum ea de cæteris judicat, nec illa cognoscit per collationem, sed per naturalem determinationem: ita agibilibus primum judicium, quo judicamus, bon adæquatum & omnimodum esse necessario amandum, formatur per collationem, sed per naturalem determ tionem; nec est in nostra potestate, ut de eo proprie dicemus, ac deliberemus, sed secundum ipsum de omnibus agibilibus judicamus & deliberamus. Per q etiam patet ad probationem. Quamvis enim intellec reflecti possit supra judicium necessarium, reflexione cognoscitiva, cognoscendo scilicet ipsum; non tamen cognitione judicativa & deliberativa: nam principium liberationis & judicii agibilium non cadit sub delib tione. Nec similiter tale judicium fit per collation quia collatio agibilium fit, quatenus conferuntur m cum fine: unde judicium necessarium de ultimo fine habetur per collationem, sed per naturalem determ rionem.

Objı. contra conclusionem. Liber est, qui ex se agit, qui est causa sui, qui seipsum disponit, ac r ex proprio judicio, & non ex alieno præscripto; A alle, qui agit sine indifferentia objectiva, nihilomin se ipso agit, est causa sui, seipsum ex proprio & no alieno judicio dirigit, ac disponit: Ergo stat libertas indifferentia objectiva. Major est ipsa notio libertat bitrii. Minor vero suadetur. Beatus v. g. qui mov ad amorem Dei, apprehendendo ipsum ut omnimode num & amabilem, proindeque absque indifferentia cum summa necessitate objectiva, nihilominus ex se producit hunc amorem, ac in illum se movet ex pro judicio, ponderando scilicet divinæ bonitatis meri illi necessarium, ac summum amorem impendendo, videt, ac judicat illam summo, necessarioque amor gnam: Ergo in tali amore Beatus est causa sui, seip

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

perfecte dirigit, ac de actu suo disponit, non ex alieno præscripto, sed ex proprio judicio.

Confirmatur. Eatenus agens intellectuale ab Aristotele & D.Th. dicitur causa sui, seque disponens, & proinde liberum, quatenus ex se habet non solum exsecutivum principium, & formam principalem sui motus, sed etiam principium finale, quo se movet; Atqui beatus necessario judicat, Deum amandum esse; habet tamen ex se non solum principium exsecutivum illius amoris, scilicet voluntatem, formamque intelligibilem, à qua causatur talis amor, scilicet objectum per intellectum apprehensum, sed etiam principium finale illius, divinam scilicet bonitatem à se cognitam, ut dignam tali amore: Ergo in tali amore est perfecte liber.

Resp. Nego minorem. Ad probationem respondeo, Beatum se habere ad Divinam bonitatem, proportione servata, sicuti non beatus se habet ad beatitudinem in communi, & ad universale bonum; quippe videt evidenter Beatus, Deum esse ipsissimam beatitudinem & universalem in se colligere, ac comprehendere bonitatem: unde sicut in amore beatitudinis in communi & universalis boni voluntas non se movet per propriam deliberationem ac determinationem, sed necessario movetur, & á natura determinatur, ut superius fuse ostensum est; ita nec Beatus producit amorem Dei clare visi, sese movendo cum dominio & per propriam determinationem, sed tanquam raptus á magnitudine bonitatis objecti, ex ipsa voluntatis per charitatem elevatæ naturali determinatione; unde in forma vel negari potest antecedens, vel ita distingui: Beatus ex se Producit amorem Dei, ac in illum se movet ex proprio judicio, *vitaliter & elicitive*, producendo scilicet actum vitalem consequentem ad proprium judicium, concedo; se movet *applicative & determinative*, sibi finem præstituendo ac determinando, ac de suo actu disponendo cum dominio & præeminentia supra objectum & judicium formatum de objecto, ut requiritur ad libertatem arbitrii, nego. Solutio patet ex dictis. Quod vero additur, Beatum se movere ad talem amorem ex ponderatione, ac veluti libratione sui amoris & meritorum divinæ bonitatis, formaliter loquendo, falsum est. Quamvis enim particulares fines & bonitates voluntas libret & ponderet consultando, deliberando, & æstimando earum amabilitatem ex proportione, quam habent cum ultimo fine perfecta scilicet & universali bonitate, quæ est mensura aliarum; attamen universalis bonitas evidenter propositа voluntati, non subjacet ejus ponderationi, ac examini, sed potius eam sibi subjicit, ac immenso pondere abripit.

Per

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Per quod etiam patet ad confirmationem. Distinguenda enim est ultima pars minoris: Beatus ex se habet principium finale sui amoris, Divinam scilicet bonitatem, ut vitaliter cognitam, concedo; ut sibi ex proprio arbitrio pro fine præstitutam, seu præ aliis statutam ac determinatam, nego; & nego consequentiam. Ut enim aliquis dicatur ex se ipso habere finale principium sui actus, proindeque perfecte causa sui, perfecteque liber non satis est, ut finem, eiusque bonitatem cognoscat, sed oportet ut illum sibi ex proprio arbitrio præstituat, idest, præ aliis statuat ac determinet, deliberando & eligendo ipsum; non vero in illum sibi á natura determinatum, ac constitutum ex necessitate tendendo. Cum ergo Beatus amet Divinam bonitatem, non ut per deliberationem eligens ipsam, sed ut necessario raptus ab ea, & ex naturæ suæ determinatione ad illam amandam necessitatus, non dicitur proprie habere à seipso, & in sua potestate principium finale talis amoris.

Dices. Ex S. Thoma 1. 2. q. 10. ar. 2. aliisque in locis, voluntas à nullo obiecto necessitatur quoad exercitium; Sed, ut infra dicetur, ad libertatem satis est non necessitari quoad exercitium; Ergo ex S. Thoma voluntas libera est circa obiectum etiam sub omnimoda boni ratione propositum; sicque ad libertatem non requiritur indifferentia obiectiva.

Resp. 1. Cum Caietano, S. Thomam velle solum necessitatem quoad exercitium, etsi semper sit circa summum bonum ut tale ab intellectu iudicatum, non oriri effective ab obiecto, sed esse ex ipsa voluntatis natura. Nam intellectus movet solum voluntatem quoad specificationem, ad exercitium vero actus ipsa movetur vel á se, vel à propria natura, vel à Deo.

Resp. 2. S. Thomam spectare voluntatem pro eo statu, in quo potest applicare, vel non applicare intellectum ad cogitandum de summo bono. Tunc enim potest seipsam indirecte retrahere ab eius actuali amore, avertendo intellectum, ne de eo cogitet. Cæterum suppositio, quod intellectus obiectum ut summe bonum voluntati proponat, nec possit à voluntate averti ab eo iudicio, ut contingit in Beatis, quorum mens à nulla re potest averti à summi boni contemplatione, voluntas in illud tendit necessario etiam quoad exercitium.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SECUNDA CONCLUSIO.

INdifferentia formalis & subiectiva est de ratione libertatis arbitrii.

Conclusio patet ex dictis. Tum quia hæc sequitur ex obiectiva: unde utriusque est par ratio. Tum quia ad libertatem arbitrii necesse est, ut voluntas indifferenter tendat in obiectum, ut superius ostensum est: non potest autem indifferenter tendere in obiectum, nisi ipsa sit formaliter indifferens. Tum demum voluntas eatenus est libera quatenus ex proprio arbitrio se determinat: Ergo necesse est ad libertatem, ut antequam se determinet, sit ex se ipsa formaliter indifferens.

TERTIA CONCLUSIO.

INdifferentia moralis, seu ad bene, vel male agendum non est de ratione, sed potius de imperfectione libertatis.

Conclusio est communis, quam D. Th. tradit in 2. Dist. 25. q. 1. a. 1. ad 2. his verbis: *Ad rationem liberi arbitrii non pertinet, ut indeterminate se habeat ad bonum & malum.* Et patet tum in Christo, tum in Deo, tum in Beatis, in quibus stat perfectissima libertas arbitrii cum summa impeccabilitate, & sine indifferentia ad malum.

Probatur 1. Ratione D. Thomæ ii. p. q. 62. ar. 8. Sic se habet liberum arbitrium ad eligenda ea, quæ sunt ad finem, sicuti ratio ad deducendas conclusiones ex suis principiis; Atqui non pertinet ad perfectionem, sed ad defectum rationis, quod prætermisio principiorum ordine male inferat conclusionem: Ergo nec pertinet ad perfectionem, sed ad defectum libertatis arbitrii, quod possit prętermissio finis ordine male media eligere, sicque peccare.

Probatur 2. Ratione, quam D. Thomas insinuat in 2. Dist. 25. q. 1. ar. 1. Non est de ratione potentiæ in bonum ordinatæ, quod tendat & deflectat in malum: Sed liberum arbitrium ordinatur in bonum, sicut & ratio in verum: Ergo non est de ratione liberi arbitrii, quod tendat in malum peccando; sicut nec de perfectione rationis, ut tendat in falsum.

Confirmatur. Tum ex definitione liberi arbitrii ex D. Thoma deprompta, qua dicitur Facultas electiva mediorum servato ordine finis: Ergo non est perfectio, sed defectus, quod peccando possit turbare ordinem finis. Tum quia

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quia liberum arbitrium constituitur per dominium supr proprios actus; Atqui ad rationem dominii non pertine potestas abutendi, sed solum utendi: Ergo ad liberum arbitrium non requiritur potestas abutendi actu suo, pec cando Tum demum quia liberum arbitrium non tendi in malum, nisi quia intellectus decipitur apprehendend illud ut sibi bonum: nam omnis peccans ignorans; Atqu deceptio intellectus non est de ratione liberi arbitrii, se potius quidam ejus defectus, sicut defectus est, quod pe regatur ab oculo caligante, & exercitus ab imperato imperio: Ergo non est de ratione liberi arbitrii, ut poss declinare in malum: unde D. Anselmus lib. de Lib. Ar cap. 1. *Nec libertas*, inquit, *nec libertatis pars est posse pe care*; sed solum ut notat D. Thomas, quoddam ejus si gnum, sicut ægritudo est signum vitæ.

QVARTA CONCLUSIO.

AD libertatem arbitrii non requiritur necessario i differentia contrarietatis, seu quoad specificati nem; sed sufficit indifferentia contradictionis & quoa exercitium. Conclusio etiam communis est.

Probatur. Indifferentia contradictionis & quoad exe citium sufficit ad perfectum dominium: Ergo ad liber tem arbitrii. Probatur antecedens, tum ex D. Thom 2. contra Gentes, c. 47. ubi inquit: *Spiritualis substan domina est actus sui, quia in ea existit agere & non agere* Tum ratione: Hoc ipso enim, quod exercitium actus no fit voluntati ex necessitate præscriptum, voluntas cens tur in eo ponendo perfecte sui juris, quatenus non sol in eo per lumen rationis se dirigit, sed etiam de eo a arbitrium disponit, ipsumque elicit, non quia est, & naturæ determinatione, sed quia vult ex proprii consi determinatione.

Quæres, quomodo definiatur liberum arbitrium.

Resp. cum varii varias definitiones afferant, præ cæter placere eam, quæ ex D. Th. circumfertur, quam supr insinuavimus, quaque dicitur, Facultas elective media rum servato ordine finis. Per *media* intelliguntur omn bona particularia, in quibus tota ratio bonitatis evide ter non relucet. Per *finem* vero, finis ultimus, ides bonum perfectum, seu Beatitudo.

Hæc autem definitio explicari potest cum S. Thoma q. 83. ar. 4. aliisque in locis, ex collatione voluntatis c intellectu. Voluntas enim sequitur intellectum, ipsiq proportionatur. Unde sicut in facultate intellecti duo munera distinguimus, primum cognoscendi prin cipia naturaliter evidentia, & secundum hoc munus facu

tas

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tas intellectiva dicitur *Intelligentia*; alterum deducendi conclusiones ex his principiis, & secundum hoc munus dicitur *Ratio*, seu *Discursus*: Ita in facultate volitiva duplex est munus, primum appetendi ultimum finem, alterum ex finis amore se movendi ad eligenda media. Facultas appetitiva sub primo munere retinet commune nomen *voluntas*; sub secundo vero proprie dicitur *liberum arbitrium*: unde liberum arbitrium est Facultas eligendi, ac determinandi media ex præconcepta finis imtentione; sicuti ratio est facultas deductiva conclusionum ex principiis per se notis. Imo, ut epilogice jam dicta colligamus, sicuti inferre conclusioues legitimo principiorum ordine prætermisso non est de perfectione rationis: ita nec est de perfectione arbitrii prætermisso finis ordine media eligere sicque peccare. Et sicut prima principia sunt naturaliter nota, & non per discursum: ita & ultimus finis est naturaliter volitus, & non per liberum arbitrium: unde sicut ratio non est de principiis, ita nec libertas arbitri de fine ultimo. Sed sicut ratio negotiatur de conclusionibus, ac seipsam movet & applicat ad illis assentiendum: ita & voluntas deliberat de his, quæ sunt ad ultimum finem, & se movet & applicat ad ea eligenda, ex amore ultimi finis. Et demum sicut intellectus non semper actu assentitur principiis, sed solum quando sibi debite proponuntur: ita voluntas, etsi naturaliter tendat in ultimum finem perfectamque bonitatem, non tamen quoad exercitium semper ipsam vult, sed solum quando sibi debitè presentatur. Sicque apparet mirabilis contextus doctrinæ Thomisticæ circa libertatem, respondent enim extrema primis, media utrisque, omnia omnibus. Exiisque, quæ pro rei momento fusius prosecuti sumus, mirum in modum elusescunt alia pleraque dogmata cum libertatis doctrina connexa, quæ imperiti tantopere exagitant, ac reprehendunt, eo quod prętermissa vera liberi arbitrii notione, rudem quandam & spuriam ejus ideam sibi confixerint.

ARTICULUS TERTIUS.

De Actibus Voluntariis speciatim.

UT de Actibus Voluntariis speciatim aliquid dicamus, in primis notum est, actum voluntarium, alium esse elicitum, id est ab ipsa voluntate productum, ut *amare*; alium vero imperatum, idest, e voluntatis applicatione ab alia potentia factum, ut *loqui*. Actus eliciti, de quibus solis agere suscipimus, (quippe cum imperati rationem voluntarii ab illis totam habeant) sunt sex, tres circa finem, scilicet simplex Volitio, Intentio,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tio, & Fruitio, & tres circa media, scilicet Consensus, Electio, & Usus. His accedunt ex parte intellectus sex alii dirigentes, quorum tres etiam versantur circa finem tres circa media. Horum omnium œconomia & ordo, ut ob oculos ponatur, colligendi, ac dirigendi sunt eiusmodi motus animi nostri, qui ita sibi succedunt & infibulantur, ut semper actum voluntatis præcedat aliquis actus intellectus dirigens ac regulans, vicissimq; omnem actum intellectus, excepto primo, præcedat aliquis actus voluntatis applicans, ac vigorem & exercitium inspirans; quippe, ut ad intellectum pertinent ordo, directio, & obiectiva specificatio actuum voluntatis; sic rursus ad voluntatem spectat applicatio & exercitium aliarum potentiarum, etiam ipsius intellectus. Omnes itaque actus, qui ad opus morale concurrunt, tum ex parte intellectus, tum ex parte voluntatis, sunt præcipue duodecim, qui in triplici classe ita disponuntur, ut alii finem respiciant, alii circa media assumenda negotientur, alii executionem perficiant.

Primo igitur chorum ducit ex parte intellectus Simplex boni Apprehensio, qua aliquid, ut bonum percipitur & voluntati proponitur, cui statim secundo respondet ex parte voluntatis Simplex Volitio, ideſt, complacentia in bono præsentato, quæ si sit fortis, excitat & applicat intellectum ad examinandum, num illud bonum sit adeptu expediens & possibile; sicque tertio sequitur Judicium quo intellectus bonum proponit voluntati, ut adeptu pediens & possibile, cui iudicio ex parte voluntatis su cedit quarto intentio boni per media assequendi.

Post eiusmodi quatuor actus, qui sunt circa finem, su cedit negotiatio de mediis. Vnde quinto in vi intentio applicatur intellectus ad investiganda media ad conse quendum finem opportuna, qui actus consilium, se Consultatio dicitur, cui ex parte voluntatis correspon det sexto Consensus, quo voluntas approbat, seu poti appetit utilitatem illorum mediorum; in vi cuius consen sus, seu appetitus approbativi movetur intellectus a media illa examinanda & discernenda, discutiendo, qu sint aptiora, & commodiora, si tamen plura sint, ne omnia possint adhiberi sicque fit septimus actus, scilic iudicium discretivum mediorum, cui ex parte voluntat correspondet octavus actus, qui dicitur Electio, p quam voluntas unum medium præ alio acceptat.

Hi quatuor actus sunt circa media in finem ordinandi quibus expeditis manus, ut ita dicam, operi admovetur Nam in vi & efficacia electionis movetur intellectus a intimandam exsecutionem mediorum electorum; sicq fit nonus actus, scilicet Imperium, cui ex parte volunta

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tis respondet decimo Vsus Activus, quo voluntas applicat potentias exsecutivas ad assumenda, exsequendaque media. Huic activæ applicationi respondet undecimo in potentiis voluntati subditis Vsus passivus, idest, assumptio mediorum in virtute voluntatis applicantis facta, qua mediante duodecimo tandem finis, in quem tota illa series actuum collimabat, acquiritur, ac possidetur, in qua possessione iucunde quiescit voluntas, quæ iucunda quies vocatur Fruitio.

Ex his apparet voluntatis, ac intellectus mutua dependentia, & processus, ac ordo, qui in humanis negotiis servari solet, saltem dum prudenter, ac ratione matura & non præcipiti festinatione, aut sola imaginatione procurantur: quippe cum plures hominum sint, qui passionibus & imaginatione abrepti, vix ullum legitimi ordinis vestigium tenent, nullo consilio, nulla rerum faciendarum ponderatione, discussione, ac electione sese regentes; attamen etiam in hominibus prudentissimis hi omnes actus ita subito fiunt, ac sine mora sibi succedunt, imo inobservabilibus discriminibus miscentur, ut eorum ordo, ac distinctio vix agnosci, etiam ab ipso operante possit.

Ut de præcipuis aliquid attingamus, Volitio definitur, simplex voluntatis complacentia in bono per intellectum præsentatio. Duplex distingui solet, prima & secunda. Secunda volitio est, ad quam ex alia priore movemur: quippe, ut in arbore ex uno ramo nascuntur alii; sic ex una volitione aliæ pullulant, ut ex volitione voluptatis sequitur volitio pecuniæ, qua res voluptuosæ coemi possint. Prima vero volitio est, quæ ex alia non pullulat, sed ex qua cæteræ oriuntur, & hoc vel simpliciter & in tota vita, qualis est primus ille affectus, quo puer rationis compos recenter effectus suam voluntatem, ut ita dicam, primo experitur; vel post omnis actus interruptionem, ut est illa volitio, quam evigilantes primo formamus, vel pro aliquo particulari negotio, ut est illa, quæ nobis alia agentibus, circa novum negotium cum iis, quæ gerimus nullatenus connexum primo incidit; verbi causa dum cui venationem toto studio exercenti subito incidit & cogitatio, & volitio deferendi seculum, ac religiosæ vitæ amplectendæ. De his omnibus primis volitionibus perpetuo, & constantissime docet D. Thomas, quod licet vitaliter producantur à voluntate, attamen ad illas voluntas non se movet & applicat, sed applicatur speciali quodam instinctu ab Authore suo, scilicet Deo, qui instinctus non est tantum physica præmotio, qua omnis causa ad omnes & singulos actus applicatur à Deo, sed alia motio longe specialiter, quæ sibi actum ita vindicat,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cat, ut nullum locum sese ad hunc applicandi relinqu
voluntati.

Porrò hanc veritatem, quam Theologi fusius expo
dunt, D. Tomas variis rationibus demostrat 1. par. q
82. ar. 4. 1. 2. Quæst. 9. ar. 4. & 3. contra Gentes, cap.
aliisque in locis. Præcipuæ sunt, tum ea, quæ petitur
proportione intellectus & voluntatis, qua fit, ut
intellectus seipsum quidem movet ex assensu princip
ad assentiendum conclusionibus; sed ad assensum prin
piorum movetur & aplicatur præcisè ab Authore su
ita voluntas seipsam quidem ex una volitione ad alia
plicat, sed ad primam applicetur tantùm à suo Auth
Tum quia in tantum aliquid se movet, in quantum est
actu; Atqui voluntas ante primam volitionem non est
actu, sed solùm in potentia: Ergo non potest movere
ipsam, sed eget moveri ab Authore suo. Tum quia
omni vita primus ilius vitæ motus est á generante, ut
tet in motu cordis; Sed Deus est author, & generator
intellectualis: Ergo primus motus illius vitæ, id est,
ma cognitio intellectus, & prima volitio voluntatis,
specialiter debetur. Tum quia omne multiforme varia
le, defectibile, & contingenter convenies, debet
duci tanquam in principium in aliquid uniforme, in
fectibile, ac naturaliter conveniens, pronideque da
ab Authore naturæ: Sed cæteri voluntatis motus
multiformes, variabiles, contingenter convenientes
Ergo reduci debent in aliquem primum uuiformem in
fectibilem, naturaliter convenientem, ac ab Auth
voluntatis specialiter inditum. Tum demum quia vo
tas se movet & applicat mediante consilio; Sed prim
volitionem nullum potest præcedere consilium, ut
patet cum illa sit radix & origo totius consultation
Ergo ad primam volitionem voluntas non se appli
sed ab alio, Authore scilicet suo, applicatur & mo
tur. Unde sicut in formatione fœtus primo apparet
sus cordis & generatione inditus, qui est radix vitæ, sp
tunm officina, fons & origo vitalium motuum; ita
ter in voluntate primus affectus, qui est omnium affect
semen, vitæque appetitivæ fons & origo, nobis spec
ter inest à Deo, ac deinde per consilium & delibera
nem intellectus sese explicat, ac diffundit in eam affect
seriem, quæ perpetua concatenatione ad remotiora
lenda nos ducit, & infinitis implicat negotiis. Sed de
fusiùs in Theologia.

Intentio definiri potest, Efficax voluntatis tendenti
finem per media consequendum. Quippe simplex illa
ni complacentia, quam supra descripsimus sub nom
volitionis, accedente judicio de possibilitate consecu
bon

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

boni, crescit, roboratur, ac firmatur in constantem appetitum finis per certa media consequendi, sicque fit Intentio, quæ quidem principaliter est de ultimo fine; attamen etiam esse potest de finibus intermediis, qui & ipsi intendi possunt, quatenus per quædam media obtinentur.

Consilium dirigit electionem, ideoque definitur, Inquisitio, seu deliberatio de mediis eligendis. Est actus intellectus practici, qui ut perfectius, consummatusque sit, tribus gradibus constare debet. Primus est investigatio mediorum. Secundus examen & ponderatio utilitatis cujuslibet. Tertius judicium dictans voluntati, quodnam sit è pluribus mediis assumendum, in quo judicio tota consultatio consummatur. Ex his patet consilium esse tantum de mediis, quippe cum finis sit basis & principium totius consultationis, sub qua proindè non cadit; sicut in speculabilibus principia discursus non cadunt sub discursu, sed ad ipsum supponuntur. Patet etiam consilium non esse de rebus jam determinatis & certis, aut quæ non sunt in nostra potestate. Etenim quæ sunt certa & determinata, inquisitione non egent, quæ vero non sunt in nostra potestate, non possunt à nobis assumi ad consequendum finem. Consilium autem est inquisitio mediorum assumendorum.

Consensus sequitur consilium. Cum enim per consultivam inquisitionem plura media congrua voluntati proponantur, volntas eorum utilitatem approbans dicitur consentire. Est autem proprie *consentire* cum alio *sentire*, & quasi in alterius sententiam ire: unde consensus est proprie voluntatis eorum, quibus intellectus tanquam utilibus assentitur, approbatio. Tunc enim voluntas dicitur cum intellectu sentire, & quasi in sententiam ejus ire, & ideo consensus pertinet ad voluntatem, sicut assensus ad intellectum. Præclare autem notat D. Thomas 1.2. quæst. 15. ar. 4. consensum ultimatum, & quem statim sequitur actio & electio, pertinere ad rationem superiorem. Id patet tum experientia, qua sentimus, quod quantumvis tumultuentur potentiæ inferiores, nunquam tamen proceditur ad actum, quantumvis in promptu sit, nisi consentiat suprema mentis pars, cui cæteræ subjacent. Tum etiam ratione. Cùm enim consensus in actum sit finalis sententia, ad illam animi partem spectare debet, quæ de omnibus finaliter iudicat. Hæc autem est suprema ratio, à cujus tribunali provocari non potest. Unde peccatum non censetur consummatum donec superior pars animæ ipsi vel tacitè, vel expressè consentiat. Ex quibus habetur, nos omnes motus inimicitiæ, iræ, concupiscentiæ, &c. has omnes cogitationes infidelitatis, blasphemiæ,

im-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

impudicitię, &c. quæ frequenter miserum hominem in
dunt, premunt, turbant, confundunt, non esse pecca
nisi accedat supremæ illius partis cæteras applicantis co
sensus, vel expressus, in eis complacendo, vel tacitus si
ut debet, non refutando. Quæ quidem refutatio perfi
tur, non anxia mentis contentione, impediendo, ne
currant, hoc enim impossibile plerumque est, (nam ut
hydræ capitibus, uno resecto aliud pullulat) sed genera
dissensu, renuendo approbationem tum in opus, tum
delectationem, & ad meliora mentem convertendo.

Electio definitur ab Aristotele 3. Ethicorum, Desid
um præconsiliati. Ex qua definitione, ista erui potest, E
ctio est unius præ alio discretiva quędam acceptatio: qu
debet supponere consilium dirigens, proindeque prop
non est in brutis, quæ non consilio, sed naturæ instin
reguntur. Grandis quæstio est circa electionem, possit
voluntas ex duobus mediis minus bonum eligere. Hanc
Theologia fusius discuti solitam ut breviter attingam:
in primis certum est, id, quod est minus bonum in se, n
quod ut tale judicatur in communi, aliquando præt
posse majori bono, quippe cum voluntas non sit eorum
quæ bona judicantur absolute & in communi, sed no
& hic, & nunc in particulari. Vnde merito Poeta indu
Medeam dicentem:

. . . . . *Video meliora, proboque,*
Deteriora sequor.

Cæterum fieri nequit, ut quod hic & nunc ultimato ju
cio minus eligibile, idest, minus bonum bonitate utilis
judicatur, præeligatur alteri, quod magis eligibile judi
tur. Tum quia electio est appetitus præconsiliati, id est
consultatione prælati. Tum quia voluntas, cum suppo
ac sequatur intellectum, eo modo tendit in bonum, q
tendendum dictat intellectus: Ergo impossibile est, q
intellectus dictet, aliquid præeligendum & aliud pos
nendum, voluntas istud præeligat, illud postponat; id
ut mittam varias alias efficaciissimas rationes. Verum e
id, quod secundum unam considerationem judicatur
nus bonum & utile, secundum aliam judicari potest m
& utilius, saltem ad exercendam libertatem, ideo præ
quoque potest. Ex quo etiam solvi possunt, quæ in op
tum objici solent.

Imperium definiri potest cum D.Th.1.2.q.17. Intim
ordinativa efficaciter movens ad agendum. Explic
definitio. Postquam enim finis intentus, mediaque
sunt, oportet, ut impetus fiat ad exsecutionem medi
& finis assecutionem. Hinc impetum exsecutivum
imperium quatenus id, quod ordinatum est à ratione
approbatum à voluntate, promulgat, intimat, &, ut lo
ut

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tur D.Th.q.22.de Ver.a.12. ad 4. distribuit potentiis executivis. Unde in imperio tria sunt, intimatio rei faciendæ, ordinatio subditorum in id, quod faciendum est; & demum applicatio ad opus. Illa enim intimatio & ordinatio non debet esse pure instructiva & indicativa, qualem sonat modus indicativus, *hoc est faciendum*; sed excitativa efficaciterque applicativa ad opus, qualem exprimit modus imperativus, *fac hoc*. Hæc autem tria explicat definitio tradita.

Cæterum cum in actu imperii aliquid voluntatis reluceat, & aliquid intellectus, ambiguum est, ad quam potentiam substantialiter pertineat. D. Th. dicit, esse actum intellectus voluntatem præsupponentis. Ratio hujus est, quia imperium est essentialiter intimatio ordinativa applicans ad opus: *intimare* autem, & *ordinare* pertinet ad intellectum, *applicare* vero ad voluntatem. Unde substantia actus imperii spectat ad intellectum, efficacitas vero, quam habet ad applicandum ad opus, derivatur à voluntate, ab ipsa scilicet electione, quæ cum præcedat imperium, ipsi suam efficaciam inspirat: quia, ut optime dicit D. Thomas: *In subordinatis virtus prioris remanet in posterum*. Unde prudentia, quæ est virtus bene præceptiva, residet in intellectu.

Vsus definitur, Applicatio rei ad operationem. Vnde quia proprium munus voluntatis est applicare cæteras potentias, ideo usus proprie est actus voluntatis.

Fruitio definitur, Quies & delectatio in fine, & bono præsenti. Vnde cum bonum & finis dupliciter haberi possit, vel secundum *esse* intentionale per spem, vel secundum *esse* reale per veram possessionem, duplex quoque distinguitur fruitio. Altera imperfecta & quasi delibativa, qua delectamur in bono in spe possessio, sicut dicit Apostolus: *spe gaudentes*. Altera perfecta, qua jucunde quiescimus in bono secundum rem obtento. Cum autem fruitio à fructu derivetur, videtur idem esse, ac fructus perceptio: fructus vero duo dicit, suavitatem, qua delectat, & rationem ultimi, in quantum finit & coronat labores agriculturæ. Vnde licet secundum primum munus fruitio esse possit de quocumque bono, quatenus delectat, attamen secundum alterum munus non est nisi de ultimo fine, qui perfecte finit, quietat, & coronat omnes voluntatis affectus. Sed de his hactenus.

QUÆ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO TERTIA

De Passionibus.

IMpetus illi animi nostri, qui ex appetitu sensitivo pul lulantes, *Passionum* nomine designari solent, tanti mo menti sunt in negotio morum, ut & virtutum maxima pa illis regendis occupetur, & vitia pene omnia ex eorum deordinatione proveniant. Vnde non abs re fore visu fuit quædam de illis delibare, ac ex D. Thoma, qui ha materiam peregregie prosecutus est 1. 2. à Quæst. 22. a 48. decerpta hic apponere, ne rem & ad notitiam mora perneccssariam, & scitu jucundissimam neglexisse vide mur. Cæterum, ut brevitati consulatur, quidquid Passionibus dicendum se offert, tribus complectemur Ar ticulis, quorum primus erit, de Passionibus in commu Secundus ad Passionibus partis concupiscibilis. Terti de Passiomibus irascibilis.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Passionibus in communi.

QUæ circa passiones in communi quæri possunt, a tria capita reducuntur; scilicet Quid sint, Qu sint, & Quomodo se habeant ad bonitatem & malitia moralem,

Passio à Græcis *patema* dicitur, quam vocem Cice nomine *perturbationis* exponit; Quintilianus vero nomi *affectus*; quamquam vulgata *Passionis* vox Græcæ origi videatur accommodatior. Rem autem variæ varii de niunt. Stoici Passionem dicebant esse, *Aversam à ratio contra naturam animi commotionem*. Verum hæc definitio non passioni s naturam, sed defectum explicat. Alii brevi us Passionem definiebant, *Vehementiorem appetitum*. Al *Demissionem*, *vel elationem animi*, aut *ejusdem contra vem*, *vel effusionem*. Sed præstat cæteris definitionibu quam ex S. Damasceno lib. 2. Orthodoxæ fidei D. Thom refert, qua passio dicitur *Motus appetitivæ virtutis ex lis ex immaginatione boni*, *vel mali*, cui ex eodem D. T addi potest, *cum transmutatione corporali*, quippe c motus illi sensitivi appetitus semper sint cum aliqua co poris alteratione, à qua nomen *passionis* obtinent.

Passi

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Passio in primis dicitur *motus*, id est, commotio, & velu̇ti quidam impetus, ut hæc vox sit loco generis. Additur *virtutis appetivæ sensibilis*, ut per id incipiat discerni, tum ab aliis motibus & transmutationibus, quàs corpus nostrum subit, tum à voluntatis affectibus, qui & ipsi quadantenus dici possunt *motus*. Dum dicitur *ex imaginatione boni, vel mali*, horum motuum propria causa assignatur: quippe proprium appetitus sensitivi motivum est bonum & malum imaginatione apprehensum, sicut proprium voluntatis motivum est bonum & malum intellectu apprehensum. Particulæ verò *cum transmutatione corporali*, non modo adjunctum aliquod essentiam passionis concomitans significant, sed illius discrimen, tum à motibus voluntatis, quæ, cùm non resideat in organo corporeo, non se movet per corporalem transmutationem; tum à motibus partis sensitivæ cognoscitivæ, quæ licèt sit affixa organo corporeo, per se tamen, saltem physicè, non transmutat corpus, sed solum intentionaliter; passio verò etiam physicè corpus mutat, præcipuè, ut notat D. Thomas 1. 2. quæst. 24. art. ad 1. Coripsum: nam ut ille ait, *in omni passione additur aliquid, vel diminuitur à naturali motu cordis, in quantum cor intensiùs, aut remissiùs movetur secundùm systolen, aut diastolen.*

Quantùm ad Passionum, divisionem, aliæ sunt partis concupiscibilis, aliæ partis irascibilis. Cùm enim sint motus sensitivi appetitus, eo modo dividi debent, quo & ipse appetitus. Appetitus autem alia pars dicitur *Concupiscibilis*, quæ scilicet versatur circa bonum & malum sensibile præcisè sumptum. Alia verò dicitur *Irascibilis*, quæ scilicet respicit bonum & malum, non præcisè, sed sub ratione ardui, ac proinde cum quadam pugna, & conatu atingendi; Differunt verò Passiones partis Concupiscibilis á passionibus partis Irascibilis, ut notat S. Thomas 1. 2. qu. 23. ar. 2. quòd omnis passio Concupiscibilis aut tendat in bonum, aut recedat à malo. Vnde contrariantur invicem ex parte objecti, quia feruntur in contrarios terminos, At verò passiones partis irascibilis circa eundem terminum motibus oppositis feruntur, ut Spes tendit in bonum arduum. Desperatio verò ab eo recedit. Audacia iniurgit in malum. Timor verò ei succumbit. Vnde contrariantur invicem, non modò ex parte termini, sed etiam ex accessu, ac recessu ab eodem termino.

Passiones Concupiscibilis sunt sex, Amor & Odium, Desiderium & Fuga, Gaudium & Dolor. Amor est veluti pondus urgens in bonum, unde S. Augustinus: *Amor meus pondus meum*. Desiderium est motus in bonum ex illo pondere proccdens. Gaudium est quies in bonum.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

E contra Odium est veluti pondus retrahens à malo, Fuga est motus ex illo pondere causatus. Tristitia est violenta quies in malum.

Passiones irascibilis sunt quinque, Spes & Desperatio, Audacia & Metus, & Ira, quæ caret contrario. Spes animum ad bonum in arduo situm erigit. Desperatio deprimit. Audacia insurgit in malum arduum. Timor, seu Metus succumbit. Ita vero in causam mali animum incendit, & ad vindictam acuit. Omnis passio partis irascibilis oritur ex passione partis concupiscibilis, & in eam terminatur; quippe cum pars irascibilis sit veluti ministra partis concupiscibilis, istiusque sit & tendere in bonum, & quiescere in bono; illius verò impedimenta removere.

Quantum ad bonitatem & malitiam passionum nota est Stoicorum sententia, quæ passiones non modò virtuti inutiles asserebat, sed etiam omnes omnino ut malas damnabat, ut cum è contra Peripatetici laudarent passiones moderatas, & per rationem regulatas, tanquam bona. Sed cum hæ duæ sententiæ adeo inter se pugnare videantur, D. Thomas 1. 2. quæst. 24. ar. 2. annotat, discrimen solùm in voce esse, cæterum in re convenire. Stoici enim, cum satis non discernerent voluntatem ab appetitu sensitivo, omnes animi nostri affectus per rationem regulatos vocabant *voluntates*; qui vero rationis præscriptum vel excederent, vel tardius sequerentur, græce quidem *pathos*, latinè vero *perturbationes*, *ægritudines*, *morbosque* appellabant. In quo sensu sumpta *passio*, ut scilicet à rationis regula recedit, etiam apud Peripateticos mala est & vitiosa. At vero, ut rationi obtemperat & cooperatur, nec ab ipsis Stoicis condemnari potest.

Sed difficilior quæstio, est an passio, dum rationi voluntatique cooperatur, diminuat, vel augeat voluntatis bonitatem. An, v. g. Judex, qui cum passione, ardoreque partis sensitivæ justitiam exercet, melius, vel deterius agat, quàm si silente appetitu sensitivo totum opus pacata, nudaque voluntate perageret.

Resp. Hic cum S. Thoma esse distinguendum. Passio enim dupliciter ad rationem & voluntatem comparari potest, uno modo ut antecedens, alio modo ut subsequens. Aliquando enim præcurrentes passiones sollicitant & ungent voluntatem, etiam ad rem bonam, puta ad misereendum, puniendum, &c. Aliquando è contra præcurrens ratio & voluntas passionum motus excitat, ut opus non frigidè, sed ardenter, ac vividè peragatur: quippe passiones sunt veluti igniculi quidam, attentionem, vehementiam, ardorem, vigoremque operi inspirantes. Sic Judex ad malos terrendos iram excitat, & miles adversus hostem animum exacuit iracundia, quam eleganter veteres

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

teres Academici *fortitudinis cotem* dixerunt: unde vulgatum illud Homeri;

Virtuti immite furorem.

Hoc posito facilè eluceſcit difficultas. Nam passio prævenies, trahenſque poſt ſe voluntatem diminuit bonitatem, tum quia obnubilat judicium rationis, ex quo, ut fonte ſuo dependet bonitas moralis, quæ ideo, veluti turbato fonte rivulus, minus pura eſt. Tum quia diminuit libertatem, quippe cùm voluntas paſſionis impetu abrepta, ſit minus ſui juris, ac actus domina. At vero paſſio ſubſequens, non diminuit bonitatem, ſed cum dupliciter ſubſequi poſſit, uno mŏdo per quandam redundantiam, quatenus voluntas, cum fuerit intenſa, ſecum rapit appetitum inferiorem; alio modo per electionem, quatenus voluntas expreſſè, ac nominatim eligit aliquam paſſionem, puta *traſci*, ad incutiendum timorem. Dum ſubſequitur primo modo, non addit quidem propriè, ſed oſtendit majorem bonitatem; imo quadantenus extendit ipſam. Secundo vero modo addit bonitatem actioni. Ad perfectionem enim boni moralis ſpectat, non ſolum ut homo bene agat ſecundum partem rationalem, ſed etiam ut membra ſua, omneſque affectus exhibeat arma juſtitiæ, ut loquitur Apoſtolus.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Passionibus partis Concupiſcibilis.

A Paſſionibus partis Concupiſcibilis incipimus, quod illę ſint & principia, & termini paſſionum partis Iraſcibilis. Conſtat ex dictis, eſſe ſex numero, Amorem & Odium; Deſiderium & Fugam, Gaudium & Dolorem. De his ordine hic dicendum.

§. I.

De Amore & Odio.

UTrumque ſub uno titulo comprehendimus, quia contraria contrariis innoteſcunt, ideoque oppoſitorum eadem eſt ſcientia. Vt autem ab Amore incipiamus, Amor (& idem dicendum de Odio) duplex eſt, ſenſitivus & intellectivus. Amor intellectivus eſt ille affectus, quo voluntas ſibi complacet in bono per intellectum apprehenſo. Amor vero ſenſitivus, eſt ſenſitivi appetitus paſſio, qua ſibi complacet in bono per ſenſum apprehenſo. Addi poteſt & tertius, ſcilicet naturalis, qui eſt inclinatio uniuſcujuſque naturæ in id, quod ſibi conve-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

niens est. De primo & tertio non agimus, sed solum de sensitivo, cujus naturam, causas, & effectus hic investigabimus.

De Natura Amoris.

AMor variè à variis definitur. A Platonicis dicitur *Desiderium pulcri*, seu *Animi nisus in pulchrum*. Verum hæc definitio in duobus deficit. 1. Confundit duas passiones, amorem scilicet & desiderium. 2. Diminuta est, quippe cum amor sit omnis boni, pulchrum verò non videatur esse nisi quædam boni species. Siquidem omne pulchrum est bonum, sed non omne bonum est pulchrum: non enim dicimus pulchros sapores, sed bonos. Imo pulchrum sæpe non videtur esse terminus amoris, sed potius hamus & esca, quo bonum allicit ad sui amorem Est enim pulchritudo veluti flos, splendor, diffusioque bonitatis, quæ amatur. Sed de his exactius, agendo de causis amoris. Alii definiunt amorem, *Motum appetitus, quo animus bono adhæret*, adhæsione, inquam, non effectiva, sed affectiva. Verum hæc definitio repugnantibus invicem terminis uti videtur, quippe cum moveri in bonum, & adhærere bono videantur invicem opponi; non enim per motum in bonum, sed potius per quietem in bono, sit adhæsio voluntatis ad ipsum bonum. Placet igitur præ cæteris hæc D. Thomæ definitio, Amor est *Complacentia appetibilis, seu boni*.

Hanc ingeniosissimam definitionem explicat D Thomas 1. 2. quæst. 26. ar. 2. supponendo passionem esse effectum agentis in patiente. Quemadmodum ergo agens naturale dupliciter immutat patiens, primo quidem dando formam, quæ est principium motus: secundo mediante forma imprimendo motum, ut generans lapidem dat primo ei gravitatem, secundò mediante gravitatem motum ad centrum. *Sic*, ut verbis ejus utar, *appetibile dat appetitui primò quidem quandam coaptionem ad ipsum, quæ est quædam complacentia appetibilis, ex qua sequitur motus ad appetibile, nam appetitivus motus circulo agitur, ut dicitur in 3. de Anima. Appetibile enim movet appetitum, faciens in eo quodammodo ejus inclinationem*, (id est, imprimendo in ipsum quasi pondus aliquid gravitans, & absque vi inclinans ipsum appetitum in bonum) & *appetitus tendit in appetibile realiter consequendum, ut sit ibi finis motus, ubi fuit principium. Prima ergo immutatio appetitus ab appetibili*, (id est, illa coaptatio, qua bonum appetibile immutat appetitum, illum sibi appropriando, vindicando, & ad se inclinando per impressionem cujusdam metaphorici ponderis, ac gravitatis, quæ sit principium tendendi in

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in ipsum) *vocatur* amor, *qui nihil aliud est, quam complacentia appetibilis. Ex hac complacentia sequitur motus in appetibile, qui est desiderium; & ultimo quies, quæ est gaudium.*

Dices. Complacentia non videtur esse, nisi quoddam amoris rudimentum, inchoatio, delineatio, prælibatio, &, ut ita dicam, aurora: Ergo malè definitur amor per complacentiam, sicuti si dies per auroram, & fructus per florem definiretur.

Resp. Complacentiam esse ipsissimum amorem; Sed considerari potest in duplici statu. Primo ut recens, infirma, tenera, nondum rapit, sed solum leviter commovet & agitat appetitum: & tunc non dicitur propriè *amor*, sed potius inchoatio amoris, aut simpliciter *complacentia*. Secundo considerari potest ut jam robusta, firma, constans, & appetitus domina, cum scilicet bonum non leviter tantum commovet, sed potenter inclinat ad se appetitum: & tunc dicitur propriè, ac perfectè *amor*.

Porro perfecta illa boni complacentia si sit cum electione, quâ judicio discretivo bonum aliquod ex multis deligitur, in quod affectus tendat, dicitur *Dilectio*. Si vero præcisè sit ex impressione forti ipsius boni rapientis affectum, retinet simplicis *amoris* nomen. Unde præclarè Dionysius 4. cap. de Divin. Nom. *Quibusdam*, inquit, *Sanctorum visum est, divinus esse nomen* amoris, *quàm* dilectionis: quia scilicet, ut egregiè interpretatur D. Thomas 1. 2. qu. 26. ar. 3. ad 4. *Magis homo in Deum potest tendere per amorem passivè quommodo ab ipso Deo attractus, quàm ad hoc eum propria ratio possit ducere, quod pertinet ad rationem dilectionis: & propter hoc divinior est amor, quàm dilectio*. Si autem complacentiæ accedat ingens quædam boni amati appretiatio, quatenus id, quod amatur magni pretii æstimatur, tunc vocatur *charitas*, quæ idcirco locum habet propriè in amore divinorum; non vero, nisi impropriè, in amore bonorum corporalium, quæ sunt vilis pretii. Si demum talis complacentia sit personæ, cui tanquam nobis ipsis volumus bonum, vocatur *amor amicitiæ*, præcipuè cum reciprocatur: vix enim placere potest in persona se ipsa, eique bonum velle possumus, nisi viciſſim illa nobis bonum velit. Complacentia vero boni, quod personæ volumus, sive nostræ, sive alienæ, vocatur *amor concupiscentiæ*; maximè cum tale bonum nobis ipsis volumus.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Amoris causæ.

AMoris causa prima & præcipua, imo quæ est aliarum ratio, est Bonum. Amor enim est passio quædam appetitus, & complacentia amantis ad rem amatam. Patet autem, solum bonum esse proprium appetitus motivum, nullamque rem placere, nisi quatenus conveniens est appetitui, proindeque bona. Si autem dicas, etiam Pulchrum esse causam amoris, imo inter ejus causas efficaciſſima. Resp. cum D. Thoma, pulchrum contineri sub bono, imo idem esse secundum rem cum illo, solumque ab eo ratione differre. Vnde sicut Pulchrum est Bonum, imo quædam excellentia, diffusio, flos, splendorque bonitatis, juxta Platonicos, ita est causa efficaciſſima amoris. Discrimen autem Boni & Pulchri egregiè D. Thomas explicat 1. 2. quæst. 27. ar. 1. ad 3. his verbis: *Cùm bonum sit, quod omnia appetunt, de ratione ejus est, quòd in eo quietetur appetitus. Sed ad rationem pulchri pertinet, quòd in ejus aspectu, seu cognitione quietetur appetitus. Unde illi sensus præcipuè respiciunt pulchrum, qui maxime cognoscitivi sunt, scilicet visus & auditus rationi deservientes; dicimus enim pulchra visibilia, & pulchros sonos. In sensibilibus autem aliorum sensuum non utimur nomine* pulchritudinis: *non enim dicimus* pulchros *sapores & odores. Et sic patet, quòd pulchrum addit supra bonum quendam ordinem ad vim cognoscitivam, ita quòd bonum dicatur, id, quod simpliciter complacet appetitui; pulchrum autem dicatur, id, cujus ipsa apprehensio placet.* Ex quo inferendum obiter, res tanto pulchriores esse, quanto magis habent de cognoscibilitate, proindeque in spiritualibus pulchritudinem longè excellentiorem reperiri, quàm in corporalibus.

Secunda causa Amoris est Similitudo. Vnde proverbium: *Simile simile gaudet*; & Eccles. 13. *Omne animal diligit sibi simile.* Verum præclarè D. Thomas duplicem distinguit similitudinem. Primam, quæ sita sit in eo quòd utrumque habeat idem actu; sicut duo homines sunt in humanitate similes, & duo alba in albedine. Secundam, quæ in eo sita sit, unum in potentia, non purè susceptiva, sed coaptata & inclinata, id habeat quod aliud habet in actu. Potentia enim habet quandam similitudinem ad actum suum, non solum quatenus ei quædam inchoatio ejus, & in ipsum tendit & inclinatur, sed etiam quatenus est ipsi commensurata: omnis autem commensuratio est quoddam similitudinis genus. Prima similitudo fundat amorem amicitiæ: simile enim reputatur ut unum suo simili, proindeque affectus unus se habet

& ten-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

& tendit ad aliud, sicut ad seipsum, in quo sita est ratio amicitiæ. Vnde naturaliter homo homini amicus est propter naturalem similitudinem, & civis civi propter politicam similitudinem, &c. Secunda vero similitudo est causa amoris concupiscentiæ, quia unicuique existenti in potentia inest appetitus sui actus, in cujus consecutione delectatur, si sit sentiens & cognoscens. Attamen per accidens prima similitudo causat odium, quatenus in consecutione boni unum simile impeditur aliquando à suo simili, quo fit, ut ipsum odio habeat tanquam noxium sibi. Vnde Proverbium ex Aristotele depromptus: *Figulus figulo invidet*, quatenus ab eo impeditur in suo lucro; & inter superbos semper sunt jurgia, quia se invicem impediunt in propria excellentia, quam singulariter cupiunt. Ad has amoris causas aliæ reduci videntur, ut familiaritas, sympathia, societas, & communicatio in aliquo bono, &c.

Effectus Amoris.

Effectus amoris, cum innumeri sint, sex præcipuè à D. Thom. recensentur. 1. Unio, 2. Adhæsio, 3. Ecstasis, 4. Zelus, 5. Lesio amantis, 6. demum universalis quidam influxus in omnia, quæ aguntur ab amante.

Unio adeo proprius amoris effectus est, ut Dionysius eum vocaverit *virtutem unitivam*; & S. Augustinus 8. de Trinit. cap. 10. *Amor*, inquit, *est quasi junctura quædam duo copulans, vel copulare appetens amantem scilicet, & id, quod amatur.* Verum quia non omnis unio est Amoris effectus, ideo adnotat D. Thomas 1. 2. quæst. 28. ar. 1. ad 2. *Quòd unio tripliciter se habet ad amorem. Quædam enim unio est causa amoris: & hæc quidem est unio substantialis, quantùm ad amorem, quo quis amat se ipsum; quantùm verò ad amorem, quo quis amat alia, est unio similitudinis. Quædam verò unio est essentialiter ipse amor; & hæc est unio secundùm coaptionem affectus, quæ quidem assimilatur unioni substantiali, in quantum amans se habet ad amatum, in amore quidem amicitiæ, ut ad se ipsum; in amore autem concupiscentiæ, ut ad aliquid sui. Quædam vero unio est effectus amoris, & hæc est unio realis; quam amans quærit de re amata. Ut enim Philosophus dicit* 2. Polit. cap. 2. *Aristophanes dixit*, Quòd amantes desiderarent ex ambobus fieri unum: *sed quia ex hoc accideret, aut ambos, aut alterum corrumpi, quærunt unionem, quæ convenit & decet; ut scilicet simul conversentur, & simul colloquantur, & in aliis ejusmodi conjungantur.*

Adhæsio & Inhæsio dupliciter causatur ab Amore. Primo quantum ad cognitionem, quatenus amor altè defigit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

amatum in apprehensione amantis. Vnde Virgilius Didonis amorem describens ait:

Multa viri virtus animo, multusque recursat
Gentis honos; hærent infixi pectore vultus.

viciſſimque idem amor amantis cogitationem defigit in amatum, ſicque efficit, ut perpetua contemplatione ipſi inhæreat. Secundo quantum ad effectum, quatenus amatum poſſidet affectum amantis, ipſique per intimam complacentiam imprimitur, ac omnes ejus motus cauſat, non quaſi per extrinſecam vim, ſed per interiorem inclinationem, unde & amor dicitur *intimus*, & dicuntur *viſcera charitatis*; ac viciſſim amans omnes affectus ſuos defixos habet in amato, ut non immerito dixerit Plato: *Animam magis eſſe, ubi amat, quàm ubi animat*. Imo per amorem amicitiæ ea inhæſio mutua perfectius ſit per affectivam quandam identitatem, quatenus amicus amicum reputat unum ſibi, & ut alterum ſe.

Ecſtaſim cauſat Amor, & ſecundum apprehenſionem, & ſecundum affectum. Secundum apprehenſionem quidem, quatenus facit, ut amans ſeu oblitus de amato duntaxat cogitet; ſicque feratur extra propria, in quo ratio Ecſtaſis conſiſtit. Secundum affectum vero, quatenus amatum ita curas, affectuſque omnes amantis rapit, ut propriis neglectis, de amato ſolum ſollicitudinem habeat, ſicque extra ſe ipſum exeat.

Zelus cauſatur ab Amore, quatenus Amor, cum intenſus fuerit, non ſolum fertur in amatum, ſed etiam acriter repellit omne ſibi contrarium & repugnans, in quo ſita eſt ratio zeli. Verum in hoc differt amor concupiſcentiæ ab amore amicitiæ, quod ille repellat non tam contraria amato, quàm poſſeſſioni, quam de ipſo habere quærit: ſicut vir, cujus zelus in amore concupiſcentiæ fundatur, non tam repellit ea, quæ diſplicent uxori, ipſique contrariantur, quàm quæ opponuntur ſingulari ejus poſſeſſioni. At vero amor amicitiæ per zelum repellit ea, quæ opponuntur ipſi amico, ac bono illius, inſurgendo in ea, quibus ille offenditur. Et ideo de illis bonis, quæ ſic poſſidentur à pluribus, ut à ſingulis integrè habeantur, qualia ſunt bona divina, non eſt zelus concupiſcentiæ, ſed ſolum zelus amicitiæ.

Læſionem amantis cauſat Amor, vel ratione ſui materialis, id eſt, illius corporalis tranſmutationis, quæ ad rationem omnis paſſionis pertinet; quippe cum intenſio eſt, ſpiritus, quibus præ cæteris paſſionibus amor dominatur, nimis commovet, intendit, ac conſumit. Vel etiam ratione ſui formalis, quando inordinatus eſt, & his rebus adhæret, quæ nec decent, nec congruunt amanti. At vero ſi rectus ſit, & vero bono adhæreat, non læ-

dit,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dit, sed magis perficit amantem. Quippe, ut inquit D. Thomas, *amor significat coaptionem quandam appetitivæ virtutis ad aliquod bonum. Nihil autem, quod coaptatur ad aliquid, quod est sibi conveniens, ex hoc ipso læditur sed magis, si sit possibile, proficit & melioratur. Quod vero coaptatur ad aliquid, quod non est sibi conveniens, ex hoc læditur & deterioratur.* Præcipuè quia cum amor sit fons affectuum & motuum, si sit malus, eos omnes in sua radice, ac fonte corrumpit.

Est demum Amor causa omnium, quæ ab amante aguntur, non modo quatenus, ut inquit Dionysius cap. 4. de Div. Nom. *Propter amorem boni omnia agunt, quæcumque agunt*, aut quatenns bonum amatum habet rationem finis, qui movet agens ad agendum; sed etiam quia est dominus appetitus, cujus est applicare ad agendum; radix omnium affectuum, ac passionum, quibus movetur animal; & potentissimus motor urgentissimè stimulans, efficacissime applicans, imo agendi vires, industriam, ac perseverantiam miro quodam modo inspirans.

Præter hos celebriores Amoris effectus, quatuor alios proximos ei attribuit S. Thomas 1. 2. quæst. 28. ar. 5. Hi sunt Liquefactio, Fruitio, Languor, & Fervor. Liquefactio opponitur congelationi. Ea enim, quæ sunt congelata, in se ipsis constricta sunt, ut non possint de facilè subintrationem alterius pati. Ad amorem autem pertinet, quod appetitus coaptetur ad receptionem boni amati, quatenus, ut dictum est, amatum subintrat amantem, ipsumque penetrat & intimè pervadit. Vnde cordis congelatio, vel durities est dispositio repugnans amori. Sed Liquefactio importat quandam cordis mollificationem, qua se ipsum pervium exhibet amato subintranti. Si vero amatum est præsens, amor causat Fruitionem, quæ est affectivus quidam boni possessi complexus, quo amans ipsum veluti astringit, ac ardenter retinet. Si autem bonum amatum fuerit absens, amor Languorem causat, qui est dolor, tædium & quidam impatientis animi defectus, ac deliquium. Sed ne in hoc misero statu torpeat animus, amor reficit, excitat, acuit, contenditque omnes vires; sicque causat Fervorem, qui est velut quædam æstuantis animi ebullitio; sicque fiunt Amoris quasi paroxysmi, quibus animus á deliquio languoris in ardorem, impetum, vivacitatemque fervoris alternatim inducitur.

Quæ de Odio dicenda essent, ex his, quæ de Amore dicta sunt, satis innotescunt. Vnum admiratione dignum est, odium scilicet, quantumvis sit ab amore diversum ab eo tamen produci, nasci, ac educari. Amor enim quoddam pondus animi est: unde sicut ab eodem pondere

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

producitur & accessus ad centrum, & recessus à puncto, quod centro opponitur; ita & ab eodem Amore fit, & quòd animus inclinetur in bonum, ipsique commensuretur, coaptetur, conformetur, ac in illo complaceat, & quod ea, quæ bono amato repugnant, repugnent quoque amanti, displiceant & ingrata sint, in quo sita est Odii ratio.

§. II.

De Desiderio & Fuga.

DEsiderium & Fuga sunt veluti quædam animi pennæ, quibus & ad bonum absens fertur; & malum, quàm longissimè potest, devitat & fugit. Quippe cum animalis commoda & bona extra ipsum sint, mala vero in ipsum incurrere possint, conveniens, fuit, ut his duobus veluti pennis, aut pedibus instrueretur, quibus & mala fugeret, & bona prosequi valeret. De his ut paucis dicamus.

Desiderium variis nominibus exprimi solet. Dicitur enim inprimis *cupiditas*, atque *concupiscentia*, quamquam hæc nomina paullò latius sumi soleant pro aliis appetitu concupiscib lis affectibus, præcipuè pro amore; nec a desiderium significandum derivata, simplex, innocens aut qualecumque desiderium signent, sed ardentius, & fræne, immoderatum, ac rationem non sequens, sed turbans, ac rapiens. Solet etiam aliquando vocari *Libido*, sed illa vox ex usu fermè restringitur ad illum impetum significandum, quo voluptates Tactus inordinatè appetuntur sicut ambitio, ac avaritia non simplex, sed vitiosum honoris, ac pecuniæ appetitum exprimunt. Vide de hujus affectus, prout ab ordinato & inordinato abstrahit, proprium non est *desiderium*.

Dennitur autem Desiderium, *Motus, seu affectus appetitus sensitivi tendens in bonum absens*, seu *quo prosequamur possessionem boni*. Quatenus dicitur *affectus*, convenit cum aliis passionibus; cæteræ verò particulæ distinguunt desiderium ab aliis affectibus partis concupiscibilis. Nam amor est affectus, quo complacemus nobis in bono, sive præsente, sive absente. Delectatio vero versatur circa bonum præsens & possessum. At vero desiderium est proprie boni absentis. Imo per easdem particulas differt desiderium à passionibus partis irascibilis, præcipuè a spe cui magis affine videtur; spes enim non est, qualiscumque absentis boni prosecutio, sed ardui, ac difficultatibus circumsepti; nec quomodocumque in illud tendens, sed cum quadam erectione, conatu, ac lucta contra difficultates animum deprimentes. At vero desiderium est simpler

plex animi motus & affectus in bonum absens, quatenus præcisè bonum.

Verum natura Desiderii præclarius adhuc eluceſcet, ſi obſervemus ex dictis, hunc affectum medium eſſe inter amorem & gaudium, illumque habere, ut principium, illud vero ut terminum. Quippe amor pondus quoddam animi eſt, ipſum inclinans fortiter & ſuaviter in bonum. Vnde, ut ſi rebus naturalibus, ſi avulſæ, ac remotæ ſint à centro, ſuo ex pondere naſcitur conatus, ac motus ad repetendum centrum, quo adepto, ceſſat talis motus, eique quies ſuccedit: ita in animo ſi bonum amatum ſit abſens, ex amore naſcitur ille motus, ac impetus, quo rapimur in illud, quippe *deſiderii* nomine intelligitur; obtento vero bono, illi motui ſuccedit quies in bono, quæ eſt delectatio.

Deſideria, cum ſint innumera, generalius dividuntur in Naturalia, & non Naturalia, Deſiderium naturale eſt, quod oritur ex indigentia naturæ, ac tendit in bonum, quo talis indigentiæ removetur: ejuſmodi ſunt cupiditates cibi & potus, & aliorum naturæ neceſſariorum. Deſiderium non naturale eſt, quod oritur, non ex naturæ neceſſitate, ſed ex appetentis, judicio, & fertur in id, quod appetens ſibi judicat conveniens, præter id, quod natura requirit: cujuſmodi ſunt lautiores cibi, pretioſa veſtimenta, pecuniæ, honores, res pulchræ, &c. Deſiderium naturale facilè expleri poteſt, & tendit non modo in aliquid finitum, ſed etiam modicum; natura enim paucis contenta eſt. At verò deſiderium non naturale inexplebile ac, infinitum, ideoque à quibuſdam non immerito vocatur *mane*, non ſolum quia tendit in res minimè neceſſarias, ſed quia nullo bono plenè ſatiari, ac impleri poteſt. Vnde præclarè Lucretius Cor æſtuans ejuſmodi deſideriis vocat *Pertuſum*, quod nullo bono impleatur. Hujus ratio eſt, quia procedit ex rationis apprehenſione: ratio autem in infinitum procedit, quatenus ex una cognitione ſibi viam parat ad aliam, ſicque perpetuam quandam deſideriorum ſeriem infibulat. Aliam hujus rationem affert S. Thomas ex eo petitam, quod naturale deſiderium fertur ſolum ad ea, quæ habent rationem medii ad ſolatium naturæ. Cum ergo media in tantum appetantur, in quantum conducunt fini, naturale deſiderium non appetit res in infinitum, ſed ſolum quantum exigit naturalis neceſſitas. At vero ratio ſibi præſtituere poteſt finem in his, quæ cupit, puta in divitias: cum ergo finis appetatur, non ſecundum aliquam menſuram, ſed quantum poſſibile eſt, deſiderium conſequens apprehenſionem rationis cupit res abſque menſura, puta habere divitias, quantum poſſibile eſt. Et id

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

scitè expressum ab Horatio lib. 1. Satyr. 1.

At bona pars hominum decepta Cupidine falso,
Nil satis est, inquit: quia tanti, quantum habeas, sis.

Notatque ibidem, avarus, quod pro fine pecuniam habeant, & non ut medium, illi parcere tanquam rei sacræ.

. . . . . Congestis undique saccis
Indormis inhians, & tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.

Causa desiderii est amor cum indigentia. Amor quidem, ex quo (ut superius dictum est) dimanat, ut à suo principio, non secus ac motus deorsum ex gravitate. Indigentia vero, quia non omnis amor desiderium parit, sed indigus, ac privatus bono amato. Verum cum duplex desiderium distinxerimus, Naturale, & Innaturale; primum nascitur ex vera, naturalique indigentia, quatenus natura dimota à suo bono, id est, a debita dispositione (ut dum stomachus aridior, calidiorque factus fuerit, quàm par sit ad bene, naturaliterque se habendum) creat illarum rerum cupiditatem, quibus ad pristini status restitutionem opus est, idque vel per modum innati motus in his, quæ sensu carent; vel per modum animalis affectus, in rebus sensu præditis. Desiderium vero non naturale nascitur ex indigentia per judicium rationis apprehensa, quatenus scilicet cum in homine facultates sensitivæ per conjunctionem ad rationem quandam elevationem sortiantur, appetitus sensitivus ex hoc habet, ut feratur ad res, non modo quatenus naturæ conveniunt, sed etiam quatenus per rationem disponuntur. Cum ergo ratio ex his sensibilibus quædam ut bona apprehendat, quæ tamen naturæ necessitatem non concernunt, puta vestes pretiosas, picturas, gemmas, opes, &c. eorum indigentia apprehensæ desiderium creat, illudque tanto vehementius naturali, quanto ex altiori fonte derivatur.

Effectus Desiderii, cum inter illos Vnio & Ecstasis haberi possint, quatenus desiderium, ut amoris minister, tendit ad unionem amantis cum bono amato, amantemque veluti extra se abripit, ut in rem amatam ferat. Præterea recenseri possunt quidam ei peculiares, cujusmodi sunt in primis Tædium, quod est dolor ex dilatione boni desiderati, cum adjuncto eorum, quæ habentur, fastidio. Item Importunitas, quæ est nimia, molestaque sollicitatio rei desideratæ. Suspiria, quæ huic affectui adeo propria sunt, ut pene cum eo synonyma sint, sunque retenti spiritus quasi eructationes, fiuntque quatenus in desiderio appetitus spirituum intos trahit, ut illum deinde quasi ejaculetur in rem amatam, non secus ac sagittarius cordam arcus simul cum telo ad se trahit, ut fortius

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tiùs deinde illud in scopum expellat. Accenseri etiam potest inter effectus, aut certè proprietates desideri, conatus ille, quo in res prohibitas prorumpit, juxta vulgatum illud Ovidii:

Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.

Imò quod sæpe vires ex difficultate, ac dilatione acquirat, sæpeque ex nimia rei facilitate moriatur. Hujus autem ratio reddi potest, non solùm, quia in prohibitis libertas, in arduis victoria desideratur, quæ duo excellentissima reddunt res, quibus conjunguntur, longè optabiliores, sicque desiderium augent & vehementiùs intendunt; sed etiam exipsa desiderii natura. Ille siquidem affectus nihil aliud est, quàm quidam conatus in bonum, seu quasi telum, quod in bonum tanquam in scopum vibratur: unde quemadmodum res difficiles majorem conatum exposcunt, & saggittarius in scopum remotum majori vi, quàm in propinquum, telum mittit, sic animus maiori conatu, & connisu in ea bona tendit, quæ vel prohibitio, vel difficultas, vel dilatio quasi à nobis elongat.

De Fuga, cum ea satis innotescat ex dictis circa Desiderium, non est cur operosius disseramus. Vnum cum D. Thoma libet annotare, hunc nempe affectum proprio carere nomine: unde metaphorico, ac paullo communiori exprimitur, nempe *fugæ*, seu *aversationis*.

§. III.

De Delectatione, seu Gaudio, & Tristitia, seu Dolore.

HÆ duæ passiones sunt omnium aliarum terminî quemadmodum amor & odium principia. Omnis enim animi nostri affectus ex amore boni, aut odio mali nascitur, & in delectationem, aut dolorem desinit, ac consummatur. Vnde inter passiones præcipui momenti sunt, proindeque paullo accuratius explicandæ.

Delectatio variis nominibus exprimi solet. Dicitur enim *Gaudium*, *lætitia*, *exsultatio*, *jucunditas*, *voluptas*, *hilaritas*, &c. Quæ nomina ita exponi possunt ex D. Thoma, ut *delectatio* sit proprium, genericumque illius affectus nomen; *gaudium* vero illum significet, quatenus ad rationalem partem attinet, cætera vero a quibusdam illius effectibus imponantur: *Nam*, ut inquit S. Doctor. 1. 2. quæst. 31. ar. 3. ad 3. *Lætitia imponitur à dilatatione cordis, ac si dicæretur* lætitia. *Exsultatio vero dicitur ab exterioribus signis delectationis interioris, quæ apparent exterius, in quantum scilicet interius gaudium prosilit ad exte-*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

teriora. *Jucunditas verò dicitur à quibusdam specialibus lætitiæ signis, vel effectibus, præcipuè jocis*. At vero *voluptas* à volendo deduci videtur, quatenus delectatio est maximè inclinationi conformis, quamquam frequenter hoc nomen restringatur ad delectationes corporales.

Delectationis Natura & Divisio.

DEfiniri potest hic affectus prout voluntati, ac sensibili appetitui communis est: *Quies appetitus in bono*, seu *Affectus causatus ex apprehensione boni possessi*. Prout vero specialiter restringitur ad sensitivum appetitum: *Passio facta in appetitu ex præsentia boni sensibilis*, seu *Quies in bono sensibili*. Hæ definitiones ex dictis innotescunt. Quippe quemadmodum, ut diximus, ex amore boni nascitur quidam motus in ipsum, si sit absens, qui dicitur *desiderium*; ita ex eodem amore nascitur quies, seu tranquilla quædam appetitus bene se habentis pax, quando bonum apprehenditur, ut præsens. Porro quies & pax illa in bono non est accipienda merè privativè, processatione omnis motus, sed positivè, pro quodam affectu, seu immutatione facta in appetitu, quatenus cum antea elongatus à bono, ac tanquam extra centrum suum positus, violentiam quendam pateretur, ex possessione boni, ac conjunctione cum ipso, bene se habet, ac quasi status sibi proprio & optimo redditur. Unde Aristoteles 1. Rhetor. cap. 11. definit voluptatem, *Motionem animi & constitutionem subitam, ac sensibilem in statu naturæ sibi convenienti*, sumendo scilicet *motionem* non pro tendentia ad ulteriorem terminum, sub qua ratione quieti opponitur, sed pro quadam mutatione facta ex adeptione termini, mutatione, inquam, non successiva, ut est ambulare, loqui, &c. sed subita, qualis est visio, intellectio, &c. Unde etiam D. Thomas advertit, delectationem non fieri in tempore per se, sed solum per accidens, eo quod boni possessio, á qua causatur, consistit in successione, ac veluti per particulas dispensantur.

Delectationum quædam sunt intelligibiles, ac spirituales, quæ scilicet mente, ac voluntate percipiuntur; ut ea, quæ consistit in contemplatione veritatis: quædam vero sensibiles, quæ sensibus apprehenduntur, & ad appetitum sensitivum pertinent, ut ea, quæ in cibo, potu, pulchrarum rerum aspectu percipitur. Primæ sunt secundum se perfectiores, puriores, ac majores; tum quia percipiuntur à potentia nobiliori, mente scilicet, quæ sensitivis potentiis longè præstat; cujus signum est, quod, ut notat S. Augustinus, nemo est, qui non vellet magis carere visu corporali, quàm intellectu, eo modo, quo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quo bestiæ & stulti carent. Tum quia sunt de nobiliori bono; spirituale enim bonum eminentius est bono sensibili, cujus signum est, quod propter bonum spirituale homines abstineant à maximis corporis voluptatibus, puta propter honorem & virtutem. Tum demum quia bona spiritualia perfectius, intimius, ac firmius possidentur, quam sensibilia: unde cum possessio boni sit causa delectationis, majorem quoque creant delectationem. Attamen delectationes corporeæ respectu hominis sunt vehementiores propter tria, ut notat D. Thomas 1. 2. quæst. 31. ar. 5. *Primò quia sensibilia sunt magis nota quoad nos, quàm intelligibilia. Secundo quia cum sint passiones sensibilis appetitus, sunt cum aliqua transmutatione corporali, quod non contingit in delectationibus spiritualibus, nisi per quandam redundantiam à superiori appetitu ad inferiorem. Tertiò, quia delectationes corporales appetuntur, ut medicina quædam contra corporales defectus, vel molestias, ex quibus tristitiæ sequuntur.* Unde dupliciter delectant, & propter bonum, quod afferunt; & maximè propter malum, quod auferunt. Imo quia, ut ait S. Augustinus lib. 83. qq. quæst. 36. nemo est, qui non magis dolorem fugiat, quam appetat voluptatem, idcirco voluptates sensibiles ardentius cupiuntur, eo quod tristitiam, qua fere homo semper aliqua ex parte premitur, deliniunt. Imo quædam avide quæruntur & delectant, in quibus nihil aliud boni apparet, nisi quod auferunt tristitiam, quæ est ex labore, ut otium, ludus, & alia, quæ ad requiem pertinent.

Sensibilis vero delectatio, non secus ac desiderium, rursus dividi potest in naturalem, & non naturalem; seu, ut vocat Aristoteles 1. Rethor. cap. 11. in eam, *quæ rationis expers est*; & eam, *quæ est cum ratione*. Delectatio naturalis & rationis expers est, quæ causatur ex perceptione boni pure naturalis, quodque per sensum apprehenditur ut bonum, præcisè quia naturæ convenit, ejusmodi est, quæ in cibo potuque percipitur; & hæc brutis competit, etiam quadantenus purior, quàm homini. Delectatio vero non naturalis, sed altior naturali, quæque est cum ratione, est illa, quæ causatur ex perceptione boni sensibilis, quod ut tale apprehenditur, non præcisè quia naturæ convenit, sed, ut, loquitur Aristoteles, *ex persuasione rationis*, id est, quia rationi, sensuique, quatenus ratione in homine aliquatenus participat, conveniens est. Ejusmodi est delectatio illa, quam etiam in appetitu sensitivo percipimus ex consecutione honoris, famæ, victoriæ, opum, & aliarum ejusmodi rerum, quas solus homo inter animantia quærit & amat.

De

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Delectationis Causæ.

PRima & universalior Delectationis causa est Operatio, tum quia omnis delectatio ex aliqua operatione nascitur, saltem ex consecutione ipsius boni, & cognitione illius, ut præsentis. Tum quia ipsa operatio quodam bonum est, &, ut decentiùs, attentiusque fiat, voluptatis illecebris à natura conditur, ut præcipuè videre est in his operationibus, quæ ad individui conservationem, & ad speciei propagationem pertinent, quas ut animal libentius exsequeretur, condimento voluptatis naturæ Author commendavit. Attamen, quia operatio in tantum delectat, in quantum potentiæ agentis commensuratur, si excedat, fit laboriosa & molesta, proindeque amplius non delectat, sed cruciat.

Secunda causa delectationis est Alternatio. Nam juxta Proverbium, *Patet varietas*: quod admirans Augustinus 8. Confess. cap. 3. *Quid est, hoc, Dominus Deus meus*, inquit, *cùm tu in æternum tibi ipsi sis gaudium, & quædam de te circa te semper gaudeant, hæc rerum pars aterno defectu & profectu, offensionibus & conciliationibus gaudet*. Hujus verò rationem egregiè reddit D. Tomas. Tum quia natura nostra transmutabilis est, ideoque transmutatione, ut re sibi connaturali gaudet. Tum quia, cum delectatio fiat ex actione mediocri, & non superexcedente, rei delectabilis, quando continuat præsentia ejus incipit excedere mensuram naturalis habitudinis, efficitur onerosa, ac molesta, proindeque remotio ejus ex successione contrarii fit delectabilis. Tum demum, quia homo desiderat totum cognoscere: cum ergo quædam non possint apprehendi tota simul, delectat in his transmutatio, ut unum transeat, & aliud succedat, & sic totum sentiatur. Imò nimia prioris mora incipit esse tædiosa, quatenus posterioris cognitionem differt: unde Augustinus lib. 4. Confess. cap. 11. *Non vis*, inquit, *stare syllaba, sed transvolare, ut altæ veniant & totum audias*.

Tertia & quarta causa delectationis sunt Spes futuri boni & Memoria præteriti. Cum enim ex presentia boni nascatur delectatio, hæc duo bonum in re absens quadantenus animo præsens efficiunt. Nam per Memoriam ea, quæ jam in re sunt elapsa, recolimus, ac nobis repræsentamus, per Spem verò quandam futuri boni præ libetam possessionem degustamus, quatenus adeptionem ejus nostræ potestati inesse sentimus. Sed cur etiam præterita mala, dum recoluntur, delectant? Juxta illud Homericum:

Nam delectatur, memor est, quietumque laborum.
Cum ves est multa passus, multaque peregit.

Ref.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Respondet Aristoteles 1. Rhetor. cap. 11. id fieri, quod exantlati labores relinquunt post se aliquid honestum & bonum, quòd cùm fiat præsens animo recolendo mala præterita, delectat. Addi potest, quòd labores insignes pertulisse, periculaque evasisse, est aliquod victoriæ genus, felicitatis pars, & re admiratione dignum efficiens. Cùm igitur victoria, felicitas, illæque res, quæ nos admiratione dignos efficiunt, maximè animum delectent, consequens est, ut dum præteritos labores, & superata pericula cogitamus, ex hoc maximè delectemur.

Verùm id mirum magis, non solùm memoria dolorum, sed etiam ipse dolor, luctus, lacrymæque, quibus ob absentiam rei amatæ perfundimur, sunt quædam delectationis causæ. Et quidem de luctu & lacrymis dici posset, causare delectationem, quod mitigent, ac deliniant amaritudinem doloris, eam exteriùs effundendo, & quasi propulsando. Hinc Ovidius:

. . . . . *Est quædam flere Voluptas:*
Expletur lacrymis, egerturque dolor.

Verùm alia ratio ex D. Thoma & Aristotele reddi potest, quia hæc omnia faciunt vivaciorem memoriam, ac cogitationem rei dilectæ: unde, ut inquit Aristoteles 1. Rhetor. cap. 11. *Licèt molestia sit in eo, quòd talis res non adsit, attamen voluptas in eo est, quòd quis recordetur, & videat quodammodo illam, & quid ipse ageret, qualisque esset.*

Quinta causa delectationis est Similitudo. Nam, *Simile simili gaudet*, & juxta frequentata Græcis proverbia, *Cognoscit fera feram*; & *Semper graculus cum graculo*. Similitudo enim est quædam unitas, sicque bonum bono unitum ipsum auget, unde consequitur delectatio. Verum quia per accidens ex similis accessu bonum proprium corrumpi potest, ut dum figulus figulum in suo lucro turbat; ideo ex hoc fit, ut aliquando simile suum simile abominetur.

Porrò, ne singulatim omnia prosequar, inter delectationis causas recenseri possunt tum Admiratio, quatenus novi aliquam cognitionem secum affert, ampliorem que pollicetur: unde rara & mira sunt jucunda, sicut & omnes repræsentationes rerum, etiam in se minimè delectabilium: *Gaudet enim anima*, inquit D Thomas, *in collatione unius ad alterum; quia conferre unum alteri est proprius & connaturalis actus rationis*. Tum Beneficentia, qua fit homini quædam imaginatio abundantis boni in ipso existentis. Tum etiam Ira, quæ, ut ait Homerus: *melle effuso longè dulcior est*, quatenus spem facit vindictæ, quæ jucunda est: *In quantum*, inquit D. Thomas, *videtur removere apparentem minorationem, quæ videtur esse*

ex

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ex præcedenti læsione. Cùm enim aliquis est ab alio læsus, videtur per hoc ab alio minoratus, & ideo appetit ab hac minoratione liberari per retributionem læsionis. Similiter *amari, laudari suspici*, delectationem creant, quatenus sunt signa boni exsistentis in nobis, maximè dum fiunt à sapientibus. Imo *vincere, redarguere, altiosque increpare* jucunda sunt, non quatenus aliis malum inferunt, sed quatenus pertinent ad bonum proprium, quod homo plus amat, quàm malum alterius adversetur. Vincere enim est delectabile, quia per hoc fit æstimatio propriæ excellentiæ; hinc & omnes ludi, in quibus est concertatio, & in quibus potest esse victoria, sunt maximè delectabiles. Redarguere autem & increpare est delectationis causa, tum quia homo per hoc alteri benefacit, quod jucundum est; tum præcipuè, quia hoc facit homini imaginationem propriæ sapientiæ & excellentiæ: increpare enim & corrigere est sapientum & majorum.

Effectus Delectationis.

Effectus delectationis sunt in primis Dilatatio duplex. Altera propriè sumpta, quatenus in gaudio cor sese explicare ac diffundere videtur, spiritusque diffiati se se uberius effundunt, quasi in occursum boni pergentes, tanta aliquando licentia, ut cor ipsum deserant, sicque deliquium & mors sequatur: ob hanc causam multi ex nimio, inopinatoque gaudio expirasse leguntur; nisi magis, ejusmodi genus mortis causari, non præcisè quod spiritus cor deserant, sed quod nimis pulmones dilatent, nimiaque sanguinis affusione cor obruatur: sicque tam respiratrice, quam pulsatrice virtute afflictata, quasi duobus vitæ cardinibus concussis, deliquium, imo interitus inferatur. Altera vero dilatatio est metaphorica, quatenus in lætitia, apprehensio ex perceptione boni convenientis perfectionem quandam assequitur, quæ est spiritualis quædam magnitudo; & affectus, ut plenius bonum capiat, se se explicare videtur.

Secundus delectationis effectus est creare sitim ac desiderium, sui non modo quando absens memoria recolitur, sed etiam quando incipit haberi, & nondum perfectè habetur: tunc enim delibatio ejus acuit desiderium plenius eam degustandi. Verum postquam usque ad satietatem percipitur, causat sui fastidium ac nauseam, ut patet in delectatione ciborum aliorumque sensibilium, in quibus duntaxat locum habet id fastidii genus: nam spirituales delectationes quo plenius habentur, eo ardentius appetuntur.

Ter-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Tertius effectus delectationis sensibilis est, impedire usum rationis, vel ipsum penitus absorbendo, si delectatio maxima sit, & omnem animi intentionem ad se rapiat: vel saltem, si moderatior sit, multùm distrahendo; (Delectatio enim, ut egregiè notat Marsilius Ficinius est *esca & velut hamus spirituum*, qui neglectis aliis functionibus ad eam percipiendam affatim accurrunt) vel demum vigorem judicii practici emolliendo: unde Aristoteles 6. Ethic. cap. 5. *Delectatio*, inquit, *corrumpit existimationem prudentiæ*.

Quartus demum delectationis effectus est, perficere propriam operationem, qua perficitur. Tum quatenus & ipsa est quoddam bonum, proindeque addita bono operationis ipsum auget, decorat, condit, ac perficit. Tum præcipuè quatenus allicit attentionem, intentionem, contentionemque virtutis agentis; est enim condimentum quoddam reddens operationem suaviorem, cariosem, appetibiliorem; & veluti quædam esca spirituum. Unde prudens natura necessariis operationibus liberali manu voluptatem admiscuit, ut libentius, attentius, decentius, ardentius, efficaciusque peragerentur.

De *Tristitia*, *ejusque Remediis*.

TRistitiam, de qua peregregiè D. Thomas 1. 2. differuit per quinque quæstiones, ut breviter attingamus; ejus Natura, Causæ, & Effectus satis intelligi possunt ex dictis circa delectationem. Definiri enim potest *Quies appetitus mali*; quies, inquam, non tranquilla & appetitui conveniens; sed repugnans & disconveniens. Vel etiam: *Affectus causatus ex apprehensione mali præsentis*. Infertur autem à contrariis eorum, quæ inter causas delectationis recensuimus, & generaliter ab omni malo conjuncto & apprehenso ut tali. Effectus vero ejus sunt. Tum angustiare, constringere, ac aggravare animum, sicut ipsum delectatio dilatat & erigit. Tum operationem debilitare, sicut & delectatio roborat. Tum præ cæteris passionibus corpori, vitæque nocere, eo quod, ut præclarè notat D. Thomas, impediat, ne cor motionem ac vitam liberè in alia membra effundat, sicque quasi vitalem fontem occludat, ipsum constringendo, ac præ cæteris passionibus opprimendo. Si tamen moderata sit, vitæ prodest; nam spiritus intus continent, ac veluti figit. Hinc Apostolus 2. ad Corinth. 7. *Quæ secundum Deum tristitia est, salutem; sæculi autem tristitia mortem operatur*.

Tristitiæ immoderatæ, cum sit quædam animi ægritudo, quædam ejus remedia & lenimenta commemorat D. Thomas, inter quæ primum est quælibet delectatio, quæ sua-

vita-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

vitate sua, veluti balsamo quodam, vulnus à dolore inflictum consolidat, aut certè demulcet, reficitque fatigatum animum, ut quies membra labore soluta.

Secundum remedium & connaturalius sunt fletus, gemitus, suspira, lamenta, cæteraque exteriora tristitiæ signa. His enim exoneratur animus, ac veluti evacuatur, & extra effunditur quædam acerbitatis tristitiæ partis intentioque animæ ab interiori doloris sensu ad exterior illa signa divertitur; interimque aliqua satisfactio capitur in hoc opere connaturalissimo: quid enim tam naturale dolenti, quàm flere? Omne autem connaturale opus delectat.

Tertium est amicorum compassio, quæ dolorem delinitum quatenus est egregium signum amoris eorum: signo verò amoris, cùm semper delectent, tum maximè dum affligimur, quia tunc magis aliena ope indigemus. Tum etiam quia oppressus doloris pondere animus alleviatur dum alii per compassionem ei conjunguntur ad onus doloris cum illo portandum.

Quartum remedium sapientibus proprium est contemplatio veritatis, qua mitigatur dolor, non solùm quatenus per eam mentis acies à doloris sensu avertitur; animus, ne malis succumbat, erigitur; robur quoddam generosum sensibilium seu affligentium, seu delectantium contemptum concipit: sed etiam quatenus ipsa contemplatio veritatis, quæ mitigatur dolor, non solùm quatenus per eam mentis acies à doloris sensu avertitur; animus, ne malis succumbat, erigitur; robur quoddam generosum sensibilium seu affligentium, seu delectantium contemptum concipit: sed etiam quatenus ipsa contemplatio sit maximè jucunda, exasperatum animum demulcet, & suavitate sua acerbitatem omnem perfundit.

Quintum demum doloris lenimentum sunt quædam remedia corporalia, quibus dum debitus corporis status dolore turbatus restituitur, animus simul cum corpore recreatur. Inter ea vero sunt tum somnus, qui, ut inquit Ambrosius, *mentes fessas allevat, luctusque solvit anxios*, quatenus scilicet & dolorum, curarumque oblivionem inducit, & benigno quodam rore arentes spiritus recreat; unde vocatur à Tertulliano *Recreator corporum, reficiator virium, medicus laborum*. Tum etiam balnea, de quibus S. Augustinus 9. Conf. cap. 12. ait: *Audieram balnei nomen inde dictum, quod anxietates tollat ex animo.*

ARTICULUS TERTIUS.

De Passionibus partis Irascibilis.

UT reliquas Passiones, quæ scilicet ad partem Irascibilem spectant, breviter expediamus; in primis patet ex dictis, quòd cum aliæ ad Concupiscibilem pertinentes versentur circa bonum & malum simpliciter sumpta, istæ addunt rationem ardui, ac difficilis, suntque pro-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

inde veluti quidam animi conatus, quibus & ad bonum erigit & contra mala insurgit. Sunt autem numero quinque, Spes & Desperatio, Timor & Audacia, & Ira, e quibus ut verbo dicamus.

Spes definitur, *Passio, qua appetitus tendit in bonum futurum arduum, adeptu tamen possibile. Ut passio* convenit um alius: cæteræ particulæ eam ab illis distinguunt, à tiore quidem quatenus objectum spei dicitur *bonum*; tier enim est de malo: à gaudio, quatenus dicitur *futum*; gaudium enim est de præsenti: à desiderio, quatedicitur *arduum*, desiderium enim est de bono futuro ræcisè ut conveniens est, non verò ut induit rationem rdui: à desperatione, quatenus dicitur *adeptu possibile*; esperatio enim est de impossibili. Ex quo patet, quòd es supponit desiderium, & in illo fundatur, additque uandam appetitus firmitatem contra difficultates: quipe desiderium est simplex anhelatio in bonum absens. erùm quia dilatio, difficultatesque, quibus obsidetur onum desideratum, veluti deprimunt, dejiciuntque apetitus aciem, ideo indiget quodam conatu, quadamque rmitate, ut sese erigat, & roboret in prosecutione bo-. Hic conatus animi sese obfirmantis est spes, quæ naitur ex boni possibilitate.

Causæ spei sunt in primis Experientia, secundùm quod er eam erudimur tum de possibilitate boni, tum de modo ndendi in ipsum. Nam si per eam cognoverimus, rem olere in deterius cadere, tunc impedit magis, quàm juat spem. Secundo vires, quibus difficultates fiunt supeabiles; ad quam causam pertinent divitiæ, fortitudo, mici, &c. Tertiò calor cordis, quo spiritus roborantur, ne ita facilè cedant difficultatum imaginationi, qua eunduntur. Quartò demum inconsideratio, qua fit, ut difficultates non reputentur, aut non advertantur. Propter has causas, & juvenes, & ebrii, & stulti sunt boz spei: Juvenes quidem, tum quia in eis est parum de rterito, multum verò de futuro, & ideo spe magis, quàm memoria vivunt. Tum quia optimam opinionem abent de suis viribus, difficultates vero parvipendunt, uia eas satis non penetrant, nec experti sunt. Tum deum quia abundant calore cor dilatante, & spirituum motum obfirmante. Ebrii vero, quia & in ipsis calor effluat, & bene sentiunt de suis viribus, nec difficultates perpendunt. Stulti demum propter inconsiderationem periculorum. At vero Senes raræ spei, eo quod, cùm in praeteritis experti sint res plerumque in deterius cader, n futuris idem suspicantur: & præterea difficultates maponderant ac penetrant: & demum languescens in lis calor non satis roborat spirituum motum, qui

pro

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

propterea facilè retunduntur ex opinione difficultatis.

Effectus Spei sunt tum delectare, quatenus per eam desiderare boni quandam prælibationem degustamus, tum operationem perficere: nam quatenus respicit bonum arduum, excitat attentionem: quatenus verò respicit bonum possibile, non retundit conatum. Tum in amorem personæ inducere, à qua bonum speramus: ex hoc enim quod per aliquem speramus bona nobis pervenire possint, moventur in ipsum sicut in bonum nostrum, & sic eum amare incipimus.

Desperatio satis innotescit ex dictis de Spe, cui contrariantur, non quidem penes objecti contrarietatem secundùm bonum & malum, (utraque enim est de bono) sed penes accessum & recessum, quatenus spes est accessus ad bonum, desperatio vero recessus ab illo. Contingit autem aliquando, bonum desideratum tot difficultatibus circumvallari, ut illis obrutus animus succumbat, & ejus prosecutione recedat. Hic affectus dicitur Desperatio, quæ proinde definiri potest *Passio qua appetitus recedit à bono arduo adeptu impossibili*. Hæc vero impossibilitas non debet esse metaphysica, sed moralis, quatenus nimis difficilia, quæque conatum nostrum superant, putantur ut impossibilia.

Audacia definitur *Passio, qua appetitus insurgit in malum terribile ad ipsum fugandum & superandum*. Ut patet convenit cum aliis: cæteræ particulæ proprium audaciæ characterem assignant, quæ ut intelligantur, advertendum cum D. Thoma, quod licèt appetitus per se tendat in bonum, recedat à malo; per accidens tamen dicitur recedit à bono, cum scilicet tot difficultatibus vallatur, ut non possit obtineri, sicque sit desperatio, & è contrario dit in malum, non obtinendum, sed vincendum, quando spes ipsius superandi affulget; & hic motus dicitur *audacia*. Expresse vero diximus *in malum terribile*, quia mala levia contemptum potius, quam audaciam inducunt; unde audacia non est nisi circa magna & terribilia mala.

Causæ Audaciæ sunt in primis Spes; non enim quis movetur ad insurgendum contra mala, nisi ex spe vincendi ipsa: unde Aristoteles 3. Ethic. cap. 8. ait: *Qui sunt bonæ spei, sunt audaces*: ut juvenes, ebrii, stulti. Omnia quoque, quæ spem fovent & augent, ratione audaciam causant, ut divitiæ, amici, rei experientia in periculis, &c. Sed præ omnibus legitimam audaciam facit confidentia divini auxilii: unde Aristoteles 2. Rhet. cap. 5. agnoscit, *eos, qui bene se habere divina audaciores esse*; addatque, *qui in jurtam possessi reddi audaciores, quòd Deus injustum passis auxilium ferat*. Est præterea altera audaciæ causa ex parte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rialis, calor scilicet cordis, qui roborat impetum spiritum, ne ita facilè ab apprehensione Periculi retundantur: unde animalia, quæ habent cor parvum, sunt audaciora; quæ vero magnum, sunt timidiora, ut dicit Aristoteles lib. 3. de Partibus Animal. cap. 4. *Quia scilicet*, inquit D. Thom. 1.2. quæst. 45. ar. 3. *calor naturalis non tantum potest calefacere magnam domum, sicut parvam*. Præterea quia timor opponitur audaciæ, ideo quæ timorem tollunt, audaciam causant: unde homo fit audacior ex eo, quòd non habet inimicos, ac nemini nocuit; illis enim, qui aliis nocuere, maximè imminere videntur pericula.

Inter hujus passionis effectus recenset D. Thomas, tum revocare spiritum & calorem ad cor initio periculi, quasi ad irruptionem vechementiorem faciendam: unde audaces aliquando aggredientes periculum tremunt, ut de Alexandro Magno fertur, qui ante prælium tremore concuti solebat. Tum motus fortiores initio periculi facere, quàm in fine: unde Aristoteles 3. Ethic. cap. 7. *Audaces*, inquit, *prævolantes sunt, & volentes ante pericula, in ipsis autem decedunt*. Ratio est, quòd illa passio regitur sensitiva cognitione, quæ cùm non sit collativa, non discutit singulas periculi circumstantias: unde illi ex improviso occurentibus succumbit. Cum è contra vir fortis sit in ipso periculo constantior, quàm ante, eo quòd singula præviderit, imò maiora aliquando: unde ex occursu minorum non terretur, sed fit confidentior.

Timor opponitur Audaciæ, ex cujus explicatione proinde innotescere potest: unde sicut Audacia erigit animum contra mala, ex spe superandi, ita Timor dejicit eum, ob difficultatem evadendi; ideoque definiri potest *Passio, qua appetitus succumbit ingruenti malo terribili, ac arduo cohabili*; seu, *Dejecto animi victi à gravitate periculi*. Ut enim observat D. Thomas dum malum imminens est in apprehensione, fit quædam veluti lucta inter appetitum & malum: nam appetitus vincere, ac fugare nititur malum; & rursus malum natum est fugare, ac vincere appetitum. Si ergo in hoc veluti conflictu animal sentiat, vires suas esse superiores malo, insurgit in illo impetus ad aggrediendum, expugnandumque malum, qui est Audacia. Si autem sentiat vires suas esse minores, malum verò & periculum gravius, dejicitur, succumbitque victus appetitus, & sic fit Timor.

Ex his patet, quòd causæ Timoris sunt, tum defectus ex parte appetitus & appetentis, qui non sentit in se satis virium ad expugnandum malum. Tum gravitas ex parte mali quod ita ingruit, urgetque, ut vix evasionis

co

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

copia eluceat. Dico *vix*, nam si nullum porsus effugium est, timor in desperationem degeneraret: unde ad timorem requiritur aliqua spes evadendi, non quidem orta ex excessu virium nostrarum ad vicendum malum, hæc enim ingenerat audaciam; sed ex quadam incertitudine mali eventus, quod non necessariò, sed contingenter imminet. His causis accedit corporalis dispositio, tum ex parte imaginationis, quæ fuliginosa quadam nigredine horrorem rebus affingit: unde melancholici sunt timidi (nisi quibus melancholia facilè incàrdescit; hi enim audaciores existunt) & tenebræ timorem, horroremque incutiunt. Tum ex parte cordis, in quo calor modicus, parciorque ac debilioor spiritus exsistit: unde animalia, quibus cor magnum, & frigidus circum præcordia sanguis inest, sunt timidiora.

Effectus Timoris sunt in primis Contractio, eaque duplex. Altera metaphorica, quatenus appetitus à malo vicino profligatusque recedit, & in seipso coligitur. Altera propria & corporalis quatenus in timore calor & spiritus exteriora relinquunt, & ad interiora, præcipuè ad cor, tendunt, ibique congregantur, non ut impetum faciant, sicut in Desiderio, ira, & Audacia, sed ut sistantur; ideoque ibi non æstuant, sed non torpent, nec marcescunt, sicut victa civitate cives ad interiora & munitiora fugiunt, non gratia eruptionis commodius faciendæ, sed gratia salutis & effugii. Imò urgente apprehensione mali & cor expugnante, calor & spiritus vergunt ad inferiora, quàm fugiendo apprehensionem mali à cerebro in cor derivantem. Inem ob eandem causam fit in morte, cujus timor gravis est quædam prelibatio, in qua calor & spiritus recedit ad interiora.

Verùm egregiè D. Thomas 1. p. q. 44. ar. 1. ad 3. nec verecundiam, quæ est quædam moris species, hunc effectum non inducere, sed potius oppositum, eo quòd verecundia non causetur à malo naturam destruente, sed solùm á quadam turpitudinis apparentia animum confundente, ac turbante; & ideo sanguis, calor, & spiritus non fugiunt ad arcem vitæ, sed potius turbulentè ascendunt ad superiora, præcipue ad faciem, ubi sentitur rubor à turpitudinis deprehensione causatus quasi natura intenderet non solùm parti laboranti ferre opem, sed etiam velum quoddam inducere ad tegendam confusionem inde relucentem: unde in vereecundia rubet vultus ex affluxu sanguinis & spiritus ad faciem.

Cæterum ex illo primo effectu plures alii sequuntur, ut tremor, pallor, crepitus in destitutis calore, vigore spirituque membris; intercluso quoque vocis, quasi spiritu foras eructare ad formandam vocem refugiente; cru-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ctio capillorum, compressis ob frigus porulis, ex quibus prodeunt, & quadam rigiditate ex frigore omnia membra invadente in illis causata; imo aliquando subita canities, vehementia scilicet timoris intra paucas horas in capillis id efficiente, quod lenta senectus per plures annos sensim operatur. Ex eadem etiam contractione fit deliquium animi, frigore præcordia invadente; stupor, & quædam totius hominis rigiditas ob defectum caloris; sitis & ariditas faucium, destitutis scilicet illis partibus solita sanguinis irrorattone: solutio alvi, propter contractionem ventris, & quod ex compressa fellis vencula bilis copiosa influat in intestina, stimuletque ad ejectionem excrementi, interimque musculi retentivi, *sphyncters* dicuntur, defectu spiritus debilitentur.

Ad effectus timoris spectant etiam turbatio mentis, stupor, & insensibilitas quædam, ita ut nimio timore pertet, eo quód nempe cogitatio mali totam phantasiam impleat, obruat, & impediat; & sic ex ea parte timor consilium adimit, & operationem præpedit. Attamen etiam sollicitudo evadendi mali ex timore causatur, & ideo ex hac parte timor dicitur *facere bene consilativos, & operationem adjuvare*, quasi stimulando ad quærendum consilium, & adhibendam curam, ut evitetur malum, quamvis ex alia mentem turbando, ac confundendo consultationem impediat, & calorem, ac spiritum retrahendo, quæ sunt propria operationis admunicula, actionem retardet.

Ira, iquam Gregorius Nyssenus eleganter vocat *Armigerum concupiscentiæ*, variè definitur. A Cicerone, *Inimicitia ulciscendi tempus observans*. Ab aliis, cùm non unam simplicem passionem putent, sed cinuum & plexum passionum, *Affectus, quo anima præ dolore ob injuriam acceptam, ac odio in illius authorem concepto, pectoreque incalescente ad ulciscendum concitatur, ut authorem facti pœniteat*. Breviùs definiri potest cum Aristotele l. 1. de Anima, cap. 1. & lib. 2. Rhetor. cap. 2. *Appetitus ultionis apertæ, cum fervore sanguinis circa cor*. Quatenus *appetitus*, convenit cum aliis passionibus, quæ sunt quidam appetitivi motus; reliquæ particulæ proprios Iræ characteres assignant: nam proprium iræ objectum est vindicta; seu ultio injuriæ, non quævis, sed aperta. Unde lib. 7. Ethic. cap. 7. Aristoteles Iram vocat *Affectum apertum, minime neque insidiosum*. Iratus enim vult innotescere ei, qui intulit injuriam, se esse, qui noceat, & ob illatam injuriam nocet, ut sic eum illatæ injuriæ pœniteat. Additur *cum fervore sanguinis circa cor*, ad significandum materiale Iræ, quæ quandam sanguinis ebullitionem circa præcordia excitat.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Inter causas Iræ primatem locum tenet parvipensio, seu injustus contemptus: quippe cùm omnis Iræ motiva ad istud reduci possunt. Ira enim est appetitus vindictæ, id est, rependendi injuriam, non qualitercumque illatam, sed ex certa scientia & electione: unde contra eos, qui vel ignoranter, vel ex passione nobis nocuerunt, aut parum, aut nihil irascimur. Quòd autem aliquis ex certa scientia & electione injuriam inferat, hoc pertinet ad parvipensionem, cujus tres species enumerat Aristoteles; scilicet *despectum*, quo aliquis tanquam nulla re dignus negligitur: *incommodationem*, qua quis alienæ voluntati opponit, non ut aliquid sibi eveniat, sed ne illi; & *contumeliam*, qua quis nocet & molestus est in iis, quæ cedunt in dedecus patientis, nullo alio quæsito fructu, nisi maligna quadam voluptate, quam percipit, quatenus malefaciendo alteri, putat se excellere supra ipsum. Quid quid ergo auget has parvipensionis species, auget & iram, & ideo quia tanto parvipensio est gravior, quanto excellentior est persona, quæ contemnitur, excellentia offensi auget Iram, excellentia verò offendentis supra offensum eam minuit. Altera causa, disponens ad Iram ex parte irascentis, est defectus ejus proprius. Qui enim alicui defectui obnoxius est, faciliùs putat, se contemni, ideoque ad Iram pronior efficitur: nam ut ait Terentius in Adelphis, Scena 3. Actu 4.

Omnibus, quibus res sunt minùs secundæ, magis sunt nescio quo modo.
Suspiciosi, ad contumeliam omnia accipiunt magis,
Propter suam impotentiam se semper credunt negligi.

Effectus Iræ sunt primò quædam ei propria delectatio: unde Homerus Ira, inquit,

Dulcior effuso quæ melle in pectore crescit.

Cujus delectationis causa est, quòd per Iram fiat spes vindictæ, quæ maximè jucunda est, eo quòd sit proprium remedium doloris ob injuriam concepti. Secundo fervor quidam, non dulcis & lenis qualis est in amore, quique correspondeat sanguini; sed amarulentus & ad consumendum exæstuans, qui correspondeat flavæ bili. Tertiò turbatio, tum rationis, quæ ut quietos, tranquillosque spiritus exigit, ita turbulentia eorundem ab Iræ fervore causata maximè confunditur, obnubilatur, obcæcatur; tum etiam corporis, maximè membrorum illorum, in quibus, inquit D. Thomas, cordis vestigia relucent, ut sunt oculi, facies, lingua, &c. quam perturbationem ita describit Gregorius S. Moral. cap. 31. *Ira suæ stimulis accensum cor palpitat, corpus tremit, lingua se præpedit, facies igescit, exasperantur oculi, & negligiam se cognoscunt noti; os quidem clamorem format, sed*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sus, quid loquatur, ignorat. Unde non immerito quidam pro aptissimo sedandæ Iræ remedio habuit, ut iratus se in speculo inspiceret, ex illa exteriori turbatione vultus, dimotum sua sede animum deprehensurus. Taciturnitas etiam reponitur inter effectus iræ, quatenus turbata ratio vel digna passione verba non reperit; vel impedito organo satis ea exprimere nequit; vel aliquid inordinatum, & sera providentia vindicandum proferre pertimescit.

Addi demum posset inter effectus Iræ Manifesta Operatio Iratus enim non insidiosus est, sed apertus. Cujus rationem peregregie repetit D. Thomas 1.2. qu.48. ar. 3. ad 2. partim quidem ex impedimento rationis, quæ non potest discernere, quid sit occultandum & quid manifestandum, nec etiam excogitare occultandi vias; partim ex ampliatione cordis, quæ pertinet ad magnanimitatem, quam facit ira. De magnanimo autem dicit Aristoteles 4. Ethc. c.1. *Quod est manifestus exosor & amator, & manifeste dicit & operatur*. Partim demum ex discrimine, quod est inter Concupiscentiam & iram, Concupiscentia enim fertur circa delectabilia quædam, quibus adjungitur aliqua turpitudo & mollities, ob quam homo vult latere: unde concupiscentia vocatur ab Aristotele *Latens & insidiosa*. At vero ira respicit vindictam, in qua virilitas & excellentia quædam relucet: unde iratus amat agere in aperto, tanquam præclare se agere putans. Addi præterea posset, quod ira, cum subitos habeat impetus, quærit compendiosiorem viam; viæ autem occultæ & insidiosæ sunt sinuosæ, anfractuosæ, ac prolixæ. Et demum hoc ipsum maxime pertinet ad amoliendam parvipensionem, ut omnibus innotescat, offendentem non impunè læsisse; & ideo iratus non occultum, sed apertum quærit inferre nocumentum, ut plene sibi satisfaciat. Sed de Passionibus satis hactenus.

De Bonitate & Malitiâ Morum.

HAnc Moralis partem eo presfius transcurremus, quo fusius & Acuratius illam Theologi expendunt. Unde missis aliis, quæ circa Bonitatem & Malitiam moralem in Theologia uberius discuti solent, quidquid in hac quæ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

stione dicendum occurrit, tribus complectemur articulis. In 1. Agemus de Moralitate secundùm se, deque divisione illius in Bonitatem & Malitiam. In 2. Discutietur, sitne aliquis actus indifferens, In 3. de Regulis morum breviter differemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Moralitas, quomodo in Bonitatem & Malitiam dividatur.

IN actu morali duo sunt, Entitas & Moralitas, quarum illa est veluti hujus materia & substratum. Entitatem actus moralis in eo sitam constat, quòd sit quædam operatio vitalis & libera; nec enim alii actus morales habentur, quàm qui vitaliter & liberè fiunt, quia sublata libertate, non stat nec meritum, nec demeritum, nec laus, nec vituperium; nec bonum, nec malum, saltem morale. Verùm in quo moralitas propriè sita sit, non omnes conveniunt. Aliqui eam cum libertate confundunt, quasi nihil addat supra illam. Alii solam denominationem extrinsecam addere censent. Alii esse merum entis rationis. Verùm prima sententia materiam moralitatis confundit cum moralitate. Ut enim notat D. Thomas in proœmio Ethicæ, quemadmodum ordo artificialis consistit in dispositione, quam ratio inducit in materia externa; ita ordo moralis situs est in dispositione, quam ratio facit in actibus voluntatis. Unde sicut lapides, ligna, ferrum, aut aliud hujusmodi, quòd arte disponitur, & solùm materia artificiositatis; ita & actus voluntatis ob libertatem tractabiles à ratione, non sunt ipsa moralitas, sed illius subjectum & materia. Secunda verò & tertia sententia, cùm in aliis deficiant, tum in hoc, quòd non satis dignè sentiunt de moralitate. Unde iis relictis.

Dico 1. Moralitas formaliter consistit in ordine, quem ratio facit in actibus liberis, eos disponendo conformiter, vel difformiter ad regulas morum; seu in respectu transcendentali, quem actus voluntatis dicit ad objectum suum, non præcisè sumptum, sed ut regulis morum subjectum.

Uterque modus exprimendi conclusionem in idem redit. Non enim aliter ratio ordinat actum voluntatis, quàm mediante objecto, quatenus scilicet intellectus regulando objectum, in quod voluntas fertur, facit, ut & ipse actus voluntatis sit regulatus. Unde ordo, quem intellectus facit in actu voluntatis, est idem, ac ille respectus transcendentalis ipsius actus voluntatis ad objectum suum, ut regulatum. D. Thomas primo modo expressit mo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

moralitatem in procœmio Ethicæ, cum dixit, ordinem quem ratio facit in actu voluntatis, pertinere ad Philoſophiam moralem. Secundo verò modo eam explicat 1. 2. quæſt. 18. ar. 8. dum ait, *Actus humanus, qui dicitur moralis, habet ſpeciem ab objecto relato ad principium humanorum actuum, quod eſt ratio.*

Probatur concluſio 1. Idem eſt diſtinctivum, ac conſtitutivum; Sed moralitas diſtinguitur in bonitatem & malitiam per reſpectum conformitatis & difformitatis ad regulas morum: Ergo moralitas conſiſtit in tali reſpectu.

2. Eodem modo proportionaliter loquendum eſt de entitate, ac de moralitate actus humani: Atqui actus humanus deſumit ſuam entitatem ex tendentia in objectum ſuum in ordine entitativo conſideratum. Ergo debet deſumere ſuam moralitatem ab illo ordine moraliter ſumpto id eſt, ad regulas morum comparato. Minor certa eſt. Actus enim ſpecificantur per objecta, ſed etiam oſtendimus in Phyſica par. 4. qu. 1. ar. ult. Major autem ex eo conſtare videtur, quòd moralitas fundetur in entitate actus, tanquam modus quidem ei ſuperraditus, ac velut quædam ipſius proprietas.

3. Demum. Moralitas ſemper ſolet explicari per modum cujuſdam commenſurationis: unde boni vocantur *recti*, & mali *perverſi*, *obliqui*, *iniqui*; Sed commenſuratio, rectitudo, perverſitas, obliquitas ſignificant quendam reſpectum rei ad ſuam regulam: Ergo ſignum eſt, moralitatem deſumi à reſpectu ad regulas morales.

Dico 2. Moralitas eſſentialiter & adæquatè dividitur in Bonitatem, & Malitiam.

Probatur prima pars, illam Diviſionem eſſe eſſentialem. Moralitas in communi debet dividi per aliquas differentias eſſentiales; Atqui nullæ videntur magis eſſentiales, quàm bonum & malum, ſiquidem moribus per ſe primò competit bonitas & malitia: Ergo bonitas & malitia ſunt differentiæ eſſentiales. Unde D. Thomas 3. contra Gentes, cap. 9. *Bonum*, inquit, *& malum in moralibus ponuntur ſpecificæ differentiæ.*

Confirmatur. Moralitas, ut jam oſtendimus, eſſentialiter conſiſtit in reſpectu ad objectum prout ſubjacet regulis morum; Atqui objectum, ut ſubjacet regulis morum: dividitur in bonum & malum, ſeu in conforme & difforme illis regulis: Ergo etiam moralitas eſſentialiter dividitur in bonitatem & malitiam.

Secunda etiam pars, hanc ſcilicet diviſionem eſſe adæquatam, ſuadetur. Nam inter illa duo membra nihil cadit medium: Ergo adæquatè dividunt moralitatem. Probatur antecedens. Si quid enim caderet medium, maximè actus indifferens; Atqui talis actus non conſtituit ſpeciem

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

mortalitatis: Ergo nihil cadit medium inter præfata membra. Major constat. Declaratur minor. Nam ex D. Th. 1.2.q.18.a.8. In tantum actus dicitur indifferens, in quantum non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis; Atqui quodnon includit aliquid pertinens ad ordinem rationis, non est species moralitatis, cum tota sita sit in ordine ad objectum, ut subjectum rationis regulanti: Ergo actus indifferens non est media quædam Moralitatis species. At de his fusius Theologi. Solum dicendun aliquid de actu illo indifferenti.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Deturne actus indifferens tam secundum speciem, quam in individuo.

ACtus possunt dupliciter considerari, vel præcise secundum se, & quasi in actu signato, seu secundum suam speciem, vel quatenus hic & nunc fiunt in actu exercito, cum tali intentione, ac in talibus circumstantiis, seu in individuo.

Constat, dari plures actus secundum suam speciem indifferentes. Id probat S. Th. 1.2.q.18.a.8. evidenti ratione. Actus enim habet bonitatem & malitiam ex conformitate, vel difformitate ad regulas morum; Sed plures actus sunt, qui secundum se & in specie sua considerati nec conformitatem, nec difformitatem habent ad regulas morum, ut ambulare, saltare, comedere, loqui, &c. Ergo dantur plures actus, qui secundum se nec boni, nec mali sunt, sed indifferentes ad utrumque. Difficultas solum est de Actibus in individuo spectatis.

CONCLVSIO.

NVllus actus in individuo, seu prout fit hic & nunc, est indifferens, sed necessario debet vel bene, vel male fieri, proindeque esse vel bonus, vel malus.

Conclusio, quam expresse docet D. Thomas pluribus in locis, præcipue 1.2.q.18. a. 9. & cum eo innumeri alii contra Scotum, intelligenda est de solis actibus deliberatis, seu qui procedunt ab homine deliberante, ac sibi finem præstituente; non vero de illis, qui procedunt ex sola imaginatione, vel appetitus sensitivi imaginationem sequentis impetu, ratione nec jubente, nec satis advertente, sed permissive se habente, ut sunt fricare manus, caput scalpere, spuere, tussire, membra corporis varie disponere, &c. De his enim certum est, esse indiffe-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

differentes, quamvis si ratio eos nimis luxuriantes negligat corrigere, possint degnerare in leviuscula peccata, quia licèt non teneamur hæc omnia deliberatè facere, attamen tenemur aliquem modum etiam in his corporis motibus imponere. Conclusio sic explicata probari in primis posset innumeris authoritatibus Patrum, quibus brevitatis gratia omissis.

Probatur 1. Authoritate ipsius Christi Domini, Matth. 12. dicentis: *Quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii.* Quod ponderans Tertullianus lib. de Patientia: *Traditum est*, inquit, *in doctrina Christi, manere nos omnis vani & supervacanei verbi reatum.* Si ergo nec ipsa verba otiosa, id est, ut explicari solet ex Patribus, ad nullum bonum finem ordinata, indifferentia sunt, sed mala, quisnam erit actus indifferens?

Respondebis. Ejusmodi facta, quæ vocantur *indifferentia*, non esse otiosa, quia non carent ratione justæ necessitatis; fiunt enim propter naturæ commoditatem, ut dum deliberatè ambulamus, cubito nitimur, sedemus, &c. hæc sunt quidem indifferentia, quia non videntur laudabilia, aut vituperabilia; non sunt tamen otiosa, quia fiunt ad recreandum corpus.

Sed contra. Nam si fiant propter naturæ commoditatem, absque excessu, sunt bona & honesta. Ut enim dicit D. Thomas 1.2. qnæst. 18. ar. 9. ad 3. *Hoc ipsum, quòd aliquis agit ordinate ad substentationem, vel quietem corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis.*

Dices. Aliquando ejusmodi facta de se indifferentia referuntur ad solam corporis voluptatem, ut odorum perceptio, pulchrarum rerum inspectio, &c. Nec tamen ista videntur mala: supereſt ergo, ut sint indifferentia.

Sed contra. Nam dupliciter intelligi potest, hominem agere propter voluptatem. Primò, ita ut in sua actione bonum honestum excludat, nihil aliud intendendo, nisi sensibiliter delectari. Secundò, ita ut voluptatem secundùm regulam rationis taxet, eam sumendo ad recreandum corpus, ne sit spiritui grave, aut ut postea sit aptius ad munera virtutis: voluptates enim sensibiles, ut notat D. Thomas, sunt remedia & solatia quadantenus necessaria ad vitam tranſigendam. Si hoc secundo modo agatur propter voluptatem, patet, actionem fore bonam & honestam. Quamvis enim delectatio sensibilis laudabiliùs prætermittatur propter amorem Dei; attamen & laudabiliter, imò aliquando necessariò, percipitur propter recreationem ad solatium corporis. Si verò primo modo propter

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

voluptatem agatur, nihil in ea quærendo nisi ipsam, actio est mala. Nam pecudum solo sensu præditarum est in sensibili voluptate requiescere, eo quòd voluptas sit bonum proprium appetitus sensibilis. At verò rationalis natura non habet pro fine voluptatem, quæ sensum delectat, sed honestatem, quæ rationi convenit; & ideo, dum agit propter solam voluptatem, etiam si aliunde non agat contra honestatem, deficit à proprio fine, & ad brutale bonum inordinatè se curvat & deprimit, sicque peccat.

Replicabis: Ergo tota vita hominum est perpetua peccatorum textura, quoties enim propter solam delectationem agimus, nihil de honestate cogitantes.

Resp. 1. Non magnum inconveniens esse, si concedatur hæc peccatorum leviorum multipticitas; cùm Scriptura Proverb. cap. 24. insinuet etiam exquisitè, justos sæpius cadere.

Resp. 2. Nego consequens. Nam etiam minùs rigidæ conscientiæ homines sufficientem curam plerumque adhibere solent, ut delectationi honestè indulgens. Ad hoc enim satis est, ut ex modo agendi modestiæ, temperantiæque limites hæc solatia non excedant, ac debito loco, tempore, & modo sumantur: hoc ipso enim regulata censentur & honesta, tanquam á ratione temperata.

Probatur 2. conclusio ratione D. Thomæ. Quidquid deliberatè fit, vel ordinatur in debitum, honestumque finem, vel non. Si ordinetur, est bonum; nisi ordinetur, est malum: Ergo quidquid deliberatè fit, est bonum, vel malum, proindeque nihil indifferens. Major patet. Ordinari enim in debitum finem, & non ordinari in illum, sunt contradictoria, inter quæ nihil cadit medium. Minor probatur. Et in primis, quòd si ordinetur in debitum, honestumque finem, sit bonum, de se patet. Quòd verò nisi ordinetur, sit malum, suadetur. Malum est, quod deficit ab ordine rationis; Sed actio non ordinata in debitum finem, deficit ab ordine rationis: Ergo est mala. Major patet. Minor verò ex eo constat, quod ordo rationis in eo consistit, ut cuilibet debitus finis præstituatur.

Respondebis primò, malum esse, quod deficit ab ordine rationis, qui sibi debetur; non verò si careat ordine rationis sibi non debito. Plures autem esse leviores actiones, quibus ordo rationis non debetur, quæque proinde malæ non sunt, licèt illo careant.

Sed contra. Homo debet ordinem rationis omnibus suis actionibus, quas deliberatè facit: Ergo nulla responsio. Probatur antecedens. Unicuique debetur ordo proprius, à quo si deficiat, erit malum in suo genere; ut artificiale carens ordine artis, & naturale carens ordine na-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

naturæ, censentur in suo genere mala; Sed omnis actio deliberata est actio rationalis: Ergo ei debetur ordo rationis, proindeque finis rationalis.

Dices secundó, rationem posse ordinare actum in finem indifferentem, proindeque illum in sua indifferentia relinquere.

Sed contra 1. Cum nihil rationem finis habere possit, nisi sub ratione boni, necesse est, hujusmodi finem, ad quem refertur actus, esse bonum vel secundùm sensum, vel secundùm rationem; seu vel apparenter, vel verè. Si primum, redderet actionem malam & deordinatam, quia, ut jam dictum est, dedecet creaturam rationalem torpere, ac requiescere in bono sensibili. Si secundùm actio erit bona & honesta: Ergo nullatenus indifferens.

Contra 2. Finis ille indifferens, si nullatenus sit bonus, aut in bonum ordinatus, saltem erit otiosus; Atqui, ut jam dictum est, actus otiosus est malus moraliter, &c. Ergo, &c. Probatur major. Nam ex D. Gregorio D. Thoma relato 1. 2. quæst. 18. ar. 9. *Otiosum est, quod utilitate restitudinis, aut ratione justæ necessitatis, aut præ utilitatis caret*; Atqui finis ille prorsùs indifferens, est talis, ut de se patet: Ergo, &c.

Objectiones præcipuæ insinuatæ sunt, ac solutæ, referendo, refutandoque responsiones adversariorum. Solùm triplex supereſt. Prima desumitur ex illo vulgato Hieronymi: *Bonum est continentia, malum luxuria, inter utrumque indifferens ambulare; sputare*, &c Secundo, nullum est præceptum referendi omnes actiones ad finem bonestum: Ergo licèt non referantur, non sunt malæ. Tertio, nulla species est, cujus aliquod individuum non exstet; Sed sunt quidam actus ex specie sua indifferentes, ut dictum est: Ergo debent dari individua, seu actus in individuo indifferentes.

Resp. Ad 1. D. Hieronymum explicandum esse de his actionibus secundùm se sumptis, abstrahendo ab intentione. Nam certum est, quod ambulare propter bonam intentionem, est bonum. Quia ergo ejusmodi actiones, quas Hieronymus indifferentes vocat, fiunt semper ex intentione vel ordinata, vel inordinata, necesse est, ut bene, vel malæ fiant; proindeque bonæ, vel malæ sint, non ex sua specie, sed ex suo fine.

Respond. ad 2. Hominem adstringi præcepto naturali ad rationaliter vivendum, & ad vitandam otiositatem; proindeque ad præstituendum bonum, rationalemque finem actionibus, quas agit deliberatè & cum intentione finis.

Resp. ad 3. Distinguo majorem: Nulla est species, cujus individuum non exstet, cum ea abstractione, quam dicit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cit species, nego; sine tali abstractione, concedo. Et concessa minore distinguo pariter consequens: Ergo debent dari individua istorum actuum indifferentium, in quibus sit talis abstractio à bonitate & malitia, propter quam dicuntur *indifferentes*, nego; sine tali abstractione, & cum determinatione ad bonitatem, vel malitiam, concedo. Species enim plerumque abstrahit a variis, & est ad illa indifferens, ad quæ tamen individua non possunt se indifferenter habere: sicut species humana abstrahit ab omni colore, albo, nigro, fusco, &c. & tamen necesse est, ejus individua ad aliquem colorem determinari, nec ullus datur homo, qui non sit vel albus, vel niger, vel fuscus, &c.

ARTICULUS TERTIUS.

De Regulis Morum, ubi de Conscientia & Lege.

CUm ex dictis constet, moralitatem consistere in commensuratione actus liberi cum aliqua regula, cui si concordet, bonus erit: á qua si discordet, pravus reputabitur, superest, ut dicamus de ejusmodi Regula.

PRIMA CONCLUSIO.

PRima & remota regula humanorum actuum est lex æterna, quæ proinde fons est & prima origo totius honestatis, ac bonitatis moralis: Ita D. Thomas 1. 2. q. 19. ar. 4.

Nomine *Legis æternæ* intelligitur, ut definit S. Thom. 1. 2. q. 93. ar. 1. *Ratio divinæ sapientiæ omnia in finem debitum dirigentis*; seu ut definit S. Augustinus lib. 1. de Lib. Arb. c. 6. *Summa ratio, cui obtemperandum est.* Ut enim Architectus, qui toti præest ædificio, ejus in mente rationem habet, cur inferiores, subjectique artifices pro suo quisque modulo debent obtemperare, ut recte agant; à qua si recedant, deficiunt: sic summus rerum omnium gubernator Deus rationem ordinis ab omnibus sibi subjectis observandi, ut recte agant, mente, ac sapientia sua ab æterno præconcepit, secundum quam & ipse semper agit & omnis inferior ratio, ut recta sit, agere debet, ac si ab ea declinet, peccat. Vnde peccatum recte definitur à S. Augustino contra Faustum c. 6. *Dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam.*

Probatur sic explicata Conclusio ratione S. Thomæ 1. 2. qu. 93. ar. 3. In omnibus moventibus ordinatis secundum regulatur à primo, ut in politicis inferiores judices à prin-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

principe, in artificialibus inferiores artifices ab architecto; Sed lex æterna est ratio superni omnium rerum principis & gubernatoris Dei: Ergo est prima regula omnium inferiorum rasionum & actuum ab iis procedentium. Unde rectitudo aliarum legum, & bonitas actionum primò ac præcipuè censetur ex commensuratione ad illam legem eaque verè bona, recta, honestique habenda sunt, quæ illi concordant, quantumvis rationi humanæ prima fronte inepta videantur. Nam sæpe hæc æterna lex eligit, quæ hominibus absurda videntur: ut dum æternæ salutis viam reposuit in adoratione hominis crucifixi, in contemptus amore, in ultronea paupertate, honoris, famæque fuga, spontanea laboris tolerantia, &c. Ea verò mala censenda sunt, quæ huic legi adversantur, quantumvis secundum humanam opinionem recta & admirabilia videantur. Unde tota illa politicæ humanæ solertia, quæ adeo scitè rerumpubiicarum momenta procurat: pacis, armorumque negotia astutissimè administrat; regnorum conservationi, amplitudini, prosperitati, dilatationi providentissimè invigilat; imò quidquid virtutis admirabilioris specimen aliquod præse fert, nisi huic legi consonum sit, secundùm Deum & veritatem mera aut astutia, aut stultitia est & iniquitas fuco virtutis larvata.

Hanc æternam legem, eamque omnium legum, ac totius honestatis fontem & regulam esse, non modò sacri Doctores, sed ipsi quoque Philosophi naturali lumine pervidere, ut refert Cicero lib. 2. de Legibus: *Hanc*, inquit, *video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingenio fuisse excogitatam, neque scitu aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod universum Mundum regeret imperandi prohibendique sapientia. Ita principem legem & ultimam, mentem esse dicebant, omnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei.* A qua deinde ait, omnibus rectè sanctis legibus vim in esse: *Quævis*, inquit, *non modò senior est, quàm ætas populorum & civitatum, sed æqualis illius cœlum atque terras tuentis Dei. Neque enim esse Mens Divina sine ratione potest; nec Ratio Divina non hanc vim in rectis, pravisque sanciendis habet ... Quamobrem lex vera, atque princeps, apta ad jubendum & ad vetandum, ratio est recta summi Jovis.* Ex quo infert, nullas leges esse rectas, nisi quæ huic concordant.

Hinc liquet, Honestum & Rectum non ex hominum opinione, aut consuetudine, aut utilitate pendere, sed ex natura & veritate. Nam figitur & constat eadem causa qua natura ipsa; nec ex hominum arbitrio censetur, sed ex ipsa lege & ratione divina, cui omnia naturaliter subjiciuntur; ut etiam loco citato agnoscit Tullius.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SECUNDA CONCLUSIO.

PRoxima, immediataque moralitatis regula est ratio dictans voluntati, quid sit bonum, quidve malum. Conclusio est D.Th.1.2.q.71.a.6. *Regula*, inquit; *voluntatis humanæ est duplex: una propinqua & homogenea, scilicet humana ratio: alia vero est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.*

Probatur Conclusio, advertendo discrimen, quod est inter creaturas rationales & irationales: nam creaturæ rationales non se regunt, sed ab Authore naturæ reguntur; Ideoque in se operis sui regulam habere non debent, sed in mente Authoris sui tantum supponere, sicut regula dirigens sagittam in scopum non est in sagitta, sed in sagittante. At vero creatura rationalis, sicut homo, habet jus regendi se, actusque suos ordinandi. Cum igitur omnis ordo sit secundum aliquam regulam in mente ordinantis existentem, ut intellectu artificis; ordo politicus, secundum regulas in mente principis conceptas, &c. debuit homini inseri aliqua regula qua se regeret, & actus suos bene ordinare posset. Et hæc regula est ratio, quæ, ut inquit D.Th. 2.q.19.a.4.ad 3. *Derivatur à lege æterna tanquam propria ejus imago.* Vnde cum Psalmista Ps. 4. dixisset: *Sacrificate sacrificium justitiæ*, idest bona opera: postea quasi objiciendo addit: *Multi dicunt, quis ostendit nobis bona?* Cui objectioni respondet: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, quasi diceret, inquit D.Th.1.1.q.29.a.4. *Lumen rationis, quod in nobis est, in tantum potest ostendere nobis bona, in quantum est lumen vultus tui, idest, à vultu tuo derivatum.*

Dices. Præter illas duas morum regulas dantur plures aliæ, scilicet leges, tum Ecclesiasticæ, tum Civiles. Et præterea conscientia maxime regulat actuum moralitatem. Ergo insufficiens est præfata divisio.

Resp. Leges ejusmodi & conscientiam comprehendi sub duabus regulis à nobis assignatis. Conscientia enim nihil aliud est, quam ratio actus dictans, quid fugiendum sit, quidve prosequendum. Cæteræ vero leges nihil aliud sunt, quam quædam æternæ legis participationes, ac determinationes rationis Principis, qui communitati præest. Verum de Conscientia & Lege aliquid dicendum.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

De Conscientia.

CONscientia variè à Patribus describitur. Origenes eam vocat *Spirituum correctorem, & pædagogum animæ sociatum, quæ separatur à malis & adœret bonis*. Basilius *Naturale judicatorium*. Damascenus *Lumen intellectus nostri*, supple, *practicos*. Verum exactius definiri potest ex D. Thoma r. p. q. 19. ar. 13. *Judicium intellectus, quo quis applicat suam scientiam practicam ad actum particularem*: unde *conscientia* dicitur, quasi *cum alio scientia*. Cum enim, ut jam dictum est, raio dictans sit regula morum, in ratione duo considerari possunt. Primò universalis notitia principiorum practicorum, & hæc dicitur *synderesis*. Secundò applicatio illius generalis notitiæ ad actum particularem, & hæc dicitur *conscientia*.

Huic tribuuntur varia munera, scilicet *testificare, ligare, instigare, excusare, accusare*, seu *remordere*. Quorum omnium ratio est, quod applicatio scientiæ practicæ ad actum possit tripliciter fieri. Uno modo per modum interioris convictionis, in quantum interiùs agnoscimus, nos aliquid egisse; & sic conscientia dicitur *testificari* & *convincere*. Alio modo per modum judicii agendorum discernentis honestum á turpi; & hoc modo conscientia dicitur *instigare* dictando, quid agere oporteat, & *ligare* proponendo id, ad quod agendum obligamur. Postremo demum applicatur scientia operi, in quantum ea, quæ turbulente agimus, ad tranquillum rationis tribunal examinanda revocamus; & hoc modo conscientia dicitur *excusare*, si id, quod factum est, bene factum interius judicemus; *accusare* vero & *remordere*, si dissonum lumini rationis deprehendatur.

Conscientiæ sic explicatæ septem præcipui status distingui solent à Theologis, scilicet Conscientia Recta, Prava, Probabilis, Dubia, Certa, Scrupulosa, & Erronea. Conscientia recta est, quæ debite judicat de honestate actionum secundum rationis sincerum, incorruptumque lumen & principia: & hæc est semper principium boni actus 1. Conscientia prava est, quæ judicat de agendis secundum passionis, aut voluntatis male affectæ, ac per malitiam corruptæ libitum & gustum; & ista semper est principium mali actus. Probabilis est, quæ judicat de agendis secundùm principia verosimilia, ut sunt authoritas aliquorum Doctorum, exempla virorum timoratorum, rationes quadantenus suadentes; retinendo tamen formidinem partis oppositæ, quod tripliciter fieri potest. Primo, ita ut probabilitas major sit de pravitate actus, quàm de honestate. Secundo è contra, ita ut sit ma-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

major probabilitas de honestate illius, quàm de pravitate Tertio, itaut æqualis sit utrinque probabilitas. Receptum est, conscientiam probabilem posse esse boni actus regulam, si probabilitas plus inclinat in honestatem actus, quàm in ejus pravitatem; quia cùm de agendis raró habere possimus exquisitam certitudinem, satis est, ut verosimiliora sectemur. Verùm an probabilitate utrinque æquali, vel etiam in condemnationem actus magis vergente, nihilominus ad eum procedere possimus, determinando, esse nobis licitum in tali casu, eo quòd probabilis illa bonitas eum eximat á pravitate: res est, quam pro merito expendendam sibi reservant Theologi. Solùm dixisse hic sufficiat, non videri virum sincerè bonum, ac rectum, qui has probabilitatis umbras avidius sectatur, quo laxiùs vivat; quique actum non prætermittit, quem gravissimæ rationes condemnant, etsi non ita evidentes sint, quin aliquem excusationis locum relinquant. En tutam hac in parte regulam, quam præscribit Apostolus 1. ad Thessalon 5. *Omnia probate*, seu, ut est in Græco, *dochimazutes*, *explorantes*. *Quod bonum est tenete*. *Ab omni specie mala abstinete vos*. Conscientia dubia est, quæ inter duo judicia oppositа fluctuat, nec habet, quo se determinet, & hæc non potest esse regula boni actus, eo quód proponat voluntati actum manifestè periculosum, á quo proinde prudentia judicat abstinendum. Conscientia certa est, quæ sic adhæret judicio honestatis actus, ut nullam habeat formidinem de ejus pravitate, idque vel quia evidenter de rei agendæ bonitate convincitur; & tunc dicitur *certitudo physica*: vel si rei agendæ bonitas non sit ita certa & evidens, saltem ponderatis ponderandis certó concludit, licitè posse elici talem actum: & hæc dicitur *certitudo prudentialis*, seu *moralis*. Conscientia scrupulosa, est, quæ levibus fundamentis ut magni momenti rationibus morosiùs adhærans, iis in judicio agendorum, fugiendorumque nititur, præcipuè verò fugiendorum. Conscientia demum erronea est, quæ ex falsis principiis format dictamen de agendis, & ipsum tauquam certissimam bene agendi regulam proponit: ut si gentilis firmiter tenens, Jovem esse Deum, ex hoc certó concludit, ipsum esse adorandum. Hæc obligat quidem, adeo ut ille peccet, qui contra illam agit; attamen non excusat in his, quæ juxta illam fiunt, nisi error sit invincibilis.

De Lege.

LEx dicta videtur à *ligando*, quòd liget, seu obliget, ex S. Thoma 1. 2. q. 90. ar. 1. Vel á *legendo*, quód legi & promulgari debeat, ut vult Isidorus; aut potiùs, quòd

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quòd in ea *justum & jus legatur*, ex Cicerone lib 2. de Legibus. Vel demum ab *eligendo*, ut idem ait lib. 1. quòd convenientiora eligat.

Definitur à S. Thoma 1. 2. q. 90. art. 4. *Ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo qui præst communitati, promulgata*. Est *ordinatio rationis*, seu ordo agendorum à ratione præscriptus; rationis enim est agenda dirigere. Additur *ad bonum commune*, quia ordo agendorum sumitur à fine ultimo; ultimus autem finis est bonum commune, cui particularia subduntur: unde lex bonum commune spectat. ac particularia in illum dirigit. Dicitur *ab eo, qui præst communitati*, quia dirigere in bonum commune subditos ad eum, qui præest communitati, spectat; proindeque jus legis statuendæ ad illud procurandum. Additur *promulgata*, quia lex habet rationem regulæ: porro mensura & regula imponitur, cùm mensuratis applicatur, lex autem applicatur, cum subditis promulgatur, seu intimatur: unde promulgatio ad rationem legis & præcepti pertinet, sine qua non obligat.

Dividitur Lex in Naturalem, & Positivam. Naturalis est, quæ in ipsa rerum natura continetur. Positiva verò est, quæ huic veluti apponitur, quædam naturaliter indifferentia determinando.

Lex naturalis dividitur in Legem æternam, quæ veluti lex essentialis est; & Legem naturalem participatam, quæ est ejus quædam derivatio. Lex æterna, ut dixi, est Recta ratio agendorum in Mente Divina ab æterno exsistens. Lex naturalis participata est Æternæ legis impressio in creatura rationali, seu Lumen naturale practicum à divino lumine derivatum, quo honestum à turpi discernitur. Hæc lex nemini rationis compoti deest, ac per illam, ut dicitur Joan. 1. *Deus illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum*. Aliquaudo tamen passionibus, vitiosa consuetudine, prava educatione ita corrumpitur homo, ut non extincto quidem, sed velato illo lumine putet bonum malum, & malum bonum. Fulget tamen vel in tenebris illis hujus lucis inextinguibilis splendor, dùm malignum animum tacitè arguit, increpat, damnat, flagellat, & corrodit.

Legis naturalis hæc summa est: *Declina à malo & fac bonum*. Porrò bonum hominis principaliter attenditur secundùm mentem, quæ in eo præcipua est; tum verò secundùm alia menti subjecta. Et ideo lex naturalis est, ut primò mens hominis se rectè habeat ad bonum suum, seu finem ultimum, nec in alio illum figat, quàm in Deo, qui verè bonum, & finis ultimus mentis. Unde primam legis æternæ impressionem, proindeque primum legis naturalis præceptum dicit S. Augustinus lib. 3. de Lib.

Ar-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Arbit. *Avertere amorem à temporalibus, & eum mutatum convertere ad æterna*; seu, Diligere Deum ut summum bonum, ac ad eum omnes mentis affectus dirigere.

Deinde vero ad hanc legem pertinent, ut homo rectæ rationis ordinem servet tum in conservatione proprii *esse*, tum in propagatione suæ speciei, tum in passionum moribus, tum demum in convictum cum aliis hominibus, quibus naturali societate jungitur: ut, Parentes colat; Filios recte educet & instruat; Pacta servet; Bono communi collaboret; unicuique, quod suum est, tribuat; Allis non faciat, quod sibi fieri nollet, &c. quibus præceptis naturaliter notis omne jus humanæ societatis nititur.

Quæres, An lex naturalis mutari possit, & ab ea dispensare quandoque liceat.

Resp. Cum S. Thoma 1. 2. q. 94. præcepta legis naturalis esse duplicis ordinis. Quædam enim sunt primaria, ac ut universalia principia practica per se nota: ut, Deum colendum; Parentes esse honorandos; Jus unicuique servandum, &c. Quædam verò se habent ut secundaria, nempe, ut particulares conclusiones ex iis derivatæ: ut, deposita esse reddenda, secretum esse servandum, &c. Quantùm ad prima, quæ proprie & per se naturalem legem constituunt, ea nec mutari queunt, nec ulla dispensatione solvi: sunt enim quædam impressiones legis æternæ, quæ immutabilis est; & superiorem, à quo solvi possit, non habet, cum sit ipsa Dei ratio. At vero quantum ad secundaria præcepta, quandoque mutari queunt, ac ab iis dispensari potest: ut enim in speculativis conclusiones regulantur per principia, ita & hæc secundaria præcepta per prima. Porrò contingit aliquando propter extraordinarias circumstantias hæc secundaria præcepta repugnare primis, aut non ita necessariò iis connecti, quin primis illæsis omitti possint. In primo casu, mutantur. In altero dispensationem admittunt à Deo, qui est legis naturæ author. Sic arma deposita furioso Domino reddenda non sunt. Sic olim circa quosdam dispensatum à Deo fuit, ut plures uxores haberent: nam etsi naturæ humanæ, ac fini matrimonii congruat, ut unius viri una sit tantùm uxor; adeoque pluralitas uxorum secundario naturæ præcepto repugnet, cui firmando appositum fuit præceptum divinum positivum Gen. cap. 2. attamen uxorum pluralitas non ita fini matrimonii repugnat, nec proinde primis naturalis legis præceptis, quin iis illæsis à Deo permitti potuerit, quo citius populus fidelis propagaretur.

Obij. Occisio innocentis, adulterium, ablatio rei alienæ, etiam primis naturalis legis præceptis prohibentur; Sed Deus in illis dispensavit, cum præcepit Abrahæ, ut filium

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

filium occideret, Gen. 22. Jndæis, ut mutuata ab Ægyptiis vasa auferrent, Exodi 2. Oseæ ut uxorem fornicariam duceret, Oseæ 1. Ergo à lege naturali dispensari potest.

Resp. Cum S. Thoma 1. 2. q. 94. ar. 5. In his propriè dispensationem non fuisse: sed solùm apposita præcepti divini circumstantia, id, quod absque illa fuisset contra jus naturale, jam ei conforme factum fuisse. Nam cum Deus sit omnium Dominus, non est contra jus naturæ ex ejus præcepto hominem interimere; aut rem, quæ priùs ad alium pertinebat, sibi attribuere; aut ad aliquam mulierem, non servata ordinaria connubii forma, accedere; tunc enim fit legitima uxor ex assignatione Dei.

Lex positiva dividitur in Humanam & Divinam. Nam præter ea, quæ naturaliter justa & recta sunt, quædam & ab hominibus & à Deo sunt determinata, quæ prius erant indifferentia.

Lex Humana definitur Ordinatio rerum agendarum in mente principis præconcepta, & multitudini promulgata. Hæc lex omnino necessaria est ad faciendam publicam tranquillitatem, quæ fiare non posset, nisi humana societas alicui potestati subesset, quæ per leges malos frænaret, bonos dirigeret, omnibus provideret. Isidorus describit omnes humanæ legis conditiones, dum ait lib. 5. Etym. cap. 21. *Erit lex honesta, justa, possibilis, secundùm naturam, secundum consuetudinem patriæ, loco temporique conveniens, necessaria, utilis; manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captione contineat; nullo privato commodo, sed pro communi utilitate civium scripta*. Dividitur præcipuè in Jus gentium, & Jus civile. Jus gentium, est, quo utuntur omnes gentes, quasi sub naturæ, rationisque authoritate viventes. Jus verò civile, quod quælibet respublica suis præscripsit.

Lex Divina est ordinatio á Deo constituta rerum agéndarum à populo fideli, ad placendum Deo, & consequendam supernaturalem felicitatem. Omnes enim homines, ut associantur in prosecutione veræ felicitatis, constituunt quandam rempublicam, cujus princeps est Deus, á quo proinde ordinari debent ea, quæ ad regendam talem rempublicam conveniunt. Hæc lex dividitur in Veteram, & Novam; seu in legem scriptam, & legem gratiæ. Lex vetus, seu scripta versabatur circa figuras futuræ redemptionis. Lex verò nova, seu gratiæ, non figuras, sed apertam salutis viam continet.

Actu legis qnatuor enumerantur, scilicet præcipere bona, vetare mala, permittere indifferentia, punire transgressores. Sed de his hactenus. Videri potest D.Th. 1. 2. à q. 90. ad 109. ex quo hæc pauca desumpsimus.

QUÆ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO QUINTA

De Virtute Morali in genere.

CUm celebris sit divisio Virtutis in Intellectualem, quæ residet in intellectu, eumque perficit ad attingendam veritatem; & Moralem, quæ perficit appetitum circa bonum, de Intellectualibus dicturi in Metaphysica, hic Morales duntaxat paucis attingemus, inter quas complectimur & Prudentiam, quæ quamvis in intellectu sit, eumque ad attingendum verum perficiat, & ob id inter intellectuales censeri possit, attamen ad morales etiam maxime pertinet, quatenus nititur recta dispositione appetitus circa fines agendorum, ac in eo regendo unice versatur. Quæ vero de Morali Virtute in genere differenda occurrunt, tribus complectemur articulis. In 1. agemus de ejus Natnra & Proprietatibus. In 2. De ejus Causis & Divisione. In 3. De Contrario Virtutis, seu de Vitio.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Natura & Proprietatibus Virtutis.

QVatuor Virtutis definitiones variis in locis tradidit Aristoteles Lib.de Cœlo, c.11. Virtutem in genere definit *Ultimum potentiæ*, ideſt, fiatum ejus perfectissimum. Quæ definitio etiam virtutis objecto tribui solet: nam objectum, ad quod maximus potentiæ conatus assurgere queat, *ultimum potentiæ* vocitatur.
Lib.3.Physic.c.3.eam definit *Dispositionem perfecti ad optimum*. Quo in loco sumitur *dispositio* paullo latius, prout habitum etiam comprehendit. Virtus dicitur *dispositio perfecti*, ideſt potentiæ, quæ dum habet virtutem, perfecta est: *ad optimum*, ideſt ad actus primo optimo modo efficiendos.

Specialius ab eo definitur Virtus moralis 2. Ethic. c.6 *Habitus, qui bonum facit habentem, & opus ejus bonum efficit*, *Habitus* est genus; cæteræ particulæ discernunt Virtutem moralem ab aliis tum habitibus, tum virtutibus. Hujus enim proprium est efficere hominem bonum, & ejus actum ex omni parte perfectum. Cæteræ enim virtutes dant solum facultatem perfectam agendi, sed bonum illius facultatis usum non tribuunt: ut scientia

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tia dat facultatem rectè attingendi verum, at bonum usum illius facultatis non tribuit: potest enim vir doctus malè uti sua scientia. *At verò Virtus moralis* ipsum usum eorum, quæ in nobis sunt, rectificat. Usus enim ad appetitum & voluntatem spectat, cujus est applicare alias potentias. Cùm ergo virtus moralis appetitum rectificet, non solùm dat facultatem rectè agendi, sed etiam efficit, ut omnibus, quæ in nobis sunt, facultatibus, rectè utamur. Unde homo simpliciter *bonus* non dicitur ex aliis virtutibus, ut quia doctus est, quia peritus artifex, &c. sed ex sola virtute morali.

Exactiùs ibidem definitur ab Aristotele Virtus Moralis *Habitus electivus in mediocritate consistens, definita ratione quoad nos, prout vir prudens definierit.* Cujus definitionis hic sensus est, Virtutem moralem esse habitum rectificantem electiones, id est, inclinantem appetitum ad eligendum objectum rectæ rationi conforme; proindeque in mediocritate situm. Conformitas enim ad regulam est medium quoddam inter excessum & defectum. Additur *definita ratione quoad nos, prout vir prudens determinaverit*, quia hæc mediocritas censeri debet per respectum ad eligentem ita ut quisque eligat, quod sibi congruit juxta rectam rationem, nec plus nec minus, prout prudentia præscripserit, cujus est eligibilia ponderare, ac quid conveniat, aut deficiat determinare.

Celebris est etiam hæc alia Virtutis Definitio ex S. Augustino lib. 2. de Lib. Arbit. cap. 18. & 19. *Bona qualitas mentis, qua, rectè vivitur, & nemo malè utitur.*

In ea definitione, *qualitas* est genus. *Bona* incipit discernere virtutem à vitiis. *Mentis*, explicat subjectum virtutis, & sumitur hic paullo latiùs pro omni eo, quod est rationis particeps, id est, pro intellectu, voluntate, imò appetitu sensitivo, quo participativè *rationalis* dici potest, quatenus fulgor, directioque rationis etiam ad ipsum descendit. *Qua rectè vivitur*, explicat finem moralis virtutis, qui est vitam hominis rectam & optimam efficere. Addit, *qua nemo male utitur*, quia cum, ut explicui, perficiat ipsum usum, ei repugnat abusus.

Ex his duæ colliguntur Virtutis moralis proprietates, nempe prima, ut sit posita in medio; secunda, ut ea nemo per se abuti possit. Addi posset tertia, scilicet mutua connexio. De hac dicemus in fine quæstionis sequentis, quod vix intelligi queat, nisi explicata sit singularum virtutum natura. Ut prima & secunda explicentur.

PRI-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

PRIMA CONCLUSIO.

OMnis virtus moralis est in medio posita.

Probatur. Bonum virtutis moralis consistit in adæquatione ad suam regulam, nempe ad rectam rationem: Sed adæquatio est media inter excessum & defectum, ut per se notum est: Ergo omnis virtus moralis est in medio quodam posita.

Obj. 1. Virtus est ultimum potentiæ; Sed ultimum repugnat medio: Ergo virtus non est posita in medio.

Resp. Distinguo majorem: virtus est ultimum potentiæ secundum perfectionem actus, concedo; secundum quantitatem materiæ, circa quam versatur, nego. Itaque de ratione virtutis est, ut actum respiciat perfectissimè conformem regulæ rationis, & sic habet rationem ultimi. At ei repugnat excessus, aut defectus materiæ a regula rationis, & sic habet rationem medii.

Instabis. Pleræque virtutes tendunt ad extremum suæ materiæ, ut Magnanimitas respicit maximos honores, Magnificentia maximos sumptus, Virginitas abstinet ab omni venerea delectatione, voluntatis Paupertas ab omni possessione: Ergo nec ex parte materiæ versantur in medio.

Resp. Distinguo: hæ virtutes tendunt ad extremum materiæ suæ; absolutè consideratæ, concedo; comparatæ ad circumstantias, nego. Magnanimus enim tendit ad summos honores, sed ubi oportet, & quando oportet, & propter quod oportet: quod quidem medium est inter excessum, nempe tendere quando, ubi, & propter quod non oportet; & defectum, scilicet non tendere etiam quando, ubi, & propter quod oportet. Unde Aristoteles 4. Ethic. c. 3. *Magnanimus*, inquit, *est quidem magnitudine extremus; eo autem, quo oportet, modo*. Idem dicendum de Magnificentia, Virginitate, Paupertate Evangelica.

Colligitur 1. Virtutem moralem esse positam inter duo extrema vitia, sicque consistere in medio non solùm casualiter, quatenus medium in sua materia attingit; sed etiam formaliter, quatenus ipsa mediat inter duos oppositos habitus vitiosos. Id inductione declarat Aristoteles 2. Ethic. cap. 7. Sic Fortitudo est inter Temeritatem & Ignaviam. Temperantia inter intemperantiam & insensibilitatem. Liberalitas inter Avartiam & Prodigalitatem. Magnificentia inter luxum & sorditiem. Magnanimitas inter Fastum & Pusillanimitatem. Prudentia inter Stultitiam & Calliditatem. Justitia vindex inter Crudelitatem & nimiam Indulgentiam. De aliis Justitiæ speciebus minùs li-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

liquet esse inter duo vitia. Nam si quis alteri reddat minus, quam debet injustus est per defectum. At si plus alteri de suo tribuat, quàm debet, excessus ille justitiam non lædit, nec spectat ad vitium ei oppositum; sed si immoderatus sit, ad prodigalitatem. Verum dici potest, hunc excessum, cum fit in ipsa commutatione, ac distributione, negligendo æqualitati anttendere, videri pertinere ad vitium justitiæ contrarium per excessum, quo aliquis potius eligit plus dare, quam æqualitatem servare. Quamquam eo vitio vix laborent homines ad sibi plus æquo retinendum longe proniores.

SECUNDA CONCLUSIO.

VIrtute morali nemo per se, ac proprie abuti potest.

Probatur. Tum ex definitione S. Augustini. Tum ratione: nam virtutis moralis perficit appetitum, ut recte utatur iis, quæ sunt in sua potestate: Ergo rei repugnat abusus.

Obji. Qui de sua virtute superbit, ea abutitur; At plerique de propriis virtutibus superbiunt: Ergo.

Resp. Ea abuti, non ut agendi principio, sed ut actionis objecto. Unde non est boni habitus malus usus, sed malus actus occasione bonæ rei elicitus.

Instabis. Qui habitu virtutis præditus est, ob malum finem ex eo potest operari: Ergo & eo abuti.

Resp. Qui agit propter malum finem, jam non agere ex habitu virtutis, sed potius eum corrumpere. Nam habitus virtutis inclinat ad agendum juxta dictamen rectæ rationis; est enim facilitas quædam in appetitu ad obtemperandum rationi. Ed ideo, cum receditur à recta ratione, ab ipso virtutis habitu receditur.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Causis Virtutibus moralis, ejusque Divisione.

CAusa finalis virtutis moralis ex dictis constat; est enim recta vita, seu actus bonus. Item formalis; est enim commensuratio ad rectam rationem, qua à vitiis oppositis distinguitur. Superest Materialis & Efficiens. Materialis est duplex, nempe materia circa quam, & materia in qua, seu subjectum. Materia circa quam sunt actiones voluntatis & passiones appetitus. Eam specialius explicabimus agendo de singulis virtutibus. Itaque hic solum agemus de causa effectrice Virtutis moralis, deque ejus subjecto.

PRI-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

PRIMA CONCLVSIO.

VIrtutum semina insunt nobis à natura, sed habitus ipsi actibus iteratis producuntur.

Prima pars constat. Nam insunt intellectui naturaliter quædam principia naturalia honesti & recti, ex quibus omnis virtus manat. Voluntati etiam inest propensio quædam ad bonum honestum, imò ipsi appetitui sensitivo insita est propensio quædam ad aliquas virtutes, quæ *bona indoles* dicitur: ut videmus, alios ex sua complexione ferri ad misericordiam, alios ad castitatem. alios ad fortitudinem, &c.

Secundb quoque pars ipsa experientia constat. *Nam fabricando fabri, ita & justas & temperatas actiones exercendo justi & temperantes fiunt*, inquit Aristoteles 2. Ethic. cap. 1. Itaque Virtus assuetudine formatur, cujus tanta vis est sive ad bonum, sive ad malum, ut in alteram naturam transeat.

Verum cum ex actu virtutis ejus habitum fieri ferè omnes concedant, non ita facilè explicatut hujus formationis modus. Vnde, ut res scitu dignissima explicetur, advertendum ex D. Thoma 1. 2. quæst. 51. ar. 2 & Quæst. de Virt. in communi, ar. 9 agentium quædam habere solum in se principium activum sui actus, sicut in igne est solum activum principium calefactionis: & in his non habet locum generatio habitus, & inde est, quòd res naturales non possunt aliquid consuescere, vel dissuescere, ut dicitur in 2. Ethicor. Alia verò habent in se simul principium activum & passivum sui actus, quatenus immediatum elicitivum principium non prorumpit in actum, nisi ut motum ab alio altiori existente etiam in eodem agente: & in his habet locum formatio habitus, in quantum á principio altiori movente derivatur in principium inferius aliqua impressio habitualiter permanens & facilitans ad ea peragenda, quæ facit ex motione superioris; sicut videre est in manu, quæ quia scribit, ut mota ab intellectu & voluntate, arte dirigente, ideo susceptiva est cujusdam impressionis ab illis principiis eam moventibus derivatæ, qua sit habilior ad scribendum. Manifestum est autem, quod respectu actuum seu intellectus, seu appetitus, est in homine duplex principium, unum activum, & aliud passivum. In primis enim cùm distinxerimus in hac Physica duplicem intellectum Agentem & Passibilem, passibilis non exit in actum, nisi quatenus sibi impressis movetur, ac perficitur ab intellectu agente. Similiter voluntas non prorumpit in actum suum, nisi mota ab intellectu dirigente ac regulante. Appetitus verò irascibilis, & concupi-

scibi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſcibilis natus eſt moveri à voluntate, eaque mediante ab intellectu. Vnde his omnibus potentis gigni poſſunt habitus, quatenus motio ſuperioris imprimitur in inferiori moto, ac in eo manet, firmaturque in habitum.

Verum cum ex illa D. Thomæ doctrina præclarè, ac radicitus eluceſcat habituum omnium formatio, ut cum eodem Quæſt. cit. de Virtutibus declaremus cujuslibet habitus, intellectualis ſcilicet ac moralis, propriam generationem, obſervandum eſt diſcrimen inter actum intellectus paſsibilis ab intellectu agente, & appetitus ab intellectu. Actio enim intellectus fit per aſſimilationem intellectus cum re intellecta, moveturque intellectus paſſibilis ab intellectu agenti, quatenus ab illo iſti imprimuntur ſpecies, quibus intelligat, ac objecta manifeſtentur. Vnde virtus intellectualis fit, quatenus ſpecies illæ, notioneſque per illas formatæ, permanenter firmantur in intellectu paſſibili, qui non fugaci, facileque delebili impreſſione hoc characteres excipere natus eſt, ſed eos ſemel impreſſos ſtabili, perennique tenacitate per ſe conſervat. Quippe experientia conſtat, notiones, quas de rebus antea nobis ignotis ſemel formamus vel per alienam inſtructionem, vel per propriam ratiocinationem, non fugaci labilique fulgore ſtatim evaneſcere, ſed alta mente reponi, adeo ut quotieſcumque illius rei cogitatio inciderit, in eam intellectus feratur, non ut in ignotam, ſicut antea, ſed ut in rem claram, ſibique jam manifeſtam. Hæc ſtabilis, tenaxque impreſſio in intellectu paſſibili conſervata vocatur *virtus intellectualis*: ex quo obiter intelligitur, has virtutes intellectuales in inſtanti unico actu formari, eo quod ſpecies, notioneſque ſemel impreſſæ intellectui ſtabiliter in eo figantur.

At verò actio appetitus in appetibili fit per modum inclinationis; movetque intellectus appetitum, quatenus eum ad aliquid inclinat. Quamquam enim appetitus ex propria ſui ratione feratur ad bonum, attamen ex ſe indifferens eſt ad tendendum in illud, veliſtud bonum, & ad ipſum ordinate, vel inordinatè proſequendum; ideoque expectat intellectum proponentem bonum, in quod tendat, & determinantem, ac regulantem modum tendendi, ſicque appetitus dicitur determinari, ac regulari per rationem, ut per proprium movens. Quemadmodum ergo tenera arbor de ſe indifferens, ut incurvetur ad dexteram vel ad ſiniſtram, & ob id exſpectans manum agricolæ flectentis, cum multaties inclinata fuerit in unam partem, determinatur tandem ad hoc, ut ſponte ſua in eam vergat, ſicque tranſiens illa motio firmatur in diſpoſitionem conſtantem. Ita quoque appetitus de ſe indifferens ad honeſtum, vel turpe, cùm multoties à ratione regulan-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lante inclinatus, determinatusque fuerit ad bonum honestum in aliqua materia, puta justitiæ, motio illa regulativa transiens, ex assuetudine figitur, firmaturque in dispositionem stabilem, ac in appetitu permanentem: ita ut, qui prius extrinsece solum, & cum difficultate flectebatur ad bonum ordinate prosequendum, nova illa dispositione contracta, facile, jucunde, fortiterque in illud propendeat. Hæc stabilis, constansque dispositio vocatur *virtus moralis*.

SECUNDA CONCLUSIO.

TRiplex est subjectum moralis Virtutis, Intellectus practicus, Voluntas, Appetitus sensitivus. Ita S. Thomas 1. 2. quæst. 56.

Probatur. Cum virtus moralis sit, qua rectè vivitur, seu qua mores rectificantur, in ipsis rectæ vitæ, seu morum principiis collocanda est; Atqui vitæ rectæ, ac morum principia sunt, primo Ratio practica, quæ vitam & mores dirigit; deinde Voluntas, qua, inquit S. Augustinus, bene, vel male vivitur, tum demum Appetitus sensitivus, qui & ipse ad rectam vitam & mores maximè pertinet, quippe cum trahat voluntatem, eique in bonis, aut malis effectibus collaboret, ac sit principium rationum, circa quas virtutum magna pars versatur: Ergo in his tribus virtus moralis constitui debet. Horum enim quodvis si non rectè se habeat, vitam, ac mores vitiari necesse est. Porrò membra exteriora & cæteræ facultates virtutis moralis subjecta non sunt, quia cum eorum usus pendeat ex appetitu & ratione illum dirigente, modo hæc bene se habeant, illis rectè utemur.

Confirmatur conclusio de appetitu sensitivo, quem propriè subjectum virtutis esse plerique negant, cum de ratione practica, & voluntate omnes conveniant. 1. Vbi morbus, ibi remedium apponi debet: Sed deordinatio passionum, proindeque morum, est ex appetitu sensitivo: Ergo ordo virtutis, ut remedium, ei apponi debet. 2. Igniculi & semina virtutum insunt appetitui sensitivo: nam in pueris sese exserunt ante usum rationis; At virtutes, & eorum rudimenta in diversis collocare subjectis absonum plane videtur 3. Demum. Virtus moralis, ut mox explicui, est ut impressio rectæ rationis in potentia, quæ ab ea regulatur & movetur; Sed etiam appetitus sensitivus regulatur & movetur à recta ratione, eaque motio in eo figi potest, ut permanens, ac constans inclinatio, quæ est ipsissima virtus moralis: Ergo etiam in appetitu sensitivo residet virtus moralis.

Obje-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Objic. 1. Virtus est bona qualitas mentis; Sed appetitus sensitivus non pertinet ad mentem: Ergo in eo proprie virtus non inest. 2. Virtus est habitus electivus; At qui electio ad voluntatem spectat, non ad appetitum sensitivum: Ergo hic subjectum virtutis non est. 3. Virtutis moralis obiectum est bonum honestum; Sed bonum honestum, cum sit bonum rationis, ad voluntatem spectat, non ad appetitum, qui tendit in bonum sensibile: Ergo ad eum virtus moralis non spectat.

Resp. ad 1. Mentem latius hic sumi pro ea omni facultate, quæ mente regitur, ac rationis impressionem stabilem excipere potest, ut supra annotavimus.

Respond. ad 2. Appetitum duobus modis spectari posse. 1. Vt est in brutis, separatus a ratione. Vt est in homine, conjunctus rationi. Hoc posteriori modo participative est electivus: nam electio est appetitus præconsiliati. Porro non sola voluntas hominis, sed etiam ejus appetitus sensitivus fertur in bonum præconsiliatum. Vnde & ipse capax est virtutis cum inclinantis ad appetendos actus consilio rationis conformes, puta ad cibum juxta consilium prudentiæ præscriptum. Et sic ad eum spectat electio, & habitus ad hanc honestam electionem inclinans.

Ad 3. Idem dicendum, appetitum sensitivum ex conjunctione cum ratione in homine habere, ut etiam bonum sensibile juxta rationis præscriptum appetere possit, & habitu quodam ad id inclinari. Porró bonum sensibile a ratione regulatum induit ratione honesti.

Instabis. Membra exteriora, etiam ut rationi conjuncta in homine, non sunt capacia virtutis: Ergo nec appetitus sensitivus.

Resp. Nego paritatem. Vt enim notat S. Thomas 1. 2. quæst. 56. ar. 4. ad 3. *Aliter regitur corpus ab anima, & appetitus sensitivus à ratione. Corpus etiam ad nutum obedit animæ absque conditione in his, in quibus natum est ab anima moveri. Unde Philosophus dicit 2. Politic. cap. 4. quod anima regit corpus despotico principatu, id est, sicut dominus servum. Et ideo totus motus corporis refertur ad animam; & propter hoc incorpore non est virtus, sed solum in anima. Sed appetitus non obedit ad nutum rationis, sed habet proprios motus suos, quibus interdum rationi repugnat. Unde ibidem dicit Philosophus, quod ratio regit irascibilem & concupiscibilem principatu politico, quo scilicet reguntur liberi, qui habent in aliquibus propriam voluntatem. Et propter hoc oportet in irascibili & concupiscibili esse aliquas virtutes, quibus bene disponantur ad actum.*

Vrgebis. Ibi remedium inesse debet, ubi origo mali: Sed deordinatio appetitus, est in mala voluntate: Ergo voluntas, non ipse appetitus, est subjectum virtutis

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tis rectificantis motus appetitus.

Resp. Potius appetitum deordinatum esse radicem malæ voluntatis circa appetibilia sensibilia. Quod enim quis inordinatè velit delectationem sensibilem, non ex ipsa voluntate, sed ex effræni concupiscentia provenit. Vnde non labes appetitui inest circa illa ex voluntate, sed voluntati ex appetitu sensitivo; & ideo virtus emendans hanc deordinationem appetitui inesse debet, qui, si sit recta voluntatis actio circa illa, facile consequitur.

Dices. Quoties ad actum duæ sunt facultates, quarum una est movens & altera mota, habitus princeps habet potius esse in facultate movente, quam in mota, ut patet in arte, quæ est in mente, non autem in membris: At qui in opere virtutis moralis, puta in temperantia, duæ concurrunt facultates, scilicet appetitus sensitivus & voluntas; voluntas autem in eo actu est ut movens, appetitus ut motus: Ergo virtus princeps temperantiæ residere debet in voluntate; in appetitu vero solum quidam habitus huic famulans, qui virtutis proprie rationem non obtinet.

Respond. 1. Argumentum nimis probare. Nam cum voluntas moveatur ab intellectu, in eo solum virtutem residere ex argumento suaderetur.

Respond. 2. Distinguo majorem: si facultas mota pure passive se habeat, ut contingit in membris, concedo; si facultas mota & ipsa quoque activè se habeat, immo nobilissima aliam moveat, nego. Porro etsi appetitus a voluntate moveatur in negotio virtutis: at nec pure passive se habet, imo & ipse voluntatem movet & inclinat. Vnde ut rectus sit motus erga materia temperantiæ v. g. non satis est, imo parum est, ut voluntas recte se habeat ad delectationem; sed maxime requiritur appetitus rectitudo, & habitus eam tribuens, qui proinde non ut famulans censeri debet, sed ut ipsius actus principium, proindeque ut Princeps habitus. Vnde temperans non dicitur qui appetitum erga cibum deordinatè se habentem voluntatis imperio violente retinet; sed cujus appetitus consuetudine ad cibum temperatè se habet. Itaque virtus temperantiæ est propriè & consummate in appetitu, licet in voluntate, & mente quandam dispositionem requirat.

Divisio Virtutis moralis.

VIrtus moralis vulgo & recte dividitur in quatuor generales species; Prudentiam, Justitiam, Temperantiam, & Fortitudinem. Hæ dicuntur *Virtutes Cardinales*, quod non solum principes sint, ad quas aliæ reducuntur; sed his veluti cardinibus omnis bona, honestaque vita vertatur. Pro-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Probatur diviſio. Primo ex ſubjecto moralis Virtutis. Quatuor enim facultates ſunt, quibus recte vivitur. Intellectus practicus, qui eſt prima recte vivendi regula. Voluntas, & Appetitus ſenſitivus, qui in Concupiſcibilem & Iraſcibilem dividitur; Ergo dari debent quatuor veluti principes virtutes his correſpondentes. Prudentia mentem erga agenda rectam efficit. Juſtitia Voluntatem erga bonum alienum; nam circa proprium non eget virtute, qua ad illud feratur, quia illud ex ſe ſatis appetit, nec in ejus amore excedit, niſi quatenus propter ipſum turbat alienum. Temperantia perficit partem Concupiſcibilem, ut moderatè ſe habeat ad bonum ſenſibile. Fortitudo demum perficit partem Iraſcibilem circa bonum & malum arduum, ne aut ignavia ſuccumbat, aut temeritate inordinate inſurgat.

Probatur 2. Ex objecto moralis Virtutis. Hæc enim reſpicit bonum honeſtum, id eſt, conforme ordini rationis. Tale autem bonum ſpectari poteſt, primo in ſuo fonte, ut ſcilicet a ratione regulatur, & hoc modo ſpectat ad Prudentiam. Secundo, ut applicatur actionibus voluntatis, & ſic pertinet ad Juſtitiam. Tertio, ut reperitur in paſſionibus partis Concupiſcibilis, & ſic pertinet ad Temperantiam. Quarto demum, ut reperitur in paſſionibus partis Iraſcibilis, ac ſua ea ratione reſpicitur a Fortitudine: Ergo hæc ſunt quatuor principes virtutes, ad quas aliæ omnes referuntur, ut ſequenti concluſione explanabimus; nulla enim eſt, quæ ad hocce bonum non tendat.

ARTICULUS TERTIUS.

De Contrario Virtutis, ſcilicet Vitio.

ETſi ea, quæ de Vitio dici poſſunt, ex his, quæ circa Virtutem dicta ſunt innoteſcant, quippe cum unum contrarium per aliud cognoſcatur, non pigebit tamen uberioris doctrinæ gratia quædam breviter attingere circa vitiorum naturam, diviſionem, cauſas, & actum, qui propriè *peccatum* dicitur.

Vitium definitur: *Mala qualitas mentis, qua male vivitur, & nemo bene utitur.*

Hæc definitio ſatis conſtat ex dictis circa Virtutis definitionem. Ut enim virtutis proprium munus eſt dare bonum uſum, & vitæ noſtræ curſum dirigere; ita & vitii eſt inclinare ad male utendum facultatibus noſtris, ac vitæ noſtræ ordinem corrumpere. Definiri præterea poteſt vitium, Diſpoſitio imperfecti ad peſſimum. Vitium enim ſignificat diſpoſitionem potentiæ corruptæ, ac male ſe ha-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

habentis, estque veluti quædam spiritualis ægritudo, inclinatque ad peccaminosum actum, qui est pessimus.

Ex hac definitione colligitur, omne vitium esse contra naturam hominis, non modo quia est corruptio quædam, ægritudoque animi, cujus potentias a debito statu dimovet, ac pervertit; sed etiam quia est contra rationem, qua homines sumus, & a brutis distinguimur.

Vitia dividi possunt, non secus ac virtutes, in quatuor generalia, Imprudentiam scilicet, Injustitiam, Intemperantiam, & Vitium contra fortitudinem, quod generico nomine carere videtur.

Divisio probari potest. Tum quia contrariorum sicut est eadem ratio, ita & idem proportionaliter divisionis modus. Tum ex parte subjecti vitii, quod est quadruplex, non secus ac virtutis; intellectus scilicet, voluntas, appetitus concupiscibilis, & appetitus irascibilis. Tum demum ex parte objecti. Vitium enim cum habeat pro objecto bonum deordinatum, corrumpit bonum rationis. Tale autem bonum potest quadrupliciter turbari ac corrumpi. Primo, ut est in fonte suo, scilicet in intellectu, & circa hoc versatur Imprudentia. Secundo, ut est in voluntate derivatum, & talis corrruptio sit per Injustitiam. Tertió, ut extenditur ad regendos partis concupiscibilis affectus, & sic turbatur per Intemperantiam. Quarto demum, ut moderatur passiones irascibilis, & sic destruitur per vitium fortitudini oppositum.

Præter hanc partitionem dividi potest vitium. Primo in illud, quod consistit in defectu; & illud, quod consistit in excessu. Cum enim virtus medium teneat, omnis recessus á medio est vitiosus. Dupliciter autem recedi potest a medio. Primo per excessum, ut si quis plus comedat, quam oporteat. Secundo per defectum, ut si quis minus de cibo sumat, quam exigat recta ratio.

Secundo vitium dividi potest in vitium spirituale, & vitium corporale. Obiectum enim vitii est bonum deordinatum. Ex bonis autem deordinatis quædam possidentur modo aliquo spirituali, ut fama, honor, scientiæ, &c. alia vero possidentur, & delectant per corporeum contactum, ut voluptates gulæ, & tactus. Vitia spiritualia sunt, quæ in bona primi generis deordinate tendunt: vitia verò corporalia, quæ versantur inordinate circa bona secundi generis.

Tertio demum ex vitiis quædam dicuntur *radices aliorum*, ut Cupiditas, quam Paullus vocat *radicem omnium malorum*, eo quod, ut peregregie notat D. Thomas, sicut radix trahit & suggerit alimentum toti arbori, sic cupiditas colligendo divitias præbet nutrimentum toti arbori iniquitatis. Quædam verò dicuntur *capitalia*, eo quod sicut

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ficut caput influit vitam, motum, vigoremque aliis membris, & ipsa ducit ac dirigit, itæ quoque ista vitia influant in alia, & ipsa veluti ducant; sic superbia est initium, & origo omnis peccati, quod omne peccatum in eo consistat, ut homo se subtrahat a subiuctione Dei, propriamque voluntatem divinæ anteponat, quod est sine dubio summæ superbiæ. Similiter avaritia, luxuria, gula, pigritia. ira, & invidia, ducuntur, fovent, reguntque agmen vitiorum, & ideo *vitia capitalia* vocantur.

Causæ vitiorum, cum sint variæ, omnes possunt ad duas classes reduci, extrinsecas scilicet, & intrinsecas. Causæ vitii extrinsecæ sunt in primis malignum quidam genius tentans, instigans, & concupiscentiam inflammans. Secundo occasiones & obiecta sollicitantia. Tertio pravi homines, qui verbis, factis, exemplisque alios ad iniquitatem trahunt. Causæ vero interiores vitiorum sunt in primis ignorantia, quæ extinguit lumen rationis dirigentis, sicque nos innumeris offendiculis exponit, non secus ac si quis lucernam extingueret homini in obscuro, lubrico, periculosoque tramite gradienti. Secundo malitia ipsius voluntatis, quæ habens intentionem corruptam circa finem, facile peccat circa media. Tertio passio, quæ sollicitat voluntatem & excæcat rationem. Quarto demum, præcedens peccatum, quod nisi per pœnitentiam deleatur, pondere ad alia trahit.

Peccatum est prepriè actus a vitioso habitu elicitus, & definitur a S. Augustino: *Dictum* vel *factum*, vel *concupitum contra legem æternam*. Dividi posset eodem modo, ac vitium, cuius proles est. Sed præterea varias speciales divisiones habet. Primo enim dividi potest in mortale & veniale, inter quæ id discriminis assignat D. Thomas, quod mortale corrumpat vitæ spiritualis primum principium, scilicet ordinem in finem ultimum. Veniale vero duntaxat peccet contra media, retinendo tamen intentionem & ordinem finis ultimi. Siquidem in peccato mortali homo præfert creaturam Deo; in venialì vero, licet semper Deum omnibus præferat, attamen aliis non ita omnino utitur, sicut ordo finis ultimi exigeret, in quantum vel illis morosius adhæret, vel negligentius incumbit, vel aliquo alio modo minus ordinate ad illa se habet.

Secundo dividitur in peccatum cordis, oris, & operis, non quidem ut in distinctas species, sed ut in tres veluti gradus, quibus acceditur ad consummationem actus vitiosi, qui primo corde concipitur, secundo ore exprimitur, tertio perficitur opere: ut ira primo concipitur corde, secundo contumeliosis verbis se prodit, tertio usque ad facta iniuriosa procedit. Annotat vero D. Augustinus

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lib. 12. de Trinitate, peccatum in corde tribus quoque gradibus perfici, nam primò cogitatione inchoatur, delectatione nutritur, consensu completur,

Tertio dividi potest in peccatum contra Deum, contra proximum, & contra seipsum. Peccatum enim turbat ordinem rationis. Triplex autem est ordo in homine, ad Deum, ad seipsum, & ad proximum. Peccata, quæ lædunt ordinem, quo homo immediatè respicit Deum, ut blasphemia, sacrilegium, &c. dicuntur esse contra Deum. Peccata, quæ turbant ordinem, quem homo tenere debet in propris bonis, dicuntur peccaaa hominis in se ipsum, ut gula, luxuria, &c. Peccata demum, quæ lædunt ordinem erga proximum observandum, dicuntur esse in proximum, ut homicidium, furtum, &c. attamen quia ordo, quem homo habet ad seipsum, & ad proximum, continetur sub ordine ad Deum, ideo omne peccatum est contra Deum.

Porrò in calce articuli, ut deformitas peccati profundius innotescat, non pigebit annotare octo præcipuè modos, quibus peccatum est contra Deum. 1. Deum offendit, ut supremum legislatorem, ejus præcepta contemnendo, & debitam obedientiam denegando. 2. Ut justissimum judicem, cujus judicium non formidat, & indignationem audacissime provocat. 3. Ut testem fidelissimum, non reverendo ejus præsentiam, & in oculis ipsius malè agendo. 4. Vt summum bonum, ei vilem satisfactionem præponendo. 5. Vt amicum & benefactorem, ipsi odium pro amore, injurias pro beneficiis rependendo, imo ejus beneficia convertendo in instrumenta injuriæ, quod est ingratitudinis culmen. 6. Vt supremum Dominum, contra ejus legitimum dominum protervè rebellando. 7. Vt primum principium, a quo deficit & sese subtrahit 8. Demum, ut ultimum finem, ab eo aberrando ac sponte recedendo, sibique eum insigni ejus contumelia finem ultimum in creatura præstituendo.

QUÆSTIO SEXTA

De Virtutibus in particulari.

NUmerosam Virtutum familiam ita distribuit D. Thomas, ut omnes omnino virtutes morales reducat ad quatuor illas principes, quas *Cardinales* vocatas supra memo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

moravimus. Neque enim in moralibus virtutibus ulla esse videtur, quæ non sit alicujusex quatuor cardinalibus vel species, sub ea tanquam suo genere contenta; vel pars integralis, concurrens scilicet ad actum ejus perficiendum; vel demum, ut vocat D. Thomas, *pars potentialis* principali adjuncta, non secus ac potentia suæ essentiæ, ut per eam minùs principales actus perficiantur: sicut essentia per se, quod præcipuum est, præstat, alia vero per suas potentias perficit. Vnde in hac quæstione has quatuor virtutes præcipuas quatuor articulis breviter attingendas suscipimus, in quibus etiam de adjunctis, integratibusque virtutibus dicetur, deque earum speciebus, ut sic omnium moralium virtutum seriem aliquatenusdelibemus.

ARTICVLUS PRIMVS.

De Prudentia, & Virtutibus sub ea contentis.

PRudentia lux agendorum, ars recte vivendi, voluntatis oculus, cæterarum virtutum dux, fons, caput, norma, princeps, definitur a Platone *Scientia felicitatis effectrix*, eo quod ad hunc scopum omnes actiones dirigat; a Cicerone vero, *Rerum expetendarum scientia*, (porro hic sumitur *scientia* non stricte, sed late, pro quavis certa & infallibili notitia) eo quod hujus virtutis munus sit discernere, quid eligi debeat, quidve repudiari. Aristoteles 6. Ethic. cap. 5. aptissime illiam definit *Rectam rationem agibilium*, id est, virtutem rectificantem intellectum ad bene se habendum circa agibilia, seu eligibilia; coincidunt enim. Quippe cum intellectus sit regula & dux appetitus, ut bene hoc munere fungatur, rectèque se habeat ad iudicandum de his, ad quæ appetitus fertur, & ea, quæ decent ac expediunt, præcipiat, eget aliqua virtute, quæ *Prudentia* nuncupatur.

Ex hac Prudentiæ definitione quædam ad pleniorem ejus notitiam deduci possunt. Primò, principium, quo prudentia nititur, esse rectam finis intentionem. Prudentia enim negotiatur circa agibilia & eligibilia, in quibus finis se habet ut principium in speculabilibus: unde, ut conclusionum cognitio cognitionem supponit primorum principiorum, & in ea fundatur; ita tota prudentialis negotiatio circa agibilia fundatur in appetitu recto finis, cui agenda commensurat: ideoque appetitu circa finem corrupto, impossibile est, subsistere prudentiam, sed necesse est, ut degeneret in malignam quandam astutiam. Et quia in humanis ultimus totius vitæ finis est alio-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rum mensura, quamvis ille, qui ad aliquem particularem finem bene ratiocinatur, ut ad victoriam, dicatur secundum quid *prudens*, scilicet in bellicis; attamen ut quis sit simpliciter prudens, necesse est, bene se habeat circa finem ultimum vitæ, ac recte ratiocinetur de rebus agendis per ordinem ad ipsum.

Secundo deducitur, Prudentiam non hærere in universalibus, sed maximè respicere singulares. Vnde qui vacat sublimiorum, universaliumque rerum cognitioni, *sapiens* quidem habetur, non tamen *prudens*, nisi ad singularia descendat, ut observat Aristoteles 6. Ethic. cap. 7. Huius ratio est. Tum qnia prudentia perficit rationem practicam ad regulandas actiones: de ratione autem regulę est, ut applicetur regulandis, ideoque ad prudentiam maxime pertinet applicatio rationis ad singulas actiones. Tum etiam quia prudentia versatur circa agibilia: actio autem est in singularibus, & ideo singularibus maxime attendit prudentialis consideratio.

Verum, cum virtus certa, infallibilisque esse debeat, & aliunde singularia sint maxime incerta, dubitari posset, qua ratione Prudentia possit certo & infallibiliter obiectum suum attingere, si versetur circa singularia. Sed id facile patebit, advertendo, quod licet ratio vix possit certo & infallibiliter attingere quid verum sit in rebus singularibus; potest tamen certis & infallibilibus regulis discernere, quid in quolibet particulari negotio, quantum volveris incerto ac dubio, agere debeat homo, ut secundum virtutem in illo se gerat, vitiique deformitatem vitet. Prudentia non quærit quid verum sit in ipsis rebus particularibus, imo plerumque vir prudens quantum ad hoc errat; sed solum quid amplectendum sit, omnibus expensis secundum exigentiam rei, loci, personæ temporis, &c. Et quantum ad hoc prudentia est certa & infallibilis.

Tertio infertur, proprium Prudentiæ actum esse *Precipere*, seu *Imperare*. Cum enim rectificet rationem practicam, debet illam perducere ad id, quod est perfectum, ultimumque in ratione practica: hoc vero est præcipere, seu imperare. Imperium enim statim infert exsecutionem, quæ est finis rationis practicæ; ideoque cæteri rationis practicæ actus, scilicet consultare, ac de consultatis recte iudicare, censentur imperfecti & steriles, nisi per efficax imperium applicentur ad opus. Vnde præclare notat D. Thomas, perfectionem artis consistere in iudicando, prudentiæ vero in præcipiendo. Et *ideo*, inquit Sanctus Doctor 2.2.quæst. 47.ar.8. *reputatur melior artifex, qui volens peccat in arte, quasi habens rectum judicium*, (quod tamen sequi non curat) quam qui

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

qui peccat nolens, quod procedit ex defectu judicii. Sed in prudentia est è converso: imprudentior enim est, qui volens peccat, quasi deficiens in principali actu prudentiæ, qui est præcipere, quam qui peccat nolens.

Quarto deducitur, Prudentiam aliis virtutibus medium præstituere. Quamquam enim omnis virtus moralis ex se inclinet ad medium in sua propria materia, neque hoc habeat à dictamine Prudentiæ, sed ab ipsa synderesis lumine dictante, vivendum esse secundum rationem, ideoque nec plus, nec minus in unoquoque assumendum, quàm ratio præscripserit, in quo medium virtutis consistit, attamen in quo situm sit illud medium in hoc particulari agibili, v. g. in eligenda comestione; synderesis immediate non præscribit, sed hoc deducere ac determinare ex principiis synderesis pertinet ad prudentiam. Vnde ut notat Cajetanus, prudentia præstituit finem, medumque virtuti non in abstracto, dictando v. g. non esse recedendum à medio rationis in cibis propter delectationem, (ad hoc enim duce synderesi inclinat temperantia) sed in concreto, dictando, ubi sit medium rationis, quod quærit temperantia in hoc particulari actu comestionis.

Verum his circa Prudentiam declaratis, ad pleniorem adhuc hujus virtutis explicationem operæ pretium fuerit, singulas ejus partes, tum integrantes, tum subjectivas, tum potentiales, singulis Paragraphis attingere.

§. I.

De Partibus quasi integralibus Prudentiæ.

OBservat D. Thomas 2. 2. quæst. 48. ar. 1. quod cum triplex distingui possit partis genus, scilicet integralis, ut paries, tectum, & fundamentum respectu domus; subjectiva, quæ scilicet subjicitur toti tanquam species generi, ut bos & leo animali; potentialis, quæ adjungitur toti, per modum potentiæ virtutem ejus participantis, sicut nutritivum & sensitivum dicuntur partes animæ, cujus virtutem inter se dividunt & inadæquate participant, omnes hi partium modi in qualibet Virtute Cardinali distingui possunt, sicque triplex partium genus ei attribui. Vno modo, ad similitudinem partium integralium, non quod ipsa virtus sit aliquid in se compositum, (est enim quælibet virtus una, simplexque qualitas) sed ita ut illæ dicantur *partes integrales* virtutis alicujus principalioris, quas necesse est concurrere ad perfectum illius actum, & sine quibus mancum, defectuosumque censetur opus talis virtutis. Alio modo ad instar specierum sub

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ea, ut sub suo genere, contentarum; nam, ut dictum est in Logica, genus est totum aliquod communne, cujus partes sunt species et subiectæ. Tertio ad instar partium potentialium, ita, ut partes potentiales alicuius principalioris virtutis dicantur aliæ virtutes cum ea connexæ, illique adiunctæ, quæ ordinantur ad aliquos secundarios actus, vel materias, in quibus ratio principalis virtutis plene, perfecte, exacteque non reperitur, quæque proinde totam eius potentiam non adæquant, sed solum aliquam illius particulam sibi vendicant, sicut nutritivum non adæquat totam virtutem animæ vegetativæ, sed solum aliquam illius sibi assumit. Hoc ita constituto in hoc quæritur, quot & quales sint partes integrales prudentiæ.

Partes integrales prudentiæ sunt octo, scilicet, *Ratio, Intellectus, Circumspectio, Providentia, Docilitas, Cautio, Memoria, & Solertia, seu Eustochia.* Has omnes recenset D. Thomas 2.2. quæst. 48. ar. 1. sex quidem primas ex Macrobio, septimam ex Tullio, octavam ex Aristotele: Quarum octo, quinque pertinent ad prudentiam quatenus est cognoscitiva, scilicet Memoria, Ratio, Intellectus, Docilitas & Solertia; aliæ vero tres pertinent ad eam, secundum quod est præceptiva, scilicet Circumspectio, Providentia, & Cautio.

Divisio non posset luculentius declarari, quam ipsis D. Thomæ verbis, qui huius diversitatis rationem ex eo assignat, *Quod circa cognitionem* (practicam, & actus moralis regulativam) *tria sunt consideranda. Primo quidem ipsa cognitio, quæ si sit præteritorum, est Memoria; si autem præsentium, sive contingentium, sive necessariorum, vocatur Intellectus. Secundo ipsa cognitionis acquisito, quæ fit vel per disciplinam,* (discendo scilicet ab alio) *& ad hoc pertinet Docilitas; vel per inventionem,* inquirendo scilicet per seipsum) *& ad hoc pertinet Eustochia, quæ est bona conjecturatio. Hujus autem pars, ut dicitur 6. Eth. est Solertia, quæ est velox conjecturatio medii, ut dicitur 1. Post. Tertio considerandus est usus cognitionis, secundum quod scilicet ex cognitis aliquis procedit ad alia cognoscenda, vel judicanda, & hoc pertinet ad rationem. Rationem autem ad hoc, quod recta præcipiat, tria debet habere. Primo quidem, ut ordinet aliquid accommodum ad finem, & hoc pertinet ad Providentiam. Secundo, ut attendat circumstantias negotii, quod pertinet ad Circumspectionem. Tertio, ut vitet impedimenta, quod pertinet ad Cautionem.* Ergo aptissime assignantur hæ octo partes integrales prudentiæ, de quibus ut quidpiam sigillatim ex Angelico Doctore dicamus.

Memoria hic sumitur; non pro potentia memorativa nuda

nudè sumpta, sed instructa pluribus experimentis, quæ circa negotia præterita facta sunt, vel ab aliis audita, quibus magnopere adiuvatur prudentialis consultatio i, quatenus ex his futura coniectamus. Cum enim, ut ait Aristoteles 6. Ethic. *oportet principia conclusionibus proportionata esse, & ex talibus talia concludere*; per experimentum negotiorum quid in pluribus eveniat discimus, sicque de agendis melius iudicamus. Sed egregie observat D. Thomas 2. 2. quæst. 49. ar. 1. quod cum, ex Tullio lib. 2. Rhetor. memoria non solum a natura perficiatur, sed etiam habeat plurimum artis & industriæ: *Quatuor sunt*, verbis eius utor, *per quæ homo proficit in bene memorando. Quorum primum est, ut eorum, quæ vult memorari, quasdam similitudines assumat, convenientes; nec tamen omnino consuetas, quia ea, quæ sunt inconsueta magis admirantur, & sic in eis animus magis & vehementius detinetur. Ex quo fit, quòd eorum, quæ in pueritia vidimus, magis memoremur. Ideo autem necessaria est hujusmodi similitudinum vel imaginum adinventio, quia intentiones simplices & spirituales facilius ex animo elabuntur, nisi quibusdam similitudinibus corporalibus quasi alligentur; quia humana cognitio potentior est circa sensibilia. Secundo oportet, ut homo ea, quæ vult memoriter retinere, ordinate disponat, ut ex uno memorato* (quasi deducente aptæ compage, ac concatenatione rerum sese excipientium) *facilè ad alia procedatur: unde Aristoteles dicit* lib. de Mem. cap. 3. *A locis videmur reminisci aliquando. Causa autem est, quia velociter ab alio in aliud veniunt. Tertio oportet, ut homo sollicitudinem apponat & affectum adhibeat ad ea, quæ vult memorari; quia quanto aliquid magis fuerit impressum animo, tanto minus elabitur. Unde Tullius dicit in sua Rhetorica; quòd sollicitudo conservat integras similitudinum figuras. Quarto oportet, quod ea frequenter meditemur, quæ volumus memorari. Unde Philosophus dicit* de Mem. cap 3. *quod meditationes salvant memoriam, quia ut ibidem dicitur, consuetudo est quasi natura.* Hæc ille apposite omnino.

Hic obiter nota deductam ex his principiis artem, qua aliqui miro, ut videtur imperitis, memoriæ conatu plurima verba quantumvis barbara ordinatè reddunt, immo ordine inverso. Nempe Animo disponunt seriem aut cellarum, aut hominum, aut aliarum rerum, quarum ordinem frequenti exercitatione probe tenent. His rebus hæc nomina alligant, prodigiosa quadam ac insolita connexione conficta inter nomen & rem, ac multoties id repetunt, dum barbara hæc scribuntur nomina. Ea connexione fit, ut nomen retineant, & eius seriem Hin utrumque facile reddunt.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Intellectus sumitur hic non pro potentia intellectiva, nec pro habitu, quo principia universalia per se nota, tum speculabilia, tum practica, tenemus; sed pro evidenti, ac penetrativa notitia singularis negotii, circa quod versatur electio. Cum enim prudentia concludat aliquid singulare agibile, non sufficit intellectus universalium principiorum, quæ tenent locum majoris, sed præterea necesse est habere cognitionem singularis negotii, quod in consultationem vocatur, ut sit loco minoris: & hæc cognitio dicitur *intellectus*, quomodo etiam qui probè tenet aliquod particulare factum, solet dici *intelligens in illo*.

Docilitas est, qua aliquis sit alienæ institutionis bene susceptivus; ideoque importat, & affectum, & promptitudinem ad discendum. Hæc ad prudentiam summè necessaria est, cui cum prudentia versetur circa agibilia, in quibus sunt infinitæ diversitates, quæ non possunt satis ab uno perspici, homo ad illam eget ab aliis erudiri: præcipuè à sensibus, quos tempus & experientia in agibilibus doctos facere. Vnde, ut ait Aristoteles 6. Ethic. cap. 11. *Oportet attendere expertorum & seniorum, & prudentium indemostrabilibus enuntiationibus & opinionibus, non minus quàm demonstrationibus: propter experientiam enim vident principia*. Hoc autem pertinet ad docilitatem.

Solertia, seu *Eustochia* (pro eodem enim hic usurpantur, quam vis aliquatenus differant) definitur, *facultas subito reperiendi, quod expedit*. Vnde ad prudentiale judicium maximè necessaria est; præcipuè quia plerumque negotia non relinquunt copiam diuturnæ consultationi, nec patiuntur, ut aliorum consilium requiramus.

Ex solertia derivatur *Sollicitudo*, sollicitus enim est quasi *solers citus*. Vnde sollicitudo importat supra solertiam quandam ad cito exsequendum animi applicationem, quæ etiam prudentiam spectat. Vt enim dicit Aristoteles 6. Ethic. cap. 9. *Oportet operari quidem velociter consiliata, consiliari autem tarde*. Sed cum sollinitudo sit adeo commendabilis, nec virtutes inter se pugnent, paradoxum videtur id, quod dicit Aristoteles 4. Ethic. cap. 3. *Quod ad magnanimum pertinet pigrum esse & otiosum*, quod tamen capitaliter sollicitudini opponitur. Verum, ut præclare D. Thomas explicat: *Magnanimus dicitur piger & otiosus, non quia de nullo fit sollicitus, sed quia non est superfluè solicitus de multis, sed confidit in his, in quibus confidendum est; & circa illa non superfluè sollicitatur. Superfluitas enim timoris & diffidentiæ facit superfluitatem sollicitudinis*. Vnde in tantum magnanimitas excludit nimiam sollicitudinem, in quantum excludit timorem & diffidentiam.

Re-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ratio ſumitur hic, non pro facultate inferendi unum ex alio, ſed pro quadam illius facultatis perfectione circa agibilia, ſeu pro bono illius uſu.

Providentia quendam futurorum proſpectum importat; eſt enim *providere* quaſi *procul videre*. Et hæc ad prudentiam neceſſaria eſt, quia eùm prudentia in finem aſſequendum omnia dirigat, id eſt, præſentia agibilia in futurum, debet & futurorum proſpectum habere.

Circumſpectio dicit attentionem quandam vigilantem ad obſervanda omnia, quæ negotium circumſtant, & collationem illorum ad ea, quæ in finem ordinantur, ne quid ex neceſſariis operi deſit.

Cautio denique veluti excubias agit ad præcavenda mala, quæ operi admiſceri poſſunt, & vitanda pericula, quæ rem turbare, vel ex re conſequi poſſunt.

§. II.

De partibus ſubjectivis Prudentiæ, ſeu de illius ſpeciebus.

PArtes ſubjectivæ Prudentiæ ſunt quædam ſpecialiores virtutes, quæ ſub generali ratione prudentiæ continentur, ut ſpecies ſub ſuo genere, de quibus proinde prudentia eſſentialiter & directe prædicantur, ut animal de bove, & leone. Pro illarum explicatione.

Dico 1. Prudentia dividitur tanquam in ſuas partes ſubjectivas, ſeu propriè dictas ſpecies, in Prudéntiam, qua quis ſegit ſe ipſum; & Prudentiam, qua quis multitudinem regit: ſeu in *prudentiam monaſticam*, id eſt, privatam, perſonalem, ac quaſi ſolitariam; & in prudentiam gubernatricem, moderatricemque, qua quis regit corpus politicum ex plurium conventu conflatum.

Declaratur bonitas diviſionis. Cùm enim Prudentia ſit recta ratio agibilium, ibi diverſæ ſunt ſpecies prudentiæ, ubi diverſa ſunt formaliter agibilia; Atqui agibilia circa privatam perſonam & circa multitudinem ſunt diverſa: Ergo pertinent ad diverſas ſpecies prudentiæ. Major patet. Probatur minor. Cum enim agibilium ratio deſumatur ex fine, ſicut concluſionem ratio ex principiis, agibilia in diverſos fines ordinata ſunt formaliter diverſa, ſicut concluſiones ex diverſis principiis illatæ ſunt diverſa formaliter; Atqui agibilia circa propriam perſonam, quæ pertinent ad monaſticam prudentiam, habent pro fine bonum propriæ perſonæ, ſeu privatum: agibilia vero circa communitatem, quæ reſpicit prudentia gubernatrix, habent pro fine bonum publicum totius communitatis: Ergo ſunt formaliter diverſa.

Di-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Dices. Virtus propriè dicta habet versari circa bonum proprium, ut faciat bonum habentum; Atqui prudentia illa gubernatrix non quærit bonum proprium, imò propter commune negligit proprium, ut videre est in optimis principibus & magistratibus: Ergo non est virtus propriè dicta, nec proinde species prudentiæ.

Resp. Cum D. Thomas 2. 2. qu. 47. ar. 10. ad 2. *Quòd ille, qui quærit bonum commune, ex consequenti etiam quærit bonum suum, propter duo. Primò quidem, quia bonum proprium non potest esse sine bono communi vel familiæ, vel civitatis, vel regni. Inde Valerius Maximus de Antiquis Romanis dicit, quòd malebant esse pauperes in divite imperio, quàm divites in paupere imperio. Secundò quia homo, cùm sit par sidomus, vel civitatis, oportet, quòd consideret, quid sit sibi bonum ex hoc, quod est prudens circa bonum multitudinis. Bona enim dispositio partitum accipitur secundùm habitudinem ad totum; quia, ut Augustinus dicit* lib. 3. Confess. cap. 8. *Turpis est omnis pars suo toti non conveniens, vel non congruens.*

Dico 2. Prudentia gubernatrix, seu moderatrix communitatis, dividitur in *Oeconomicam, Politicam, & Militarem.*

Declaratur divisio. Cum enim gubernatrix prudentia respiciat regimen multitudinis, distinguenda est secundùm varias species socialis multitudinis, & fines diversos, in quos tendit; Atqui triplex est species multitudinis, triplexque finis, propter quem convenit: Ergo & triplex distingui debet prudentia gubernatrix. Declaratur minor. Est enim in primis multitudo adunata ad constituendam familiam & ad convivendum, cujus finis est vel educatio liberorum, vel paullo generalius, pacificus, tranquillusque victus, nec dissidiis domesticis turbatus, nec necessariorum inopia molestus, nec possessionum mala administratione in brevi dissipandus: & ad hanc multitudinem regendam, illumque finem procurandum datur prudentia œconomica, cujus est filios rite educari, servis bene uti, possessiones conservare, quæstui legitimo studere. Est autem alia multitudo, non hominum sub uno tectu victuque associatorum, sed plurium familiarum convenientium sub iisdem legibus ad constituendam civitatem, vel regnum, cujus finis est pax, tranquillitasque publica: & ad hanc multitudinem regendam, ac in pace servandam datur prudentia politica. Est demum aliud multitudinis genus ad unum particulare negotium, scilicet victoriam, congregatæ; & hujus multitudinis regula est prudentia militaris.

Prudentia politica dividi præterea potest in *Architectonicam, & Politicam simpliciter dictam*. Prudentia architec-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſtonica eſt, quia, qui præeſt, regit multitudinem, poſſetque ſubdividi in *Monarchicam*, *Ariſtocraticam*, & *Democraticam*, juxtra tres celebres regiminum formas; in quarum prima unicus eſt, qui cæteris omnibus imperat, in ſecunda optimates ſupremum regiminis clavum tenent in tertia populus ſe ipſum regit. Prudentia vero politica ſimpliciter dicta eſt, qua civis pro ſua virili parte collaborat principi, ſeque diſponit, quatenus eſt membrum reipublicæ, in ordine ad bonum publicum; ſeu qua aliis recte convivit in ordine ad bonum publicum.

§. III.

De partibus particularibus Prudentiæ, ſeu de virtutibus et adjunctis.

PArs potentialis ſumitur hic non pro correlativo totius potentialis, de quo diximus in Logica minori; ſed ſecundum analogiam ad diviſionem virtutis rei in quaſdam potentias eſſentiæ adjunctas, in quibus inadæquate reperitur, ſicut ſupra dictum eſt §. 1. Vnde virtutes ille dicuntur *partes potentiales prudentiæ*, quæ illi adjunguntur ac miniſtrant in quibuſdam actibus minus principalibus, nec plene rationem prudentiæ aſſequuntur ſicut ſubjectivæ.

Tres ſunt ejuſmodi partes potentiales prudentiæ, ſeu virtutes adjunctæ, ut ei inſerviant ad actus minus principales circa materiam prudentialem, ſcilicet Eubulia, Sineſis, & Gnome. Ita D Thomas 2. 2. qu. 51.

Declaratur, Ratio practica, quæ dirigitur per prudentiam, tres actus habet circa agibilia, ſcilicet conſilium de agendis, judicium de conſiliatis, imperium applicans conſiliata ad exſecutionem; quorum trium actuum, ut patet, imperium eſt principalior: Ergo neceſſe eſt, prudentiam quidem immediatè reſpicere imperium, ut actum principaliorem; habere vero virtutes ſibi adjunctas, quæ immediatè procurent alios duos actus minus principales, conſilium ſcilicet & judicium. Virtus quæ rectificat conſilium, dicitur à Græcis, *eubulia*, id eſt latine *bene conſiliativa*, ſeu *bona conſultatio*, cui opponitur, *panurgia*, quaſi latine *calliditas*, *vafrities*, ſeu *aſtutia*, quæ malignis conſiliis procurat aſſecutionem finis. Quæ vero rectificat judicium circa conſiliata, duplex eſt. Altera enim de conſiliatis judicat ſecundum communes leges, & hæc dicitur, *ſyneſis*, à verbo *ſymenæ*, quod eſt latine *intelligere*, ſeu, *bene ſentire*, aut ſecundum alios *ſenſate decernere*. *Unde*, inquit D. Thomas,

ſe-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

secundum syneſim dicuntur aliqui ſyneti, *id eſt*, *ſenſati*, *vel* euſyneti, *id eſt*, *boni ſenſus*. Huic opponitur, Aſyneſia, id eſt, *ſtoliditas*, ac *ſtultitia*. Altera demum de conſiliatis, in quibus leges communes deficiunt, judicat ſecundùm altiora principia; ſunt enim quandoque caſus inſoliti, quos aut lex non attingit; aut ſi attingat, patitur tamen exceptionem in illis propter aliquid circumſtans, & ideo neceſſe eſt recurrere ad altiora principia, ut de illis rectum feratur judicium. Virtus, quæ id præſtat, dicitur, *gnome*, quæ licèt apud Græcos ſonet ſimplicem *ſententiam*, ex uſu tamen ſumitur pro aliqua judicii excellentia, importatque quandam animi ſublimem perſpicacitatem altioribus attendentem.

Eubulia, ut de ſingulis quidpiam dicatur, duobus maxime corrumpitur, malo fine, vel malis mediis. Ut enim ait D. Thomas 2. 2. qu. 51. ar. 1. ad 1. *Non eſt bonum conſilium, ſive aliquis malum finem in conſiliando præſtituat, ſive etiam ad bonum finem malas vias adinveniat; ſicut etiam in ſpeculativis non eſt bona ratiocinatio, ſive aliquis falſum concludat, ſive etiam concludat verum ex falſis, quia non utitur convenienti medio*. Requiritur inſuper ad hanc virtutem non ſolum adinventio, ſolerſque excogitatio eorum, quæ ſunt opportuna ad finem, ſed etiam aliarum circumſtantiarum acceſſus, ſcilicet tempus congruum, ut nec nimis tarde, nec præcipiti velocitate conſultatio fiat, modus conſiliandi, ut ſcilicet firmum, conſtanſque ſit conſilium, &c.

Syneſis, cum ſit arbitra & ponderatrix conſiliatorum, eſt maximi momenti in agendis: quippe cùm multi ſint bene conſiliativi, qui tamen de conſiliatis, inventiſque neſciunt recte judicare; Sicut etiam in ſpeculativis quidam ſolerter, ſagaciterque inquirunt, eo quod ratio eorum prompta ſit ad diſcurrendum circa diverſa propter excellentiam imaginationis diverſa phantaſmata facile, aptèque formantis; qui tamen non pollent judicio diſcernente, & quid cuique congruat appoſite dictante, propter defectum intellectus, qui maximè provenit ex mala ſenſus communis diſpoſitione, ut notat D. Thomas 2. 2. quæſt. 51. ar. 3. Ad hanc vero virtutem tria maxime requiruntur. Primo recta virtutis cognoſcitivæ diſpoſitio, ad recipiendas res, ut ſunt in ſe ipſis. Hæc enim comparatur ſpeculo, quod ſi fuerit rectè diſpoſitum, ſpecies rerum fideliter reddit; ſi autem male diſponatur, omnia ſubverſa, diſtortaque repræſentat. Secundò, ut animus non ſit falſis, praviſque judiciis præoccupatus, ſed veris & rectis imbutus. Tertio demum, ut appetitus non ſit vitiis depravatus, nam de eligibilibus maximè judicamus ſe-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

secundum appetitus dispositionem; quippe, inquit Aristoteles: *Qualis unusquisque est, talis ei finis videtur.*

Gnome, cum easdem requirat dispositiones, ac Synesis, insuper exigit quandam animi, judiciique sublimiorem perspicacitem, quæ non solum intentionem legis penetret, ut videat in quibus casibus ab ea sit aliquando recedendum, propter quasdam speciales circumstantias; sed etiam sublimiora juris principia comprehendat, ut juxta ipsa de illis casualibus possit aptè decernere.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Justitia, & Virtutibus sub ea contentis.

JVstitia inter virtutes post Prudentiam prima est. Hæc rerumpublicarum genitrix, custos, ac moderatrix exsistit, legum optimarum parens, perpetuum humanæ societatis vinculum, malorum domitrix, bonorum præsidium, injuriarum propulsatrix, discordiarum arbitra, civitatum anima, humanorum bonorum æqua dispensatrix, &, ut uno verbo dicam, publicus quidam pacis, tranquillitatis, toriusque publici boni thesaurus, ex quo cuilibet, quod sibi congruit, tribuitur. Unde illius elogium est apud Aristotelem lib. 5. Ethic. *Quòd sit præclarissima virtutum, & neque Hesperus, neque Lucifer sit adeo admirabilis*: *cujus*, ut inquit Cicero 1. Offic. *tanta vis est, ut ne illi quidem, qui malefacto & scelere pascuntur, possint sine ulla illius particula vivere. Nam qui eorum cuipiam, qui una latrocinantur, furatur aliquid, aut etiam eripit, is sibi ne in latrocinio quidem relinquit locum. Ille autem, qui Archipirata dicitur, nisi æquabiliter prædam dispertiat, aut occidetur, aut à sociis relinquetur.*

Sumitur Justitia, præcipue in sacris Litteris, paullo latius pro omni virtute, ita ut *vir justus* idem sit, ac omnium virtutum dotibus instructus. Cujus quidem acceptionis ratio est, quia sicut in omni vitio quidpiam injustitiæ reperitur, quatenus vel Deo, vel proximo, vel nobis aliquid debitum subtrahitur, vel indebitum tribuitur; ita in omni virtute aliquid justitiæ relucet, quatenus per eam unicuique, quod æquum est, tribuitur; aut secundum quod omnis virtus in adæquatione cum rationis regula consistit, quæ æquatio, justitia quædam est, secundum quod *justum* idem est, ac *adæquatum*. Sed proprie sumpta Justitia-speciem quandam virtutis constituit, cujus est æqualitatem inter personas diversas, aut inter per-

so-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sonam & aliquid gerens munus personæ, constituere, quæque proinde semper est ad alterum.

Hoc modo sumpta Justitia definitur, *Constans & perpetuæ voluntatis jus suum unicuique tribuendi*; quæ definitio à Juristis desumpta est, reduciturque à D. Thoma ad hanc exactiorem formam: *Justitia est habitus, secundùm quem aliquis constanti & perpetua voluntate jus suum unicuique tribuit*. *Habitus* tenet locum generis; cæteræ particulæ proprios characteres justitiæ exprimunt. Hæc enim in hoc tota versatur, ut unicuique, quod suum est, rependat. Verum ut huic definitioni, ac justitiæ notioni major lux afferatur.

Ex hac definitione habetur primo. Justitiæ objectum formale esse Jus; materiam vero, res illas, in quibus jus constitnitur, puta venditiones, emptiones, distributiones, &c. Sumitur autem jus tripliciter. Primo regulative, pro lege determinante, quid ex justitia unicuique tribuendum sit, & sic sumptum jus dividitur in *positivum, naturale, divinum, humanum, civile, canonicum*, &c. Secundò sumitur jus quasi fundamentaliter, pro potestate in lege fundata, qua nobis aliquid vindicamus; & sic sumptum describitur: *Legitima potestas ad rem obtinendam, vel ad aliquam functionem, aut quasi functionem, cujus volatio constituit injuriam*. Tertio sumitur jus formaliter & propriè, prout idem est, ac *justum*, seu *æquale ad alterum*. Quamvis autem his tribus modis sumptum jus pertineat ad justitiam, attamen primo modo pertinet ut regula, secundo modo ut quid præsuppositum, tertio vero modo ut proprium objectum. Justitia enim facit æqualitatem ad alterum, quæ æqualitas reguiatur à lege, & fundatur in potestate, qua aliquis sibi rem debitam, id est, suam facit.

Habetur secundo, medium Justitiæ esse, non solùm medium rationis, sed etiam medium rei. Medium rationis dicimus *Adæquationem rei cum ratione*; medium vero rei *Adequationem rei cum re*. Primum ergo medium faciunt cæteræ virtutes morales, adæquando operationem regulæ rationis, nec curando an res rei adæquatur: ut temperantia non curat, an res, quibus vescimur, sint aut inter se, aut ad alterum adæquatæ, sed quod ipsa comestio sit adæquata rationi. At vero justitia non solùm attendit medium rationis, ut scilicet operatio adæquetur rationi, sed etiam medium rerum, puta æqualitatem dati & accepti.

His circa Justitiam declaratis, ad plenjorem illius explicationem superest, ut singulas ejus partes, scilicet integrales, subjectivas, & potentiales sigillatim attingamus.

§. I.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. I.

De Partibus integralibus justitiæ, nec non de ejusdem speciebus. seu partibus subjectivis.

PArtes integrales, & subjectivas Justitiæ sub uno titulo comprehendimus, quod pauca admodum de primis dicenda occurrant. Duplex assignatur pars integralis justitiæ, scilicet, declinare à malo, & facere bonum. Verum observandum, quod bonum & malum sumuntur aliquando in communi & generaliter: & hoc modo facere bonum & declinare à malo, non sunt partes integrales justitiæ, sed ad omnem virtutem pertinent. Sed aliquando bonum & malum specialius sumuntur, prout sunt ad alterum, sub qua ratione aliquis dicitur *maleficus*, eo quod injuste malum alteri inferat, aut *beneficus*, eo quod bonum alteri procuret: & hoc modo faeere bonum & declinare à malo, quatenus scilicet sunt ad alterum, sunt partes integrales justitiæ.

Hujus vero divisionis ratio est, quia partes integrales alicujus virtutis sunt, quæ ad integritatem actus illius faciunt. Actus autem justitiæ, ut patet ex ejus definitione, est, unicuique jus suum tribuere, seu medium æqualitatemque ad alterum facere. Manifestum est autem adhoc, ut æqualitas ad alterum perfectè statuatur, duo concurrere debere. Primo ut bonum fiat, seu, ut quòd alicui debetur, tribuatur. Secundo ut arceantur nociva & injuriosa, quibus bonum illud jam constitutum violaretur: Ergo partes integrales justitiæ sunt & bona facere & mala arcere.

Quantum ad partes subjectivas, Justitia universaliter sumpta dividitur in Commutativam, Distributivam, & Legalem, tanquam in species suas. Prima est partis ad partem. Secunda totius ad partes. Tertia partium ad totum.

Declaratur Divisio. Cum proprium Justitiæ munus sit, æqualitatem inter aliqua constituere, ut scilicet unusquisque alteri reddat, quod ipsi debetur, juxta diversas habitudines eorum, inter quæ ponitur æqualitas, diversæ statuendæ sunt species Justitiæ: Atqui hujusmodi habitudo est tantùm triplex: Ergo triplex quoque statuenda est species justitiæ. Declaratur minor. Cum enim homines constituant inter se societatem aliquam polliticam, quæ est quoddam corpus morale, triplex est habitudo inter homines, non secus, ac inter membra corporis naturalis. Primo enim homo dicit habitudinem ad alium ho-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

hominem, tanquam ad compartem corporis politici, cui tenetur rependere quod suum est: & hoc respicit Justitia Commutativa, cujus est statuere æqualitatem inter duos æquales homines in veuditionibus, emptionibus, commutationibus, à quibus & nomen traxit, contractibus cæterisque officiis, quibus pars parti obligatur. Ad hanc spectat Justitia punitiva, ut à Magistratu exercetur, hæius enim est æquare pœnam cum offensa. Secundò respublica, seu corpus illud politicum ex hominibus tanquam membris constitutum, dicit habitudinem ad singulas suas partes, quibus debet aliquid rependere pro cuiusque conditione, largiendo per magistratus, & eos, qui reipublicæ præsunt de publicis bonis unicuique pro meritis: hoc respicit Distributiva Justitia, ad quam spectat æqualitatem facere in distributione dignitatum, honorum, honorumque communium. Tertio tandem quælibet hujus politici corporis pars dicit habitudinem reciprocam ad totum, cui aliquid vicissim debet, ut scilicet talem se exhibeat pro sua virili parte, qualem decet, & bonum tius convenit: & hoc respicit Legalis Justitia, cuius æqualitatem statuere in officiis, quæ bonus civis impendere tenetur erga rempublicam.

Cæterum, licet omnes istæ species iustitiæ respiciant æqualitatem, attamen non eodem modo illam constituunt. Nam iustitia quidem Commutativa respicit & constituit æqualitatem quasi quantitatum, seu ut vocant *Arithmeticam*, quæ in hoc consistit, ut tantum detur, quantum acceptum est, v. g. si quis tres nummos mutuos accepit, tres nummos creditori rependere teneatur. Cum enim hæc iustitia sit inter partes, quæ sunt omnino inter se æquales, non est alia ratio, cur una det alteri, nisi quia accepit ab ea: vel quod illius est, retinet, ideoque tantam quantitatem reddere debet, quantam accepit, in quo consistit æqualitas quantitativa. At vero Iustitia Distributiva non attendit æqualitatem quantitatum, sed æqualitatem proportionum, seu, ut vocant *Geometricam*, quæ in eo sita est, ut unicuique detur iuxta merita, seu, ut servetur eadem proportio inter præmia data, quæ est inter merita accipientium, ut si habenti sex gradus meritorum dentur tres nummi; habenti duodecim gradus meriti, dentur sex nummi. Eadem enim est proportio trium ad sex, quæ sex ad duodecim. Huius vero modi procedendi in iustitia distributiva ratio est, quia ratio dandi est habitudo partium ad totum, Unde cum non omnes partes eandem habitudinem dicant ad totum, sed quædam sint in eo principaliores, non omnes idem debent recipere à toto, sed quælibet iuxta dignitatis meritique sui proportionem, Justitia vero Legalis attendit ad æqualitatem ali-

quam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ex utraque prædicta temperatam; quatenus enim
ullibet pars dat toti, v. g. quilibet civis civitati, juxta
roportionem virium suarum, quæ non in omnibus eæ-
em sunt, videtur servate æqualitatem proportionis;
ed quatenus quælibet pars in reddendo toti non debet
ttendere, quid reddat alia; nec proinde debet servare
roportionem inter id, quod alia dat, & id, quod ipsa
ependit, sed quælibet nulla habita ratione aliarum dare
ebet quantum potest & ab ea exigitur, sic videtur esse
uædam æqualitas quantitatum s seu *Arithemetica*.

Legalis Justitia dividitur in *Legalem justitiam specialiter*
dictam, & *Epukiam*: seu in eam, quæ in operationibus
d verba legis attendit; & eam, quæ ubi lex deficit pro-
ter speciales quasdam circumstantias à legislatore non
prævisas, omissis verbis legis attendit legislatoris inten-
ioni.

Declaratur. Cum enim Justitia Legalis id procuret, ut
quælibet pars tribuat toti, quod debet secundùm leges;
aliquando debitum illud recte regulatur per verba legis,
ut fieri solet in casibus ordinariis; & respectu hujus debiti
reddendi lecum habet Justitia Legalis simpliciter dicta.
Aliquando tamen quidam casus insoliti & à legislatore
non prævisi occurrunt, in quibus si verba legis servaren-
tur, aperte iretur & contra bonum commune, quod est
finis legis, & contra mentem legislatoris: v. g. Lex est,
ne laicus sacra vasa contractet, quæ si ad litteram serva-
retur, dum furentes Hæret ci irrumpunt in Ecclesiam,
nullo alio præsente nisi laico, sine dubio, iretur contra
bonum à legislatore intentum, scilicet mysteriorum reve-
rentiam. Ad hos casus ordinatur sublimior quædam justi-
tiæ species à Græcis dicta, *epukia*, Latini *Æqui-*
tatem reddunt, cuius munus est in insolitis casibus,
prætermissis legis verbis, quid iuxta legislatoris intentio-
nem æquum sit, statuere. Et hæc iustitiæ species dirigi-
tur per Gnomen, quam superius diximus, non iudicare
de agendis secundum leges communes, sed secundum al-
iora principia.

Verum non pigebit hic monere, hanc iustitiæ partem,
ne deficiat, egere magna discretione, perspicacitate, ac
sublimitate iudicii non secus, ac de Gnome supra diximus:
& quod præcipuum est, diligenter cavendum, ne ob ali-
quod particulare bonum legis præceptum dimittatur. Cum
enim legis exacta, literalisque observatio sit magnum,
publicumque bonum, non debet ob quamvis utilitatem
prætermitti, præcipue ob privatum commodum, sed so-
lum ob insignem, evidentemque causam, eo quod nempe
non possit observari sine præiudicio boni à legislatore ma-
gis intenti. Unde peccavit Saul contra epukiam, præ-

ter-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

termittendo exactam, litteralemque exsecutionem mandati, quo jubebatur interficere omnes Amalecitas, rege ad pompam triumphi, & grægibus ad sacrificium, reservatio; melior enim erat exacta obedientia, quàm sacrificium & triumphi apparatus. At vero David esuriens panes epiikia, sine culpa panes propositionis comedit, quamen lex solis Sacerdotibus ad cibum permittebat; quia vita hominis est majus bonum, magisque à Deo legatore intentum, quàm ceremonialis observantia.

Circa Justitiam, ut exercetur in Judiciis publicis, quæri solet, an Judex teneatur judicare secundum allegata probata, etiam contra propriam scientiam.

CONCLUSIO.

JUdex tenetur judicare juxta allegata & probata, etiam contra propriam scientiam. Ita S. Thomas 2.2. quar. 2.

Probatur eius ratione. Judicare pertinet ad iudicem secundum quod fungitur publica potestate; Atqui publica potestas non attendit ad privatam scientiam, sed ad id quod publicè constat depositione testium, secundum formam iuris facta: Ergo non ad suam privatam scientiam sed ad hanc publicam probationem attendere debet Judex, iuxta illud Deuteronomii 19. *In ore, duorum, triumstabit omne verbum.*

Obi. 1. illud Exodi cap. 23. *Non suscipies vocem mendacii, nec sequeris turbam ad faciendum malum, nec in judicio, plurimorum ac graviores sententiæ, ut à recto devies.*

Resp. Mendacium non esse suscipiendum, cum constet esse tale. At depositio testium, quæ secundum formam iuris refelli nequit, publice mendax non habetur, sed vera censetur. Aliis verbis cavetur, ne iudex iniquis accedat sententiis, quæ scilicet legi palam repugnant, etiam si plures in eas eant; at non ut privatam scientiam publicæ probationi anteponat.

Instabis. Homo in iudicando tenetur se conformare divino iudicio; Sed iudicium Dei est secundum veritatem: Ergo homo eam sequi debet, non falsam testium depositionem.

Resp. Cum S. Thoma 2.2. quæst. 67. ar. 2. ad. 2. Deum iudicare propria potestate, ac informari propria scientia. At iudex publica iudicat authoritate, quæ attendit ad publica testimonia, non ad privatam cuiusque scientiam; unde iudex nequit punire, quæ ipse punienda novit; sed solum, quia publice probata sunt.

Urgebis. Agere contra propriam scientiam est agere contra conscientiam; Sed iudex non debet agere contra con-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

conscientiam: Ergo nec iudicare contra propriam scientiam.

Resp. Scientiam iudicis, ut iudex est, esse eam, quæ iuridicis probationibus nititur; & ideo in hypothasi non aget contra eam scientiam, qua regulari debet in eo actu, nec proinde contra conscientiam.

Dices. Jus naturæ non est violandum propter ius positivum; Sed si iudex eum, quem certo novit esse innocentem capitalis criminis, qui tamen testibus reus convincitur, morti addiceret, violaret ius naturæ: Ergo eum condemnare non debet.

Resp. S. Thomas 2. 2. quæst. 64. ar. 6. ad 3. *Quòd judex si scit aliquem innocentem esse, qui falsis testibus convincitur, debet diligentiùs examinare testes, ut inveniat occasionem liberandi innoxium, sicut Daniel fecit. Si autem hoc non potest, debet cum superiori judici relinquere judicandum. Si autem nec hoc potest, non peccat secundum allegata sententiam ferens: quia ipse non occidet innocentem, sed illi, qui eum afferunt nocentem.* Itaque in hypothesi, quod iudicet, testes sequi debet: nec refert exinde consequens inconveniens, quia si iudici sic liceret iudicare iuxta proprium arbitrium, ac publicis non stare probationibus, pejora sequerentur: tenetur tamen, quantum potest, abeo abstinere iudicio. Vnde si sit supremus iudex, cui ius gratiæ competat, tenetur pœnam relaxare; si inferior, rem ad superiorem remittere. At si neutrum fieri queat, quod vix contingit, an potius teneatur officium deponere, alia quæstio est ad Theologos morales spectans.

§. II.

De partibus potentialibus Justitiæ, seu de Virtutibus ei adjunctis.

NUmerosus virtutum comitatus adiungitur Justitiæ. Cum enim eius sit æqualitatem constituere in operationibus ad alterum, plures actiones sunt, in quibus hæc æqualitas exacte observari nequit, quæ proinde non ab ipsa Justitia, sed à virtutibus ei adiunctis regulantur. De illis ergo ut speciatim aliquid attingamus.

Virtutes, quæ adiunguntur Justitiæ, quæque proinde partes eius potentiales habentur, sunt octo, scilicet *Religio*, *Pietas*, *Observantia*, *Veritas*, *seu Veracitas*, *Gratitudo*, *Justitia vindicativa*, *Liberalitas*, *Amicitia*. Ita S. Thomas 2. 2. quæst. 80.

Declaratur ex D. Thoma ibidem. Virtutes adiunctæ Justitiæ sunt, quæ cum aliquatenus cum ea conveniant, in

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in quantum sunt ad alterum, deficiunt tamen à perfecta ratione illius; Atqui octo enumeratæ virtutes, etsi cum justitia conveniant, quatenus sunt ad alterum, ac rectificant voluntatis operationes in reddendo debito alteri, ut de se patet; deficiunt tamen a perfecta ratione illius: Ergo sunt habendæ pro adiunctis iustitiæ. Declaratur minor. Cum enim ratio iustitiæ in eo sita sit, ut reddatur alteri secundum æqualitatem, quod ipsi debetur, dupliciter virtus ad alterum potest à iustitiæ ratione deficere, uno modo ex parte æqualitatis, quam non exacte facit; alio modo ex parte debiti, quod non est rigorosum & perfectum. Virtutes, quæ deficiunt à rigorosa iustitia ex parte æqualitatis sunt in primis Religio, quæ solvit quidem debitum Deo, sed non æquale. Secundo Pietas, quæ debitum cultum parentibus rependit quidem, non ita tamen exsolvit, quin sempre remaneamus obligati, ut dicit Aristoteles 8. Ethic. cap. 16. Tertia Observantia, quæ virtuti, dignitatique in altero exsistenti debitam reverentiam exhibet, sed non plene ad æqualitatem attingit, quia, ut inquit D. Thomas ex Aristotele 4. Ethic. cap. *Non potest secundum æquale præmium recompensari ab homine virtus.*

Ex parte vero debiti eæ virtutes deficiunt à rigorosa iustitia, quæ reddunt alteri id, quod ipsi debetur, non quidem debito rigoroso, ac legali, ad quod scilicet reddendum lex ipsa compellat; sed debito quodam morali in sola honestate morum fundato. In quo quidem debito duplex est gradus. Quoddam enim debitum ita est ad honestatem servandam necessarium, ut sine eo talis honestas esse non possit: & ad hoc debitum reddendum ex parte debentis ordinatur Veritas, seu Veracitas, qua quis talem in dictis & factis exhibet aliis, qualis est. Ex parte vero eius, cui debetur, ordinantur duæ virtutes, scilicet Gratitudo, seu gratia, qua vicem rependimus pro acceptis beneficiis; & Vendicatio, qua pro malis illatis servato legitimo ordine pœna auctori infligitur. Est autem aliud debitum morale minus necessarium, sine quo morum honestas stare potest: & ad hoc redendum debitum ordinatur virtus, Amicitia scilicet, qua dictis, factisque quis se alteri gratiosum amabilenque exhibet; & Liberalitas, qua ultro bona sua aliis moderate largitur. De his omnibus, ut verbo dicamus.

In primis Religio *à relegendo* dicta, ut vult Cicero, eo quod ea, quæ sunt Divini cultus, relegat & inculcet; vel secundum Augstuinum a *reeligendo*, quod per eam reeligimus Deum, quem per peccatum amiseramus; vel tandem, ut etiam deducit idem Augustinus, a *religando*, eo quod nos uni vero Deo liget ac iungat: Definitur à Cicerone

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Virtus, quæ superiori cuidam naturæ, (quam divinam vocant euram, cæremoniamque, vel cultum affert: seu melius secundum Theologos, Quæ debitum cultum Deo tribuit, tanquam primo rerum omnium principio; cultum, inquam, cum quadam submissione, ac propriæ dependentiæ protestatione, tum interioribus actibus, tum exterioribus signis. Hujus virtutis actus sunt, primò Devotio, quæ est quædam promptitudo & alacritas voluntatis ad ea, quæ Dei sunt, ac ad ipsius cultum spectant. Secundò Oratio, quæ est petitio decentium à Deo, seu desiderii coram Deo explicatio ad aliquid ab eo impetrandùm. Tertiò Adoratio, quæ est honor externo corporis gestu exhibitus. Quarto Oblatio, quæ res sensibiles Divino cultui mancipat, cujus sacrificium quædam species est, superadd.tque simplici oblationi immutationem rei, quæ offertur, ad protestandum Dei in omnia summum dominium. Quintò Votum, quod propriè significat, non solùm simplex propositum, sed promissionem, qua homo se Deo ad aliquid præstandum obligat. Sextò Juramentum, quod est invocatio Divini testimonii, seu attestatio Divini nominis ad fidem faciendam, Setimò tandem Laus Divini nominis, quæ per sermonem Dei excellentiam dilucidat.

Pietas definitur a D. Augustino lib. 83. qq. quæst. 83. ex Cicerone. *Virtus, per quam sanguine conjunctis, patriæque benevolis officium, & diligens tribuitur cultus*. Unde primo respicit patrem, & matrem tanquam conjùnctiores. Secundo patriam, quæ nos, parentesque continet. Tertio consanguineos, quibus ratione parentum conjungimur.

Observantiam definit ex eodem Cicerone S. Augustinus, *Virtutem, per quam homines aliqua dignitate antecellentes, cultu quodam & honore dignantur*. Hæc inter virtutes maxime necessaria ad servandam subordinationem inter homines, in primis quidem respicit personas, quæ nobis ex officio præsunt, scilicet superiores; sed præterea extenditur ad omnes, virtute, sapientia, dignitate, aut aliqua alia dote veneratione digna insignes. Comprehendit autem varios gradus pro merito Personarum, quas respicit, sed præcipue obedientiam respectu superiorum, quæ nos ad eorum implenda mandata exactos efficit.

Veritas, seu Veracitas, est virtus, qua nos tales dictis, factisque exhibemus, quales re ipsa sumus. Hæc virtus non modo ad humanum convictum omnino necessaria est cum, sine illa nulla fides stare possit, sed etiam adeo efficax ad conciliandum aliorum amorem, ut adnotante Aristotele Rhetor. 2. cap. 4. etiam eos, qui vitia sua ingenue fatentur amemus.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Gratitudo definitur ex Cicerone, *Virtus; in qua amicitiarum, & officiorum alterius memoria, remunerandique voluntas continetur*. Hujus virtutis tria munera recenset D. Thomas. Primò beneficium agnoscendum. Secundo pro eo gratias agere. Tertiò retribuere loco & tempore pro facultate recipientis.

Vindicatio definitur à Cicerone, *Virtus, per quam vis, aut injuria, & quidquid obscurum est, defendendo, aut ulciscendo propulsatur*. Hæc virtus magna cautela indiget, cùm ab ea in vitium facilis, lubricusque sit gradus. Ejus enim munus est módum statuere in rependendis injuriis, quæ repensio in primis si fiat animo nocendi alteri, etiam qui injustè nobis nocuit, manifestè est contra charitatem, cuius est velle, ac procurare bonum etiam inimicis. Præterea si fiat propria privataque authoritate, est vitiosa, quia vindictæ exsecutionem Deus sibi reservavit, juxa illud: *Mihi ut dicta, & ergo retribuam*, & ideo non pertinet ad privatas personas, sed ad ipsum Deum, & ad eos, qui locum Dei tenent in republica, apud quos resideret publica authoritas, quique ob id gladium portant, ut ait Apostolus. Unde hujus virtutis objectum est vindicta à legitimo judice requisita, non animo nocendi, sed vel studio repetendi honorem injustè ablatum, vel amore illius honestatis, quæ splendet in punitione malefactoris, cui per se convenit & debetur pœna; sicut benefactori gratia; ut sic servetur ordo, in quantum qui per culpam ab ordine recti prolapsus est, ad illum per pœnam suo modo revocatur. Attamen quemadmodum virginitas conjugali continentiæ præstat, ita & condonatio injuriæ præ virtute vindicationis longè commendatur. Non enim tenemur iniuriarum propriarum ultionem prosequi, ideoque ad exemplum Salvatoris eas ultro remittere laudabilius est, si nihil exinde mali emergat.

Liberalitas est virtus, qua homo fit pecuniarum, aliarumque rerum pecunia æstimabilium bene profusivus. Quippe in tali largitione excessus esse potest vel nimia parcitate, vel immoderata prodigalitate; ideoque, ut decenter fiat, eget virtute liberalitatis. Ad hanc virtutem tres cautiones exigit Cicero. Prima est: *Ne obsit benignitas, & iis ipsis, quibus benignè videbitur fieri, & cæteris*. Secunda, *Ne benignitas maior sit, quam facultas*. Tertia, *Ut beneficium non sine delectu tribuatur*. Ut enim ait Eunius,

Benefacta male locata, malefacta arbitror.

Amicitia duobus modis sumi potest. 1. Strictius, pro affectu quódam benevolo ad alios, qui est cum reciprocatione.

2. La-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

2. Latiùs; pro affabilitate, qua aliquis in exteriori conversatione ad omnes sese amicabiliter habeat. Primò modo amicitia videtur magis aliquid consequens virtutem, quàm virtus, ut dicit D. Thomas 2. 2. quæst. 23. ar. 3. ad 4. Nam, ut ipse ait ibidem, *non habet rationem laudabilis, & honesti, nisi ex obiecto, secundùm quod scilicet fundatur super honestatem virtutum*. At secundò modo amicitia constituit specialem virtutem. *Cùm enim*, ut ait 2. 2. quæst. 114 ar. 1. *Virtus ordinetur ad bonum, ubi occurrit specialis ratio boni, ibi oportet esse specialem virtutem. Bonum autem in ordine consistit. Oportet autem, hominem convenienter ad alios homines ordinari in communi conversatione, tam in factis, qàm in dictis, ut scilicet ad unumquemque se habeat ut decet: & ideo oportet, esse quandam specialem virtutem, quæ hanc convenientiam ordinis observet. Et hæc vocatur amicitia, seu affabilitas.*

ARTICULVS TERTIUS.

De Temperantia, & Virtutibus sub ea contentis.

UT Prudentia rationem *in* agendis regit, Justitia voluntatem in operationibus ad alterum perficit, sic Temperantia illam partem appetitus nostri, quæ *concupiscibilis* dicitur, moderatur. Unde ordinem ipsarum potentiarum secuti, postquam de duabus primis virtutibus egimus, nunc dicendum de Temperantia, ac de Fortitudine deinceps articulo sequenti.

Temperantiæ elogia nemo unquam omnia complectetur. Hæc optima generis humani commensalis est, corporis & animæ salus, honestatis, dignitatisque homini supra pecudes videx, delectationum noxiarum rigida propulsatrix, innocentium verò æqua dispensatrix & veluti sal, quo conditæ sapiunt, & à putredine præservantur, pasbonum importunissimarum domitrix: *In qua*, ut ait Ambrosius 1. Offic. cap. 43. *maximè honesti cura, decorisque consideratio spectatur & quæritur*, quam Græci, *Sophrosynem*, quasi *servatricem* Prudentiæ; à Pythagora verò, *Robus animæ*; à Socrate, *Fundamentum virtutis*; à Platone, *Omnium bonorum ornamentum*. Dupliciter sumi potest. Primò paullo latius pro animi moderatione actiones omnes ad quandam temperiem reducente: & sic non una virtus est, sed modus quidam in omni virtute imbibitus. Secundo specialiter, pro illo habitu, quo temperatè nos habemus in usu delectabilium sensibilium:

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

& sic specialem virtutem constituit inter alias cardinales repositam.

Definitur Temperantia a Cicerone lib. 2. de Invent. *Rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi* (qua parte scilicet rapitur ad sensibiles voluptates) *firma & moderata dominatio*. Paullo latius vero 5. Tusculan. *Moderatrix omnium commotionum*. Ab Aristotele 3. Ethic. cap. 13. *Mediocritas in voluptatibus corporalibus*; seu Virtus, secundum quam modus ponitur in perceptione voluptatum corporalium, id est, ad corporis conservationem pertinentium, quales sunt voluptates tactus & gustus. Ut enim ibidem observat Aristoteles, cum duo genera sint delectationum, quatenus quædam ad animum pertinent, ut delectatio honoris, scientiæ cupiditas, discendi studium; quædam vero ad corpus, ut delectatio cibi, & potus, primæ ad temperantiam proprie non attinent, sed solum secundæ, scilicet corporales ac sensibiles. Imo in corporalibus cum quædam sint, in quibus aliquid spiritualitatis relucet, quæque proinde soli homini propriæ sunt, ut delectatio, quæ percipitur ex florum, pulchrarumque rerum, aspectu, ex musico concentu, ex suavitate odorum, hæ non pertinent directè, ac primario ad temperantiam, sed solum illæ, quæ pure corporeæ sunt, quæque corporeo contactu percipiuntur, nobisque cum pecudibus communes sunt, scilicet voluptates gustus & tactus, quas idem Aristoteles vocat *serviles & belluinas*.

Verum pro luculentiori hujus virtutis explicatione, aliquid de partibus ejus tum integralibus, tum subjectivis, tum potentialibus est attingendum.

§. I.

De Partibus Integralibus & Subjectivis Temperantiæ.

UT a partibus integralibus Temperantiæ incipiamus, duas assignat D. Thomas *Verecundiam, & Honestatem*. Vercundia ex Damasceno est timor turpis actus, confusionisque ex illo provenientis. Non est propriè virtus, sed potius quædam passio, bona tamen ac laudabilis. Nam timere turpitudinem exprobrationemque eam consequentem est bonum, eo quod fundetur in amore boni honesti. Unde verecundia non cadit, nec in pessimos, nec in optimos: in pessimos quidem, quia turpia non amplius apprehenduntut mala, nec proinde ex illis afficiuntur timore: in optimos vero, quia cum longe sint ab omni actu turpi, nihil in se habent, de quo verecundentur.

Ho-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Honestas sumitur dupliciter. Primo obiective, pro ipsa scilicet pulchritudine ac formositate spirituali rei petita ex commensuratione ad regulas rationis; in quo sensu D. Augustinus lib. 83. qq. quæst. 30. dicit, *Honestatem voco intelligibilem pulchritudinem*. Cujus vim incredibilem ad incendendos animos celebrans Cicero lib. 2. Tuscul. *Sumus*, inquit, *natura studiosissimi, appetentissimique honestatis: cujus si quasi lumen aliquod aspexerimus, nihil est, quod, ut eo potiamur, non parati simus & ferre & perpeti.* Hoc modo sumpta honestas non est pars temperantiæ, sed omnis virtutis obiectum. Secundò formaliter pro amore talis pulchritudinis spiritualis; & sic sumpta specialiter pertinet ad temperantiam, ut pars eius integralis.

Ratio, cur verecundia & Honestas ponantur partes integrales temperantiæ, reddi potest ex D. Thoma 2. 2. qu. 143. ar. 1. *quia Temperantia inter virtutes vindicat sibi quendam decorem, & vitia intemperantiæ maximè turpitudinem habent*. Unde ut animus perfecte firmetur in huius virtutis actu, necesse est, ut turpitudinem, exprobrationemque refugiat, quod dt per verecundiam, quæ proinde, ut ait Ambrosius lib. fie Officiis, cap. 45. *facit fundamenta temperantiæ*; decorem vero, pulcritudinem spiritualem in moderationem corporalium voluptatum, ut sidus quoddam in tenebris, præclarius fulgentem amet & amplectatur, quod fit per honestatem.

Partes subiectivæ Temperantiæ, seu species eius, quatuor enumerantur; Abstinentia, Sobrietas, Castitas, & Pudicitia.

Ratio huius divisionis est ex eodem D. Thoma, quia species alicuius virtutis attenduntur iuxta diversitatem formalem materiæ, circaquam versatur. Est autem Temperantia circa illas delectationes sensibiles, quæ ad naturæ conservationem pertinent, quæ dividuntur in duo genera. Quædam enim ordinatur ad conservationem individui per nutrimentum; & in his quantunm ad cibum est Abstinentia, quantum verò ad potum Sobrietas Quædam vero ordinatur ad conservationem speciei per generationem, & in his quantum ad principalem actum est Castitas; quantum vero ad quosdam actus præambulos, aut circumstantes, ut sunt oscula, tactus, amplexus, aspectus libidinis incentivi, est pudicitia. De his ut speciatim dicamus.

Abstinentia est virtus moderatrix cupiditatum, voluptatumque, quæ circa esculenta versantur. Ad quam veram mensuram taxetur modus in cibis constituendus, lucuienter explicat S. Augustinus lib. de Moribus Ecclesiæ cap. 2. his verbis: *Habet vir temperans in huiusmodi rebus vitæ regulam in utroque testamento firmatam; ut eorum*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nihil diligat, nichil per se appetendum putet; sed ad vitæ hu-ius, atque officiorum necessitatem quantum satis est usurpet, utentis modestia, non amantis affectu. Et lib. 10. Confess. *cap.* 31. *Hoc me*, inquit., *docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam.*

Sobrietas est virtus moderatrix affectus & usus cuiuscumque potus inebriare valentis. Ad hanc enim virtutem spectat, non solum valetudini corporis consulere in moderatione talis potus, sed specialiter mentis serenitati præcavere.

Si autem quæras, cur sobrietas censeatur specialis virtus abstinentia distincta, cum cibus & potus eodem modo delectent, ac nutriant? Resp. cum D. Thoma 2. 2. quæst. 149. ar. 2. quia ubi est speciale bonum rationis, ibi specialis constitui debet virtus illius boni custos. Cum igitur potus inebrians speciali modo aliis alimentis minimè communi bonum rationis perturbet, eius organum subvertendo, ideo specialem exigit virtutem, à qua eius usus temperetur.

Castitas est virtus moderatrix illius concupiscentiæ, quæ est circa actum propagandæ speciei destinatum. Hæc virtus tam excellentior est, ac pulchrior, quanto ille affectus est insolentior, fortior, ac rationis minus audiens. In illa enim ob deprælarius elucet ordo vigor, imperiumque rationis supra insanientem appetitum. Dividitur in castitatem specialiter dictam, & Virginitatem. Castitas specialiter dicta est, quæ solum coercet impetum ad delectationes illas illicitas, licitas vero moderatur, ut fiant fine, modo, tempore, aliisque servandis servatis: potestque dividi in Iuvenilem quæ legitimas nuptias exspectat; Coniugalem, quæ nuptiis moderate utitur; & Vidualem, quæ pro illo statu se continet. At vero Virginitas est heroica quædam castitas ita concupiscentiam domans, ut ne licitarum quidem voluptatum experientiam voluntariam ei concedat, ut sic abdicatis omnibus carnis illecebris, ac delectationibus, curisque ex illis consequentibus, Divinis commodius, liberius, expeditiusque animus vacet. Vnde ad Virginitatis virtutem tria requiruntur. 1. Integritas corporis, omnis voluntariæ delectationis, quæ ex actu generationis causatur expers. 2. Propositum mentis ab hac delectatione perpetuo abstinere se eligentis. 3. Bonus finis, propter quem talis carentia quæ de se nullam honestatem dicit eligatur. Unde S. Augustinus lib. de Virginit. cap. 8. *Nec non*, inquit, *hoc in Virginibus prædicamus, quod virgines sunt* (id est fœcunditatem omnem abdicant, spontaneamque sterilitatem corporis eligunt) *sed quod Deo dicatæ pia continentia virgines sunt*, id est, in finem religionis & divini cultus à nuptiis se abstinet. Pu-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Pudicitia est virtus moderatrix quorundam actuum minùs principalium ad prædictam concupicentiam pertinentium, ut sunt oscula, tactus, aspectus, amplexus, sermones lascivi, &c. Non est tamen iuxta D. Thomam speclalis virtus á castitate distincta, sed solùm eadem castitatem exprimens, quatenus versatur circa circumstantias aliquas. Siquidem omnes illi actus libidinosi antecedentes, concomitantes principaliorem, eadem regula, ob eundem finem, ac eodem modo à ratione coercentur. Dicitur autem *Pudicitia* á pudore, eo quòd de his actibus, etiam dum licitè fiunt, honestus animus maximè verecundetur, tum quòd minùs rationi subiaceant; tum quòd in eis homo ad conditionem brutorum proximùs accedat.

§. II.

De Partibus potentialibus Temperantiæ.

Cum proprius character virtutis Temperantiæ sit appetitum refrænare ac coercere, ne prorumpat immoderate in hæc sensibilia bona, in quæ propendet, principalis quidem virtus, quæ nomine *Temperantiæ* intelligitur, id, quod in hac materia præcipuum est ac difficillimum sibi moderandum assumit, tanquam proprium obiectum, delectationes scilicet ad individui conservationem & speciei propagationem pertinentes, quarum adtrahendum affectum, turbandamque rationem insignis est vehementia. Quæ vero virtutis affectuum nostrorum impetum minùs ex se vehementem coercent ac moderantur, habentur pro partibus potentialibus Temperantiæ, seu pro virtutibus ei adiunctis.

Hæ vero virtutes adiunctæ tres enumerari possunt, scilicet, Continentia, Mansuetudo, Modestia. Cuius divisionis ratio est, quòd cum temperantia versetur circa difficiliores motus appetitus retinendos, eæ virtutes tanquam minus principales ei adiunguntur, que modetationem adhibet in aliqua minus difficili materia, & appetitum prorumpentem in quedam bona minùs efficacia ad ipsum rapiendum refrænant. Hoc verò tripliciter contingit. Uno modo in ipsis motibus voluntati commotæ ex impetu passionis; eam propter connexionem voluntas nata est moveri, ac sollicitati motibus appetitus sensitivi: & ad hoc ponitur continentia, ex qua fit ut licet homo immoderatas passiones patiatur, voluntas tamen non vincatur, Alio modo in montibus appetitus paullo vehementioribus, ac rationem conturbantibus, quales sunt motus iræ, appetitusque vindictæ; qui licèt non ita diuturni, importuni, & illecebrosi sint, ac motus libidinosi, subi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

to tamen impetu rationem obnubilant, voluntatemque fortiter impellunt: & pro his moderandis ponitur Mansuetudo. Tertio modo hæc refrænatio fieri potest in motibus pacatioribus, ac rationi vicinioribus, quales sunt amor excellentiæ, gestus corporis, &c. & pro his ponitur Modestia, quæ hic paullo generalius usurpatur pro moderatione cujuscumque motus sive interioris, sive exterioris, in quo & vehementia minor exsistit, & cum ratione major connexio relucet. De his ut sigillatim dicamus.

Continentia hic sumitur, non generaliter pro retractione appetitus ab eo omni, in quod immoderate tendit, nec pro virtute appetitum alibidinosis delectationibus coercente, quo pacto coincidit cum castitate; sed specialiter pro habitu residente in voluntate, eamque adversus passionum insurgentium impetus ita obfirmante, ut quantumvis intumescant, non trahatur ab illis in pravum consensum. Hæc non censetur perfecta, sed solùm dimidiata virtus: quia virtutis est opus perfectum facere, quod tamen continentia non facit. Hæc enim obfirmat quidem voluntatem contra rebellantes passionum motus, non tamen eos, ne immoderatè insurgant, coercere sufficit; ideoque non plene subjicit appetitum rationi, sed solum ex duobus principiis, quæ concurrunt ad actum, principalius, scilicet voluntatem, in officio continet; minus principale vero insanire permittit.

Mansuetudo est virtus iræ moderatrix. Verum quia ira duo sunt, motus iræ, ac vindicta inflicta, hæc virtus duas sub se continet: alteram, qua interiorem iræ motum moderatur, & ad illam redigit mediocritatem, quæ rationi congruit; & hæc retinet nomen commune Mansuetudinis, vocaturque præterea *Mititas*, seu *Lenitas*. Alteram vero, quæ externam vindictam, seu pœnam ob injuriam infligendam temperat, quantum justitia sinit, vocaturque *Clementia*. Hanc definit Seneca, *Temperantiam animi in potestate ulciscendi*; seu *Moderationem aliquid ex pœna debita remittentem*. *Quod*, inquit D. Thomas 2. 2. quæst. 157. ar. 3. ad 3. *provenit ex quadam dulcedine affectus, qua quis abhorret omne illud, qui potest alium contristare*.

Modestia, prout hic paullo latius sumitur, definiri potest. *Virtus, qua quis in motibus internis & externis, exteriorique apparatu modum conditioni suæ consonum tenet*: unde dicitur *modestus*, quasi *modum tenens*, aut *no modo stans*. Dividi potest in Humilitatem, Studiositatem, Modestiam morum, Eutrapeliam, & Modestiam cultus. Hujus divisionis ratio est, quia ea, in quibus moderandis mediocris tantum difficultas exsistit, quæque proinde po-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ponuntur objectum modestiæ, sunt quatuor. Primùm est motus animi ad quandam excellentiam, & circa illud ponitur Humilitas, cujus est ita moderari appetitum, ut in affectu, amoreque excellentiæ suam sortem non excedat. Secundum est desiderium eorum, quæ pertinent ad cognitionem, & circa illud ponitur Studiositas, que opponitur Curiositati, efficitque, ut appetitus moderate se habeat in discendo. Tertium autem pertinet ad corporales motus & actiones, ut scilicet decenter & honeste fiant, tam in his quæ serio, quam in his, quæ ludo aguntur. Pro serius ponitur modestia morum, cuius est debitam gravitatem apponere gestibus, nutibus, aliisque motibus exterioribus. Pro ludicris vero ponitur Eutrapelia, cuius est temperatam festivitatem, lepiditatemque miscere in ludis iocis, aliisque, quærelaxandi animi gratia fiunt. Quartum demum pertinet ad exteriorem cultum & apparatum; & circa illud versatur modestia cultus, cuius est in exteriori ornatu modum statuere, ut & fastus vitetur & decorum tamen observetur.

ARTICULUS QUARTUS.

De Fortitudine, Virtutibusque sub ea contentis.

Superest, ut de fortititudine dicamus, quæ irascibile appetitum perficit, ac rationi commensurat. Hec virtus, licet nobis ordinem potentiarum observantibus ultimo reponatur loco, dignitate tamen Temperantiam antecedit, quippe cum sit Heroum propria dos, ac præcipuum decus, oppressorum opitulatrix, publici boni munimentum, virutum omnium armigera, *quarum*, inquit Valerius Maximus lib. 3. cap. 2. *ponderosissima vis & efficacissimi lacerti in fortitudine consistunt*.

Definitur à Cicerone 2. de Invent. *Considerata periculorum susceptio & laborum perpessio* vel ut habet 4. Tuscul. *Scientia perferendarum rerum*; seu *Affectio animi impatiendo, ac perferendo summe legi parens sine timore* vel, ut idem ibidem habet ex Chrysippo, *Costitutio stabilis judicii in iis rebus, que formidolosæ videtur, subeundis & repelendis*. Ab Aristotele verò 3. Ethicorum cap. 9. *Mediocritas inter timorem & presidentiam constituta*, id est, Virtus, quæ in metu & audacia moderandis posita est. Quemadmodum Temperantia est appetitus impetum, quo in bona sensibilia irruit, frænare, & ad mediocritatem reducere; sic proprius Fortitudinis character est, eum in malis arduis ac periculis ita confirmare,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ut non succubat, nec à bono rationis recedat, sed prout recta ratio ibet, sese habet.

Huic virtuti duo actus assignantur, *aggredi* scilicet & *sùbstinere*. Primus admirabilior, splendidor, honorabiliorque videtur; sed secundus ut difficilior, sic præstantior est, & in quo veræ, germanæquæ virtutis opera impensius adhibetur. Ratio est, quia aggressio iræ, audaciæque stimulis incitatur, & excellentiæ cuiusdam, quæ in hoc actu, relucet, illecebris nutritur, & spe victoriæ confortatur, ne deficiat; ab ipso verò periculo satis reprimitur, ne immoderato impetu, nimiaque animositate irruat: At vero in subsistinendo animus his omnibus solatiis, subsidiisque destitutus sola virtutis firmitate, ne succumbat, fulcitur; solo boni honesti amore stabilitur, solo rationis vigore erigitur. Adde præterea, quod aggressio fit repentino impetù, respicitque malum absens; perpessio vero durabili conatu cum præsente malo luctatur.

Quantum ad partes Fortitudinis, nullæ subiective illi assignantur, sed ipsa censetur species atoma, eo quod circa materiam admodum specialem versetur, id est, circa mortis pericula adeunda, maximosque dolores subsistinendos. Partes vero quasi integrales quatuor habet, scilicet Magnanimitatem, Magnificentiam, patientiam, & perseverantiam. Cum enim duos actus habeat, scilicet aggredi animosè, & constanter subsistinere, ut primus integrè, perfecteque siat, duo requiruntur, scilicet magnitudo quædam animi, quam præstat Magnanimitas, & magnorum externe exfecutio, quæ pertinet ad Magnificentiam. Vt vero malá prefecte subsistineantur, duo etiam concurrere debent. Primo, ut animus magnitudine mali non frangatur; & hoc pertinet ad Patientiam. Secundo, ut diuturnitate eiusdem mali non fatigetur; & hoc pertinet ad Preseverantiam.

Porro eædem virtutes prædictæ, quæ, dum attingunt materiam fortitudini propriam, versantur circa gravissima pericula, habentur quasi partes integrales fortitudinis; in quantum versantur circa pericula minoris momenti, sunt distincte virtutes, fortitudini adiunctæ tanquam partes eius potentiales. Vnde ut de illis quidpiam speciatim dicamus.

Magnanimitas, ut ex ipsa voce patet, est quædam animi magnitudo, & quasi dilatatio, seu exstensio ad magna & ardua; ideoque definiri potest, Virtus inclinans ad magna & heroica in omni genere virtutum. Vnde idem obiectum, quod ut bonum ad specialem virtutem attinet sub ratione magni, ardui, sublimisque ad Magnanimitatem trahi potest. Imo quia honorabilia quæcumque ad vir-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

virtutem attinet, ideo non in ſolis virtutibus, ſed in aliis honorabilibus rebus, quæ vel virtutis materiæ eſſe poſſunt ut dignitates ac funtiones; vel eiuſdem virtutis quadantenus præmia ſunt, ut honor, fama, gloria, &c. magnitudinem convenientem operari pertinet ad magnanimitatem.

Huius vero virtutis characteres & munia cum præclarè deſcribat Ariſtoteles 4. Ethic. c. 7. & 8. non abs re fuerit quædam ex illo hic apponere. Primus ergo Magnanimi character eſt, *Dignum ſe magnis exiſtimare*, ſuppoſito tamen merito, alioquin, ut obſervat Ariſtoteles, non magnanimitas erit, ſed ſtoliditas. ſecundus, *Magnis honoribus, & qui à viris probis deferuntur, moderate delectari: illos vero, qui à vulgo, & ob res parvas, deferuntur, contemnere*: quippe cum ſint infra eius meritum. Tertius, *In proſperis & adverſis æquanimem, ac moderati miſe præ-lere*: Magnanimus enim de celſitudine animi ſui utriuſque fortunæ viciſſitudines, tanquam de cœlo nubes, deſpicit, proindeque illis non movetur. Quartus eſt, *Querimundum ac ſupplicem non eſſe*: Hoc enim animi dejecti, oppreſſique indicium eſt. Quintus, *Accepta beneficia comulatus reddere*: Nam magnanimus dare mavult, quam accipere, quia illud melius, maiuſque eſt. Sextus, *Vix quemquam rogare*. Tum quia paucis eget, eaque, quæ ab homnibus dari poſſunt, non magni facit. Tum quia non vult aliis debere. Septimus, *Ad magnas mægnum ſe præbere: erga mediocres vero moderatum*, ut Deum ſilicet imitetur, *qui humilia reſpicit, & alta a longe cognoſcit*. Octaus eſt, *in amore & odio, dictis & actis apertum eſſe*: Timentis enim eſt, & declaritate, honeſtateque illorum, quæ agit diffidentis, latere velle. Nonus eſt, *Non meminiſſe malorum & injuriarum*: Quippe, inquit Ariſtoteles, *Viri magnanimi non eſt memorem eſſe, præſertim vero malorum, ſed ea potius pro nihilo putare*. Decimus eſt, *Non multis ſe ingerere, ſed ceſſatorem & cunctatorem eſſe, niſi ubi de magnis agitur*; Magnanimus enim ſtudet magnis, quæ rata ſunt. Vndecimus, *Non facili admirari*: nichil enim eſt magnum eſt. Duodecimus, *Motum tardum habere, vocem gravem, orationem ſtabilem ac ſedatam. Neque enim*, inquit Ariſtoteles, *feſtinare ſolet is, qui paucis rebus ſtudet, neque vehementer contendit, cui nichil magnum eſſe videtur. Propter has cauſas autem & vox acuta, & celer ingreſſus eſſe ſolet.*

Si vero quæras, qua ratione ſtare poſſint hæc omnia cum virtute humilitatis, cui è diametro videtur opponi? Reſpondeo ex D. Thoma 2. 2. quæſt. 129. art. 5. *Quod in homine invenitur aliquid magnum, quod ex dono*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Dei possidet, & aliquis delectus, qui competit ei ex infinitate naturæ. Magnanimitas ergo facit quod homo se magnis dignificet, secundùm considerationem bonorum, quæ possidet ex Deo. Sicut si habet magnam virtutem animi, magnanimitas facit, quod ad perfecta virtutis opera tendat. Et similiter dicendum de usu cujuslibet alterius doni, puta scientiæ, vel exterioris fortunæ. Humilitas autem facit, quod homo seipsum parvi pendat secundùm considerationem proprii defectus. Similiter magnanimitas contemnit alios, secundùm quod deficiunt à donis Dei; non enim tantùm eos appretiatur, quòd pro eis aliquid indecens faciat. Sed humilitas alios honorat, & superiores æstimat, in quantum in eis aliquid inspicit de donis Dei. Ex quo concludit, *quòd magnanimitas & humilitas non sunt contraria quamvis in contraria tendere videantur, quia procedunt secundùm diversam considerationem.*

Ex hac S. Thomæ doctrina haberi potest, has duas virtutes, Magnanimitatem, & Humilitatem, etsi è diametro opponi videantur, mirum in modum tamen consentire, habeique posse, ut duos polos, quibus vita præclara & optima verti debet, Nempe dum recogitamus, quam ex nobis nihil simus, quamque nihil nobis debeatur, innasci debet affectus quidam modestus, ex quo, ut ex fonte quodam, effunditur moderatio in omnia vitæ officia, qua de manu Dei læti & grati suscipimus etiam minima beneficia, qua leniter & placide subtractionem eorum ferimus, qua forte nostra contenti vivimus, qua ferocientem arrogantiam radicitus extirpamus. Sed rursus cum in mentem venit, ad quam magna nos vocaverit Deus, quam capacem & amplum animum nobis indiderit, quam modica sint hæc peritura comparatione bonorum æternorum, ad quæ geniti sumus, emergit alius quidam excelsus, ac splendidus affectus, ex, quo, ut proprio fonte, effunditur quidquid germanæ magnitudinis splendet in actionibus, quo humana despicimus, ad ampla & illustria erigimur, servilis abjectique animi labem expungimus, in omnibus nos Deo Patre dignos Filios exhibere conamur.

Magnificentia, ut ipsum nomen sonat, est magnarum rerum factiva. Unde differt a Magnanimitate, quod illa quidem animum ita obfirmet, ut tendat constanter ad ardua & sublimia: illa vero ipsum roboret in exsecutione magnarum rerum. Ciceroneam definit lib. 2. de Invent. *Rerum magnarum & excelsarum cum animi amplæ quadam & splendida propositione cogitatio, atque* (quod ei principalius competit) *administratio*. Porro cum res illæ exteriores splendidæ, ac magnæ, sine magnis sumptibus constare nequeant, magnificentia versatur circa magnos

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

gnos sumptus, roboratque animum, ne metu impensarum in exsecutione deficiat.

Patientiam definit Cicero, *Honestatis, aut utilitatis causa, rerum arduarum, ac difficilium voluntaria & diuturna perpessio*. Hujus enim virtutis munus est sic obfirmare animum, ut in rebus molestis perpetiendis non succumbat, nec nimium dejiciatur, aut à bono rationis recedat. Verum cum dilatio magni boni affligat animum, eique molesta sit, exspectatio quoque bonorum futurorum ad patientiam attinet, quæ ob id etiam Longanimitas nuncupatur.

Perseverantia definitur, *In ratione bene considerata stabilis & perpetua permansio*. Cum enim animus non solum gravitate molestarium frangatur, sed etiam diuturnitate cujuscumque ardui fatigetur, præcipue quia & ipse instabilis est, ac vicissitudinis amans, eget quadam virtute, qua roboretur, ac stabiliatur in arduis diuturnis; & hæc est Perseverantia.

An sit actus fortitudinis in quibusdam casibus sibi ipsi mortem inferre, olim inter Antiquos celebris quæstio fuit, quæ modo nulla esse potest inter Christianos, cum lege divina vetitum sit homicidium, ac qui seipsum occidit, homicida manifeste sit. Unde S. Augustinus de Civit. Dei lib. 1. cap. 20. *Restat*, inquit, *ut de homine intelligamus illud, quod dictum est, Non occides; nec alterum: Ergo neque te; neque enim aliud, quàm hominem occidit, qui seipsum occidit*. At quæri potest, an etiam naturali rationi, proindeque fortitudini in ordine naturali spectatæ, id repugnet.

CONCLUSIO.

LEgi naturali repugnat occisio sui ipsius; nec proinde actus fortitudinis esse unquam potest, sed furoris, aut ignaviæ.

Probatur prima pars contra Stoicos tribus S. Thomæ rationibus 2. 2. qu. 65. art. 5. Primo: *Quælibet res naturaliter se ipsam amat, & ad hoc pertinet, quòd conservat se in esse, & corrumpentibus resistit, quantum potest: Ergo quod aliquis seipsum occidat, est contra inclinationem naturalem, & contra charitatem, qua quilibet debet se ipsum diligere, proindeque contra naturalem legem & charitatem.*

Secundo. *Quælibet pars id quod est, est totius. Quilibet autem homo est pars communitatis. Unde in hoc, quod seipsum interficit, injuriam communitati facit*. Ea ratione utitur Aristoteles 1. Ethic. cap. ultimo.

Tertio. *Vita est quoddam donum divinitus homini attri-*

bu-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

butum, & Dei potestati subjectum; & ideo qui seipsum vita privat, in Deum peccat. Sicut qui alienum servum interficit, peccat in dominum cujus est servus; & sicut peccat ille, qui usurpat sibi judicium de re sibi non commissa. Quam rationem naturali lumine ipse Cicero perspexit, ac in somnio Sciopionis sic exprimit: *Plus omnibus retinendus est animus in custodia corporis, nec injussu ejus à quo ille est vobis datus, ex hominum vita migrandum ne munus humanum assignatum à Deo defugisse videamini.* Eadem ratione usus est Plato in Phædone.

Secunda pars sequitur ex prima. Nam cum virtutis actus consistat in commensuratione ad regulam, seu legem, actus naturali legi repugnans, quæ est morum in ordine naturali spectatorum regulæ, non ad virtutem, sed ad vitium pertinet. Cum itaque occisio sui ipsius repugnet legi naturali, nec ad fortitudinem, nec ad aliquam virtutem spectare potest; sed vel ad furorem, cùm quis impotenti concitus impetu in hoc facinus prorumpit. Aut si sedato animo fiat, ad fugienda quædam mala, quæ quis ferre nequit, ad ignaviam pertinet. Vt factum Democriti, qui seipsum sponte inedia peremit, ut decrepitæ senectutis incommoda effuggeret. Item Lucretiæ, quæ se gladio peremit, ut illata stupri infamiam dilueret. Attici Pomponii, qui insanabili morbo laborans, itidem inedia sponte periit. Catonis, qui se occidere maluit, quam Cæsari victori subesse, &c. Ut enim ait S. Thomas 2. 2. quæst. 64. ar. 5. *Quod aliquis sibi ipsi inferat mortem, ut vitet mala, habet quidem quandam speciem fortitudinis, propter quod quidam seipsos interfecerunt, æstimantes seipsos fortiter agere. Non tamen est vera fortitudo, sed magis quædam mollities animi non valentis mala sustinere.*

Objic. 1. Homicidium naturali legi repugnat, quatenus est contra justitiam; Sed qui se occidit, sibi non est injurius, cùm volens id faciat; volenti enim non fit injuria. Ergo id non repugnat legi naturali.

Resp. Cum S. Thoma quæst. cit. ad 1. *Homicidium est peccatum, non solum quia contrariatur justitiæ, sed etiam quia contrariatur charitati.* Vnde peccat; qui se occidit, non quod in seipsum injustus sit, sed quod contra naturalem charitatem agat. At ex eodem ibid. & quæst. 59. ar. 3. ad 2. aliunde etiam peccat contra justitiam, quatenus injuriam facit, non sibi proprie, sed civitati, cujus pars est, & Deo, cujus est servus & creatura. Sicut de Christiano fornicante ait Apostolus, Deo esse injurium, quia Templum Dei, id est, proprium corpus Deo per baptismum consecratum, violat.

Instabis. Licet vitare majus malum, minore malo; ut mem-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

membrùm amputare, ad salvandum corpus; Sed quandoque homo per occisionem sui ipsius vitat majus malum, ut miseram vitam, insaniam, stuprum, &c. Ergo ei licet seipsum perimere ad vitanda hujus vitæ pejora morte mala. Imo ad adeundam feliciorem vitam, ut ille Cleombrotus Ambraciota, qui ut citius ad beatorum cœtum perveniret, cum nihil ei accidisset adversi, è muro se in Mare abiecit, lecto Platonis libro de Immortalitate Animorum, aut potiùs cuiusdam Hegesiæ, quo hujus vitæ mala, & alterius bona ita pathetice describebat, ut prohibitus sit à rege Ptolemæo illa in Scholis dicere, quod multi his auditis mortem sibi ipsis consciscerent, ut refert Tullius 1. Tuscul.

Resp. Cum S. Thoma quæst. cit. *Quod bono constituitur Dominus sui ipsius per liberum arbitrium; & ideo licite potest de seipso disponere, quantum ad ea, quæ pertinent ad hanc vitam, quæ hominis libero arbitrio regitur. Sed transitus de hac vita ad aliam feliciorem non subjacet libero arbitrio hominis, sed potestati divinæ; & ideo non licet homini seipsum interficere, ut ad feliciorem transeat vitam.* Itaque, inquit Cicero Tuscul. 1. *Vir sapiens lætus quidem ex his tenebris in lucem illam*, alterius nempe vitæ, *exaudit. Nec tamen illa vincula carceris ruperit: (leges enim vetant) sed tanquam à magistratu, aut aliqua potestate legitima, sic à Deo evocatus, atque emissus exibit. Vetat enim dominans in nobis Deus, injussu hinc nos suo demigrare.* Hæc ille, & præclare quidem.

Similiter, ut pergit S. Thomas, *nec cuiquam licet se occidere, ut quaslibet miserias præsentis vitæ evadat. Quia ultimum malorum hujus vitæ est mors: & ideo interre sibi mortem ad alias hujus vitæ miserias evadendas, est majus malum assumere ad minoris mali vitationem. Nec etiam licet seipsum interficere propter aliquod peccatum commissum. Tum quia in hoc sibi homo maxime nocet, quod sibi adimit necessarium pœnitentiæ tempus. Tum etiam, quia malefactorem occidere non licet, nisi per judicium publicæ potestatis. Similiter non licet mulieri seipsam occidere, ne ab alio corrumpatur: quia non debet in se committere crimen maximum, quod est sui ipsius occisio, ut vitet minus crimen alienum. Non enim est crimen mulieris per violentiam violatæ, si consensus non adsit, quia non inquinatur corpus, nisi de consensu mentis, ut Lucia dixit. Similiter nulli licet seipsum occidere ob timorem, ne consentiat in peccatum: quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona, vel ut vitentur mala, præsertim minora & minus certa. Incertum enim est, an aliquis in futurum consentiat in peccatum. Potens enim est Deus hominem quacumque tentatione superveniente liberare à peccato.*

Di-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Dices. Samson seipsum interfecit, ut habetur Jud. 16. qui tamen connumeratur inter Sanctos. Hebræ 11. Apollonia sponte in rogum irruit. Pleræque Christianæ feminæ tempore persecutionis seipsas occiderunt, ut Pelagia cum filiabus, quas S. Ambrosius lib. 3. de Virgin. memorat, ut impudicos persecutores fugerent, in altum fluvium irruisse. Item Razias quidam 2. Machab. 14. seipsum interfecit, *eligens nobiliter mori potius, quam subditus fieri peccatoribus, & contra natales suos injurias agi*.

Resp. Cum S. Thoma loco cit. & S. August. de Civit. cap. 21. hæc facta fuisse interiori quodam Spiritus Sancti instinctu: nec enim aliter excusari possent. Et quidem de Samsone ita censendum. Item de iis feminis, quas Ecclesia, ut sanctas colit. De Razia vero, cum ejus facinus eo instinctu factum non constet, *Magnum fuit*, inquit S. Augustinus Epist. 61. *nec tamen bonum*. Quippe fortitudinis speciem, non rectitudinem habuit: unde, ut ipse ait: *Scriptum est, quòd voluerit nobiliter mori: sed non quid ideo sapienter*;

Repones. Potest homo manifesta adire pericula, ex quibus, evidenter videt, se non emersurum, propter bonum publicum: Ergo seipsum etiam interficere, saltem propter bonum publicum.

Resp. Nego consequentiam. Nam qui adit pericula, non seipsum interficit, sed cum id exigit officium & virtus, actionem per se bonam facit, cui per accidens adjungitur ejus mors ab alia causa illata. Porrò non est contra virtutem, sed ei congruit, recte operari etiam propriæ vitæ periculo. At propter nullum bonum licet male facere, ut facit, qui jus in propriam vitam usurpat, seipsum perimendo.

ARTICULUS QUINTUS.

De Connexione Virtutum.

PRimates illæ quatuor virtutes, quæ à nobis singulis Articulis explicatæ sunt, aliquando sumuntur ab Authoribus pro quibusdam generalibus conditionibus ad quodcumque perfectum virtutis opus concurrentibus, ita ut discretio pertineat ad Prudentiam, rectitudo ad Justitiam, moderatio ad Temperantiam, firmitas animi ad fortitudinem. Et in hoc sensu manifestum est, illas virtutes esse connexas. Tum quia perfectum virtutis opus debet esse discretum, rectum, moderatum, & stabile. Tum etiam quia firmitas animi non habet laudem, rationemque virtutis, si sit sine moderatione, rectitudine, & discretione. Et eadem ratio est de aliis. Sed præterea eadem

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dem virtutes ſumi ſolent magis proprie pro ſpecialibus habitibus, quorum quilibet ſibi proprium vindicat objectum, circa quod affectum rectificet. De virtutibus illis hoc modo ſumptis egimus præcedentibus Articulis, & nunc de iiſdem quæritur, utrum ſint connexæ, ita ut una ſine altera non poſſit haberi.

Obſervandum, quod virtutes in duplici ſtatu haberi poteſt, perfecto ſcilicet, & imperfecto. Virtus in ſtatu imperfecto dicit aliquam inclinationem in nobis exiſtentem ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, ſive talis inclinatio ſit à natura, ſive ex aſſuetudine; ſed quæ inclinatio ſit, vel debilis & crebris obnoxia tentationibus; vel fortis quidem, ſed per prudentiam, quæ eſt virtutum moralium anima, non ſatis regulata. Exemplum primi eſt in eo, qui incipit virtutem colere. Talis enim poſt unum, aut alterum actum, ſentit quidem in ſe inchoari virtutis habitum, ſed qui adhuc tener eſt, & ad plenæ virtutis maturitatem non attingit. Exemplum ſecundi eſt in eo, qui vel naturali pronitate, vel longa aſſuetudine in bono cujuſdam virtutis ſolidatus, prudentiæ diſcretione hunc affectum non regit. Id videre eſt in Paullo nondum à Chriſto vocato, qui Moſaicæ legis obſervationibus bonis, & piis imbutus, ſummo religionis zelo ees propugnabat, & bene. Poſtea vero propalato Evangelio culpabilis ignorantiæ tenebris involutus, amiſſo prudentiæ regimine, laudabilem zelum in pernicioſum furorem commutavit. Virtus in ſtatu perfecto eſt, quæ utraque iſta dote præſtat, perfecta ſcilicet ſubjectione ad prudentiam, & ſtabili firmitate contra omnes tentationes; ſeu, ut definit D. Thomas' *quæ inclinat in bonum opus bene agendum*.

CONCLUSIO.

Virtutes morales in ſtatu quidem imperfecto non connectuntur invicem, bene tamen in ſtatu perfecto.

Prima pars conceditur ab omnibus, & manifeſte patet. Videmus enim etiam in hominibus perditiſſimis aliquod imperfectæ virtutis veſtigium relucere; eumque, qui injuſtus eſt, aliquando temperatum ſe præbere in voluptatibus, vel fortem in periculis.

Secunda vero & præcipua pars receptiſſima ſemper doctrina fuit, tum apud Patres Eccleſiæ, tum apud antiquos Philoſophos, licet eam Scotus negaverit.

Probari autem poteſt primo authoritate: Tum D. Ambroſii ſuper Lucam cap. 6. *Connexæ*, inquit, *ſibi ſunt, concatenatæque virtutes, ita ut, qui unam habeat, plures*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ves habere videatur. Tum S. Augustini 6. de Trinit. cap. 4 *Virtutes*, inquit, *quæ sunt in anima humana, nullo modo separantur ab invicem*. Tum Gregorii 21. Mor. dicentis: *Quod una virtus sine aliis aut omnino nulla est, aut imperfecta*. Unde Cicero 2. Tuscul. *Si unam*, inquit, *virtutem confessus es te non habere, nullam necesse est te habere rum.*

Probatur 2. ratione D. Thomæ 1. 2. quæst. 65. ar. Perfecta virtus esse nequit sine perfecta prudentia; Sed perfecta prudentia secum importat omnes virtutes morales: Ergo virtutes morales invicem ita connexæ sunt, ut una sine omnibus perfecte haberi non possit. Maior patet. Nam prudentia est regula virtutis moralis, quæ dicitur *Habitus electivus prout prudentia dictaverit*, qua proinde remota omnis bona inclinatio imperfecta est, ut patet in zelo Paulli ante conversionem, in generositate Alexandri, in constantia quorundam Hæreticorum. Minor vero probatur. Principium, quo fundamentaliter nititur perfecta prudentia, est appetitus perfecte rectificatus circa fines; Sed appetitus non potest esse perfecte rectus circa fines, nisi adsint omnes virtutes morales: Ergo nec perfectam fundare prudentiam. Minor patet. Nam omnes virtutes concurrunt ad integram appetitus rectitudinem, quæ proinde claudicat, si unica deficiat. Maior vero declaratur. Prudentiam enim, ut supra dictum fuit, est recta ratio agibilium; Atqui sit recte affectus ratio non potest esse recta circa agibilia, nisi appetitus circa fines: Ergo prudentia fundamentaliter nititur appetitu perfecte rectificato circa fines. Declaratur minor. Quia agibilia, seu eligibilia dependent ab intentione finis, sicut in speculativis conclusiones dependent à principiis: nam sicut adhæremus conclusionibus propter principia, ita & eligimus agibilia propter intentionem finis: Ergo sicut ratio non potest recte se habere circa conclusiones, nisi intellectus bene se habet circa principia, ita & in practicis eadem ratio recta esse non potest circa agibilia per prudentiam, nisi appetitus bene se habeat circa fines per alias virtutes, quæ rectificant eius intentionem, quælibet circa proprium bonum.

Responderi potest cum Scoto, Prudentiam non esse unicum habitum, sed plures partiales. Unde potest esse prudentia particularis perfecta circa castitatem, sine prudentia circa materiam iustitiæ.

Sed contra. Nam (præterquam quod falsum est, habitum prudentiæ multiplicari, iuxta multiplicationem materiæ aliarum virtutum) quælibet virtus perfecta necessario exigit prudentiam fundatam in appetitu circa om-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

omnem materiam moralem rectificato : Ergo nulla reſponſio. Probatur antecedens. Iudicium enim prudentiale circa materiam cuiuſcumque virtutis poteſt corrumpi à quocumque pravo affectu : Ergo ut tale iudicium ſit perfectum, virtuſque per ipſuu regulata cenſeatur perfecta, debet ſupponere appetitum omni ex parte rectum. Conſequentia patet. Nam perfecta virtus debet excludere omne corruptivnm, & regulari per iudicium perfectum. Antecedens vero probatur, tum ratione, tum inductione. Ratione quidem. Quia materiæ morales ſunt ita inter ſe connexæ, ut frequentiſſime invicem concurrant, defectuſque unius redundet in aliam. Inductione vero. Sic enim videmus, mitem ex libidine fieri crudelem; ut David mitiſſimus ob amorem Bethſabeæ maritum eius neci expoſuit. Sic quotidie iudex circa iuſtitiam bene affectus, ſed peeuniarum avidus, á recto iudicio muneribus deturbatur : unde munera dicuntur *excæcare oculos ſapientum*. Sic mulier pudica, ſed ambitioſa, metu infamiæ poteſt effici adultera, ut Lucretia, quæ, teſte Livio, mortis metu non fracta, timore infamiæ victa conſenſit adulterio. Sic fortis, ſed voluptuoſus, poteſt emolliri voluptatum illecebris, ut patet in Annibale, quem non Romana virtus, ſed Campanæ deliciæ fregerunt. Et aqud Poetas Hercules ipſe Omphalæ Lydiorum Reginæ amore captus, fertur, eius iuſſu lanificio dediſſe operam; & qui Mundi terror fuerat, iſtius mulierculæ indignationem formidaſſe : Ergo, ut prudentia ſufficiat ad perfectè regulandam quamlibet virtutem, debet fundari in appetitu omni ex parte recto, & contra cuiuſlibet vitii impugnationes obfirmato; ſicut urbs, ut ſit perfectè ſecura, debet claudi muris nulla ex parte hoſtibus apertis.

Obic. 1. Impoſſibile eſt, ut homini occurrant obiecta omnium virtutum : Ergo impoſſibile eſt, ut omnes acquirat; proindeque ſi connexæ ſint, nullam perfecte habere poteſt. Probatur antecedens in paupere, cui non occurrat obiectum liberalitatis & magnificentiæ. Infelice, cui nullum patientiæ obiectum ſeſe offert. In innocente, cui pœnitentiæ materia non ſuppetit, &c.

Reſp. cum D. Thoma, materiam præcipuarum virtutum, & omni ſtatui communitum facile nobis occurrere; imo ſæpe in unico negotio virtutum principalium obiecta conglobari poſſunt. Quantum vero ad illas virtutes, quarum materia non occurrit niſi in certo ſtatu, vel ſufficiunt actus conditionati ad eas, quantum neceſſe eſt, ut cæteræ perfectæ ſint, acquirendas; vel certe ad id ſatis eſt ipſa diſpoſitio ſubiecti, quatenus aliquis in omni materia virtutum proprio ſtatui congruentium verſatus, modico exer-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

exercitio alias excellentiori statui convenientes acquiret, si ad illum statum transferretur, (illud enim habere videmur, quod in promptu est, ut habeamus) vel communi, si tales virtutes statui alicujus repugnent, ut virginitas conjugato, innocentia lapso, &c. hæ non intelliguntur cum aliis formaliter connexæ.

Instabis. Potest homo unam virtutem studiose colere v. g. castitatem: Ergo eam perfecte acquiret sine aliis.

Resp. illam virtutem tamdiu imperfectam fore, quamdiu deerunt aliæ, propter rationem jam dictam: quia scilicet poterit corrumpi per tentationes aliorum vitiorum. Ut patet in muliere casta, sed avara, quæ à castitate bono pecuniæ aviditate retrahi potest.

Urgebis: Ergo virtutes debent simul acquiri.

Resp. simul acquiri, non quantum ad substantiam, sed quantum ad statum. In quantum scilicet appetitus circa cæteras bene affectus; dum circa ultimam rectè disponitur, in aliis ex consequenti perficitur: sicut urbs muro optimis clausa, sed ex una parte aperta, fit perfecte sine cura, dum ille aditus occluditur.

Objic. 2. Sequeretur ex illa sententia, prudentiam simul esse priorem, & posteriorem omnibus aliis virtutibus. Atqui hoc dici non potest: Ergo. Probatur sequela. Nam virtus perfecta supponeret prudentiam perfectam, & prudentia perfecta supponeret alias virtutes perfectas.

Resp. Prudentiam actualem, seu, ut loquitur Cajetanus, *infieri*, præcedere omnes alios habitus virtuosos, habitum vero perfectum prudentiæ, seu *prudentiam in facto esse*, præcedi ab aliis habitibus virtuosis. Nam ex naturali lumine synderesis, & innato amore honestatis, formatur prudentiale judicium, quo regulantur actus appetitus, á quibus generantur virtutes morales. Deinde vero posiquam appetitus habitualiter rectificatus est, fit capax fundandæ prudentiæ perfecte, cujus proinde habitus ultimus omnium perficitur.

Objic. 3. Nec scientiæ, nec artes, nec vitia sunt connexa: Ergo nec virtutes morales.

Resp. Nego paritatem. Vitia enim sunt defectus rationis; defectus autem non sunt connexi, sed plerumque inter se oppositi, ut patet in avaritia, & prodigalitate. Scientiæ vero, & artes sunt circa materias disparatas, & in una simplici mensura non conjunctas, ideoque separatim haberi possunt.

Sed de virtutibus, ac de morali doctrina, quatenus lumine naturali constare potest, hactenus satis. Nunc pergendum ad ultimam Philosophiæ nostræ partem.

QVAR-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUARTA PARS

PHILOSOPHIÆ METAPHYSICA.

PREFATIO.

COmmendatam à S. Thomæ & Aristotele Methodum secuti, hanc nobilissimam & omnium principem Philosophiæ partem postremo adeundam loco reservavimus, quod ea sit humanæ sapientiæ culmen & apex, ad quam proinde homo ritè non ascendit, nisi altis partibus emensis. Tum vero quia hujus vitæ felicitas quadantenus sita est, eum Deum contemplatur; felicitas autem, cum [illegible] omnium finis, ultima obtinetur. Tum demum, quia [illegible] facultas respicit objectum abstractissimum, proindeque [illegible] postremo loco contemplandum. Hæc verò, etsi latissime pa[illegible]ent, intra limites satis angustos à nobis concludetur, quòd [illegible], quæ hic tractari possent, partim Logica præoccupaverit, partim in aliis Philosophiæ partibus explicata sint, partim vero Theologiæ reserventur.

QVÆ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO PROOEMIALIS.

De ipsa Metaphysica, ejusque Divisione.

ARTICVLVS VNICVS.

METaphysica græcè dicitur, quasi latine *Transmutalis*, quod res supra naturam sensibilem positas contempletur, nempe rationes & affectus omni Entis, sive, creato, sive increato; sive materiali, sive spirituali communes. Hinc *Primæ Philosophiæ* nomen etiam obtinuit, quod non modo cæteras eius partes dignitate antecedat, sed etiam prima earum principia, supremasque rerum rationes complectatur, adeoque ad illam cæterarum omnium rationes & principia, veluti ramI ad truncum tandem reducantur: quam ob causam cæterarum princeps jure habetur, ac domina, quòd si quid in earum principiis ambiguum sit, ad supremum eius tribunal discutiendum, ac confirmandum pertineat. Dicitur demum *Theologia naturalis*, quòd sola de Divinis rebus, quantum naturali lumine sciri possunt, ex professo pertractet. Itaque *Metaphysicæ* nomine intelligitur Facultas, quæ de rebus supra sensum & materiam, positis seu sola mentis acie perceptis, naturali lumine discurrit. Hæc ut uberius explicentur.

PRIMA CONCLUSIO.

Exsistit Metaphysica.

PRobatur. Metephysicæ nomine censetur ea facultas, qua communes entis rationes, ac res supra sensum & materiam positæ cognoscuntur; sed exsistit talis

aks cognitio: Ergo & Metaphyſica. Minor declaratur. Etſi noſtra omnis cognitio à ſenſu, proindeque rebus corporeis, ortum ducat, menstamen in ipſis ſenſibilibus rationes omni enti communes percipit, & ab iis, quæ rebus corporeis propriæ ſunt, diſcernit; atque ita ſeorſim de illis ab his abſtractis poteſt diſcurrere, ut de ratione entis ut ſic, eique propriis affectionibus, unitate, bonitate, veritate, eſſentia, exiſtentia, actu, potentia, &c. Atque inde aſſurgit ad cognitionem ſubſtantiæ immaterialis, plerarumque illius proprietatum: Ergo in nobis exiſtit cognitio communium entis ut ſic affectionum, ac rerum à ſenſu & materia ſecretarum.

Obji. Nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu; Sed res ſupra ſenſum poſitæ nuſquam fuerunt in ſenſu: Ergo nec ſunt in intellectu, proindeque nulla earum in nobis eſſe poteſt cognitio, atque adeo nec Metaphyſica.

Reſp. Diſtinguo majorem: nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu: ut cognitum à ſenſu, nego; ut inclusum in ſenſu objecto, vel ex eo deductum, concedo. Solutio conſtat ex dictis.

Inſtabis. Objecti cognitio ejus ſpeciem ſupponit; Sed nulla in nobis eſt ſpecies ſubſtantiæ immaterialis: Mens enim noſtra intelligit per ſpecies à phantaſmatibus abſtractas, quæ ſolum ſunt rerum corporearum: Ergo non datur in nobis cognitio rerum immaterialium, proindeque nec Metaphyſica, ſaltem circa illas, ut in cæco, non eſt ſcientia colorum.

Reſp. Diſtinguo majorem: objecti cognitio ejus ſuppo-nit ſpeciem, ab objecto ipſo ſemper impreſſam, nego; ex his ſaltem, quæ ab aliis objectis impreſſæ ſunt, deductam, concedo. Fateor itaque, rerum ſpiritualium ſpecies ab iis impreſſas mentem non habere, ut contendebant Platonici: ex iis tamen, quæ à rebus corporeis abſtractæ menti imprimuntur, ipſa deducit eas, quibus ſpiritualia cognoſcit: idque tribus fere modis. Primo per depurationem, & remotionem; quatenus indita ſibi vi mens in objecto ſenſibili rationes altiores ab inferioribus contrahentibus ac imperficientibus ſecernit, puta rationem ſubſtantiæ á corporeitate, entis è dependentia, &c. & ſic format ſpeciem entis independentis, ac incorporei. Secundo quaſi per additionem, quatenus remotis imperfectionibus diſperſas in objectis perfectiones colligit in una altiori ratione modo quodam excellentiori: & ſic loquitur S. Th. 1. p. q. 13. ar. 1. *Deus cognoſcitur à nobis ex creaturis ſecundum habitudinem principii, & per modum excellentiæ & remotionis*. Tertio per analogiam, quatenus mens ex ſui ipſius cognitione in cognitionem aliarum pure ſpiritualium rerum ducitur; atque ita earum ſpeciem quandam ſibi eformat.

SE-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SECUNDA CONCLUSIO.

METaphysica est facultas ab aliis distincta.

Probatur. Facultates per objecta distinguuntur: Sed Metaphysica & aliæ distincta obiecta respiciunt, h enim particularia objecta quædam habent, Logica e rationis tantum, Physica ens mobile; Moralis ens moral Mathematicæ, quantitatem; nec ad communes omni ti rationes excurrunt; Metaphysica vero ens ipsum & tiones omni enti communes contemplatur: Ergo est aliis distincta.

Confirmatur. In moralibus præter particulares virtes, datur superior alias dirigens, nempe Prudentia; Sensibus, præter particulares sensus, datur sensus communis; in Artibus, præter inferiores, datur superior quæ altiores faciendorum rationes respicit, cæteris imperat: Ergo & in speculativis dari debet superior scientia, quæ rationes & veritates altissimas contemplatur, ac inferiores confirmet & illustret: Et hæc est Metaphysica, quæ se habet ad alias facultates speculativas ut prudentia ad virtutes: sensus communis ad particulares; ars superior & architectonica ad inferiores.

Obji. Metaphysica est concreta aliis scientiis: Ergo non ab iis distincta. Probatur antecedens. Nam cum duo Metaphysicam spectent, ens ut sic, eiusque divisio in decem suprema genera, & cognitio Dei quantum ex sensibilibus cognosci potest, consideratio entis ut sic, eiusque in decem suprema genera divisio pertinet ad Logicam; ad Physicam vero Dei cognitio ex sensibilibus parta: unde etiam de primo Motore, eiusque infinitudine, & æternitate.

Resp. Nego antecedens. Ad probationis primam partem, distinguo: consideratio entis ut sic, eiusque in decem genera divisio spectat ad Logicam; quoad ordinem & dispositionem, concedo; quoad quidditatem, nego. Logici quidem est res omnes, quo commodius ab apprehensione percipi queat, in certas classes disponere; atque hoc modo agit de omni Ente, illudque in decem suprema genera, rursusque hæc genera in suas species. At non item eius est Entis naturam ac proprietates, ut nec Prædicamentorum, discutere; quippe id vim eius principiorum excedit: unde si id fiat à Logico, non tamen ex ipsis Logicæ munere; nam altiorem scientiam spectat, nempe Metaphysicam.

Secundam partem itidem distinguo: Cognitio Dei ex sensibilibus spectat ad Physicam, ut est principium motus & ex sensibilibus sub ratione mobilium spectatis innote-

scens

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſcit; concedo; ut eſt primum eſſendi principium, & ex ſenſibilibus ſpectatis ſub ratione entis participati ac dependentis innoteſcit, nego. Phyſica enim eò quidem non ducit, ut ſciamus eſſe aliquem primum motus corporei principium incorporeum, qui re ipſa Deus eſt. At ibi ſiſtit, nec ejus naturam, attributaque diſcutit cum pleraque ſint, quæ nullum dicunt ordinem ad motum ſenſibilem. Metaphyſica verò ex intimis & altiſſimis entis principiis Dei, ejuſque attributorum notitiam longè diverſam ac pleniorem eruit.

TERTIA CONCLVSIO.

OBjectum materiale Metaphyſicæ eſt Ens reale ut comprehendit creatum & increatum, ſubſtantiam & accidens. Formale verò eſt communis ratio entis abſtracti ab omni materia. Concluſio ſupponit, quæ de objecto dicta ſunt in Quæſtione proœmiali Logicæ.

Probatur prima pars. Materia ſcientiæ ſunt res de quibus agit; Sed de his omnibus pertractat Metaphyſica: Ergo ſunt ejus materiale objectum.

Dices. Etiam agit de Ente rationis.

Reſp. Diſtinguo: primario ut de propria materia, nego; ſecundario ut de umbra materiæ ſuæ, concedo. Per ſe enim agit de vero Ente, at veluti per accidens de Ente illo fictitio & adumbrato, ſeu de non ente ad modum entis apprehenſo. Vnde ad propriam ejus materiam non ſpectat, ut nec falſa numina ad materiam Theologiæ, licèt de iis poſſit agere.

Probatur ſecunda pars. Formale objectum ſcientiæ eſt ea ratio, quam in ſua materia ſcientia per ſe conſiderat. Sed in ente creato & increato, ſubſtantia, accidente, &c. Metaphyſica propriè conſiderat rationes abſtractas ab omni materia, alias verò materiæ concretas permittit inferioribus ſcientiis: Ergo ratio entia abſtracti à materia eſt ejus formale objectum.

Obji. 1. Scientia debet agere de omni ſpecie contenta ſub objecto, aliàs illud non plenè explicaret, ut Phyſica agit de omni ente mobili, ejuſque ſpeciebus; Sed Metaphyſica non agit de omni ſpecie entis contenti ſub ente ut ſic, aliàs nulla præter eam eſſet ſcientia: Ergo non eſt ejus objectum.

Reſp. Diſtinguo majorem: ſcientia debet agere de omni ſpecie contenta ſub ejus objecto, quatenus ſubeſt rationi formali, quam in objecto conſiderat, concedo; quatenus extra eam excurrit, nego. Nulla enim ſcientia fertur extra rationem ſuam formalem. Porro ratio formalis, quam ſibi peculiariter in rebus aſſumit Metapyſica, eſt

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ratio entis abstracti à materia: unde hanc in omni re considerat, sed non alias, quæ inferioribus scientiis propriæ sunt, proindeque omnia quidem considerat, sed non sub omni ratione: sicut sensus communis omnia sensibilia attingit, at non sub omni ratione, sed solùm sub ratione sensibilis ut sic. Unde dantur aliæ scientiæ particulares præter Metaphysicam, sicut & alii sensus præter communem.

Obj. 2. Metaphysica agit de quantitate, quæ est quid materiale: Ergo non abstrahit à materia.

Resp. Distinguo: agit de quantitate, ut est affectio corporis & materiæ, nego; ut modus accidentis ut sic, concedo. Agit enim de ipsa ratione accidentis, quam in suos modos dividit, eosque explicat per generalia essendi principia; non verò per principia propria entis materialis & sensibilis, quod spectat ad Physicam. Aliquando tamen Metaphysicus excurrens extra propria fertur ad aliena; & sic usurpat objecta aliarum scientiarum, ut non ex munere Metaphysicæ.

Ex his constat 1. Metaphysicam esse speculativam, quia tota in contemplatione rerum abstractissimarum versatur, & ne quidem de operatione cogitat. 2. Esse sapientiam, quia respicit causas, & rationes altissimas. Solùm ambigi posset, utrum sit propriè, ac genericè scientia, id est, cognitio certa & evidens per demonstrationem acquisita.

QVARTA CONCLVSIO.

METaphysica est propriè scientia, seu cognitio demonstrativa.

Probatur. Etenim procedit immediatè per prima, & universalissima principia, ac ex iis evidenter, pleraque deducit conclusiones circa proprietates entis, ac res divinas.

Obji. Scientia est cognitio clara & evidens; Sed res divinas clarè non cognoscimus: Mens enim hominis ad eas se habet, ut oculus Noctuæ ad Solem, ex Aristotele: Ergo Metaphysica, saltem quatenus Deum spectat, non est scientia.

Resp. Distinguo minorem: Divina clarè non cognoscimus; quoad quid est, concedo; quoad an est, nego. Clarè enim demonstratur, & Deum esse, & æternum, immutabilemque esse; at quid sit Deus, quid æternitas, quid immutabilitas, obscurè admodum cognoscimus: & hoc sensu loquitur Aristoteles.

In-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Instabis. Scientia est cognitio rerum per causas; Sed Dei, ac divinarum rerum non sunt causæ: Ergo nec scientia.

Resp. Distinguo: non sunt causæ essendi, concedo; cognitionis, nego. Nam ex quorundam principiorum præcognitorum cognitione ducimur in cognitionem circa Divina. Quamquam etiam & essendi causæ sunt virtuales divinorum, quatenus unum attributum est causa virtualis alterius, ut immutabilitas æternitatis.

DIVISIO METAPHYSICÆ.

CVm Metaphysica versetur circa Ens à materia abstractum, ac ex universalibus essendi rationibus entium immaterialium cognitionem derivet, aptè dividi potest in duas partes, quarum prior Ens in communi, ac rationes ejus universales explicet, possitque adeo dici *Metaphysica universalis*, seu, *Ontologia*, id est Scientia entis; Altera de rebus à materia re ipsa separata disputet, nempe de Deo, Angelis & Anima separata; dicique possit *Metaphysica particularis*, ac propriè *Theologia naturalis*. Vtramque partem duabus complectemur Disputationibus, quarum prior erit De Ente ut fic: Posterior vero De Rebus à materia separatis, seu De Deo, Angelis, & Anima separata. Addemus appendicem de Ente Rationis.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

DISPUTATIO PRIMA

De Ente in communi.

QUæ de Ente in universum dicenda occurrunt, ea commodè reducuntur ad tria capita, quæ totidem complectemur Quæstionibus. Prima erit, De Principiis Entis. Secunda. De ipso Ente. Tertia, De Proprietatibus Entis. Hic agi posset De Causis Entis: item De ejus Divisione in decem Prædicamenta, deque iis singulatim: at primum confecimus in Physicæ; alterum vero in Logica.

QUÆSTIO PRIMA

De Principiis Entis.

PRincipium definit S. Thomas 1. p. q. 33. ar. 1. *A quo aliquid procedit*. Aristoteles verò 5. Metaph. cap. 1. *Primum, unde aliquid est, aut fit, aut cognoscitur*.

Hinc tria distingui solent principiorum genera, nempe *Compositionis*, *Generationis*, & *Cognitionis*. Principia compositionis sunt, ex quibus res constituitur; Generationis verò, quæ ad eius productionem concurrunt; Cognitionis demum, quæ ad ejus notitiam ducunt. De principiis generationis dictum est in Physica. Superest hic agendum de principiis cognitionis & compositionis Entis. Quod quatuor conficiemus Articulis. In 1. agemus De Principiis cognitionis. In 2. De Principiis Entis in genere. In 3. & 4. De iis in particulari.

AR-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICVLVS PRIMVS.

De Principiis Cognitionis.

PRincipium cognitionis eſt, cujus cognitio in alterius cognitionem ducit. Duplex eſt, Incomplexum, & Complexum. Principium incomplexum eſt aliquid ſimplici apprehenſione cognitum, ex quo ducimur in aliorum cognitionem: ſic ſigna ducunt in cognitionem ſignificati; termini ritè percepti in cognitionem propoſitionis, quæ iis conſtat, ac ideo *per ſe nota* dicitur, quòd ex ſuis terminis clarè perceptis innoteſcat. De iis dictum in Minore Logica. Principium complexum eſt propoſitio, ex qua altera innoteſcit; eaque propriè principium dicitur, cùm adeo clara & evidens eſt, ut probatione non egeat; ſin minùs, principii rationem propriè non habet. Hæ propoſitiones dicuntur *Effata*, *Axiomata*, *Dignitates*, *Prima Principia*, ac in practicis *Maximæ*.

Verùm, cùm omnis multitudo ad unitatem reducatur, quamquam plura ſint hæc principia, unum tamen in iis eſſe oportet ſimpliciter primum, in quod alia reſolvantur, eoque nitantur; illud vero nullo altero. Hic quæritur, quodnam illud ſit.

CONCLVSIO.

PRimum cognitionis principium complexum illud eſt; *Impoſſibile eſt, idem ſimul eſſe & non eſſe*. Ita Ariſtoteles 4. Metaph. c. 4. S. Thomas 1. 2. qu. 94. ar. 2.

Probatur. Primum Principium eſt, quod ita certum & notum eſt, ut à nullo aut non intelligi, aut negari poſſit; ita primum, ut nullum prius ſupponat; ita firmum, ut in eo cætera nitantur, ut rectè ait Ariſtoteles 4. Metaphyſ. c. 3. Sed huic omnes hæ dotes inſunt. Nam 1. ita notum & certum eſt, ut á quovis ſtatim intelligatur, cùm conſtet terminis omnium communiſſimis; nec ab ullo negari poſſit, cùm fundetur in diſtinctione entis à non ente, quam inficiari nemo poteſt. 2. Ita primum eſt, ut nullum ſupponat, à quo probari queat, cùm eo nitatur ars ſyllogiſtica, & cujuſvis alterius propoſitionis veritas; unde eo perempto, omnis probationis firmitas concidit. 3. Demum ita firmum eſt, ut eo cætera nitantur, ut v. g. *Totum eſt majus parte*, quia alioquin eſſet & non eſſet totum; *Homo eſt rationalis*, quia alioquin eſſet & non eſſet homo; unde ultima probatio eſt

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte.

per reductionem ad hoc impossibile: Ergo est primum principium.

Obji. Heraclitus hoc principium negavit, ex Aristotele 4. Metaph. cap. 3. Ergo non est adeo notum.

Resp. Vel ore tenus negasse, non mente; vel, ut existimo verosimilius, non negasse simpliciter, sed in sua hypothesi respectu rerum materialium, nempe censebat Heraclitus, eas continuo fluxu ab *esse* ad non *esse* rapi, adeo ut vel eo momento, quo affirmantur esse, jam non sint; sed ad *non esse* transierint, antequam ipsa figatur cogitatio, atque ita in eadem duratione, quantumvis brevi, qua ponantur esse, sint & non sint, sed non simpliciter simul.

Instabis. Propositio simplex, & absoluta est prior modali. Sed hæc propositio: *Impossibile est, idem esse & non esse*, est modalis: Ergo supponit aliquam priorem modalem veram, puta istam, *Ens est id, quod est*, & sic non est primum simpliciter principium.

Respond. Distinguo majorem; propositio absoluta est prior modali; in ratione propositionis, concedo; in ratione principii, nego. Nam vel hæc absoluta, *Ens est id, quod est*, ista modali nititur: Si enim possibile esset, *idem esse & non esse*, non certò constaret, ens esse id, quod est, cum posset esse etiam id, quod non est.

Vrgebis. Affirmativa non probatur per negantem; Sed hæc propositio, *Impossibile est, idem esse & non esse*, est negans: Ergo ea non omnes aliæ probantur.

Respond. Distinguo: affirmativa non probatur per negantem; directè, concedo; indirectè, seu per reductionem ad impossibile, nego. Nam & syllogismi bonitas, & propositio quævis alia per se nota, si negentur, probantur ultimo per reductionem ad hoc impossibile, *esse simul & non esse*.

Ex his refelli possunt, qui ut hoc tollant, alia afferunt prima principia, ut, *Nihil simul est & non est*. Aut, *Quidquid est, quandiu est, necesse est esse*. Aut, *Necesse est, quodlibet esse, vel non esse*. Aut, *Quodlibet est, vel non est*. Aut, *Impossibile est, simul affirmare & negare*, &c. Nam hæc cum illo coincidunt, aut eatenus constant, quatenus illud involvunt.

At non ferendus hic Cartesius, cum iubet omni alio tantisper sepositio principio, ut dubio, Mentem ab ea rerum cognitionem auspicari: *Ego cogito*, ex quo statim inferat: *Ego ego sum*. Nam, ut cætera non urgeam, si cum aliis omnibus nostrum etiam principium mens, ut dubium seponat, dubium quoque erit, an, quod cogitat, sit vel non sit. Posset enim cogitare, & tamen non esse, si possibile foret, *idem esse & non esse*. Itaque vel illud ipsum Cartesii principium, seu potius Enthymema nostro nititur principio.

AR-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

RTICULVS SECVNDVS.

De Principiis Entium constitutivis.

PRincipia metaphysica entis constitutiva sunt, ex quibus ens ut ens constituitur. Vnde à principiis physicis eo distinguuntur, quód hæc solùm sint constitutiva cujusdam particularis entis, nempe substantiæ corporeæ, seu entis mobilis; ista verò entis cujusvis, saltem compositi.

Duo præcipuè sunt, actus & potentia. Nam ens ut ens sit ex potentia & actu essendi. Et si quæ alia sint, ad hæc, ut communiora reducuntur, ut genus & differentia, *esse* & essentia, natura & subsistentia. Genus enim ad differentiam, essentia ad *esse*, natura ad subsistentiam comparantur, ut potentia ad actum; ac ipsa rursum ex actu, & potentia constitui possunt. Vnde actus & potentia per se primo nata sunt ens constituere, neque aliquid datur, quòd non sit aut actus, aut potentia, aut ex utroque constitutum. Hæc itaque duo principia hic præcipuè sunt explicanda.

Quid & Quotuplex sit Actus.

ACtus est perfectio quædam, ut definit S. Thomas 1. p. quæst. 5. ar. 3. Vnde *esse actum* est esse perfectionem; *esse in actu* est suam habere perfectionem.

Actus dividitur in *actum*, *purum*, & *actum impurum*. Actus purus est, qui non est admixtus potentiæ. Duobus autem modis actus potest admisceri potentiæ. 1. Quia est actus alicujus potentiæ, ut anima est actus corporis. 2. Quia ipse est in potentia ad ulteriorem actum, ut Angelus est in potentia ad suum *esse*; non enim est suum *esse* Itaque actus simpliciter purus est, qui nec est alicujus potentiæ, nec ipse est in potentia ad ulteriorem actum. Actus impurus dicitur, qui est admixtus potentiæ; seu qui vel est actus alicujus potentiæ, vel ipse est in potentia ad ulteriorem actum.

Actus impurus dividitur in *actum formalem*, & *actum essentiæ*, seu in actum essentiæ, & actum exsistentiæ. Actus formalis est, quo essentia determinatur ad certam speciem rei: unde idem est, ac forma, de qua in phsiyca. Actus essendi est ipsum *esse*, seu exsistentia.

Dividi etiam solet in *actum primum*, & *actum secundum*. Actus primus est, qui alium non supponit, sed exspectat; ut forma substantialis est actus primus; priorem enim non supponit, cùm ipsa det primum *esse*. Actus secundus dici-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tur, qui priorem alium supponit, eique accedit: sic operatio est actus secundus; supponit enim formam. Exsistentia quoque in creaturis comparatur ad formam, ut actus secundus; *esse enim est actualitas omnis formæ*, inquit S. Thomas 1. par. quæst. 3. ar. 4.

Actus primus dividitur in *actum subsistentem & non subsistentem*. Actus subsistens, est qui solus exsistere potest ut Angelus & Anima rationalis. Non subsistens vero qui solus esse nequit, sed solum cum sua potentia, ut forma lapidis, bruti, &c.

Actus subsistens dividi rursus potest in *actum completè subsistentem*, qui ita est in se ipso, ut in potentia recipi nequeat, ut Angelus; & *actum incompletè subsistentem* qui ita solus esse potest, ut tamen ordinetur ad potentiam, in qua esse etiam possit & exigat, ut anima rationalis.

Actus non subsistens potest itidem subdividi in *substantialem & Accidentalem*. Substantialis est, qui dat *esse* simpliciter suæ potentiæ; ut forma quævis substantialis. Accidentalis vero est, qui supponit *esse* in sua potentia; ut albedo est actus accidentalis parietis, advenit enim jam exsistenti.

Quid & Quotuplex sit Potentia.

POtentia dicitur ad actum, est enim principium actus. Porro duobus modis potest aliquid esse principium actus: activè, quia ab ea est actus; & passivè, quia in ea fit actus. Vnde duplex est potentia, activa, & passiva. Potentia activa est principium agendi, seu à qua est actus. Potentia passiva est principium patiendi, seu aptitudo ad actum habendum. Potentia activa, cum ipsa sit actus, propriè, ac metaphysicè non est potentia. Vnde ea prætermissa.

Potentia passiva est, ut dixi, aptitudo ad actum habendum. Vnde *esse potentiam* est esse ipsam aptitudinem ad actum; *esse in potentia* est esse aptum ad actum absentem.

Potentia passiva dividitur in objectivam & subjectivam. Potentia objectiva est mera possibilitas actus, immo cujusvis rei; seu non repugnantia, ut res sit. Hæc enim possibilitas, seu non repugnantia, importat aliquam aptitudinem, quæ dicitur potentia; minus tamen propriè, cum nihil ponat, nec tantum dicatur ad actum, sed ad quamvis rem possibilem, etiam ad ipsam realem potentiam: unde melius dicitur *possibilitas*. Vocatur *objectiva*, quod sit objectum activæ potentiæ; hæc enim pro objecto habet, quod sibi possibile est. Potentia subjectiva &c.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

definitur ab Aristoteles, *Principium transmutationis ad alios* subiectum, in quo actus recipitur.

Potentia subiectiva dividitur in puram & non puram. Pura est, quæ nullum actum habet, ut materia prima. Non pura est, quæ jam aliquem actum importat, sed ad ulteriorem ordinatum, qualis est potentia subiecti ad accidentia. Plures aliæ divisiones potentiæ afferri possent, ut in remotam & proximam; in physicam, quæ est physicæ trasmutationis subjectum; metaphysicam, quæ actum respicit à sensibili mutatione abstractum; imo Logicam, quæ est ad actum, sola ratione distinctum, ut generis ad differentiam, &c.

Sed celebrior est, ac fere Theologis propria, divisio potentiæ in naturalem & Obedientialem. Naturalis est potentia ad actum naturæ viribus proportionatum qualis est aquæ ad calorem. Obedientialis verò est potentia ad actum naturæ jura prorsus superantem, & à Deo supra naturæ leges operante inductum.

Circa actum vix ulla hic moveri solet quæstio; at pleræque circa potentiam nempe obiectivam & obedientialem, de quibus propriis articulis agemus. At prius hic quædam Axiomata in notione actus, & potentiæ fundata notanda sunt.

1. Axioma, *In tantum aliquid est perfectum, in quantum est in actu, imperfectum vero, in quantum est in potentia*. Constat ex terminis, quia actus est perfectio. Et ideo quod est in actu, est perfectum, quod est in potentia est imperfectum.

2. *Actus omnino purus est omnino perfectus*. Sequitur ex primo: nam est omnimode actus, & nullimode in potentia. Itaque est omnino perfectus, & nullimodè imperfectus.

3. *Actus in aliquo ordine purus, in ordine perfectus omnino est*. Sequitur ex tertio: nam in eo ordine est omnino actus, & nullimode in potentia.

Ex his deducitur illud apud S. Thomam frequens, *Omne formam completè subsistentem esse in sua specie perfectissimam, ac proinde unicam*. Forma enim est actus speciei; Materia verò potentia. Vnde forma irreceptibilis in materia est actus purus in sua specie, ac proinde totam actualitatem speciei in se continet, adeoque perfectissima est, & unica.

4. *In tantum aliquid agit, in quantum est in actu; patitur vero, in quantum est in potentia*. Actio enim est actus diffusio; passio verò est actus receptio, quæ est propria potentiæ.

5. *Potentia nequit se ipsam reducere ad actum, sed reduci debet ab alio existente in actu*. Reducere enim est

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

actum est agere & perficere, quod potentiæ repugnat.

6. *Omne ens mutabile constat actu & potentia*. Mutatur enim, vel quia incipit actu esse, quod erat in potentia, vel quia definit actu esse, quod erat. Itaque mutatio fit, quatenus actus potentiæ vel additur, vel subtraitur; sicque vel supponit, vel efficit compositionem.

ARTICULUS TERTIUS.

De Potentia Objectiva.

POtentia Objectiva est possibilitas rei, quæ ab aliqua causa produci potest. Vnde duo importat. 1. Non repugnantiam ex parte rei. 2. Potentiam activam ex parte causæ hujus rei effectricis. Quæritur, à quo duorum per se primò repetenda sit entis possibilitas, an ex ejus non repugnantia; an ex Dei omnipotentia, quæ est propria, & per se causa entis?

CONCLUSIO.

ENs dicitur absolute, ac primario possibile ex non repugnantia ad essendum; secundario vero & respectivè ab omnipotentia divina. Ita S. Thomas 1. par. qu. 25 ar. 3.

Probatur prima pars. Oppositorum opposita est ratio; Atqui impossibile absolute, ac primariò non dicitur, quod à Deo fieri non possit, sed potius à Deo fieri non posse dicitur, quia repugnat ei, ut sit: Ergo possibile primario, absolute & intrinsecè dicitur; qui ei non repugnat, ut sit seu quia in suo conceptu non importat contradictionem, scilicet esse & non esse. Vnde possibile definitur, cui non repugnat esse; seu, ut definit Aristoteles quo posito nullum sequitur impossibile. Non vero cum Philosophi disputant, sitne aliquid possibile, nec ne, aliud attendunt, quàm an illud esse repugnet.

Confirmatur ratione S. Thomæ. Si aliquid præcisè possibile diceretur quia à Deo fieri potest, explicari non posset, quomodo Deus sit omnipotens. Sic enim diceretur omnipotens, quia potest omnia, quæ potest. Vnde præterquam nugatoria esset circulatio, hoc sensu perinde foret omnipotens, quamvis pauciora posset, quàm nunc possit, quod planè absurdum est: Ergo non ex ipsa omnipotentia Dei res per se primo possibiles dicuntur, sed potius ipse omnipotens dicitur, quia potest omnia absolutè possibilia, absolute vero possibilia dicuntur, quæ in suo conceptu nihil enti oppositum involunt. Porro in-

quit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quit S. Thomas, nihil opponitur rationi entis, nisi non ens. Vnde absolute impossibilia sunt, quæ important *esse* & non *esse* simul. Quæ vero non important *esse* & non *esse* simul absolute possibilia sunt. Atque hac ratione omnipotentiam Dei explicuit Angelus Mariæ Virgini, *Quia* inquit *impossibile non erit apud Deum omne verbum*, id est, quidquid mente concipi, ac rationem entis habere potest. *Id enim*, inquit S. Thomas 1. par. qu. 25. ar. 1. *quod contradictionem implicat, verbum esse non potest, quia nullus intellectus potest illud concipere.*

Secunda pars constat. Possibile enim duobus modis dicitur ex Aristotele 5. Metaph. Absolute, quod ei non repugnet esse; et respective, quod à causa fieri possit; Sed Deus est causa totius entis: Ergo ab eo possibilitas respectiva entis desumitur.

Obji. Possibilitas ab eo dicitur, quo sublato tollitur: Sed sublata omnipotentia Dei res possibiles non forent: Ergo ab ea proprie dicuntur possibiles

Resp. Distinguo minorem: non forent possibiles absolute, nego; respective, concedo. *Dicitur enim aliquid absolute possibile, non secundum aliquam potentiam, aut secundum aliquas causas, sed ex sola habitudine terminorum, qui sibi non repugnant*, inquit S. Thomas 1. par. quæst. 25. ar. 3. ad 4. & quæst. 46. ar. 1. ad 1.

Instabis. Quod fieri nequit, non est possibile; Sed eo casu res fieri non possent: Ergo non essent possibiles.

Resp. Distinguo minorem, res fieri non possent quantum est ex se nego; defectu caus concedo. In ea enim hypothesi impossibili Deus diceretur non esse omnipotens, quia non posset omnia, id est, omne absolute possibile. Itaque aduc esse ex se possibile.

Vrgebis. Ens ab alio non est ex se posibile, sed ab alio; Atqui cætera, preter Deum, sunt entia ab alio. Ergo non sunt ex se possibilia.

Respond. Distinguo majorem: non est ex se possibile; ut fit a se, concedo; ùt fit Absolute, nego. Nam de ratione entis est saltem esse posse, Ens enim dicitur ab *esse*. Vnde omne ens ex ipsa sua essentia quovis alio respectu præciso habet, ut ei non repugnet esse; seu, ut quantum est ex se, possit esse.

Instabis. Omnis perfectio est a Deo; Sed possibilitas rerum est aliqua perfectio. Ergo est a Deo.

Resp. Distinguo majorem; omnis perfectio est a Deo; ut a causa eam efficiente dum exsistit, concedo; ut à forma eam possibilem absolute denominante, antequam actu exsistat, nego. Et ad minorem: possibilitas est perfectio, actu exsistens in re nego; possibilis, concedo. Et nego consequentiam sub distinctione data; Deus enim

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

est quidem causa efficiens, ut possibilis perfectio fiat actu; est ejus possibilitatis non est causa efficiens, cum hæc possibilitas nihil actu effectum in re dicat. Neque itidem causa formalis eam absolute possibilem denominans, cum ipsa habeat ex suis essentialibus principiis.

Dices. Positiva denominatio peti debet ab aliqua forma positiva; Atqui *esse possibile* non est mera negativa denominatio, sed positiva; esse enim possibile opponitur impossibili; impossibile vero est aliquid negativum, cui non opponitur nisi positivum: Ergo esse possibile petit debet ab aliqua forma positiva; Sed essentia creaturæ, antequam sit, nihil dicit positivum. Ergo ab ea res non denominatur possibilis. Melius itaque possibilis dicitur ab ipsa Dei potentia, à qua produci potest.

Respond. admitti posse, quod possibile sit denominatio positiva, quamquam etiam privativa quandoque sit, cum dicitur, *id quod existit, posse non esse*; attamen *posse esse* videtur esse terminus positivus. Vnde hoc dato distinguo maiorem: positiva denominatio peti debet a forma positiva; actu posita semper, nego; positiva sumpta possibili, concedo; Porrò essentia rei & *esse* rei, antequam sit, sunt quid positivum possibile, ut constat. Itaque fundare possunt positivam denominationem *possibilis*.

Repones tandem. Vel ideo res sunt possibiles, quia possunt produci à Deo, vel ideo Deus potest producere res quia sunt possibiles: posterius dici nequit, alias potentia Dei penderet à possibilitate rerum: Ergo prius dici debet.

Respond. neutrum proprie dici. Sed exactius dicendum cum S. Thoma 1. par. quæst 25. ar. 3. Deum esse omnipotentem quia potest producere omnes res absolute possibiles: Posse vero producere omnes res absolute possibiles, quia est ipsum *esse* subsistens, infinitum, præhabens in se totius *esse* perfectionem; res demum esse absolute possibiles, quia ex se non repugnant. Qui explicandi modus nullam Dei à creaturis, sed summam creaturarum à Deo dependentiam importat.

ARTICVLVS QVARTUS.

De *Potentia Obedientiali*.

POtentia Obedientialis in genere definiri Potest. Potentia creaturæ ad actum naturæ vires excedentem à Deo habendum. Verum cum duobus modis potentia dicatur ad actum, activè, & passive, quæri potest, utrum detur in creaturis potentia obedientialis passiva, qualiquid

quid

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quid ſupra naturæ vires poſitum à Deo poſſint recipere. 1. An detur in illis etiam potentia obedientali activa, qua earum virtus activa poſſit elevari à Deo ad aliquid ſupra conſuetas vires poſitum. Utrumque ſequentibus concluſionibus explicabimus.

PRIMA CONCLUSIO.

INeſt creaturis potentia obedientialis paſſiva ad actum naturæ vires excedentem à Deo habendum. Concluſio conſtat ex fide, quæ docet, Deum in creaturis quædam agere, quæ naturæ vires ſuperant, ut eſt ſuſcitatio mortuorum, infuſio habituum ſupernaturalium.

Probatur ratione S. Thomæ quæſt. 6. de Potentia, ar. 1. ad 18. *Quanto aliqua virtus activa eſt altior tanto ſubjectam ſibi potentiam poteſt perducere ad altiores effectus. Ut natura poteſt ex terra facere aurum, aliis elementis commixtis, quod ars facere non poteſt. Et inde eſt, quod res aliqua eſt in potentia ad diverſa, ſecundum habitudinem ad diverſos agentes*; Atqui virtus divina eſt altior omni virtute naturali: Ergo creatura ei ſubiecta reſpectu eius eſt in potentia ad aliquos actus ab ea recipiendos, qui naturæ vires ſuperant. *Et iſta*, inquit S. Thomas, *vocatur potentia obedientiæ, ſecundùm quod quælibet creatura Creatori obedit*. Vnde inquit 3 p. quæſt. 11. ad 1. *In qualibet creatura conſideratur duplex potentia paſſiva. Una quidem per comparationem ad agens naturale. Alia verò per comparationem ad agens primum, quod poteſt quamlibet creaturam reducere in actum aliquem altiorem actu, in quem reducitur per agens naturale; & hæc conſuevit vocari potentia obedientiæ in creatura*.

Obiic. In rebus naturalibus nihil eſt ſupernaturale; Sed potentia illa eſſet ſupernaturalis: Ergo non datur.

Reſp. Diſtinguo majorem: In rebus naturalibus nihil eſt ſupernaturale; actus naturaliter exſiſtens tale, concedo; in potentia, nego. Nam natura eſt in potentia ad ordinem ſupernaturalem.

Inſtabis. Potentia debet eſſe eiuſdem generis cum actu; Sed nulla res naturalis eſt eiuſdem generis cum actu ſupernaturali: Ergo non eſt potentia ad illum.

Reſp. Diſtinguo maiorem: potentia debet eſse eiuſdem generis cum actu proprio ad quem, ut ad ſibi debitam perfectionem tendit, concedo; cum aliis, ad quos non tendit, ſed quibus ſolùm non repugnat, nego. Porrò potentia obedientialis non dicit eſsentialem ordinem ad illos actus naturæ vim excedentes, ſed ſolum meram non repugnantiam, ut eos à Deo recipiat.

Coligitur, potentiam obedientialem, non eſse realiter

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ter distinctam à naturali, sed esse ipsam entitatem potentiæ naturalis, ut comparatam ad Deum, quatenus non repugnat ipsi aliquid supra naturæ ordinem ab eo recipere.

SECVNDA CONCLVSIO.

NOn inest creaturis potentia obedientialis activa ad effectus naturæ vim excedentes operandos absque additione virtutis intrinsecæ.

Conclusio est contra plerosque Recentiores, qui duas potentias obedientiales in creaturis statuunt. Vnam passivam ad recipiendum quidquid illis dare voluerit Deus. Aliam activam ad agendum quidquid per eas agere voluerit; ita ut supposita sola voluntate Dei, ut ejus cooperatione extrinseca, absque ulla additione virtutis, à qua v. g. possit activè producere ignem, imò gratiam; imò instrumentaliter creare omnes Angelos. Nihil sanè absurdius fingi potuit. Vt enim optimè statuit S. Thomas 1. 2. q. 109. ar. 1. *Unaquæque forma indita rebus creatis, à Deo habet efficaciam respectu alicujus actus determinati, ad quem potest secundùm suam proprietatem; ultra autem non potest, nisi per aliquam formam superadditam: sicut aqua non potest calefacere, nisi calefacta ab igne.*

Probatur. Duobus modis explicari potest hæc potentia obedientialis activa. 1. Ita ut sit idem entitativè, ac ipsa potentia activa naturalis creaturæ. 2. Ita ut sit aliqua vis addita virtuti naturali, quæ insit omni creaturæ, veluti quædam participatio divinæ omnipotentiæ. Secundus modus palàm temerarius est, primus repugnat; Ergo non datur hæc potentia activa obedientialis. Maior complectitur adæquatam divisionem modorum explicandi hanc potentiam obedientialem activam, cum detur membra opposita, nempe esse idem cum potentia naturali, & non esse idem. Minoris prima pars constat. Nulla enim ratione, aut authoritate habetur, Deum creaturis hanc vim naturæ jura excedentem inservisse. Deinde illa vis foret supernaturalis, cum daretur ad effectus supernaturales; & infinita, quia ad infinitos se extenderet. Quis verò ita desipiat, ut censeat omni creaturæ ineffe vim supernaturalem & infinitam?

Secunda pars minoris suadetur, nempe hanc potentiam activam obedientialem non posse esse ipsam virtutem naturalem creaturæ, quatenus per eam Deus quosvis affectus operari potest. Repugnat, aliquid esse potentiam activam respectu affectus, ad quem est in potentia purè passiva; Sed tota natura est in potentia purè passiva obedientiali respectu supernaturalium; Ergo repugnat, ut aliquid natura-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

turale fit potentia activa effectuum supernaturalium. Major constat ex illo Axiomate, In tantum aliqu d agit, in quantum est in actu, patitur verò secundùm quod est in potentta: Ergo quod est in pura potentia passi a respe tu effectus, non est in potentia activa respectu ejusdem. Minor verò evidens est ex terminis Supernaturale enim dicitur, quod est supra naturam, ideſt, non continetur actu in naturalibus rei, sed ad summum in potentia passiva, imo obedientiali. Sed hæc operosiùs Theologi.

Obj. Potentia activa creaturæ tam subditur Deo, quàm ejus potentia passiva Sed ratione hujus subjectionis potentia passiva potest recipere actus supra naturam positos: Ergo & activa agere effectus supra naturam positos.

Respond. Nego paritatem. Nam ut potentia passiva actum recipiat, non est necesse, ut sit in actu, sed potius eo esse privata debet. At verò, ut agat effectum, debet esse in actu respectu ipsius. Porrò natura caret omni actu supernaturali. Vnde non repugnat, ut aliquem actum supernaturalem à Deo recipiat. At ut suis viribus producat actum supernaturalem, id omnino repugnat.

Instabis. Virtus principalis debet quidem precontinere effectum, at non itidem virtus instrumentalis: Ergo exinde non repugnat, creaturas habere virtutem, saltem instrumentalem, quia Deus per eas agere possit quosvis effectus etiam supernaturales.

Respond. Distinguo: Virtus instrumentalis non debet præcontinere effectum, ratione suæ formæ, concedo: ratione motionis à causa principali participata, nego. Solutio est S. Thomæ 3. par. qu. 62. ar. 3. Et pariter distinguo consequens: non repugnat, Creaturam habere virtutem instrumentalem ad quosvis effectus, sibi innatam; nego; à Deo acceptam, qua elevetur, cum Deus per eam agit, concedo. Itaque fateor, Deum uti posse creatura, ut instrumento ad effectus naturam excedentes, non quod innata sit creaturis aliqua vis ad illos effectus, ut volunt Adversarii; sed quatenus Deus virtutem aliquam ad hoc effectus instrumentaliter attingendos illis impertitur Instrumenta enim non attingunt effectum causæ principalis, nisi per virtutem ab ea derivatam, ut ostendi in Physica, cùm de Instrumentis.

TERTIA CONCLVSIO.

AGentia creata sunt in potentia passiva obedientiali, ut eleventur á Deo per virtutem illis additam, ad effectus naturæ vires excedentes.

Conclusio constat 1. Ex fide, quæ docet, protentias creaturæ rationalis esse de facto elevatas per habitus super-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

pernaturales, fidem, spem, charitatem, lumen gloriæ, ad actus supernaturales. 2. Constat ex prima conclusione. Potentia enim passiva obedientialis respicit Deum non solum ut est principium essendi, sed etiam ut est principium agendi: Ergo potest ab eo aliqnam perfectionem tum essendi, tum agendi naturali majorem recipere. 3. Demum ex iis, quæ in natura ipsa videmus, colligitur. Agentia enim inferiora videmus posse participare aliquam virtutem ab agentibus superioribus, qua elevantur ad effectus talium agentium attingendos, ut in homine appetitus sensitivus ex conjunctione ad rationem virtutes morales participat, quibus juxta rationem appetit; cogitativa ex conjunctione cum intellectu in particularibus imperfectum aliquem discursum habet, ut notat S. Thomas. Ergo nihil vetat, agentia naturalia aliquam virtutem ab agente primo sua naturali majorem recipere, qua ultra proprios effectus eleventur.

Porrò id duobus modis fieri potest. Primò, per motionem transeuntem, ut instrumenta elevantur à causa principali: sic aqua in baptismo elevantur ad producendam gratiam per modum instrumenti. Secundo, per habitum permanentem, quo potentia activa creaturæ intra limites objecti specificativi elevatur ad quædam objecta, quæ naturaliter attingere nequit: ut intellectus creatus per lumen gloriæ elevatur ad videndum Deum, quod naturaliter non potest.

Queritur, an eo secundo modo quævis potentia vitalis possit elevari ad quosvis actus vitales, ut oculus ad audiendum, auris ad videndum, voluntas, ad intelligendum, &c.

Resp. Non posse. Nam cum potentia vitalis specificetur á suo actu, si una potentia fieri principium actus alteri proprii mutaret essentiam, & sic esset & non esset talis potentia, quod repugnat: ut si auris videre posset, jam non esset auris, sed oculus: unde non auris ipsa esset, quæ videret, sed oculus. Itaque repugnat, ut auris ea vi, qua est auris, quocunque sibi addito elevetur ad videndum. Sed de his fusiùs Theologi.

QUÆ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO SECUNDA

De Ente secundùm se.

CIrca Ens in communi considerari potest. Primo, quid, & quotuplex sit. Secundò, quomodo inferiora respiciat, an univocè, vel analogicè. Tertiò, quomodo componatur ex essentia & existentia. Quartò demum, quid sit subsistentia, suppositum, & persona. Vnde hanc quæstionem dividimus in quatuor Articulos. Primus erit de quidditate, & variis divisionibus entis. Secundus de univocatione, vel analogia entis respectu inferiorum. Tertius, an essentia & existentia distinguantur in ente creato. Quartus demum de subsistentia, supposito, & persona.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid & quotuplex sit Ens, & quomodo sit primum cognitum.

CVm primum principium cujuslibet scientiæ sit definitio eius obiecti, statim in limine Metaphysicæ quæritur, quid sit ens. Hæc quæstio non est admodum obscura, quia nihil est notius ente in communi, quamvis subtiliores disputationes, quas circa ipsum docti movent, sint difficillimæ. Ens dicitur ab *esse*. Quippe eo modo aliquid dicitur ens, quo se habet ad *esse*. Si solum habeat *esse* possibiliter, dicitur ens possibile, si actu, ens actuale. Hinc vox illa, *Ens*, dnobus modis usurpari potest. 1. Participaliter, seu ut est participium verbi substantivi *sum*: tumque importat ipsum essendi actum, seu id, quod est; ut amans significat, quòd actu amat. 2. Snmi potest Nominaliter, seu in vi nominis, tumque significat rem, cuius est *esse*, abstrahendo ab ipso essendi exercitio; ut cætera nomina res ipsas, seu essentias significant ab existentia præcisas, ut homo, lapis, &c. Hoc sensu hic sumitur *ens*, ac describi potest cum S. *Thoma*, *id*, *cujus actus est* esse. Ex ea definitione deduci possunt eius divisiones. Vnde.

Dividitur 1. in *Ens reale*, & *Ens rationis*. Duobus enim modis aliquid esse potest, uno modo in sola mentis apprehensione, ut Syllogismus & propositio, & hæc dicuntur *Entia rationis*; alio modo etiam extra mentem in ipsa re-

rum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rum natura, ut homo, & lapis, & hæc dicuntur *Entia realia*.

Dividitur 2. Ens reale in *Increatum* & *Creatum*, ſeu in Creatorem, & Creaturam. Eorum enim, quæ ſunt in rerum natura, quædam ſunt ab alio, ut homo & planta, & generaliter omne, quod non eſt à ſeipſo. Cum verò impoſſibile ſit, omnia eſſe ab alio, neceſſariò devenien dum eſt ad aliquid, quod ſit per ſe, & à ſeipſo; ejuſmodi ens vocatur *Deus*, qui cùm cæteris omnibus det *eſſe*, à nullo ipſum recipit, ſed á ſeipſo habet, imò eſt ipſum *eſſe*: unde dicitur *ens per eſſentiam*, cùm creaturæ ſolùm dicantur *entia per participationem*: ſicut lux eſt viſibilis per ſeipſam, cum colores ſint ſolùm viſibiles, in quantum participant de luce.

3 Ens creatum dividitur in *Subſtantiam & Accidens*. Eorum enim, quæ participant *eſſe*, & à Deo producti ſunt, quædam habent *eſſe* in ſeipſis, ut homo & lapis, quædam vero habent *eſſe* in alio, ut virtus & pulchritudo. Quæ habent *eſſe* in ſe ipſis, vocantur *ſubſtantiæ*, quæ habent *eſſe* in alio, vocantur *accidentia*. Hæc verò accidentia dividuntur in novem prædicamenta, de quibus egimus in Logica.

4 Ens reale dividitur in *ens neceſſarium* & *ens contingens*. Eorum enim, quæ habent *eſſe*, quædam ita ſunt, ut non poſſint non eſse: hæc dicuntur *neceſſaria*. Quædam verò ita habent *eſſe*, ut tamen poſſint ipſum deperdere: iſta dicuntur *contingentia*. Quia verò omnis creatura, ſaltem per voluntatem Dei, poteſt annihilari, & amittere ſuum *eſſe*, ideo omnis creatura eſt contingens abſolutè loquendo, & ſolus Deus eſt ens neceſſarium. Attamen cùm Deus ſit optimus, ſua dona communicat ſine pœnitentia, ut ait Apoſtolus, ideo etiam opera divina, quantum eſt ex parte Dei, ſunt æterna. Vnde inter creaturas etiam quædam poſſunt dici *neceſſaria*, in quantum à ſolo Deo dependent, qui eas indefectibiliter conſervat; ejuſmodi ſunt Angeli & anima rationalis, & demum quidquid à Deo immediatè conſervatur.

5. Ens reale dividitur in ſpirituale & materiale. Eorum enim, quæ ſunt, quædam habent *eſſe* in materia, ut terra & planta; quædam verò habent *eſſe* ſine ullo materiæ commercio, ut Deus & Angeli. Anima rationalis mediat inter utraque; duos enim ſtatus habet; alterum in materia, alterum ſine materia. Hæ ſunt frequentiores Entis diviſiones, ad quas aliæ revocari poſſunt.

Quantum ad tituli partem alteram, ens in tantum dicitur primum cognitum, in quantum prima notio, quam intellectus format de qualibet re, eſt ipſa notio entis, ſeu quòd talis res ſit ens. Vt enim argnit S. Thomas 1. par. q. 85.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

q. 85. ar. 3. intellectus noster cognoscendo procedit de potentia ad actum, ideoque debet incipere à communioribus, confusioribus, & imperfectissimis, procedendo ad distinctiores & perfectiores notiones, ut dicitur 1. Phys. text. 3. Sed notio entis est omnium confusissima & imperfectissima; cognoscere enim, quòd res sit ens, & adhuc ignorare, quale sit ens, est rudis & confusissima cognitio: Ergo cognitio entis est prima, quæ fit in intellectu.

Confirmari potest ex eo, quod omnis alia cognitio supponat notionem entis; nam impossibile est intelligere, rem esse tale, vel tale ens, nisi intelligamus, eam esse ens: Ergo notio entis est omnium prima. Adde experientiam, qua sentimus, nos de omnibus rebus, quas aliqualiter cognoscimus, statim certos esse, quod sint entia; sed sæpe ignorare, qualia sint entia: ut omnes certi sunt, lucem esse ens, sed quidam dubitant, utrùm sit substantia, vel accidens: Ergo cognitio entis præcedit omnes alias.

Hic tamen diligenter observandum est, nos posse habere duplicem entis notitiam; alteram scientiarum, penetrando scilicet ipsa entis principia, divisiones, proprietates & distinctionem à formalitatibus particularium entium; alteram imperfectam & rudem, quâ solùm intelligimus ipsam entitatem confusè, & ut distinctam á nihilo. Dum ergo D. Thomas dicit, ens esse primum à nobis cognitum, loquitur de cognitione illa rudi & imperfecta, qua omnes etiam maximè rudes intelligunt, quid sit ens, ipsumque distinguunt à non ente. Cæterùm cognitio scientifica entis non pertinet nisi ad sapientes: unde in illa occupatur Metaphysica omnium scientiarum sublimissima. Et in hoc sensu dixit Aristoteles 1. Metaph. *Universalia esse maxime difficilia ad intelligendum*: id est, notione scientifica, & principiorum, causarum, proprietatumque penetrativa.

ARTICVLVS SECVNDVS.

An Ens sit univocum ad inferiora.

Diximus in Logica, Vnivoca esse, quorum nomen commune est, & ratio per nomen significata est simpliciter in omnibus eadem; Analoga vero, quorum nomen quidem est commune, sed ratio per nomen significata non est simpliciter eadem in omnibus, sed solùm secundum quid, id est, per quandam veluti proportionem. Hoc posito quæritur, utrum ens sit univocum ad sua inferiora, vel potiùs analogum.

Et in primis, quod non sit univocum ad ens rationis, & ens

Ministerio de Educación, Cultura y Depórte

& ens reale, constat ferè apud omnes, quia ens ratione non habet nisi aliquod *esse* umbratile & diminutum. Solum difficultas est respectu Dei, & creaturarum; substantiæ, & accidentis. Scotus tenet, ens esse univocum ad hæc omnia.

PRIMA CONCLUSIO.

ENs non dicitur univocè de Deo & creaturis, sed solùm analogicè. Ea mens est Aristotelis: *Ens*, inquit, *non dicitur æquivocè, sed quemadmodum sanum*; id est, analogiè, 4. Metaph. & lib. 7. c. 4. Sic expressè docet S. Thomas 1. p. q. 13. ar. 5. & infinitis in locis.

Probatur 1. eius ratione. Effectus non adæquans virtutem suæ causæ non convenit univocè cum illa; Sed ens creatum est effectus entis increati non adæquans eius virtutem; Ergo non convenit cum eo univocè. Maior certa est. Cum enim effectus non adæquat virtutem suæ causæ non recipit eius similitudinem, nisi diversimodè, & secundum modum longè inferiorem, quod est contra legem univocorum, quæ debent eodem modo participare rationem communem, in qua sunt univoca. Minor probatur. Virtus Dei est infinita, ens vero creatum est finitum secundum omnes formalitates; Ergo non adæquat virtutem suæ causæ.

Respondebis, solum sequi, creaturam non convenire eum Creatore secundum rationes particulares; attamen posse nihilominus convenire secundum universalissimam entis rationem.

Sed contra. Creatura non adæquat suam causam etiam in ipsa ratione entis: Ergo etiam secundum rationem entis non convenit cum illa univocè. Probatur antecedens. Vmbra, & imperfecta participatio, levissimumque vestigium essendi non adæquat totam entis plenitudinem & veritatem, etiam in essendo; Sed ens creatum comparatum enti divino non est nisi huius verissimi entis umbra, imperfecta participatio, & quasi vestigium: Ergo ipsi non adæquatur, etiam secundum rationem entis. Maior videtur certa ex terminis. Minorem vero Scriptura docet, Patres frequenter inculcant, ipsi Gentiles Philosophi agnovere, Exodi 3. Deus dicitur ipsum *ens*: *Ego sum, qui sum*. Isaiæ vero cap. 40. Creaturæ dicuntur *non entia*: *Omnes gentes*, inquit, *quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & vana reputatæ sunt ei*. Quippe ut argumentatur S. Augustinus Psal. 101. *Non esset in Deo nomen ipsum* esse, *nisi quidquid aliud est, ei comparatum inveniretur non esse verè*. Quod idem profitetur

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rem Platonem refert lib. 8. de Civit. cap: 11. Ergo *esse* creatum divino comparatum non est nisi ut umbra, tenuis participatio, leve vestigium essendi, & quasi nihilum.

Probatur 2. alia S. Thomæ ratione. Quidquid prædicatur de aliquibus secundum idem nomen, non secundum eandem rationem, non predicatur de illis univocè; Sed ens, licet prædicetur de Deo & creaturis secundum idem nomen, non tamen secundum eandem rationem: Ergo non prædicatur de illis univoce. Probatur minor. Non ratio entis desumitur ab *esse*; Atiqui *esse* non convenit eodem modo Deo & creaturis; Ergo etiam ratio entis non prædicatur de Deo eodem modo, ac de creaturis Declaratur minor. Nam modus essendi Dei est, ut sit ipsum *esse* purissimum, irreceptum, infinitum à seipso, immensum, æternum independens, & in sua simplicitate omnes perfectiones essentialiter importans: Modus verò essendi creaturæ est, ut sit per exsistentiam à sua essentia distinctam, sitque ens Per participationem, limitationem dependentiam, & per infinitarum perfectionum exclusionem ac negationem; ita ut, sicut optime notat Plato, Deus sit tantum *esse* nihil habens de non *esse*, ut etiam annotavit D. Thomas cap. 5. de ente & Essentia. At vero creatura plus habeat de non *esse*, quam de *esse*; fuit enim nihil per totam æternitatem, & dum exsistit, constat ex infinitis non *esse*, ut homo habet quidem *esse* humanum, sed habet infinita non *esse*, ut non esse Angelum, non esse Solem, non esse Cœlum, &c. Vnde creatura (si nomen sumatur á principaliori) deberet potiùs dici non ens; quam ens; ideoquè merito Propheta supra relatus dicit, craturas esse *quasi non sint, & quasi nihilum & mane*; Deus vero solus, ut supra notatum est dicitur Proprie *ens*, *Ego sum qui sum*, seu, ut vertunt Septuaginta, *Ego sum ipsa ens* Ergo Deus & creatura non habet esse eodem modo, sed longe diverso.

Dices, non est contra leges univocationis, ut gradus communis participetur diversimode; nam animal longè diverso modo est in homine, ac in verme, aut in alio bruto; est enim in homine, cum dote rationalitatis, in bruto vero sine tali dote, & in verme cum infinitis imperfectionibus.

Sed contra. Licet diversitas, que non refunditur in ipsam rationem communem, sed solum attenditur secundum diferentias adventitias, non tollat univocationem attamen diversitas, quæ attenditur secundum rationem communem, penitus tollit univocationem. Cum igitur homo & vermis non differant in ratione communi animalis, quippe cum eodem modo sentiant, totumque discrimen

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

men sit penes differentias adititias rationi commmuni, nihil mirum, rationem communem manere in illis univocam. At vero Deus & creatura non solum differunt per differentias adventitias rationi entis, sed etiam in ipsa ratione entis, quæ est in illis diversâ, in quantum in Deo reperitur per essentiam & secundum veritatem, in creatura vero non nisi per participationem & umbratice; illa quæ dicitur propriè *ens*, quia est ipsum *esse* subsistens; illa verò diminutio, quia solùm participat *esse*.

Probatur 3. Illa non conveniunt univoce in aliqua ratione quorum unum participat talem rationem cum essentiali dependentia ab alio; Sed creaturæ participant rationem entis cum essentiali dependentia à Deo: Ergo non conveniunt univocè cum illo in ratione entis. Minor certa est. Nam entitas creaturę est essentialiter participatio divinæ entitatis, a qua dependet, ut a sua origine, suoque exemplari. Major verò declaratur. Etenim de ratione univocorum est, ut ratio communis equaliter descendat ad omnia particularia: Ergo contra rationem eorum est, ut essentialiter unum dependeat ab alio: hoc ipso enim, quod in sua essentia includit, hanc dependentiam, quam aliud non includit, non se habet eodem essentiali modo ad rationem communem.

Confirmatur ex S. Thoma. Si ens esset univocum ad Deum & creaturam, esset genus ad utrumque, quod est expressè contrà Aristotelem; si quidem verè esset natura communis Deo, & creaturis, quæ contraherentur per finitatem & infinitatem tanquam per differentias. Adde etiam quòd plus distat Deus à creaturis, quam creaturæ distent ab invicem; Sed propter distantiam unius creaturæ ab alia, tollitur univocatio, v.g. inter hominem verum, & hominem pictum: Ergo inter Deum & creaturam non datur univocatio.

Ex his infertur cum D. Thoma 1. p. q. 13. ar. 5. nihil esse univocum Deo & creaturis: qnia eædem rationes, quæ probant, rationem entis non esse univocam Deo & creaturis, Idem suadent de aliis perfectionibus. Undequidquid dicitur de Deo & creaturis, ut Sapientia, Justitia, Providentia &c. longè alio superiori modo convenit altissimæ illi entitati, ac conveniat creaturis. Hinc est, quod Dionysius dedignatur vocare Deum nostris nominibus, dicitque non esse propriè *bonum*, sed *superbonum*, nec propriè *sapientem*, sed *supersapientem*, &c.

SE.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SECUNCA CONCLUSIO.

ENs non est etiam univocum respectu substantiæ & accidentis.

Probatur 1. Conclusio iis rationibus, quas supra pro præcedenti adduximus. Substantia & Accidens non participant ens eodem modo, sed diversimodè; Substantia quidem simpliciter, Accidens verò secundum quid: Substantia per prius, Accidens verb per posterius: Substantia sine dependentia & ordine ad accidens, Accidens verò cum dependentia & ordine ad substantiam. Deinde contra rationem univocorum est, ut unum definiantur per aliud. Sed accidens definitur per substantiam; dicitur enim *entis ens*, id est, substantiæ: Ergo non convenit univoce cum illa.

Probatur 2. ratione utramque conclusionem convincente. Univoca sunt, quæ contrahuntur per differentias extera rationem communem positas; analoga vero sunt, quæ determinantur per varios modos participandi rationem communem; Atqui ens non potest contrahi per differentias extera rationem entis positas, sed solum per diversos modos essendi. Ergo non est univocum. Major est S. Thomæ in 1 Dist. 22. q. 1. ar. . ad 2. & constat ex definitione univocorum: quippe definiuntur, Qorum nomen est commune, & ratio æqualiter omnibus: unde non differunt in ipsa ratione communi, quasi diversimodè illam participent; sed solum per aliquid adventitium rationi communi: ut animal non differt in homine & bruto secundum diversum modum essendi in utroque, (homo enim & brutum eodem modo participant rationem animalis, & eius proprietates, ut sentire, dormire, comedere, &c.) sed solum differt per advenitias differentias scilicet rationalitatem & irrationalitatem. Minor verò probatur. Differentiæ proprie dictæ debent esse extra rationem communem; Sed nulla differentia potest esse extra rationem entis: Ergo non potest habere differentias. Probatur minor. Nam eiusmodi differentia vel esset aliquid, vel nihil: Si nihil, profecto non est differentia entis; si aliquid non est extera rationem entis, ut patet: Ergo ens non habet differentias extera se. Unde si contrahatur ad Deum & creaturam, ad accidens & substantiam, hoc non fit per differentias ipsi superaddi tas, sed per varios modos habendi rationem entis: Deus enim est ipsum *esse* purissimum & plenitudo essendi, creatura vero est quædam illius participatio & tenue vestigium; & in creaturis substantia est simpliciter ens, accidens vero secundum quid, seu modus entis.

Resp.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resonderi potest cum Scoto, ens formaliter non includi in ultimis differentiis; aliàs enim illæ differentiæ convenirent & discovenirent: disconvenirent, quia differentiæ sunt; convenirent, quia essent entia.

Sed contra. Nam ut arguit Caietanus de ente & essentia, cap. 4. proprietates entis conveniunt per se ultimis differentiis: Ergo etiam conceptus entis includitur in illis. Consequentia patet; nam ex Aristotele primo Posteriorum, in quo sunt proprietates, debet esse etiam essentia, seu subjectum, quia sunt illius individuæ comites. Antecedens etiam videtur certum; nam etiam ultima differentia est una & vera. Neque verò inconveniens est, ut differentiæ illæ conveniant analogicè: quia nihil est tam diversum, ut non conveniat analogicè cum aliis in ratione entis; nihil enim potest subterfugere ens, alias esset nihil purum.

TERTIA CONCLVSIO.

ENs est analogum suis inferioribus, tum analogia attributionis, tum analogia proportionalitatis.

Et in primis, quod ens sit analogum, patet ex dictis. Cùm enim non sit nomen purè æquivocum, sed à consilio impositum ad significandam rationem communem essendi, & aliunde demostraverimus, non esse univocum, restat, ut sit analogum.

Quod vero sit analogum anologia atributionis, probatur. Analoga attributionis sunt, quorum unum participat rationem communem cum habitudine ad aliud principalius; ut medicina dicitur *sana* per habitudinem ad hominem, quem curat; Atqui creatura participat rationem entis cum abitudine ad Deum, cuius est participatio; & accidens cum habitudine ad substantiam, cujus est modificatio: Ergo ens est analogum analogia attributionis.

Quod verò sit etiam analogum analogia proportionalitatis, probatur. Analoga præportionalitatis sunt, quæ se habent ad rationem communem cum quadam proportione, sicut Leo, & Ludovicus XIV. in ratione Regis analogantur, quia proportionaliter se habet ad excellendum inter res sui generis, in quantum sicut Ludovicus XIV. dignitate præstat supra reliquos Gallos, ita quoque Leo suo modo præminet inter omnes feras; ideoque dicitur *rex ferarum*, sicut ille dicitur *rex hominum*; Sed Deus & creatura ' substantia & accidens, se habent cum quadam proportionalitate ad rationem entis; sicut enim Deus dicitur *ens*, quia est ipsum *esse*, ita creatura dicitur

tur *ens*, quia participat *esse*; & sicut substantia se habet ad *esse* simpliciter, ita & accidens ad *esse* secundum quid: Ergo ens est analogum analogia proportionalitatis.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. contra utraque priorem conclusionem. Quod dicit unum conceptum præcisum ab inferioribus, est univocum; univocum enim est *quasi unius vocis, & unius conceptus*; Sed ens dicit unicum conceptum ab inferioribus præcisum: Ergo est univocum. Probatur minor. Ille conceptus est unus præcisus ab inferioribus, de quo possumus esse certi, dum adhuc sumus de inferioribus incerti; Sed possimus esse certi, rem aliquam esse ens, & incerti, utrum sit accidens, vel substantia: Ergo ens dicit unum conceptum præcisum ab inferioribus. Declaratur minor. Atqui enim erant certi, animam & lucem esse entia; sed dubitabant, utrum essent substantiæ, vel accidentia.

Resp. 1. Distinguo majorem: Univocum est, quod dicit conceptum ab inferioribus præcisum, & ad illa æqualiter defendentem concedo; & inæqualiter ad illa descendentem, nego. Ad hoc enim, ut conceptus sit univocus, necesse est, illum ita præscindi ab inferioribus, ut etiam ad illa æqualiter descendat, ipsisque eodem modo conveniat: si enim inæqualiter conveniat, tollitur univocatio. Unde quantumvis *sanum* dicere videatur unum conceptum, scilicet *id, quod respicit sanitatem*, quia tamen aliter applicatur Medicinæ, & aliter animali, non est univocum. Porrò ens, licèt quadantenus dicere videatur unum conceptum confusissimum distinctiones inferiorum non explicantem, sed conglobantem, scilicet *id, quod habet esse*; attamen non descendit æqualiter ad Deum & creaturam, ad substantiam & accidens: Deus enim est ens per plenitudinem, & est ipsum *esse*, creatura vero est ens per participationem, substantia est ens simpliciter, & accidens modus entis.

Resp. 2. cum Cajetano Opusc. de Analogia entis cap. 4. distinguo minorem: Ens dicit univocum conceptum præcisum ab inferioribus; præcisione distincta & perfecta, nego; confusa & indeterminata, concedo. Non enim ens significat aliquam formalitatem perfectè præcisam à constitutivo differentiali Dei & creaturæ, substantiæ & accidentis, ita ut ex illa formalitate, & ratione differentiali divinitatis v. g. formetur conceptus tertius, sicut ex animalitate & rationalitate fit conceptus hominis. Siquidem & ipsa differentia divinitatis est ens, sicut & quidquid est in Deo: nude á nullo, quod sit in Deo aut creatura,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tura, potest perfectè prescindi ratio entis; sed solùm imperfectè, in quantum significat omnem quidditatem Dei & creaturarum, (quæ inter se simpliciter differunt) ut invicem proportionantur secundum *esse*, ex qua proportione sortiuntur nomen entis: sicut *sanum*, solum exprimit id quod respicit sanitatem, prout proportionatur in tali respectu sanitatis. Unde sicut sanum est analogum, quia solum significat sua inferiora ut proportionata in respectu sanitate; ita ens est analogum, quia solum significat sua inferiora ut proportionata in respectum ad *esse*.

Ad probationem respondeo, ut possimus esse certi, quod aliqua res sit ens, & incerti, quale sit ens, solùm requiri, quod conceptus entis non significet explicatè determinatè ipsa inferiora, & modos, quos in illis habet, quamvis significet illa in confuso & indeterminatè. Unde quidam Scotista merito deridet hoc argumentum suorum Confratrum: quia, inquit, si canis marinus, & canis terrestris essent in sacco, & unus moveretur, certi essemus canem moveri, incerti tamen, quisnam esset canis ille, marinus, an terestris? & tamen propterea nemo dicit, conceptum canis esse univocum marino, & terresti, est enim purè æquivocus: Ergo quòd possimus esse certi de ratione communi, dum adhuc sumus incerti de inferioribus ejus, non arguit ejus univocationem.

Instabis. Si in conceptu entis includerentur inferiora etiam implicitè & in confuso, de quocumque prædicatur ens, prædicarentur inferiora, scilicet Deus & creatura, substantia & accidens: Consequens est falsum: Ergo & antecedens. Probatur sequela. Cum prædicatur aliquid de alio, simul prædicantur omnia inclusa in illo: Ergo si inferiora includerentur in ente, de quocumque diceretur ens, dicerentur & inferiora: unde omne ens esset Deus, creatura, &c.

Resp. Distinguo majorem: Si ens includeret inferiora determinatè & quasi copulativè, concedo, indeterminatè & quasi disjunctivè, nego. Ens autem non includit inferiora determinatè & conjunctivè; ita ut ad rationem entis requirantur omnia inferiora; sed solùm indeterminatè & quasi disiunctivè, in quantum significat aliquem modum essendi, quisque ille sit. Cum verò descendit ad inferiora, modus ille essendi, qui erat indeterminatus, determinatur, alius in Deo, alius in creatura, alius in accidente, alius in substantia.

Objic. 2. Perfectè cognoscimus Deum secundùm gradum entis: Ergo perfectè convenit cum creaturis in gradu entis. Antecedens patet. Nam demonstrativè probamus ejus divinum cum suis perfectionibus: Ergo perfectè ipsum cognoscimus. Quæ enim perfectior cognitio esse potest, quàm

quàm quæ habetur per demoſtrationem? Probatur verò conſequentia. Gradus entis divini non cognoſcitur à nobis niſi per creaturas: Ergo ſi perfectè cognoſcatur, debet perfectè convenire cum creaturis.

Reſpond. Diſtinguo antecedens. Perfectè cognoſcimus Deum ſecundum gradum entis; quantùm ad certitudinem cognitionis, concedo; quantum ad penetrationem illius gradus, nego. Quamvis enim ſcientia, quam habemus de Deo, ſit certiſſima, non tamen prefectè penetrat ens divinum & modum, quo *eſſe* convenit Deo, niſi fortè per negationem, in quantum cognoſcimus Deum longè ſublimiori modo eſſe ens, quám ſint creaturæ.

Inſtabis. Si conceptus entis non ſit univocus Deo & creaturis, nullo modo poteſt à nobis concipi ens divinum; Conſequens eſt falſum: Ergo & antecedens. Probatur ſequela. Omnis conceptus: qui á nobis intelligitur, debet relucere in phantaſmate creaturarum; Sed ſi creatura non conveniat univocè cúm Deo in ratione entis, ens divinum non reluceret in phantaſmate creaturarum: Ergo non poſſet à nobis ullo modo intelligi. Probatur minor. Quod nullo modo continetur in creatura, non relucet in Phantaſmate creaturæ; Sed ſi ens non eſſet univocum, ratio entis divini nullo modo contineretur in creatura: Ergo, &c. Probatur minor. Vel enim contineretur formaliter ſicut gradus animalis in homine & hoc non, quia in ratione entis Deus & creatura non aſſimilantur formaliter. Vel virtualiter; & hoc non, quia cauſa non continetur virtualiter in ſuo effectu.

Reſpond. Nego ſequelam. Ad probationem, nego minorem. Ad ejus probationem, nego etiam minorem. Ad cujus probationem, reſpondeo, ens divinum relucere & contineri in phantaſmate creaturæ participativè; tanquam in effectu proprio quidem, ſed tamen non univoco. Vnde ſicut ratio cauſæ cognoſcitur per effectum & participationem ſuam; ita quoque ratio entis divini, quamvis eminentior, cognoſcitur ex ente creato.

Objic. 3. Objectum ſcientiæ debet eſſe univocum; Sed ens eſt objectum Metaphyſicæ: Ergo eſt univocum. Probatur major. Nam definitio objecti eſt medium ad demonſtrandas proprietates; Sed medium demoſtrationis debet eſſe univocum: ergo definitio objecti ſcientiæ debet univocè convenire, ac proinde objectum ipſum eſſe univocum. Probatur minor. Quia medium debet eſſe perfectè unum & ideo defectu unitatis terminus æquivocus non poteſt eſſe medium demoſtrationis; Atqui terminus & definitio analoga non ſunt unum perfectè: Ergo non poſſunt eſſe medium demoſtrationis.

Reſpond. negando majorem abſolutè. Nam de analo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

gis potest dari una scientia, in quantum conveniunt in una ratione analoga, & possunt ostendi per eadem principia: sic Medicina est non solùm de homine sano, sed etiam de herbis sanis, de urinis, de pulsu, &c. Ad probationem distinguo majorem: Medium demostrationis debet esse perfectè unum, unitate excludente æquivocationem concedo; unitate includente univocationem, nego. Quod enim unitas analoga sufficiat ad medium demonstrationis, luce clariùs patet in hac demonstratione. Principium in creatis est prius principiato; Sed fons est principium rivi: Ergo est prius rivo, & tamen constat, *Principium* esse terminum analogum. Mille aliæ sunt demonstrationes optimæ, quæ constant medio analogo.

Quæres, quare ens dicatur transcendens, & quid sit transcendens?

Respond. Transcendens est, quod imbibitur in omni formalitate rei, de qua prædicatur, ita ut nihil sit in tali re, de quo dici non possit. Ens autem cùm sit prædicatum universalissimum, imbibitur in omnibus rei formalitatibus, ita ut nihil sit in ea quod non sit ens: ut in homine nihil est, quod fugiat rationem entis. Nam animalitas est ens, rationalitas est ens, &c. Non modò autem ens est transcendens, sed etiam ejus proprietates, scilicet unitas, veritas, & bonitas, sunt transcendentales; sicut & quædam vocabula, quæ convertuntur cum ente, scilicet *res*, & *aliquid*: nulla enim differentia invenitur in rebus, quæ non sit ens, vera, bona, una, res, & aliquid.

Observandum tamen est ex Cajetano de Ente & Essentia, cap. 4. ista transcendentia, scilicet ens, unum, verum, bonum, res, & aliquid, non importare alium gradum, seu aliam quidditatem à gradibus, seu naturis eorum, quibus attribuuntur. Cùm enim dico, ens homo, unus homo, bonus homo, verus homo, res homo, aliquid homo, nullum alium gradum ab humanitate significo, sed illam solùm diversis modis explico. Siquidem Ens significat humanitatem, prout habet *esse*: *Unum* illum exprimit, prout non est divisa in se actualiter: *Bonum*, prout est perfectiva appetitus, id est, potest illum terminare: *Verum*, prout potest terminare intellectum: *Res*, prout ponit entitatem in rerum natura non fictam, sed realem; *Aliquid*, prout est aliud quid à cæteris.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICVLVS TERTIVS.

De Distinctione Essentia & Exsistentiæ.

CElebris est hæc Quæstio, unaque ex fundamentalibus doctrinæ S. Thomæ, quæ ut intelligatur, revocanda mens est ab inferioribus rerum rationibus, ac ad universalissimam entis rationem convertenda. Porrò, ut dixi supra, ens est, cujus actus est, *esse*: unde quidquid est vel est ipsum *esse*, vel aliquid participans *esse*; seu quod habet *esse*. In ente quod est ipsum *esse*, palàm est, non distingui essentiam ab *esse*. Et hoc ens est solus Deus, in quo proinde essentia & *esse* nullatenus distinguntur. At in his quæ non sunt ipsum *esse*, sed aliquid participans *esse*, cùm actu sunt, duo distincta percipimus, nempe Quid sint, & quod sint; seu actum essendi, & rem, quæ hunc essendi actum habet. Actus essendi dicitur *exsistentia*. Res verò, cujus est hic actus, dicitur *essentia*.

Itaque exsistentia in genere est actus essendi, seu ipsum *esse* actu, seu ipsa essendi actualitas. In his verò, quæ non sunt ipsum *esse*, sed aliquid, quod potest esse & non esse, exsistentia definitur, actus essentiæ, seu rei extra causas & nihilum sistentia; seu id, per quod res est actu; seu ultima essendi actualitas; seu id, quo respondetur ad quæstionem, An sit?

Essentia verò eorum definitur, id cujus actus est *esse*; seu id, quo aliquid constituitur in determinata rei specie; id, quod primum in re concipitur; id, sine quo res intelligi nequit; id, quo res est hoc aliquid; quod nomine rei exprimitur, ac definitione explicatur; quo respondetur ad quæstionem, Quid est Vnde dicitur etiam *Quidditas*. Item *Natura*, quod sit principium & radix proprietatem, ac operationum. Item *Ratio rei*, quòd sit ratio, ob quam res est id, quod est, vel quod menti ac rationi objiciatur. Dicitur etiam *Forma*, quod ea res constituatur in certa rei specie. Quamquam sint quædam essentiæ, quæ non sunt formæ puræ, sed rursus compositæ ex materia & forma, ita ut materia sit subjectum commune ad plures rerum species indifferens; forma verò determinatio hujus potentiæ ad certam rei speciem: unde in his essentiis forma non est tota earum essentia, sed actus essentialis, cujus accessu materia determinatur ad hanc entis speciem.

Ex his constat, ac omnes concedunt, in entibus creatis essentiam & exsistentiam aliquo modo distingui. Nam essentia earum integrè intelligi potest sine exsistentia. Vt integrè intelligo quid sit homo, quid circulus,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quid rosa, ne cogitando quidem existantne, nec non. Imo scientiæ omnes circa rerum essentias ab existentia præcisas versantur. Solùm quæstio est, an re ipsa distinguantur. Negant plerique. S. Thomas disertè affirmat. Scotus censet, distingui distinctione sua formali ex natura rei

CONCLVSIO.

IN omini ente finito & creato essentia re ipsa distinguitur ab esistentia, ut potentia à suo actu. Vnde realiter componuntur ex essentia & *esse*, ut ex duobus essendi principiis. Ita perpetuo S. Thomas 2. p. qu. 54. art 3. *In omni ente creata*, inquit *essentia differt a suo* esse; *& ad ipsum comparatur, ut potentia ad actum* Opusc. 15. c. 8. Esse *rei non est nec forma ejus, nec materia, sed aliquid adveniens rei per formam*. Idem mille repetit.

Probatur 1. quod est Deo proprium, nulli enti creato competit; Sed Scripturæ authoritate, ac omnium sacrorum Doctorum consensu constat, esse uni Deo proprium, ut sit suum *esse*: unde nomen Tetragrammaton *Jehovah*, quod habetur Deo propriissimum, significat ipsum *esse*. Derivatur enim à verbo substantivo *hajah*, seu *havah*, quod significat esse: Ergo nullum Ens creatum est suum *esse*, sed in eo *esse*, seu exsistentia dividitur ab essentia.

Confirmatur. Nulla creatura est ens simplex: id enim soli Deo proprium est, sed necessario constat ex actu & potentia: Atqui nisi ejus essentia esset distincta ab exsistentia, aliqua saltem foret ens simplex & non compositum ex actu & potentia. Ergo in omni ente creato essentia distinguitur ab exsistentia. Minor constat in Angelis. Nam cùm sint essentiæ simplices, si eorum essentia esset ipsa sua exsistentia, non essent entia per compositionem ex actu & potentia. Ens enim ut ens componitur ex essentia & *esse*; Sed in illis non esset compositio ex essentia & *esse*; idem enim non componit cum seipso: Ergo non essent entia per compositionem.

Major verò paullo uberius declaranda est, cum ea conclusio nostra præcipuè nitatur. Itaque solum Deum Optimum Maximum habemus ut ens simplex & purum in actualitate essendi, quod proindè minimè constitutum sit ex actu essendi & potentia essendi, sed sit ipsum *esse* actu. Cæterùm id nulli enti creato concedendum, quod quidem ante nos disertè docuerunt Sancti Patres, ut S. Cyrillus eo libro, quo Spiritum Sanctum esse Deum demonstrat. *Nulla*, inquit, *creatura secundùm naturam simplex est*. Et lib. 1. in Joan. c. 9. *In compositione est id omne, quod est in creatura, nihilque in ipsa simplex est*. Itaque nul-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nulla creatura est ens per simplicitatem, sed per compositionem. Porrò cum ens sit, cujus actus est *esse*, ens ut ens componitur ex actu essendi & potentia essendi: unde, ut omnes concedunt, actus & potentia sunt prima principia entis compositi. Itaque ut creatura sit composita in ratione entis, hæc duo in ea distingui debent, proindeque ejus essentia non debet esse ipse actus essendi, seu existentia, sed aliquid comparatum ad eam, ut potentia ad suum actum. Vnde essentiam creaturæ omnes concipiunt, ut aliquid, quod potest esse & non esse, id est, potentia ad existentiam.

Ad hæc unum est Adversarii effugium. Respondent; Creaturam non esse suum *esse*, nec simplicem in ratione entis, quia in ea essentia & *esse* distinguntur, non quidem re, sed ratione; proindeque in ea est compositio non quidem realis, sed rationis ex actu & potentia.

Sed contra. Distinctio & compositio rationis non obstat perfectæ identitati, ac simplicitati: Ergo si sola ratione actus essendi & potentia essendi distinguerentur in creaturis, nihil obstaret, quominus absolutè dici possent suum *esse*, ac entia simplicia. Probatur antecedens ex ipsis Adversariis, quorum aliqui admittunt in Deo essentiam & existentiam quadantenus ratione distingui, ac omnes uno ore asserunt, Deum componi compositione rationis ex genere & differentia: Et tamen illum habent ut ens absolutè simplex, & quod sit suum *esse*: Ergo sola distinctio & compositio rationis non obstat perfectæ identitati & simplicitati.

Probatur 2. Conclusio ratione, qua perpetuo utitur S. Thomas. Actus distinguitur realiter à propria potentia, in qua recipitur; Sed *esse*, seu exsistentia creaturæ recipitur in ejus essentia: Ergo realiter ab ea distinguitur. Major constat. Nihil enim reipsum recipere potest. Minor probatur, tum ex communi loquendi modo, quo dicimus, creaturas recipere á Deo *esse*, seu existentiam. Tum etiam ratione. Exsistentia creaturæ nequit esse subsistens, seu irrecepta; Atqui in nullo alio recipi potest, nisi in essentia: Ergo in ea recipitur. Minor constat. Essentia enim est proprium exsistentiæ receptivum: unde in ea, vel in nullo recipitur. Majorem probat S. Thomas variis rationibus

Prima. Exsistentia irrecepta, seu subsistens, est actus purus; Sed exstentia creaturæ nequit esse actus purus. Ergo nec irrecepta. Minor constat, solus enim Deus est actus purus. Major probatur. Actus purus est, qui nulli potentiæ admiscetur, ut constat ex terminis; sed exsistentia irrecepta nulli potentiæ admiscetur: Ergo est actus purus. Declaratur minor. Actus miscetur potentiæ, vel

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quia est actus alicujus potentiæ, vel quia ipse est in potentia ad ulteriorem actum; Sed exsistentia irrecepta, seu subsistens non est actus alicujus potentiæ, cùm in nulla recipiatur; nec tendit ad ulteriorem actum, cùm sit actus ultimus in linea entis, ut constat ex ejus definitione: Ergo est actus purus, nempe ipsum *esse* subsistens.

Dices, exsistentiam substantiæ creatæ non esse actum purum, quia licèt in nullo recipiatur, recipit tamen aliquid, nempe subsistentiam.

Sed contra suppositum potiùs recipit exsistentiam; est enim id, quod producitur, id est, ducitur ad *esse*: Ergo subsistentia non recipitur in exsistentia, sed è contra. Itaque exsistentia est ultima essendi actualitas, seu, ut dicit D. Thomas 1 p. qu. 3. ar. 4. & qu. 4. ar. 1. ad 3. *Est actualitas omnium rerum, etiam formarum: unde non comparatur ad alia, sicut recipiens ad receptum, sed sicut receptum ad recipiens.* Et hoc ejus notione constat. Est enim rei extra nihilum & causas sistentia. Porrò res non censentur sisti extra nihilum & causas, nisi cum pervenit ad ultimam essendi actualitatem & metam.

Secunda ratio. *Esse* abstractum, seu subsistens, seu irreceptum, hæc (enim synonyma sunt) est unicum & infinitum; Sed exsistentia creata non est unica & infinita: Ergo nec irrecepta. Minor constat. Probatur major. Actus limitatur & multiplicatur per potentiam, in qua recipitur: Ergo *esse*, seu exsistentia, quæ est actus irreceptus, est unicà & infinita in *esse*, id est, simpliciter.

Hoc principium, nempe *Actus limitatur & multiplicatur per potentiam, à qua proinde si liber sit, erit unicus & infinitus in sua linea*, licèt plerisque videatur mysterium, adeò clarum S. Thomæ visum est, ut perpetuo eo utatur tum ad alia, tum ad Dei unitatem & infinitudinem demonstrandam. Platoni quoque adeo constans visum est, ut cum naturas abstractas & irreceptas statueret, quamquam in sua specie unicam & infinitè participabilem ipso abstractionis jure esse diceret. Illud explicat S. Thomas experientia. Nam cum naturam à materia abstrahimus, ipsa vi abstractionis una fit, atque ut unum quid concipitur, unicave definitione definitur, ac totius speciei rationem complectitur, estque ab infinitis individuis participabilis. Vnde si sic abstracta subsisteret in re, esset unica in re, ac infinitè participabilis: Ergo ex eo constat, formam, seu, actum abstractione à suo subjecto adunari, ac totam suæ rationis amplitudinem complecti; receptione verò in sua potentia multiplicari & limitari.

Ve-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Verum ut id penètrantiùs intelligamus, observandum est, ut diximus, & omnes admittunt, actum ex sua ratione esse perfectionem; potentiam vero imperfectionem. Unde in rebus actus omnino purus, scilicet Deus, in se continet totam essendi plenitudinem; potentia vero pura, nempe materia prima, summam essendi imperfectionem & vacuitatem, quam ideo S. Augustinus vocat *prope nihilum*, quod nihil habeat de perfectione entis, nisi potentiam ejus habendæ, sicut tenebrosum nihil habet de luce, nisi habendæ lucis potentiam. Et ideo quo magis actus accedit ad potentiam, eique immergitur, eo magis finitur, minuitur, imperficitur, adeoque multiplicatur, quia *quæ sunt unita in superioribus, sunt multiplicata & divisa in inferioribus*. E contra quanto magis recedit à potentia, tanto magis accedit ad Deum, qui est plenitudo essendi, ideoque magis perficitur & ampliatur, & consequenter adunatur, quia *quæ sunt dispersa in inferioribus, sunt unita in superioribus*. Unde sicut potentia deprimit actum, ita quoque eum multiplicat & limitat. Et ideo si aliquis actus sit liber ab omni potentialitate & materia, erit expers limitationis, & multiplicitatis. Adeoque verum est, *actum irreceptum esse unicum & infinitum*. Quod quidem principium ita certum habet S. Thomas, ut videatur illud accepisse ab Angelis; ideoque perpetuo tanquam evidentissimum usurpat.

Tertia ratio, qua probat S. Thomas existentiam creatam non posse esse irreceptam, hæc est. Existentia non recepta in essentia nihil habet sibi conjunctum, præter suum *esse*; Sed omnis existentia creata habet aliquid sibi adjunctum præter suum *esse*, scilicet plura accidentia, ut albedinem, quantitatem, &c. Ergo omnis existentia creata est recepta in sua essentia. Minor patet. Probatur major. Non potest concipi, aliquid conjungi existentiæ, nisi vel quia recipitur in illa, vel quia recipitur cum illa in aliquo subiecto; Atqui nihil potest recipi in existentia, cùm ipsa sit ultima actualitas rei, nec recipi cum illa in aliquo tertio subjecto, si ejusmodi existentia sit irrecepta: Ergo existentia irrecepta non potest habere aliquid sibi conjunctum præter suum *esse*. Unde Boetius dixit, quòd id, quod habet existentiam, (id est essentia) potest recipere aliqnid cum suo *esse*, scilicet formas accidentales; sed ipsum *esse*, seu existentia, nihil aliud potest recipere.

Probatur demum conclusio alia ratione S. Thomæ. Ens creatum nequit esse sua ultima actualitas; hic enim proprius est character actus puri; Sed si essentia creaturæ esset idem reipsa, ac existentia, esset sua ultima actualitas;

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tas; *esse* enim, seu exsistentia est ultima essendi actualitas & meta: unde Deus est ultima sua actualitas, quia est ipsum *esse*: Ergo essentia entis creati non est re ipsa sua essentia, sed ab ea distincta.

Obi. 1. Existentia non potest recipi in essentia: Ergo non distinguitur ab ea. Probatur antecedens: Exsistentia non potest recipi in nihilo; sed essentia exculsa exsistentia est nihilum: Ergo exsistentia non potest recipi in illa.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, concessa majore, distinguo minorem: Essentia præcisa exsistentia est nihil; *nihilitate existentiæ*, concedo; *nihilitate essentiæ*, nego cum enim distinguamus in ente duo principia constitutiva, scilicet essentiam & existentiam, secluſa exsistentia, essentia non est aliquid exsistens, ideoque potest dici nihil nihilitate exsistentiæ: sicut materia secluſa forma non est aliquid actu. Attamen sicut materia præcisa forma habet realitatem essentiæ potentialis; ita quoque essentia præcisa exsistentia habet realitatem propriam, quamvis non exsistentem ex se ipsa, sed quatenus actu est subiectum exsistentiæ.

Instabis, quod non est extra causas, est purum nihil; Sed essentia præcisa exsistentia non est extra causas: Ergo est purum nihil. Probatur minor. Exsistentia est extra causas fistentia: Ergo essentia præcisa exsistentia non est extra causas.

Resp. 1. Distinguo minorem: Essentia præcisa exsistentia non est extra causas; complete & ultimate, concedo; non est extra causas, inchoativè, & incomplete, nego. Eodem modo intelligenda est hæc distintio, quo in Physica dicebamus, materiam præcisa forma esse extra causas inchoativè.

Resp. 2. Essentia ut præcisa ab exsistentia non est extra causas; ut precisa præcisione realis separationis, concedo ut precisa præcisione solum distinctionis realis nego Explicatur, Essentia potest dupliciter præscindere ab exsistentia. Primo precisione separationis, ita ut realiter destituatur omni exsistentia. Secundo præcisione distinctionis realis, quatenus licet sit sub exsistentia, attamen sumitur ut res distincta ab illa tanquam a sua actalitate. Primo modo sumpta essentia non est extra causas, nec potest esse in rerum natura, sicut nec materia separata ab omni forma Secundo verò modo sumpta dicit aliquid in re & extra causas, subiectum scilicet participans actualitatem essendi. Vel aliter distingui potest & clarius: Essentia objectivè sumpta non est extra causas, concedo; subjective sumpta, ut actu subiicitur exsistentiæ: tanquam propria potentia proprio actui, nego.

Vr-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Vrgebis. Ergo essentia confunditur cum materia prima. Probatur consequentia. Materia prima est potentia essendi; sed etiam secundum nos essentia est potentia essendi: ergo invicem utrumque confundimus.

Resp. Negò consequentiam, Ad probationem respondeo, materiam esse puram potentiam, non solum in linea exsistentiæ, sed etiam in linea essentiæ, quia ex se non est determinata ad certam essentiæ speciem, seu determinatur per formam, quæ est actus essentialis. Sed rursus compositum ex materia & actu illo essentiali, scilicet forma, quod dicitur *essentia*, comparatur ad exsistentiam tanquam ad suam ultimam actualitatem. Et ideo forma dicitur *actus primus*; at vero exsistentia *actus ultimus, ultimaque actualitas*. Unde, ut ait S. Thom. quæst. de Spiritual. Creat. ar. 1. *in rebus compositis est considerare duplicem actum & duplicem potentiam. Nam primo materia est ut potentia respectu formæ, & forma est actus eius. Et iterum natura, seu essentia, composita ex materia & forma est ut potentia respectu* esse seu exsistentiæ, *in quantum est susceptiva ejus.* Vnde in corporis substantiis duplex est compositio, prima materiæ & formæ ad constituendam essentiam; altera essentiæ & exsistentiæ ad constituendum ens perfectum; At vero in substantiis spiritualibus est tantum unica, nempe essentiæ & exsistentiæ.

Obii. 2. Exsistentia creata sicut & aliæ res, propriam habet essentiam, sed non distinguitur realiter a propria exsistentia; alias exsistentiæ daretur exsistentia in infinitum: Ergo saltem aliqua essentia creata non distinguitur à suâ exsistentia.

Resp. 1. Exsistentiam propriè non esse essentiam aliquam, sed esse actum omnis essentiæ, at si abusivè dicatur, esse aliqua essentia. Resp. 2. Dum dicimus, essentiam destingui ab axsistentia id debere inteligi de essentia propriè dicta, de cuius conceptu non est exsistentia, puta, hominis, Angeli, &c. Sicut enim omne agens creatum agit per actionem distinctam; actio verò ut agat, non eget alia actione, sed suo modo agit per seipsam; ita & omne creatum, quod exsistit, eget exsistentia a se distincta qua fiat exsistens; attamen ipsa exsistentia, quæ res exsistunt, non aget alia exsistentia, sed per seipsam suo modo exsistit.

Obiic. 3. Quæ non possunt separari, non distinguuntur; sed exsistentia nequit separari ab essentia: Ergo.

Resp. 1. Maiorem esse falsam. Plura enim distinguuntur, que separari non possunt, ut materia non potest separari ab omni forma.

Resp. 2. Etiam de facto exsistentiam posse separari

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ab essentia: nam in Christo essentia, seu humanitas, fuit realiter separata à sua exsistentia, cujus loco subrogata est exsistentia Verbi, ut probant nostri Theologi.

ARTICVLVS QVARTVS.

De Subsistentia, Supposito, & Persona.

SUbstantia completa differt ab accidentibus, & entibus incompletis, quod sit sui ipsius in se subsistens & terminata. At verò accidentia non sunt sui ipsius; sed alterius, scilicet subjecti, & partes sunt sui totius. Unde si substantia completa, v.g. homo, aliquid operetur, operatio tribuitur ipsi. At vero si accidens, vel pars hominis agat, v.g. si musica causet cantum, & manus percutiat, nec manus, nec musica dicuntur agere, sed homo per musicam, & per manum; manus enim, & musica non sunt sui ipsius, sed hominis. Hæc perfectio, per quam substantia ita completur, ut sistat in se ipsa, sitque sui ipsius, & non alterius, dicitur *Subsistentia*, quasi *in se ipso sistentia*, Circa illam tria sunt explicanda. Primo quid sit, quidve suppositum, & persona. Secundo, quomodo distinguatur à natura, seu essentia. Tertio, quomodo distinguatur abexsistentia.

Dico 1. Subsistantia est actualitas, qua natura ita subsistentatur in se ipsa, ut non egeat communicari alteri ad essendum & operandum.

Dicitur in primis *actualitas*, per quod convenit cum aliis perfectionibus. Cæteræ particulæ tenent locum differentia, proprius enim character subsistentiæ est reddere naturam in se subsistentatam, & terminatam, ita ut non indigeat alteri communicari, ut sit & operetur. Dico *non indigeat*, quia natura Divina, quamvis sit subsistens in se ipsa, est tamen ulteriùs communicabilis tribus personis, non quidem ex necessitate, sed ex infinita fœcunditate.

Definiri etiam potest subsistentia, Perfectio, qua fit, ut natura sit sui ipsius, & non alterius. Vnde quidquid agit natura subsistens, non alteri, sed sibi operatur. Et ideo, quia in natura humana Christi loco propriæ subsistentiæ fuit subrogata subsistentia Verbi, natura illa non erat sui ipsius, sed erat natura Verbi; nec sibi operabatur, sed Verbo Divino. Unde quidquid aut egit, aut passa est, id totum attribuitur Verbo, cujus erat.

Suppositum autem est veluti concretum subsistentiæ, sicut vivens est concretum vitæ. Persona vero nihil aliud signi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

significat, quam ipsum suppositum, non cujusque naturæ, sed intellectualis: non enim dicimus personam equi, aut lapidis, sed personam vel Divinam, vel Angelicam, vel Humanam. Unde persona nihil addit supra suppositum, etsi aliquam dignitatem, & excellentiam petitam ex natura intellectuali. Quod autem Latini vocant *personam & suppositum*. Græci dicunt *Hypostasim*.

Dico 2. Subsistentia est quid positivum realiter distinctum a natura, seu essentia.

Probatur conclusio. Et in primis, quòd subsistentia sit quid positivum, quamvis videatur negare Scotus, tamen suadetur. Nam subsistentia significat quandam perfectionem & actualitatem. Quod enim natura sit sui ipsius, & non indigeat altero subsistante, est maxima perfectio: Ergo subsistentia exprimit aliquid positivum. Unde Sancti Doctores dicunt, Verbum Divinum non assumpsisse subsistentiam naturæ humanæ; sed eam consumpsisse, & loco ejus Divinam subsistentiam subrogasse, quod dici non posset de pura negatione. Sane Personarum divinarum subsistentia pura negatio dici non potest, cum ipsas personas formaliter constituat, ac invicem distinguat, sit terminus processionum divinarum vere, ac realiter per eas productus, quæ munia meræ negationi competere nequeunt: Ergo conceptus subsistentiæ in negatione non consistit.

Secunda vero pars, scilicet subsistentiam realiter distingui à natura, probatur ex Incarnationis Mysterio, in quo subsistentia naturæ humanæ fuit separata à natura humana: Ergo distinguuntur ab invicem.

Quantum ad tertium quæsitum, divisi sunt Authores, etiam Thomistæ. Quidam dicunt, subsistentiam & exsistentiam solum virtualiter distingui, & esse duo munera unius entitatis, quæ quatenus sistit naturam, & eam ita terminat, ut non sit alterius, nec alteri communicabilis, vocatur subsistentia; quatenus vero ultimate complet rem ipsam, & eam ponit extra causas, dicitur *exsistentia*. Quidam vero dicunt, esse duas modalitates ejusdem rei. Quidam demum tenent, esse duas actualitates realiter distinctas. Hæ omnes opiniones sua possunt habere fundamenta etiam in doctrina D. Thomæ. Cæterum prima id commodi habet, quod facile explicat distinctionem exsistentiæ ab essentia. Si enim exsistentia & subsistentia sunt idem, constat, distingui ab essentia, cum fide certum sit, subsistentiam in Incarnatione fuisse separatam à natura humana, proindeque ab alia distingui. Attamen tertia sententia videtur conformior D. Thomæ, qui docet, suppositum, id est, subsistentiam cum natura

ra,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ra, recipere exsistentiam r. p. q. 5. ar. 2. ad 5. Deinde exsistentia præcise dicit ultimam actualitatem essendi, ideoque communis est tam accidentibus, quam substantiis. At vero subsistentia est perfectio conveniens tantum substantiis completis, & illas distinguens ab accidentibus: unde videtur esse actualitas longè diversæ rationis ab exsistentia. At de his parcius. Quippe subsistentiæ notitia ut maxime peti solet ex fontibus fidei, nempe Trinitatis & Incarnationis, ita jure remittitur ad Theologos. Eam delibasse nobis sufficiat.

QUÆSTIO TERTIA

De Proprietatibus Entis, scilicet Unitate, Veritate, & Bonitate.

CVm ens sit, cujus actus est *esse*; manifestum est, ipsum esse unum, verum, bonum. Omne enim, quod est, habet unum *esse*, verum est esse, & bonum est esse. Habet quidem unum *esse*, alias non esset ens, sed multitudo entium. Verum est esse, quia hoc ipso, quod est, potest terminare veram cognitionem & actionem intellectus, cujus objectum est ens. Et demum bonum est esse, quia bonum est, quod appetitur: omne autem ens naturaliter appetit esse. Et præterea omne, quod est, voluntati primæ causæ (scilicet Dei) conformatur; alias, non esset, si prima causa ipsum ut bonum non approbaret, juxta illud Sapient. 11. *Quomodo aliquid permaneret posset, nisi tu voluisses?* De illis tribus entis proprietatibus agemus singulis Articulis, adjiciemusque specialem de distinctione; si tamen primo admonuerimus, non esse proprietates physicas, id est, realiter ab ente distinctas, sed solum quasdam notiones, quæ omni enti tribui solent, ideoque dicuntur *proprietates attributales, virtuales, & notionales.*

ARTICVLUS PRIMVS.

De Unitate.

UNum dicitur, Ens indivisum in se, & divisum a quolibet alio. Cum autem quodlibet ens tandiu sit, quan-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quandiu est unum, & amittat rationem entis, quando amittit unitatem, ut patet in homine, qui definit esse, quando partes ejus non uniuntur, ideo unum nihil addit supra ens, sed solum exprimit entitatem cum negatione divisionis. Circa unitatem sic explicatam tria quærimus. Primo, in quo consistat principalius, an in negatione divisionis, an in entitate, ut connotante indivisionem. Secundo, quotuplex sit. Tertiò, unde sumatur unitas, & multiplicatio rerum.

Dico 1. Unum essentialiter significat entitatem, ut connotat negationem divisionis. Unde significat aliquid positivum in recto, negationem vero in obliquo.

Probatur facile ex definitione Unius, quæ dicitur, Ens indivisum in se, & divisum ab alio. Et unitas dicitur, entitas indivisa: Ergo primario, principaliter, & in recto significat entitatem positivam, indirecte vero, & de connotato negationem divisionis.

Confirmatur. Proprietas entis, cum sit aliquid positivum & convertibile cum ente, non potest significare primario, & principaliter solam negationem: Ergo debet principaliter significare ipsam entitatem, ut connotat negationem divisionis.

Dico 2. Unitas præcipue videtur esse triplex, scilicet generica, specifica, & pure numerica.

Declaratur. Cum enim unum significet ens indivisum, tot erunt unitates, quot sunt divisiones. Res autem præcipue dividuntur ab invicem vel genere, ut lapis ab homine; vel specie, ut leo ab equo; vel numero, ut Petrus a Paullo: Ergo tres sunt unitates, quarum, quæ negat divisionem generis, dicitur *generica*; quæ negat divisionem speciei, dicitur *specifica*, quæ negat divisionem numericam; dicitur *numerica*, seu *individualis*.

Circa unitatem genericam, & specificam nihil speciale occurit. Solum advertendum est, nisi accedat unitas individualis, non esse à parte rei perfectas unitates, sed solum negationes diversitatis, ut dictum est in Logica.

Circa unitatem numericam, gravis difficultas est, unde oriatur unitas, & multiplicatio pure numerica: seu, quæ sit causa, cur in rebus quædam intra eandem speciem solo numero differant, & multiplicentur. Rem duabus conclusionibus explicabimus.

PRIMA CONCLUSIO.

UNitas, & multiplicatio pure numerica substantiarum oritur ex materia quantitatem connotante. Ita Thomistæ omnes contra Scotum.

Probatur conclusio primo authoritate Aristotelis, qui ex-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

expresse docet lib. 12. Metaph. cap. 8. *Ea, quæ sunt multa numero, habere materiam*. Ex quo infert primum motorem numero non multiplicari, quia caret materia, Et Plato, qui posuit ideas separatas à materia, dixit, ob eam causam eas non multiplicari numero, sed distingui specie. S. Thomæ authoritates non refero, quia de ejus mente nemo dubitare potest.

Probatur 2. ratione S. Thomæ. Unitas, & multiplicatio materialis debet oriri á materia; ideo enim dicitur *materialis*; Sed unitas & multiplicatio numerica est materialis: Ergo oritur ex materia. Probatur minor. Tum quia unitas, quæ petitur à forma, sicut & multiplicatio, constituit formalem, & specificam diversitatem: Ergo unitas pure numerica non potest esse nisi materialis. Tum præcipue, quia multiplicatio in partes ejusdem rationis est multiplicatio materialis; Sed multiplicatio numerica fit in partes ejusdem rationis: Ergo est materialis. Minor patet. Ea enim censentur pure numero distingui & multiplicari, quæ cùm sint eiusdem rationis, id est, similis essentiæ, sola divisione distinguuntur, ut duæ guttæ aquæ, duo ignes, &c. Maior vero probatur. Nam essentialiter materiæ convenit habere partes ejusdem rationis; est enim radix quantitatis, cujus essentiale munus est distribuere substantiam in partes ejusdem rationis: Ergo materiæ proprium est dividi in partes ejusdem rationis, ideoque si competat formæ, hoc oritur ex communione, quam habet cum materia.

Confirmari præterea potest conclusio. Primo alia ratione D. Thomæ. Ab eo radicaliter oritur multiplicatio numerica, quod est ratio, cur forma aliqua sit multiplicabilis numerice Sed ratio, cur planta v. g. sit multiplicabilis numerice est materia: Ergo, &c. Probatur minor. Nam actus est multiplicabilis propter potentiam, in qua recipitur, ut abunde ostensum est supra quæst. 1. art. 3. Atqui potentia, in qua recipitur forma, est materia prima: Ergo forma habet à materia prima quod sit multiplicabilis.

Secundo. Infima distinctionum, & unitatum sumi debet ab eo, quod est infimum in rebus; Sed unitas, & distinctio numerica est infima omnium: Ergo debet sumi a materia, quæ est in rebus infima.

Tertio demum accedit experientia, qua videmus, nos ubi primum abstrahimus id, quod est formale in rebus ab eo, quod est materiale in eis, ut quando definimus quidditatem hominis, circuli, trianguli, & hoc ipso abstrahere rem ab omni multiplicitate numerica & individuali: unde omnium individuorum non datur, nisi una communis definitio: Ergo signum est, multiplicitatem numericam oriri à materia. Ex

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ex his infertur, res purè ſpirituales, ſeu formas in materia nullatenus receptas, quales ſunt Angeli, nullo modo poſſe multiplicari numericè, proindeque unicum individuum poſſibile eſſe in talibus ſpeciebus, in quo individuo natura ſpecifica tota ſubſiſtit. Remota enim cauſa, neceſſe eſt, ut effectus removeatur. Cum igitur in his naturis non ſit materia, quæ eſt cauſa multitudinis numericæ, neceſſe eſt, ut & omnis multitudo pure numerica procul ab illis exulet.

Obj. 1. Quilibet Angelus eſt unus numero: Ergo unitas numerica non petitur á materia, quæ non eſt in Angelis.

Reſpond. In Angelis, licet ſit unitas numerica, non eſſe tamen unitatem purè numericam, qua ſcilicet unus Angelus diſtinguatur ab alio ſolo numero intra eandem ſpeciem. Unde argumentum nihil efficit contra concluſionem, quæ eſt de unitate purè numerica.

Inſtabis. Animæ rationales differunt & multiplicantur, etiam ſolo numero; & tamen non habent materiam: Ergo materia ſaltem in illis non eſt cauſa multiplicationis numericæ.

Reſp. Animas rationales, quamvis poſſint eſſe ſine materia, eſſentialiter tamen deſtinari ad materiam, cui proinde proportionari debent, quia *quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur*. Unde ſolo numero ſunt multiplicabiles, ſicut aliæ formæ in materia receptibiles; non quidem ex materia, quam in ſe habeant, ſed ex ipſa habitudine ad materiam.

Urgebis. Unitas & diſtinctio numerica debent deſumi ab aliquo principio intrinſeco; Sed anima ſeparata intrinſecè non habet materiam: Ergo non deſumit unitatem, & diſtinctionem numericam à materia.

Reſpond. Diſtinguo majorem: Unitas numerica debet deſumi à principio intrinſeco; proximè, concedo; radicaliter, nego. Licèt enim id, per quod res immediatè ſortitur unitatem numericam, debeat eſſe ipſi intrinſecum; attamen illud poteſt rurſus dependere ab aliquo extrinſeco, ad quod eſſentialiter deſtinatur. Unde anima ſeparata proximè quidem individuatur à propria entitate; Sed tamen quod illa entitas ſit diſtincta ſolo numero, habet ex hoc, quod ſit receptibilis in materia, quæ eſt prima parens diſtinctionis numericæ; ſeu ex coaptatione ad materiam, tanquam ad proprium receptivum.

Objic. 2. Hæcceitas individuat ſubſtantias: Ergo non eſt quærenda ulterior ratio unitatis individualis.

Reſpond. Hæcceitatem eſſe ipſam differentiam individualem. Sed rurſus de illa quæritur, unde habeat, quod

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quod sit multiplicabilis numerice, id est, cur plures hæceitates possint reperiri intra eandem speciem. Vnde Scotus nihil dicit ad quæstionem, dum ait, hæceitatem individuare substantias.

Instabis. Omnis differentia desumitur à forma; Sed unitas individualis est aliqua differentia: Ergo desumitur à forma.

Resp. Distinguo maiorem: Omnis differentia formalis, & quæ est per modum diversitatis, concedo; omnis differentia materialis, & quæ est solum per modum quasi quantitativæ divisionis, nego. Nam sicut forma est radix diversitatis, ita materia est radix divisionis. Vnde sicut diversitas specifica sumitur à forma, ita distinctio numerica sumitur à materiâ.

Objic. 3. Eadem materia pertinere potest ad plura individua: Ergo non est principium unitatis numericæ.

Resp. Distinguo antecedens. Eadem materia materialiter sumpta, concedo; eadem materia formaliter sumpta, nego. Materia sumitur materialiter, dum sumitur præcisè secundum suam entitatem, quam constat posse successive pertinere ad plura individua. Materia vero sumitur formaliter, quando eius entitas consideratur, ut substans tali actioni, & connotans talem numero quantitatem. Sic autem sumpta materia non potest pertinere ad plura individua.

SECVNDA CONCLVSIO.

ACcidentia desumunt suam unitatem, & multiplicationem numericam à subjecto formaliter sumpto, id est, prout subest tali actioni agentis, à quo recipit ipsum accidens, talique durationi, &c.

Probatur. Tum quia subjectum tenet locum materiæ respectu formæ accidentalis: Ergo debet eam individuare. Tum quia forma multiplicatur per suum receptivum; Sed forma accidentalis recipitur in suo subjecto: Ergo ab illo desumit multiplicationem, & limitationem numericam.

Objic. Accidens separatum à subjecto, adhuc est unum numero, ut patet in mysterio Eucharistiæ: Ergo non individuatur à subjecto.

Respond. Accidens separatum semper retinere habitudinem ad subjectum, ac proinde potest individuam ab illo; sicut dicebamus, animam rationalem individuari à corpore, ad quod dicit habitudinem.

AR-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICVLVS SECVNDVS.

De Distinctione, ubi celebris difficultas agitur circa modum, quo gradus metaphysici ab invicem distinguuntur.

QVæ in titulo discutienda suscipimus, etsi à pluribus præmature tractentur in Logica, opportunius tamen visum est huc usque differre. Cùm enim eadem scientia sit de contrariis, explicata unitate congrue agetur de distinctione. Et quia præcipua difficultas, quæ circa distinctionem agitatur, ea est, quam celebrem Scotus fecit, de distinctione graduum metaphysicorum, (id est, illarum formalitatum, quas gradatim in qualibet re distinguimus, ut in Petro formalitatem rationalis, animalis, viventis, substantiæ, &c.) ideo de illa dicendum est operosius.

§. I.

De variis Distinctionum generibus.

UNitas & distinctio sequitur ens, ut sæpe repetit S. Thomas: in tantum enim res aliqua distinguitur ab alia, in quantum non est idem cum illa. Unde sequitur, distinctionem esse duplicem, realem scilicet, & rationis. Res enim una potest non esse alia, vel de facto à parte rei; & hæc distinctio realis dicitur, in quantum scilicet sunt duæ res, aut quasi res, ut Petrus & Paullus: vel per considerationem intellectus, in quantum rem in se unicam in varios conceptus distinguimus; & hæc dicitur distinctio rationis.

Distinctio realis est triplex, major, minor, & virtualis. Distinctio realis maior, est distinctio rei a re; sic Petrus distinguitur a Ioanne, anima a corpore. Distinctio realis minor, est distinctio rei à modo, quo afficitur, id est, á tenuissimi quibusdam entitatulis, quæ proprie non obtinent nomen rei propter suam exiguitatem, atque adeo dicuntur *modi*: sic Petrus distinguutur à sua sessione, linea à sua obliquitate. Hæc distinctio solet etiam dici *modalis*. Distinctio virtualis non est tam distinctio, quam fundamentum distinctionis; & est in illa re, quæ unica in se æquivalet pluribus, ideoque præbet fundamentum, ut eam distinctis actibus cognoscamus, diversasque in ea formalitates distinguamus: sic numus aureus habet quidem unicum valorem scilicet librarum sex circiter; attamen ille unicus valor æquivalet duplici valori duorum nummorum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rum argenteorum; ideoque possumus illum distinguere in duos valores partiales. Similiter anima hominis est quidem in se unica, attamen præstat quidquid præstant animæ plantarum & pecudum, diciturque ob id virtualiter multiplex; ideoque potest distingui per intellectu in tres gradus, vegetativum, sensitivum, & rationalem.

Hanc distinctionem virtualem Scotus non putat sufficere; & ideo aliam ejus loco subrogat, quam vocat *distinctionem formalem actualem ex natura rei*; quæ sit, non quidem inter rem & rem, aut rem & modum, sed inter duas formalitates ejusdem rei, ut inter animalitatem & rationalitatem, quarum una ante omnem mentis operationem non sit formaliter altera, neque de intrinseco constitutivo alterius, quamvis utraque non sit nisi unica res; sicut in lapide triangulari tres anguli sunt unus & idem lapis; & in fabuloso Jano bifronte duæ erant facies, sed unum caput.

Dicit igitur Scotus, hanc distinctionem quamvis sit actualiter in rebus, non tamen esse realem: quia non est distinctio rerum, sed solum formalitatum, quæ adeo proprie dicenda sit *formalis*. Hanc vero liberaliter concedit in omnibus rebus, etiam in attributis divinis, adeo ut in una simplici re & entitate integrum formalitatum exercitum aliquando excitet, ex quibus aggregetur: unde definit essentiam divinam *Cumulum perfectionum, & formalitatum*.

Quantum ad distinctionem rationis, triplex quoque assignari potest, major, minor, & minima. Distinctio rationis major est, dum ratio nostra entitatem virtualiter multiplicem distinguit in varios conceptus perfectè distinctos, quorum unus nullo modo includitur in alio, ut dum distinguimus humanitatem in animalitatem, & rationalitatem: nam conceptus animalitatis nullo modo continet actu conceptum rationalitatis; ideoque attribui potest rebus etiam irrationalibus. Distinctio rationis minor est, cum intellectus rem eandem distinguit in varios conceptus, quorum unus explicitè quidem non continet alium, id est, ipsum formaliter non exprimit, implicitè tamen ipsum involvit & includit, ut dum distinguimus in ente unum, verum, bonum, boni siquidem conceptus includitur in conceptu veri, & uterque in conceptu entis. Distinctio rationis minima est, dum absque ullo fundamento ex solo beneplacito, vel ex infirmitate sua, intellectus dividit rem unicam in varios conceptus; ut si quis distinguat vestimentum ab indumento, & voluntatem divinam á sua volitione. His præsuppositis, ut ad distinctionem graduum metaphysicorum redeamus.

Duplex est sententia. Prima Scoti, qui vult, hos gradus,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dus, v.g. animalitatem, & rationalitatem in homine, distingui actualiter ante opus intellectus, distinctione illa, quam vocat *formalem ex natura rei*, ita ut, licèt concedat in homine animalitatem, & rationalitatem esse eandem rem, velit tamen esse duas formalitates actu, & de facto independenter ab intellectu Scotum sequuntur ejus discipuli; sed deserunt alii, ut hac in parte de illo dixeris, quod de Ismaele dictum est: *Manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum.*

Secunda sententia est S. Thomæ, & communiter aliorum, qui tenent, gradus illos distingui quidem actualiter per intellectum: ante operationem vero intellectus solum fundamentaliter, & virtualiter; quatenus scilicet eadem simplex formalitas, licet in se una, quia tamen æquivalet pluribus, præbet occasionem intellectui distinguendi in ea varios conceptus; quibus non correspondet in re, nisi unica simplex entitas diversimode concepta; sicut in circulo, diversis lineis à circumferentia ductis correspondet idem centrale punctum virtualiter solum multiplex.

§. II.

Statuitur vera sententia.

PRIMA CONCLVSIO.

NOn datur distinctio actualis formalis Scoti inter formalitates ejusdem rei, sed distinctio unius entitatis in varias formalitates, & varios conceptus objectivos fit ab intellectu.

Probatur unica, sed efficaci ratione. Distinctio illa non est necessaria: Ergo nec admittenda, Probatur antecedens. Distinctio virtualis potest facere quidquid facit distinctio illa Scotica: Ergo non est necessaria. Probatur antecedens tum ratione, tum inductione. Ratione quidem. Nam, quod æquivalet alteri, potest facere quidquid alterum faceret, si adesset; Sed distinctio virtualis æquivalet actuali: Ergo potest facere quidquid distinctio actualis faceret, si adesset. Maior aperta est. Sic enim nummus aureus facit quidquid facerent duo argentei, si adessent: sic punctum in centro positum, quia est virtualiter multiplex, potest terminare varias lineas quæ, ac si essent varia puncta. Minor vero manifesta est. Ideo enim dicitur *distinctio virtualis*, quia per illam res æquivalet pluribus realiter distinctis.

Probatur etiam inductione. Tria sunt, quæ Scotus tribuit distinctioni formali actuali, & propter quæ illam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lam neceſſariam putat. Primò, ut de unica re poſſint verificari contradictoriæ propoſitiones. Secundo, ut poſſit terminare diverſos conceptus. Tertio, ut poſſit definiri diverſis definitionibus; Sed hæc omnia præſtare poteſt ſola diſtinctio virtualis: Ergo, &c. Probatur minor. Nam hoc ipſo, quod res eſt virtualiter multiplex, ſecundum unam partem ejus, ut ita dicam, virtualitatis poteſt aliquid verificari de illa, quod non verificatur ſecundum aliam; ac proinde ſufficit ad verificanda contradictoria ſic in nummo aureo, licet ſit unus valor ſex librarum, poteſt dici, quod nummus ille aureus, quatenus continet valorem unius argentei, non ſufficit ad ſolvendum debitum quatuor librarum; bene tamen quatenus excedit argenteum. Unde D. Thomas Quæſt. 7. de Potentia ar. 1. ad 5. *De illo*, inquit, *quod eſt idem ſecundum rem, ſed ratione differens, nihil prohibet prædicari contradictoria, ut dicit Ariſtoteles 3. Phyſicorum; ſicut patet, quod idem punctum re, ſolum differens ratione, eſt principium & finis. & ſecundum quod eſt principium non eſt finis, & è contrario*. Deinde quod etiam diſtinctio virtualis ſufficiat ad terminandos diverſos conceptus & varias definitiones, adhuc apertius patet. Hoc ipſo enim quod una res æquivalet pluribus, poteſt concipi & definiri præciſe ſecundum quod æquivalet uni, & deinde præciſe ſecundum quod æquivalet alteri. Et rogo Scotiſtas, ſi re ipſa nolint eſſe, ſaltem fingant in rerum natura exſiſtere formalitatem in ſe quidem unicam & ſimplicem, quæ tamen idem præbet, quod plures, id eſt, ſit æquivalenter multiplex. An non continuo poſtea erit de ea diverſimode conſiderata poſſe prædicari contradictoria, poſſe formari plures conceptus inadæquatos, poſſe demum conſtitui plures definitiones eam ſub illa diverſa conſideratione diverſe explicantes: Ergo virtualis diſtinctio ad hæc tria ſufficit.

SECVNDA CONCLVSIO.

GRadus metaphyſici non diſtinguuntur actu in re ante opus intellectus, ſed tantum virtualiter. Unde tota illorum diſtinctio actualis fit ab intellectu diſtribuente eandem entitatem virtualiter multiplicem in diverſas formalitates, v. g. hominem in animalitatem & rationalitatem.

Concluſio poſſet probari ratione jam facta. Si enim non datur diſtinctio Scoti, gradus quoque illi non poſſunt diſtingui tali diſtinctione. Sed præterea.

Probatur ratione fundamentali. Gradus metaphyſici ſunt una, & eadem formalitas virtualiter tantum multiplex:

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

plex: Ergo non distinguuntur actu, sed solum virtualiter. Probatur antecedens. Cum enim formalitas sit effectus formæ, oportet, illam, proportionari, & adæquari formæ, à qua procedit. Unde sic argumentor. Eodem modo loquendum est de formalitatibus & de formis, à quibus procedunt; Atqui forma, à qua procedunt gradus metaphysici, ut anima rationalis in homine, non est ex pluribus animabus tertia anima, sed unica simplex, virtualiter solum multiplex: Ergo etiam humanitas in homine non est tertia formalitas composita ex pluribus partialibus, animalitate scilicet, & rationalitate, sed unica simplex virtualiter tantum multiplex.

Declaratur amplius dissipando inanem Scoti subtilitatem. Ecquid enim tandem sibi vult per *formalitatem*, quo nomine imperitos hoc toto in negotio deludit; Plane apud æquos nominum æstimatores *formalitas* id ipsum est in abstracto, quod *forma* in concreto. Cum igitur, ut explicuimus 1. Phys. qu. 3. ar. 1. forma sit, qua res determinatur ad certam essendi rationem, formalitas nihil aliud est, quam determinatio rei ad propriam essendi rationem; ac proinde ubi est unica res determinata ad unum essendi modum, est unica quoque non modo forma, sed etiam formalitas illi formæ proportionata, nisi velimus relicta soliditate rerum evanescere in inanitates & abstractiones. Deinde sicut forma est res, ita & formalitas est realitas vana: Ergo subtilius est inducere in formis distinctionem formalem non realem, seu formalitatum & non realitatum. Sicut igitur unius entis est una forma æquivalens pluribus, ita & una formalitas æquivalens pluribus.

Illustravit id totum S. Thomas 1 par. quæst. 76. ar. 3. Rerum enim species differunt secundum perfectum, & minus perfectum; sicut in rerum ordine, animata sunt perfectiora inanimatis, animalia plantis, & homo animalibus: unde Aristoteles comparat rerum species numeris & figuris, in quibus perfectior continet imperfectiorem, & excedit Sicut ergo pentagonum continet trigonum, & numerus senarius continet ternarium, ita humanitas continet animalitatem & vegetabilitatem: non quidem per eggregationem, ut cumulus lapides, sed per æquivalentiam, ut nummus aureus argenteos; quæ enim sunt distincta in inferioribus, adunantur in superioribus. Unde in homine eadem simplex formalitas est radix discurrendi, sentiendi, & vivendi. Attamen intellectus noster, qui distinguit illa, quæ sunt unum, apprehendit illam simplicem formalitatem: præcise quatenus est principium sentiendi; & sic eam vocat *animalitatem*, formatque gradum animalis: deinde illam concipit, ut est

principium

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

principium ratiocinandi, sicque eam vocat *rationalitatem*; quamvis hæ omnia sint una eadem entitas, ¡solum virtualiter multiplex. Idem dicunt Theologi de attributis divinis, quòd scilicet Deus est una simpliciſſima entitas, imo una in re formalitas, quæ tamen æquivalet infinitis; Vnde ratio nostra concipiens illam quatenus punit, vocat *justitiam*; quatenus parcit, vocat *misericordiam*, &c. Quamvis in re, ut ait S. Thomas 1. par. quæst. 13. ar. 4. ad 2, *Omnibus illis rationibus respondeat unum quid simplex, per omnia hujusmodi multipliciter & imperfectè repræsentatum.*

§. III.

Solvuntur objectiones.

OBj. 1. Animalitas, etiam hominis, distinguitur actu ante mentis operationem ab ejus rationalitate: Ergo datur distinctio actualis formalis inter gradus metaphysicos. Consequentia patet. Probatur antecedens. Illa sunt distincta actu in re, de quibus verificantur contradictoria; Sed de animalitate & rationalitate verificantur contradictoria: Ergo distincta sunt actu in re. Minor patet. Nam de animalitate dicitur, quod est principium sentiendi, de rationalitate, quod non est principium sentiendi, quæ sunt contradictoria. Major verò probatur. Contradictoria non possunt verificari de uno & eodem: Ergo illa, de quibus verificantur contradictoria, non possunt esse actu idem. Ergo debent esse actu distincta.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem nego majorem. Ad cujus probationem distinguo antecedens: Non possunt verificari contradictoria de uno & eodem tam secundum rem, quàm secundùm rationem, concedo; de uno & eodem secundùm rem, multiplici tamen secundùm rationem, nego. Solutio est S. Thomæ loco citato, in probatione primæ conclusionis. Vel alio modo: Contradictoria non possunt verificari de uno & eodem; virtualiter multiplici, nego; non virtualiter multiplici, concedo. Vt enim diximus, de uno & eodem nummo aureo dicitur, quod si sumatur, prout continet quantùm valorem trium librarum, non sufficit ad solvendum debitum; at verò, ut continet valorem sex librarum, sufficit: *sufficere autem, & non sufficere* sunt contradictoria. Similiter de eodem puncto dicitur, quod quatenus incipit lineam non est finis, quatenus verò finit aliam, est finis: Ergo de uno & eodem virtualiter multiplici possunt verificari duo contradictoria. In-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Instabis. Animalitas hominis formaliter sumpta est ejusdem rationis, ac animalitas leonis; Sed hæc ex natura sua distinguitur à rationalitate: Ergo & illa.

Resp. 1. Argumentum nimis probare, nempe non solùm formalem, sed etiam realem distinctionem; quia animalitas leonis est realiter diversa á rationalitate.

Resp. 2. Distinguo majorem: Animalitas hominis est ejusdem rationis, ac animalitas leonis, quantum ad munera, quæ illi competunt, secundum quod dicitur animalitas, concedo; quantum ad alia, quæ ipsi conveniunt ratione eminentiæ hominis supra leonem, nego. Id est, formalitas illa, quam in homine vocamus *animalitatem*, continet quidquid est in animalitate leonis; est enim radix sentiendi, dormiendi, vigilandi, manducandi, &c. Attamen in homine habet plura munera, quæ non habet in leone, scilicet quod sit etiam principium ratiocinandi, secundum quod munus dicitur *rationalitas*; & ideo quantum ad hoc, quod est excludere rationalitatem, non est ejusdem rationis in homine & leone.

Vrgebis: Ergo falsò dicitur, quod animalitas in homine non est principium ratiocinandi, si unica formalitas est, quæ sentit, & ratiocinatur.

Resp. Nego consequens. Licèt enim in homine sit unica formalitas, quæ sentit & ratiocinatur; attamen intellectus potest illam concipere præcisè, ut est principium sentiendi; & sic eam vocat *animalitatem*: & præcisè ut est principium ratiocinandi: & sic eam vocat *rationalitatem*. Patet autem, quòd præcisè ut est principium ratiocinandi, non est principium sentiendi; & ideo merito dici potest, quod animalitas non est formaliter rationalitas, quia exprimit tantum humanitatem, ut est principium sentiendi, & non prout est principium ratiocinandi.

Dices. Quæ habent diversas definitiones essentiales, sunt diversa; Sed animalitas & rationalitas, etiam in homine, habent diversas definitiones essentiales: Ergo sunt diversa. Minor certa est. Nam animalitas definitur, principium sentiendi; rationalitas vero, principium ratiocinandi. Major vero probatur. Definitio explicat naturam rei: Ergo ubi sunt distinctæ definitiones, sunt etiam distinctæ naturæ.

Resp. Distinguo majorem: Quæ habent diversas definitiones essentialiter, sunt diversa, vel actu, vel æquivalenter, concedo; actu semper, nego. Quod enim æquivalet pluribus, potest facere, quidquid facerent plura, si adessent, ac proinde diversis nominibus exprimi, diversis definitionibus explicari, & diversis conceptibus attingi.

Replicabis. Vbi sunt diversæ operationes, ibi debent

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

esse diversa principia talium operationum ; Sed animalitas & rationalitas sunt principia diversarum operationum : Ergo sunt inter se diversa . Major videtur certa, Quia principia cognoscuntur per suos effectus, suasque operationes, sicut arbor per suos fructus . Minor vero constat . Nam animalitas est principium sentiendi ; rationalitas vero ratiocinandi . Sentire autem & ratiocinari sunt diversæ operationes .

Resp. Solutione sæpiùs data : ubi sunt diversæ operationes , sunt diversa principia ; diversitate actuali , nego ; diversitate virtuali , concedo . Nam sicut idem truncus sufficit ad varios ramos , ita idem principium virtualiter tantùm multiplex ad varias operationes

Objic. 2. & simul instabis contra datam solutionem. Ea , per quorum unum res convenit cum aliis , & per aliud differt ab illis , non sunt unum & idem ; Sed per animalitatem homo convenit cum brutis , per rationalitatem verò differt ab illis : Ergo non sunt unum & idem.

Resp. Argumentum nimis probare . Probaret enim, nullam dari simplicem formalitatem : quia nihil adeo simplex est , quod aliquo modo non conveniat cum allis rebus, & aliquo modo non differat ab ilis . Vnde si per idem res non potest convenire & disconvenire , sequitur etiam simpliciſſimam formalitatem esse distinguendam in alias duas , & utramque iterum in alias duas , & sic in infinitum .

Resp. 2. Præter solutiones jam datas, quæ huic argumento aptari possent , distinguo majorem : Ea , per quorum unum res convenit cum aliis , & per aliud differt ab illis , non sunt unum & idem ; eodem modo sumptum, concedo; diversimodè sumptum , nego . Nam eadem simplex entitas , quatenus sumitur uno modo , potest convenire cum aliis ; & quatenus sumitur alio modo , potest ab illis differre . Sic igitur humanitas sumpta , ut est principium sentiendi , convenit cum brutis , sumpta verò ut est principium ratiocinandi , differt ab illis .

Obj. 3. De ratione partis est , ut à comparte distinguatur ; Sed animalitas & rationalitas sunt partes naturæ humanæ : Ergo ab invicem distinguntur .

Resp. Distinguo minorem : Animalitas & rationalitas sunt partes naturæ humanæ . partes realiter , nego ; partes secundùm rationem , concedo . Vt enim dicit S. Thomas , ex animali & rationali componitur homo , non sicut ex duabus rebus , aut formalitatibus tertia res , vel formalitas ; sed sicut ex duobus conceptibus tertius conceptus . Vnde non distinguuntur secundùm rem , sed solùm secundùm rationem & conceptum .

Instabis . Partes metaphysicæ sunt reales ; Sed animalitas

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

litas & rationalitas sunt partes metaphysicæ hominis: Ergo sunt reales.

Resp. Distinguo majorem: sunt reales; quantum ad entitatem, concedo; quantum ad distinctionem, nego. Id est, partes metaphysicæ dicunt quidem aliquam naturam realem, sed tamen non semper exigunt, ut illa natura realis sit secundum rem divisa in utramque partem, sed sufficit dividi per intellectum.

Vrgebis. Si animalitas & rationalitas sunt unica formalitas á parte rei, quid igitur nos eam concipimus per modum compositi metaphysici ex animalitate & rationalitate, & non potius per modum cujusdam simplicis entitatis utrique æquivalentis?

Resp. Id fieri propter conditionem intellectus nostri, qui non percipit intuitive rerum essentias, sed solùm ex effectibus sensibilibus eas colligit. Vnde si ex una essentia plures procedunt effectus, plures quoque de illa format notiones, quas postea componit ad invicem, illaque compositio dicitur *metaphysica*, seu potius *logica*. Sed Angelus, qui videt intuitive v. g. humanitatem, videt etiam illam esse unicam simplicem formalitatem virtualiter tantùm multiplicem, quatenus cùm sit una, duo tamen munera præstat, scilicet sentire, & ratiocinari.

Obiic. ultimó. Illa distinguuntur actu, quorum unum non est aliud; Sed animalitas in homine non est actu rationalitas: Ergo distinguuntur. Major est certa, in tantum enim unum distinguitur ab alio, in quantum non est illud. Minor probatur. Animalitas non est actu id, quod ipsa negat; Atqui animalitas negat rationalitatem: Ergo non est formaliter rationalitas. Probatur minor, id, quod convenit, negat id, quod non convenit: Sed animalitas in homine est id, quod convenit cum bruto; Ergo negat rationalitatem, quæ est id, quod non convenit cum bruto.

Resp. 1. Argumentum evidenter nimis probare. Probaret enim, nihil in Mundo esse simplex, quia nihil est, quod cum aliis aliquo modo non conveniat, & aliquo modo non differat.

Resp. 2. Nego minorem. Ad probationem, nego minorem. Ad cujus probationem distinguo majorem: id, quod convenit, negat id, quod non convenit; absolutè & in ipso subjecto, quod comparatur, nego; respectivè saltem & in termino, ad quem fit comparatio, concedo. Et ad minorem: Animalitas est id, quod convenit cum brutis, & rationalitas 1. quod differt, concedo. Et ad consequens: Ergo animalitas negat rationalitatem; absolutè & in ipsa humanitate, nego; respectivè & in bruto, cui humanitas comparatur, concedo.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Explicatur solutio. Ut aliquid dicatur conveniens & non conveniens alteri, non est necesse, ut id, in quo convenit, excludat id, in quo non convenit in utroque extremo comparationis; sed satis est, ut neget in termino comparationis, v. g. ut homo conveniat cum brutis per animalitatem, & ab illis disconveniat per rationalitatem, non est necesse, ut animalitas in ipso homine distinguatur à rationalitate, ipsamque neget & excludat; sed satis est, ut talis negatio & exclusio se teneat ex parte ipsius bruti; seu in bruto sit animalitas sine rationalitate, proindeque negans & excludens rationalitatem. Hoc enim ipso, quod in bruto est animalitas sine rationalitate, quantumvis in homine eadem res, imo eadem formalitas sit & rationalitas, & animalitas, attamen illa simplex & unica hominis formalitas negabit convenientiam cum bruto, quatenus deest bruto rationalitas; & tamen dicet cum eo convenientiam, quatenus in eo reperitur animalitas.

Ratio autem radicalis hujus solutionis est, quia prædicata respectiva, cum sint ad alterum, distinctionem & oppositionem desumunt per ordinem ad alterum. Cum igitur *esse conveniens* & *non esse conveniens* sint prædicata respectiva, eorum oppositio non emendicatur semper ex distinctione & oppositione, quæ fit in utroque extremo comparationis, sed solum in termino; & ideo ut idem dicatur conveniens & non conveniens, non requiritur aliqua distinctio in illo, sed satis est, ut ea, quæ in illo sunt identificata, in alio, cui comparantur, sint divisa; seu, ut unum sit sine alio in termino comparationis.

Resp. 3. Solutione toties trita. Id, quod convenit, non negat id, quod non convenit; negat actu semper, nego; virtualiter, concedo. Hoc enim ipso, quòd in homine animalitas & rationalitas sunt eadem formalitas virtualiter multiplex, secundum unam virtualitatem negat convenientiam, quàm dicit secundum aliam. Ut enim sæpius diximus, distinctio virtualis, cùm æquivaleat actuali, idem facit, quod ista faceret, si adesset.

ARTICULUS TERTIUS.

De Veritate.

VEritas in genere definitur. Adæquatio rei intellectus. Vnde inter duos terminos est, quorum utrumque denominat, rem scilicet & intellectum. Res enim *vera* dicitur, quatenus adæquatur, aut adæquabilis est intellectui; ac rursus intellectus *verus*, quatenus adæquatur rebus. Hinc duplex veritas, nempe veritas rei & ve-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

& veritas cognitionis. Veritas rei est Conformitas, seu Adæquatio rei cum intellectu. Hæc *objectiva* dicitur, quòd sit in objecto intellectus; item *transcendens*, quòd in ente, atque omni ejus differentia includatur. Veritas formalis definitur. Conformitas, seu Adæquatio intellectus cognoscentis cum re cognita.

Addi potest & tertia, nempe Veritas signi, quæ est conformitas signi cum re significata. Ad hanc pertinet Veritas locutionis, seu orationis, quæ duplex distingui potest. Nam cum oratione quid de rebus sentiamus, significemus, ea tum ad res, tum ad mentem referri potest. Cum rebus ipsis congruit, *Vera* dicitur. Ad mentem vero relata, cum ipsi concordat, ita ut loquamur, ut sentimus, *Verax* dicitur; sin minus, fallax, ac mendax. De hac nihil hic disputandum occurrit.

Circa Veritatem rei & cognitionis tria quæri possunt. 1. In quo sita sit Veritas rei, seu transcendentalis. 2. In qua mentis operatione sit Veritas cognitionis. 3. Quænam prior sit, an Veritas rerum, an Veritas Cognitionis.

PRIMA CONCLUSIO.

VEritas rei, seu transcendentalis. est ipsa rei entitas, non præcisè sumpta, sed prout dicit ordinem ad intellectum, præcipuè divinum.

Declaratur conclusio. Et in primis, non esse quid distinctum ab ente, constat. Hoc ipso enim, quod res est, verum est, ipsam esse. Unde non alio, quàm se ipsa vera est. Hinc Aristoteles 2. Metaph. cap. 1. *Est*, inquit, *unumquodque est, ita & verum est*.

Quod autem veritas non sit præcisè rei entitas, constat. Ens enim, ut ens præcisè nihil aliud exprimit, quàm actum essendi. Veritas vero aliquid præterea dicit, siquidem aliam entitatem, quia enti nihil addi potest, cum omnia complectatur; sed eandem, ac ens ipsum cum ordinè ad aliquid.

Quod vero ratio veri accipiatur per ordinem ad intellectum, ex eo probat S. Thomas, quod veritas proprie, & per se primo competat intellectui, ut sanitas proprie, ac primo competit animali: Vnde, ut cætera denominantur *sana*, quatenus habent ordinem ad animal; ita & *vera*, quatenus dicunt ordinem ad intellectum. Cum autem intellectus objectum sit ens, hinc sequitur, verum dici de omni ente, quatenus nullum est, quod intellectui comparari non possit.

Demum veritatem rei præcipuè sumi per ordinem ad intellectum divinum, egregie sic probat S. Thomas 1. par. quæst. 16. ar. 1. *Res ad intellectum aliquem potest habere or-*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dinem vel per se, vel per accidens. Per se quidem habet ordinem ad intellectum, à quo dependet secundum suum esse. Per accidens autem ad intellectum, à quo cognoscibilis est. Sicut si dicamus, quod domus comparatur ad intellectum artificis per se; per accidens autem comparatur ad intellectum, à quo non dependet. Judicium autem de re non sumitur secundum id, quod inest ei per accidens sed secundum id, quod inest ei per se. Unde unaquæque res dicitur vera absolute secundum ordinem ad intellectum, à quo dependet. Et inde est, quod res artificiales dicuntur veræ per ordinem ad intellectum nostrum. Dicitur enim domus vera, quæ assequitur similitudinem formæ, quæ est in mente artificis. Et dicitur oratio vera, in quantum est signum intellectus veri. Et similiter res naturales dicuntur esse veræ, secundùm quod assequuntur similitudinem specierum, quæ sunt in mente divina. Dicitur enim verus lapis, quia assequitur propriam lapidis naturam secundùm præconceptionem intellectus divini.

Obj. contra primam partem. Verum dicitur etiam de non ente: nam ut verum est, quod est esse; ita verum est, quod non est non esse: Ergo non consistit in entitate rei.

Resp Distinguo consequens, verum non consistit in entitate rei; verum entis realis, nego; verum non entis, subdistinguo; non consistit in entitate reali, concedo; in entitate rationis, seu apprehensa à ratione, nego. Nam non ens, seu negationes & privationes, apprehendimus per modum entis. Et sic verum dicitur *non esse, quod non est*; quatenus apprehendimus *non esse* per modum alicujus, ut vel ex ipso modo loquendi constat, cui veritatem attribuimus, quatenus concordat Judicio neganti. Ita S. Thomas 1. p. qu. 16. ar. 2. & quæst. de Verit. ar. 1. ad 7.

Obj. contra alias partes. S. Augustinus lib. 2. Soliloquiorum, cap. 5. rejicit hanc veritatis definitionem, *Verum est, quod ita se habet, ut videtur cognituri, si velit, & possit cognoscere*, quia sequeretur, nihil esse verum, si nullus posset cognoscere; ac illam ut legitimam statuit, *Verum est id, quod est*: Ergo veritas rei non consistit per ordinem ad intellectum, sed ipsi competit per se, quatenus scilicet assequitur propriam naturam. Unde veritas rei ab aliquibus definitur, *Conformitas rei cum suis intrinsecis principiis*: & ab Avicenna, *Unuscujusque rei proprietas sui* esse, *quod stabilitum est ei.*

Resp. Cum S. Thoma 2. par. quæst. 16. ar. 2. S. Augustinum loqui de veritate rei, à cujus ratione excludit comparationem ad intellectum nostrum, ad quem comparatur per accidens, non tamen ad divinum, à quo per se pendet.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

det. Nam, ut ipse definit lib. de Vera Religione, cap. 36. *Veritas est summa similitudo principii, quæ sine similitudine est.* Porro intellectus Dei est principium rerum. Cùm verò dicit, *Verum est id, quod est*, definit veritatem secundùm id, quod est in ea, ut fundamentale, & non secundum id, quo ratio veri completur, ut exponit S. Thomas quæst. 1. de Veritate ar. 1. ad 1.

Atque inde conciliari possunt variæ Veritatis definitiones. Nam quæ nullum respectum ad intellectum includunt, eæ solùm explicant fundamentum veritatis, ut quæ in objectione relatæ sunt. At quæ ordinem ad intellectum includunt, explicant id, quo ratio veri completur. Ut enim in medicina virtus ejus est fundamentum denominationis *sani*; habitudo verò ejus ad sanitatem animalis est formalis ratio, cur sana dicitur. Ita veritas rei duo importat, unum ut fundamentum, scilicet entitatem rei; alterum ut complementum & propriam rationem, nempe ordinem ad veritatem, quæ est in intellectu. Unde Ens, ut sic; verum est, nempe fundamentaliter, quatenus est id, quod est. Quodlibet verò ens particulare verum est, itidem fundamentaliter, quatenus *esse* proprium, ad quod tendit, assequitur; falsum verò, quatenus ab eo deficit; ut Aurichalcum erit falsum aurum, quia à natura auri, ad quam videtur accedere, deficit; est tamen verum Aurichalcum, quia hanc metalli speciem assequitur. Eodem sensu veritas rei principiatæ, nempe fundamentalis, potest dici conformitas rei cum suis princ/piis intrinsecis. Hæc tamen definitio particularis est: quia non omnis res vera principiata est, ut Deus, qui est summe verus. Ac rursus principia ipsa vera sunt, nec tamen per conformitatem ad alia principia, alias abiretur in infinitum. Et si dicas, vera esse, quatenus rem veram nata sunt constituere, jam erit circulus: quippe res vera erit, qua veris constat principiis; vera principia, quia veram rem constituunt.

Instabis. Veritas fundamentalis est ipsa veritas transcendentalis: Ergo hæc non consistit in habitudine ad intellectum, sed in ipso *esse* rei præcisè, seu in assecutione principiorum rei.

Respond. Distinguo: veritas fundamentalis est ipsa veritas transcendentalis, si præcisè sumatur pro ipsa entitate fundante, nego; sic enim est solum propriè ens, at nondum veri rationem exprimit: si sumatur, ut aliquo modo relata ad intellectum, concedo; tunc enim incipit exprimere ens aliqua ratione, qua verum dicitur, & non solum ens.

Urgebis. Intellectus dicitur *verus* ex ordine ad rem, Ergo si res item dicatur *vera* ex ordine ad intellectum,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

erit circulus vitiosus in explicanda veritatis ratione.

Resp. Distinguo antecedens: intellectus dicitur verus ex ordine ad rem, ut veram, nego; ut res est, concedo. Intellectus enim dicitur *verus*, non quatenus ejus veritas est conformis veritati rei, sed quatenus ita judicat, rem esse, ut est. Vnde oratio dicitur *vera*, aut *falsa*, non ex eo, quod res vera est, sed præcisè ex eo, quod res est, aut non est, ut ponderat S. Thomas 1. par. quæst. 16. ar. 1. ad 3. Et ideo veritas per se primo competit intellectui, cum quadam tamen connotatione ad res intellectas. Res autem dicuntur *veræ* ab ordine ad veritatem, quæ est in intellectu, cui natæ sunt conformari & objici: sicut sanitas per se primo competit animali, idque sæpe dependenter a virtute medicinæ, à qua causatur; medicina vero *sana* dicitur, quod hanc sanitatem causare nata sit. Et in hoc nullus est vitiosus circulus.

Insistes. Cum aurifex aurum examinat, non inquirit, an sit conforme intellectui, sed ex sono, pondere, colore, ductilitate rimatur, an in eo sint veri auri principia: Ergo in illis veritas rei consistit.

Respond. Distinguo consequens: veritas fundamentalis, quam solam inquirit aurifex, concedo; veritas proprie dicta, nego. Hæc enim proprie, ac primo est in intellectu, & ex eo derivatur ad alia. Videtur tamen aliquando *veritatis* nomen extendi paullo latius, ac quandoque veluti metaphorice dici. Nam cum proprie sit adæquatio rei & intellectus, aliquando quævis adæquatio mensuræ & mensurati *veritas* dicitur, ac ipsa mensura etiam *veritas* nuncupatur. Sic recitudo moralis & æqualitas justitiæ, *veritas* dicitur; imo ipsa lex. Psalm. 118. *Omnia mandata tua veritas, & Lex tua veritas.* Joan. 3. *Qui facit veritatem, venit ad lucem.* Eo sensu videtur usurpari *veritas*, cum vera effigies dicitur, quæ adæquatur suo prototypo. Imo cum dicitur *vera gemma, verum aurum, vera moneta*; quamquam & in his ratio veri possit derivari ex quadam habitudine ad intellectum, quam fundare nata sunt. At si quis contendat, hæc & alia *vera* dici absque ulla habitudine ad veritatem intellectus, dicendum eo sensu censeri solum vera quasi metaphorice, ut mens dicitur metaphorice *sana*. Cæterum veritas proprie dicta est in intellectu, & in rebus per ordinem ad ipsum.

SECUNDA CONCLUSIO.

VEritas formalis, seu cognitionis, propriè non est in prima mentis operatione, scilicet apprehensione, sed solum in secunda, nempe judicio affirmante, aut negante.

ita

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ita S. Thomas 1.par. quæst. 16. ar. 2. ubi notat, veritatem duobis modis posse esse in intellectu. 1. Materialiter, uti quadam re vera. 2. Formaliter, ut in cognoscente, & exprimente veritatem. Priori modo veritas est etiam in prima mentis operatione, imo in sensibus, in quantum id, quod percipiunt, est conforme objecto. Sed secundo modo est solum in judicio, quo intellectus hanc conformitatem judicando determinat, & enuntiat.

Probatur ratione S. Thomæ. Cum veritas proprie sit adæquatio rei & intellectus, in ea solum operatione propriè est, quæ hanc adæquationem exprimit & enuntiat, ut constat ex terminis; Sed sola secunda operatio hanc adæquationem exprimit & enuntiat; prima enim apprehendit quidem aliquid de rebus, at illud ipsis non attribuit, nec esse illis conforme pronuntiat, sed hoc spectat ad judicium, quo mens determinat, hoc illi inesse: Ergo proprie veritas est solùm in secunda mentis operatione, seu Judicio. Unde quandiu mens abstinet se à judicio, nec vera, nec falsa dicitur, nec ipsæ ideæ & termini falsi, aut veri dicuntur; sed solum judicium & propositio illud exprimens. Ex quo confirmari potest conclusio. Cum enim veritas & falsitas opponantur, unum est utriusque subjectum; Sed falsitas solum locum habet in judicio mentis, cum rei difforme est: Ergo & veritas proprie dicta.

Confirmatur amplius. Ut enim acutè arguit S. Thomas Quæst. 1. de Veritate, ar. 2. cum veritas sit maxime propria intellectui, in eo solum proprie reperitur, quod est maxime proprium intellectui; Sed simplex rei perceptio non dicit aliquid proprium intellectui, nam & sensus res percipiunt; & cum intellectus solum rem percipit, nihil habet nisi formam rei, quæ etiam in re ipsa reperitur: at cum judicat, tunc incipit habere aliquid sibi maxime proprium, & quod rebus, ut sunt in seipsis, commensurari exigit, nempe actum judicii, quo determinat, hoc esse in re. Nam hic actus exercet actualem respectum ad rem, ut patet ex terminis, qui respectus si sit adæquationis proprie veritatem habet; sin minus, falsitatem: Ergo veritas proprie dicta est in judicio solo.

Objic. Veritas formalis est conformitas intellectus cum re intellecta; Sed apprehensio aliquando, est conformis rebus, ut cum definitionem rei apprehendo, aliquid conforme rei apprehendo: Ergo in apprehensione est formalis veritas

Respond. Distinguo majorem: veritas formalis est conformitas intellectus cum re intellecta, conformitas expressa, & per se importata in ipso actu intellectus, concedo; per accidens ei adjuncta, sed nec expressa,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nec importata in vi actus, nego. Et distinctione applicata minori, nego consequentiam. Explicatur solutio, quæ est Cajetani super art. 2. qu. 16. 1. p. Conformitas ad rem duobus modis in actu intellectus inveniri potest. Primo, materialiter, & per accidens, ut aliquid per se nec importatum, nec expressum à tali actu. Secundo, ut per se expressa & importata in ipso actu. Primo solum modo repetitur conformitas ad rem in apprehensione. Nam apprehensio & terminus apprehensionis nec exprimunt, nec per se important aliquem respectum ad rem. Cum enim apprehendo album, aut animal rationale, eo actu nullum ad ullam rem respectum exprimo, nec an idea hæc sit alicui conformis, aut difformis cogito: unde per accidens est. ut sit alicui conformis, aut difformis: Et ideo hic actus, seu intellectus exercens hunc actum, cum nullum ad res exprimat, aut importet respectum, formaliter nec conformis, nec difformis; adeoque nec verus, nec falsus dicitur. At secundo modo conformitas, aut difformitas reperitur in actu judicii: Cum enim mente dico, parietem esse album, hominem esse animal rationale, ille actus per se & ex propria ratione exercet & importat respectum æqualitatis, aut inæqualitatis ad rem, quæ est extra intellectum; & ideo per se & ex propria ratione veritatem, aut falsitatem importat. Si enim rei, quam respicit, concordet, verus est; sin minus, falsus. Et ideo propriè solum ac formaliter intellectus verus est, aut falsus, cum in hunc actum prorumpit. Sicut judex antequam judicet, quantumvis percipiat litem & momenta utriusque partis, iniquus, aut æquus dici non potest, quia nihil exercet, quod per se respiciat jus, eique commensurari postulet. At ubi sententiam profert, quod ea per se respiciat rem & jus, tum aut justum, aut iniquum esse oportet. Hæc paullo fusius, quæ probè intellecta, tum allatum, tum quæ afferri possent, argumenta radicitùs solvent.

TERTIA CONCLUSIO.

VEritas intellectus est simpliciter prior, quam veritas rerum. At veritas intellectus creati est posterior veritati rerum naturalium.

Declaratur conclusio ex S. Thoma Quæst. 1. de Veritat. art. 2. Et quidem prima pars. *Nam*, ut ipse inquit, *res non dicitur vera, nisi secundum quod vero intellectui est adæquata*; Ergo *veritas per posterius invenitur in rebus, per prius autem in intellectu*. Nempe in illo, ad quem per se res comparantur, scilicet Divinum.

Secundam vero partem egregiè sic explicat. *Res aliter com-*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

comparatur ad intellectum practicum, aliter ad speculativum. Intellectus enim practicus causat res: unde est mensura rerum, quæ per ipsum fiunt. Sed intellectus speculativus, qui accipit à rebus, est quodammodo motus ab ipsis rebus, & ita res mensurant ipsum. Ex quo patet, quod res naturales, ex quibus intellectus noster scientiam accipit, mensurant intellectum nostrum; Sed sunt mensuratæ ab intellectu divino, in quo sunt omnia creata; sicut omnia artificiata in intellectu artificis. Sic ergo intellectus divinus est mensurans, non mensuratus; res autem naturalis mensurans & mensurata; Sed intellectus noster est mensuratus, non mensurans quidem res naturales, sed artificiales tantum: Res ergo naturalis inter duos intellectus constituta secundùm adæquationem ad utrumque vera dicitur, secundum enim adæquationem ad intellectum divinum dicitur vera, in quantum implet hoc, ad quod est ordinata per intellectum divinum, secundum autem adæquationem ad intellectum humanum dicitur res vera, in quantum nata est de se formare veram æstimationem: sicut è contrario res falsa dicuntur, quæ natæ sunt videri, quæ non sunt, aut qualia non sunt, ut dicitur 5. Metaph. Prima autem ratio veritatis per prius inest rei, quàm secunda; quia prior est comparatio ad intellectum divinum, quam humanum.

De Falsitate.

CVm falsitas veritati opponatur, colligitur, eam consistere in difformitate rei & intellectus; ita ut si res deficiat in conformitate intellectus, à quo originatur & regulatur, *falsa* dicatur: ut v. g. si moneta fabricetur deficiens à regulis monetæ, quas intellectus principis præscripsit, *falsa* dicitur. Et si quædam res naturales possent deficere ab idea, quam de ipsis habet divinus intellectus, dicerentur simpliciter *falsæ res*. Vnde actus liber i, ut peccata, qui deficiunt ab ordine legis æternæ, seu intellectus divini, passim in Scriptura dicuntur *falsitates & mendacia*. Intellectus vero, qui dependent à rebus, dum ab ipsis deficit in judicando, *falsus*, dicitur: ut si judicet, Petrum ægrotare, cùm non ægrotat: aut, nullos Antipodas esse, qui tamen re ipsa exsistunt. Secundum quid tamen aliqua ab intellectu nostro non dependentia dicuntur *falsa*, quatenus licèt in se sint entia, ac proinde simpliciter vera, *apta tamen sunt apparere; aut qualia non sunt, aut quæ non sunt, ut umbræ, picturæ & insomnia. Hæc enim sunt quidem aliquid, sed non sunt ea, quorum faciunt existimationem*, ut inquit Aristoteles 5. Metaph.

Falsitas formalis in solo judicio reperitur, quia ut su-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

pra explicui, solum judicium per se includit respectum ad res. Attamen aliqua minus proprie dicta falsitas, & in sensu & in apprehensione intellectus reperitur, quatenus sensus defectu quodam aut organi, aut medii, aut objecti, non rectam objecti speciem recipiens, ac ad intellectum referens, dat ei occasionem falsi judicii. In apprehensione vero intellectus, quatenus ei admiscetur aliqua compositio, idque duobus modis. Primo quatenus intellectus definitionem unius attribuit alteri. Secundo, quatenus in definitione rei admiscet aliquod attributum repugnans, ut si dicat, Animal rationale quadrupes.

ARTICVLVS QVARTVS.

De Bonitate.

BOnitas definitur ab Aristotele. *Quam omnia appetunt.* Quæ definitio non sic accipienda est, ut nihil sit bonum, nisi ab omnibus appetatur; sed quia quidquid appetitur, quatenus appetitur, bonum est. Vnde quia omnia appetunt *esse*, ideo ens dicitur bonum. Circa bonum tria quærimus. Primo quid sit. Secundo quotuplex sit. Tertio quibus conveniat.

Dico 1. Bonum est ipsum ens, prout dicit ordinem conformitatis ad voluntatem, præcipuè divinam.

Et in primis, quod bonum sit ipsum ens, patet: nam quodlibet ens, in quantum est ens, est bonum; ideoque appetit suam conservationem. Deficit autem à bonitate, in quantum deficit à sua entitate. Quod vero ens sit bonum, ut dicit conformitatem ad appetitum, constat: Quia bonum idem est, ac appetibile, quod sine dubio importat respectum ad voluntatem. Sed quia divina voluntas est regula cæterarum, quæ in tantum dicuntur bonæ, in quantum concordant cum divina, ideo ens dicitur bonum per ordinem ad voluntatem, præcipue divinam.

Dico 2. Bonum dividitur in transcendens & morale. Declaratur. Ea enim, quæ appetuntur, quatenus appetuntur præcisè, sunt bona transcendentaliter; quatenus vero appetuntur conformiter ad aliquam regulam, cui subjicitur voluntas appetentis, dicuntur bona moraliter. Vnde bonum transcendentale est ipsa rei entitas præcisè ut movere potest appetitum. At vero bonitas moralis est ipsa conformitas rei cum regulis morum, scilicet lege æterna & recta ratione dictante quomodo, & quantum quælibet res sit appetenda, de qua in Morali dictum est.

Di-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Dividitur præterea bonum in Utile, Honestum, & Delectabile. Ea enim, quæ appetuntur à natura rationali, vel quæruntur, ut serviant alteri, sicut medicina sanitati, & hæc dicitur *utilia*: vel propter se ipsa, & hæc dicuntur *honesta*; honestum enim est, quod propter se est appetibile à natura rationali, & rationaliter appetente. Unde definitur ab Aristotele lib. 1. Rhet. cap. 9. *Quod cum per se eligibile sit, laudabile est*; à Cicerone vero lib. 2. de finib. *Quod tale est, ut detracta omni utilitate, sine ullis præmiis, fructibusque per se ipsum possit jure laudari*; nempè præcisè quia decet, & congruit rationi ac legibus ab ea constitutis. Demum quatenus quietant appetitum per sui fruitionem, dicuntur *delectabilia*; nam delectatio est quies in bono possesso. Quia tamen appetitus irrationabiliter agens in quibusdam jucundè quiecit, quæ minimè honesta sunt, ideo delectabile latiùs patet, quàm honestum.

Dico 3. Bonum convenit rebus in ordine ad exsistentiam. Unde res non dicuntur bonæ, nisi ut dicunt ordinem ad exsistendum; ideoque possibilia, præcisè ut possibilia, non sunt bona.

Probatur conclusio, quæ est communior inter authores. Bonum enim est, quod perficit appetitum; Sed appetitus non perficitur à rebus, nisi quatenus possidentur & exsistunt: Ergo res non sunt bonæ, nisi per ordinem ad exsistentiam. Maior patet. Minor probatur, tum ratione, tum inductione. Ratione quidem, quia in hoc differt intellectus á voluntate, quod intellectus trahat res ad se, ideoque abstrahit eas ab exsistentia, quam habent in se: at verò voluntas trahitur ad res ipsas, ideoque tendit in eas, ut in se exsistentes. Inductione etiam idem suadetur. Voluntas enim avari, v. g. non perficitur à divitiis nisi possessis & exsistentibus. Nec infirmus juvatur à sanitate, nisi quatenus eam realiter possidet: unde voluntas non amat sanitatem & divitias ut possibiles præcisè, sed ut acquirendas, ac proinde in ordine ad exsistentiam.

Confirmatur. Bonum habet rationem finis; Sed finis dicit ordinem ad exsistentiam; movet enim ad sui assecutionem, quæ assecutio non est sine exsistentia: Ergo, &c. Deinde voluntas movet ad exsecutionem, intellectus vero movet solùm specificative, unde id, quod terminat intellectum, debet solùm esse specificatum; sed id, quod movet & terminat voluntatem, debet cadere sub exsecutionem, ac proinde dicere ordinem ad exsistentiam.

Circa malum, cum sit oppositum bono, sequitur, ipsum esse duplex scilicet morale, & metaphisicum.

Malum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Malum metaphysicum est privatio entitatis debitæ; ut si oculus desit homini, si pes, si sanitas, si virtus, &c. hujusmodi privatio dicitur *malum metaphisicum*. Malum verò morale consistit in deformitate ad regulas morum, ut si homo occidat innocentem, si rapiat aliena, hujusmodi actio est malum morale; quia discordat á regulis morum, scilicet recta ratione, tum divina, tum humana. Utrúm autem illa deformitas sit respectus positivus, vel pura privatio, non est presentis loci disputare, sed id ex professo discutitur à Theologis. Dividi præterea potest malum in nocivum, quod opponitur utili; turpe, quod opponitur honesto; & dolorificum, quod opponitur delectabili; de quibus omnibus speciatim dicere non est necesse.

DISP.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

DISPUTATIO SECUNDA

De Ente Spirituali, seu de Rebus a materia re ipsa abstractis.

REs Spirituales, seu à materia re ipsa abstractæ dicuntur, quæ non sola mente concipiuntur, sed re ipsa exsistunt ab omni materia separatæ. De his parciùs agemus, quod illæ ad Theologiam, quam hic tradere non instituimus, maximè pertineant. Itaque disputationem quatuor his complectemur Quæstionibus. 1. De Deo. 2. De Angelis & Anima rationali separata. 3. De influxu. 4. De in causas secundas. 4. De Accidentibus spiritualibus.

QUÆSTIO PRIMA

De Deo.

QUæ de Deo naturali lumine investigari queunt, ea sunt, in primis ejus exsistentia: deinde quædam ejus attributa. De his agemus duobus Articulis.

ARTICULUS PRIMUS.

De Exsistentia Dei.

DEus concipitur ens à seipso, à quo cætera dependent & procedunt, & in quo consequenter reperitur tota essendi plenitudo, ut in primo fonte. Dari omnes nationes fatentur, dum ipsum adorant, invocant, & certis ritibus colunt, qui cultus dicitur *Religio*.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

gio. Imò ipsa natura fundamentalem hanc veritatem inseruit menti quam ideo vocat Cicero. *Anticipationem naturæ, quia sine Doctore, sine more, sine lege omnibus nota est.* Hanc tamen cognitionem quædam gentes immani stupiditate & feritate ad bruta declinantes in seipsis opprimunt; & in politioribus populis quidam impietate propria excæcati ita obruunt, ut sibi persuadeant, non dari Deum impietatis ultorem, ne illum timere cogantur. Sed magnum divinitatis testimonium est, ut ejus notitia non nisi cum humanitate & virtute ab hominibus exuatur. Dubitari solùm potest, utrum existentia Dei, ut mentibus nostris naturaliter indita est, sic rationibus quoque demonstrari possit, iisque ita efficacibus, ut convincant intellectum rectè dispositum.

CONCLVSIO.

EXistentia Dei naturaliter demostrari potest. Ita tenuere famosiores antiquitatis Philosophi, & tenere debent omnes Catholici, cum dicat Apostolus: *Invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intelligit.* Et reprehenduntur Sapient. 13. *Qui de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est; nec operibus attendentes cognoverunt, quis esset artifex.*

Conclusio non alia via stabiliri potest, quàm adducendo demostrationes, quæ naturali lumine haberi possunt de Dei existentia. Porrò eæ reduci solent ad quinque capita, juxta quinque præcipua attributa, sub quibus Divinitas nobis innotescit. Hæc sunt, ratio primi Motoris immobilis, ratio Primæ causæ, Entis necessarii, item Entis perfectissimi, & demum ratio supremi Mundi Gubernatoris. Si demonstremus, esse in Mundo naturam aliquam has quinque dotes obtinentem, res confecta est. Imo si vel una ex iis probè stabiliatur, statim cæteræ consequentur. Neque enim esse potest primus motor immobilis, quin statim sit prima causa; nec prima causa, quin sit à se necessario, &c. Age igitur hæc præclarissima rationis humanæ de Divinitate testimonia tantisper attingamus, quibus addemus aliquas confirmationes, ac postremo confutationem objectionum, quibus Athei conantur tam fulgida lumina obscurare.

Demonstratur existentia Dei sub ratione primi Motoris immobilis.

NEmini dubium est, & nos & ea, quæ circa nos sunt, mutationi obnoxia esse, id est, non uniformiter perseverare in suo *esse*, sed ab uno essendi modo

ad

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ad alium tranſire. Ex hoc notiſſimo phænomeno, cui tota Phyſica incumbit, quodque unicum eſt omnium, quæ in natura conſpiciuntur, exploratiſſimum, hoc pacto erui poteſt exſiſtentia primi Motoris imobilis.

Datur in natura fons, & principium omnium mutationum, quæ in rebus cernuntur; Sed fons ille debet eſse Primus Motor immobilis: ergo datur Primus Motor immobilis. Major eſt certa. Cùm enim videamus ad oculum, mutationes illas procedere ab una re in aliam, ut ab anima procedit motus in manum, à manu in baculum, à baculo in lapidem, &c. neceſse eſt, iſtius, ut ita dicam torrentis, quo cuncta abripiuntur, exſtare fontem & cauſam: cum etiam per ſe notum ſit, nihil fieri ſine cauſa. Minor vero, in qua totum negotium poſitum eſt, duo dicit, fontem illum debere eſse primum aliquod movens; & præterea primum illud movens debere eſse immobile, quibus ſemel demonſtratis, res omnino confecta cenſebitur.

Probatur ergo prima pars. In moventibus & motis, ſeu quod idem eſt, in mutantibus & mutatis non poteſt procedi in infinitum: Ergo fons motus & mutationis neceſſario colocandum eſt in aliquo primo movente. Conſequentia patet ex terminis: quippe illud, in quo ſiſtitur proceſsus, eſt primum movens, Antecedens probatur tripliciter. Primò, in moventibus motis ſubtracto primo medium non movet; etenim non movet, niſi quia movetur, id eſt, quia ſupponit aliquid prius, á quo motum ſit; Atqui ſi procederetur in infinitum, omnia eſſent moventia mota, & nullum haberet ſimpliciter rationem primi moventis: Ergo nunquam movere poſſent: Ergo extra totam collectionem moventium motorum oportet eſse aliquid movens non motum ab alio id eſt, primum movens. Et certè ſi tota colectio ſit mota ab allio vitare nequit, quin, ſi nihil aliud ſit præter collectionem dicatur mota ab eo, quod non eſt, quod palam repugnat.

Secundó. Cauſa inſtrumentalis non movet niſi mota à principali, utpote cum de ejus ratione ſit ut agat in virtute principalis; Sed ſi procedatur in infinitum in moventibus motis, omnia erunt inſtrumenta motus, & nulla ejus principalis cauſa: Ergo impoſſibile eſt, ut procedatur in infinitum in moventibus motis, ita ut non aſſignetur extra illa aliquid per ſe movens principaliter. Declaratur minor. Etenim id, quod movet motum, ſe habet in motu, ut inſtrumentum ejus, à quo movetur, ut moveat: Ergo ſi omnia ſint moventia mota, & nullum movens ab alio non motum, omnia erunt inſtrumenta, & nulla cauſa principalis.

Ter-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Tertiò demum. Movens motum non se habet, nisi ut medium, & ut canalis deferens motum, & magis ut mobile, quàm ut movens: Ergo vel assignandus erit fons motus, à quo primo derivet in illos, quasi canales, & respectu cujus tota illa multitudo se se habebit, ut unum mobile; vel fatendum est, aliquod esse mobile, quod movetur sine motore, & canalem, qui fluat sine fonte in illum influente, quæ tam repugnant, quàm, ut vulgò, ajunt esse baculum sine extremis, & montem sine valle.

Dici tantùm posset, Aristotelem admittendo generationes ab æterno, debuisse admittere processum in infinitum in generantibus genitis.

Sed facilè respondetur, Aristotelis positionem nihil obstare ratiociniis jam factis: quippe quorum vis posita est non in eo, ut esse nequeant infinita generantia genita, & moventia mota; sed in eo, ut præter illam multitudinem, seu finitam, seu infinitam, moventium motorem oporteat esse aliquem fontem motus, qui ab alio illum non accipiat, & huic multitudini communicet. Et certè si repugnat, esse unum, aut duo moventia mota, quin statim sit aliquid præter illa, à quo moveantur; à fortiori repugnat, esse infinita moventia mota, nisi præter illa sit aliquid aliud à quo infinita illa multitudo constituatur in motu, exciteturque illud, ut ita dicam, commercium, quod est in accipiendo, & dando motum. Unde confugiendo ad infinita moventia mota Athei non vitant necessitatem primi motoris, sed magis commendant motus ab eo derivari efficaciam, quod potuerit in infinita propagari.

Probatur vero secunda pars minoris principalis, nempe primum illum Motorem debere esse immutabilem. Omne, quod mutatur, ab alio mutatur; Sed primus ille motor ab alio mutari nequit: Ergo est prorsus immutabilis. Minor patet ex terminis. Neque enim esset primus motor, si priorem supponeret, à quo mutaretur. Maior vero nobis demostrata fuit in fine Physicæ. Et præterea manifesta est, tum experientia, qua videmus mobilia quiescere, donec aliquid in eis motum excitet. Tum communi animi notione, qua notum habemus, inter movens, & mobile esse relationem & subjectionem, quatenus id, quod mutatur, dependere censetur à suo motore; patet autem non esse relationem, dependentiam, ac subjectionem ejusdem ad se ipsum. Tum demum ex ipsius fontibus muttationis. Etenim per se subjectum muttationis est potentia privata actu; at verò per se causa efficiens mutationis est actus. Patet autem; quod privatio actus non potest esse per se actus, & causa

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

efficiens actus, alias *non esse* efficeret *esse*: Ergo necessario distingui debet movens á mobili, seu causa efficiens mutationis ab ejus subjecto.

Atque exinde confutata manet responsio, quæ peti posset ex fontibus Scoti; nempe in eo, quod mutatur, posse esse virtutem mutationis causativam, ut in pipere est virtus causativa caloris. Utut enim se habeat hac in parte opinio Scoti, non enervat vim nostri argumenti; quippe semper oportet, illam virtutem esse reipsa distinctam á subjecto, quod transmutat. Vnde vel illa virtus, quæ supponitur primus fons mutationum, est etiam per se mutabilis, vel non. Si non est mutabilis, jam tenemus id, quod quærimus, nempe motorem immutabilem, solumque discutiendum supererit, an illa virtus Primo motrix immobilis sit accidens, vel substantia; subsistens, vel recepta. &c. Si autem illa virtus motrix sit rursus mutabilis, jam oportebit, eam comparari ad aliam priorem, ut subjectum transmutabile ad suum transmutativum.

Vnicum effugium supereſſe potest Atheis adversùs efficacissimum hocce ratiocinium, nempe illud quidem satis demonstrare inesse rebus fontem quendam motus, ac mutationum: at illum non esse Deum, sed aut naturam, ut vult Plinius; aut elementa, ut vult Empedocles; aut; quod proprium semper fuit Philosophorum Atheizantium refugium, Atomos, seu particulas infinitas in infinito spatio ab æterno, & in æternum innata sibi vi agitatas. Sed facilè excluduntur ab hoc effugio. In primis enim datur vacuum & inane nomen est, nisi determinetur ad aliquam primam naturam moventem. Elementa vero, cum ipsa mutationi, ac generationi obnoxia sint, aliunde que constet ex jam dictis, oportere primum fontem mutationis esse immutabilem, manifestè non possunt esse prima moventia. Porrò Atomi, præter quàm quod sunt magna fabula, etsi darentur, ad summum haberent rationem materiæ, ut lapides respectu domus. Vnde præterea opporteret addere causam effectricem rerum, ac moventem illam materiam. Vt meritò Tullius reprehendit ineptum philosophandi modum Epicuri, qui, cùm infinitis infinitis atomis immensam materiam quasi collegerit ad fabricam Mundi, causam efficientem præcipuam determisit.

Replicari posset, in Atomis duo esse, molem & gravitatem; quæ duo ita se habent invicem, ut moles quidem quasi materia patiens, gravitas verò quasi primum, eternumque hujus materiæ principium movens.

Sed facilè confutatur. Et enim gratis admissa æterna gravitate atomorum, hæc esse non posset primus fons omnium

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

omnium mutationum. Primo, quia cum gravitas ſit virtus inhærens ſubſtantiæ atomorum, non poteſt eſse illis immutabilior, proindeque nec prima virtus movens immobilis. Secundo, quia cum ſubjectum ex ſe nequeat ſe reducere in actum, oportet aſſignare cauſam, quæ ab æterno fecit, ut ſubſtantia atomi, quæ ex ſe eſt ſubjectum capax gravitatis, eſset actu gravis. Tertio demum, quia oportet, primam virtutem motricem eſse fontem omnium motuum, quos in Mundo cernimus. Quis autem adeo deſipiat, ut ſibi perſuadeat, vitam, ſenſum, appetitum, rationem, libertatem, alioſque tam præclaros motus, quos in nobis experimur, oriri ex illa cœca, ſtupida, mortuaque gravitate? Furor eſt profecto, furor, negato Deo vivo & vero, quem natura inſpirat, ratio demonſtrat, totus Mundus prædicat, hæc portenta chimærarum loco ejus ſubſtituere, illiſque abſurdiſſimis principiis mentem, ſapientiam, omnia bona accepta referre. At impiiſſimis hominibus hæc pœna debebatur, ut qui optimum patrem, ac principem agnoſcere recuſant, tam vilibus primis principiis ſe ſe turpiter ſubjiciant.

Demonſtratur exiſtentia Dei ſub ratione Primæ Cauſæ, Entis neceſſarii, Entis perfectiſſimi, Supremi Moderatoris Univerſi.

SEcunda demonſtratio exiſtentiæ Dei petita ex ratione primæ cauſæ hoc pacto confici poteſt. Manifeſtum eſt, in rerum natura quædam effici, cum antea non eſsent, id eſt, accipere eſse ab alio, nempe à ſua cauſa effectrice. Etenim nobiſmet conſcii ſumus, nos non ſemper fuiſse, ſed ab aliquo præexiſtente accepiſse *eſſe*, quod & idem merito ſentire poſsumus de aliis vilioribus anima noſtra, nempe tellure, aqua, igne, imo aſtris ipſis, ac cœlis; quippe cum hæc ſint imperfectiora mente & ratione in nobis ab aliquibus annis extorta & vigente. Atqui impoſſibile eſt, omnia accepiſse *eſſe* ab alio, ita ut nihil in Mundo ſit á ſe: Ergo deveniendum eſt ad primam cauſam incauſatam, quæque ſit à ſe, primaque origo eſsendi. Major patet. Minor ita demonſtratur. Quæ habent *eſſe* ab alio, non ſunt, niſi ſit illud aliud, á quo habent *eſſe*; Sed ſi omnia ſint ab alio, non eſt illud aliud, a quo omnia dicuntur eſse: Ergo ſi omnia eſsent ab alio, re ipſa nihil eſset. Major nota eſt. Minor declaratur. Etenim non eſt aliud ab omnibus, non enim diceres *omnia*, ſi aliud ſupponeres præter illa: Ergo ſi omnia

ſunt

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſit ab alio, ſunt ab eo, quod non eſt; ſeu, non eſt à quo ſupponuntur eſſe.

Reſponderi ſolet nomina Atheorum, omnia quidem primitivè ſumpta eſſe ab alio, non tamen collectivè, ut omnes homines ſingulatim ſumptos eſſe quidem ab alio, Roboam à Salomone, Salomonem à Davide, Davidem à Jeſſe, Jeſſe ab Obed, & ſic in infinitum procedendo versùs æternitatem; cæterùm ipſum genus humanum à nulla alia cauſa extta ſe poſita eſſe cauſatum, quia nunquam cepit.

Sed hæc reſponſio puerile eſt effigium, ad quod antiqui illi Philoſophi, etiam ſi qui Deum negavere, concurrebant; quippe qui omnino perſuaſum habuere, neceſſariò admittendum eſſe in rebus aliquem primum eſſendi fontem. Primo, quia tota collectio entium ab alio, ſeu effectuum, eſt ejuſdem rationis, ac ſingulum, nihilque illis addit; quàm numerum. Patet autem, quòd numerus effectuum non excludit cauſam, ſed quanto magis multiplicantur effectus, tanto magis urgetur neceſſitas cauſæ: Ergo ſi intelligi nequit unus effectus ſine cauſa, ita nec à fortiori infinita collectio effectuum. Secundo, quod ex ſui ratione dicit *non eſſe à ſe*, quamdiu incipiet eſſe, niſi ſit aliquid extra illud, à quo eſſe accipiat; Sed ex ſui ratione collectio entium ab alio dicit *exſe non eſſe*; non enim dicuntur *entia* abſque, niſi quia ex ſe non habent, quo ſint: Ergo exponit cauſam, à qua acceperit *eſſe*. Tertio, dictum eſt eſſe per totam æternitatem, quàm per annos; Sed ea, quæ ſunt ab alio hoc anno, nunquam fuiſſent, niſi fuiſſet aliquid extra illa, à quo accepere poſſent: Ergo à fortiori collectio entium ab alio eſſe non poterit per totam æternitatem, quin fuerit extra illam collectionem aliqua æterna dans illi non modo *eſſe*, ſed etiam totam illam eſſendi ſucceſſionem. Sicque luce clarius demonſtratum manet, admittendam eſſe cauſam eſſendi æternam, à qua ſint, quæ ſunt ab alio. Quod ſuccinium duobus verbis complexus eſt Propheta Reges: *Sitote*, inquit, *quoniam Dominus ipſe eſt Deus*; *ipſe fecit nos, & non ipſi nos*. Quaſi diceret, ut nos non ſimus, ita nec ullus unquam hominum. Ergo quærendus eſt aliquis generis noſtri Author, cui ſit tutum *eſſe*, & nos & quicunque fuere homines, debeamus; quique ob id ſit Deus noſter.

Tertia Demonſtratio petita ex dote entis neceſſarii breviter conficitur. Impoſſibile eſt, ut omnia ſint contingentia, cum enim contingens ſit, quod poſſibile ſit non eſſe, poſſibile eſſet nihil fuiſſe, imo nihil eſſe poſſet, quia quod poſſibile eſt eſſe, non poteſt ſibi dare

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dare *esse*: Ergo oportet, dari in natura immobilem essendi basim, cui necessario competat *esse*; imo quæ sit ipsum *esse* subsistens. Non enim ei necessario, & à se competeret *esse*, si esset solum subjectum essendi, & non ipsum *esse*, quia omnis essendi potentia ab alio existente in actu debet habere *esse*: ex se enim est privatio *esse*, quam repugnat esse causam ejus affectricem, aut formalem.

Antiqui Athei videntur, ad id respondisse, necessariam illam, æternamque essendi basim non aliam esse, quàm materiam. Verùm cum materia non sit nisi essendi potentia, saltem formaliter in quantum est materia, nisi corresponderet æternæ materiæ, æterna quæque causa efficiens, ac dans illi, *esse*, non esset ab æterno, nisi æterna quædam essendi privatio. Unde hi in parte peccarunt apertissime contra prima Philosophiæ fundamenta, materiam sine causa effectrice sibi proportionata inducentes.

Quarta Demonstratio petita ex ente infinitè perfecto ita proponi potest. Cum in rebus aliæ aliis perfectiones sint in essendo, ut animalia plantis, homines animalibus, oportet, rem omnium perfectissimam dari, aliàs fieret processus in infinitum in perfectione essendi: imò sic daretur infinita res perfecta, quamvis ad eam numerando perveniri non posset. Sed res illa perfectissima est Deus, quippe id sibi volunt omnes, qui *Deum* nominant: Ergo datur Deus. Et confirmatur. Etenim cum ea, quæ possunt esse, non sint possibilia nisi quatenus continentur in existentibus, res perfectissima omnium, cum in alia contineri repugnet, non est aliquid merè possibile, sed necessario debet esse existens.

Neque dicas, rem perfectissimam non esse aliquam unam, sed totum rerum summam. Etenim, quia ipsa summa una res est perfectior alia, oportet, ut gradatio perveniat ad unam in summa perfectissimam.

Quinta demum, eaque illustrissima demonstratio, petitur ex ratione supremi gubernatoris. Hæc dos præcipua est Divinitatis, adeo ut cæteris concessis, illa sola negata, negetur Deus. Quapropter Athei censeri debent illi omnes, qui etsi admittant primum fontem motus, primam causam, ens necessarium, ac perfectissimum, negant tamen, illud esse intellectu præditum, ac regere naturam, ut Epicurei, & ex Antiquis naturalistis aliqui. Cæterum ut hæc demonstratio magni momenti est, ita non tam humano ratiocinio, quam publico totius naturæ testimonio constat. Quippe per se notum est, ns effectibus præesse summam, perfectam-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ctamque rationem moderatricem, in quibus relucent omnes agentis perfectissimè intelligentis, ac sapientissimè universa disponentis characteres. Aliàs enim, quod absurdum est, tribueretur effectibus causa, à qua se totis abhorrent; & denegaretur illa cognata ac germana, quam se totis exigunt; Atqui in dispositione Mundi, ac effectibus naturæ relucent omnes agentis propter finem characteres: Ergo Mundo, & Naturæ præsidet causa agens propter finem, id est, sapientissima & intelligentissima. Minor, in qua sola est, difficultas, fuit a nobis satis luculenter demonstrata in Physica agendo de Causa Finali, ut nihil necesse sit jam satis inculcata repetere. Vide ibi.

Adduntur quædam confirmationes.
solvuntur que objectiones
Authorum.

PRæter has quinque illustres demonstrationes, existentia Dei potest aliis rationibus confirmari: sed quas brevitatis causa indicasse sufficiat.

Prima petitur ex consensu omnium ætatum, ac nationum Mundi, ac veluti communi conspiratione in agnoscenda, colendaque Divinitate Ecquæ enim tanta vis tot homines, tam in aliis dissentientes, in hac sententia colligavit, coegitque etiam sapientissimos, & independentiæ avidissimos, ut Divinitatis dominium pronte, constantem, lætique agnoscerent, si totum chimericum esset? Planè ea alia non fuit, quàm ipsius Authoris naturæ Dei, qui sui notionem omnibus insevit, ut totius vitæ rationalis præcipuum fundamentum.

Secnnda peti potest ex ipsa anima nostra, quam sensus ratione, sensu libertateque præditam esse, dictumque aliquid respirare, ac corporibus, naturaliter præeminere, imo dum illis jungitur, præsidere ac dominari; nec tamen prorsus independentem esse, sed cui subjici, & qui & eam effecerit, & corpori a liga-, & legibus quibusdam astrinxerit, &c. Quis igitur author hujus animæ? Quis eam corpori huic morpræfecit? Quis alligavit; Quis etiam repugnantem ceret? Quis ei corpus aptavit? Quis subjecit? Quis que utriusque tantum amorem inspiravit? An agens tionale, ac corporeum? At ipsa naturaliter præet corporibus, repugnatque irrationale rationi esvivendique, atque omnium perfectionum prin-

ci-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cipium esse. Agnoscamus igitur Patrem illum spirituum, & rationis fontem, eumque non mortuum, ac irrationalem, sed perfectissime vivum, ac intelligentem.

Tertia repeti potest ex analogia Mundi cum homine. Quippe sapientissime celebrarunt Antiqui, *hominem esse Mundi quoddam compendium*. Ut igitur anima præest corpori, & ratione sua illud regit; ita par est æstimare, totam hanc molem corporum in unum universum, ut plura membra in unum corpus, adunatam subesse alicui universali rationi. Neque enim ratio nostra regens corpus tot, tamque insignibus indiciis se proinde prodit extrinsecus, ac ratio illa suprema regens Mundum. Quippe nimium felices sumus, si in componendis nostris negotiolis, Mundi, Naturæque ordinem vel á longe passimus imitari.

Quarta demum, ne plura accumulem, repeti potest ex illis ipsis, qui Deum ignorant, aut negant. Quippe primi sunt homines stupidi, ac tantùm non bellui-ni: nam inter omnes politiores pupulos Divinitatis notitia, & cultus semper floruere. Secundi vero sunt homines aut atrabilioſi, & quodam furoris œstro correpti, qui immanem hanc impietatem, ut non vulgaris ingenii audaciam affectant. Aut facinorosi, ac perditissimæ conscientiæ, qui ut omne humanum, divinumque jus liberius violent, exstirpatis cæteris æqui, ac boni columinibus, hoc postremum totius bonæ vitæ fundamentum in corde suo subvertere nituntur. Aut scioli quidam re ipsa inepti, sed usque ad insaniam superbi, ac præfidentes, quibus heroicum quoddam facinus videtur certissima quæque audacissimè pernegare. Aut voluptuosi, ac vitæ mollitie perditi, quorum mens sepulta in carne & sanguine nihil divinum potest sapere. Aut demum scurræ, ac ridiculi nebulones, nullius frugi, nullius nisi ad malignas nugas ingenii, toti ad seria & optima quæque facetiis corrumpenda geniti. Ex hac hominum colluvie, ex his humani generis opprobriis emergunt Athei, qui omnes sublato, negatoque Deo, maligne exsultant, ut de quodam egregio facinore, instar seditiosorum civium optimo principe, ac rei publicæ parente obtruncato.

His omnibus addi possent illustres confirmationes ex ordine gratiæ petitæ. Sed hoc genus argumenti totum Theologicum est, à quo proinde abstinemus; quippe cum ad veritatem tam apertam demonstrandam ea pauca, quæ de fontibus naturæ deprompsimus, sint sufficientissima.

Nunc ad objectiones pergamus. Quamquam infirmæ admo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

admodum ſunt, quæque nullam aliam vim habent, quàm vel in audacia proponentium, qui ut ſuas fabulas confidentiſſimè divendunt, ita quidqid ſuæ perfidiæ adverſatur, pertinaciſſimè inficiantur; vel certè in imbecillitate audientium, qui innata quadam cordis humani improbitate, cum in veris, ac optimis, dogmatibus, non niſi multis argumentorum arietationibus deſigi valeant; minimo probabilitatis flatu in præruptа falſitatum, ac malignarum opinionum facilè abripiuntur. Sed ut ſe habent hæ objectiones, referendæ nobis ſunt, ac refutandæ.

Igitur objici poteſt primò. Res tanti momenti, ut eſt Deus, non debet induci in rerum natura ſine graviſſimo fundamento, male enim conſuleretur liberati hominum, ſtantus, tamque timendus Dominus eorum cervicibus gratis imponeretur; Atqui rationes, quæ Deum probant, ſi ſint efficaces, non tamen omnino convincentes ſunt, quippe videntur ſolvi poſſe: Ergo non videtur admittendus.

Secundo. Si exſtaret Deus ſummè bonus, nihil male fieret; non enim ſummè bonus eſt, qui mala impedire non vult, aut non poteſt; Atqui plurima mala ſunt: Ergo non datur Deus ſummè bonus.

Tertiò. Nemo prudens patitur ibi à ſubditis irrogari injuriam, ſi prohibere poſſit; Sed ab impiis, & blaſphemis videmus impunè irrogari injuriam Deo: Ergo videtur non exſiſtere Deus, qui illos coercere poſſit.

Quartò videmus, res humanas peſſimè adminiſtrari, malos proſperè agere, bonos opprimi, ſeductores & hypocritas ſuum virus latè diffundere, ſimplices & veraces contemni, &c. Ergo videtur, non eſſe Deus, qui hæc curet.

Quintò. Si eſſet Deus, curaret utique homines, neque proinde ſineret, eos tot ærumnis miſere confici: Ergo nullus eſſe videtur.

Sextò. Verus Deus vero ſuo cultui provideret, ac proinde tot religiones erroneas non permiteret; Atqui innumeræ ſunt inter ſe pugnantes, ac genus humanum miſerum in modum diſcerpentes: Ergo aut Deus non eſt, aut certè homines non curat.

Hæ, ſimiliſque furfuris argumentationes ſunt, quas Athei jactare ſolent, ut invictas demonſtrationes; At quis ſanæ mentis non videt, puerilia raciocinia eſſe, quæ ad comparationem graviſſimarum rationum, quibus ſtabilitur exſiſtentia Divinitatis nullius prorſus momenti habeantur. Atque ut in ſingulis, quàm facilè confutari poſſint, oſtendamus.

Reſp. Ad primum, in primis nullam veritatem, etiamſi ſarum, quibus homines maximè confidunt, tot tamque

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

validis argumentis ſtabiliri, ac divinitatis exſiſtentiam. Sed nihil mirum, Atheos eorum vim minimè ſentire; quippe qui nihil magis cordi habent, quam ut ab oculis amoliantur motiva, quibus ad Deum reduci poſſent; cum è contra toti ſint in exaggerandis iis, quæ ſuæ perfidiæ tantiſper favent. Addo tamen præterea, hominem bonum, ac minimè protervum, etſi eſsent minus, quam ſunt, valida hæc argumenta, debere iis libenter acquieſcere: quia Deus non eſt aliquid grave & oneroſum, ut illi ineptè calumniantur, ſed optima, convenientiſſima res, quæ cogitari, ac optari poſſit, proindeque digna, quam omnes boni cupiant exſiſtere. Sed radix totius mali eſt, quod Athei, cum ſint peſſimi, optimi principis poteſtatem, ac cenſuram reformidant, ut rei judicem quantumvis bonum. Atque idcirco nullum non moliuntur lapidem, ut illum recuſent. Quam melius foret, ut omnes boni eſſe ſatageremus, atque tales, in quibus nemo bonus quidquam valeret reprehendere. Planè tunc ſentiremus Deum, non eſse formidabilem Dominum, quem nobis expediat non eſse; ſed magis optimum patrem, quem totis votis nobis præeſse cupiamus. Qui ſunt hujuſmodi, facilè agnoſcunt, quam validis argumentis ſtabilita ſit Dei exſiſtentia.

Reſp. Ad ſecundum, decere ſummum bonum, ut ea mala non impediat, ex quibus majora bona redundant. Unde nihil mirum, ſi Deus, licet optimus, non omnia mala tollat, ne majora bona impediat; præcipue, quia ita fert conditio rerum ob originale nihilum.

Reſp. Ad tertium, Dei ſapientiam decere, ut unumquodque regat juxta ſuam conditionem. Cum igitur homo ex naturæ ſuæ conditione ſit liber libertate defectiva, opportuit, ut tantiſper ſibi permitteretur, ſuaque frueretur libertate, etiam ſi illa eſset aliquando abuſurus in contemptum Dei. Non enim contemptus ille nocet Deo; ſed magis ſuo tempore punitus ejus juſtitiam commendabit.

Ad quartum reſp. Res humanas, plerumque male adminiſtrari, quia adminiſtrantur ratione humana, quæ plerumque deficit; ſed corrigetur ſuo tempore à ratione divina. Neque interim præjuditium ſit bonis, quia injuriæ ipſæ tranſeunt illis in illuſtrem materiam virtutis: Unde non ſunt jacturæ, ſed ſemina copioſa meſse ſuo tempore compenſanda.

Ad quintum reſp. Admodum ingratum eſse, qui videre nolit, quanta bona hominibus largita ſit divina benignitas. Quod ſi quibuſdam malis permixta ſint, ea ferè omnia proficiſcuntur ex malignitate hominum divinis beneficiis, ac ſua libertate abutentium ad ſe ſe mutuo devoran-

dum,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dàm, ac divexandum. Sed ecce Epicureos in hac parte sibi egregiè contradicentes. Quippe ex una parte celebrant miserias humanas ad eliminandam Divinitatis providentiam; cum aliunde jactitent, nemini male esse, nisi propter suam insipientiam, naturamque nobis bonorum plusquam satis semper tribuere ad bene, beatèque vivendum.

Ad sextum resp. Deum satis providisse cultui suo, tum per lumen naturale, quod nos Dei agnoscendi, amandique continuo admonet; tum per specialem institutionem, quam primis parentibus commisit posteritati tradendam, atque identidem collapsam restauravit. Sed hominum socordia, & malitia in causa est tot errorum utrumque lumen extinguentium, quatenus alii quidem seducere gestiunt, alii vero seduci. Quam pruriginem, ut docet Theologia, & confirmat experientia, malus quidam genius inflammat. Vnde ex eo argumento, nihil quidem adversùs Dei providentiam colligi debet, sed tantùm contestandi locus datur, genus humanum scelere quodam in omnes vulgato iram Dei potuisse provocare, atque idcirco propriæ nequitiæ, ac maiorum geniorum potestati esse permissum.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Attributis Dei, *ac pariissimum de Deo creaturæ.*

DEmonstrata Dei exsistenti, ac posita communi illa divinitatis notione, qua omnes intelligunt nomine Dei Ens à se, quod iis omnibus, quæ sunt, est ut fons & principium essendi, facilè deduci possunt ejus attributa. Atque ut rem, quam pro merito expendunt Theologi, tantisper solum, & ut ajunt, crassa Minerva debemus.

In primis, cùm tantopere celebraverimus actum & potentiam, ut constitutiva entis, sequitur manifestè, Deum esse actum purissimum, plenissimamque essendi actualitatem nulla potentialitate dilutam. Quippe cum in compositis ex actu & potentia essendi, opporteat, potentiam reductam fuisse ad actum essendi ab aliquo exsistente in actu non enim ex se ipsa reducta esse potest, cum magis ex se ipsa dicat privationem actus, cum nuda capacitate illum ab alio recipiendi: Ergo primum essendi principium, videlicet Deus, non potest esse per constitutionem potentiæ & actus, sed per omnimodam actualitatem.

Secundo sequitur, Deum esse unicum & infinitum. Quia actus non finitur & multiplicatur, nisi per potentiam, in qua recipitur, ut supra ostensum est: Ergo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

si *esse* divinum est actus irreceptus, erit unicus, & infinitus.

Tertiò sequitur, Deum esse immutabilem. Omnis enim mutatio supponit potentiam ad terminum mutationis, & etiam supponit causam mutantem & moventem Deus autem nec est in potentia ad aliquid, nec subjacet causæ, à qua moveri possit.

Quarto sequitur, Deum esse æternum, quia æternitas est mensura entis omni ex parte immutabilis.

Quintò sequitur, Deum esse immaterialem & spiritualem. Est enim actus purus, ac proinde omnis materialitatis expers.

Sèxto sequitur, deum esse intellectu, & voluntate præditum. Quia istæ perfectiones conveniunt substantiis spiritualibus. Ergo sicut Deus est maximè spiritualis, ita & maximè intellectualis.

Sequitur septimò, Deum esse libertate proditum, proindeque omnia liberè producere. Quia libertas est proprietas, & perfectio voluntatis.

Sequitur octavo, Deum esse summe bonum. Quia continet in se plenitudinem omnium perfectionum, quas communicat creaturis.

Sequitur nono, Deum esse omnipotentem. Quia cum contineat totam essendi plenitudinem, omnia potest intra lineam entis. Non potest tamen contradictoria, quia contradictio destruit ens.

Sequitur decimò, Deum esse immensum, & ubique præsentem, ac omnia cognoscentem. Cùm enim sit hominum causa, necesse est, ut ubique sit præsens, & omnia cognoscat, sicut peritus artifex cognoscit sua artefacta. Verum iis leviter delibatis, solùm tantisper dicendum de emanatione rerum á Deo: quippe de qua identidem mentio nobis incidit in decursu Philosophiæ.

Igitur, cùm omnes, qui Deum agnovere, illum semper habuerint, ut omnium aliorum causam & Dominum, non omnes tamen eodem modo intellexere hanc rerum à Deo emanationem. Quippe aliqui, cùm non satis caperent immensam Dei potestatem, putavere, huic emanationi præsuponendam esse materiam, quam proinde æternam habuere; & ex qua Deus cuncta conficeret. Alii verò è contra, non modo Deo, sed etiam aliis rebus potestatem attribuere producendi aliquid ex nihilo. Vtutrumque confutetur.

PRIMA CONCLUSIO.

DEVS creavit omnia, etiam materiam primam.
Probatur ratione D. Thomæ. Causa universalis entis

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

entis debet producere omnia, quæ sunt sub linea entis participati: Sed Deus est causa universalissima entis: Ergo debet causare omnia, quæ sunt sub linea entis. Atqui materia prima comprehenditur sub linea entis; est enim potentia ad esse ndum: Ergo non solum omnia alia, sed etiam materia prima est causata à Deo.

Confirmatur. Tum quia Deus est universalior causa, quàm cætera entia ab ipso producta: Ergo debet minùs præsupponere, quàm ipsa. Atqui cætera pleraque entia solum præsupponunt materiam primam, ex qua suos effectus producunt: Ergo Deus non debet illam supponere. Tum quia Deus producit entia immaterialia, ut Angelos, qui non producuntur ex aliqua materia, sed ex nihilo: Ergo potest educere suos effectus de nihilo, ac proinde causare totum id, quod est in rebus, etiam materiam primam.

SECUNDA CONCLUSIO.

NUlla creatura potest creare per modum causæ principalis. Ita S. Thom. 1. par. quæst. 45 ar. 5.

Probatur ejus ratione. Nulla creatura potest respicere ens sub universalissima ratione entis; Atqui causa creans debet respicere ens sub universalissima ratione entis: Ergo nulla creatura potest creare. Minor constat. Nam causa creans nihil supponit de ente: Ergo debet respicere universalissimam rationem entis comprehendentem omnes essendi modos. Major vero declaratur. Etenim ens sub universalissima ratione entis est effectus proprius Dei; oportet enim, universalissimæ causæ assignare universalissimum effectum.

TERTIA CONCLUSIO.

CReatura non potest esse instrumentum physicum ad creationem. Ita S. Thomas 1. par. quæst. 45. ar. 5.

Probatur ejus ratione. In tantum aliqua causa coopeatur instrumentaliter alteri, in quantum per aliquam actionem sibi propriam attingit subjectum, circa quod operatur causa principalis; Atqui nulla creatura potest habere actionem attingentem subjectum ipsius creationis: Ergo non potest instrumentaliter creare. Minor constat. Quia creatio non supponit subjectum. Major vero declaratur. Si enim instrumentum non ageret per actionem sibi propriam circa tale subjectum, non posset dici instrumentum, quia nihil ageret ad effectum causæ principalis.

Confirmatur utraque conclusio. Nulla virtus eductiva

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

est ullo modo creativa. Patet ex terminis. Creativum enim est, quod agit ex nihilo; eductivum vero, quod agit ex præsupposito subjecto: Atqui omnis virtus recepta in creatura est eductiva: Ergo nullo modo est creativa. Declaratur minor ex S. Thomæ 1. par. quæst. 45. art. 5. ad 1. Cum enim omnis virtus, quæ est in creatura, sit participata ab aliquo subjecto, nihil amplius facere potest, nisi ut subjectum aliquid participet: Atqui facere, ut subjectum aliquid participet, est educere: Ergo, &c.

Obj. 1. Ex S. Augustino tractatu 72. in Joannem. *Majus opus est, ut ex impio justus fiat, quam creare cælum & terram*: Sed creatura potest esse instrumentum physicum justificationis impii: Ergo & creationis. Secundo ad creationem non requiritur virtus infinita: Ergo sufficere potest virtus creata. Probatur antecedens. Effectus creationis est finitus: Ergo non exigit virtutem infinitam.

Resp. Ad primum cum D. Thoma 1. 2. quæst. 113. art. 9. distinguo majorem: Justificatio est majus opus, quàm creatio, quantum ad substantiam operis, concedo; quantum ad modum productionis, nego. Quamvis enim gratia, per quam justificamur, sit dignissima creaturarum, quia tamen fit ex præsupposito subiecto, quantum ad modum fiendi non est tantum opus, nec requirit tantam virtutem, quantam exigit productio minimæ creaturæ ex nihilo.

Ad secundum, nego antecedens. Ad probationem, distinguo antecedens: Effectus creationis est finitus, materialiter & entitativè, concedo; formaliter & in ratione effectus, nego. Quamvis enim res creata sit finita, v. g. musca, attamen cum fiat per creationem, debet terminare virtutem respicientem ens sub universalissima ratione entis, ideoque infinitam. Unde etiam musca sub ratione entis creari est effectus exigens virtutem infinitam. Adde præterea ex D. Thoma 1. par. quæst. 45. art. 5. ad 3. *Quod sit tanto major virtus requirtur in agente, quanto potentia est magis remota à actu, oportet, quod virtus agentis ex nulla præsupposita potentia, quale agens est creans, sit infinita. ta nulla est proportio nullius potentiæ ad aliquam potentiam, quam præsupponit virtus agentis naturalis, sicut ens entis ad ens.* Unde effectus creationis ex modo fiendi est infinitus.

QVÆ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO SECUNDA

De Angelis, & Anima separata.

ARTICULUS PRIMUS.

De *Angelis.*

ANgelus vocat Dionysius, *Mundissima divinitatis specula*, eo quod in illis divinæ cognitionis claritas, ut solis fulgor in speculo, respondeat. Nulla ferè natio est, quæ non noverit Angelos, quamvis cæca gentilitas eos cum Deo confunderet, Deosque vocaret; ex quo Idololatria pullulavit. quæ adorabat simulacra malis Angelis dicata. Circa Angelos disputant Theologi. Metaphysicus vero solum quædam faciliora prælibat, scilic. an dentur, quo modo intelligant, & invicem loquantur, & ad corpora se habeant.

PRIMA CONCLUSIO.

DAntur in universo substantiæ incorporeæ, quæ dicuntur Angeli. Conclusio est contra quosdam Antiquos, qui vel negabant dari spiritus, ut Sadducæi & Epicuræi, vel dicebant, omnem spiritum esse receptum in corpore, excepto Deo. Unde dabant corpora etiam Angelis, quamvis subtiliora. Pro qua sententia referuntur quidam ex sacris Ecclesiæ Doctoribus.

Probatur tamen conclusio, quæ modo est doctrina Ecclesiæ. Omne agens intendit perfectè assimilare sibi effectum suum, quantum ejus conditio patitur: Sed Mundus assimilaretur perfectè Deo, nisi darentur Angeli: Ergo dantur. Maior patet, præcipuè de Deo, qui condidit Mundum, ut in illo representaretur. Minor vero probatur. Tunc opus censetur perfecte simile agenti, quando imitatur ipsum secundum id, per quod agit. Sed Deus causat Mundum per modum agentis intellectualis & incorporei: Ergo debent dari in Mundo creaturæ incorporeæ & intellectuales, quæ repræsentent Deum quantum ad spiritualitatem & incorporeitatem omnimodam.

Si vero dicas, dari animam rationalem, quæ hanc Dei spiritualitatem satis repræsentat, contra instatur. Nam anima rationalis est solum imperfecte incorporea & spiritualis, siquidem emendicat cognitionem intellectivam à

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sensibus, & est capax informandi corpus: Ergo præter ipsam dari debent in Mundo substantiæ perfectè spirituales & intellectuales. Probatur sequentia. Vt enim acutè ait Cajetanus, natura est magis sollicita de rebus perfectis, quàm de imperfectis. Unde si producit substantiam spiritualem imperfectam, á fortiori debuit producere aliquam perfectè spiritualem.

Confirmatur. Tum quia cùm videamus, esse res purè corporeas, ut arbores, & alias partim corporeas, partim spirituales, ut homines, debent etiam dari res purè spirituales, scilicet Angeli. Tum quia plures Angelorum effectus legimus in historiis: constat enim, homines correptos fuisse ab hujusmodi spiritibus, ita ut per aera rotarentur; linguis, quas nunquam didicerant, loquerentur; res absentes manifestarent, &c. quæ omnia fieri non possunt, nisi à spiritibus illis separatis, qui dominantur corporibus: Ergo dantur hujusmodi spiritus incorporei.

SECUNDA CONCLUSIO.

ANgeli intelligunt per species à Deo infusas, in quibus res omnes naturales clarissimè cognoscunt. Vnde non discurrunt, sed in illis speciebus omnem veritatem, cujus sunt capaces, intuentur. Loquuntur vero invicem per directionem conceptuum, in quantum scilicet unus Angelus vult cogitationem suam innotescere alteri; hoc ipso enim dat ei jus in suum secretum, sicque fit, ut talis cogitatio incipiat relucere in ejus speciebus.

Prima pars patet. Cum enim non habeant sensus corporeos, quibus colligant species rerum, sicut anima rationalis, necesse est, ut illas recipiant ab eo, sub quo immediate collocantur, & à quo immediatè receperunt intellectum suum; proindeque species intelligibiles, quibus perficitur.

Secunda sequitur ex prima. Si enim recipiant species à Deo; in quibus vident veritatem, non indigent inquirere illam per discursum, sicut homo, qui ex rebus notis infert ignotas.

Tertia tandem pars ex eo colligitur, quod inter Angelos debeat dari communicatio cogitationis, sicut & inter homines; alias non possent invicem conversari, nec proinde societatem instituere. Non apparet autem alius modus expeditior communicandi conceptus inter substantias purè spirituales, nisi per directionem voluntatis, quatenus unus Angelus vult suam cogitationem innotescere alteri, sicque dat illi veluti jus in sua secreta.

TER-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

TERTIA CONCLUSIO.

ANgeli præsunt corporibus omnibus, sibique formare possunt corpora aerea, in quibus licet non exerceant opera vitæ, attamen omnia, quæ rebus vitalibus competunt, exercere possunt secundum apparentiam.

Prima pars probatur. Cum enim Mundus sit ordinatissimus, oportet, ut inferiora obediant superioribus: unde sicut corpus animatum subjacet animæ, à qua movetur, ita omne corpus subjacet Angelis, tanquam sublimioribus spiritibus, ut ab illis possit moveri, prout ipsis placuerit. Nec subjacent modo Angelis corpora, sed etiam ob eandem, quam diximus rationem, gubernantur ab illis. Vnde S. Augustinus lib. 83. qq. dicit, *quod unaquæque res visibilis in hoc Mundo habet Angelicam potestatem sibi præpositam*. Et Gregor. 4. dialog. quod in hoc Mundo visibili nihil nisi per creaturam invisibilem disponi potest.

Secunda vero pars constat ex Scripturis & Historiis; sequiturque ex præcedenti, si enim Angelus præest corporibus, quid obstat, quominus aerem v: gr: possit movere, addensare, figurare, & ad nutum formare.

Tertia verò pars ex eo constat, quod opera vitæ necessario exigunt formam vitalem. Angeli autem non possunt esse formæ vitales corporum: unde nequeunt exercere opera vitæ, nisi secundùm apparentiam juxta illud Raphaelis ad Tobiam: *Videbar vobis manducare, & bibere; ad egocibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor*.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De *Anima separata*.

CVM Anima rationalis immortalis sit, ut demonstravimus in fine Physicæ, proindeque corpori superstes, consequens est, duos habere status, Conjunctionis scilicet, & Separationis. De primo statu agit Physicus. At secundus ad Metaphysicum spectat. De eo multa ex revelatioae didicimus, pauca ratio investigare potest. Hæc quibusdam conclusionibus explicabimus.

PRIMA CONCLUSIO.

INtellectus, & voluntas formaliter insunt animæ separatæ; potentiæ vero sensitivæ solùm radicaliter.

Prima pars constat. Nam intellectus & voluntas sunt Facultates immateriales, quæ subjecto corporeo non insunt,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sed in ipsa anima substantia residens, ut individuæ eius, ac incorruptibilis spiritualis substantiæ proprietates.

Secunda pars probatur ratione S. Thomæ Quæst. de Anima, ar. 19. Corrupto subiecto corrumpitur facultas in eo residens: Sed facultates sensitivæ non sunt ipsa anima, ut in subiecto, sed in animali, unde brutis conveniunt: Ergo peremptio animali destruuntur: Ergo non manet formaliter in anima separata, sed solum radicaliter, quatenus ipsa est earum radix, ac principium, quo illas habebat compositum:

Obi. Anima separata sensibilibus obiectis afficitur: Ergo sentit. Consequentia constat. Antecedens colligitur ex variis Scripturæ locis, ut Lucæ 16. ex illis verbis Animæ Divitis Epulonis: *Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam & refrigeret linguam meam; quia crucior in hac flamma.*

Resp. Distinguo antecedens: Anima separata sensibilibus obiectis afficitur, ut motivis sensuum, nego; ut instrumentis divinæ iustitiæ, veri quidem, sed miris modis, ac longe aliter, quàm cum erat in corpore, eam torquentibus, concedo. Hæc tamen tormenta, ut cætera spiritualia, Scriptura nobis explicat per sensibiles affectus, imo per organa corporea, quæ tamen constat nulla inesse animæ separatæ. Unde, ut ex eo scripturæ loco non sequitur, animam, linguam, & digitos habere, ita nec propriè dictos sensus, sed solum aliquid, quo dolore possit, nempe voluntatem, quæ ut in corpore, sic extra corpus doloris & gaudii capax est.

SECUNDA CONCLUSIO.

ANima separata retinet habitus & species cognitionum, quas habuit in hac vita.

Constat ex Scriptura. Nam Lucæ 16. dicitur ad Divitem in inferno positum, *Recordare, quia recepisti bona in vita tua.* Recordatio enim est usus scientiæ & specierum olim impressarum. Probatur vero ratione S. Thomæ 1. p. quæst. 89. ar. 5. Ut species & habitus sensitivi recipiuntur in corporeis organis, ita & spirituales in mente, ut in proprio subiecto: Sed mens manet: Ergo & habitus, ac species spirituales.

Dices. Morbo plerumque aboletur omnis prius parta cognitio, ut certis constat experimentis: Sed mors quovis morbo maiorem mutationem inducit: Ergo omnem in vita partam cognitionem abolet:

Resp. Distinguo maiorem: morbo aboletur omnis prius parta,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

parta cognitio, quantum ad id, quod habet in organis corporeis, concedo; quoad id, quod est in mente, nego. Vnde sanata ægritudine aliquando ex integro redit scientia. Vidi senem, cui appoplexia rerum præteritarum memoriam eripuerat, quique sanatus ea diu caruit; ac iterum in similem morbum incidens, cum sanitate memoriam ex integro recuperavit. Adde luculentius experimentum ex mortuis miraculo suscitatis, quorum anima cum scientiis & speciebus suis ad corpus rediit. Non ergo mors eas abolet.

Instabis. Harum specierum nullus usus esse potest in anima separata: Ergo non remanet. Probatur antecedens. Nam ita pendet à phantasmatibus, ut iis anima uti nequeat, nisi per conversionem ad phantasmata: unde turbata imaginatione nullus est earum usus.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo: Pendent à phantasmatibus, pro statu conjunctionis, concedo, pro statu separationis, nego. Modus enim utendi specie sequitur modum essendi animæ. Vnde sicut speciebus supernaturaliter infusis anima in corpore posita utitur cum quadam habitudine ad phantasmata propter conditionem status, ut notat S. Thomas Quæst. de Anima, ar. 15. licet ex illis non pendeant, ito speciebus naturaliter acquisitis in corpore anima separata utetur sine habitudine ad phantasmata, licèt ex illis pendeant pro statu conjunctionis. Itaque, inquit S. Thomas 1. p. qu. 89. ar. 6. *Secundum species intelligibiles hic acquisitas anima separata intelligere poterit, qua prius intellexit; non tamen eodem modo, scilicet per conversionem ad phantasmata, sed per modum convenientem animæ separatæ.*

TERTIA CONCLVSIO.

ANima separata, præter species, quas ex hac vita detulit, alias infusas à Deo recipit, quibus ejus vis intellectiva completur.

Probatur. Mens nostra ut à sensu, ita & à Deo species accipere potest, ut constat in prophetia, ecstasi, & raptu. Porrò quandiu posita est in corpore, conversa est ad sensibilia; subit enim conditionem aliarum animarum corpori unitarum, unde ut illa cognitionem suam à sensibilibus objectis excipit. At verò dum separatur à corpore, avertitur à sensibilibus, & convertitur ad intelligibilia; subit enim statum intelligentiarum separatarum: Ergo, ut illæ, à fonte intelligibilium specierum pro suæ capacitate species hauriet.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Dices. Si anima naturaliter posset à Deo species suas accipere, ut Angeli, frustra uniretur corpori ad eas sensibus colligendas.

Resp. cum S. Thoma, animam licèt utroque modo queat species habere, ac per eas intelligere; attamen connaturalius, ac quodammodo perfectius intelligere per species à sensu derivatas, quod hæ distinctius ei res repræsentent, quam illæ, quas à Deo accipit per infusionem, saltem naturali jure. Hæ enim, cum res repræsentent magis in universali, confusiorem in ea notitiam ingenerant, ob exiguum ejus lumen. Sicut videmus, eos, qui modico mentis lumine præditi sunt, res in universali propositas confusius percipere; distinctiùs vero, cum illis in particulari explicantur. Itaque Anima exigit priùs uniri corpori, ut per sensus rerum species sibi proportionatas accipiat, quas in statu separationis infusa species magis perficiunt, & elevant, ut mox dicemus.

QVARTA CONCLVSIO.

SPecies infusæ complent & elevant eas, quas anima secum detulit, ita ut quanto plura noverit in hac vita, tanto plura cognoscat in altera. Vnde in illis, iunctis iis quas secum detulit, cognoscit singularia, quæ gessit, aut novit, dum viveret; ut Dives Epulo Lucæ 16. meminit fratrum suorum. Cognoscet præterea Angelos, & ordinem Mundi in communi. Non tamen particularia, quæ aguntur in hoc Mundo, saltem naturaliter, sed solum quantum & quatenus ei Deus voluerit revelare.

Conclusio est S. Thomæ 1. par. qu. 89. & probatur ejus principio. Quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur. Vnde unaquæque substantia spiritualis ad Deum fontem specierum conversa haurit species de illius plenitudine juxta proprium modum, conditionem & exigentiam. Porrò anima per separationem à corpore unitur superioribus intelligibilibus: Ergo oportet, ut notitiæ, quas hinc detulit, uniantur cum superioribus notitiis rerum spiritualium, quas de novo accipit, & sic elevetur, ac quantum ad id, quod sibi deest, compleantur. Vnde per species illas infusas acquisitis junctas repræsentabitur animæ quidquid scire debet pro suo statu. Porrò nosse debet ea omnia, ad quæ per præcedentem cognitionem & affectionem determinata fuit; aut quæ ad eam pertinent, ut ordinem universi, cujus pars est; aut quæ specialiter ad illum novum statum spectant, ut angelos, cum quibus conversari debet. Illa vero, quæ in hoc sæculo

gestum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

gerantur, amplius ad eam non pertinent, quia jam est extra hoc seculum. Attamen Angelis ea, quæ fiunt in hoc Mundo, repræsentantur in eorum speciebus, quia naturaliter sunt ministri divinæ providentiæ: itaque hæc pertinent ad eorum ministerium.

Quæres, an Anima separata possit movere corpora.

Resp. Animam separatam habere quidem vim aliquam movendi corpus. Hæc enim omni spirituali naturæ cognata est. Hæc tamen virtus naturaliter determinatur ad proprium corpus, quod est proprium eius mobile, ut inquit S. Thomas. Vnde non habet naturalem habitudinem ad alia corpora, & sic anima separata non videtur naturaliter ea posse movere, ut possunt Angeli, quorum vis motiva non est sic determinata ad aliquod corpus, sed omnibus eminet. Attamen nihil vetat, ut ordinatione divina ulterius extendatur hæc vis motiva animæ. Vt videmus, alias animæ potentias extendi divinitus ultra connaturalem sphæram, ut intellectus ad videndum Deum. Vnde concessione Divina fieri potest, ut anima separata quodcumque corpus moveat. Ac eo pacto legimus in historiis. Animas Sanctorum apparuisse in assumptis corporibus, opem tulisse hominibus, & alia eiusmodi perfecisse cum motu locali corporum. Quamquam dici potest, hæc facta ab Angelis earum nomine; attamen non repugnat & ab ipsis animabus esse facta.

QUÆSTIO TERTIA

De Influxu Dei in causas secundas.

CVM de Deo Creatore, ac nobilioribus creaturis dictum sit, nunc agendum de Divino influxu in res jam creatas. Duplex distingui potest. Nam alius respicit *esse*, diciturque *Conservatio*; alius *operari*, qui variis nominibus exprimi solet, prout variè sumitur, ac in genere dici potest influxus causæ primæ in secundam. Priori influxu creatura dependet à Deo, ut ens secundum à primo ente; posteriori, ut causa secunda à causa prima. Per primum habet creatura, ut actu sit; per secundum, ut actu operetur. De conservatione vix ulla est quæstio. Constat enim & concedunt omnes, creaturas, ut sint & in *esse* persistant, egere continuo influxu Dei, quo subtracto in pristinum nihilum statim

colla-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

collaberentur. At circa modum, quo Deus influit ad actiones & effectus causarum secundarum gravissimæ, ac celeberrimæ. his præcipue temporibus, excitatæ sunt controversiæ. Porrò cum causa secunda, libera, de qua præcipue hic agi solet, duobus modis spectari possit, in ordine scilicet pure naturali, tum vero in ordine gratiæ; atque in utroque statu egeat influxu Dei, ut agat, eo posteriori modo quæstio ad Theologos spectat; at priori modo ad Philosophos. Vt rem tanti momenti accuratius expendamus, eam octo articulis ita complectemur, ut nos quantum fieri poterit, intra proprias, id est naturalis ordinis, metas contineamus, iis, quæ ordinem gratiæ spectant, ad Theologos remissis. In 1. quæstionis statum, ac varias opiniones referemus. In 2. Terminos, qui in hac quæstione in usu sunt, explicabimus. In 3. Inquiremus, an possibila sit, Deum ita influere in causas secundas, ut eas ad agendum prævia motione applicet. In 4. An re ipsa sic præmoveat. In 5. An & quomodo Deus voluntatem moveat ad actum peccati. In 6. Naturam & vim divinæ motionis explicabimus. In 7. Solvemus objectiones, quæ adversùs eam fieri possunt. In 8. Concordiam efficaciæ divinæ illius motionis cum libertate explicabimus, ac ea in re Thomistarum sententiam ab Hæreticis omnium remotissimam esse ostendimus.

ARTICULVS PRIMUS.

Aperitur quæstionis status, ac variæ de Influxu divino sententiæ referuntur.

CAusas secundas ad agendum egere divino influxu vel ipsi primæ notæ Gentiles Philosophi agnovere, apud quos tritum fuit: *Secunda moventia non movere nisi mota à primo; Causas secundas non agere nisi in virtute primæ*, &c. Scriptura sacra id apertè docet, cùm passim Deo ut causæ primæ tribuit effectus naturæ, ac voluntatis. Job. 10. *Manus tuæ, Domine, fecerunt me & plasmaverunt me:* Isai. 26. *Omnia opera nostra operatus es nobis, Domine.* Et ipse Deus Ezech. 36. *Faciam, ut in præceptis meis ambuletis.* 1. Ad Corinth. 12. *Omnia Deus operatur in omnibus.* Ad Philipp. 2. *Operatur in nobis velle & perficere.* Joan. 1. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, &c.

Durandus in 2. Dist. 1. quæst. 5. censet, hunc Dei in causas secundas influxum non alium esse præter eum, quo Deus res omnes creavit, eisque vim agendi contulit, ac continuo conservat.

Verum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Verum ab omnibus rejicitur & meritò. Nam hæc opinio Scripturæ testimoniis adversatur, ut etiam expendit S. Augustinus lib. 5. de Genesi ad litteram, cap. 20. *Sunt, qui arbitrantur*, inquit, *tantummodo Mundum ipsum factum à Deo, cætera jam fieri ab ipso Mundo, sicut ille ordinavit & jussit, Deum autem ipsum nihil operari*; ac deinde allatis adversùs eam opinionem variis Scripturæ testimoniis concludit. *Movet itaque Deus occulta potentia universam creaturam suam, eoque motu illa versata, dum Angeli jussa perficiunt, dum circumeunt sidera, dum alternantur venti, dum vireta pullulant*, &c. *explicat sæcula, quæ in suos cursus non explicarentur, si ea ille, quæ condidit, provido motu adminustrare cessaret.*

Repugnat etiam rationi. Nam Deus, ut est primum ens, ita & prima causa: unde ut ens creatum pendet ab eo in essendo, ita & causa creata in operando. Operari enim sequitur *esse*, ac illi commensuratur. Unde Apostolus ut rem notam in Areopago Athenienst statuit, Deum non solum *esse*, sed & alia omnia omnibus dare, quod verum non foret, si solum daret *esse*, non vero actu *operari*. *Ipse*, inquit, *dat, omnibus vitam, & inspirationem, & omnia*. Ac rursus: *In ipso enim vivimus, movemur, & sumus*; non utique ut in loco ambiente, sed ut in causa suo influxu in nobis operante non solum *esse*, sed & *vivere*, ac *moveri*, quod ad operationem pertinet. Id etiam luculentius constabit argumentis in hujus quæstionis decursu expendendis.

Nec urget, quod prò sua opinione affert Durandus, Effectus proprios causæ secundæ vim ejus non excedere, proindeque ad illos sufficere; nec dici posse, an Deus eadem, vel diversa actione eos cum creatura producat.

Ad. 1. enim resp. cum S. Thoma Quæst. 3. de Potentia, art. 7 Causam secundam sufficere in ordine suo, qui non excludit dependentiam ab alia superiori. Ad 2. vero resp. ex eodem S. Thoma ibidem, causam primam etiam eadem operatione effectum attingere, qua attingitur à causa secunda, quatenus operatio causæ secundæ est ab ea per virtutem Dei, ut operatio instrumenti est etiam à causa principali. Nihil enim prohibet, quin una & eadem actio procedat á primo & secundo agente, ut dicit 1. par. qu. 105. ar. 5. ad. 1.

Constat itaque, causas secundas egere influxu Dei, non solum quo earum virtutes activas contulit & conservat, sed etiam quo & ipse aliquid confert, dum actu agunt. Verum cum duobus modis intelligi possit hic influxus: primo ex parte effectus tantum, per modum simultaneæ & externæ cooperationis, ita ut Deus simul cum causa secunda eundem effectum producat, nihil influendo in ipsam causam;

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

causam; ut cum quis cum alio navem trahit, non aliquid socio confert, sed cum socio in navem agit; secundo etiam ex partæ causæ, per modum prævii influxus in causam secundam, quo Deus eam ad agendum moveat, compleat, & applicet; ut cor cæteris membris vigorem prævium influit, quo ad suas functiones excitantur & complentur: ingens est controversia, quonam ex his modis se habeat divinus Influxus.

Et quidem Veteribus omnibus solenne fuerat, ut hunc influxum explicarent etiam per modum interioris virtutis, qua Deus occulta potentia movet universam creaturam suam ad agendum, ut mox relatus S. Augustinus loquitur; qua moventia secunda à primo movente mota cætera movent, ut loquitur Aristoteles; quæ recepta in causis secundis, juxta cujusque modum eas complet, elevat, & applicat ad agendum, ut millies repetit Sanctus Thomas.

At nupero seculo aliter visum Molinæ. Is in Libro, cui titulus est *Concordia*, & in Commentariis in quæstionem 14. primæ partis, ar. 13. disputat. 6. ingenuè fatetur, S. Thomam sensisse, Deum movere & applicare causas secundas ad agendum, ut mox dixi; at id sibi non probari; quippe hunc motum & influxum Dei in causas secundas esse commentitium; nullaque ratione probari; atque adeo Deum non in causam, sed cum causa in ejus effectum influere per modum causæ partialis cooperando; ut equus equo currum trahenti, & nauta nautæ cimbam impellenti cooperatur. *Concursus Dei generalis*, inquit 1. part. quæst 14. art. 13. Disp. 6. *non est influxus Dei in causam secundam, quasi illa prius eo mota agat & producat effectum suum; sed immediatè cum causa in illius actionem & effectum*, &c. Et in fine Disputationis: *Cum dicimus, neque Deum per concursum universalem, neque causas secundas esse integras, sed partiales causas effectuum, intelligendum id est de partialitate causæ, ut vocant, non vero de partualitate effectus. Totus quippe & à Deo est, & à causis secundis; sed neque à Deo, neque à causis secundis, ut à tota causa, sed ut à parte causæ, quæ simul exigit concursum & influxum alterius; non secus, ac cum duo trahunt navim, totus motus proficiscitur ab unoquoque eorum.*

Ex quo patet, iuxta Molinæ, ac Sectatorum eius sententiam, Deum non efficere, ut causæ secundæ agant, sed solum agere, cum illæ agunt. Atque ita, si res suis nominibus exprimantur, in ea opinione Deus agentium motor non est, sed cooperator; nec dux actionis, sed socius; nec prima agendi causa, sed agentium concausa; nec dat illis agere, sed solum cum illis dat effectui esse; nec illis utitur, sed potius illa ipso: Non enim ea appli-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

applicat, qnod utentis est, sed ab iis applicatur. Unde cum creatura rationalis eo indifferenti concursu Dei recta potius, quam male utitur, & illum ad bonum opus applicat, non creatori tribuendum, sed creaturæ, ut etiam ipse Molina fatetur in suis Commentariis ad primam partem quæst. 19. art. 6. disput. 3. ubi concedit, ex sua doctrina *proficiscí, ut virtutis actus, qui solo Dei generali concursu, & particulari arbitrio fit, non in Deum, sed in nos ipsos, tanquam in causam particularem, atque liberam ad illum determinantem referendus sit*. Itaque, quod sumus, ac benè agere possumus, Deo quidem tribuendum; at quod boni viri sumus, ac bene agimus, nobis adscribendnm, ut Seneca & posteum Pelagius docuere. Atque vel hinc constat, in quæ præcipitia hic dicendi modus, qui prima fronte plerisque adeo commodus videtur, tandem perducat.

Verùm huius sententiæ Sectatores, cum Deo munus applicandi, ac determiaandi creaturam in ordine Physico denegent, addunt tamen, id præstare, maximè in ordine gratiæ, per motiones morales, etiam prævias, tum exteriores, ut prædicationes, exempla bonorum, &c. tum interiores, ut sunt sanctæ cogitationes, inspirationes, illustrationes, &c. quibus allicit, ac excitat creaturam rationalem, quæ sola propriè hocce motionis genere capax est. At illud notandum, inde nihil speciale Deo tribui, cum non modo boni Angeli, sed etiam ipsi Dæmones hocce genere motionis moralis voluntatem movere possint.

Altius, ac diguius de influxu divino Thomistæ sentiunt. Docent cumtota Antiquitate, ac primatibus Theologis & Philosophis, Deum non modo cum causis agere. sed etiam, ut illæ agant influxu suo, efficere, eas ad agendum applicando; atque ita non modo cum illis, sed etiam per illas omnia efficere, ut integrè verum sit illud lud 1. Joan. nempe non modo sine ipso factum esse nihil sed etiam per ipsum omnia facta esse. Quod sine dubio longe amplioris est virtutis. Si enim Deus non causarum socius, est sed princips & dominus, iis utens ad suæ providentiæ finem; ac vere primus motor, primaque causa, à qua non modo effectus, sed & causæ omnes dependent. Vnde ut cor jure primi viventis membris omnibus, eorumque facultatibus vitæ vigorem & agendi efficaciam confert eo influxu, quo subtracto statim labescunt, & ad suas functiones torpent; sic Deus, ut primum agens toti naturæ, ac agentibus omnibus, eorumque virtutibus activis ultimam egendi actualitatem influit, intima quadam, & ad omnem actionem, effectumque prævia vi, qua subtracta virtutes omnes activæ langueſcerent, ut jure in

fa-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sacris Ecclesiæ hymnis vocetur *Rerum tenax vigor*. Eo universali influxu vivificata omnia pro cujusque dispositione, ac conditione suas vires exserunt, ut supra relatus S. Augustinus expendit, Angeli jussa perficiunt, sidera circumeunt, vireta pullulant, animalia generent, &c. quatenus, ut ille ait, hæ causæ *provido motu administratæ*, Deo non solum cum iis, sed etiam per eas agenti, ad finem divinæ providentiæ famulantur. Hinc quidquid boni est à causis secundis, Deo ut proprio authori jure tribuitur; si quid mali & defectus, in ipsas refunditur, quod ab ejus influxu ipsæ deficiant. Ut animæ organa sua vivificanti, quidquid rectè per ea fit, adscribitur; at si oculus caliget, si tibia curva claudicet, non animæ, sed organi vitium est.

Hinc influxum, quatenus causas secundas ad agendum movet, complet, & applicat, Thomistæ *Premotionem Physicam* vocant, voce quoad usum aliquatenus nova, quo ad sensum vetustissima. *Motionem* quidem, quia eo veluti impulsu cuncta ad agendum promoventur. *Præviam* vero, quia omnem creat agentis actionem natura & causalitate præcedit. *Physicam* demum, ut eam quatenus agentia libera afficit, à motione morali distinguant. Non enim in objecti propositione sita est, sed in activa causarum applicatione. Solet etiam dici *Prædeterminatio Physica*, quod ad agendum determinet, & applicet.

Sunt tamen, qui præmotionem illam Physicam admittant quidem, authoritatum & rationum pondere convicti; at eam nolint esse prædeterminationem, quod, inquiunt, ad agendum hunc potius, quàm alium actum hæc generalis motio non determinet. Verum hi frustra de voce litigant. Nam sic hæc motio generalis sit, nulla vis creata eam subterfugiet, sed ad omnia omnino pari jure se se extendet. Cum itaque causa secunda sua virtute se determinat, id sanè non præstabit, nisi ea universali & omnia pervadenti motione applicata; sicque ea motio determinativa rectè dicetur, quod per eam fiat, ut ipsa causa se determinet.

Nec refert, quod aiunt, potius hanc motionem determinari per causas secundas, ut non semel docet S. Thomas. Dicendum enim, ut etiam ipse se explicat, determinari passivè, ut à subjecto recipiente, quatenus in unoquoque agente recipitur, & operatur juxta modum eius. Deus enim unumquodque movet & perficit iuxta propriam dispositionem. Non vero activè ita ut actione sua causa secunda divinam motionem applicet adhunc potiùs, quàm ad illum effectum. Nam cum per eam causa quævis suam omnem habeat efficaciam, palam est, in eam nul-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nullam exercere efficientiam ; atque ita activè omnes causas determinat divina motio , eas à potentia ad ultimam agendi actualitatem transferendo ; ipsa vero sit à nulla determinatur . Quippe ipsa est ultima actualitas in linea operandi , quæ a nulla formaliter & activè determinatur , sed solum passivè , ut à subjecto recipiente, quatenus quidquid recipitur ad modum recipientis recipitur . Hæc aperta mens S. Thomæ . Hæc omnium vere Thomistarum doctrina , ex ipsa notione huius motionis clarè sequens . Unde vel omnino negandum cum Molina , causas secundas moveri á Deo , vel admittendum , etiam prædeterminari , eo quo diximus , sensu . Porro sub ea , & per eam causa libera seipsam determinat , at non ipsam . Verum hæc posterius . Itaque hæc motio etiam determinatio , imo *prædeterminatio* jure dici potest .

ARTICULUS SECUNDUS.

Quid sit concursus simultaneus . Quid præmotio physica . Quid motio moralis .

FRequens est horum vocabulorum usus in hac Quæstione . Vnde ne eorum ignorantia tenebras Quæstioni offundat , & Andabatarum more quasi clausis oculis de ignotis pugnemus , statim in ipso limine constituendum est , quid hæc vocabula significent .

Concursus simultaneus , ut ab iis , qui eum solum admittunt explicatur , est influxus , per quem Deus causis secundis cooperatur , in quantum cum illis eundem effectum producit , illudque idem , quod creatura producit tanquam causa inferior ac limitatior , ipse quoque attingit & producit , tanquam causa superior & universalior . Vnde concursus ille non movet , nec applicat intrinsecè causam creatam ; imo non recipitur in illa , sed tantum in effectu , ideoque per illum Deus nihil intrinsece ponit in agentibus creatis , nec proprie facit , ut faciant , sed facit , cum faciunt . Est præterea talis concursus de se insufficiens , & indifferens ad producendum , vel non producendum effectum , & ad istud potius , quam aliud ponendum ; ideoque ut efficax sit , & hunc potius , quam alium effectum producat , exspectat creaturæ cooperationem , cui etiam sic se attemperat & accommodat , ut cum igne ignem , cum planta plantam , cum volente volitionem , cum nolente nolitionem , cum alio aliud efficiat . Vnde ex eo ratio reddi non potest , nec cur creatura agat potius , quam non agat , nec cur istud potius , quam aliud efficiat .

Præ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Præmotio physica est influxus causæ primæ recepturæ non quidem immediatè in effectibus, sed in causis secundis, quo Deus ipsis actualem efficacitatem inspirat, quo eas movet & applicat, non solum obiectivè, ac moraliter, alliciendo & suadendo, sed etiam physicè & activè interius inclinando, applicando, determinando, ac ultimam illam activitatem, ad quam statim sequitur actio, influendo; & ideo dicitur *Motio physica*. Sed quia motio, & applicatio virtutis activæ ad agendum est prius natura, quam ipsa actio, sicut omnis via est prior suo termino, & omnis causa suo effectu, ideo motio illa dicitur *prævia motio*, seu *præmotio*, quàm ritè comparaveris illi impulsui, quo voluntas movet potentias sibi subditas, quo anima vivificat organa vitalia, quo Cœlum & sidera movent arbores ad fructificandum, quo manus movet baculum, & artifex securim, licet ista omnia exempla non ex omni parte quadrent. Vnde per illum influxum Deus activè & propriè facit, ut creatura faciat, redditque illam à se dependentem, non ut concausam concausæ, sed ut secundum agens primo agenti, & ut causam subditam, ac inferiorem superiori, á qua completur & applicatur, cui proinde non solum effectum suum debet, sed etiam propriam in productione effectus cooperationem.

Motio tandem moralis est invitatio quædam obiectiva nihil imprimens voluntari, sed solum eam metaphoricè movens & trahens per modum allicientis suadendo, illustrando, deprecando, comminando præcipiendo, consulendo, &c. quomodo ait Poeta:

trahit sua quemque voluptas.

& alius, *Corrumpunt bonos mores colloquia prava*. Vnde solæ creaturæ cognitione præditæ sunt capaces illius motionis: nec enim ignis, v. g. vel arbor minis, aut precibus, aut blanditiis moveri possunt, ut patet; cum tamen ista moveant hominem. Imo aliquando bruta animalia istis moventur, in quantum cognitione aliqua prædita sunt.

Ex his habes definitiones & discrimina triplicis illius motionis. Definitiones quidem. Nam motio moralis est, Propositio obiecti ad agendum invitantis, sive talis propositio interius fiat illustrando, sive exterius sensibilia obiecta, quibus voluntas sollicitari nata est, offerendo. Concursus simultaneus est influxus, quo Deus agit, non in causam secundam, ut agat, sed in effectum simul cum causa secunda, eum scilicet attingendo sub altioribus, & universalioribus formalitatibus, dum creatura illum sub limitatioribus attingit. Præmotio autem physica est influxus, quo Deus prævie, acti-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

activè & intrinsecè applicat causam secundam ad agendum.

Discrimina verò. Nam motio moralis solùm invitat ad agendum; physica vero intrinsecè & activè applicat ad agendum. Concursus autem simultaneus creaturæ agenti cooperatur. Prima movet solum objectivè, per modum finis aliciendo. Secunda movet effectivè, per modum agentis applicando. Concursus vero simultaneus nullatenus movet causam, sed se habet solùm, per modum concausæ cooperando & adjuvando. Movere moraliter possunt omnes creaturæ, præcipuè verò Angeli boni bona inspirando. Angeli mali tentando. Homines persuadendo. Movere physicè, præcipuè voluntatem, soli Deo proprium est qui solus omnes virtutes activas in manu sua habet, voluntatique illabitur, ac præest tanquam ejus author, conservator, ac moderator. Concurrere verò simultaneè, etsi speciali modo conveniat Deo, attamen & suo modo creaturis potest competere.

Res omnis sensibili exemplo declarari potest. Pictorem præcipit discipulo, ut pingat, est motio moralis. Si apprehensam ejus manum simul cum penicillo moveat & applicet ad pingendum, est motio prævia physica. Si demum ipsis cooperando difficiliora tabellæ lineamenta perficiat simul cum discipulus faciliora expedit, erit concursus simultaneus. Ita quoque Deus cum bonum præcipit, suadet, consulit voluntati, eamque præmiis, & pœnis excitat ad agendum, sive per suos predicatores, sive per pias lectiones, sive per interiores illustrationes, sive motio moralis. Dum voluntatem interius & activè applicat, movet, & inclinat ad amplectendum bonum, est motio physica. Dum nobis agentibus cooperatur, altiores formalitates operis attingendo, est concursus simultaneus.

Verùm circa duo postrema, concursum scilicet simultaneum, & præmotionem physicam, queri potest primò, an non semel admissa præmotione superfluat concursus simultaneus, proindeque illi, qui tenent præmotionem physicam, negare debeant dari concursum simultaneum ab ea distinctum, utpote inutilem.

Respond. Concursum simultaneum probe explicatum debere ab omnibus admitti, etiam ab iis, qui præterea ponunt præmotionem physicam. Ratio est, quia non solum causæ secundæ dependent à Deo, ut primo motore & applicatore omnium virtutum activarum, sed etiam quæcunque in rerum natura fiunt, ab eo immediatè attinguntur, ut à prima causa, quæ tamen non excludit causalitatem agentium creatorum. Vnde non

solùm

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſolùm admitti debet divinus quidam influxus in cauſas ſecundas, quo ad agendum in ordinæ ſuo moveantur, ac applicentur, quique eſt ipſiſſima præmotio, ſed præterea neceſſarius eſt alius, quo Deus tamquam prima cauſa immediatè influat in effectum, ipſum attingendo ſub altiori quadam formalitate ſoli primæ cauſæ correſpondenti, dum agens creatum illum attingit ſub inferiori formalitate ſibi propria; & hìc influxus eſt concurſus ſimultaneus. Quamquam autem hi duo influxus communiter comprehendi ſoleant ab Authoribus, præcipuè antiquis, ſub communi vocabulo *Divini influxus*, attamen re ipſa diſtincti ſunt, ac diverſi; quia prævius recipitur in cauſa ſecunda, quam applicat ad agendum; ſimultaneus verò in effectu, quem producit, ſaltem eo modo, quo recipi dicitur. Primus ceſſat ceſſante cauſalitate agentis creati: ſecundus perſeverat, quandiù menet effectus productus: & ut in productione rei habet munus influxus effectivi, ſic ea in *eſſe* perſeverante habet munus influxus conſervativi. Primus nihil de effectu attingit, quod & agens creatum non attingat, quia eatenus effectum attingit, quatenus cauſam ſecundam ad illnm attingendum complet, & applicat. At verò ſecundus quaſdam formalitates in effectu attingit, quæ à cauſa creata non attingitur, quales ſunt eæ quæ primæ cauſæ ita ſingulariter reſpondent, ut ab inferioribus nequeant reſpici. Ejuſmodi eſt in primis materia prima in rebus corporeis, quæ a ſolo Deo immediatè creatur, & licèt deinceps conſervetur eadem actione, qua & compoſita genita ex illa, attamen non conſervatur per illam actionem, ut procedentem ex influxu cauſarum ſecundarum, ſed ut procedentem ex concurſu Dei, qui eſt proprius author, ac conſervator materiæ; & preterea *eſſe* abſolutè, ac ſimpliciter ſumptum in omnibus rebus eſt immediatè á divino concurſu. Ut enim profundè adverit D. Thomas 1. par. q. 45. ar. 5. ad 1. & 3. cont. Gent. cap. 66. cauſæ creatæ non producunt *eſſe* abſolutè, ſed ſolùm ipſum applicant ad hoc ſubjectum. Unde *eſſe* rerum, ut productum abſolutè, ſoli virtuti divinæ correſpondet; ut verò aductum de tali ſubjecto, correſpondet virtuti agentium creatorum, à Deo tamen motorum. Et ideo ſolus Deus eſt immediata cauſa, cur res ſint; agentia verò creata ſunt cauſæ, cur res ab ipſis productæ taliter *e* participent. Unde annotante eodem S. Doct. præſupponunt ſemper ſubjectum capax tali, & tali modo participandi *eſſe*, de quo poſſint illud educere.

Dixi autem expreſſè in reſponſione, *concurſum ſimultaneum probè explicatum ab omnibus admitti debere*; quia ut à Molina, ejuſque Aſſeclis explicari ſolet, ita ut ſcilicet

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

licet sit quidam influxus partialis, insufficiens, & quodammodo dependens à creatura, non solùm non est necessarius, sede etiam indiguus. qui primæ causæ adscribatur. Et quidem partialis esse non potest; nam oportet, Deum in ratione primæ causæ, ac eo in ordine totum effectum attingere, cùm nihil in eo sit, quod ejus causalitatem subterfugere possit: unde influxus ille, quo affectum attingit, est totalis in suo ordine, proindeque, ut ait D. Thomas 3. cont. Gentes, c. 70. *Non sic idem effectus causæ naturali & divinæ virtuti attribuitur, quasi partim à Deo, partim ab agente naturali fiat, sed totus est ab utroque secundùm alium & alium modum*. Vnde Opusc. 1. cap. 23. rejicit expresse exemplum Molinæ comparantis concursum Dei, & creaturæ duobus portantibus idem pondus, vel trahentibus eandem navim, ut videas, Adversarios longissime hac in re à D. Thomæ mente aberrare. Concursu præterea Dei nequaquam dicendus est dependere à creatura, cui cooperatur, tum quia contra ordinem est, ut superior quatenus superior dependeat ab inferiori: concursus autem ille est Dei agentis ad modum causæ superioris, Tum etiam quia, ut ait S. Thomas 3. contra Gentes, cap. 70. licet influxus Dei non producat effectum sine causa secunda, attamen hoc ipsum non est ex insufficientia & indigentia, sed ex abundantia & redundantia ipsius in creaturam, á qua participatur ejus virtus. Ergo ex hoc non dependet à creatura, sed solum à se dependentem constituit.

Verum rogabis secundo, Qua ratione fieri possit, ut effectus, qui est totaliter à Deo, fit etiam á creatura; & quomodo si influxus Dei sufficit ad productionem effectus cooperatio creaturæ non sit superflua?

Respond. Ex D Thoma mox relato, quia alio & alio modo respicitur à Deo, & à creatura: à creatura quidem, ut ab agente proprio, & sub ratione particulari tantis; à Deo vero, ut à causa universalissima rerum, & sub ratione entis, absolutè, ac simpliciter. Vnde ab diversa ratione attribuitur causæ primæ & secundæ. Nam causalitas unius ordinis non impedit, nec excludit causalitatem alterius, quamvis sit totalis in suo ordine. Id totum exemplo sensibili declarari potest in tecto domus, quod portatur, & à parietibus tanquam à proprio, ac particulari suo fulcimento, & præterea à tellure, tanquam generali omnium corporum basi, ita ut quilibet ex illis duobus sit totalis ratio in suo ordine. Quemadmodum ergo terra, licet sit sufficiens, & totalis omnium gravium basis, eaque proinde sustineat, non impedit tamen, quin supra ipsam unum corpus aliud sustineat, sed potius cum eo concurrit ad talem sub-

sten-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

stentationem: ita Deus, licet sit sufficiens, & totalis causa totius entis, proindeque totum ens ex se profundat, attamen non impedit, quin in entibus à se productis unum dependeat ab alio, tanquam à causa proxima, sed potius id ipsum facit, concurrendo utroque præfato modo cum propriis, ac secundis causis ad productionem effectuum.

ARTICULUS TERTIVS.

Possitne Deus de potentia absoluta causas secundas tum liberas, tum necessarias, physicè promovere & applicare ad agendum.

PRoposito difficultatis statu, explicatisque Terminis, ut gradatim accedamus ad ejus decisionem, in hoc Articulo quærimus, an Deus de potentia absoluta possit applicare, ac movere physicè causas secundas ad agendum, quippe cum Deus plura possit, quæ tamen non facit. Quidam ex Adversariis Divinæ omnipotentiæ reverentia perculsi non audent negare, Deum posse causas secundas, etiam liberas, physicè premovere sine libertatis præjuditio; sed dicunt, id minimè necesarium esse, eo quod causa libera possit seipsam applicare, ac determinare. Alii verò negant, etiam divinitus posse voluntatem moveri prævie & physicè, sine libertatis præjudicio; rati, suæ sententiæ columen præcipuum funditùs ruere, si semel admitatur, posibile esse voluntatem præmoveri à Deo salva libertate. Sed mirum est, homines adeo liberales in admittendis casibus longè difficilioribus, ut quod materia esse possit sine forma; quod idem corpus possit simul esse quantitativè in duobus locis, &c. in hoc uno scrupolosos esse, quasi verò magnum inconveniens sit, Deum authorem voluntatis illam salva ejus libertate posse applicare prævie, physicè & infallibiliter ad id, quod sibi placuerit.

PRIMA CONCLVSIO.

DEus potest Physicè præmovere causas naturales ad agendum.

Hanc conclusionem nemo potest negare salva Fide, quam tenemus, Deum esse omnipotentem, & rerum omnium Dominum. Non enim erit integrè omnipotens, nec rerum supremus Dominus nisi virtutes naturales ita ipsi subjaceant, ut possit illas ad nutum, vel suspendere ab actione, vel applicare ad agendum. Deinde si Angeli pos-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

possunt physicè applicare virtutes naturales, ut dum tempestates cient, urbes evertunt, morbos inferunt, passiones excitant, Phantasiam conturbant, poterit à fortiori Deus virtutes creatas applicare, cùm, ut dicit Scriptura; *In manu ejus sint omnes fines terræ & in ejus ditione universa sint posita*, cujus imperium sentiunt omnes creaturæ, quique demum est Rex universorum, ut ipsa movere & applicare ad nutum possit.

SECUNDA CONCLUSIO.

DEus non solùm causas necessarias, & naturales, sed etiam liberas potest physicè præmovere, applicando scilicet eas activè, prævièe, infalibiliter & intrinsecè ad operationem. Conclusio sequitur ex præcedenti. Nec enim Deus minus dominatur voluntati humanæ, quàm cæteris creaturis. Attamen quia cardo difficultatis ipsi incumbit.

Probatur 1. Authoritate Scripturæ, dicentis Proverbiorum 21. Corda hominum esse in manu Dei, ut quo voluerit, illa inclinet; & Isaiæ 10. Deum uti voluntate hominum, sicut artifex utitur securi, quam versat, ut placet. Ipse etiam Deus, ut hanc mutandi, versandique cordis humani potentiam ostendat; dicit per Prophetam Ezechielem cap. 36. *Dabo vobis cor carneum*, id est, duram, & rebellem vestram voluntatem mutabo in voluntatem docilem & obedientem, & *faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis & operemini*. Quibus verbis, pluribusque aliis, quæ infra magis ponderabimus, Scriptura sacra luculenter exprimit efficaciam divinæ voluntatis ad movenda corda hominum supremumque dominium, quo Deus potest etiam activè, intrinsecè, ac infallibiliter inclinare nostras voluntates, id est, physice præmovere. Hinc S. Augustinus toties inculcat: *Deum habere eo dium, quo voluerit, inclinandarum omnipotentissimam potestatem*. Et in Enchir. cap. 96. *Quis*, inquit, *ita desipiat, ut dicat, Deum malas hominum voluntates, quas voluerit, quando voluerit, in bonum convertere non posse?* aliás, ut ipse discurrit Enchiridii cap. 95. *periclitatur ipsum nostræ fidei confessionis initium, qua nos in Deum omnipotentem credere profitemur*, nisi possit Deus facere, ut aliquid velimus; idque per motionem efficacem & potentissimam. Imo, ut idem dicit de Corrept. & grat. cap. 14. *Deus magis habet in sua potestate voluntates hominum, quam ipsi homines*. Ergo, ut etiam expresse dicit S. Thomas qu. 22. de Verit. ar. 8. si homo possit se ipsum libere applicare ad agendum, poterit à fortiori Deus. Vnde idem S. Thomas 1. p. qu. 111. ar. 2.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

hanc Deo tribuit prærogativam, ut possit movere voluntatem, non solum persuadendo, id est, moraliter, sed etiam activè, interiùs inclinando ad id, quod voluerit, id est, physicè & infallibiliter. Sed utriusque Sancti Doctoris loca exactiùs infra expendemus.

Probatur 2. Conclusio ratione fundata in triplici principio S. Augustini & S. Thomæ. Ille potest, nedum moraliter persuadendo, sed etiam physicè applicando, movere voluntatem, cujus voluntas est efficaciſſima, qui supremum dominum habet supra corda hominum, qui est creator ipsius voluntatis; Atqui Deus habet voluntatem efficaciſſimam, est supremus cordium Dominus, est author voluntatis humanæ: Ergo potest physicè & activè applicare, ac movere voluntatem. Minor est de fide. Major verò, præter quàm traditur à S. Augustino & S. Thoma, quos suis locis infra citabimus, probatur quantùm ad omnes partes.

Et primò quidem demonstratur ex efficacia divinæ voluntatis: ut enim ait S. Thomas 1. par. q. 19. ar. 8. ad efficaciam divinæ voluntatis pertinet non solum ut res fiant, sed etiam ut fiant eo modo, quo vult fieri; Atqui nisi posset applicare physicè & prævie voluntatem ad liberè volendum, non posset facere, ut res fierent eo modo, quo vellet fieri: Ergo potest physicè & prævie applicare voluntatem ad libere volendum.

Probatur etiam eadem major ex secundo capite, scilicet supremo Dei domino supra nostram voluntatem. Si quidem domini est, uti re sua id est, applicare eam ad operationem: usus enim, ut definit S. Thomas nihil aliud est, quam applicatio rei ad operationem: Ergo cùm Deus sit supremus voluntatum Dominus, poterit eas applicare ad operationem.

Probatur demum ex tertio, scilicet ex eo, quod Deus sit creator voluntatis, quia ille, qui est autor voluntatis, *potest eam transferre de uno ad aliud, eam interius inclinando per modum causæ efficientis*, ut loquitur S. Thomas quæst 22. de Verit. ar. 10. & 1. 2. quæst. 70. ar. 1. tAqui Deus est author voluntatis: Ergo potest eam activè inclinare ad volendum, transferendo ab uno actu in alium, id est, physicè præmovere; nihil enim aliud sonat physica præmotio. Minor est de fide. Major vero declarari potest ex D. Thoma, apud quem perpetuo inculcatur. Inclinatio enim sequitur naturam: unde sicut ab eo datur, qui dat naturam, ita & illi manet semper perfectè subdita, ut eam, prout libuerit, imutaret, ac verset. Cum igitur voluntas sit inclinatio naturæ intellectualis, datur à Deo, qui est author rerum spiritualium, eique soli ita subditur, ut possit ab eo inclinari ac flecti, ut ipsi libuerit.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rit. Hanc rationem egregiè ponderat D. fulgentius lib. de Incarnat. & Gratia, cap. 29. ubi ait: *Itane verò rerum ordo credi putative permittitur, ut Deus, qui est creator hominis valeat hominem facere, non mutare: & qui nullus eget adjutorio, ut hominem faciat, operari tamen quod vult in hominis voluntate non possit, priusquam in homine ipsum velle repererit? Hanc amentiam & à fidelibus suis arceat, & ab infidelibus auferat Deus,*

Respondebis 1. Deum posse quidem applicare voluntatem per motiones morales, & concursum simultaneum, non tamen per præmotionem physicam.

Sed contra. Motio moralis & concursus simultaneus non salvant efficaciam divinæ voluntatis nec dominium, quod habet in corda hominum, nec ipsi tribuunt prærogativam dignam authore voluntatis: Ergo præterea concedenda est aliqua intimior & fortior motio, scilicet physica. Consequentia patet. Quid enim potest excogitari præter concursum simultaneum, motionem moralem, & præmotionem physicam? Antecedens vero probatur: atque in primis de efficacia divinæ voluntatis. Hæc enim non salvatur per motionem ex se inefficacem, & concursum indifferentem; Sed motio moralis est ex se inefficax: concursus vero simultaneus est indifferens, id est, non magis inclinans ad agendum, quàm ad non agendum; expectat enim, iuxta Adversarios, voluntatis humanæ cooperationem: Ergo nec motio moralis, nec concursus simultaneus salvant divinæ voluntatis efficaciam. Quod etiam non sufficiant ad supremum dominum supra corda hominum, probatur. Supremum dominium non salvatur per motionem & concursum humanæ voluntati subditum, sed solùm per concursum, qui sibi subdat humanam voluntatem, Atqui motio moralis secundùm veritatem & concursus simultaneus secundum Adversarios subduntur humanæ voluntati: Ergo non salvant supremum dominium supra corda hominum. probatur minor. Nam concursus simultaneus de se indifferens est, nec facit, ut voluntas faciat, sed potius hoc ab ea expectat. Motio vero moralis desumit suam efficaciam à voluntate humana, in quam nihil possunt persuasiones, commotiones, blanditiæ, & aliæ motiones morales, nisi finat se ipsam movere. Quod demum ex illis nulla Deo tribuatur prærogativa digna authore voluntatis, probatur; & in primis de concursu simultaneo. Nam cooperari alicui rei convenit inquantum differenter & causæ & non causæ talis rei; Atqui concursus simultaneus est cooperatio Dei cum voluntate: Ergo per concursum simultaneum nulla tribuitur prærogativa Deo ut authori voluntatis. De motione etiam morali idem evidentiùs constat, siquidem Angelus, quamvis

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

non ſit author voluntatis, poteſt tamen eam moraliter movere; imò ſæpe noſtra improbitate ſit, ut motiones morales, quibus Diabolus nos movet tentando ſint efficaciores, quàm quibus Deus nos movet: ſæpè enim homines facilius credunt Diabolo tentanti, quàm Deo bona ſuadenti: Ergo ex illa motione nulla Deo tribuitur prærogativa digna authore voluntatis.

Repones, Deum poſſe quidem movere voluntatem ad volendum, etiam phyſicè & prævièe, ut volunt Thomiſtæ; ſed tunc voluntatem non fore liberam.

Sed impugnatur reſponſio, primo urgendo authoritates relatas. Nam Scriptura, D. Auguſtinus, & D. Thomas agnoſcunt voluntatem liberam ſub illa mottione efficaciſſima. Scriptura quidem: quia illi, de quibus Deus dicebat, facturum, ut in ſuis præceptis ambularent, fine dubio libere in illis erant ambulaturi, alias nihil meruiſſent. Itidem S. Auguſtinus, ſive dicat Deum malam voluntatem convertere in bonam, ſive corda hominum inclinare in bonum, ſemper loquitur reſpectu operum bonorum & meritoriorum, opus autem nec bonum eſt, nec meritorium, niſi ſit liberum. Et tandem S. Thomas expreſſè in hoc reponit efficaciam divinæ voluntatis, ut poſſit non ſolùm facere, ut faciamus, ſed etiam ut liberè faciamus, id eſt, ut eum motione divina quantumvis efficaci libertatem conſervemus: Ergo poteſt Deus nos movere phyſica illa applicatione illæſa libertate.

Secundo impugnatur urgendo ratione. Deus eſt Dominus & author voluntatis etiam reduplicativè ut libera eſt, id eſt, ſine præjudicio libertatis: Ergo poteſt eam activè applicare ad actum ut liberum. Sed falluntur hanc in parte Adverſarii, quod concipiant Dei motionem ad modum cujuſdam virtutis è diametro oppoſitæ voluntati, & contra ipſam militantis, quam renuentem fortior vincat, liget, & ut placuerit, etiam repugnantem trahat, non ſecus ac victor victum. Cum tamen illa ſit quædam efficaciſſima quidem, ſed blandiſſima vis omnibus cordis noſtri fibris ſeſe leniſſimè inſinuans, & à fine ad finem fortiter quidem, ſed ſuaviter attingens, ut ait Scriptura. Vnde applicat intellectum ad cogitandum, ac deliberandum, & voluntatem ad eligendum conformiter ad dictamen intellectus, in quo ratio libertatis conſiſtit: ſicque per nos ipſos uberrimè agentes exſequitur, quidquid per ipſam Deus deſtinaverit, ut non ſemel annotat S. Auguſtinus.

Addi poſſet pro confirmanda concluſione, vulgatiſſima quidem, ſed efficaciſſima hac in parte ratio. Deus poteſt quidquid non implicat contradictionem: Atqui non implicat contradictionem, ut Deus activè, prævèque appli-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

applicet voluntatem ad libere volendum : Ergo id potest. Major patet. Minor vero ex eo constat, quod non satis appareat hæc implicantia. Quod enim Adversarii objicere solent, actum voluntatis sub illa motione fore liberum, ut supponitur, & tamen non fore liberum, abundè solvetur art. 6. & 7. interimque ex eo confutari potest, quod non sit contra rationem causæ liberæ creatæ, ut inclinetur ad suum actum ab authore totius libertatis, dependeatque à suo creatore ut ab applicante, ut millies repetit D. Thomas: Ergo liberè agit etiam sub motione & applicatione Dei, proindeque actus remanet perfectè liber.

ARTICULUS QUARTUS.

Præmoveatne de facto Deus causas secundas.

HIc cardo difficultatis vertitur, an scilicet creaturæ ita Dei præmotione indigeant, ut *sine illa* nunquam operentur.

Negant Molina & ejus assecla. Sententia vero affirmativa est omnium, qui Molinam præcessere, si tamen paucos excipias, qui Durandi opinionem, & alias omnino improbabiles secuti sunt : quam enim aliam tenere potuerunt nondum propalata inter Catholicos Molinæ sententia ? Præcipue cum Suarez dicat, non posse explicari concordiam divinæ Providentiæ cum libertate humana sine Molinæ invento, aut Thomistarum præmotione. Hanc sententiam tenent Thomistæ omnes cum utroque gratiæ Doctore Augustino & Thoma. Tenent primates Theologi & Philosophi, quorum catalogum texere longius esset. Tenent præcipuè Orbis Academiæ, Salmanticensis, Lovanienſis, Duacensis, &c. Tenent præcipui Religionum Ordines, & demum omnes, qui sincerè profitentur, se S. Thomam sequi, physicam præmotionem, ut Scholæ Thomisticæ teneram agnoscunt. Accedunt quoque primates Societatis, ut Salmeronius, Toletus, Bellarminus, Pererius, Azorius, Cosmas Alamannius, Henriquez, &c. quorum testimonia videri possunt apud R. P. Gonet. t. 2. disput. 6. art. 2. §. 2. Imo nuper anno 1654. quidam primæ classis Jesuita in Universitate Viennensi publicè defendit : *Iterum iterumque esse possibilem qualitatem, quæ ex essentia sua physica & reali infallibilem consensum induceret salva libertate*, ut refert Caramuel. lib. 1. Theologiæ fundamentalis, cap. 1. nota 4. & plures, quos ut fieri solet, educatio implicuerat opinione contrariæ, ubi S. Augustinum & S. Tho-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

mam, eorumque invictiſſima fundamenta paullo accuratius examinarunt, ſapientiores facti, illam ejurarunt, ut referunt Salmanticenſes. Secutus ergo ſaniorem & maiorem partem.

CONCLVSIO.

DEus non ſolum dedit & conſervat virtutes activas cauſarum ſecundarum, & cum illis concurrit; ſed etiam eas ad agendum applicat, applicatione prævia & phyſica, quæ recte *præmotio*, ſeu *prædeterminatio phyſica* nuncupatur.

Explicatur magis hæc concluſio, in quam tota difficultatis moles incumbit. Dicimus ergo, Deum ut primum & univerſalem omnium motorem applicare phyſicè & prævie omnes cauſas ſecundas ad agendum; ita ut ſicut in ratione primi entis influit continuo rebus omnibus ipſum *eſſe*, quod eſt ultima actualitas in linea entis, idque per influxum prævium & phyſicum, utpotè qui cauſat ipſam rerum exiſtentiam, ſicut probat S. Thomas 1. p. q. 108. Ita quoque in ratione primæ cauſæ cæteris omnibus influit ipſum *agere*, quod eſt ultima actualitas in linea operandi, activè applicando virtutes operativas ad agendum iuxta cuiuſque naturam & conditionem. Vnde S. Thomas Opuſc. 2. cap. 246. peregregie inquit: *Quod ſicut motus cordis, qui eſt ab anima in corpus, eſt vita corporis, ita motus, quo Univerſum movetur à Deo, eſt quaſi vita univerſi*; ideoque ob id dicitur Deus omnium *Vivificatur*, *Motor*, *Gubernator*, & *Vigor*. Hunc igitur influxum, hanc applicationem, qua Deus reddit cauſas ſecundas in actu ſecundo agentes, qua virtutes activas transfert ab otio ad exercitium, qua omnibus ultimum agendi vigorem influit, vocamus *præmotionem*. Sic explicata concluſio.

In primis quantum ad priores partes, ſcilicet Deum dediſſe & conſervare omnes virtutes activas, eſt de fide; & ſupra demonſtrata eſt, cum oſtendimus, Deum eſſe primum omnium principium. Quod etiam ſimul concurrat cum cauſis ſecundis, modo conceditur ab omnibus, & probatum, ac declaratum fuit ſupra art. 2.

Vltima verò, ac præcipua pars, Deum ſcilicet omnes cauſas activè premovere, ſeu applicare ad agendum, probanda nobis eſt omni argumentorum genere. 1. Authoritate Scripturæ ſacræ. 2. Authoritate Conciliorum. 3. Ex ipſius Eccleſiæ precibus, ac communi Fidelium conſenſu. 4. Authoritate Patrum. 5 Antiquorum Philoſophorum. 6. S. Auguſtini. 7. S. Thomæ. 8. Rationibus. 9. Exemplis. 10. Ex inconvenientibus, quæ præmotione ſublata ſequuntur.

§. 1.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. I.

Probatur Præmotio authoritate Scripturæ.

INculcat sæpè nobis Scriptura supremum dominium, efficacissimam potestatem, & infallibilem illam motionem, quâ Deus omnia sibi subiicit, etiam corda hominum, quæ immutat & transfert ab uno affectu ad alium, & applicat prout placuerit, applicatione, inquam, cui nihil resisti. Vnde Esther. 13. dicitur: *Dominus rex omnipotens, in cujus ditione cuncta sunt posita, ita ut non sit, qui possit resistere voluntati ejus.* Sed hæc omnia nihil aliud sonant, nisi ipsissimam Thomistarum præmotionem; nam concursus simultaneus est de se indifferens, & magis exspectat, quàm dat applicationem agendi, iuxta Adversarios: Motiones vero morales sunt ex se inefficaces: Ergo iuxta Scripturam admittenda est physica præmotio. Loca omnia prsequi longius esset, hic solum quædam expendemus.

Illustris præcipuè locus est Isaiæ 10. ubi Deus asserit, se movisse cor Sennacherib Regis Assyriorum, ut artifex suam securim, & manus baculum movet. Vnde vocat eum, *Virgam furoris sui & baculum*; eiusque superbiam inculpans ait: *Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur; quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & malletur baculus, qui utique lignum est.* Qua expressione clariore potuisset Scriptura physicam præmotionem nobis explicare, & dependentiam creatarum causarum à Deo creatore; Neque dici potest, hic intelligi motionem moralem; nam hæc responsio destruit textum. Si enim Deus movet solum moraliter: Ergo non sicut artifex securim, sed sicut spes prædæ movet militem, minister Regem, consiliator eum, cui dat consilium.

Expressus est etiam locus Prov. 21. *Sicut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini est: quocumque voluerit, inclinabit illud.* Vides dominium Dei supra corda regum hic luculenter expressum per dominium agricolæ supra aquas, quarum rivulos per agrum sine vi derivat, eas vel coercendo, vel impellendo, prout placet; ita Deus habet in manu sua corda hominum, quæ vel cohibere, vel inclinare potest, ut vult, absque ulla resistentia. Vnde merito. S. Augustinus de Correp. & grat. cap. 15. *Deus de ipsis hominum voluntatibus quod vult, cum vult facit.* Hoc dominio usus est Deus, dum irati Regi-Assueri cor transtulit ab indignatione ad mansuetudinem, Esther cap. 15. ut notat, ac ponderat S. Augusti-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nus lib. 2. contra duas Epiſtolas Pelagianorum, cap. 20. Vtitur etiam quotidie, dum non ſolùm ſuadet interius inſpirando, ſed etiam *immutat cor principium populi tenus*, ut dicitur Job. 12. cujus exemplum habetur in Saule: *Cui Deus immutavit cor aliud*, ut dicitur 1. Reg. cap. 10. Neque tantum principium, ſed etiam omnium hominum, quorum corda applicat ad ſe, ut dicitur Jeremiæ 3. *Applicabo, & accedent ad me*. Vnde Jeremiæ 31. introducitur populus Dei dicens: *Converte me, & convertar, quia tu Dominus Deus meus*: ut indicetur motum cordis humani à Deo incipere.

Accedit celebris D. Paulli authoritas Rom. 9. dicentis de bonis operibus: *Non eſt volentis, neque currentis, ſed miſerentis Dei*, qui, ut idem Apoſtolus dicit ad Philip. 2. *operatur in nobis velle & perficere*. Quæ verba intelligi non poſſunt de motione morali; cum illa nihil operetur, ſed ſolum ad operandum invitet; imo totam efficaciam mutuetur à voluntate conſentiente: Ergo ſi ſolum Deus moveret nos motione morali, bonum opus non eſſet propriè Dei moventis, ſed voluntatis conſentientis, & vocem Dei audientis. Neque etiam intelligi poſſunt de concurſu ſimultaneo; ut enim arguit S. Auguſtinus in Enchiridio, cap. 32. *Si ideo dictum eſt, Non eſt volentis hominis, ſed miſerentis Dei, quia voluntas hominis id ſola non implet*, (id eſt, quia fit ex concurſu ſimultaneo Dei & hominis) *cur non è contrario rectè dicitur, Non eſt miſerentis Dei, ſed volentis hominis, quia id miſericordia Dei ſola non implet*? Vbi funditus evertit ſententiam Adverſariorum per ſolum concurſum ſimultaneum explicantium activam Dei motionem; & poſtea concludit: *Reſtat, ut totum ſit Dei, qui voluntatem hominis præparat, & præparatam adjuvat*: id eſt, non ſolum cooperatur voluntati agenti, ſed etiam applicat eam ad agendum.

Id confirmant ea Scripturæ loca, in quibus apertè docet, omnia eſſe à Deo, & per eum fieri. Joan. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*. Ad Romanos 11. *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*. 1. Corinth. cap. 4. *Quid habes, quod non accepiſti*? & cap. 12. *Operatur omnia in omnibus*: Ergo operatur ipſum influxum & cooperationem creaturæ, idque prævit: nam influxus, quo cauſa aliquid efficit, eſt eo prior natura & cauſalitate. Vnde Apoſtolus non dixit *operationem cum omnibus*, ſed *in omnibus*: ut ſignificaret, non ſolum creaturam, ſed etiam quidquid entis & perfectionis in ea, vel ex ea eſt, eſſe opus Dei. Atque hinc excluditur quod reponi poſſet, Denm creaturæ influxum eatenus cauſare, quia vim activam, qua cooperatur & agit, primo contulit. Nam eo ſenſu jam non operaretur omnia

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nia in omnibus, ut ponderat S Augustinus Epist. 146. Deinde quis dixerit, patrem operari in oculo visionem, quod ab eo sit facultas, qua filius videt? Apertius id constat in causis liberis, de quibus præcipuè loquitur Apostolus. Nam liberum arbitrium vi suæ creationis non habet, ut Deo concursum suum ad bonum opus offerenti, ac illud suadenti consentiat & cooperetur, potius quam dissentiat: Ergo si consentiat, hoc ex se habebit; id enim non fit, nec vi actionis creativæ, nec vi concursus indifferentis, nec vi motionis moralis: Ergo habebit aliquid, quod non acceperit à Deo, & quod Deus in eo non operatur, quod est contra Apostolum.

Concludamus itaque, si veræ sint, ac minimè hyperbolicæ expressiones Scripturæ, quibus nobis commendat & explicat vim divini influxus, ut haberi debent circa controversiam, hunc talem esse, ut non solum Deus cum causis agat simul concurrendo, sed etiam per causas, eas applicando, iisque ut sibi subditis virtutibus ad effectus suæ providentiæ utendo. Sic enim rectè intelligitur *operari omnia*, non modo cum omnibus, sed etiam *in omnibus*; *omnia ex ipso & per ipsum esse, ac fieri*; *corda regum esse in manu ejus*; *se habere ad eum ut baculum in manu hominis, & securim in manu artificis, ab eo immutari, & applicari, &c.* Hæc admissa præmotione integrè constant; negata, diminutè, ac impropriè vix explicantur.

§. II.

Probatur Præmotio ex Conciliis.

HVnc locum late urgent nostri Theologi. Nos eo pressius utemur. In Conciliis contra Pelagium habitis, præcipuè Arausicano 2. decernitur, Hominem de suo nihil boni habere, sed quidquid boni habet, id à Deo illi tribui: *Multa*, inquit Concilium can. 20. *In homine bona sunt; quæ non facit homo: Nulla vero facit homo bona, quia non Deus præstet, ut faciat homo. Nemo enim habet de suo, nisi mendacium & peccatum*, ut subdit can. 22. Quo decreto radicitus extirpatur Heræsis Pelagii. Nam si quid boni, quantumvis exigui, ita homini vindicetur, ut à Deo non acceperit, radix erroris retinetur, surculi tantum amputantur; Sed semota præmotione, retento solo concursu simultaneo cum motione morali, cooperari Deo in bonis operibus, quod sine dubio

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

bonum est, ideo quod bonos à malis discernit, non erit à Deo, sed ab homine: Non enim dici potest dari homini à Deo, quatenus ipse dedit liberum arbitrium, ita enim dicebat Pelagius: Nec per concursum simultaneum; hic enim non dat influxum creaturæ, sed exspectat: Nec per solas motiones morales. quæ non dant consensum voluntati, sed magis ab ea exposulant: Ergo juxta hæc Concilia admitti debet præmotio, qua propriè Deus præstat homini, ut sibi in bonis cooperetur.

Eandem admittendam ex Concilio Tridentino probari potest, ac quod fortè mireris, ex ipso eo loco, quem adversùs illam plerique urgent. In sacra illa Synodo die 13. Januarii anno 1547. Sessione 6. Can. 4, contra Lutherum & Calainum definitum est, *liberum arbitrium motum & excitatum à Deo, cooperari divinæ motioni, & posse dissentire, si velit*, id est, retinere sub divina motione potestatem ad oppositum. Contendo, ibi traditam esse ipsissimam præmotionem Thomistarum, & simul declaratum non auferre libertatem, seu potentiam ad oppositum, quæ duo sunt capitalia sententiæ nostræ columina. Sic igitur argumentor.

Concilium admittit illam motionem, cum definit, voluntatem humanam cooperari, & cum illa retinere potentiam ad dissensum; Atqui Concilium ibi definit, voluntatem cooperari præmotioni physicæ, & cum illa retinere potentium ad dissensum: Ergo ibi Concilium admittit præmotionem physicam. Major patet. Nam quod non est, non habet proprietatem: unde motioni, quæ non datur, non possumus cooperari, nec dici cum illa retinere potentiam ad oppositum. Minor probatur. Concilium ista dicit, loquendo de illa motione, cui Calvinus & Lutherus dicebant non cooperari, & cum illa non retinere potentiam ad dissentiendum; Atqui hæc est ipsa præmotio physica: Ergo Concilium ibi loquitur de præmotione physica. Minor est Adversariorum, qui Thomistis objiciunt, eos docere Calvini & Lutheri motionem, quamvis nunc adeo inepta recriminatione parcius uti soleant. Major vero probatur. Nam Concilium ibi agit contra Calvinum & Lutherum, quorum doctrinæ opponit contradictorium decretum: Ergo debet loqui de eadem motione, de qua loquuntur Calvinus & Lutherus, aliàs nihil directè & contradictoriè contra illos decideret. Et quæso te, si Titius contenderet, vineam sibi injustè usurpatam à Sempronio, & Judex definiret, domum esse restituendam, appositane esset sententia ad decisionem litis, quæ nulla est de domo, sed de vinea? Ita pariter si hæreticus contendit, creaturam non cooperari

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

perari præmotioni physicæ, ac cum illa non retinere potentiam ad distensum, & Concilium definiat de alia motione, ut de morali, aut simultaneo concursu, profecto nihil definit contradictoriè, sed adhuc definiendum restat, an motio illa, de qua loquitur hæreticus, auferat potentiam dissentiendi.

Argumentum validius erit, si tantisper hic duo ponderemus. Primum est, Sapientissimos Concilii Patres optime novisse, Calvinum & Lutherum, cùm dicerent, motionem Dei absorbere voluntatem, ut nec cooperandi, nec dissentiendi locum ei relinqueret, locutos fuisse non de motione morali, aut simultanea primæ causæ cum secundis cooperatione, sed de motione interiori physicæ applicativa voluntatis. Si igitur hæc physica motio aut minus admittenda, aut minimè cohærens cum libertate visa illis fuisset, an non connaturalissima pravæ hujus doctrinæ exstirpandæ via erat, ut saniorem aliam motionem commendarent, illam ut spuriam aut aperte damnarent, aut certe minime retinerent? Atqui non modo non damnant, sed etiam retinent; nec retinent tantum, sed præterea ab impuris characteribus, quos illi affingebant hæretici, sedulo vindicant; vetantque, sacrum illum divinæ potentiæ radium interfectæ libertatis calumnia infamare: Ergo sua illa decisione omnino favent Præmotioni physicæ.

Alterum verò, illudque faventissimum est, quod Patres Concilii, qui decretum præfatum formavere, doctrinam præmotionis in suis scriptis expresse docuerunt. In primis enim Cornelius Musus Episcopus Ordinis Minorum, qui eiusmodi decretum dispositi, eam docuit lib. 2. de Divina Historia cap. 10. cuius cum authoritas sit maximi momenti ad penetrandam Concilii mentem, idcirco placet ejus verba hic attexere: *Moventur*, inquit, *à Deo omnia tanquam à primo movente, quod nisi moveat prius, necesse est, quod nihil omnino moveat in rerum natura.* Referuntur quoque Cardinalis Seripandus ex Ordine D. Augustini super cap. 8. Epist. ad Rom. Joannes Antonius Delphinus è Casali majori Ordinis Minorum Episcopus lib. 4. de Libero Arbitrio. Andreas Virga itidem Ordinis Minorum q. 11. de justificatione, & lib. 6. supra Trident. cap. 6. ubi vocat præmotionem, *ignotam divinæ virtutis applicationem, & voluntatis nostræ mirificam inflexionem & inclinationem.* Citatur Salmeronius ex primis sanctissimæ Patriarchæ Ignatii Sociis, disp. 19. In Epist. ad. Rom. ubi etiam utitur nomine *firmæ, atque invincibilis prædeterminationis*. Idque ut mittam quàm plures alios, tum præcipuè omnes Ordinis nostri Patres, qui numerosissimi Concilio Tridentino interfuerunt, recensenturque viginti tres

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

inter Prælatos, novendecim inter Theologos, præter eos, qui à Principibus, præcipuè à Summo Pontifice missi sunt, qui omnes Thomisticæ doctrinæ principiis imbuti non aliam aut in sacro Concilio, aut in libris à se conscriptis docere potuerunt, & quod majus est, illi ideo magna ex parte fuere, quos deinceps exorta Molinæ opinio adeo vehementer commovit.

Urgentius adhuc argumentum ad evincendam Concilii Tridentini mentem pro præmotione physica desumitur ex Catechismo ejusdem Concilii. Nam illa motio est de mente Concilii Tridentini, quam tradidit in suo Catechismo; Sed Concilium Tridentinum ipsissimam præmotionem physicam tradidit in suo Catechismo: Ergo est de ejùs mente. Maior est certa. Nam in Catechismo Concilii doctrina ejus continetur. Minor constat verbis ipsis Catechismi Tridentini 1. par. de 1. Symboli articulo n. 2. *Non solùm Deus universa, quæ sunt, providentia sua tuetur, atque administrat, verum etiam, quæ moventur, aut aliquid agunt, intima virtute ad motum, atque actionem ita impellit, ut quamvis causarum secundarum efficientium non impediat, præveniat tamen, cum ejus occultissima vis ad singula pertinent. Et quemadmodum Sapiens testatur, Attingit à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter. Quare ab Apostolo dictum est, cum apud Athenienses annunciaret* Deum *quem ignoranter colebant, non longè est ab unoquoque nostrum; in ipso enim vivimus, movemur, & sumus.* Potuisseone Thomista luculentius exprimere, & clarioribus coloribus depingere præmotionem physicam? Planè cœcum, aut protervum esse oportet, qui non videat, ipsissimam, quam tuemur, sententiam, ibi apertè fuisse traditam.

Adversarii, cum hac authoritate se insigniter premi, ac penitus confici sentiant, triplicem solutionem excogitarunt. Primo, Catechismum non esse tantæ authoritatis, ut quem composuerunt ipsi Patres Ordinis Prædicatorum, nempe Leonardus de Marinis Archiepiscopus Lucianensis; Ægidius Foscararius Episcopus Mutinensis, Franciscus Forerius Concilii Tridentini Secretarius, approbaveritque S. Pius V. ex eodem Ordine Pontifex.

Sed responsio temeraria est, atque idcirco ut sanctæ Sedi omnino injuriosa ex Præfatione Deirii Jesuitæ ad lib. D. squisit. Magic. jussu Summi Pontificis expuncta. Deinde advertere debuerant Adversarii; non solùm à Sanctissimo Pontifice S. Pio V. sed etiam à Gregorio XV. insigni Societatis benefactore approbatum fuisse hunc Catechismum, & ab universa Ecclesie exceptum, ut genuinum Concilii Tridentini fœtum & interpretem.

Unde

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Unde relicta illa solutione, ut quæ pœnam magis, quàm longiorem impugnationem meretur.

Respondent secundò, ex eo loco solùm inferri, præmotionem esse doctrinam sanam & Catholicam, non tamen articulum Fidei. Modesta quidem, & verissima responsio. Libenter enim admittimus, præmotionem non esse articnlum Fidei, alias eam negantes essent hæretici, quod absit. Satis est, quod Ecclesia in celeberrimo illo Catechismo sanam doctrinam fidelibus proponens, Thomisticam promotionem tanquam Catholicam sententiam, & ad explicandam Dei omnipotentiam omnino idoneam expenderit. Hi solum operæ pretium est ponderare eorum insciticm & malam fidem, qui dicunt, præmotionem esse Alvaris & Bannesii, duorum Ordinis Præd. Doctorum, qui post Concilium Tridentinm scripsere, inventum. Quibus adhuc non modò ineptioras, sed maligniores longe sunt, qui apud ignaros mussitant, præmotionem physicam esse a Concilio Tridentino damnatam, & parum diversam a sententia hæreticorum. Plane dedecet viros, ne dicam Catholicos, sed bonæ fidei vestigium retinentes, tam insulsis uti calumniis.

Respondent tertiò aliqui, qui amant luci meridianæ tenebras offundere, Catechismum loqui de motione morali. Sed hæc solutio ne quidem apparentiam probabilitatis habet, & facile refutatur ex ipso textu. Loquitur enim Catechismus de motione communi omnibus agentibus, qualis non est motio moralis; sola enim agentia libera proprie sunt illius capacia: Ergo non loquitur de illa. Deinde motio moralis non pertinet ad attributum omnipotentiæ, cum homo & Angelus possint movere moraliter hominis voluntatem. Concilium autem ibi intendit ostendere vim & efficaciam divinæ Omnipotentiæ, ut patet ex articulo Symboli, occasione cujus hæc dicit: Ergo non loquitur de motione morali Demum motio moralis nec occulta est, nec *intima virtutis* nomine proprie potest explicari: Ergo de illa non loquitur: Adde pæterea, quod Catechismus loquitur de illa motione, de qua toquebatur Apostolus act. 17. dicens. *In eo* (scilicet Deo) *vivimus, movemur, & sumus*: Sed nemo dicet, hunc locum Apostoli intelligendum esse de motione morali; Ergo nec de illa loquitur Catechismus Concilii.

§. III.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. III.

Probatur Præmotio ex Ecclesiæ precibus, & communi fidelium consensu.

THeologi fusius hoc argumentum prosequuntur agendo de efficacia divinorum decretorum; potest tamen adaptari præmotioni physicæ sub hac forma. Datur illa motio, quam Ecclesia petit à Deo: Atqui Ecclesia non petit à Deo concursum simultaneum, aut solam motionem moralem, sed etiam physicam & præviam, quæ scilicet activè, & efficaciter immutet voluntatem humanam? Ergo datur illa motio prævia, physica, & efficax. Probatur minor. Et in primis, quod Ecclesiá non petat in suis precibus concursum simultaneum, de se patet: quippe hic concursus sine miraculo deesse nequit, sed omnibus etiam non orantibus præsto est. Vnde sicut nemo petit à Deo, ne cœlum cadat, aut ut Sol luceat, & ignis comburat, quia hæc sine miraculo aliter esse non possunt: ita quoque nemo petit concursum simultaneum, qui sine miraculo deesse non potest. Quod vero Ecclesia non petat solas motiones morales, quæ consistunt in propositione motivorum excitantium, sed etiam motionem physicam & prævlam, intrinsece & active immutantem corda nostra, probatur ex expressionibus, quibus suas preces concipit. Nempe hæ sunt. *Ut Deus rebelles nostras ad se compellat voluntates. Ut infideles ex nolentibus credere volentes faciat. Ut applicet cor nostrum bonis operibus. Ut det inobit bonam voluntatem. Ut convertat & pertrahat nos ad se. Ut auferat cor lapideum, & det nobis cor carneum, seu docile, Ut immutet voluntates nostras, easque inclinet ad bonum* &c. Sed hæc omnia fieri nequeunt à motione morali, quæ nec immutat corda, nec bonam voluntatem subministrat, nec transfert nos à malo in bonum, nec facit nos ex nolentibus volentes, &c. sed solum suadet, invitat, & allicit: Ergo præter istam motionem moralem Ecclesia petit aliam fortiorem, & victricem humanæ obstinationis, qua Deus quamvis pertinaces, suaviter quidem, sed tamen fortiter, & ineluctabiliter nos trahit, & applicat ad se, corda nostra immutando & faciendo, ut ea nobis placeant, quæ antea displicebant, & ut liberrimè velimus, quæ antea pertinaciter recusabamus.

Confirmatur primo ex promissionibus divinis. Sæpe enim Deus promittit amicis suis futura opera hominum, ut promisit Abrahæ conversionem gentium. Vt autem arguit S. Augustinus, Deus promittit ea, quæ ipse facturus est; absurdum enim est dicere, Deum promittere, & homi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

homines Dei promissa adimplere: Ergo Deus ipse facit ipsam conversionem hominum, non solùm quia persuadet, ut convertantur, (hoc enim non est propriè *facere*, sed *ad faciendum invitare*) sed quia interius corda hominum immutat, ea inclinando per activam motionem à malo in bonum.

Confirmatur secundo ex ipso consensu fidelium, qui dum aliquid boni egere, totum illud Deo veluti primo authori cor nostrum applicanti attribunt; immo suam cooperationem fatentur esse munus divinæ Bonitatis: Ergo ne falsa sit pia ista confessio, fatendum est, Deum non modo suasorem esse bonorum operum, in quantum movet moraliter; nec solum cooperatorem, in quantum simultaneè concurrit; sed etiam authorem, in quantum activè movet interius, & applicat corda nostra. Vnde ipsi adversarii sententiam illam, quam in disputationibus adeo acriter impugnant, re ipsa quotidie ad aras piè, sincereque profitentur.

§. IV.

Probatur Præmotio ex Patribus.

NOmine *Præmotionis*, ut jam dictum est, intelligimus motionem omnium causarum, ut ita dicam, vivificatricem, & veluti vitalem impulsum, quo Deus causis secundis ultimam agendi activitatem Influit, easque applicat. Hanc motionem docuerunt Patres, dum sæpius asserunt, causas secundas non agere, nisi motas & applicatas á Deo rerum omnium motore, ac prædeterminatore; sic enim eum vocat Dionysius 5. de Divin. Nominibus, dum voluntatem Dei asserit *esse rerum omnium prædeterminativam*, Proindeque nostrarum quoque voluntatum. Vnde eodem cap. de Deo inquit: *Principium unum est, ex quo est ipsum esse & omnis virtus, omnis habitus, omnes actus, & omnis motus*: & sæpè repetit, *Deum omnia, quæ agunt, movere*. D. Ambrosius lib. de dignitate hominis cap. 2. *Deus*, inquit, *unus est omnia vivificans, movens, & gubernans; sicut anima in corpore ubique tota viget, vivificans illud, movens, & gubernans*. Ubi explicat modum, quo Deus creaturas movet, exemplo animæ: quem imitatus S. Thomas 1. 2. quæst. 17. art. 8. ad 2. ait, *Sicut Deus movet Mundum, ita & anima corpus*. Certum est autem, animam etiam physice, & prævie membra movere. Et D. Basilius Constitutionem cap. 1. *Deus*, inquit, *naturæ Dominus est, & aliter, quam ille promisit, res cadere non potest; omnium enim potens est, & arbitratu suo cuncta commutat*. Et Chrysostomus Homil. 13. in Matthæum, *Cuncta*,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Cuncta, inquit, *ab illa nihil laborante Dei manu, tum creata, tum mota in noſtram diſpenſantur ſalutem*. Vnde Epiphanius vocat Deum *totum moventem & efficientem*. Gregorius etiam in Moral. ait: *Quæ creata ſunt, in tantum moventur, in quantum occulto Dei inſtinctu diſponuntur*; inſtinctu nempe communi omnibus creaturis, qui ſine dubio non eſt moralis, ſed phyſicus. Et Bernardus lib. de Grat. & libero arbitrio: *Deus*, inquit, *voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati*. Vbi duas motiones non modo diſtinguit, ſed etiam eleganter, aptèque exprimit: unam moralem, qua Deus explicat & proponit nobis quid ſit agendum; & aliam phyſicam, qua Deus nos applicat ad agendum. Plura alia referri poſſent, ſed ex his ſatis conſtat, Patres agnoviſſe occultam illam Dei motionem, qua Deus omnia applicat ad agendum, non moraliter, ſed phyſicè, non ſuadendo ſolum, ſed etiam activè inclinando. Nihil autem aliud intelligunt Thomiſtæ nomine *præmotionis*, ſeu *prædeterminationis*. Imo Sancti Patres ſæpe uſurpant ipſum vocabulum: nam *proriſmos* Græcè, quo ſæpe cum D. Paullo utuntur, nihil aliud latine ſignificat, quam *prædeterminationem*. Vnde in aureo illo libello de Imitatione Chriſti Deus vocatur *Promotor actuum*; promotor, inquam, efficaciſſimus, *cui non eſt aliquid, quod velit, aut poſſit reſiſtere*, ut dicit Boet. 3. de Conſolat.

§. V.

Probatur Præmotio authoritate Philoſophorum.

TRita ſunt veterum Philoſophorum axiomata, *cauſas non agere niſi motas & applicatas à cauſa prima, in cujus virtute agunt, & quæ conjungit omnia agentia ſuis effectibus*; imo *ad quam cæteræ cauſæ comparantur, ut inſtrumenta ad artificem*. &c. Sed hæc axiomata ſunt ipſiſſima Thomiſtarum doctrina circa præmotionem: Ergo Philoſophi Antiqui docuerunt præmotionem.

Reſpondent quidam ex Adverſariis, hæc omnia intelligenda eſſe metaphorice, & impropriè, ita ut Deus dicatur *movere*, *applicare*, *& impellere cauſas ſecundas*, non quod in eis aliquid intrinſecum ponat, quo applicentur ad agendum, ſed quia ſimul cum illis agentibus concurrit.

Sed adeo frigida reſponſio ex illo facile confutatur, quod non explicet, ſed penitus deſtruat veritatem horum axiomatum. Si enim Deus ſolum adjuvat cauſas ſecundas, in quantum cum illis extrinſece cooperatur ad eundem effectum, ſicut equus cooperatur equo ad trahendum currum,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rum, non vero in quantum ipsas intrinsece applicat & immutat: Ergo falsum est, Deum movere, & applicare causas secundas ad agendum. Rogo enim, qua loquendi proprietate dici potuit, *Deum movere causam secundam ad agendum*, si nullam in illa motionem producit? *eam applicare*, si solum ipsius cooperationem exspectans, ei agenti cooperatur; Deinde saltem ex hac responsione habetur, Antiquos Philosophos proprie & sine metaphora explicatos in hac parte consentire Thomistis. Vnde rejecta responsione.

Respondent alii, & sanè longe conformius ad sua principia, hæc omnia axiomata falsa esse; nec Deum active movere, aut applicare causas secundas, quia in illis nullam motionem imprimit, qua applicentur actioni; sed solum cum illis simultaneè concurrere, associando suam virtutem virtuti creaturæ, ut ex hac societate unus producatur effectus.

Cæterum hæc responsio non solum toti derogat antiquitati, cum primates Philosophi hæc axiomata tam rata habeant; sed etiam D. Augustino, & D. Thomæ, imo aliis Patribus, qui illa inculcant agendo de providentia Dei, ac de dignitate primi Motoris.

Præter has communes authoritates expressus est Aristoteles 8. Phys. cap. 5. ubi præmotionis principia profunde statuit, ac ex iis ad investigandam Dei existentiam sibi viam facit. Itaque statim constituit, in subordinatis secundum movens non movere, nisi motum à primo: *Utrumque*, inquit, *movere dicimus, & quod est postremum, & quod est primum inter moventia, sed magis quod est primum, quia sine primo postremum non movebit, primum autem sine postremo movebit*. Huic principio aliud adiungit: *Id, quod movetur ab aliquo*, (idest, quod non est sua vis motiva, sed in quo distinguitur substantia movens à virtute movendi) *non esse primum movens*. Tum quia ita movet, ut etiam moveatur, ut animal movet & movetur: primum autem movens debet esse immobile; non enim ab alio priori moveri potest, quia est primum; nec a se, quia quidquid movetur, ab alio movetur. Tum quia, *Quod per se est causa, semper est prius eo, quod est causa per aliud*. Et ideo oportet, ut primum movens non alio, sed se ipse moveat, seu sit sua vis movens. Ex his principiis colligit, oportere dari primum principium movens immobile, quod non alio, sed se ipse moveat, seu sit ipsa sua vis movens. Atque hinc laudat Anaxagoram, quod dixerit mentem immobilem, ac non mixtam (nempe ex eo, quod movet, & quo movet (esse primum omnis motus principium. Cum itaque ad eam mentem omnia alia moventia comparentur, ut secunda moventia, concludit

cap. 8.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cap.8, ea omnia movere, ut mota ab ipsa: *Omnium*, inquit, *quæ movent & moventur, principium est id, quod est immobile.* Quæ sane est ipsissima Præmotionis doctrina hoc Aristotelis argumento demonstrata.

Secunda moventia, seu agentia, non movent, nisi mota à primo, ut statuit cap. 5. Sed omnia alia, præter Deum, sunt secunda moventia; primum enim movens immobile non potest esse nisi unum, ut statuit cap. 7. Ergo omnia alia moventia, seu agentia, non movent, nisi mota à primo, nempe Deo.

Ad hæc dici posset, Aristotelem solùm velle agentia secunda moveri à primo, quatenus ab eo, cum producuntur, virtutem, qua movere possunt, accipiunt: & dum actu agunt ejus concursu, non prævio quidem, sed simultaneo.

Verum hæc Adversariorum doctrina & responsio prorsus aliena est ab Aristotelis intento. Nam 8. Phys. cap. 5. non agit de productione aliorum entium à primo ente; sed de dependentia secundi moventis qua talis à primo movente, seu sit ab eo productum, sive non. Atque de eo jam producto constituit, non posse actu movere, nisi moveatur à primo, propter dependentiam in ipsa ratione secundi moventis á primo importatam. Vnde in fine Metaphys. comparat Deum Duci exercitus, cujus munus est non modo milites instituere, ac suis quemque officiis deputare, armisque instruere, sicque ad pugnandum in ordine suo aptos efficere; sed maximè eos jam ita paratos, cum actu pugnandum est, actualiter movere, dirigere, & applicare. Sic juxta mentem Aristotelis Deus non solum omnia agentia instituit, ac suis facultatibus instruxit, sed maxime proprio jure primi moventis, ut actu agant, movet, & applicat; alias ducis munere non fungeretur. Atque hinc liquet ex Aristotele, concursum simultaneum, sive illum agnoverit, sive ignoraverit, non sufficere. Non enim per eum Deus causas movet ad agendum, sed iis agentibus cooperatur; nec ducis applicantis munus exercet, sed concausæ cooperantis, velut cum dux militibus pugnantibus & ipse compugnat, socii potius, quam ducis vices agit: Ergo juxta mentem Aristotelis dicendum, non solum Deum agentibus secundis vires agendi contulisse, nec solum iis agentibus coagere; sed maxime ea ad agendum movere. Hinc lib. 7. Moral. Eundem. cap. 18. *Moventur*, inquit, *omnia ab inexistente in nobis Numine*. Idque motione prævia, quia *Motio moventis prior est motione mobilis ratione & causalitate*.

Id totum luculentius expenditur in libro de Mundo ad Alexandrum, Cap. 6. sive sit Aristotelis, ut vulgo censetur, sive alterius antiqui hanc doctrinam Aristotelis de primo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

primo motore omnia applicante & movente exemplo Ducis exercitus ab Aristotele trito sic præclare illustrantis. *Quod in hisce rebus agitur, magnoperè simile est iis, quæ bellì tempore inter homines fact itantur. Namque statim, ut classicum exaudiri cæptum est, alios videas scuta sibi aptantes, loricam alios induentes, alios æreas, vel galeam sumere, vel baltheo se cingere festinantes, &c. cum interim sub uno duce omnia moveantur, &c. Eodem & nos ipsos modo censere convenit de Universo. Cum enim ab una vi impultrice cieantur omnia, fit utique quod cuique commodum est & conveniens. Nec vero si ea vis ipsa, nec cerni ab hominibus, nec apparere potest, quoque pacto id obstat aut illi ad ea, quæ dicimus, agenda, aut nobis ad fidem hisce accommodandam. Nam ut anima ipsa, qua vivimus, cum haudquaquam sub aspectum nostrum sita sit, operibus tamen ipsis videtur.* Hic quæso attende 1. Exemplum ducis moventis exercitum. 2. Exemplum animæ sua organa moventis. 3. Hos terminos, quibus divini motio exprimantur, *Vis impultrix, qua omnia cientur*. 4. Quomodo hæc vis unumquodque moveat, & applicet ad agendum juxta propriam conditionem.

His adde Platonem docentem, causas secundas esse *instrumenta* Dei, & Deum esse ut *animam Mundi*, non quod ejus pars, sed quod motor sit omnia movens & applicans, ut anima movet & applicat membra sibi subdita. Adde etiam Homerum dicentem, *Talem esse hominum voluntatem, qualem eam in dies Jupiter inducebat*, nomine *Jovis* intelligens illam primam omnium causam mentes hominum moventem. Adde Anaxagoram docentem, *Mentem supremam omnia movere & disponere*. Ex his luce meridiana clarios perspicies, Doctrinam præmotionis non esse inventum nuperum, sed vetus dogma ab Aristotele, & aliis Antiquis traditum, expressum, explicatum, iis verbis, iis exemplis, iis argumentis, ac nunc à Thomistis traditur, exprimitur, explicatur, ac defenditur; imo & ante illos à Sanctis Patribus, à S. Ambrosio, qui ob id comparat Deum Animæ, quod sic *omnia moveat & gubernet, ut anima corpus*, lib. de Dignitate hominis cap. 2. à S. Augustino, qui lib. 5. de Genesi ad litteram, Cap. 20. verbis paullo aliis, sed eodem sensu & modo, ac in lib. de Mundo ad Alexandrum, hunc impulsum Dei omnia moventem expendit; à S. Thoma hoc ipsum ducis exemplum usurpantis in 3. Dist. 23. quæst. 3. art. 1. Quibus si adjungas aliud non tacendum, Adversarios, sublata præmotione, jam ab his Veterum expressionibus, exemplis, argumentis velut à scopulis abstinere, ac oppositis uti: *Deum non movere causas secundas, sed iis cooperari; non influere aliquid in eas, sed cum iis in effectum; non eas applicare, sed exspectare; non ducere motu prævio, sed iis accidere concursu.*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

concursu simultaneo; non se habere ad eas, ut Animam ad membra, quæ movet, sed ut nauta ad socium, cum quo navem movet, &c. habebis liquido ex ipsis contra ipsos, quàm longe ab Antiquis discesserint, ac peremptorio judicio ex ore eorum eos judicabis.

§. VI.

Probatur Præmotio authoritate S. Augustini.

SEntentia S. Augustini circa materiam de Auxiliis, Ecclesiæ doctrina est, ut constat ex Conciliis Milevitano, Carthaginensi, Arausiacano, & ex pluribus summis Pontificibus Innocentio, Zosimo, Bonifacio, Hormisda, Clemente VIII. & Paullo V. Vnde cum quæstio præmotionis adeo sit affinis quæstioni de Auxiliis, maximi quoque ponderis est in illa authoritas D. Augustini. Neque vero hac in parte minus expressa est, quam magna, liceret enim non quædam loca, sed libros integros afferre; de Gratia Christi, de Prædestinatione, de Correptione & Gratia, & alios ejusmodi, in quibus asserit, Deum ita movere voluntates hominum, ut sine præmotione physica explicari nullo modo possit. Vnde Molina ingenue agnoscit, Sanctum Augustinum sibi non satis favere, sed explicandi modum á suo alienum tenuisse, quamvis ejus Assecl æ eum, ut possunt, explicare conentur.

Probatur itaque Physica præmotio authoritate, ac principiis S. Augustini. Ille docet physicam præmotionem, qui docet, voluntatem applicari à Deo motione, qua facit, ut faciat; quæ sit efficax efficacitate fundata in omnipotentia Dei & dominio, quod habet in voluntatem creatam, per quam inclinat cor ad agendum, ab uno ad alium affectum transfert, in nobis & per nos agit quidquid voluerit, &c. Sed hanc motionem ubique docet, & commendat S. Augustinus: Ergo physicam præmotionem docet. Major constat: non enim aliud Thomistæ nomine physicæ præmotionis intelligunt. Deinde concursus simultaneus non facit, ut faciamus, sed confaciamus; nec per nos agit, sed nobiscum; imo potius nos per ipsum, cum à nobis determinetur & applicetur. Nec itidem moralis motio facit, ut faciamus, sed ad id invitat, nec ejus efficacia, si qua polleat, ex Dei dominio & omnipotentia profluit, sed ex objecti amabilitate; nec tanta est, quin sæpè nulla sit, ac frustra no: sollicitet, &c. Minor vero patet legenti S. Augustinum de Grat. & Libero Arbitrio cap. 20. *Deus*, inquit, *dominatur voluntati hominum*: ex quo principio capite sequenti infert, *quod agit omnipo-*

tens

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tens Deus *in cordibus humanis motum voluntatis ipsorum, & operatur ad inclinandas eorum voluntates*. Et de Correptione & Gratia, Cap. 14. *Deus de voluntatibus hominum, quod vult, cum vult, facit; habet enim concordium inclinandorum omnipotentissimam potestatem*. Et jam citato Libro de Gratia & Libero Arbitrio, Cap. 17. *Deus*, inquit, *facit, ut faciamus, præbendo vires efficacacissimas voluntati*. Hæc & similia millies repetit, quæ nisi sint ipsissima Præmotio, nescio quibus verbis luculentius exprimi possit.

Confirmatur. Pelagius non negabat concursum simultaneum, quem videtur intellexisse per *adjutorium possibilitatis*, nec motiones morales, ut excitationes, illustrationes, &c. ut evidenter constat ex libro de Gratia Christi, & tamen ipsum impugnabat Augustinus: Ergo præter concursum simultaneum, & motionem moralem exigebat aliam motionem, quæ non daret tantùm posse, nec ad agendum dumtaxat moraliter excitaret, seu voluntatem interius applicaret actioni. Demum, omnia argumenta, quæ Adversarii solent objicere Thomistis, S. Augustinus sibi proponit & solvit; ut quod tolleretur libertas: quod Deus esset author mali, quod præcepta essent impossibilia, &c. Ergo S. Augustinus idem tenuit, quod docent Thomistæ; idem refutavit, quod in Adversariis refutant Thomistæ.

Unum responderi posset, Motionem illam à S. Augustino contra Pelagium defensam, esse ordinis supernaturalis, ac homini lapso propriam; adeoque longe diversam à Thomistica præmotione omnibus communi.

Sed contra. Licet S. Augustinus in suis contra Pelagian. Tractatibus agat præcipue de motione supernaturali, & homini lapso necessaria; eam tamen iis probat principiis, quæ generaliter evincunt præmotionem etiam naturalis ordinis, nempe ex omni potentia & dominio Dei, ex dependentia creaturæ a Deo; ex eo quod a Deo sit omne bonum; & ab eo & per eum sint omnia, operetur omnia in omnibus, proindeque etiam motum voluntatis humanæ, &c. Quæ principia a S. Viro usurpata præmotionem Thomisticam palam convincunt. Verum præterea eam in ordine naturali aperte docet loco a nobis relato 5 de Genesi ad Litt. cap. 20. *Movet*, inquit, *Deus occulta potentia universam creaturam, eoque motu illa versata, dum Angeli jussa efficiunt, dum circumeunt sidera, dum alternant venti, dum abyssus aquarum lapsibus, ac diversis etiam per aerem conglobationibus agitatur, dum vireta pullulant, suaque semina evolvunt, dum animalia gignuntur, varioque appetitu proprias vitas agunt, dum iniqui justos exercere permittuntur, explicat secula, quæ illis, cum primum condita sunt, quasi quam implicita indiderat; quæ tamen in suos cursus non explica-*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

explicarentur, si ea ille, qui condidit, provido motu administrare cessaret. At rursus in fine libri, *Deus omnia, quæ simul fecit s administratorio actu gubernans & movens, sine cessatione operatur.* Vides hic suis Characteribus expressam præmotionem *occultæ potentiæ*, qua Deus omnia omnino tum libera, tum necessaria agentia movet; *qua illa versata* suos actus peragunt; *motus providi*, per quem omnia administrantur, & sine quo cuncta cessarent; *actus* agentia jam à Deo condita *moventis*. Talem Adversarii admittant, nihil ultra requiremus: Ergo S. Augustinus, non modo in ordine gratiæ, sed etiam naturali ordine ac respectu omnium agentium idem, ac Tomistæ, docet ea non agere, nisi actualiter mota à Deo. Hinc Hilarius inter sententias S. Augustini hanc refert: *Divina voluntas est causa omnium corporalium, spiritualiumque motionum. Nihil enim fit visibiliter, quod non de invisibili, & intelligibili summi imperatoris aula vel jubeatur*, (pro bonis) *vel permittatur* (pro malis. (Sent. 56.

§. VII.

Probatur Præmotio ex S. Thoma.

PRæmotionem doceri á S. Thoma ipse Molina fatetur Concordiæ Disp. 26. & 1. par. qu. 14. ar. 13. Disput. 6. Item Conimbricenses 2. phys. cap. 7. qu. 13. ar. 1. Item Libellus de Ratione studiorum compositus à Patribus Societatis cap. de Delectu opinionum; non quidem ille, qui posterius editus circumfertur, in quo ingenuum illud testimonium suppressum fuit, sed primæ editionis Romanæ ann. 1586. de quo vide R. P. Gonet 1. 2. Disp. 6. ar. 2. §. 5. Imo ipse Suarez agnoscit eam doceri à S. Thoma Quæst. 5. de Potent. ar. 7. Sed addit illam in Summa tacitè retractasse, quod in ea Quæstione de Potentia docuerat: quia, inquit 1. part. qu. 105. art. 5. explicans modum, quo Deus movet creaturas, non meminit motionis receptæ in creatura; nec dicit simpliciter, *eam applicari à Deo*, ut dixerat Quæst. 3. de Potent. sed *quasi applicari*. At viri prudentis non erat tam futili fundamento hanc retractationem S. Thomæ imponere. Pari licentia dici posset, S. Joannem Evangelii sui cap. 1. quæ priùs de Filio Dei magnificè dixerat, retractare, ac illum non verè filium innuere, quod subdat, *Vidimus gloriam ejus quasi unigeniti à Patre*. Sanè tantum abest, S. Thomam eo loci præmotionem inficiari, ut Molina & Conimbricenses supra citati, cùm agnoscunt eam doceri à S. Thoma, hunc locum ut expressissimum laudent. Nempe in eo apertè, sed expressiùs, idem docet, ac Quæst. de Potentia, Deum non modo causis secundis agendi

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

agendi vires contuliſſe & conſervare, ſed etiam eas ad agendum movere, quod, ut utroque in loco ait, in ſubordinati neceſſe ſit, *primum agens movere ſecundum ad agendum*. Porò ſi movet, motione movet, non in ſe, ſed in cauſa mota recepta; nam movere ſine motione repugnat: Ergo ibi docet hanc motionem á Deo in cauſis ſecundis impreſſam, ob quam *ſecundum agens dicitur agere in virtute primi*, ut utroque in loco aſſerit. At ſubdit, Deum ea motione *movere cauſas, quaſi applicando earum virtutes, ſicut artifex applicat ſecurim*: quibus verbis non negat, eas vere applicare: ſed docet, hanc motionem eſſe ad inſtar, ſeu per modum applicationis, quo ſenſu particula *quaſi* ſæpe uſurpatur, ut à S. Joanne loco laudato. At ſi velis *quaſi* ſumi à S. Thoma in ſenſu diminutivo, id referri debet ad ſubſequens exemplum artificis applicantis ſecurim, ut innuat, non eſſe omnimodam paritatem. Cæterum cauſa ſecunda à Deo applicari etiam ſine reſtrictione aſſerit, cum ſæpius in Summa tum eo ipſo articulo ad 3. Unde evaneſcit hæc fictitia retractio, ac ubique ſibi conſentiens S. Thomas præmotionem conſtanter docet. Loca omnia referre nimium foret; innumera enim ſunt. Plura collegit R. P. Gonet l. 2. Diſp. 6. art. 2. Nos hic pauca expendemus.

Probatur itaque Premotio ex S. Thoma. Præmotio phyſica eſt, qua Deus omnes cauſas tum neceſſarias, tum liberas movet ad agendum, non per modum finis moraliter alliciendo, ſed per modum agentis activè applicando motione prævia ad actionem, recepta in cauſa agente, & non in ipſo effectu; quam tamen infallibiliter ſequitur effectus: Sed ubique hanc motionem S. Thomas docet: Ergo docet præmotionem. Major conſtat Minor probatur ex S. Thoma.

Et quidem Deum movere omnes omnino cauſas ad agendum docet 2. quæſt. 109. ar. 1. *Quantumcumque*, inquit, *natura aliqua corporalis, vel ſpiritualis ponatur perfecta, non poteſt in ſuum actum procedere, niſi moveatur à Deo.* Et art. 9. *Nulla res creata poteſt in quemcumque actum prodire, niſi virtute motionis divinæ.* Id millies repetit, ac probat Ariſtotelis principio 8. phyſ. c. 5. *Conſiderandum*, inquit, *par 105. ar. 5. quod ſi ſint multa agentia ſubordinata, ſemper ſecundum agens agit in virtute primi. Nam primum agens movet ſecundum ad agendum. Et ſecundùm hoc omnia agunt in virtute ipſius Dei.*

Quod verò hæc motio non ſit moralis, ſeu per modum finis aliciendo, ſed phyſica, ſeu per modum agentis applicando, conſtat vel ex eo, quod ſit communis omni cauſæ, quod dici nequit de morali; ac diſertè docet S. Thomas 1. p. qu. 105. 4. & 5. & quæſt. 111. ar. 2. ubi diſtinguit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

has duas motiones, per modum objecti & finis allicfendo; & per modum agentis interius active inclinando, ac utramque, maximè secundam, Deo tribuit respectu voluntatis creatæ, quæ propriè sola capax est motionis moralis. *Utroque modo*, inquit qu. 105. ar. 4. *proprium est Dei movere voluntatem, sed maxime secundo modo, eam inclinando.* Et ne quis putet, Deum hoc modo solum movere voluntatem ab bonum in comuni, qu. 111. art. 2. hoc jus ei vindicat respectu cujusvis actus: *Immutare*, inquit, *voluntatem est proprium Dei, secundùm illud Proverb.* 21. *Cor regis in manu Domini; quocumque voluerit, vertet illud.* Et qu. 22. de Verit. ar. 9. *Voluntas*, inquit, *potest immutari ab aliquo dupliciter. Uno modo sicut ab objecto suo*; ecce moralem motionem. *Alio modo per modum causæ efficientis*, ecce physicam. *Et sic*, nempe physicè, *nulla creatura potest directe agere in voluntatem, ut eam immutet necessariò, vel qualitercumque inclinet, quod Deus potest. Solus enim*, ut subdit, *potest inclinationem voluntatis, quam ei dedit, transmutare de uno in aliud secundum quod vult.* Atque id sic probat ar. 8. *Sicut omnis actio naturalis est à Deo, ita omnis actio voluntatis in quantum est actio non solum est à voluntate ut immediatè agente, sed à Deo, ut à primo agente, qui vehementiùs imprimit. Unde sicut voluntas potest immutare actum suum in aliud, ita & multo amplius Deus.*

Quòd verò motio Dei sit prævia ae actionem creaturæ, non solùm docet, sed probat S. Thomas 3. Cont. Gent. cap. 149. *Quia*, inquit, *motio moventis præcedit motionem mobilis ratione & causalitate.* Idque liquet alio S. Thomæ principio: Nam priùs est, causam secundam esse completam ad agendum, quàm agere. Porrò inquit 3. Cont. Gentes, cap. 66. *Complementum agentis secundi est ex virtute agentis primi.* Unde in 3, Distinct. 23. quæst. 3. art. 1. *In agentibus subordinatis*, inquit, *actio prime agentis est prior in movendo, quia actiones omnium secundorum agentium fundantur super actionem primi agentis, quæ cum sit communiter omnes firmans, specificatur ejus effectus in hoc & in illo secundum exigentiam illius. Sicut uno præcepto ducis præcipientis bellum unus accipit gladium, alius parat equum, & sic de aliis.*

Quod autem motio Dei recipiatur non in effectu, sed in ipsa causa, perpetuo docet. In 1. Distinct. 28. qu. 1. art. 3. *Virtus*, inquit, *causæ primæ recipitur in causa secunda secundum modum causæ secundæ.* Et qu. 3. de Potent. art. 7. cum dixisset, Deum *esse causam actionis causæ secundæ; non solum in quantum dat & conservat virtutem ejus, sed etiam quatenùs movet & applicat virtutem ad agendum*, id uberiùs sic explicat ad 7. *Virtus naturali, quæ est rebus naturalibus in sua institutione collata, inest eis ut quædam forma habens esse*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

esse ratum & firmum in natura. Sed id, quod à Deo fit in re naturali, quo actualiter agat, est ut intentio sola habens esse quoddam, incompletum, nempe per modum motionis transeuntis. Quem locum adeo expressum sensit ipse Suarez, ut vir ad eludenda S. Thomæ testimonia celerrimus, nullam evasionem excogitare valens, coactus fuerit confugere ad fictitiam illam retractationem, de qua supra.

Demum hujus motionis efficaciam & infalibilitatem docet S. Thomas ubique, ex efficacia & universalitate divinæ voluntatis, cujus est executio. *Deus*, inquit Qu. 6. de Malo, art. 2. *movet immutabiliter voluntatem propter efficaciam suæ voluntatis*. Unde ait 1. 2. qu. 10. art. 4. *Si Deus moveat voluntatem nostram ad aliquid, impossibile est, ut ad illud non moveatur*: Ergo S. Thomas præmotionem docet, qualem nunc docent Thomistæ, physicam prævian, infallibilem, &c.

Nec dici potest, S. Thomam loqui solùm de motione morali; id enim repugnat ejus apertissimis verbis supra relatis. Nec de concursu simultaneo Adversariorum; hic enim non movet, nec applicat causas, nec recipitur in illis, nec prævius est, nec infallibiliter infert effectum. Imo qualem docent Adversarii, rejicit S. Thomas Opus. 1. cap. 23. *Dupliciter*, inquit, *aliquid dicitur cooperari alteri. Uno modo quia operatur ad eundem effectum, sed per aliam virtutem, sicut minister Domino, & instrumentum artifici, à quo movetur. Alio modo, in quantum operatur eandem operationem cum ipso; sic diceretur de duobus portantibus aliquod pondus, vel de pluribus trahentibus navim, quod unum alteri cooperatur. Secundùm primum modum creatura potest dici cooperari Creatori. Secundò autem modo creatura Creatori non cooperatur.*

At inquies. Ergo nec S. Thomas non admisit concursum simultaneum? Resp. Spurium, Deoque indignum, qualem ponunt Adversari, non admisit, sed expresse reiecit. At legitimum admisit, quo Deus, non ut causa partialis, sed ut Author totius entis, imediate influit in omnes causarum effectus, ac continuo conservat in esse. *Cùm enim*, inquit 1. par. qu. 8. ar. 1. *Deus sit ipsum esse, oportet, quòd esse creatum sit proprius ejus effectus. Hunc autem effectum causat Deus in rebus, non solùm quando primo esse incipiunt, sed quandiu in esse conservantur. Unde est in omnibus & intimè.* At propterea non excludit virtutes agentium secundorum, quæ pro suo modulo influunt in suos effectus, sed mota & applicata á Deo. Primus Dei influxus est concursus ille generalis, quem Adversarii nomine *concursus simultanei* vocant, sed re ipsa præposterè explicant. Aliter vero est, quem Thomistæ

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

præmotionem vocant. Uterque est ab una simplici virtute Dei, quæ dat causæ actu *agere*, sicque præmovet eam, & effectui actu *esse* illum sub universali entis participati ratione attingendo, sicque non solum per causas, sed cum causis agit. S. Thomas hos influxus ita distinguit, ut licet per impossibile Deus non esset causa universalis essendi, proindeque secundo modo non influeret, attamen supposita ratione primi motoris in secunda moventia priori modo influeret, quia ut docet 1. p. qu. 105. art. 5. *si sint multa agentia subordinata, semper primum agens movet secundum ad agendum*, abstrahendo ab eo, quod illud produxerit, aut non produxerit.

Vnum dici posset, S. Thomam præmotionem, seu *Præviam motionem* ubique docere: nullibi prædeterminationem.

At jam ostendi art. 2. præmotionem esse prædeterminationem. Nec vero *Prædeterminationis* nomine aliud intelligimus, quàm præviam motionem & applicationem ad agendum, seu ad exercitium actus applicantem, quam do. eu:sse S. Thomam constat ex locis relatis.

Adde pro coronide, rationes omnes, quibus Thomistæ præmotionem, seu prædeterminationem probant, desumi à S. Thoma; objectiones, quas Adversarii contra proferunt, proponi à S. Thoma; solutiones, quas illi, adhibent Thomistæ, adhiberi á S. Thoma, ut amplius infra constabit: Ergo tandem rem, ac illi, docuit S. Thomas; imo nec nomina tacuit, ut infra ostendam in solutione objectionum.

§. VIII.

Probatur Præmotio rationibus.

JUstissima causa æquis semper rationibus abundat. Quæ vero justior esse potest, quam quæ dominium Dei & dependentiam causarum secundarum à prima defendit? Nobis itaque hoc nunc agentibus plures, ac validæ rationes se offerunt, è quibus eas præcipuè seligemus, quas ipse S. Thomas usurpat.

RATIO PRIMA.

Præmovet Deus, quia Primus motor.

HÆC ratio sic expendi potest. Causæ secundæ non agunt nisi motæ & applicatæ à Deo: Sed hæc motio, seu applicatio, est physica & prævia: Ergo datur physica præmotio. Minor duo dicit. 1. Quod motio causæ secundæ

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cundæ à prima, si detur, sit physica. 2. Quod sit prævia. Primum constat, quia non est motio per modum objecti & finis, quæ dicitur *moralis*; sed per modum causæ efficientis, quæ dicitur *physica*. Est enim à prima causa formaliter ut tali, ideſt, exercente munus primæ causæ efficientis & non objecti allicientis. Deinde est motio communis omnibus causis secundis; qualem esse moralem palam repugnat. In hôc nulla est difficultas. Secunda vero pars minoris etiam constat. Nam causa est prior effectu, & motio suo termino: Sed actio causæ, quæ agit ut mota & applicata ab alia, est effectus & terminus illius motionis; movetur enim ad agendum, & agit quia movetur & applicatur: Ergo motio illa est prior actione causæ secundæ. Vnde S. Thomas 3. Cont. Gent. cap. 149. ex Aristotele, ut principium per se notum statuit, *Motio moventis est prior motione mobilis ratione & causa*. Itaque minor constat.

Major vero (præterquam effatum est tum apud Patres, tum apud Philosophos, tum apud omnes tritum & ratum, qui ideo Deum *Primum motorem* vocant, quod omnia moveat, seu, ut loquitur Boetius, *immotus manens det cuncta moveri*, adeo ut citra temeritatem negari nequeat) sic probari potest. In moventibus & agentibus subordinatis secundum non agit nisi motum & applicatum à primo: Sed omnes causæ secundæ sunt subordinatæ Deo ut primo moventi & causæ primæ: Ergo non agunt, nec movent, nisi motæ & applicatæ á Deo. Minor constat. Major declaratur, primo inductione à S. Thoma 3. cont. Gent. c. 67. Sic in naturalibus corpora inferiora moventur & excitantur ad agendum virtute superiorum corporum. In animalibus inferiores potentiæ moventur & applicantur à superioribus, ut in homine omnes aliæ à voluntate. In artificialibus inferiores Artifices moventur & applicantur a superiore artifice, cui subduntur. In politicis inferiores ministri a principe. In exercitu milites a Duce, &c. Tum ratione. Nam in ea dependentia & applicatione sita est subordinario causarum, ut inferior superiori subdatur, ei inserviat, ejus applicationem exspectet. Vnde cum agit, non ut mota ab ea, sed ut se movens, hoc ipso subordinationem ejus effugit, ut cum miles non jussus pugnat; cum appetitus non applicatus a voluntate, sed suo impetu prorumpit in aliquem effectum, jam subordinatio non est. Adde inconveniens. Movens non motum ab alio in aliquo opere, est in eo primum movens! Ergo hoc ipso quod est secundum movens respectu alicujus operis, oportet, ut non moveat nisi ut motum ab aliquo primo.

Hic aqua heret adversariis Molina 1. p. qu. 14. ar. 13. disput. 6. negat disertè, causas secundas moveri a Deo.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Suarez Metaphyſ. Diſput. 22. Sect. 2. num. 47. & 49. dicit moveri quidem, ſed admodum impropriè. Itaque omnes Antiquos ineptos facit, qui in re tanti momenti adeo impropriè locuti ſunt. Alii dicunt, moveri per concurſum ſimultaneum. Nihil abſurdius. Nempe ut ſi dicas, nautam moveri à ſocio, quia ipſe non eum, ſed cum eo navim movet. An non pari jure dici poſſet, Deum moveri à cauſa ſecunda, quia ipſa cum eo movet ſubjectum, in quod agit?

Confirmatur. Si cauſa ſecunda non prævio motu applicata, ſed ſimultaneo concurſu adjuta ſuum produceret effectum, nec cauſa ſecunda nec ejus effectus penderent à Deo ut à cauſa propriè prima, ſed ſolum ſimultanea; Conſequens eſt abſurdum: Ergo & antecedens. Probatur ſequela. 1. Ex ipſis terminis. 2. Exempio trito adverſariorum, plurium ſimul trahentium navim, quorum neuter reſpectu alterius cauſa prima dici vere poteſt. 3. Ex modo, quo Adverſarii concurſum ſimultaneum explicant, ut influxum partialem, ſe ſolo inſufficientem, qui proinde, ut agat, tam eget influxu cauſæ creatæ, quam illa ipſo.

Reſpondent, Deum dici cauſam primam, non præciſè quia concurit, ſed quia virtutem, qua ei cooperatur cauſa ſecunda, illi dedit.

Sed contra. Ergo Deus non erit cauſa prima ex eo influxu, quo nunc agit, ſed quo olim egit, cum cauſam produxit, quod planè abſurdum: imò nec propriè dici poterit cauſa prima ex eo, quod cauſam, quam adjuvat, produxit. Id eo exemplo conſtat. Cum pater trait navim cum filio ſuo, etſi virtutem, qua filius agit dederit, non tamen ob id propriè & formaliter dici poteſt actu agere ut cauſa prima, ſed ut concauſa reſpectu filii & motus navis; nec filius ut actu agens ei ſubordinari, ſed ſolum coordinari intelligitur.

SECVNDA RATIO

Præmovet Deus, *quia cauſæ ſecundæ ſunt inſtrumenta* Dei.

HAnc rationem Deus ipſe adhibet Iſai. 10. ubi ut deprimat regis Aſsyriorum ſuperbiam, expreſſis verbis hoc jus cauſæ principalis utentis creatura ſua ut inſtrumento ſic ſibi vindicat: *Numquid gloriabitur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea, aut exaltatur ſerra contra eum, a quo trahitur? Quomodo ſi elevetur virga contra elevantem ſe, aut exaltetur baculus, qui utique lignum eſt.* Hic loquitur de Rege,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Rege, nempe de causa libera nulli mortalium subdita, quæ si ateſtante Deo, ejus inſtrumentum fit, idem à fortiori dicendum de omni alia cauſa. S. Thomas hac ratione ſæpe utitur. 3. de Potent. ar. 7. 3. cont. Gent. cap. 66. 67. 147. ubi ſic ſcribit: *Sub Deo, qui eſt primus intelligens & volens, ordinantur omnes intellectus & voluntates, ſicut inſtrumenta ſub principali agente.* Idem millies repetit de omnibus creaturis.

Probatur itaque præmotio ex eo capite. Inſtrumentum non agit ad effectum cauſæ principalis, niſi ut applicatum, proindeque præmotum à cauſa principali: Sed creaturæ in omni operatione ſua agunt ad effectum proprium Deo: Ergo debent ab eo applicari, proindeque præmoveri. Major probata fuit à nobis in phyſica, cùm de inſtrumentis. Et præterea ſuaderi poteſt, quod de ratione inſtrumenti ſit, ut eo cauſa princeps utatur: uſus autem eſt applicatio ad opus: unde his uti dicimur, quæ ad aliquid applicamus. Minorem ſic probat S. Thomas. Ratio entis eſt propritus effectus Dei nam cauſæ univerſaliſſimæ debet correſpondere effectus univerſaliſſimus. Porrò nihil univerſalius ente: Sed omnis creatura, dum aliquid agit, attingit rationem entis, hæc enim intimè includitur in omni effectu: Ergo agit ad effectum proprium Dei.

Hæc S. Thomæ ratio illuſtrari poteſt exemplo artificium. Sic videmus, rationem univerſaliorem, v. g. totius domus ordinem, eſſe proprium effectum artificis ſuperioris; partes vero ejus reſpici à particularibus artificibus ut proprios effectus, aliam à fabro ferrario, aliam à fabro lignario, aliam à crementario &c. Quia tamen in his includitur aliquid ordinis ad totam domum, ſub ea ratione non ſpectantur ab inferiori artifices, niſi ut ab inſtrumento; ideoque nec ad eas ſic ſpectatas agit, niſi ſub applicatione architecti. Unde cum latomus lapidem in ordine ad domum ſub tali figura diſponit, ſi figuram præcisè ſpectes, ad eam ſe habet latomus ut cauſa principalis, proprium enim ejus opus eſt: at quatenus refertur ad domum, ad eam ſe habet ut cauſa inſtrumentalis, ſub architecto ut cauſa principali applicante. Sic ratio univerſalis entis eſt effectus Deo proprius, entia vero particularia diſtribuuntur inter cauſas particulares ut proprii effectus. Quia tamen in his includitur ratio entis ut ſic, ſub eo reſpectu ſpectant ad Deum, ut ad cauſam principem: ad cauſas vero ſecundas, ut ad inſtrumenta Dei. Unde, ut dixi de particularibus artificibus, præcisè ſpectes hanc rationem entis, ejus cauſa principalis eſt cauſa ſecunda: at ut relata ad ens in communi, jam ſpectat ad Deum, ut ad cauſam principalem, ad creaturam vero, ut ad inſtrumentum, ſub Deo applicante agens.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Respondent Adversarii 1. Creaturas propriè non esse instrumenta Dei. At repugnat non modo jam facta ratio, sed etiam adducta ipsius Dei authoritas.

Respondent 2. Instrumenta non debere moveri a causi principe. At id vindicavimus agendo de instrumentis. Deinde, quidquid sit de instrumentis naturalibus, certe artificialia videmus non agere nisi ut ab artifice mota. Porro Deus dicit, creaturas, etiam liberas, se habere ad illum, ut ad artificem ejus instrumenta. Reponent forte, impropriam esse locutionem. Reponam, imo falsam omnino fore, si Deus solùm simultaneè concurreret.

TERTIA RATIO.

Deus præmovet, quia est causa influxus causæ secundæ.

HÆC ratio, quæ desumitur ex S. Thoma in 2. Distinct. 37. quæst. 21. ar. 2. sic formari potest. Ille causam præmovet, qui ejus actualem influxum in ea causat: Sed Deus actualem influxum causæ secundæ in ea causat: Ergo eam præmovet. Major constat. Causa enim est prior effectu: Ergo influxus alium causans est eo prior. Minor vero probatur. Omne ens, omnisque ejus differentia est a Deo, idque adeo certum est, ut S. Thomas oppositum hæreticum censuerit: Sed quod creatura, cum antea solum posset, nunc actu agat & influat, est aliquid, ut constat: Ergo hoc est a Deo.

Dices, esse a Deo simultaneè concurrente.

Sed contra. Concursus simultaneus, ut ab Adversariis explicatur, non dat, sed exspectat influxum creaturæ; ideoque ab illis *partialis* dicitur, quod aliquid ex parte creaturæ illi accedat. At si contendant, illud ipsum, quo creatura in ratione actu agentis & Deo cooperantis constituitur, ab eo in ea causari, jam nec partialis erit, sed totalis; nec simultaneus, sed prævius; nec solum adjuvans, sed promovens.

Repones, influxum creaturæ esse a Deo, quatenus dedit virtutem, a qua procedit & causatur.

Sed contra. Cum Deus virtutes activas contulit, dedit quidem posse, sed non dedit actu agere & influere. Unde causam secundam eo influxu a se pendere fecit, ut ens secundum a primo ente; sed non eius influxum, ut a causa superiori, hunc in inferiori causante: Ergo si illum præterea ei non influat, propriè non erit a Deo.

Argumentum urgentius est in causis liberis. Nam cum bene utuntur libero suo arbitrio, bonus hic usus, & actus eum consequens non eo solo referri potest in Deum, quod illis

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

illis liberum arbitrium contulit. Hoc enim cum Pelagius diceret, damnatus est ab Ecclesia, & merito. Cum enim liberum arbitrium vi suæ creationis æqualiter se habeat ad *agere* & *non agere*, ad bonum & malum, ex creatione sua non habet, ut hic & nunc bene agat. Itaque si Deus liberum solum arbitrium dederit, non usum ipsum; cum homo per illud bene agit, meliorem se ipse efficiet, quam a Deo factus sit, quod ut exsecrandam superbiam detestatur S. Augustinus lib. 12. de Civ. Dei cap. 9. Nec dicas, id dicere non posse, quia adjuvatur a Deo. Nam & illud adiutorium ab Adversariis indifferens statuitur. Quid itaque faciet, ut iliæ vires, tum innata hominis, tum adjuncta Dei, ad bonum & malum indifferentes, ad bonum potius flectantur? Sanè, juxta Adversarios, ipse homo propriè, ac per se causa sibi erit tanti boni, ut etiam fatetur Molina supra relatus. At contra reclamat orans Ecclesia, immo ipse Molina dum loquitur cum Ecclesia hanc non minus veram, quam humilem confessionem toties repetente: *Deus, à quo bona cuncta procedunt. Deus virtutum, cujus est totum, quod est optimum. Deus omnium bonorum largitor, &c.* Ac paullo plenius Apostolus: *Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula. Amen.*

QVARTA RATIO.

Deus præmovet, quia est universalis provisor.

HÆC ratio, quam sæpe expendit S. Thomas, sic formari potest. Ille, qui respicit finem ultimum Vniversi, omnes causas sibi cooperantes debet applicare, & movere ad hunc finem: Sed Deus respicit finem totius universi: Ergo ejus est omnes causas ad illum movere & applicare. Minor constat: est enim universalis Provisor & Gubernator. Major vero probatur. Ille, qui finem ultimum Vniversi respicit, debet omnia in illum dirigere & perducere, ut Ducis est, qui victoriam propriè ut finem respicit, omnes milites ad eam dirigere, & tandem perducere: Sed non potest dirigere, nisi applicet & moveat ad agendum conformiter ad hunc finem; nam simul concurrendo non dirigit, imo concursus simultaneus, ut explicatur ab Adversariis, potius dirigitur a causa secunda, quam dirigat: Ergo debet movere & applicare. Vide S. Thomam 1. 2. qu. 9. art. 1.

Illustratur hoc argumentum ex iis, quæ humana ratio facit. Cum enim alicui cura finis ultimi in negotio imponitur, quantum potest cavetur, ut omnes ad hunc finem collaborantes ipsi maxime subdantur, nec solum ei coo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

perentur, aut ille ipsis, sed potius ut nihil omnino agant, nisi ex ejus ductu & applicatione. Hoc enim ad rectam rationem maximè pertinere mens humana clarè prespicit, nec aliter finem posse commodè obtineri. Hinc Romani, duces inferiores injussu imperatoris pugnantes, etiam si vincerent, plectebant. Cum itaque Vniversum summa, & potentissima ratione optime sit constitutum, necesse est, ut in eo inferiores causæ illi, quæ præest, & finem ultimum respicit, Perfectissimè subdantur, nec quidquam moliri queant, nisi ejus ductu & applicatione. Atque ita factum Scriptura passim testatur, cum ait, *omnia Deo servire, in manu ejus esse, ejus præcepto agere, ejus verbum facere*, &c. quod cum ad creaturas irrationales extendatur, intelligi nequit de ordinatione aliqua morali, sed de impulsu physico cuncta in finem à Deo intentum applicante.

Confirmatur. Cùm providentia sit infalibilis, necesse est, ut res sibi subditas ad finem suum infallibili directione perducat: Sed sola præmotio id præstare potest: Ergo datur. Major constat. Minor probatur. Nam quidquid præter eam ponunt Adversarii, fallibile est; concursus enim simultaneus est indifferens, motiones morales sæpius inefficaces: Ergo infallibilitas divinę providentiæ exigit aliquid amplius & efficacius, nempe præmotionem, ut certissimam ejus executricem. Huic S. Thomas 1. par. qu. 103. ar. 8: *Omnis*, inquit, *inclinatio sive naturalis, sive voluntaria, nihil aliud est, quam impressio à primo movente, sicut inclinatio sagittæ ad signum determinatum nihil aliud est, quàm impressio à sagitante*. Ex quo concludit, quod divinæ Gubernationi nihil resistit: *Eo quod*, inquit, *omnia, quæ agunt vel naturaliter, vel voluntariè, quasi propria sponte perveniunt in id, ad quod divinitus ordinantur*.

En germanam, nobilem, Deo dignam, Scripturis conformem rationem explicandi infallibilitatem Providentiæ in ipsa præmotione, seu impressione à primo movente in omnia derivat a fundatam; quam deferentes dversarii Scientiæ mediæ Providentiam, ne oberraret, dirigentis commentum excogitare coacti sunt. At hæc fusius Theologi.

QVINTA RATIO,

Causa creata debet præmoveri à Deo, quia est indifferens & contingens.

COnstat, pleraſque esse causas ex se indeterminatas & contingentes. In his speciali ratione necessitas præmotionis sic vendicari potest. Ab eo, quod est ad utrumlibet,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

libet, non sequitur aliqua actio, nisi ab aliquo alio determinetur ad unum : Sed pleræque causæ secundæ sunt ex se indifferentes ad utrumlibet, maximè voluntas humana; Ergo non agunt, nisi determinentur ad unum, scilicet à causa prima, quæ sola potest determinare voluntatem. Minor constat. Major est axioma à Commentat. 2. Physic positum, quod sæpius usurpat S. Thomas. Et est per se notum. Nam nulla est ratio, cur causa, quandiu est indifferens, & æqualiter se habet ad opposita, in hoc potius, quàm in aliud propendeat. Porrò nihil est, nisi sit aliqua ratio, cur sit potiùs, quam non sit.

Respondebis. 1. Causam determinari per suam actionem.

Sed contra. Non effectus causam sed causa effectum determinare potest. Actio vero comparatur ad causam, ut ejus effectus. Deinde cum causa indifferens est ad agendum & non agendum, nulla est ratio, cur actio exeat potius quàm non exeat à causa, & proindeque illam determinat.

Respondebis. 2. Causam liberam determinari ab objectis; ut homo indifferens ad amandum potius, quàm non amandum, determinatur ad amorem per beneficium ab alio receptum.

Sed contra. Obiectum solùm determinat ad speciem, non ad ipsum exercitium. Immo posita objectiva illa determinatione voluntas est adhuc indifferens, & ad speciem & ad exercitium, maxime secundùm Adversarios; quippe libertatem definiunt, qua voluntas positis omnibus prærequisitis potest agere & non agere, imo plerumque oppositа agere. A quo ergo determinabitur? Addesne præter obiectum, concursum simultaneum. At & ipse indifferens est, potiusque à voluntate determinari magno consensu ejus defensores asseruut.

Reponunt tandem, & melius juxta sua principia, voluntatem, etsi indifferentem, se ipsam determinare; illudque axioma esse falsum.

At adeo menti perspicuum est, ut quivis non præoccupatus eorum potius opinionem falsam censeat, ut quæ cum vero clare percepto non cohæret. Deinde voluntas creata jam foret primum determinans; non enim ab alio determinaretur. Porro tam repugnat, ut sit primum determinans, ac ut sit primum movens, prima causa; immo hæc ex illo clara sequuntur : foret enim in eorum opinione primum movens, primaque causa suæ determinationis?

Dices. Voluntatem divinam se ipsam determinare cum sit indifferens. Quid ni & creata.

Resp. Quia est creata, & ideo non prima, ac potentia-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

litati permixta. At voluntas divina, cum ſit prima, ſumme in actu determinat ſe ipſam; aut potius determinat ſua objecta. Non enim illa, ut voluntas humana, eſt in potentia ad ſuum actum, ut egeat alio eam in actum reducente, & ſic determinante, ſed tota potentialis indifferentia eſt ex parte objectorum, quæ ipſa ſuo actualiſſimo dominio determinat. At hæc ad reconditiorem Theologiam ſpectant.

Cæterum, ut videas quantum hic aberrent Adverſarii a doctrina S. Thomæ, ille cum hoc Axioma objeciſset adversùs libertatem divinam 1. par. q. 19. ar. 3. ad 5. Axioma ut certum ſupponens ita reſpondet. *Dicendum, quod cauſa, quæ ex ſe eſt contingens, oportet, quod determinetur ab aliquo exteriori ad effectum. Sed voluntas divina, quæ ex ſe neceſſitatem habet, determinat ſe ipſam ad volitum, ad quod habet habitudinem non neceſſariam.* Vides omnem aliam cauſam indifferentem, & contingentem debere ab alio determinari, juxta S. Thomam.

At, inquies: S. Thomas ſæpe dicit, voluntatem ſe ipſam determinare per rationem, idque proprium eſse cauſæ liberæ.

Fateor, ſed ſub Deo applicante, & movente, ut idem dicit S. Thomas conceptis verbis 1. p. q. 82. art. 1. ad 3. Sed de hoc infra. Interim breviter accipe, quomodo voluntas creata ſe determinat. Deo applicante, voluntas ex ſe indifferens ad agendum & non agendum, determinatur ad agendum; ac primo prorumpit in amorem boni ut ſic, qui ideo tribuitur Deo ſpeciali modo, quod voluntas ita a Deo ad illum determinetur, ut ipſa ſe non determinet. Vi illius actus ratio inquirit, quid agendum ad illud bonum, ac mixtis variis actibus utriuſque illius potentiæ tandem prorumpitur in judicium practicum, *hoc hic & nunc eſſe eligendum*; ex quo ſequitur determinata electio; ſicque liberum agens dicitur ſe ipſum determinare, quod propria ratione & voluntate concurrentibus hoc judicium determinans ſibi formaverit, ſed tamen ſub Deo ſemper has potentias juxta propriam conditionem ad agendum applicante. Unde ſemper ſe habet, ut primum determinans tollens indifferentiam paſſivam voluntatis, ac illi conferens indifferentiam illam activam & dominativam, qua ſibi per rationem electiones proprias determinat. Sicque utrumque conciliatur ac cohæret, & voluntatem ſeipſam, & Deum voluntatem determinare. Nam illa ſe determinat, ut ſecundum agens per ſuam deliberationem. Deus vero illam determinat, ut primum agens per præmotionem, quæ applicat ad exercitium.

SEX-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SEXTA RATIO.

Deus præmovet, quia est omnium Dominus.

HAC ratione maxime utitur S. Auguſtinus, quæ ſic formari poteſt. De ratione domini eſt applicare ſibi ſubditos ad ſuas operationes, applicatione quidem morali per imperium, ſi dominium ejus morale ſit, ac ſolum moraliter ei ſubditi ſubijciantur; phyſice vero, ſi phyſicum, ac in ipſa rerum natura conſtitutum habeat dominium. Sed Deus eſt ſupremus omnium Dominus, non purè moraliter ex aliqua ſubordinatione morali, ſed naturaliter ex ipſa creaturæ naturali conditione: Ergo ad eum ſpectat omnia naturalia applicare. Minor conſtat. Maior etiam. Nam actus dominii eſt re ſibi ſubdita ad nutum uti. Porro uſus in applicatione conſiſtit.

Confirmatur. In doctrina adverſariorum ne viſtigium quidem divini dominii apparet. In actionibus creaturæ potius dominatur, Deus ad ſummum neceſarius adiutor cernitur. Cauſas quidem condidit, ſed eas ſtatim emancipavit, ut pater iam adultum filium. Hæ pro ſuo iure, ut libet, agunt. Adeſt ſolum illis Deus ſemper ad coagendum paratus, expectans, non efficiens, ut agant. Ad liberas præterea fungitur munere conſiliarii per motiones morales; item exploratoris per ſcientiam mediam; Domini aliquantulum per leges, ſed dominio pure morali, cui ut plurimum homines repugnant; naturalis, ac efficaciſſimi, quale ſummum, ac ſupremum naturæ principem decet, ne umbram quidem hic vides. Nam quod rerum actiones impedire queat concurſus ſubtractione aut extendere uberiori concurſu, dominum concurſus ſui, non actionis creaturæ arguit. Sic enim & ſocii & ſervi ad aliquod opus neceſſarii illud impedire queunt, aut promovere. Quomodo ergo ſtabit illud Regii Vatis? *Quoniam omnia ſerviunt tibi*. Vereor, ne in adverſariorum ſententia penè verius dici poſſit, *Quoniam tu ſervis omnibus*. Hinc inaudita apud antiquos interpretatione huc detorquent illud Iſai. 43. *Servire me feciſti in peccatis tuis* quod abſit, dictum ſit de divino influxu, quaſi ſerviat ad peccandum; ſed ut omnes alii exponunt, intelligitur de victimis, de quibus eo loci Propheta loquitur, quas ſacerdotes ad ſua lucra convertebant. Vel iuxta Lactantium & S. Hieronymum, exponitur de Chriſto, qui propter peccata noſtra ſervi formam accepit, & tot labores pertulit. Vnde non dicit Scriptura, *Servire mr feciſti peccatis tuis*, quaſi ad peccandum tecum; ſed *in peccatis tuis*,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tuis, ideſt, ob peccata tua, ut ea delerem. Vnde ſubdi-tur, *Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas.*

SEPTIMA RATIO.

Cauſa creata eget præmotione Dei, quia ex ſe activa non eſt niſi in actu primo.

HÆC ratio profundiſſima eſt & efficaciſſima, quam hic accuratiùs expendemus ex penitiſſimis S. Thomæ principiis.

Itaque ſic argumentor. Impoſſibile eſt, ut creatura agat, niſi conſtituta ſit in ratione principii in actu ſecundo operativi: Atqui conſtitui nequit in ratione principii in actu ſecundo operativi per ſuam virtutem agendi, nec per concurſum ſimultaneum, ſed per ſolam præmotionem: Ergo ut creatura agat, eget præmotione. Vt argumentum omni ex parte convincat, utraque præmiſſa demonſtranda nobis eſt.

Major ſupponit rem apud omnes certam, nempe duplicem ſtatum virtutis activæ, habitualem, & actualem; ſeu in actu primo, & in actu ſecundo. Sic qui ſcientiam habet, ſed actu non cognoſcit ea, quæ, ſcit, dicitur ſciens habitualiter, ſeu in actu primo. Dum vero actu per ſcientiam cognoſcit, dicitur ſciens actualiter, ſeu in actu ſecundo: in quo ſtatu ſcientia ſine dubio perfectior & actualior eſt, quam in primo. In priori enim habet aliquid potentialitatis admixtum; nam ſi omnem propriam actualitatem haberet, ſuum actum exſereret. Vnde quia ſcientia Dei eſt actualiſſima, & nullo modo in potentia, ſemper actu cognoſcit ea omnia, ad quæ ſe extendit. Ea diſtinctione ſuppoſita. Major argumenti adeo clara eſt, ut nemo eam inficiari queat. Nam quod ſolum habet principium operativum habitualiter, & in actu primo, actu non agit; imo implicat contradictionem, ut agat quandiu tale agendi principium in eo ſtatu imperfecto, & otioſo manet: Ergo ut creatura actu agat, oportet, ut ſit conſtituta in ratione principii actualiter, perfectè, & complete operativi. In hoc nulla eſt difficultas.

Minor vero probatur. Et in primis creaturam non conſtitui per concurſum ſimultaneum Adverſariorum in ratione principii in actu ſecundo operativi conſtat, nec ipſi diffiteri poſſunt. Nam hic concurſus ſemper præ-ſto eſt. Vnde ſi per eum agens conſtitueretur in ratione principii operativi, omne agens eſſet ſemper operativum in actu ſecundo. At manifeſtum eſt, pleraque agentia eſſe ſolum operantia in actu primo, ut ſciens, dum dormit. In hoc itaque nulla eſt difficultas.

Quod

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Quod vero nec per ſuam virtutem activam creatura conſtituatur in ratione principii in actu ſecundo operativi, probatur. Virtus activa creaturæ eſt ſolum operativa in actu primo & habitualiter, ſeu eſt primum operandi principium, non ipſa ultima actualitas : Ergo non conſtituit agens in ratione principii in actu ſecundo operativi. Conſequentia eſt evidens. Antecedens probatur ratione S. Thomæ 1. p. q 54. ar. 1. *Impoſſibile, eſt* inquit *quod aliquid, quod non eſt actus purus, ſed habet aliquid de potentialitate permixtum, ſit ſua ultima actualitas*; Atqui virtus activa creaturæ non eſt actus purus, ſed habet aliquid de potentialitate permixtum: Ergo non eſt ſua ultima agendi actualitas, ſed ſolum actus primus exiſtens in potentia ad ultimam agendi actualitatem. Idem manifeſta inductione confirmatur. Sic in agentibus liberis (de quibus præcipua nobis cum Adverſariis quæſtio eſt, an egeant præmotione) virtus eorum activa, nempe intellectus & voluntas, eſt ſolum ex ſe operativa in actu primo : unde ſæpè vifuntur in ſtatu actus primi, ſeu habituali & otioso. Porrò ſi nobiliſſimæ hæ facultates ex ſe ſunt ſolum activæ in actu primo, idem a fortiori cenſendum de ignobilioribus. Atque inplerisque id experientia confirmat. Sic appetitus ſenſitius, facultas motrix, non ſunt activa per ſe in actu ſecundo. Nam enim ſemper ſunt in actu, ſed ſæpè in otio; immo etiam cùm nihil illis deeſt ad operandum, ſolo voluntatis nutu ſuſpenſa manent & feriantur. Idem dicendum de ſenſibus; plerumque enim & ipſi otiantur, uti & facultas altrix in ſene, generativa in puero, ſeminalis in ovo & grano, quæ nihil molitur, etſi materia adſit, donec excitetur. Imò calor licèt maximè activus videatur, ex ſe non eſt niſi activus in actu primo, ac ſeparari poteſt à ſuo actu ſecundo; ut conſtat in calore; ut vocant, potentiali, de quo vide in Phyſica ubi de Elementis. Idem ſentiendum de omni qualitate naturali activa; licèt quædam ſemper eſſe videntur in actu ſecundo non quod tales ſint ex ſua eſſentia, ſed quod ſemper adſit id, quo tales ſunt; At re ipſa in iis etiam duplex ſtatus diſtinguitur, potentialis : ſeu actus primi; & actualis, ſeu actus ſecundi : Ergo virtus activa omnis agentis creati ſeu liberi, ſeu naturalis, non eſt ipſa ultima actualitas operandi, ſeu principium in actu primo, & habitualiter ex ſe operativum : Ergo ut agens creatum conſtituatur in ratione principii in actu ſecundo & conpleto activi præter virtutem ſuam activam, & concurſum ſimultaneum, admittenda eſt aliqua ulterior actualitas à primo agente, qui ſemper eſt in actu derivante qua virtutes activæ creatæ ab illo ſtatu habituali & otioſo ad ipſum agendi exercitium, pro ſuo quæque modo, reducantur, quæve ultima

com-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

complente fiat, ut hic & nunc ſuas actiones, effectuſque parturiant; ut ſic ultima eſſendi & agendi actualitas ſit à Deo, ut proprius ejus effectus. Porró hic ultimus agendi vigor à prima cauſa in omnes alias offuſus,& reducens eas ad ipſum agendi exercitium,à nobis *Præmotio* vocatur.

Reſpondebis, Agentia creata coſtitui in ratione principii in actu ſecundo operativi per propriam actionem á ſe productam, quæ ideo dicitur actus ſecundus operandi.

Sed contra. Actio duobus modis ſumi poteſt. Primò pro ipſa ultima activitate complente potentiam ad agendum non ab ipſa potentia producta, (repugnat enim, ut aliquid majorem ſibi prefectionem det, quàm habeat) ſed ab eo, quí potentiam applicat, & reducit in actum,accepta; quo ſenſu aliquando ſumitùr actio à S. Thoma, ut notavi 1. par. Phiſicæ, Diſput. 3. q. 1. ar. 2. & ſic verum eſt, agens conſtitui in ratione principii in actu ſecundo operativi per ſuam actionem, illamque eſſe ultimam agentis actualitatem, ac proprie actum ſecundum: ſed eo ſenſu actio erit ipſa præmotio. Secundo actio ſumi poteſt pro aliquo ab agente producto, ut ſumitur ab adverſariiis. Hoc ſenſu ſumpta actio, etſi denominet formaliter cauſam agentem, non tamen ipſa poteſt eſſe actualitas complens cauſam in ratione principii activi,& rari cur agens antea illam non profundens jam eam profundat; alias eſſet cauſa, cur ipſa effet, id eſt cauſa ſui ipſius, quod manifeſtè repugnat. Itaque præter actionem ſic ſumptam immo prius natura, quám agens eam producat, oportet, ut intelligatur ultimò completum in ratione principii activi. In tantum enim agit, in quantum eſt in actu: Ergo prius eſt, ut ſit prefectè & integrè in actu, quam ut quidquam ex eo prodeat.. Unde quærenti, cur Petrus v. g. non ſemper actu contempletur ea, quorum habet ſcientiam ſi diceres, quia contemplatio actu non producitur ab eo, deridetur inepta reſponſio. At ſi diceres, quia ejus ſcientia non eſt ſummè actualis; ſed ſolum actus primus contemplandi, expectans, ut reducatur aliunde ad actum ſecundùm, aptè reſponderes; ſolùmque reſtaret quærendum,quid ſit id, quod hanc ſcientiam reducit ad actum ſecundum contemplandi. Et in hoc nulla eſt difficultas.

Repones, Facultates interiores applicari ad actum à ſuperioribus creatis, ideoque non egere præmotione. Ut vis ſeminalis grani, hieme torpens, excitatur verno Solis calore. Facultas motrix hominis applicatur ad exercitium ab ejus appetitu, appetitus ab imaginatione, imaginatio á ratione, ratio à voluntate, quæ in homine movet ad exercitium alias facultates.

Hoc

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Hoc argomento quidam persuasi dicunt, Deum non præmovere immediate omnia sed solum prima agentia ipsi immediatiora, eaque solum ad primum actum, quo se deinceps & alia movent: ut voluntas, inquiunt, solùm movetur à Deo ad primum actum, qui est volitio finis ipsa vero in actu facta movet intellectum ad deliberandum de mediis, & per hanc deliberationem movet se ad electiones suas, Deo ad eas non applicante. Hanc vero putant esse mentem Aristotelis 8. Phys. c. 5. & S. Thomæ 1. 2. q. 9. ar. 4. aliisque in locis.

Sed falluntur; nec advertunt, quàm latè pateat hoc S. Thomæ principium 1. 2. qu. 9. ar. 4. *Omne quod est, quandoque agens in actu, & quandoque in potentia,* (id est cujus vis activa non est ultima sua actualitas) *indiget moveri ab aliquo. Oportet enim, ut, id, quod est in potentia, reducatur in actum per aliquid, quod est in actu*; ut ait ar. 1. Nam etsi eo principio apertiùs probetur, quibusdam gradibus esse deveniendum ad aliquem primum motorem, à quo incipiat motus tum naturæ, tum voluntatis, quique specialiùs, ac singularius moveat prima moventia naturalia, & voluntatem ad primum actum, attamen si profundius penetretur, probat, Deum immediatè movere secunda moventia; etiam quæ moventur ab aliis creatis, & voluntatem, etiam ad eos actus, ad quos seipsam movet & applicat. Nam virtus illa derivata à Superiori movente creato, magis complens inferius agens, non est sua ultima actualitas, cum nec ipsa virtus superioris agentis, cujùs est participatio, sit sua ultima actualitas, ut constat in doctrina S. Thomæ 1. p. q. 54. ar. 1. Unde est solum ex se activa in actu primo. Sed juxta S. Thom. virtus quæ est solum activa in actu primo, ut agat, debet reduci ab aliquo ad actum secundum & ultimum: Ergo agens creatum quantumvis instructum tum propria, tum ab aliis superioribus participata virtute, adhuc eget reduci ad actum ultimum ab aliquo; nempe ab eo, cujus virtùs est sua ultima actualitas, quique proinde solus eam dare aliis potest.

Et hoc est, quod dicit S. Thomas 3. contra Gentes c. 66. *Ultimum complementum agentis secundi est ex virtute agentis primi*. Vnde Quæst. 3. de Potent. ar. 7. docet omnem omnino virtutem creatam, sive immediate à Deo collatam, sive ab illis agentibus acceptam egere motione divina. Et 1. 2. q. 109. ar. 1. *Quantumcumque*, inquit, *aliqua natura, sive corporalis, sive spiritualis ponatur perfecta, non potest in suum actum procedere, nisi moveatur à Deo*. Nempe quia semper ultima actualitas agendi in omni agente, sive superiori, sive inferiori, est immediatè à Deo, ut à primo, & per essentiam agente,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

te; sicut ultima essendi actualitas in omni ente, sive à solo Deo, sive etiam à causis secundis producatur, est à Deo immediate, ut ab ente primo & per essentiam, tanquam proprius ejus effecutus. Atque hinc probat S. Thomas 1. p. q. 8. ar. 1. Deum esse præsentem immediatè in omni re. Et quæst. . de Potent. ar. 7. operari immediatè in omni operante. Itaque agentia creata superiora perficiunt quidem inferiora magis complendo earum vires activas, & voluntas per iudicium practicum movet se, ac determinat ad eligendum, attamen nec virtus agendi à superiore inferiori communicata, nec judicium practicum in vi intentionis formatum est ipsa ultima actualitas, qua agens inferius agat, & facultas electiva eligat, sed se habent; ut aliquæ aut dispositiones, aut formæ prærequisitæ, quibus positis Deus, qui unumquodque movet juxta suam dispositionem, applicat facultates iis affectas ad agendum. Et sic dicitur, *attingere à fine usque ad finem fortiter*, id est, à primo agente creato usque ad infimum, *& disponere omnia suaviter*. Hæc paullo fusiùs, sed rei momentum id exigebat.

Hànc sublimiorem, & abstrusiorem doctrinam egregiè illustrat Marsilius Ficinus ex S. Dionysio & Platone, exemplo sensibili, quo etiam usus est S. Thomas 3. cont. Gent. c. 67. Sic, inquit: Videmus, quod Sol, qui est veluti principium totius visibilitatis, corporibus dedit colores si ita non est, suppone. Hi colores, ut diminutæ lucis participationes, visibiles quidem sunt, sed solum in actu primo; ideoque ut in actu secundo moveant oculum, & actu videantur, egent semper prævio quodam solis illustrantis influxu, quo complente jam suum munus obeant, alioquin nusquam. Eodem modo primum agens, qui est purus agendi actus, facultatem agendi dedit creaturis; at illa facultas, cùm deficiat ob illa pura agendi actualitate, potentialitati permixta est; adeoque solùm activa in actu primo. Unde ut in actu secundo agat, indiget influxu sui principii eam complente, & illi ultimam actualitatem inspirante, idque per modum motionis transeuntis, quia hæc ultima actualitas in solo actu pro *esse* fixum habet; in aliis verb *esse* fluens, ut loquitur S. Thomas Quæst. 3. de Potent. ar. 7. ac veluti per modum irradiationis, ut illuminatio in coloribus.

Probatur Præmotio exemplis

NOn desunt plura & aptissima exempla, quibus explicari & confirmari possit præmotio physica, quæque non semel varjis in locis usurpat S. Thomas. Generaliter enim videmus in causis subordinatis inferiorem non agere, nisi motam & applicatam à superiore, ut inquit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quit 1. p. q. 105. ar. 5. Ideoque 3. cont. Gentes c. 147. Præclarè ait: *Divina providentia legem esse, ut unumquodque immediatè à proxima sibi causa movetur*. Sic quia corpus, & omnia ejus membra subordinantur animæ, non agunt nisi ex eius motione & applicatione. Quia cæteræ potentiæ subordinantur voluntati tanquam suæ reginæ, non operantur, nisi quatenus moventur ab illa. Quia membra subordinantur cordi nullus in eis motus fit nisi priùs ab illo vitalem influxum recipiant, quo intercepto, vel penitus cessante, ut indeliquio & morte, cætera membra torpent. Sic quia sublunaria subordinantur cœlis, non agunt, nisi prius vivifico siderum influxu excitentur, ut patet in plantis, quarum virtus langueſcente per hiemem siderum calore manent otiosa. Idem patet in artificialibus subordinatis. Sic enim prima horologii rota cæteris omnibus motum influit. Idem in politicis. Sic enim propter subordinationem miles non agit, nisi applicetur à suo Duce, & Dux à Tribuno, Tribunus ab exercitus Imperatore, Imperator à Rege. Et Judices inferiores nihil valde decernunt, nisi in quantum mittuntur, & applicantur à supremo, nempe Principe.

Certum est autem, omne agens creatum subordinari immediatè agenti increato, ac intimus ab eo pendere, quàm corpus ab anima, potentias á voluntate, membra à corde, sublunaria à cœlestibus, &c. Ergo á fortiori debent prius applicari & moveri à Deo. Unde mirum est, Adversarios id denegare Deo respectu causarum secundarum, quod uni causæ secundæ competere videmus respectu alterius, cùm tamen magis dependeant causæ creatæ à Deo, quàm quælibet causa secunda ab altera.

Probatur ultimò Præmotio ex inconvenientibus.

PRimus inconveniens, quod ex negatione præmotionis sequitur, est, Deum non fore causam primam totius entis. Ut enim argunt D. Thomas in 2. D. sp. 37. quæst. 1. ar. 2. *Non potest vitari, quin voluntas humana sit primum agens, si eius actio non reducatur in aliquod prius agens*; Sed per concursum simultaneum actio creaturæ reducitur solum in Deum simultanee agentem: Ergo ex illa sententia sequitur, Deum non esse primum agens.

Secundo sequitur, influxum Dei subijci creaturæ, illamque esse priorem Deo in causando. Dicunt enim Adversarii, influxum Dei semper esse paratum, ut creatura illo utatur, vel non utatur, pro ut libuerit, ac proinde creaturam priorem, & Deum posteriorem faciunt in agen-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

agendo, non prior est, qui utitur, quam ille, quo utitur.

Tertiò sequitur, Deum non esse dominum creaturæ saltem liberæ. Docent enim Adversarii, Deum offerre suum concursum indiferentem voluntati; & per scientiam mediam, ut vocant, explorare quomodo sit eo usura totamque providentiæ œconomiam, & certitudinem committunt huic exploratrici scientiæ sæpius usurpántes illud effatum: *Nihil Providentia decernit, nisi Præscientia exploravit*. Ergo Deus in eorum sententia potiùs explorator est nostrarum actionum, quàm dominus nostrarum voluntatum.

Quarto sequitur, aliquid fere impossibile Deo, nempe efficere, ut homo agat in illis circustantiis, & cum illis motionibus moralibus, in quibus Deus prævidet, eum ex se ipso non esse acturum. Dicunt enim, divinum influxum exspectare cooperationem creaturæ: Ergo per illum Deus non potest efficere, ut creatura consentiat, sed potius id á creatura expectat.

Quinto sequitur, Creaturam aliquid habere, quod non acceperit à Deo. Vsus enim concursus simultanei non datur ab ipso concursu simultaneo: Ergo nisi admittatur præterea concursus applicativus, creatura, ex se ipsa, & non à Deo habebit saltem, quod utatur concursu simultaneo. Pono casum. Deus eundem concursum simultaneum offert Petro & Joanni, & Joannes illo rectè utitur, non verò Petrus: an non potest gloriari Joannes supra Petrum, se consensisse divino concursui, quod tamen est contra Apostolum dicentem, non esse gloriandum ex eo, quod benè agamus, quia nihil habemus, quod non acceperimus. Hoc argumentum, sicut & plura alia inconvenientia, prosequi solent Teologi agendo de voluntate, & scientia Dei, ejusque gratia; atque idcirco de his parciùs nos.

Fateamur ergo tot testibus & rationibus convicti, Deum omnes creaturas ad singulas actiones applicare, ita ut nihil in Mundo fiat, nisi ex applicatione & prævia Dei motione, illamque doctrinam esse omnium seculorum traductione propagatam, in Scripturis fundatam, in Conciliis approbatam a Patribùs inculcatam, à Philosophis probatam, á S. Agustino egregiè propugnatam, á S. Thoma illustratam, rationibus confirmatam ac demonstratam, exemplis demum, & omnium argumentorum genere stabilitam. Vnde Deus non ob aliud primi motoris nomen obtinuit, quàm quod, quæ agunt, priùs ab eo moveantur, & applicentur ad agendum.

AR-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICVLVS QVINTVS.

Utrùm & quomodo Deus præmoveat ad actum peccati.

IN peccato duo diligenter distinguenda sunt, *actio*, & *malitia*; seu *effectus*, & *defectus*. Peccatum enim est monstrum. Unde sicut in monstro duo sunt, entitas, & deformitas, ita in peccato invenitur entitas actionis, & deformitas malitiæ. Certum est, Deum non causare malitiam peccati, quamvis oppositum docuerit Calvinus, propter quam doctrinam ejus libri etiam à Lutheranis fuerunt publicè combusti; ut enim dicit Fulgentius: *Deus non est author illius, cujus est ultor*. Aliqui tamen ex Adversariis feruntur docere, malitiam peccati esse à Deo simultaneè, quamvis non crediderim, homines Catholicos ita sentire posse: quippe intolerabilis est hæc sententia; Deus enim nec author, nec socius esse potest peccati. Cæterum quantùm ad entitatem, seu actionem, quæ reperitur in ipso peccatu, sit.

CONCLUSIO.

DEus causat actionem peccati, physicè premovendo ad illam; non ut mala est, sed præcisè ut actio est. Ita S. Thomas 1.2. qu.79. ar. 2. & aliis in locis. D. Augustinus lib. de Gratia & Libero arbitrio, cap. 2. ubi loquendo de Semei, dicit, *Deus voluntatem ejus malam in hoc peccatum inclinavit*. Quod intelligendum est, non quantùm ad malitiam, sed quantùm ad substantiam actus, seu, ut dici solet, non quantùm ad formale, sed quantum ad materiale peccati; sicuti & alia ejusdem S. Doctoris loca, in quibus dicit, Deum movere ad actiones malas.

Probatur primò Conclusio argumentis omnibus, quibus supra generaliter ostendimus, Deum movere, & applicare creaturas ad omnes, earum actiones; Sed in peccato reperitur actio; Ergo Deus movet ad illam.

Secundò. Quodlibet ens derivatur à primo ente, ut à prima causa; Sed actio peccati est aliquod ens: Ergo derivatur à primo ente, ut à prima causa.

Tertiò. Omnis motus causatur á primo motore; Sed Deus est primus motor omnium spiritualium, & corporalium creaturarum: Ergo causat omnes illarum motus, ac proinde etiam actionem peccati. Hæ duæ rationes sunt S. Thomæ 1. 2. q. 79. ar. 2.

Quæres, cur Deus, qui non ita in sua potestate habet, ut nihil agamus, nisi moti ab ipso, nos moveat ad actiones

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nes malas, & non semper ad bonas; præcipuè cum ipse adeo bonus sit, & bonorum amicus?

Respondeo, certissimum esse, quod Deus absolutè posset impedire omnia mala, & facere, ut omnes semper bona agerent, neque id negari potest salva Dei omnipotentia. Unde ista difficultas omnibus solvenda est, & non solum Thomistis. Porro commode solvitur dicendo, Sapientiam divinam non debere impedire omnia mala sed plura permittere. Quia ut discurrit D. Thomas 1.p. q.22.ar.2. ad 2. Deus est provisor universalis omnium rerum. de ratione autem provisoris universalis est, ut permittat quosdam defectus, ne impediatur bonum Universi: si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent Universo; non enim esset vita Leonis, nisi esset occisio animalium; nec patientia Martyrum, nisi esset persecutio tyrannorum. Permittit ergo Deus mala in Mundo propter Universi pulchritudinem, ut ordinationes seculorum tanquam pulcherrimum carmen quibusdam antithetis honestet, inquit D. August. lib. 11. de Civit. Dei cap. 18. Nam Universi pulchritudo consurgit ex ordinata bonorum, & malorum commixtione, sicuti silentii interpositio dulciorem efficit cantilenam, ut ait S. Thomas 3. contra Gent. c. 73. & umbræ ipsæ tabellas exornant, sine quibus omnis pictura, quantumvis lucidissimis coloribus expressa, esset imperfecta. Unde præclare S. Augustinus Serm. de Machabæis: *Pictor novit, ubi ponat nigrum colorem, ut sit decora pictura; & Deus nescit, ubi ponat peccatorem, ut sit formosa creatura?* Deus tamen cum sit optimus, etiam ex istis malis, quæ permittit, majora bona semper elicit; juxta illud ejusdem S. Augustini in Enchir. cap. 11. *Deus non sineret, malum aliquod esse in suis operibus, nisi usque adeo esset omnipotens & bonus, ut benefaceret etiam de malo.* Adde præterea, quod Divinæ Sapientiæ lex exigit, ut Deus unumquodque moveat juxta ipsius conditionem, sicut perpetuo inculcat D. Thomas ex Dionysio. Cum igitur sint aliquæ creaturæ peccabiles & defectibiles, debet illas ita movere, ut in actione, ad quam movet, sæpe malitiam permittat, quamvis eam nunquam attingat.

Quomodo autem fiat, ut motio divina ad istas malas actiones, non ut malæ sunt, sed ut actiones sunt, se extendat, egregie explicat D. Thomas q.3. de Malo, ar. 3. & 1. 2. q. 79. Nempe quia motus primi motoris non recipitur uniformiter in omnibus mobilibus, sed in unoquoque juxta illius conditionem. Cum ergo aliquid est in dispositione debita ad recipiendam motionem primi motoris, sequitur actio perfecta juxta intentionem primi moventis; sed si non sit in dispositione debita ad recipiendam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dam talem motionem, sequitur actio imperfecta. Et tunc id, quod est de defectu, non reducitur in primum movens, quia talis defectus non est in actione, nisi in quantum agens secundum deficit a primo movente: sicut quidquid est de motu in tibia claudicante, procedit ab anima movente tibiam; quidquid vero est de defectu, est á tibia curva, secundum quod deficit ab opportunitate mobilitatis. Sic ergo dicendum, quod cum Deus sit primum principium omnium motionum, si voluntas fuerit in dispositione debita ad recipiendam motionem Dei, semper sequetur actio bona, ut patet In Beatis: si vero voluntas fuerit in prava dispositione, sequetur actio mala, ut patet in damnatis, qui semper peccant: si demum voluntas fuerit in dispositione variabili & defectibili, sequentur modo bonæ, modo malæ actiones; ita tamen ut semper, quidquid est de bono, reducatur in Deum; quidquid vero admiscetur de malo, reducatur in voluntatem creatam. Hæc ex Divo Thoma collegimus locis supra citatis, quæ videri possunt in fonte. Objectiones, quæ militare possunt contra hunc Articulum, solventur simul cum aliis Articulo sequenti.

ARTICULUS SEXTUS.

Explicatur natura præmotionis, & modus, quo dispensatur.

EX his, quæ hactenus dicta sunt, satis demonstratum arbitror, quàm altis radicibus hæreat doctrina Præmotionis, eamque ad omnem omnino creaturæ actum extendi. Verum ad hæc omnia dicere forte quis posset, Thomistas egregiè quidem probare, Deum movere causas secundas, etiam motione prævia aliquomodo, vixque ullum posse id satis inficiari; at minime explicare, quid proprie sit in creaturis illa motio, an sola præsentia Creatoris omnia portantis & vivificantis: an qualitas creata addita creaturæ: an influxus ille idem, quo Deus operatur *esse* in omnibus, constituiturque illis intimè præsens, &c. Quippe hæc non satis dicta, & intellecta miram caliginem offundunt eorum sententiæ, enervantque vim omnem probationum, quas pro præmotione stabilienda adducunt. Et quidem fateor, hæc obscurissima esse, atque in quibus elucidandis non soli Thomistæ laborant, sed & omnes Philosophi, ac Theologi. Et quæso te, si tam occulta sit virtus & ratio, qua infantilia membra formantur in utero, speras, intellectu faciliorem fore rationem & virtutem, qua Deus Universitatem eorum, ac causarum administrat? Addiderim tamen de re occulta nihil præclarius, verosimilius, ac profundiùs ab aliis circumferri,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ferri, quam quod ex S. Thomæ fontibus haurit Schola Thomiſtica. Nam, ſi verum fateri velimus, concurſus ſimultaneı Defenſores, cum efficiendi vim, quaſi ex æquo inter Deum, & creaturam partiuntur; cum virtutem Divinam in excubiis collocant explorantem, exſpectantem quæ creaturæ cooperationem; cum creaturas ſuo jure vendicant à ſubjectione Dei: cum chimerici commercii leges inter illas & Deum ſtatuunt; cum inepte equorum in trahendo eodem curſu conjunctorum exempla inducunt, aliaque ejuſmodi; planè ut benigniùs dicam, parum magnificè de primæ cauſæ majeſtate loquuntur. Age ergo quàm altiùs Angelica D. Thomæ doctrina ſeſe erexerit, tantiſper dicamus.

Atque ut rem radicitus aperiamus, Effectus omnes, qui in Mundo fiunt, dupliciter conſiderari debent, Primò ſub ratione entis creati ex nihilo originaliter educti, & in nihilum rurſus delapſuri, niſi continuo portaretur, ac manuteneretur omnipotenti aliqua virtute. Secundo sub ratione entis educti, id eſt, per tranſmutationem facti ex alio ente. Quippe videmus primo, Univerſitatem rerum creatam, ac continuo conſervatam exſiſtere; in ea vero ita coſtituta & exiſtente unum ens ex alio fieri, ut ex ligno ignem. Unde ſecundum hos duos modos res pendent à duplici cauſa & virtute nempe à virtute infinita Creatoris omnia in *eſſe* conſervantis, atque ne in nihilum decidant, manutenentis; & præterea à virtute finita cauſarum, quæ ſuppoſito illo generali influxu Creatoris, variis modis tranſmutant res ſibi ſubjectas, atque ex una aliam efficiunt. Prima virtus eſt immediat, & unice à Deo, imo eſt Deus ipſe; quia nulla virtus creata & finita poteſt attingere ens ſub ratione creaturæ, illudque ita portare, ut ex eius ſubtractione ſequatur annihilatio. Neque vero aliud intelligi debet per concurſum ſimultaneum probè acceptum, ut etiam diximus Articulo ſecundo. Unde concurſus ille non eſt aliqua qualitas, aut influxus à Deo, & effectu diſtinctus, ſed eſt ipſa virtus Dei, ut importans ad extra effectum, illumque immediate attingens ſub ratione entis creati, ſive cum fit, ſive quandiu exſiſtit; diciturque *ſimultaneus*, quia cùm nullus effectus producatur, in quo non ſit imbibita ratio creaturæ, opportet, cum cauſæ ſecnndæ attingunt ſuos effectus ſub rationibus ſibi correſpondentibus, ſimul Deum illos attingere hoc ſuperiori influxu ſub ratione entis creati.

At vero ſecunda illa virtus, nempe eductiva & tranſmutativa eſt, per quam propriè creatura agit. Unde non eſt Deus ipſe præſens cauſis, ſed perfectio quædam data à Deo cauſis ſecundis, illiſque inhærens ad producendas

ſuas

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſuas actiones, & per illas effectus. At quomodo detur à Deo creaturis, operæ pretium eſt, ut dicamus. Quippe ex eo pendet unice notitia præmotionis, quæ & ipſa quoque comprehenditur ſub illa virtute eductiva, ut ejus complementum.

Porro id commodè intelligi, explicativè poteſt ex duobus profundiſſimis S. Thomæ Principiis. Primum eſt: *Cum plures cauſæ ſubordinatæ concurrunt ad effectum, oportere, ſemper univerſaliores rationes correſpondere univerſalioribus cauſis, nec attingi ab inferioribus, niſi quatenus agunt in virtute Superiorum.* Secundum eſt: *Virtutem ſuperioris cauſæ, quæ reſidet in ea plene: ac permanenter, non communicari cauſæ inferiori, niſi per modum fluentis.* Vide, quæ late diximus in prima parte Phyſicæ agendo de Inſtrumentis. Cum igitur ad effectus per eductionem productos concurrant plures cauſæ ſubordinatæ, aliæ inferiores, aliæ univerſaliores, juſta illud, *Sol, & homo generant hominem*, oportet virtutem eductivam ita diſpenſari à Deo inter cauſas ſecundas ut cauſis univerſalioribus dederit virtutes eductivas correſpondentes univerſalioribus rationibus, quæ ſunt in affectu educto, adeo ut inferiores cauſæ illas rationes non attigant, niſi in virtute ſuperiorum, eaque per modum motionis tranſeuntis communicata, juxta ſecundum D. Thomæ principium. Porro in effectibus per eductionem productis relucet aliqua ratio, quæ licet per eductionem fiat; atque idcirco correſpondere debeat alicui virtuti eductivæ, attamen adeo univerſalis eſt, ut nulla creata cauſa ſit tam vaſtæ efficaciæ, quæ illam ſibi ut propriam vindicet. Ea eſt *eſſe*, ſeu exiſtentia, quæ eſt ultima, perfectiſſimaque formalitatum per eductionem productarum, adeo univerſalis, ut nullus ſit effectus, in quo non reluceat. Illa ergo ſoli univerſaliſſimæ cauſæ, nempe Deo, proprie correſpondere debet, atque adeo, quamquam attingatur à cauſis ſecundis, non tamen attingitur ab illis, niſi in virtute ipſius Dei, communicata cauſis ſecundis per modum motionis tranſeuntis, elevantis earum virtutes ad tam commune, & nobilem effectum, eaſque conſtituentis in ultima activitate agendi, cui in effectu reſpondet ultima actualitas educta, nempe *eſſe*, ſeu exiſtentia. Atque id eſt, quod tam ſæpe celebrat D. Thomas, cum ait: *Omnes virtutes creatas comparari ad Deum, ut inſtrumenta; cauſas ſecundas non dare* eſſe, *niſi in virtute* Dei; *ab eo moveri, applicari, compleri eſſe in illis virtutem illam divinam per modum motionis tranſeuntis, ut eſt virtus artis in inſtrumento, colores in aere, &c.* Sique habentur non modo profundiſſima ponendæ premotionis fundamenta, ſed etiam germani, ac Thomiſtici charactéres, per quos poſſit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

possit innotescere: nempe ut sit vis quædam activa à Deo derivata in causas secundas, non ut perfectio habilis adinstar earum virium activarum, quæ habentur ut proprietates, sed ut motio transiens & ultimo complens & applicans vim activam creaturarum, atque se habens in ordine agendi, ut *esse*, seu existentia in ordine essendi.

Hinc vero explicari facile potest secunda Tituli pars, Quo modo præmotio dispensetur. Vt enim *agere* se habet ad agentia, sicut *esse* ad entia; ita influxus, quo Deus tanquam primum agens cætera movet ad *agere*, se habet ut Ille, quo tanquam primus essendi fons omnia entia conservat in *esse*. Vna enim providentiæ ubique sibi consentientis lege hi duo divinæ Gubernationis effectus dispensantur atque ita ex uno alius proportione quadam innotescit. Itaque ut Deus res conservat juxta propriæ cujusque formæ modum, ac dispositionem, sic agentia movet ad agendum juxta propriæ virtutis activæ modum & dispositionem. Vt conservatio nulli rei deest, quandiu esse exigit; sic divina præmotio nulli agenti deest, cum agere postulat. Vnde ut Deo conservatori essendi actualitas, non vero corruptio tribuitur; sic Deo præmotori agentium actiones & effectus, non vero defectus adscribuntur. Atque ut divina conservatio à rebus conservatis contingentiam, & ad non essendum potentiam non aufert, quamquam in sensu composito repugnet, ut Deus rem conservet, & illa non sit; ita divina motio agentibus contingentibus, & liberis agendi contingentiam, & libertatem non aufert, licet in sensu composito repugnet, ut Deus moveat ad agendum & tamen agens non agat. Atque adeo imperitè adversùs præmotionem objicitur, quod Deum peccati authorem faciat, & libertati noceat; uti & imperitè objiceretur, quod conservatio Deum corruptionis authorem faceret, & contingentiam essendi rebus eriperet. Sicut enim unaquæque res sub Deo conservante pro suo modulo, ac conditione, quandiu potest, fruitur *esse* suo, perinde, ac si ex se ipsa existeret, quia licet id habeat à Deo, ille tamen semper adest, nec rebus deficit, sed res propria corruptibilitate ei deficiunt; sic sub Deo movente unaquæque causa pro suo modulo, & conditione operatur, perinde ac si ex se ipsa hunc motum omnino haberet: quia licèt egeat Deo movente, ille semper adest, nec deficit agentibus, sed illa potius, ipsi, cum agendo, aut ab agendo deficiunt. Rursus ut sub Deo conservante non impeditur, ut una res ab alia superiore pendeat & conservetur, quatenus ab ea formam, aut dispositiones ad essendum requisitas accipit; sic nec sub Deo præmotore impeditur, ut causa secunda inferior à superioribus moveatur, quatenus ab illis aliquid

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quid virtutis, & dispositionis ad agendum prærequisitæ accipit. Immo sicut in rebus aliquæ se ipsas conservant, ut homo & animal dicuntur se conservare ac protegere, quatenus sub Deo, ut generali conservatore, sibi procurant pleraque ad sui conservationem necessària, ita & quædam dicuntur se ipsa movere, & determinare ad agendum; nempe omnia agentia libera, quatenus solo Deo, ut generali motore, ipsa sibi per suam rationem fabricant formas ad actionem determinantes, nempe judicium practicum, quo se ex intentione finis determinant, & movent ad electionem mediorum. Sed sicut nihilominus Deus tanquam generalis conservator immediate omnia conservat, quia illis ultimo ad essendum dispositis immediatè tribuit ultimam essendi actualitatem; ita & tanquam generalis motor omnia agentia immediatè movet ad agendum, quia illis ultimo ad agendum dispositis ultimam agendi activitatem tribuit. Rursus ut Deus specialius, & immediatius prima entia creata conservat, ut Cœlos & Angelos, quia alia, à quibus conserventur, non supponunt; ita & prima agentia creata, & ad primas actiones specialius, ac immediatius movere dicitur, quia nihil aliud quo moveantur, supponunt.

At ne singula Prosequar, sicut Deus duobus modis aliquid conservare dicitur, uno modo, ut conservator universalis influxu scilicet juxta communis providentiæ leges dispensato; alio modo, ut conservator particularis, speciali quadam ratione interius manutenendo in *esse*, vel exterius protegendo specialiter per amotionem eorum, quæ corrupere possent, ac procurationem eorum, quæ juvare possunt. Sic Deus duobus modis agentia movere dicitur, uno modo, ut motor generalis, motione secundum communis providentiæ leges dispensata: alio modo, ut particularis motor, speciali quadam ratione interius instigando, & applicando ad agendum, vel exterius amovendo ea, quæ actionem impedire possent, & ea, quæ ad illam ultimo disponunt speciali providentia procurando, quo posito statim adest præmotio.

Rursus sicut Deus utroque modo conservat res fortiter & infalibiliter, quandiu eas conservate decernit; suaviter tamen non violata rerum natura, sed omnibus sponte sua veluti concurrentibus sub Deo ád effectum ab eo intentum conservandum, ita pariter Deus utroque modo fortiter & infalibiliter omnes actiones, quas effici decrevit, & ut effici decrevit, in suo tempore obtinet; suaviter tamen servata cuiusque agentis conditione, ac agentibus ipsis ad actiones à Deo intentas sub eo movente concurrentibus. Porrò hæc utraque infalibilitas provenit, non quidem semper ex intrinseca mediorum,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quibus Deus utitur, indefectibilitate; sed ex efficacia & universalitate voluntatis Dei, qui cum omnia in manu habeat subsidia essendi & agendi, ita ut opus est dispensat, & sua providentia munit, ut licet deficere possint propter causarum, ac rerum defectibilium naturam, ab eo tamen, quem decrevit, effectu nunquam re ipsa deficiant.

Ex his ritè intellectis non solum exsistentia, natura, & vis præmotionis clarè, quantùm rei conditio, aut potius infirmitas humani ingenii patitur, demonstrata manet; sed etiam, quæ adversùs eam objici solent, facillime solvuntur. Nec enim robur habent, nisi ex non recta ejus idea, quam Adversarii sibi efformant; aut ex terminis, quibus à suis explicari, ac defendi solet, qui licet rem veriſſimam plerumque significent, aliquando tamen non eam audientium captui satis accommodant.

ARTICULUS SEPTIMUS.

Solvuntur objectiones.

EX quadruplici capite peti solent. 1. Ex Authoritate 2. Ex causalitate peccati. 3. Ex inutilitate Præmotionis. 4. Ex læsione libertatis. Cæterum argumenta à priori nulla fere apud Adversarios exstant.

Obj. Ex primo capite. Aristotelis effatum est, *Agens agendo non mutari, sed mutare*; Atqui si præmoveretur physice, mutaretur: Ergo physice non præmovetur.

Resp. Distinguo; non mutatur agendo, concedo; ad agendum, nego. Nam ex Aristotele 8. Phys. c. 5. *Moventia secunda non movent nisi mota*, proindeque mutata *à primo*.

Quantum ad Authoritates S. Thomæ, quas partim truncatas, partim nihil ad propositum facientes, partim siniſtro sensu explicatas accumulant Adversarii, cunctas referre prolixius esset. Unde pro solutione omnium assignabimus quatuor generales regulas ex ipso S. Thoma depromptas, (quis enim melius explicet S. Thomam, quàm ipse S. Thomas;) quibus expediri facilè possint omnes hæ authoritates.

Prima est. Quoties S. Thomas, aut alii Patres, dicunt, Deum non prædeterminare actiones nostras, id intelligitur de prædeterminatione, quæ est per modum naturæ; seu per impositionem necessitatis, qualis est determinatio ignis ad comburendum, & avis ad tali modo nidificandum; non verò de prædeterminatione, quæ est per modum liberi, id est, per modum applicationis ad exercitium actus liberi. Hæc Regula expressè traditur à S. Tho-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Thoma 1. p. q. 32. ar. 1. ad 2. & 3. cont. Gent. c. 90. ubi explicans illud Damascени: *Deus non prædeterminat ea, quæ sunt in nobis*, dicit, D. Damascenum sumere prædeterminationem pro impositione necessitatis, *qualis est in rebus naturalibus*: ex quo infert, per illa verba non excludi prædestinationem, nec proinde præmotionem, quæ est Divinæ Providentiæ, ac prædestinationis executrix.

Secunda regula est. Cum S. Thomas, aut alius author alicujus authoritatis in his materiis dicit: *voluntatem movere se ipsam se determinare, esse dominum sui actus, eligere hoc potiùs, quàm illud, esse positam in manu consilii sui*, &c. hoc intelligendum est in proprio ordine, seu per modum agentis proximi, quod tamen non excludit, sed supponit motionem & applicationem primi agentis: *Non enim est de necessitate libertatis, quòd voluntas sit prima causa sui, sicut nec ad hoc, quòd aliquid sit causa alterius, requiritur, quòd sit prima causa. Deus igitur est prima causa movens causas naturales & voluntarias: & sicut naturalibus causis, eas movendo, non aufert quin actiones earum sint naturales; ita movendo causas voluntarias non aufert, quin earum actiones sint voluntariæ: sed potiùs hoc in eis facit: operatur enim in unoquoque secundùm ejus proprietatem.* Hæc S. Thomas 1. p. q. 83. ar. ad 3. & aliis in locis.

Tertia Regula est. Cùm S. Thomas dicit, Deum movere voluntatem nihil imprimendo in illa, non excluditur ipsa motio, (implicat enim, aliquid movere aliud non imprimendo ipsi motionem) sed solùm excluditur infusio novi habitus. Id enim, per quod Deus facit, ut creatura actu agat, est solùm in illa per modum motionis transeuntis, non verò per modum qualitatis permanentis ita D. Thomas 3. de Potentia, ar. 7. & q. 22. de Veritate, ar. 8.

Quartademum regula est. Cùm S. Thomas dicit, Deum movere voluntatem ad bonum commune, aut ad bonum supernaturale; voluntatem vero movere se ipsam ad bona particularia naturalia, sive vera, sive apparentia. Hoc intelligendum est de motione speciali. Nam Deus speciali quodam modo movet voluntatem ad primam volitionem boni in communi, & ad bona supernaturalia. Deinde rum voluntas per generalem motionem, quæ ipsi datur juxta consuetum providentiæ cursum, quam exprimimus nomine *præmotionis*, quæque est ut ultimus, dor agendi à primo actionum fonte derivatus, se ipsam movet & determinat ad alias actiones. Nam ex S. Thoma: *Nulla natura quantumvis perfecta procedit in suum actum, nisi moveatur à Deo.* Hæc regula sumitur ex D. Tho-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Thoma 1. 2. q. 109. ar. 1. ubi diſtinguit duplicem motionem, unam generalem, ſine qua creatura nihil agit, & aliam ſpecialem, qua indiget ad quoſdam actus, ut peccator ad contritionem & pœnitentiam agendam indiget ſpeciali motione divinæ gratiæ.

Ex his facilè explicantur authoritates S. Thomæ, & aliorum Patrum. Cùm enim S. Thomas in 7. diſt. 39. q. 1. ar. 1. dicit, actum voluntatis non eſſe ab alio exteriori principio *determinatè*, vel ut alii legunt: *determinante*, & determinationem alienam eſſe inimicam libertatis, loquitur de determinatione per modum naturæ, quæ non relinquit voluntati locum eligendi, & ſeipſam proximè determinandi, non verò de illa determinatione, quæ fit per modum liberi, id eſt, quæ eſt applicatio deſcendens à primo libero, movens, & complens voluntatem ad eligendum & de ſe determinandum.

Cùm vero S. Thomas dicit: *voluntatem ſeipſam movere, determinare, applicare & eſſe dominam ſui actus*, hoc intelligendum eſt per modum cauſæ proximæ, quæ non excludit dominium, motionem, & applicationem primi moventis, ut patet ex ſecunda regula. Et hæ duæ regulæ ſunt principaliores.

Quando verò 1. 2. q. 9. ar. 6. ad 3. dicit: *Deum movere voluntatem ad volitionem boni univerſalis, voluntatem verò ſub hac motione ſe determinare ad hoc bonum verum, vel apparens*; hoc intelligendum eſt de motione ſpeciali, quæ locum habet tantùm in prima volitione, & actibus ſupernaturalibus. Cæterùm voluntas in aliis volitionibus ſe determinat ut completa illa generali Dei motione, qua creaturæ applicantur ad omnes & ſingulas actiones, ut dictum eſt in quarta regula. Unde S. Thomas nunquam dicit, voluntatem ita ſe movere ad electiones, ut ad eas à Deo non moveatur; ſed è contra expreſſè dicit, Deum movere voluntatem ad quodcumque voluerit. Vide loca relata ſupra §. 7. ar. 4. Ejuſmodi explicationes adeo claræ ſunt verſatis in doctrina D. Thomæ, ut nullus de his ambigere poſſit, niſi qui D. Thomam vel non legit, vel ſiniſtris oculis percurrit, non ut ejus mentem exploret, ſed ut illum invitum ad ſuas opiniones pertrahat.

Dices. Nunquam S. Thomas uſus eſt nomine *Præmotionis*, & *Prædeterminationis*: Ergo eam non agnovit.

Reſp. 1. Nego conſequentiam; ſufficit enim, ut rem ipſam docuerit, quam intelligimus nomine *Præmotionis*, & *Prædeterminationis*, Scriptura nomina *Incarnationis*, *Trinitatis*, *Conſubſtantialis*, *Purgatorii*, *Tranſubſtantiationis* non uſurpat: nec minùs tamen docuit hæc myſteria, quia res, quæ his vocabulis intelliguntur, ſub aliis ter-

mis

minis expressit, ita S. Thomas, etsi nusquam nomen *Præmotionis* usurpasset, nihilominus rem ipsam docuit, quia illam aliis terminis explicavit.

Respond. 2. *Movere ad agendum* idem *esse*, ac *præmovere*, juxta illud principium S. Thomæ & Aristotelis de his, quæ movent mota: *Motio moventis: est prior motione mobilis*. Unde sufficit, S. Thomam dixisse: *Deum movere creaturas ad agendum*, ut præmotionem doceat. Sanè dicimus, *artificem movere malleum*, non verò *præmovere*, quamvis ista motio sit prævia motio; & ipsi Adversarii ea, quibus Deus moraliter nos excitat, vocant *motiones morales*; cùm tamen constet, ejusmodi motiones esse prævias; cur ergo à pari S. Thomas præviam motionem non voca-verit simpliciter motionem? præcipuè cùm ipse pro certo haberet, motionem moventis esse priorem motione mobilis.

Resp. 3. S. Thomam etiam usurpasse nomen *præmotionis* & *prædeterminationis*. Nam Quodlib. 12. dicit, *omnia prædeterminari à divina providentia*. Et locis supra relatis tradit, motionem Dei moventis esse *præviam motionem*: Ergo præmotionem.

Instabis authoritate Cajetani egregii S. Thomæ interpretis, 1. p. q. 19. ar. 8. ubi sic scribit: *Dupliciter contingit, causam secundam moveri à prima. Uno modo Motione prævia propriæ actioni, sicut baculus movet lapidem motus a manu. Alio modo motione intrinsecè cooperativa propriæ actioni*. Et subdit: *Non oportet, cùm aliquis vult aliquid, seu cùm Sol illuminat, primam causam prævia motione cooperari; sed sufficit, & exigitur, eam intrinsecè cooperari tali electioni, vel illuminationi. Quia cooperatio est unoquoque secundùm naturam unicujusque. Et sic disponit omnia suaviter*. Unde negat: *Esse durationem naturæ, in cujus primo instanti causa prima respiciat effectum, & in secundo causa secunda*: Ergo præviam juniorum Thomistarum motionem Cajetanus expunxit.

Resp. Distinguo; Non oportet causam primam cooperari motione prævia, simpliciter quoad omnia, ita ut nihil virtutis, cui cooperetur, & à qua modificetur, supponat in causa secunda, concedo; motione prævia secundùm aliquid, & posteriori secundum aliud, nego. Itaque Cajetanus hic vocat *motionem prævium propriæ actioni causæ secundæ*, quæ non supponit in ea virtutem, cui cooperetur, & à qua modificetur. *Cooperativam* vero *actioni propriæ*, quæ licèt actionem causalitate præcedat, non tamen est tota actionis ratio, sed supponit in causa mota virtutem agendi, quam complet, cui cooperatur, & à quo modificatur, qualem esse præmotionem ultrò fatemur. Et ideo præmotionem nostram non excludit, sed exigit.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Hanc esse Cajetani mentem constat. 1. Ex exemplo, quo explicat motionem prævium, quàm excludit; nempe baculi moventis, præcisè quia movetur: non enim habet in se vim movendi, quam compleat, & cui cooperetur motio manus, sed motio manus est ei tota agendi ratio. 2. Ex terminis distinctionis. Non enim opponit motioni illi prævia concursum simultaneum Adversariorum extrinsecè cooperantem, *sed motionem intrinsecè cooperativam, quæ fit in unoquoque juxta naturam cujusque*. 3. Quin motioni, quam admittit, proprios characteres præmotionis tribuit, nempe ut sit motio *intrinsecè cooperans, in unoquoque recepta juxta ejus naturam, à quæ*, ut ibidem ait, *proveniat ipsum* movere, id est, agere *causæ secundæ, & quæ virtutem causæ secundæ sno conjungit effectui*, proindeque prior sit causalitate, quàm *agere* causæ secundæ; non tamen virtute ejus. Itaque motio cooperativa Cajetani est ipsa nostra præmotio, non simultaneus Adversariorum concursus. Hanc verò *in nullo priori respectu effectum*, verè dixit Cajetanus, & nos fatemur. In hoc nulla est difficultas.

At inquies, cur dixit Cajetanus, illam non esse prævium actioni, quod tamen Thomistæ dicunt. Resp. Illum eo sensu, quo istos, docere esse prævium, nempe causalitate effectiva, quia docet, ex *ea provenire actionem*, seu *agere* & *movere* causæ secundæ. Sed quia modificatur ex virtute causæ secundæ, dixit, non esse *prævium propriè ejus actionis*, quia hanc modificationem habet ex proprietate agendi causæ secundæ, & ideo non est prior actione propriæ causæ secundæ veluti in actu signato considerata, licèt sit prior ea in actu exercito spectata. Unde Cajetanus hanc modificationem explicans non dicit, eam esse ab actione exercita causæ secundæ, sed *ex natura, seu modo causæ secundæ*, id est, ex proprio ejus agendi modo: *quia*, inquit, *cooperatio*, nempe motionis divinæ, *est in unoquoque secundùm modum unius cujusque*. Et ideo non est prior modo proprio agendi, proindeque proprietate actionis, sed solium ejus actuali exercitio.

Obji. E. 2. capite. Si Deus præmoveret nos, esset author peccati: Ergo non præmovet. Probatur antecedens. Ille est author peccati, qui præmovet ad actionem malam; Sed Deus præmoveret ad actionem malam: Ergo esset authore peccati.

Resp. 1. Adversarios teneri ad solvendum hoc argumentum, & alia similia. Nam sicut Deus, secundum Thomistas, applicat ad omnes actiones; ita fatentibus Adversariis concurrit simultaneè ad omnes actiones; Ergo si hæc argumenta probent in via Thomistarum, Deum esse authorem peccati, probabunt in via Adversariorum esse coo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cooperatorem peccati. Quam ergo solutionem dabuus huic argumento, hac eadem uti poterunt Thomistæ.

Resp.2 Nego sequelam. Ad probationem distinguo majorem: Ille est author peccati, qui præmovet ad actionem malam; præcisè ut actio est, nego; ut mala est, concedo. Et ad minorem, Deus præmovet ad actionem malam; ut actio est, concedo; ut mala est, nego: seu, quod in idem redit, præmovet ad actionem, ut fiat, concedo; ut malè fiat, nego. Deus enim, licèt sit causa, ut actio fiat, non est tamen causa, ut malè fiat, & ut mala sit. Sicut anima, licèt sit causa, cur tibia curva moveatur; non est tamen causa cur tibia malè moveatur & claudicet. Unde ficut defectus, qui est in claudicátione, non refunditur in animam, sed in tibiam; ita nec defectus, qui est in actione mala, refunditur in Deum moventem, sed in voluntatem creatam deficientem. Solutio, & objectio habentur in S. Thoma 1. 2. q. 79. ar. 2. Videsis.

Instabis. Homo est causa peccati, in quantum est causa ipsius actionis, quæ est peccatum: Ergo si Deus sit causa actionis peccati, erit etiam causa peccati. Probatur antecedens. Nam homo non intendit malitiam, sed solum ipsam actionem: Ergo præcisè est author peccati, quia est causa actionis.

Resp. Cum S. Thoma, qui sibi hoc Adversariorum argumentum objicit ibidem ad 2. Distinguo antecedens: Homo est causa peccati, in quantum est causa actionis peccati; præcisè ut actio est nego; ut habet adjunctum defectum, concedo. Homo enim, quantumvis non intendat malitiam, est causa non solum actionis, sed etiam quod illa actio fit cum defectu: sicut calamus malè aptatus, non solum est causa scriptionis, sed etiam defectus, qui est in scriptione. Deus autem, licèt sit causa actionis, attamen non est causa, quòd actio sit cum defectu; sicut peritus artifex est quidem causa cur calamus pingat, non est tamen causa, cur malè pingat; & anima est causa motus tibiæ curvæ, non tamen causa, cur defectus claudicationis reperiatur in tali motu. Unde sicut isti defectus scriptionis, & claudicationis non tribuuntur scriptori & animæ, sed calamo & tibiæ; ita nec defectus actionum tribuuntur Deo sed creaturis, quamvis ipse moveat creaturas ad agendum. Solutio & exemplum posterius habentur in S. Thoma loco citato.

Urgebis. Defectus est inseparabilis ab actione peccati, v.g. ab odio Dei: Ergo si Deus præmoveat ad actionem, præmovet etiam ad defectum.

Resp. 1. Nego consequentiam. Licèt enim in effectu inseparabiliter reperiatur defectus, non tamen propterea, quod est causa unius, est causa alterius, ut vide-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

re est in tibia claudicante, quoties movetur ab anima.

Respond. 2. Distinguo antecedens: Defectus est inseparabilis ab actione peccati; ut illa actio est á causa prima efficiente, nego; ut est à causa secunda deficiente, concedo. Utraque solutio insinuatur à S. Thoma loc. sup. cit.

Dices. Cur me potiùs movet Deus ad actionem conjunctam cum malitia, quàm ad actionem conjunctam cum bonitate?

Hic cardo difficultatis vertitur, à qua se non expediunt, qui imaginantur, voluntatem in perfecto æquilibrio constitutam, ac ex se non magis propendentem ad materiale mali, quàm ad actum bonum, á Deo determinari ad materiale mali, ita ut non aliquid ex parte voluntatis, sed sola Dei determinatio illud æquilibrium tollat. Hic dicendi modus parum sanè conformis est divinæ bonitati, ac longè alienus á S. Thomæ doctrina, qui potiùs docet 1. 2. q. 79. ar. 1. *Deum quantùm est ex se omnia convertere in se ipsum, sicut in ultimum finem*; atque adeo ipsi repugnat, ut sit prima ratio, cur voluntas, si foret in æquilibrio perfecto constituta, incline tur in actu; quo á Deo, ut ultimo fine suo discedit. Unde quòd inclinetur in actum deficientem à Deo, ut ultimo fine, id perpetuo adscribit S. Thomas dispositioni indebitæ voluntatis. Itaque.

Respond. Ex S. Thoma, quod voluntas ad materiale mali potiùs determinatur, quàm ad actum bonum, oriri ex eo, quod ita exigit ex propria dispositione. Hanc vero dispositionem remotam quidem & radicalem esse defectibilitatem tum voluntatis, tum intellectus, á quo proximè regitur. Proximam vero esse aliquam defectivam dispositionem ortam hic, & nunc ex defectivo illo arbitrio. Nam, ut supra dixi ar. 5. ex S. Thoma Quæst. 3. de Malo, ar. 3. *Motus primi moventis non recipitur uniformiter in omnibus mobilibus, sed in unoquoque secundum modum ejus. Cùm itaque aliquid est in debita dispositione ad recipiendum motum primi moventis, sequitur actio perfecta secundùm intentionem primi moventis; Sed si non sit in debita dispositione, & aptitudine ad recipiendum motum primi moventis, sequitur actio imperfecta . . . Sic ergo dicendum, quòd cum Deus sit primum principium motionis omnium, quædam sic moventur ab ipso, quòd etiam se ipsa movent, sicut quæ habent liberum arbitrium, quæ si fuerint in debita dispositione, & ordine debito ad recipiendam divinam motionem, sequentur bonæ actiones, quæ totaliter reducuntur in Deum sicut in causam. Si autem deficiant à debito ordine, sequitur actio inordinata, quæ est actio peccati. Et sic quod ibi est de actione, reducitur in Deum, sicut in causam. Quòd autem est ibi de inordinatione, non habet Deum causam, sed liberum arbitrium.* Itaque ex S. Thoma peccatum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

catum oritur ex eo, quod liberum arbritrium movendo seipsum sub Deo movente, aliquid sui admiscet, quo desicit à recta dispositione. Id vero quomodo siat ex doctrina S. Thomæ sic explicatur. Deus ut universalis motor solus movet voluntatem ad primam volitionem boni, in communi. Illa ea motione in actu facta incipit ex se ipsa agere applicando intellectum ad deliberandum. Hic vero deliberat juxta dispositionem voluntatis; principium enim delibetationis practicæ est finis, qui unicuique talis videtur prout ipse est affectus. Unde si voluntas fuerit aut præcedente malo habitu corrupta, aut præsente passione illecta, deliberatio inclinat facilè in bonum apparens passioni, aut habitui conforme, & sic ponitur dispositio, qua fit, ut voluntas exigat secundum communem providentiæ cursum applicari ad electionem talis boni, quæ est peccatum. Et in hoc non est difficultas. Si vero nulla presente passione illecta, aut precedente habitu corrupta sit, ut voluntas primi hominis & angeli, defectiva illa dispositio oritur ex amore boni proprii. Nam, ut dicit S. Augustinus lib. 4. contra Julianum, c. 3. *Mens bona magis sibi placet, & se ipsa delectat, quàm quelibet alia creatura.* Unde, ut ibidem notat, complacentia propriæ excellentiæ id sæpe præstat in creatura rationali perfecta & recta, sed Deum nondum vidente, quod amor boni sensibilis in homine lapso. Nempe quatenus in illis mutuis intellectus & voluntatis motibus sub Deo, ut generali motore utrumque juxta propriam conditionem applicante facilè subrepit actualis amor propriæ excellentiæ, quæ ut presentior & intimor vividiùs movet voluntatem, quam divina ipsa bonitas sola fide obscure cognita; qui quidem amor nondum malus est, sed periculosus & tandem occasio mali, quatenus voluntas in eo occupata ita movet intellectum, ut cum non possit omnibus attendere, magis attendat ad bonum illud proprium, quàm ad regulam illud divino subiicientem, connivendo scilicet ipsi voluntati, ex qua inconsideratione regulæ efformat judicium finale minùs regulæ subiectum. Cum ergo voluntatis ea conditio sit, ut divinam motionem, qua applicatur ad eligendum, juxta dictamen ab intelectu ab ea moto efformatum suscipiat, eo posito dictamine jam non est in debita dispositione ad suscipiendam motionem ad actum perfectè bonum, sed actum deficientem à regnla. Hinc clarè constat, ex ea, & intellectu proximè oriri, ut potius determinetur ad materialem mali, quam ad actum perfectè bonum: radicaliter verò ex ejus, & intellectus eam regentis limitatione, ac defectibilitate. E quidem posset Deus ex speciali gratia & protestione impedire, ne hi defectus in nostris deliberationibus

Ministerio de Edùcación, Cultura y Deporte

nibus subreperunt, At hæc privilegiata protectio non debet esse communis ; imo generalis provisoris munus exigit, ut hi defectus premittantur. Vide quæ diximus ar. 5.

Repones. Deus est, qui fecit voluntatem defectibilem, & intellectum capacem erroris, aut inconsiderationis: Ergo radix peccati videtur refundi in Deum.

Resp. Nego antecedens. Sicut enim artifex aptando calamum, est quidem causa bonæ dispontionis calami, non tamen defectuum, quibus subjicitur ratione conditionis materiæ ; ita Deus est quidem author voluntatis, & omnium bonarum ejus inclinationum, non tamen defectibilitatis ipsius. Et ratio est, quia voluntas, sicut & intellectus, est defectibilis ex eo, quod sit ex nihilo, proindeque non summè, sed defectibiliter bona & rectà. Deus autem non est causa, cur voluntas sit ex nihilo, sed hoc habet à seipsa ; & ideo defectibilitas ei competit ex seipsa. Vnde radix peccati est ipsum nihilum, quod est veluti creaturæ peculium. Ex quo detegitur profunda simul, & solida humilitatis radix. Cùm enim nihil habeamus ex nobis præter nihilum originale, & peccata, quæ ex nihilo, ut primo fonte oriuntur, cetera vero acceperimus a Deo, in nullo gloriari possumus, sed in omnibus Deum laudare. Hæc solutio desumpta est ex D. Thoma in 2. Dist. 37. q. 2. ar. 1.

Replicabis. Deus est causa creaturæ, ut creata est; Sed creatura, ut creata, est ex nihilo : Ergo Deus est causa cur sit ex nihilo.

Resp. Distinguo majorem : Deus est causa creaturæ, ut creata est ; quantum ad ea, quæ accipit per creationem, concedo ; quantum ad ea, quæ non accipit per creationem, nego. Patet autem, quod per creationem creatura non recipit nihilum. Et ideo Deus non est causa, cur creatura sit ex nihilo, sed solum, ut quæ de se nihil est, sit quidquid est.

Objic. ex 2. capite. Per concursum simultaneum creatura sit dependens á Deo : Ergo superfluit præmotio.

Respond. 1. Distinguo antecedens : Fit dependens à Deo ; ut à cooperatore, concedo ; ut á primo motore applicante, nego. Solutio patet ex ipsis terminis, quia per concursum simultaneum intelligitur influxus cooperans causæ secundæ, non tamen applicans causam secundam.

Resp. 2. Distinguo idem antecedens. Per concursum simultaneum causa secunda est dependens à prima ; ex parte ipsius effectus, concedo ; ex parte coperationis, qua simul cum Deo producit effectum, nego. Cum enim concursus simultaneus nihil ponat in causa secunda, sed totus recipiatur in effectu, producit quidem ipsum effectum, illum-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

illumque à se redit dependentem, sed non producit ipsam actualem cooperationem causæ secundæ. Vnde præter concursum simultaneum, qui recipitur in effectu, admitendus est alius receptus in causa secunda, qui eam intrinsecè applicet ad cooperandum Deo.

Instabis. Dici nequit, quis sit terminus illius præmotiónis: Ergo nec quæ sit ejus ponendæ necessitas.

Hoc argumentum Suarez validum adeo putat, ut eó maximè nitatur, illudque potissimè urgeat. Sed nihil infirmius, respondeo enim, divinæ motionis duos esse terminos subordinatos; unum veluti proximum, alium remotum. Proximus est id, quod ponit in causa, nempe ipsa ultima agendi actualitas. Remotus verò, ac consequens, est effectus productus. Vt cum Sol colores illuminando efficit visibiles, terminus proximus hujus illuminationis est lumen colores efficiens; remotus vero ex eo consequens est effectus coloris illuminati, nempe emissio speciei coloris ad oculum.

Objic. ex 4. capite. Præmotio tollit libertatem: Ergo non datur. Probatur antecedens. Liber est, qui agit ex se ipso, & se ipsum determinat; sed præmotus non agit ex se ipso, agitur enim & determinatur à Deo: Ergo non est liber.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: Liber est, qui agit ex se ipso, & se determinat; tanquam proximum agens, concedo: tanquam primum agens, nego, in esse necessarium. Et ad minorem: præmotus non agit ex se ipso, nec se determinat; ut proximum agens, nego; ut primum agens, concedo. Vt enim dicit S Augustinus de his, quos Deus movet, *aguntur, ut agant, non ut ipsi nihil agant*. Vnde præmotus agit, & determinat se ipsum tanquam proximum determinans, Deus vero tanquam primum agens, & primum determinans. Non est autem de ratione libertatis, ut voluntas agat ex se ipsa, seque determinet, tanquam prima causa à superiori non dependens, sed tanquam causa proxima à primo motore applicata. Solutio est ex D. Thoma 1.p. q. 85. ar. 1. ad 3.

Instabis. Causa libera debet esse indifferens; Sed præmotus non est indifferens: Ergo nec liber.

Resp. Distinguo minorem: Præmotus non est indifferens; indifferentia potentiali & suspensa, concedo; indifferentia actuali, nego. Indifferentia potentialis est privatio omnis actus, cum capacitate ad illum: sic homo viator dicitur indifferens. Indifferentia verò actualis est oppositio unius actus cum potentia ad oppositum: ut ille, qui diligit Deum, dicitur ad huc indifferens ad non diligendum, quia sic amata, ut retineat potentiam ad non diligen-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dum, quia sic amat, ut retineat potentiam ad non agendum. Dicimus ergo, præmotum sub ipsa præmotione esse indifferentem indifferentia illa actuali, qua sic ponit unum actum, ut semper retineat potentiam ad non ponendum.

Vrgebis. Præmotus ad amorem non potest non amare Ergo nullo modo est liber. Probatur antecedens. Nemo potest id, quod implicat; Sed implicat, quod præmotus ad amorem non amet Ergo non habet potentiam ad non amandum. Hoc argumentum est Achilles Adversariorum, quamvis sit Thersite debilius. Vnde.

Resp. 1. Adversarios teneri solvere hoc argumentum. Nam etiam implicat ea, quæ sunt ordinata à divina providentia, non evenire; ea, quæ sunt præscita à Deo, & prædicta á Prophetis, non fieri: Christum præcepta Patris non implere; imo hominem habentem gratiam congruam Adversariorum non agere. Et tamen nec Dei providentia, nec præscientia, nec prophetiæ, nec præcepta Patris, nec gratia congrua tollunt libertatem: Ergo Adversarii tenentur solvere hoc argumentum. Quo plerumque irretiti, quod nolint uti solutionibus Thomistarum, ita illi succumbunt; ut doceant, Christum Dominum non esse libere mortuum, nec proinde meruisse, eo quod elegerit mortem juxta præceptum Patris, sed eo quod ellegerat quasdam circumstantias, quas non præceperat Pater, sed ejus voluntati purè permiserat, quod sine dubio intolerabile videtur, & Sacræ Scripturæ testimoniis adversum.

Resp. 2. Distinguo antecedens: Præmotus ad amandum non potest non amare; potentia possibilitatis, nego; potentia futuritionis, concedo. Explicatur, Potentia futuritionis est, quæ pro aliquo signo est exercenda. Potentia verò possibilitatis est, quæ non est exercenda, saltem pro aliquo signo, & sub aliqua suppositione, sed remanet in nudo possibilitatis statu. Dicimus ergo, quod præmotus ad amorem habet potentiam, non quidem futuritionis, sed possibilitatis ad non amandum, quia potentia non amandi [supposita præmotione ad amandum] non exercebit, sed remanebit pro illo signo in sua possibilitate. Adversarii obstupescunt ad illam distinctionem; sed advertere debebant, plerumque causas etiam liberrimas habere solùm potentia possibilitatis ad plures actus: Sic Deus potest creare varios Mundos potentia possibilitatis, quæ nunquam exercebitur: Sic Christus, supposito præcepto Patris præcipientis mortem, poterat non mori potentia possibilitatatis tantum, quæ scilicet nunquam erat exercenda; Sic demum dum unum agimus, verbi gratia dum scribimus possumus oppositum potentia possibilitatis tantum, quæ pro illo signo non exercebitur: Ergo potentia possibilitatis sufficit ad libertatem.

Et

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Et si dicas. Non datur potentia etiam possibilitatis ad id quod implicat: Sed implicat, præmotum ad amorem non amare: Ergo non quidem retinet potentiam possibilitatis.

Resp. 1. Non dari potentiam possibilitatis ad id, quod implicat simpliciter & absolute, benè tamen ad id, quod secundum se est possibile, & redditur solùm impossibile ex aliqua supositione: Sic enim Deus habet potentiam possibilitatis ad creandum alium Mundum, etiam postquam decreverit, se creaturum unicum; & tamen ex supositione, quod Deus decreverit creare unicum, implicat, quod creentur de facto plures.

Resp. 2. Solutioni communi, quæ in idem redit cum præcedenti: Præmotus ad amandum non potest non amare, *in sensu composito*, concedo; *in sensu diviso*, nego. Distinctio est S. Thomæ qu. 6. de Verit. art. 4. ad 8. quam Adversarii maligna interpretatione conantur odiosam reddere, dicentes, Thomistas eam ita intelligere, ut præmotus possit oppositum, si tollatur præmotio; non possit vero, si ponatur præmotio, eo quod ferreis vinculis istius præmotionis sibi præripiatur omnis facultas faciendi oppositum: sicut homo ligatus ad columnam potest ambulare, si tollantur vincula, non potest verò cum ipsis vinculis. Hæc explicatio falsa est, & Calviniſtica, quam nunquam intenderunt Thomistæ. Dicimus enim, etiam sub ipsa præmotione ad amandum, remanere potentiam non amandi, & quicunque hoc negat, pro hæretico habemus eo quod contradicat definitioni Concilii Tridentini. Sed dicimus, illam potentiam non amandi non respicere nolitionem amoris ut ponendam simul cum præmotione ad amandum; ita ut aliquis in eodem instanti sit præmotus ad amandum, & tamen non amet: sed solum præreſpicit nolitionem amoris ut ponendam divisim á Præmotione ad amorem. Sicut dum sedeo, etiam cum ipsa sessione habeo potentiam ad ambulandum, quæ tamen potentia non respicit ambulationem ut conjungendam cum sessione, (implicat enim, ut sedendo ambulem) sed solum ut ponendam divisim à sessione. Unde ficut sedens dicitur habere potentiam ad ambulandum in sensu diviso, non tamen in sensu composito; ita dicimus, præmotum ad amorem habere potentiam non amandi in sensu diviso, & non in sensu composito: & sicut propter potentiam in sensu diviso sedens sedendo est liber, ita quoque præmotus ad amorem liberrime amat, eo quod talem potentiam retineat.

Quod autem ad libertatem sufficiat potentia in sensu diviso, & quod illa distructio sit omnino admittenda, luce meridiana clarius demonstratur. Et in primis quod sufficiat

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ciat id libertatem : nam Deus post decretum, & Christus post præceptum sibi impositum est liber ; quæ etiam prædicuntur à Prophetis, eveniuntur libere: Imo in eo instanti, quo amo, sum liber ; quis hoc negabit ? Et tamen horum omnium oppositum non potest fieri nisi in sensu diviso ; nam impossibile est, quod Deus conjungat oppositum ejus, quod decrevit, cum decreto, & Christus oppositum ejus, quod præcipitur, cum præcepto ; & nos oppositum eorum, quæ prædicuntur, cùm prædictione, aut non amorem cum amore ; Ergo sufficit ad libertatem potentia in sensu diviso. Deinde qnód hæc distinctio sit in dispensabiliter necessaria, ostenditur : nam certum est, quod in aliquo sensu non possumus resistere voluntati & motioni divinæ efficaci, ut enim dicitur Rom. 9. *Voluntati ejus quis resistit* ? Et Esther. 13. *Non est, qui possit tuæ resistere voluntati*. Et S. Augustinus de Correptione, c. 24. *Deo volenti salvum facere nullum humanum arbitrium resistere potest*. Et. D. Thomas 1. 2. qu. 10. ar. 4. ad 3. *Si Deus moveat voluntatem ad aliquid, impossibile est hunc poni, quo voluntas ad illud non moveatur*. Et tamen aliunde certum est, nos posse facere contrarium ejus, quod Deus vult, etiam voluntate efficaci ; aliàs enim non impleremus illud liberè ; imó id expressè definit Concilium : Ergo necessario distinguendus est dúplex sensus, unus, in quo possimus ; & alius, in quo non possimus.

Replicabis. Præmotus ad amorem, ut sit liber, debet posse conjungere non amorem cum præmotione ad amorem : Ergo nulla solutio. Probatur antencedens. Liber debet posse conjungere non actum cum omnibus prærequisitis ad actum : Sed præmotio est de prærequisitis : Ergo ut quis sit liber, debet posse conjungere non amorem cum præmotione ad amorem.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo majorem : Liber debet posse conjungere non actum cum omnibus ad actum prærequisitis, prioritate temporis, transeat ; prerequisitis solum prioritate naturæ, nego. Præmotio autem solùm prærequiritur proprietate naturæ ; nâ in eodem instanti est præmotio & actus, quippe, ut patet ex superiùs dictis, causa per præmotionem fit ultimo operans & profundens actionem : unde eodem modo loquendum est de utroque. Sicut ergo ad libertatem non requiritur, ut aliquis possit simul amare & non amare ; ita quoque nec requiritur, ut aliquis possit simul præmoveri ad amorem, & abstinere ab amore.

Dices. Præmotus nullam retinet potentiam ad oppositum : Ergo non est liber. Probatur antecedens. Possibili posito in actu nullum sequitur absurdum : Sed si potentia ad oppositum præmotionis reduceretur ad actum, sequeretur

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

retur obſurdum, nempe eam eſſe, & tamen actum, qui ſecundum Thomiſtas ſemper cum ea conjungitur, non eſse: Ergo nulla datur potentia ad oppoſitum præmotionis.

Reſpond. Nego antecedens. Ad probationem, diſtinguo maiorem: Poſſibili poſito in actu nullum ſequitur abſurdum, ſi ponatur in eo modo, quo poni poteſt, concedo; ſi poneretur alio modo, nego. Potentiam autem ad oppoſitum præmotionis non eſt reducibilis in actum coniunctum cum præmotione, ſed ſolum præciſum ab illa.

Obj. ex eodem capite. Voluntas præmota non eſt domina ſui actus: Ergo non eſt libera. Probatur antecedens. Non eſt domina præmotionis: Ergo nec actus, ad quem præmovetur. Probatur conſequentia. Præmotio & actus ſunt indiſpenſabiliter coniuncta: Ergo ſi non eſt domina unius, neque itidem alterius.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem diſtinguo, voluntas non eſt domina præmotionis, originative ſumpta, ſeu ex parte principii, concedo; terminative ſumptę, ſeu ex parte effectus, nego; & nego conſequentiam. Ideſt, voluntas non eſt domina principii, a quo deſcendit præmotio, nempe ipſius Dei; eſt tamen plene & perfectè domina termini præmotionis, nempe proprii actus, etiam ſub ipſa præmotione; ideoque ipſum ſuſpendere, revocare, & interrumpere ad nutum poteſt. Neque ex hoc ullatenus derogatur efficacitati Dei moventis, quia hoc ipſum, quod voluntas actum, quem ex præmotione incęperat, revocat, non eſt ſine præmotione Dei; ideoque ſuo Dei ut primo motore voluntas liberrime ab uno actu ad oppoſitum excurrit; & innata libertate per diverſa vagatur, & tamen divinæ motionis cauſalitatem nullatenus tranſilit. Cum enim Deus (non ſecus, ac S. Thomas 1. part. quæſt. 103. art. 7. agendo de divina gubernatione argumentatur) ſit univerſalis motor omnium agentium, ea, quæ ab ipſo moventur, poſſunt in diverſa & contraria ferri, abſque eo quod eius motionem effugiant, quia nihil ſine eo movente & applicante agunt.

Illuſtratur hæc ſolutio, quæ eſt Joannis à S. Thoma, egregii ſanè Thomiſtæ, ex analogia, quam ſupra expendimus art. 6. Conſervationis & præmotionis. Ut enim Deus ſecundum nos per Præmotionę dat *agere* omni agenti, ita & per conſervationem ſecundum omnes continuo influit *eſſe* omnibus entibus. Et ut ſecundum nos Deus eſt infallibilis in movendo; ſic, juxta omnes, infallibilis eſt in conſervando, ita ut nunquam divina conſervatio fruſtretur effectu abſolute à Deo per eam intento. *Sed ſicut*

Deus

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Deus ſua conſervatione rebus contingentibus defectibilitatem non aufert, nec impedit, quin plene ſubjectę ſint agentibus creatis, à quibus dependent, eo quod *unumquodque conſervet juxta proprietatem naturæ ejus*. Ita eadem ratione Deus præmotione ſua noſtris actibus libertatem, & dependentiam à noſtra voluntate non adimit. Unde ſicut non obſtante divina conſervatione, qua Deus avem conſervat, habet homo plenam v. gr. poteſtatem ſupra vitam avis, quam in manibus tenens poteſt occidere ſi velit, ac proinde ſupra conſervationem avis, non quidem originative, ſed ex parte principii, (non enim poteſt deſtruere avem impediendo Deum, ne avem conſervet) ſed terminative, quatenus ſuffocando avem, talem in ea diſpoſitionem ponit, ut jam ceſſet conſervatio Ita pariter homo non obſtante divina prȩmotione eum applicante ad actum, habet ſemper actum illum in ſua poteſtate ut illum revocet, ſuſpendat, interrupat, prout libuerit. Sicque efficiat, ut ceſſet ad eum prȩmotio, cujus proinde Dominus eſt, non quidem originative ſumpte, ſeu ex Parte principii, quaſi Deum ipſum impedire poſſit a movendo; ſed ex parte termini, quatenus talem ponere poteſt in actu præmotionem terminante diſpoſitionem, ut jam ceſſet premotio. Et hoc totum experientia conſtat, in actionibus agentium, tum naturalium, tum liberorum. Sic ignem actu comburentem domum, ac proinde ad id à Deo præmotum, aqua infuſa impedimus; ne ultra comburat illam, quam totam combuſſiſſet, ſi aqua infuſa non foret. Sic, ut narratur. 1. Regium 24. cum nunciatum foret regi Saul, David eſſe in deſerto Maon, ſtatim ad eum capiendum cum exercitu perrexit: ac jam undique militibus ſuis circundantum tenebat abſque ulla evadendi ſpe, re ipſaque opus adeo cupitum perfeciſſet niſi eo momento veniens nuntius eum monuiſſet, á Philiſtinis proximos agros vaſtari. Eo enim accepto nuntio Saul novam iniit apud ſe deliberationem, qua cœptum opus interrupit, utilius ſibi, ac oneſtius judicans communibus hoſtibus occurrere, quam privatum inimicum capere. Idem in nobis experimur quotidie, cum cæptos actus novis deliberationibus interrupimus, qui tamen diutius durâſſent, proindeque & ad eos præmotio, niſi illos noſtro conſilio interrupendos liberime decreviſſemus. Vnde ſub ipſa præmotione Proinde noſtræ ſubſunt poteſtati, ac ſi nulla foret ad eos præmotio, ſicque ipſa præmotio ex parte termini eſt pleniſſime in noſtra poteſtate.

Nec tamen inde aliquid deperit infallibilitati divinæ Providentię, quia cum omnia in manu ejus ſint, hoc ipſum, quod voluntas liberrimè diſpones de ſuis actibus, eum,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

eum, ad quem antea prȩmovebatur, interrumpit, non eſt niſi ex novo actu á Deo ut primo motore deſcendente, ac ejus providentia, quam nulla cauſa fugit, etſi ſub ea liberrime vagetur, ut ſic fieret diſpoſitio: Sicut quod res, quam conſervat Deus, deſtrui poſſit, imò aliquando deſtruatur à cauſa ſecunda, quæ diutiùs conſervata fuiſſet, ſi à tali cauſa deſtructa non fuiſſet, non præjudicat infallibilitati divinæ Providentiȩ in conſervando; quia re ipſa non deſtruitur à tali cauſa niſi ut Deo ſemper ſubjecta, & ad id ab ejus providentia diſpoſita. Vnde res à Deo conſervatȩ, & actus, ad quos prȩmovet, licèt ſemper contingentes ſint, ac integre in poteſtate cauſarum ſecundarum, à quibus pendent, nihilominus infallibiliter fiunt & permanent, quandiu voluerit Deus: quia cùm omnia in manu habeat, ſic ea diſponit, ut actui & effectui, quem intendit, nihil obſtet, ſed omnia ſponte ſua collaborent. Id vides in exemplo allato: nam Deus ita res diſpoſuit, ut per ipſum Saulem liberrime ſub generali præmotione agentem, ac priores actus per poſteriores deliberationes mutantem, obtinuerit, quod intendebat, ne occideretur David.

Hanc doctrinam ubique tradit S. Thomas. *Quia*, inquit 1. 2. qu. 10. art. 4. *Deus omnia movet ſecundùm eorum conditionem; ideo ſic voluntatem movet, quod non ex neceſſitate ad unum determinat, ſed remanet motus ejus contingens.* Et *ideo*, inquit Quodl. 1. ar. 7. ad 1. *ſic Deus movet mentem humanam ad bonum, quòd tamen poteſt huic motioni reſiſtere.* Ac rurſus explicans quomodo hȩc contingentia, & poteſtas ſupra motionem divinam, terminative ſumptam, ob quam hominem dicit poſſe ei reſiſtere, non obſtet divinȩ voluntatis, ac providentiȩ infallibilitati, id perpetuo repetit ex eo, quod Deus ſit omnium cauſa, á qua deſcendunt omnes motus, & omnes rerum diſpoſitiones. *Poteſt enim*, inquit 1. part. qu. 19. art. 6. *aliquid fieri extra ordinem alicujus cauſa particularis; non extra ordinem cauſæ univerſalis, ſub qua omnes cauſæ particulares comprehenduntur. Quia ſi aliqua cauſa particularis deficiat à ſuo effectu, hoc eſt propter aliam cauſam particularem impedientem, quæ continetur ſub ordine cauſæ univerſalis. Vnde effectus ordinem cauſæ univerſalis nullo modo poteſt exire. Cùm igitur voluntas Dei ſit univerſalis cauſa omnium rerum, impoſſibile eſt, quod divina voluntas ſuum effectum non conſequatur. Vnde quod recedere videtur à divina voluntate ſecundùm unum ordinem redditur in ipſam ſecundùm alium ordinem.* Idem habet 1. p. qu. 22. art. 2. & q. 103. art. 8. &c.

Hȩc adeo plana ſunt, ut iis recte perceptis clariſſime intelligatur ex infallibilitate Dei moventis nihil deperire juri, quod habet voluntas creata in ſuos actus, ac rurſus hoc

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

hoc jus nihil præjudicare infallibilitati Dei moventis, sed utrumque perfectè conciliari; adeo ut hoc argumentum ex lęsione libertatis petitum, quod tanti faciunt Adversarii, omnium penè sit infirmissimum. Vt tamen usque ad ultimas fibras eradicetur.

Dices. Etsi possim revocare actum meum, quem ex applicatione Dei pono, & contrarium facere, attamen ut id fiat, ergo nova pręmotione me applicante; Atqui prę-motio sępe abest, & à Deo non datur: Ergo non habeo plenum, perfectumque dominium, sed potius merum instrumentum Dei sum, me prout placuerit versantis, ac utentis meipso ad dominandum actibus meis; cęterum nihil veri dominii mihi reliquentis.

Et confirmatur, ac roboratur magis hoc argumento. Nam ut verè & non nomine tenus signus domini actuum nostrorum, debemus habere in nostra potestate omnia necessariò requisita ad illos ponendos, quando non sunt, & revocandos, quando sunt: Atqui pręmotio Dei, quæ ad id necessariò requiritur, non est in potestate nostra; non enim possumus illam advocare, nisi Deus ultrò conferat: Ergo non sumus perfectè domini actuum nostrorum secundum Thomistarum sententiam.

Resp. Nego minorem argumenti & confirmationis, quòd nempe pręmotio (saltem ordinis naturalis, de qua solum hic loquimur) nobis desit, Deo eam, ut imaginantur Adversarii, gratis subtrahente; ac quòd eam habere non sit in nostra potestate. Nam, si, ut inquit S. Thomas ex Aristotele, *ea, quæ per amicos possumus, aliqualiter per nos possumus*, pręcipuę si illi amici semper nobis adsint, nec unquam desinit officio suo ad ea, quę nobis sunt eorum ope possibilia; à fortiori dicendum, tum pęmotionem ipsam, tum actus, ad quos requiritur, esse in nostra potestate, cum Deus ut generalis motor in ordine naturali semper nobis pręsto sit, ac intimè præsens, nec unquam motionem illam generalem subtrahat, sed unicuique agenti iuxta propriam conditionem eam semper largiatur. Nam etsi motiones speciales sint purè gratuitæ, nec omnibus dentur; attamen hæc generalis, quanquam liberè à Deo dispensetur, ita dispensatur unicuique agenti ut nulli non adsit, prout cujusque fert exigentia. Sed falluntur Adversarii, quòd non satis penetrent illud S. Thomæ principium; *Primus motor movet unumquodque juxta suam conditionem, ac dispositionem*: Ex quo sequitur, nemini deesse in his, quæ ad eum spectant; nec subtractione suæ motionis unquam in causa esse, cur non agamus. Vnde eius motio semper est in nostra potestate, non quòd illi subsit, sed quod illi nunquam desit.

Id explicari potest exemplo influxus conservantis, qui in re-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in rebus semper & tandiu adest, cum & quandiu exigit earum natura. Et ideo sicut ineptè conquereris, te non posse accendere lucernam, aut accensam conservare, quod ad id necessarius sit influxus Dei conservantis; ita ineptè conqueruntur Adversarii, quòd si ad ponendos & revocandos actus necessaria sit præmotio, id integrè in nostra non erit potestate. Vt enim influxus conservans nulli rei deest, quandiu exsistere, exigit, sic & præmovens omni agenti adest, cum agere exigit. Vnde licèt ab eo pendeamus, perinde agere possumus, ac si illum ex nobis ipsis haberemus. Sicut surculus trunco insitus ejus influxu eodem modo fructus suos profert, ac si propriæ radicis succo vegetaretur. Itaque, quod fortè mireris, sed tamen re diligentius discussa verissimum perspecies, quæstio de præmotione libertatem ne minimum quidem respicit, sed est inter nos & Adversarios, qualis foret inter duos Hortulanos, qui videntes florentem, ac fructificantem surculum, cujus extremitas & radix eos lateret, inter se disceptarent, an surculus ille propria radice vegetaretur, an alicui trunco insitus ab eo in fructificando perderet. Nam quovis modo se haberet eodem pacto fructificaret. Quæstio solum inter nos foret, an necne, ab aliquo priori principio in hoc opere penderet. Sic est præsens quæstio. Nos censemus, voluntatem creatam esse veluti insitam divinæ, ac causas secundas primæ causæ; á qua prius influente pendent, ut surculus à trunco, cui semper hæret. Adversarii contendunt, voluntatem habere in seipsa primas suæ determinationis radices, nec à Deo prius influente pendere sed, esse ut emancipatum á trunco surculum, qui jam propria radice vivit, nec actu à trunco in fructificando pendet, licèt olim ab eo pullularit. Vides eo sensibili exemplo, ut ut sit, voluntatem perinde liberam fore, quia ut truncus insito surculo idem præstat, ac emancipato propria radix: sic Deus intime præsens & conjunctus voluntati prævio suo influxu idem illi præstat, quod ipsa sibi, si foret prima suæ determinationis causa. Vnde præmotio libertatem ne minimum quidem destruit, sed solum ejus à primo libero dependentiam adstruit. E contra opinio Adversariorum non majorem vindicat voluntati libertatem, sed nullo fructu ejus à Deó dependentiam amoliri conatur. Itaque eò tendit, non ut homines liberius agant, sed ut superbius de se præsumant. Nostra verò, ut perinde liberè vivant, sed ut humilius de se sentiant, ac omne bonum suum Deo ut primo fonti acceptum referant.

Instabis tandem. Applicatio præveniens exercitium libertatis non est libera: Sed præmotio prævenit exercitium libertatis nostræ: Ergo non est libera.

Resp.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resp. 1. Distinguo majorem : non est libera, formaliter, transeat ; (distingui enim posset ex parte termini & ex parte principii)causaliter, nego. Causat enim ipsum exercitium nostræ libertatis, & proinde est libera causaliter. Non est autem necesse, ut sit formaliter libera, quia sicut principium meriti non cadit sub merito, & principium deliberationis sub deliberatione, & principium discursus sub discursu, ita principium totius libertatis actualis non debet cadere formaliter sub actuali libertate. Præmotio autem est principium totius actualis libertatis.

Respon. 2. Quod applicatio præveniens usum libertatis creatæ potest esse libera, si descendat á primo libero; præmotio autem descendit à Deo, qui est fons totius libertatis: unde illam non tollit, sed magis complet tanquam participatio quædam actualis libertatis Divinæ. Ita D. Thomas 1. cont. Gent. c. 68. *Dominium*, inquit, *quod habet voluntas supra suos actus, per quod in ejus est potestate velle & non velle, excludit quidem determinationem virtutis ad unum* (nempe per modum naturæ,qua virtus activa sit ex sua natura limitata ad unam agendi rationem,ut explicuimus initio articuli, regula prima) *& violentiam causæ exterius agentis. Non autem excludit influentiam superioris causæ, à qua est ei esse & operari.*

ARTICVLVS OCTAVVS.

Declaratur amplius concordia libertatis cum Præmotione; ac ea in re Thomistas esse omnium remotissimos ab Hereticis.

EX iis, quæ hactenus dicta sunt, deduci possunt quatuor modi libertatis cum Præmotione conciliandæ.

Primus sumitur ex efficacia & universalitate Divinæ voluntatis, cujus præmotio est quidam effluxus. Divina enim voluntas ita universalis est, ut omnia omnino complectatur, adeoque ad effectus liberos, quos decrevit, exsequendos per creatam voluntatem, ita omnia disponit, ut certissime fiant, & tamen liberrime, ipsis causis tum liberis, tum naturalibus ad id sub ejus directione propria inclinatione ultro concurrentibus. Adeo vero efficax est, ut non solùm actus substantiam, sed etiam libertatis modum attingat; & ideo ad ipsius efficaciam spectat, non solùm ut actus fiat, sed ut libere fiat, cum vult libere fieri. Hic explicandi modus est S. Thomæ 1. part qu. 19. art. 1. aliisque in locis. Hinc Anselmus lib. 2. *Cur Deus homo*, sic exprimit. *Quoniam quod Deus vult, non potest non esse, cum vult, hominis voluntatem nulla cogi, vel prohiberi necessitate, ad volendum, vel non volendum, & vult effectum*

sequi

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſequi voluntatem, tunc neceſſe, eſt voluntatem eſſe liberam, & eſſe quod vult Deus.

Secundus modus deſumitur ex illo Axiomate S. Thomæ & S. Dioniſii. *Deus movet unumquodque ſecundum proprietatem ejus.* Cum igitur proprietas libertatis ſit ut cauſa libera non naturali neceſſitate ſit ad unum determinata, ſed per deliberationem ſe applicet ad agendum; Deus movet voluntatem ad hoc, ut deliberet, & per electionem ſe determinet. Quis autem poſſit ſuſpicari ex ea motione oriri præiudicium libertatis, quæ nos movet ad deliberandum, ut quo per deliberationem nobis expedire iudicaverimus, deinde (Deo ſemper applicante) eligamus. Sed egregiè falluntur Adverſarii, quòd imaginentur Thomiſtarum præmotionem veluti adamantinam catenam & ferreos compedes, quibus conſtricta voluntas fatali quadam neceſſitate alligata eſt, donec iſti compedes ſolvantur, & aliis ſupervenientibus nova ei alligetur. Apage abſurdam hanc ideam. Veram, ac germanam ſubſtitue: nempe præmotionem eſſe influxum à prima cauſa in ſecundas pro cuiuſque modo manentem, quo cùm exigunt, quandiu exigunt, eo modo quo exigunt, ad agendi exercitium applicantur; qualis eſt influxus ab uno trunco in diverſæ ſpeciei ſuiculos ſibi inſitos, quo quiſque ſuo modo vegetatur, ac fructificat; aut, quod exemplum magis quadrat, qualis eſt influxus divinus omnia, pro ut cujuſque fert conditio, conſervans. Videbis luce hac meridiana clarius, eo creatam libertatem non lædi, ſed perfici; non impediri, ſed compleri.

Tertius modus deſumitur ex ipſis libertatis principiis. Libertas enim conſiſtit in eo, quod voluntas agat, non quia eſt, ſed quia vult, ut in Morali agendo de indifferentiâ ad libertatem requiſita expendimus; ideſt, ut voluntas agat non naturali impulſione, ſicut lapis dum tendit deorſum, ſed ex propria electiones: cujus electionis adhuc domina eſt, in quantum poteſt de illa diſponere vel retractando, vel ſuſpendendo, vel continuando, prout libuerit; id enim quotidie in nobis experimur, dum noſtras electiones retractamus, ſuſpendimus, & immundamus, prout placuerit. Deus autem per ſuam motionem hoc dominium nobis non eripit, ſed magis complet. Actus enim, quem præmotus ponit, ſemper eſt in eius poteſtate, ita ut ſæpe ipſum ſuſpendat, & ad libitum mutet, Deo tamen ad hæc omnia influente per modum primi motoris.

Quartus modus, quo ſæpe utitur S. Thomas, petitur ex ipſo præmotionis principio, qui Deus eſt, nempe primum liberum. Primaque radix libertatis, ac propria voluntatis cauſa: quo fit, ut repugnet, ab eo ſic agente violari libertatem. Cum itaque duobus modis agat in voluntate

uno

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

uno modo ut generalis motor, per præmotionem ordinis naturalis, eam juxta communem rerum cursum ad suas actiones applicando; alio modo ut specialis motor, per inspirationes & instinctus, quibus eam movet ad determinata quædam bona, utroque modo liberè sub eo movetur. Primo quidem, quia hæc motio voluntati omino sese accommodat, ut influxus trunci, surculo, quem alit & vegetat. Secundò verò, quia tunc Deus voluntatem ipsam sibi accommodat eam interiùs immutando, ac tali modo disponendo ut determinatum hoc bonum, quo antea minùs afficiebatur, eam aliter dispositam nunc maximè delectet: Unde illud ut si maximè conveniens eligit, ac interiorem ad illud instinctum, qui præcedit deliberationem, atque ita nondum plenè liber est, sed solùm penè voluntarius, sua deliberatione & electione confirmat, sicque evadit liberimus. Id videre est in maximis peccatoribus subitò mutatis, quibus maximè placent bona spiritualia, quæ antea fastidiebant; displicent sensualia, quibus inhiabant, Deo interius cor mutant. At hic movendi modus ad Theologos spectat. Hic solùm obiter nota duas vias quibus Deus infallibiliter obtinet consensum liberum à voluntate. Primò, ut generalis motor, non eam interiùs aliter aptando, sed res exterius sic disponendo, ut sub Deo communiter movente propriis deliberationibus coliaboret ad finem divinæ providentiæ; ut latè supra explicui. Secundo, ut specialis motor, non rebus exterioribus mutatis, sed ipsa interiori dispositione voluntatis, quam cùm sit ejus author & naturalis Dominus, sic immutat, ut ei jam placeat, quod antea displicebat. De hac dicit Ezechiel. 36. *Dabo vobis cor carneum, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis.* Et Job 12. *Deus immutat cor principum populi terræ.* Hæc semper ad bonum movet; prior etiam materiale peccati respicit.

Ex his omnibus habes, quam commode divina motio cohærea cum libertate; si tamen sincerè explicatur, nec detorquetur in sensus malignos, chimæricos, & omnino alienos, uti sæpe fit ab Adversariis.

Superest nunc altera tituli pars, ac postremus in ea quæstione nobis propositus labor, ut scilicet tandem ostendamus, Thomistas in hac de divina motione quæstione ab Hæreticis esse omnium remotissimos.

Circa motionem divinam duplex præcipuè fuit hæresis, altera Pelagii, altera Calvini. Calvinus enim docuit, libertatem per peccatum originale funditus periisse, in quantum concupiscentia rebellis victrici necessitate voluntatem ita captivat, & subjicit, ut nihil veri domini in actus suos ei permittat: unde infert, non dari meritum, quia ubi libertas non est, meritum esse non potest. Tum vero

omnia

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

omnia hominum opera eſſe peccata ex ſe mortalia, etiam quæ maxime laudantur in ſanctis, eo quod ex corrupta radice illiſque suam malitiam communicante, pulluient; licet tamen, illà peccata non imputari electis. Idem autem, quod tribuit concupiſcentiæ, tribuit etiam Divinæ motioni, in quantum ſicut concucupiſcentia neceſſitat voluntatem, ut impetum eius ſequatur, nullumque in ea dominum relinquit; ita pariter dicit, divinam motionem neceſſario trahere voluntatem, ita ut nullatenus poſſit diſſentire: unde apud illum voluntas abſolute caret libertate, quia in omni actione vel eſt ſerva concupiſcentiæ, vel captiva divinæ motionis, cuius efficaciæ nullo modo reniti poteſt. Et ſi aliquando dicat, ſub motione Dei nos retinere potentiam ad oppoſitum, ſolum loquitur de potentia paſſiva & contingentiæ, qualis eſt in baculo, qui dum movetur ſurſum retinet potentiam paſſivam, ut moveatur deorſum. Cæterum conſtanter negat, remanere potentiam illam dominatricem, qua voluntas verè ſit domina ſui actus, ac proinde libera. Putat enim, talem dominium in quo conſiſtit libertas, non poſſe ſtare cum efficacia divinæ motionis, aut depravationi concupiſcentiæ.

Et contra Pelagius negabat, hominem aliquid detrimenti contraxiſſe per Adam peccatum: imo cenſebat, voluntatem eſſe adeo fortem, & indipendentem, ut ſine ullo auxilio efficaci poſſet agere bonum, præcipue quia concipere non poterat libertatem poſſe ſtare cum illa motione divina efficaci, quam admitebat S Auguſtinus. Cæterum admiſit quedam concurſum, quem vocabat *Poſſibilitatis adiutorem*, & qui videtur correſpondere concurſui inſimulaneo Adverſariorum. Admitebat etiam motiones moraſes excitantes, illuſtrantes, ſuadentes, ut refert S. Auguſtinus lib. de gratia Chriſti c. 7. & 10.

Ex quibus manifeſte conſtant, hæc duo monſtra, ſcilicet hæreſim Calvini & Pelagii, quamvis inter ſe pugnent, eiſdem tamen principio inniti, ſilicet quod motio de ſe efficax tollat libertatem & potentiam ad oppoſitum. Ex quo principio ſubſumit Calvinus. Atqui datur motio de ſe efficax: ergo non datur libertas. Pelagius vero e contra. Atqui datur: Ergo non datur motio de ſe efficax: Rogo autem quinam ſint remotiores ab iſtis duobus ſcopulis, & ab iſtis duabus hæreſibus; vel qui fovent, imo qui ſtabiliunt pro fundamento ſuæ doctrinæ principium illud, cui utraque hæreſis incumbit; vel qui penitus averruncant fatale iſtud principium & falſitatis columnam; Profecto maius eſt ipſam hæreſis radicem funditus extirpare, quam illam fodo, & nutriendo naſcentes inde venenatos turculos ictum amputare. Atqui Adverſarii Thomiſtarum fovent illud principium, cui utraque prædicta hæreſis incumbit, ſcili-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

scilicet *motio divina tollit libertatem*; imò illud supponunt pro fundamento suæ doctrinæ. Thomistæ vero ejusmodi principium radicitus extirpant docentes, *cum divina motione, ejusque efficacia posse stare libertatem*: *Ergo* doctrina Thomistarum est omnium remotissima ab utraque hæresi, Pelagiana scilicet,& Calviniana;ipsasque radicitus evertit. Hinc est, quod merito adhibetur in Catechismo Tridentino veluti antidotum contra hæreses efficaciissimum; & nuper Alexander VII. eam contra errores Jansenii Lovanienſibus adeo commendavit tanquam *tutissimam & inconcussam*.

Hæc de celebri illa quæstione dicta sufficiant, in quibus etsi non omnia, quæ à Thomistis pro tam justæ causæ patrocinio adduci solent, comprehenderim, nec singula, quibus ab Adversariis impugnari solet, retulerim (quippe cum sollicitata tot altercationibus humani ingenii fœcunditas immensa hac de re profuderit, & nova in dies parturiat) satis tamen me egisse arbitror, ut quisque perspiciat quàm altis fundamentis Thomistarum sententia nitatur; quàm sanctè illi de Deo sentiant; quàm altè illius in omnes creaturas dominium stabiliant; quàm profundè omnium causarum ab eo dependentiam scrutentur; quàm juste hæc sententia á tot sanctissimis, doctissimisque viris pro aris & focis defendatur; quàm sit antiqua, pia, & Sanctorum doctrinæ conformis; quam facile contra impugnatores propugnetur; quàm injustè á Sciolis, aut malignis, tanquam dura, imo erroribus affinis apud plebeculam traducatur; quàm imperite læsæ libertatis rea constituatur; quam sit ab hæreticorum doctrinis aliena.

QUÆSTIO QUARTA

De Accidentibus spiritualibus, præcipuè de Scientia.

HActenus de spirituali Substantia; nunc dicendum de ejus Accidentibus. Horum quædam residunt in voluntate, ut Virtutes morales; quædam vero in intellectu ac Virtutes intellectuales vocitantur. De prioribus fatis in Morali egimus; nunc de Virtutibus intellectualibus dicendum. Ac quidem 1. De iis in genere. 2. De Scientia. 3. De unitate Scientiarum. 4. De comparatione Scientiæ cum opinione. 5. De ejusdem comparatione cum Fide divina.

R-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICVLVS PRIMVS.

De *Virtute intellectuali in genere*.

ETsi *Virtutis* nomen sæpe usurpetur pro activa ipsa potentia, in his tamen potentiis, quæ se habent ad oppisita, seu ad bene & male operandum. Virtus proprie dicitur, habitus determinans potentiam ad bene se habendum circa proprium obiectum.

Quid, & quotuplex sit habitus in genere, diximus in Logica, cum de Prædicamento qualitatis, ejusque divisione. Quæ vero sit causa habituum spiritualium, quave ratione tum in voluntate, tum in intellectu producatur, diximus in Morali, cùm de virtute morali in genere, ejusque causis egimus. Quomodo intendantur habitus, an per additionem gradus ad gradum, an potius per modum perfectiorem essendi in subjecto, constat hoc secundo modo intendi ex iis, quæ in universum diximus in Physica de Qualitatum intentione. Itaque supereſt, ut de iis habitibus hic dicamus, qui residentes in intellectu, *Virtutis intellectualis* nomine censentur. 1. Quid sint. 2. Quotuplices sint. 3 Demum de singulis.

Definitur Virtus intellectualis, Habitus determinans intellectum ad attingendum infalibiliter verum.

In ea definitione *habitus* est genus, quo virtus intellectualis cum aliis convenit: cæteræ particulæ illam ab aliis discernunt, Dicitur itaque *attingere infallibiliter verum*, quia cum virtus sit perfectio potentiæ, debet illam determinare ad attingendum proprium objectum modo perfecto. Objectum autem intellectus est verum: unde virtus intellectualis debet illum determinare ad verum modo perfecto attingendum, ideſt, infallibiliter. Ex quo liquet, Opinionem, Fidem humanam, Suspicionem, & si qui sint alii habitus hujusmodi falibiles, eos rationem virtutis non habere.

Dividitur Virtus intellectualis in quinque species. Hæc sunt Intelligentia, Sapientia, Scientia, prudentia, & Ars.

Declaratur hæc divisio. Cum veritas sit bonum intellectus, quod intellectualis virtus respicit, juxta veri divisionem dividitur virtus intellectualis. Porrò verum duobus modis cognosci potest. Primò, ut per se notum, seu quod non alio motivo, quàm propria perspicuitate intellectum convincit; cujusmodi sunt prima principia. Virtus determinans intellectum ad tale verum dicitur *Intelligentia*. Secundo, est aliud verum, quod cognoscitur non per se notum, sed ut deductum ex principiis per se no-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tis; & si quidem deducatur ex universalissimis principiis pertinet ad *Sapientiam*; si verò deducatur ex principiis magis particularibus, pertinet ad *Scientiam*. Porrò intellectus non solùm cognoscit verum in se, illud speculando, quod fit per tres priores illas vittutes, sed etiam ex cognitione veri dirigit potentias operativas ad rectè operandum tum in agibilibus, quales sunt operationes voluntatis & passiones appetitus; tum in factibilibus, quales sunt operationes externæ, ut *ædificare*, *navigare*, *militare*, &c. Unde præter tres enumeratas virtutes aliæ duæ necessariæ sunt, una, quæ respiciat verum in agibilibus, qua scilicet rectè judicat intelectus, quid sit agendum & non agendum ad bene vivendum; & hæc dicitur *Prudentia*. Altera, qua intellectus rectè iudicet, quomodo disponenda sit externa materia, ut opus externum rectè fiat, puta lapides ad domum; & hæc virtus intellectualis *Ars* dicitur.

Dices. Fides divina est Virtus intellectualis; Sed non continetur in prædicta divisione: Ergo inadæquata est.

Respond. Fidem, importare quandam imperfectionem ex propria ratione, nempe obscuritatem. Et ideo ex proprio genere deficit à ratione intelectualis virtutis; nec illam habet, nisi quatenus nos conjungit Deo, in his, quæ excedunt omnem facultatem nostram, in quibus, etiam imperfectè conjungi Deo melius est, quam perfectè se habere ad objecta conaturalia, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 1. *Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus*. Unde fides divina non est simpliciter virtus intellectualis, sed Theologica. Ita S. Thomas 1. 2. qu. 62. ar. 3. ad 2.

Inteligentia definitur, Habitus primorum principiorum, seu quo principia per se nota cognoscuntur. Dividitur in Habitum primorum principiorum speculativorum, qui nomen genericum retinet; & Habitum principiorum practicorum, qui *Synderesys* vocitatur. His duobus continentur omnia scientiarum, virtutumque moralium semina.

Sapientia definitur, Certa & evidens rerum cognitio per altissimas causas. Propriissimè sumpta est unica, ut annotat S. Thomas 1.2.qu. 57. art.2. nempe Metaphysica, quia hæc sola respicit primum totius cognitionis humanæ principium, ac universalissimam entis rationem, & ideo iudicat de omnibus aliis, quia judicium ultimum & perfectissimum non est nisi per reductionem ad altissimas causas, & universalissima principia. Attamen paullo latiùs sumpta Sapientiæ ratio tribuitur etiam aliis Philosophiæ partibus, quod procedant ex altioribus principiis & circa objecta

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

objecta universaliora, quàm cæteræ naturales scientiæ, ut diximus in Quæstione procemiali Philosophiæ.

Scientia definitur, Cognitio certa & evidens rei per causas inferiores. Unde non differt à Sapientia nisi secundùm perfectionem objecti, & medii. Cæterum quod substantiam conveniunt.

Prudentia definitur, Recta ratio agibilium, seu Habitus rectificans rationem circa agibilia: de qua in Morali dictum satis.

Ars definitur, Recta ratio factibilium, seu Habitus mentem rectificans circa factibilia. Differunt agibilia & factibilia, quod agibilia dicantur ipsi actus voluntatis & appetitus, ut *amare*, *odisse*, *irasci*, *lætari*, &c. Factibilia verò ea, quæ fiunt in externa materia, ut ædificare, agros colere, &c.

Ars alia *Liberalis* dicitur, alia *Mechanica*. Illa minùs propriè ars est; versatur enim circa opera ipsius intellectus, ac plerumque veræ scientiæ rationem habet, nec nisi similitudinariè ars dicitur, quod nempe regulis utatur ad aliquod opus intra intellectum, aut in signis & adminiculis quibusdam operis intellectus famulantibus, ut mathematicæ ad suas demostrationes figuras concinnant, Astronomia sphæras & Astrolabia, Rhetorica gestus, vocem, ac sermonem disponit ad persuadendum, &c. At Mechanica propriè ars dicitur, habet enim pro fine non ipsius intellectus functiones aliquo subsidio per regulas dispositio adjuvandas, sed externam materiæ dispositionem, seu opus purè externum.

Artes liberales septem numerantur, Grammatica, Rhethorica, Dialectica, Arithmetica, Musica, Geometria, Astronomia. Quarum quinque posteriores etiam propriè scientiæ rationem obtinent. Duæ vero priores ad artis naturam propiùs accedunt. Hæ omnes hoc versiculo comprehenduntur.

Lingua, *Tropus*, *Ratio*, *Numerus*, *Tonus*, *Angulus*, *Astra*.

Mechanicæ itidem septem numerantur veluti generales Agricultura, Venatoria, Militaris, Nautica, Chirurgica, Textrina, Fabrilis. Quas eodem ordine hic versiculus comprehendit.

Rus, *Nemus*, *Arma*, *Rates*, *Vulnera*, *Lana*, *Faber*.

Sub his innumeræ aliæ continentur, ut Pictoria, Palestrica, Coquinaria, Saltatoria, Charistica, Mercatoria, &c. Et quidem harum quædam sunt ad vitæ necessitatem, ut Agricultura, Coquinaria, Pistoria, quæ ad cibos destinantur; item Fabrilis, Textrina, quæ tecta & vestes parant. Quædam ad commodiùs degendam vitam, ut Navigatoria & Mercatoria. Quædam ad eam tuendam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ab incommodis, ut Chirurgia & Militaris. Quædam ad eam expoliendam, ut Grammatica & Rhetorica. Quædam ad delitias, ut Citharistica, Pictoria, &c. Notandum, artes pene omnes referri tandem ad ſcientias, à quibus ſuas regulas deſumunt, nempe ad Mathematicas. Deficiunt tamen a ſcientiis, quod hæ regulæ non ſolis demonſtrationibus nitantur, ſed plerumque ferè potius uſu, experientia, & ſucceſſu.

Hic quæri poſſet, An & quomodo virtus intelectualis corrumpi poſſit.

Reſp. ex S. Thoma 1. 2. qu. 53. Habitum duobus modis poſſe corrumpi: per ſe, & per accidens. Per accidens corrumpitur, corrupto, aut inſigniter alterato ſubjecto. Per ſe vero à contrariis cauſis. Habitus intellectuales per accidens corrumpit nequeunt, ſaltem quoad ſubſtantiam, ſunt enim in mente quæ eſt incorruptibilis. Quia tamen hi habitus aliquid important ex parte virium ſenſitivarum, nempe aliquam diſpoſitionem habitui in mente exiſtenti famulantem, ex ea parte per accidens corrumpi poſſunt, corrupta, aut graviter alterata ſenſitiva facultate. Hoc modo ægritudine, aut oblivione quadantenus ſcientiæ deperduntur, turbatis, aut deletis ſpeciebus in facultate ſenſitiva reſidentibus, à quibus in uſu ſuo pendet ſcientia.

At per ſe corrumpuntur habitus intellectivi etiam quoad ſubſtantiam à cauſis contrariis ſi quas habeant. Porrò evidens eſt, habitui primorum principiorum nihil eſſe contrarium. Non enim mens habere poteſt aſſenſum contrarium primis principiis. At circa objecta aliorum habituum meus habere poteſt actum contrarium, per quem productus eſt habitus: ut recto diſcurſui, per quem ſcientiæ habitus productus eſt; habere poteſt fallacem diſcurſum, quo decepta in actum contrarium fertur, & ſic corrumpitur ſcientiæ habitus, ac erroris habitus ingeneratur. Eodem modo virtutes morales corrumpuntur iteratis actibus vitiorum iis oppoſitorum. Immo per ceſſationem actus corrumpi poſſunt, quaſi per remotionem prohibentis corruptionem. Nam uſu virtutis diu ceſſante, facilius occurrunt variæ operationes ipſi contrariæ, quibus habitus oppoſitus ſenſim irrepit.

ARTICVLVS SEGVNDVS.

De *Scientia ſecundm ſe*.

HIC paullo latiùs ſcientiam ſumimus, prout etiam ſapientiam comprehendit. Sic ſumpta definitur, Cognitio certa & evidens rei per cauſam, ſeu Cognitio

per

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

per demonſtrationem acquiſita. Demonſtratio enim eſt, quæ probat evidenter concluſionem per cauſas. Hic vero *cauſa* dicitur, non ſolum *rei*, ſeu in eſsendo: ſed etiam *cognitionis*, ſeu in conoſcendo. Quo ſenſu clarior, ac nota propoſitio, ex qua alia ignotior evidenter deducitur cauſa eius eſse dicitur, nempe in cognoſcendo. Hæc ſcientifica cognitio aliquod actualis eſt, ut cum actu conſideramus ea, quæ ſcimus; tumque dicitur *Actualis ſcientia*. aliquando vero ſolùm habetur habitu, ut a dormiente; tumque *Habitualis ſcientia* dicitur.

Dari ſcientiam in Quæſtione Proæmiali ad Philoſophiam oſtendimus, ubi argumenta contraria diſsolvimus, nec ea hic repetere opus eſt.

Quorum ſit ſcientia, ex eius definitione conſtat. Nam omnium eſse poteſt quorum cognitio ex principiis evidenter certis neceſsario deduci poteſt. Vnde ſcientia eſse poteſt etiam contingentium, & corruptibilium ſecundum univerſales rationes, quia in communi, & quoad eſsentiam circa illa pleraque neceſſario deduci poſsunt ex principiis per ſe notis, ut, Quod conſtat contrariis, eſse corruptibile. Quod generatur, habere cauſas, &c. Deinde etiam de Ente rationis dari poteſt ſcientia, quia etiam circa ens rationis pleræque concluſiones ex certis principiis deduci poſsunt. Immo non entia, privationes, vacuum, umbræ, mors, peccata, &c. cum a ratione noſtra concipiantur ad modum entis, ac de iis pleræque propoſitiones fiant, quæ ex certis principiis neceſsario deducuntur, de iis etiam poteſt eſse ſcientia. At non item de ſingularibus contingentibus in particulari ſumptis, quia non habet principia & cauſas, cum quibus neceſsario connectantur, ſed ad ea ſe habent contingenter & fallibiliter. De ſingularibus tamen incorruptibilibus, ac indefectibilbus eſse poteſt ſcientia, ut de Deo, Angelis, motu cæleſtium corporum, &c. quia de iis etiam in particulari pleraque deduci poſsunt ex principiis neceſsario, & evidenter certis.

Supereſt, ut de Scientiæ diviſione dicamus. Primo dividitur in ſpeculativam & Practicam. Speculativa eſt, quæ ſiſtit in contemplatione veritatis. Practica vero, quæ ſuas veritates ordinat ad opus: ut Philoſophus moralis contemplatur naturam virtutis, ut melius vivat & operetur.

Dividitur 2. Scientia in Subalternantem & Subalternatam. Scientia ſubalternata eſt, quæ deſumit ſua principia ex concluſionibus ſuperioris ſcientiæ. Subalternans vero eſt illa ſuperior ſcientia, ex qua deſumit inferior ſua principia. Sic Medicinę principia probantur in Phiſica, & Muſicæ principia probantur in Arithmetica.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Dividitur 3. Scientia in naturalem & Supernaturalem Naturalis est, quæ de rebus naturalibus, & lumine naturali cognoscibilibus agit. Supernaturalis est, quæ procedit per principia divinitus revelata. Hæc dividitur in Theologiam Beatorum, & Viatorum. Naturalis vero dividitur in Realem, & Rationalem. Rationalis est, quæ respicit ens rationis, & videtur esse unica, scilicet Logica: nam Rhetorica, & Grammatica, licèt respiciant ens rationis, scilicet congruitatem, & ornatum sermonis; deficiunt tamen à ratione scientiæ, & pertinent ad artes sermocinales. Scientia realis dividitur in Phisicam, Mathematicam, & Moralem. Physica sub se continet Medicinam. Moralis verò Politicam, Oeconomicam, & Juris prudentiam. Mathematica dividitur in Geómetriam, quæ agit de quantitate continua; & Arithmetimet cã, quæ agit de numero. Arithmetica continet sub se Musicam, quæ respicit proportiones numericas ut sonoras. Geometria verò continet Astronomiam, Cosmographiam, Machinativam, & Opticam.

Queres, An scientia subalternata scientiæ rationem obtineat in absentia subalternantis.

Negant plerique, etiam ex Thomistis. Nam, inquiunt, principia subalternata fiunt certa in subalternante ut principia Musicæ in Arithmetica. Quandiu ergo Musicus non est Arithmeticus, nescit sua principia, sed solùm ea credit. Excipiunt tamen Theologiam, quia licet clare non videat sua principia, atamen certa est de illis per fidem divinam infalibilem. Alii censent, esse veram scientiam, quamvis non sit in statu perfecto, donec coniungatur suæ superiori, in qua evidentiam habet suorum principiorum: ut Musicus non est perfecte sciens, donec didicerit Aritmeticam, in qua probantur, & manifesta fiunt principia Musicæ; attamen est aliquo modo sciens. Hæc sententia videtur conformior S. Thomæ Qu. 14. de Verit. ar. 9. & probatur eius ratione. Illè habitus est vere scientia, qui probat conclusiones ex principiis certissimis & evidentibus: Sed scientia subalternata, ut Musicæ, probat suas conclusiones per principia certa & evidentia. Ergo est verè scientia. Probatur minor. Nam principia Musicæ sunt certa & evidentia. Si autem talia principia non sunt evidentia formaliter respectu eius, qui est Musicæ, & non Aritmeticus, attamen sunt ipsi evidentia præsupositive, in quantum scilicet præsupponit illa, ut evidenter demostrata ab Arithmetico.

Dices. Musicus, qui non est Arithmeticus, per se ipsum non cognoscit evidenter Musicæ principia, esto ea præsupponat cognita ab alio: Ergo Per se ipsum non est sciens.

Resp.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resp. Satis esse, ut principia præsupponantur tradita ab aliquo, qui ea evidenter cognoscat; sicut patet in Theologia, quæ est verè scientia, quamvis ejus principia non sint Theologis evidentia, sed tradantur à Deo cui sunt evidentia.

Instabis, esse disparitatem inter Theologum & Musicum, quo Theologus per fidèm divinam habet certitudinem infallibilem principiorum suorum, at vero Musicus non habet, nisi ad summum fidem humanam, in quantum credit Aritmeticis dicentibus, Musicæ principia esse demonstrata in Arithmetica.

Resp. Musicum habere certitudinem infallibilem suorum principiorum, quia non tenet illa solum per fidem humanam, sed per quandam notitiã certissimam innixam communi, & indubitato Doctorum omnium consensui, ex quo convincitur, principia illa esse evidentia in seipsis, ita ut stultus esset, qui illa negaret. Unde adhæret illis tanquam certissimis, assentiturque Arithmetico, non ut homini, sed ut demonstratori.

ARTICULUS TERTIUS

De unitate scientiarum.

Circa unitatem scientiarum tria quæruntur. 1. Sitne scentia una simplex qualitas, vel coacervatio plurium particularium scientiarum, ita ut tot sint scientiæ, v. g. in Logica, quot sunt conclusiones, ex quibus tanquam membris fiat unum corpus Logicæ. 2. Unde sumatur unitas generica scentiarum. 3. Unde specifica.

PRIMA CONCLUSIO.

Quælibet scientia est una simplex qualitas, seu unicus habitus perficit intellectum circa omnes conclusiones huiusmodi scientiæ. Ita S. Thomas 1.2. q. 54. art. 4.

Probatur eius ratione. Quælibet scientia respicit omnes conclusiones sub unica ratione formali: Ergo est unica. Consequentia patet. Sic enim potentia visiva est simplex qualitas, quamvis respiciat plures colores, quia illos respicit sub unica ratione visibilis. Probatur antecedens. Quælibet scientia respicit conclusiones sub unico lumine scilicet sub unico primo principio, ex quo gradatim nascuntur cætera principia conclusionum: sicut enim in arbore unicus est truncus, ex quo plures rami se diffundunt; ita in qualibet scientia est unicum princi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

pium, ſcilicet obiecti definitio, ex quo cætera principia continua ſerie naſcuntur.

Obj. Nova concluſio novam affert difficultatem: Ergo novum exigit habitum.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Addit novam difficultatem, formaliter, nego; materialiter, concedo. Ideſt, nova concluſio affert materiam novæ difficultatis, ſed quæ ſciri poteſt per principia, quæ intellectus jam habet: unde non petit novum habitum, ſed ſolum extenſionem præexiſtentis ad novam materiam.

Inſtabis. Diverſi actus generant drverſos habitus: Sed pro qualibet concluſione eſt diverſus actus: Ergo & diverſus habitus.

Reſp. Diſtinguo maiorem; Diverſi actus non ſubordinati, concedo; ſubordinati, nego. Idem enim habitus poteſt ſe extendere ad plures actus ſubordinatos, & quadam ſerie, ac concatenatione ex uno fonte naſcentes.

Vrgebis: Ergo, qui ſcit primam Logicæ conclusionem, habet totum habitum Logicæ, ſi unicus & simplex eſt.

Reſp. Diſtinguo conſequens: Habet totum habitum entitativè, concedo, extenſivè, nego. Ideſt, habet quidem entitatem habitus ſcientifici; ſed illa entitas non eſt adhuc extenſa ad omnes conclùſiones ſuas, extendetur autem, dum ipſe proficiet in addiſcenda Logica, & lumen adhuc modicum ulterius propagabitur.

SECUNDA CONCLUSIO.

Diverſitas generica ſcientiarum ſumitur ex diverſitate abſtractionis à materia, quam dicit objectum ſcientificum. Ita S. Thomas Opuſ. 70. qu. 5. ar. 1.

Declaratur concluſio. Cum enim obiectum ſcientiæ tanto perfectius ſit quanto altius aſſurgit ſupra materiam juxta diverſos gradus elevationis ſupra materiam erunt diverſi gradus generici ſcientiarum. Materia autem poteſt tripliciter conſiderari. Primò, ut affecta ſingularitate, & conditionibus individuantibus. Secundo, ut abſtracta à ſingularitate, ſed tamen ſubiecta qualitatibus ſenſibilibus. Tertio demum conſiderari poteſt præciſè ſecundum ſe ut eſt radix quantitatis. Primo modo dicitur *materia ſingularis*. Secundo modo dicitur *materia ſenſibilis*. Tertio modo dicitur *materia intelligibilis*. Primus ergo gradus abſtractionis eſt a materia ſingulari, cum ſcilicet res materiales conſiderantur in univerſali, (nam de ſingularibus materialibus non datur ſcientia) & primus iſte gradus conſtituit primum genus ſcientiarum; quæ ſcilicet abſtrahunt à materia ſingulari, ut Phyſica & Medicina, quæ

conſi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

considerant mutationes sensibiles in communi. Secundus gradus abstractionis est à materia, non solùm singulari, sed etiam sensibili, quando scilicet res considerantur separatæ, non solùm ab omni singularitate, sed etiam à sensibili alteratione, ut Geometra considerat circulum & lineas non curando, utrùm sint in materia frigida, vel calida;& iste gradus abstractionis constituit secundum genus scientiarum quæ abstrahunt à materia sensibili, ut sunt Geometria & Arithmetica. Tertius gradus abstractionis est ab omni prorsus materia, quando scilicet considerantur quædam formalitates ita elevatæ, ut possint esse sine materia, ut Metaphysicus considerat veritatem, bonitatem, & alia, in quibus non involvitur materia, cùm possint convenire rebus etiam spiritualibus; & hic gradus constituit tertium genus scientiarum ab omni materia abstrahentium, quales sunt Metaphysica & Logica.

TERTIA CONCLVSIO.

UNitas specifica cujuslibet scientiæ sumitur ex unitate principiorum. Vnitas verò principiorum attenditur ex eorum subordinatione ad unum primum, in quantum scilicet principia ita sunt invicem ordinata, ut unum sit ex alio, vel utrumque ex aliquo tertio, donec fiat resolutio ad unum primum principium illius scientiæ, quod est definitio objecti, ex quo tanquam ex trunco cæterorum principiorum rami seriatim nascuntur.

Probatur prima pars. Principia sunt lumen, & ratio formalis, sub qua scientiæ attingunt suas conclusiones: Ergo ex unitate principiorum desumenda est unitas scientifica conclusionum, ac proinde unitas specifica scientiarum.

Probatur etiam secunda pars, scilicet unitatem principiorum desumendam esse ex illa subordinatione, per quam unum ex alio deducitur. Tum authoritate Aristotelis c. 23. de Demonstratione. Tum quia, ut dicit S. Thomas ibidem, principium subordinatum alteri desumit ab ipso virtutem: Ergo ubi sunt plura principia sub uno gradatim ordinata, non est nisi unica virtus, & unum lumen in diversos veluti radios propagatum.

Obj. Principia omnium scientiarum reducuntur ad principia Metaphysicæ: Ergo si talis reductio daret unitatem specificam, non esset nisi unica scientia de omnibus rebus.

Resp. Cùm S. Thoma de Demonstratione, lect. 41. principia inter se connexa esse ut unum, & dare unitatem scientiæ, quandiu manet intra eandem abstractionem, & idem genus scibilitatis. Quando verò principia gradatim

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ab uno descendendo transeunt ad novam abstractionem, tunc variant speciem , & constituunt novam scientiam specificam , ut quandiu Metaphysicus discurrit per sua principia de rebus communissimis,& ab omni materia abstractis , censetur habere unicam specie scientiam : sed cum principia nascentia ex Metaphysica incipiunt applicari enti mobili , & materiæ sensibili , tunc formant novam specie scientiam , scilicet Physicam .

ARTICULUS QUARTUS.

Utrùm idem intellectus de eodem objecto possit simul habere Scientiam & Opinionem .

CErtum est , scientiam & errorem non posse esse simul de eodem objecto in eodem intellectu . Dubitatur tamen de opinione , utrùm scilicet idem homo de eadem conclusione , v. g. quod Deus existat , possit habere simul scientiam & opinionem; scientiam quidem, in quantum tenet hanc veritatem per medium demonstrativum, v. gr. per ordinem Universi, quo luce clariùs ostenditur, dari unum primum gubernatorem ; opinionem verò , in quantum tenet eandem veritatem per medium probabile, ut quia id docuere sapientiores Philosophi , Pythagoras Socrates , Plato , Aristoteles , &c.

Nota , scientiam duobus modis posse considerari . 1. Quoad actum . 2. Quoad habitum . Scientia actualis est ille actus , quo de facto assentimur conclusioni per demonstrationem probatæ . Scientia habitualis est quidam habitus ex tali actu relictus . Ex eo enim , quod aliquis semel convictus sit de veritate conclusionis , in eo manet aliqua facilitas , & determinatio ad assentiendum tali conclusioni , quoties sibi proposita fuerit . Hæc facilitas vocatur *habitus scientificus* , seu *scientia habitualis* . Similiter opinio considerari potest vel quoad actum, vel quoad habitum . Vide tripliciter comparari potest scientia cum opinione . Primo actus cum actu . Secundo habitus cum habitu . Tertiò actus cum habitu . Quidam tenent , tam actum , quàm habitum scientiæ , & opinionis se posse compati . Quidam , neque actum , neque habitum opinionis , & scientiæ posse se compati . Quidam mediam viam tenent : dicunt enim , actum scientificum non posse cohærere cum actu opinativo , nec habitum cum habitu; bene tamen actum cum habitu .

PRI-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

PRIMA CONCLUSIO.

ACtus ſcientiæ non poteſt compati actum opinionis; ita ut quis ſimul ſit opinans & ſciens reſpectu ejuſdem concluſionis. Concluſio non ſic intelligenda eſt, ut dumtaxat uterque actus non poſſit ſimul elici ab intellectu, ſed etiam ut vigente memoria actus ſcientiæ non poſſit produci actus opinionis.

Ita cenſet S. Thomas variis in locis; apertè vero 1. Poſt. lect. 44. *Manifeſtum eſt*, inquit, *quod non contingit omnino ſimul idem ſciri & opinari, quia ſcilicet ſimul homo haberet exiſtimationem, quòd res poſſet aliter ſe habere, & quòd non poſſet aliter ſe habere.* Ariſtoteles idem ibidem affirmat, nempe *Non fieri poſſe, ut idem quis opinetur, & ſciat.*

Probatur Concluſio ratione S. Thomæ. Impoſſibile eſt, ut intellectus ſit de eadem re certus & incertus: Sed intellectus ſciens eſt certus de re, quam ſcit; intellectus verò opinans eſt incertus: Ergo idem intellectus de eadem re non poteſt opinari & ſcire. Major eſt certa. Nam certitudo repugnat incertitudini. Minor declaratur. Opinio enim eſſentialiter eſt cognitio incerta, per quam ſcilicet ſic adhæremus uni parti, ut formidinem habeamus, ne altera ſit vera. Scientia verò eſt cognitio certa & firma, per quam ſcilicet ita adhæremus uni parti, ut nullam de contraria formidinem habeamus.

Reſp. 1. Nihil obſtare, quominus intellectus habeat duplex medium, unum certum & evidens, cui innitatur ſcientia; aliud incertum & dubium, cui innitatur opinio. Unde ratione duplicis medii erit certus & incertus, certus per unum, incertus per aliud.

Sed contra. Intellectus de eadem veritate non poteſt eſſe certus & incertus, etiam per diverſa media: Ergo nulla ſolutio. Probatur ſubſumptum. Intellectus enim ſemel certus, & plenè convictus de aliqua veritate non eſt amplius capax dubitandi de illa, quamvis ei proponantur media incerta: Ergo per diverſa media non poteſt eſſe certus, & incertus de eadem veritate. Probatur antecedens tum ratione, tum experientia. Ratione quidem. Nam impoſſibile eſt, ut in eodem ſubjecto ſit forma & privatio, ex quocumque capite procedat illa privatio; ſicut impoſſibile eſt, quod dum ſol illuminat aerem, aer ſit obſcurus ex quacumque cauſa poſſit procedere obſcuritas: Sed certitudo & incertitudo opponuntur, ut privatio & forma; incertitudo enim eſt privatio certitudinis: Ergo intellectus certus de concluſione non eſt capax incertitudinis, quantumvis illi media incerta proponantur. Experientia quoque idem ſuaderi poteſt. Sentimus enim in nobis,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quòd si semel de re aliqua certissimus per unum medium, non propterea sumus incerti, quamvis idem nobis persuadeatur per media incerta; ut quia certus sum me vivere, quantumvis aliquis multiplicaret media probabilia ad persuadendum me vivere, attamen propter illa media non me adduceret in aliquam dubietatem, & incertitudinem illius veritatis.

Resp. 2. Non esse de ratione opinantis, ut sit incertus ex parte sui, sed solùm quod rem teneat per medium de se incertum.

Sed contra. De ratione opinantis, ut sit incertus etiam ex parte sui: Ergo nulla responsio. Probatur antecedens, tum ex D. Thoma 2. 2. quæst. 1. art. 5. ad 4. ubi expressè dicit, *De ratione opinionis esse, ut quod est opinatum existimetur aliter se habere posse*. Tum ratione. Nam opinio definitur cognitio incerta & formidolosa: impossibile est autem, cognitionem esse formidolosam, nisi cognoscens sit etiam incertus, & formidine affectus; nam in tantum cognitio est formidolosa & incerta, in quantum intellectus formidat, ne id, quod tenet, sit falsum, & oppositum illius sit verum. Ex quo patet, totius quæstionis cardinem, & simul fundamentum conclusionis nostræ in hoc situm esse, quod opinans est incertus & fluctuans, è contra sciens est certus & firmus. Vnde quia repugnat, eundem intellectum de eadem veritate simul esse certum & incertum, fluctuantem & firmum; ideo repugnat de eodem habere opinionem & scientiam.

Eadem ratione convincitur, habitum opinionis esse non posse cùm habitu scientiæ. Sicut enim repugnat, eundem intellectum esse simul certum & incertum actualiter, ita & habitualiter. Quippe hoc ipso, quòd sit habitualiter certus, excluditur incertitudo habitualis.

SECVNDA CONCLVSIO.

ACtus opinionis potest esse cum habitu scientiæ, si sit in tali statu, ut non possit prorumpere in actum.

Ratio conclusionis est, quia habitus non opponitur ratione sui actibus habitus contrarii, ut habitus injustitiæ non opponitur actibus justitiæ, sed illos pati potest: Ergo contingere potest, ut quis habens habitum scientiæ impeditum ab actu, exerceat actus opinativos; sicut qui habet habitum injustitiæ, elicit tamen nonnunquam actus justos. Vtraque hæc conclusio magis confirmabitur ex dicendis articulo sequenti, conclusione 2. & 3. Quod enim ibi dicetur de actu scientiæ respectu habitus fidei, proportionaliter applicandum est opinioni & scientiæ.

Obje.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Obiic. S. Thomæ authoritatem in 3. Diſt. 31. q. 2. ar... quæſtiunc. 1. ad 4. ubi ſic habet. *Dicendum, quod opinio & ſcientia, quamvis ſint de eodem, non tamen ſunt ſecundùm idem medium, ſed ſecundàm diverſa, & ideo poſſunt eſſe ſimul.*

Reſp. 1. S. Thomam ibi ſumere opinionem, non formaliter, & in ſtatu opinionis, ſeu ex parte ſubiecti, ſed materialiter, & ex parte medii, pro cognitione per medium probabile procedente. Fatemur enim, adveniente ſcientia remanere adhuc cognitionem per medium probabile acquiſitam; ſed negamus habere amplius ſtatum opinionis in præſentia Scientiæ. Quia opinio formaliter ſumpta exigit ſubiectum dubium & fluctuans: uude cum per ſcientiam tollatur omnis dubitatio & anxietas à ſubiecto, tollitur etiam opinio in ratione opinionis.

Reſp. 2. S. Thomam loco citato non loqui aſſertivè, ſed permiſſivè. Nam ſolvebat argumentum ex paritate ſumptum; nempe illud, opinio poteſt manere cum ſcientia: Ergo fides poteſt manere cum viſione beatifica. Negat paritatem, quod ſcilicet quamvis opinio poſſit eſſe cum ſcientia, fides poſſit eſſe cum viſione. Quaſi diceret, eſto ſcientia pati poſſit opinionem, non tamen viſio beatifica pati poteſt fidem, quia ſcilicet fides magis opponitur viſioni, quàm ſcientia opinioni. Eodem loquendi modo ſæpè utitur S. Thomas ſolvendo argumenta adverſariorum, quæ procedunt ex paritate: ſæpè enim permittit adverſariis ſuppoſitionem falſam, & negat paritatem, quia hoc ſufficit ad ſolvendum eorum argumentum.

Obiic. 2. Cognitio procedens per medium probabile eſt opinio: Sed ex conceſſis intellectus ſciens aliquam veritatem poteſt illam cognoſcere adhuc per medium probabile: Ergo poteſt habere opinionem de illa.

Reſp. Diſtinguo maiorem. Cognitio precedens per medium probabile eſt opinio; ſi ſit cum formidine contrarii, concedo; ſi ſit ſine formidine oontrarii, nego. Et ad minorem: Intellectus ſciens aliquam veritatem poteſt illam cognoſcere per medium probabile; cum formidine & incertudine, nego; ſine formidine, concedo. Et nego conſequentiam. Non enim omnis cognitio procedens per medium probabile eſt opinio, ſed ſolum illa, quæ eſt cum formidine contrarii. Intellectus autem ſciens aliquam voluntatatem non poteſt habere formidinem de contrario illius veritatis; & ideo non poteſt habere opinionem de illa, quantumvis eam cognoſcat per medium probabile.

Inſtabis. Poſita cauſa ponitur effectus; Sed medium

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

probabiie est causa opinionis: Ergo posito medio probabili ponitur opinio.

Resp. Distinguo maiorem: Posita causa ponitur effectus; si subiectum sit capax illius, concedo; si sit incapax, nego. Intellectus autem convictus per scientiam de aliqua veritate est incapax opinandi circa illam, quia est incapax dubietatis & incertitudinis: unde quantumvis habeat media probabilia circa illam veritatem, in illo tamen non producitur opinio.

Urgebis. Intellectus est capax certitudinis, & incertitudinis circa idem: Ergo intellectus est capax scientiæ, & opinionis circa idem. Probatur antecedens. Non magis opponuntur certitudo & incertitudo, quàm dolor & lætitia; Sed voluntas de eodem obiecto potest habere dolorem & lætitiam: Ergo etiam intellectus circa idem potest habere certitudinem & incertitudinem. Probatur minor. Nam voluntas Christi simul gaudebat & tristabatur de sua passione; Sed passio Christi est unum & idem obiectum: Ergo de eodem potest voluntas habere dolorem & lætitiam.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, nego minorem. Ad eius probationem concessa maiore distinguo minorem: Passio Christi est unum & idem obiectum; materialiter, concedo; formaliter, nego. Nam in passione Christi plures erant formalitates; erat enim afflictiva Christi, & redemptiva hominum. Vt afflictiva Christi afferebat illi dolorem; ut redemptiva hominum causabat illi lætitiam: unde non sequitur, quod dolor & lætitia cadere possint supra idem obiectum formaliter, sed solum materialiter.

ARTICVLVS QVINTVS.

Possitne Scientia esse simul cum Fide Divina.

STatus quæstionis satis constat ex dictis superiori Articulo. Solum advertendum est, fidem definiri, Cognitionem certam quidem, obscuram tamen, Dei testimonio innixam. Hæc cognitio, non secus ac de scientia dictum est, potest dupliciter considerari. Primo in actu. Secundo in habitu. Fides actualis est actus, quo assentimur rebus revelatis. Fides habitualis est virtus in intellectu residens, qua inclinamur ad assentiendum revelatis. Hoc positu, quærimus, utrum fides, five

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sive quantum ad habitum, sive quantum ad actum possit esse cum scientia, ita ut eadem veritas ab eodem intellectu possit esse simul scita & credita. Plures extranei affirmant. S. Thomas, Thomistæ omnes, & plures alii negant. Cùm enim scientia duo habeat, evidentiam, & certitudinem, (dicitur enim cognitio certa, & evidens (sicut ratione certitudinis expellit opinionem, quæ incerta est; ita ratione evidentiæ excludit fidem, quæ obscura est.

PRIMA CONCLUSIO.

ACtus fidei & actus scientiæ non possunt esse simul in eodem intellectu, de eodem obiecto. Sic perpetuo docet S. Thomas, nempe *ea, quæ sunt fidei, non posse esse scita*. Omissis ergo authoritatibns, quæ plurimæ referri possent.

Probatur 1. Ratione S. Thomæ 1. 2. qu. 67. art. 3. Quæ opponuntur ex parte subiecti, non possunt esse in eodem subiecto; Sed actus fidei & scientiæ opponuntur ex parte subiecti: Ergo non possunt esse in eodem subiecto. Maior patet. Quia oppositio est causa incompatibilitatis; unde quæ opponuntur, non possunt se compati in eo, in quo opponuntur. Probatur minor. Subiectum videns, & subiectum non videns opponuntur; Sed subjectum fidei est non videns ea, quæ credit, subiectum vero scientiæ est videns ea, quæ scit: Ergo fides & scientia opponuntur ex parte subiecti. Maior patet. Siquidem videre & non videre manifestè sunt opposita. Minor vero probatur. Et in primis, quod subiectum scientiæ sit videns ea, quæ tenet per scientiam, nemo negat; nam scientia est evidens rei cognitio. Vnde illa, quæ sunt scita, debent esse visa intelligibiliter, id est, evidentia. Quantum vero ad secundam & præcipuam partem, quod scilicet subiectum fidei debeat esse non videns, id est, non habens evidentiam eorum, quæ credit, probatur tum authoritate Apostoli 2. ad Corinth. 13. innuentis, quod ea, quæ sunt fidei, cognoscuntur solum in ænigmate, id est, sunt obscura credenti. Tum authoritate Patrum sæpe inculcantium, *fidem esse non visorum*; unde Augustinus, *Quid est fides; credere, quod non vides*. Tum demum ex definitione fidei, quam tradidit S. Paullus ad Heb. 10. dicens: *Fides est argumentum non apparentium*: Ergo de ratione fidei est, ut ea, quæ creduntur, non sint visa; sed obscura credenti.

Ref-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Respondebis, intellectum posse simul esse videntem & non videntem eandem veritatem, in quantum illam attingit per diversa media. Est enim videns, quatenus eam attingit per medium scientificum; & est non videns, quatenus illam attingit per testimonium dicentis, quod est medium creditivum.

Sed contra. Fides exigit essentialiter, ut intellectus simpliciter & omni ex parte non videat ea, quæ sunt fidei: Ergo nulla responsio. Probatur antecedens. Ea, quæ sunt fidei, debent esse obscura & ænigmatica respectu credentis, ut expressè dicit S. Paullus, & patet ex locis citatis; Sed ex quocumque capite aliquid sit evidens, non potest amplius dici ænigmaticum & obscurum ei, qui illud videt: Ergo fides essentialiter exigit, ut ea, quæ sunt fidei, ex nulla parte sint visa, seu evidentia. Probatur minor. Tum quia obscuritas & inevidentia est mera privatio: unde ex quocumque capite oriatur evidentia alicujus veritatis, fugatur obscuritas circa illam, nec amplius potest dici *nec videns & obscura*. Tum quia aliàs sequeretur, ea, quæ sunt nobis notissima, posse dici ænigmatica, quia non percipiuntur ex aliquo capite; sicque dici posset magnum ænigma, *modò diem esse*, quia licèt diem oculis evidenter percipiamus, non tamen ipsum percipimus auribus: Ergo ut aliqua res dicatur alicui obscura, debet esse ei inevidens ex omni capite.

Probatur 2. Conclusio egregia ratione S. Thomæ Quæst. 14. de Veritate, ar. 9. Fides exigit, ut intellectus assentiatur rei creditæ ex confidentia luminis alieni, & quasi captivatus per authoritatem dicentis; Atqui ex quocumque capite intellectus habeat evidentiam rei, non assentitur ipsi quasi confidendo in alieno lumine, & se ipsum captivando sub alterius authoritate, sed ut confidens in proprio lumine, & jam de veritate ex se ipso securus: Ergo intellectus ex quocumque capite habeat evidentiam rei, non retinet ampliùs fidem circa illam. Major constat. Tum ex ipso nomine; nam fides dicta est *à fidendo*, eo quòd scilicet per eam assentiamur rebus, non quasi securi de illis per lumen nostrum, sed quasi confidentes in veracitate dicentis, & nosmetipsos voluntariè captivantes sub illius authoritate. Tum ex Apostolo dicente: *intellectum credentem captivari in obsequium fidei*: ut autem explicat S. Thomas, captivus est, qui non est sub propria jurisdictione, sed retinetur extra proprios terminos per potestatem extraneam. Terminus autem, in quo naturaliter quiescit intellectus, est evidentia rei; & ideo intellectus credens dicitur *captivus*, *quia* cùm sit extra naturalem termi-

num,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

num, scilicet extra evidentiam rei, attamen rei assentitur, quasi alligatus per alienam authoritatem. Minor verò, quod scilicet intellectus habens evidentiam rei cui assentitur, non sit ampliùs captivus & confidens in alieno lumine, declaratur. Tunc enim propriosterminos attigit, scilicet evidentiam, & per se ipsum est certus: Ergo non censetur ampliùs *captivus & confidens in alieno lumine*, sed certus ex proprio lumine; & ideo Dr Paullus dicit, fidem in patria evacuandam esse, non quòd præcisè per testimonium Dei id fiat evidens in patria, quod erat sub illo obscurum in via; sed quia per beatificum lumen illustratus intellectus adhæreb.t divinæ veritati, non quasi confidens testimonio Dei dicentis, sed quasi de illa per proprium lumen securus.

SECVNDA CONCLVSIO.

HAbitus scientiæ & fidei non possunt esse simul in eodem, respectu ejusdem objecti.

Probatur. Non est possibile, ut idem subjectum sit habitualiter inclinatum ad actus oppositos; Sed actus fidei & scientiæ sunt oppositi, ut constat ex prima conclusione: Ergo intellectus non potest habere simu, habitus inclinantes ad eiusmodi actus. Sicut actus fidei exigit, ut intellectus non sit actu videns id, quod credi ita habitus fidei exigit, ut intellectus non sit habitualiter videns id, quod credit; Atqui per habitum scientiæ intelectus sit habitualiter videns: Ergo cum habitu scientiæ non potest esse habitus fidei.

TERTIA CONCLUSIO.

HAbitus fidei potest esse cum actu scientiæ, modò talis actus nullum producat habitum.

Sic censet S. Thomas, qui 2. 2. quæst. 175. ar. 3. ad 3. loquens de raptu, in quo Paullus vidit clarè Deum, & habuit scientiam Beatorum, sic ait: *Quia Paullus non fuit beatus habitualiter, sed solùm habuit actum beatorum*, (id est, actum scientiæ beatificæ) *consequens est, ut simul tunc in eo non fuerit actus fidei; fuit tamen simul tunc in eo habitus.*

Probatur conclusio, tum ratione, tum exemplis. Ratione quidem. Cum enim scientia expellat fidem, eo mo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

modo expellitur fides, quo introducitur scientia: Ergo si scientia solùm introducatur per modum transeuntis & quoad actum, expellet solùm fidem quoad actum. Exemplis quoque. Sic quia ignis non introducit calorem in ferro, nisi per modum actus transeuntis, relinquit illud semper habitualiter dispositum ad frigiditatem. Sic quia manus sursum projiciens lapidem non imprimit ipsi inclinationem habitualem ad sursum, sed solum motionem actualem transeuntem, lapis quantumvis actu tendat sursum, semper tamen remanet habitualiter inclinatus deorsum. Sic quia unicus actus injustitiæ non producit habitum injustitiæ, cum tali actu manere potest habitus justitiæ. Itaque actus non excludit habitum, nisi in quantum producit contrarium habitum.

Objic. 1. Philosophus Christianus demonstrative scit dari Deum, & tamen idem tenet per fidem: Ergo de eodem habet fidem & scientiam. Antecedentis prima pars supponitur; secunda probatur. Quilibet Christianus, etiam Philosophus, tenetur credere omnes Articulos fidei: Sed primus Articulus fidei est, quod Deus sit: Ergo Christianus Philosophus tenetur id credere.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo: Christianus tenetur credere omnes Articulos fidei; quandiu sunt sibi credibiles, concedo; quando sunt sibi evidentes, nego. Tunc enim desinunt esse Articuli fidei respectu illius: nam fides est de rebus obscuris, ut supra dictum est.

Instabis. Qui non credit unum Articulum, est infidelis: Ergo si Philosophus non crederet Deum esse, esset infidelis.

Respond. Distinguo antecedens: Qui non credit unum Articulum est infidelis, si non credat negando illum, concedo; si non credat sciendo illum, nego.

Urgebis. D. Paullus ad Hebr. 11. dicit, *Oportere accedentem ad Deum credere, quia est, & inquirentibus se remunerator sit*; Sed Philosophus debet ad Deum accedere, sicut & alii fideles: Ergo debet credere Deum esse.

Resp. dictum Apostoli intelligendum esse de Deo, ut authore & remuneratore supernaturali; nam fides Dei ut authoris naturalis non est necessaria ad justificationem, nisi per accidens in eo, qui illum non cognoscit per scientiam. Unde Angeli nunquam habuerunt fidem de Deo, ut authore naturali, & tamen justificati sunt.

Objic. 2. Si Philosophus Christianus non haberet fidem de Deo ut authore naturali, minùs certus esset de existentia Dei, quàm rusticus: Ergo esset deterioris

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ris conditionis. Probatur antecedens. Assensus fidei est certior omni scientia: Sed rusticus tenet per fidem Deum esse, Philosophus verò per scientiam: Ergo Philosophus est minùs certus, quàm rusticus.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo majorem: Assensus fidei est certior scientia, sola, concedo; scientia per testimonium Dei confortata, nego. Solutio est Capreoli. Philosophus enim fidelis tenet Deum esse per duplex medium, divinam scilicet authoritatem, & scientificam demonstrationem: unde scientia ejus confortatur à divina authoritate, à qua recipit certitudinem supernaturalem; sicut virtutes morales acquisitæ recipiunt supernaturale meritum ex subordinatione ad Charitatem. Solutio fundatur in S. Thoma 2. 2. q. 4. ar. 8. ad 2. ubi dicit: *Quod aliquis parvæ scientiæ magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo scientifico, quàm de eo, quod sibi secundùm suam rationem videtur*. Ex quo patet quòd scientia potest confortari per testimonium dicentis.

Instabis. Ergo talis Philosophus habet assensum fidei simul cum actu scientiæ. Probatur consequens. Assensus ille est fidei, qui innititur divinæ authoritati; Sed talis Philosophus, licèt habeat scientiam, quod Deus sit, adhuc tamen innititur divinæ authoritati: Ergo, &c.

Resp. Nego consequens. Ad probationem distinguo majorem: assensus ille est fidei, qui innititur authoritati divinæ; ut motivo assentiendi rei aliunde obscuræ, concedo; ut confirmanti id, quod aliunde est evidens, nego. Ut enim assensus aliquis sit actus fidei, necesse est, ut sit totaliter propter authoritatem dicentis, per quam intellectus captivetur ad assentiendum iis, quæ sibi ignota sunt, ut supra dictum est.

Addunt præterea quidam, Philosophum Christianum habere certitudinem fidei de existentia Dei. Tum quatenus continetur in aliis creditis, v. g. in mysterio Trinitatis. Tum quia habet judicium actuale formatum per fidem, quo judicat, ejusmodi articulum esse omni veritate naturali certiorem. Tum quia semper est in præparatione animi ad illum credendum, si scientiam amitteret: semper enim retinet apud se fundamentum & columnam veritatis, scilicet divinam authoritatem, ad quam, deficiente ratione, confugere possit, sicque credere: nam in hac vita intellectus humanus adeo debilis est, ut in apertissimis veritatibus sæpe vacillet, sicut videre est in antiquis Philosophis, qui licèt acutissimi, attamen circa divina graviter erraverunt; & modò viri aliunde docti, sibi semel fidem perdidere,

in

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in immanes errores incidunt. Et ideo propter hanc humani ingenii infirmitatem datum eſt nobis lumen fidei, quod & nos circa ea, quæ humanum captum ſuperant, inſtrueret; & circa ea, quæ aliqualiter à nobis ſciri poſſunt, ut circa Dei providentiam, immortalitatem animæ, & morum doctrinam, confirmaret.

APPENDIX.

De Ente rationis.

QVæ de Ente rationis dicenda occurrunt duobus complectemur articulis, in quorum primo quæretur, an quid, & quotuplex ſit Ens rationis. In ſecundo, à quo formetur.

ARTICVLVS PRIMVS.

An, quid, & quotuplex ſit Ens rationis.

DIco 1. Datur ens rationis. Concluſio adeo certa eſt, ut mirum ſit, ab aliquibus negari.

Probatur. Nomine *Entis rationis* nihil aliud intelligitur, quàm quod habet ſolùm *eſſe* in apprehenſione rationis. Cum enim ens dicatur ad *eſſe*, ſicut id, quod habet *eſſe* in rerum natura, dicitur *ens reale*; ita cujus *eſſe* totum conſiſtit in apprehenſione rationis, jure dicitur *ens rationis*; Atqui datur aliquid, quod cum nullum prorſus *eſſe* habeat inter res naturales, aliquod tamen obtinet in apprehenſione rationis: Ergo datur ens rationis. Probatur minor. 1. Experientia, quippe ſentimus, nos plerumque ea, quæ minimè ſunt in natura, quaſi eſſent, apprehendere, ſicque dare illis aliquod *eſſe* apprehenſum & objectivum: unde loquimur de illis ut de entibus, ut cum dicimus, *tenebras operire terram*; *mortem eſſe januam melioris vitæ*; *eſſe pretioſam in Sanctis*, &c. Quippe conſtat, meras privationes eſſe, quæ non habent aliud *eſſe*, quàm in apprehenſione.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſione. 2. Ratione · Quia ea eſt intellectus humani fœcunditas, ut poſſit formare aliquod *eſſe*; ut cum varios reſpectus & ordines excogitat inter ea, que ſecundum naturam minime ordinata ſunt invicem, puta reſpectum prædicati, ſubiecti; medii maiores extremi, &c. Sed cum aliunde nihil poſſit ad extera parturire, quippe, ut inquit Ariſtoteles, *Propter noſtrum intelligere nihil mutatur in rebus*, tota illa interior fœcunditas, ad inſtar ovi ſubventanei, non effundit aliquod *eſſe* reale, ſed ſolum *eſſe* rationis, id eſt, totum in apprehenſione intellectus conſiſtens.

Objic. Ens rationis non habet cauſam: Ergo non datur. Probatur antecedens. Vel enim illa cauſa eſſet realis, vel rationis: Si realis, effectus eius debet illam imitari, ac proinde eſse realis: Si rationis, de illa cauſa rurſus quæretur, an ſit ab alia cauſa vel rationis, vel, realis.

Reſp. Ens rationis habere cauſam eo modo, quo eſt unde quia non eſt niſi in apprehenſione, ideo non habet cauſam niſi apprehendentem. Et hæc quamvis ſit cauſa realis, non tamen producit ens reale, quia non agit per actionem effuſivam *eſſe* ad extera, ſed ſolum eius apprehenſivam ad intra; atque adeo dare tantum valet *eſſe apprehenſum*.

Dico 2. Ens rationis definitur, Quod habet *eſſe* objective tantum in intellectum.

Declaratur definitio. Tripliciter aliquid poteſt eſse in intellectu, ſubiectivè, effectivè, & obiective. Ea ſunt ſubiective in intellectu, quæ ipſi inhærent tanquam accidentia ſubiecto, ut habitus, & ſpecies intelligibiles. Ea ſunt effective in intellectu, quæ ab illo producuntur tanquam motus vitales ab eo phyſice procedentes, ejuſmodi eſt ipſa intellectio. Ea verò ſunt objectivè in intellectu, quæ ab illo pure apprehenduntur. Ens igitur rationis eſt, quod habet tantum eſse objective in intellectu, id eſt, cuius totùm *eſſe* in eo conſiſtit, ut apprehendatur. Ex quo infertur, non eſse meram denominationem extrinſecam, ſed aliquid ad modum entis apprehenſum.

Dico 3. Ens rationis aliud eſt fundatum, aliud verò ſine fundamento inventum.

Concluſio patet. Nam intellectus aliquando rationabiliter & ipſis rebus ita exigentibus novos adinvenit reſpectus: ut poſtquam diſtinxit hominem in *animal* & *rationale*, conſequens eſt, ut utrumque conceptum invicem comparet; animal quidem ut ſuperius; rationale vero ut inferius: hæc entia rationis dicuntur *fundata*. Aliquando vero ſine neceſſitate ad libitum intellectus

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lectus varia fingit, & invicem comparat, ut comparando varias partes animantium ad unum totum facit Chimæras, Centauros, &alia eiusmodi gratis excogitata: & hæc entia rationis dicuntur *non fundata*.

Ens rationis fundatum dividitur in carentiam formæ ad modum formæ conceptum, & relationem rationis. Cum enim intellectus non modo de ente, sed etiam de non ente disputet, ut de morte, de tenebris, &c. necesse est, ut illas carentias entis apprehendat ad modum entis; ut quando dicit, *Mortem esse omnium terribilium terribilissimum*, *Vacuum esse inimicum naturæ*, istas negationes exprimit, quasi essent aliquid: unde facit primum ens rationis, scilicet carentiam entis ad modum entis apprehensam. Præterea etiam cogitur distinguere res in varios conceptus, quos deinde invicem ordinat: & sic facit relationes *rationis*,

Carentia dividitur in Negationem & privationem. Negatio est carentia formæ in subiecto non apto, vel sine subiecto: sic cœcitas in lapide dicitur *negatio*, & ipsum nihilum est etiam negatio. Privatio verò est carentia formæ in subiecto apto: ut cœcitas in homine, tenebræ in aere non sunt meræ negationes, sed privationes.

Relatio rationis sub se comprehendit omnes respectus, quos ratio adinvenit in rebus cognitis: qui quidem respectus, si ordinentur ad cognoscendam veritatem scientifice, dicuntur *secundæ intentiones*, & pertinent ad Logicam: si vero ordinentur ad ornatum sermonis, ut sit magis persuasivus, pertinent ad Rhetoricam: si demum ordinentur ad congruitatem locutionis, pertinent ad Grammaticam.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Quæ Facultas efficiat Ens rationis.

DIco 1. Nec sensus externi, nec interni, nec Voluntas, sed solus intellectus efficit ens rationis.

Probatur Ens rationis est, quod habet tantum esse obiective in apprehensione rationis; Sed nec sensus externi, nec interni, nec voluntas dari possunt suo subiecto, ut habeat tantum esse obiectivè in ratione; id enim solus, rationis actu efficitur, ut constat ex terminis: Ergo nequeunt efficere ens rationis.

Confirmatur. Ens rationis fit apprehendendo non ens

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ens ad modum entis : Ergo fit ab ea sola facultate, quæ rationem entis apprehendit. Atqui sola mens apprehendit rationem entis ; eius enim solius obiectum est ens : Ergo sola facit ens rationis.

Objic. Sæpe sensus externus apprehendit ea, quæ non sunt in re, quasi essent. Vt oculus etiam umbram videt, quæ in re nihil est, & in picturis planis videt prominentias, ac distantias inter obiecta, quæ prope sunt & plana : Ergo facit ens rationis, aut potius ens sensibile fictum, cuius totum *esse* est in apprehensione Sensus.

Respond. Nego in his, sensum apprehendere, quæ non sunt, quasi essent. Oculus umbram, quasi esset, non videt, sed vel colorem minus illuminatum vel illuminationis extrema, ultra quæ dum nihil videt, dicitur abusivè umbram videre, cum tamen re ipsa nihil videat. Cæterum umbram & tenebras puras non videre vel eo constat, quod dum sumus in profunda nocte, nihil magis videmus apertis, quàm clausis oculis. In picturis vero prominentias & distantias non fingit, ubi non sunt, sed speciem eius, quod re ipsa est, excipit : taliter tamen modificatam, ut modificari solet, cum emittitur ab obiectis prominentibus & inter se distantibus : ex quo sequitur in sensu communi iudicium, quale solet sequi ex speciebus emissis ab obiectis remotis, & distantibus.

Instabis. Imaginatio pleraque fingit, ut Centauros, Chimæras, montes aureos : Ergo facit entia rationis, aut certè imaginaria.

Resp. Distinguo : Hæc fingit apprehendendo non ens ad modum entis, nego ; componendo ex variis speciebus realibus tertiam speciem realem, concedo. Vt enim pictor miscendo colores Chimæram, repræsentat ; sic imaginatio eandem fingit miscendo species entium realium Sed ut pictura chimeræ non est ens rationis, sic nec eius Phantasma imaginatione formatum.

Dices. Cur ergo Chimæra dicitur ens rationis ?

Resp. Quia in Chimæra duo sunt. 1. Phantasma reale, ex variis partium animalium phantasmatis conflatum, & hoc proprie pertinet ad imaginationem. 2. Ordo quidam apprehensus inter partes animalium, quæ re ipsa invicem non ordinatur & hic ordo, in quo formaliter consistit Chimæra, est ens rationis : at non fit ab imaginatione, sed ab intellectu, cuius solius est ordinare, quæ re ipsa non sunt invicem ordinata.

Dico 2. probabile est intellectum Angelicum posse, facere ens rationis, saltem aliquod, etsi non omne.

Probatur. Angelus distinguit attributa Dei, quæ non sunt in se distincta : Sed talis distinctio est ens rationis : Ergo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ergo facit ens rationis. Maior constat. Nam intellectus angelicus, cum sit limitatus, non potest concipere unico conceptu totum Deum; proindeque cogitur formare in Deo plures conceptus, & illum in varia attributa distinguere. Minor probatur. Ens rationis est, quod habet tantùm esse obiectivè in intellectu: Sed illa distinctio habet tantùm esse obiectivè in intellectu: Ergo est ens rationis.

Resp. Angelum concipere quidem attributa Dei diversis actibus, non tamen concipere illa ut distincta; nec proinde facere ens rationis.

Sed contra. Licèt Angelus non cognoscat attributa Dei ut distincta in re, bene tamen ut distincta in suo conceptu, in quantum de illis habet conceptus obiectivos distinctos.

Dico 3. Intellectus divinus non facit entia rationis. Conclusio communior est inter Thomistas.

Probatur. Cognitio formativa entis rationis est essentialiter imperfecta: Ergo non competit Deo. Probatur antecedens. Ens rationis fit cognoscendo rem aliter, quàm sit: Sed talis cognitio est imperfecta: Ergo cognitio formativa entis rationis est imperfecta. Maior constat. Nam ens rationis fit, vel apprehendendo carentiam entis, quasi esset ens; vel referendo ea, quæ non sunt relata: quæ cognitiones, ut patet, cognoscunt rem aliter, quàm sit; nam nituntur apprehendere id, quod non est, quasi esset. Minor verò videtur certa. Nam cognitio censetur perfecta, quæ attingit rem, ut est: Ergo illa cognitio est imperfecta, quæ cognoscit rem aliter, ac sit; quæque nititur apprehendere, quasi esset, id, quod de facto nihil est.

Confirmatur ex discrimine, quod est inter intellectum divinum & creatum. Intellectus enim creatus est sterilis ad extra, & non est mensura realitatis eorum, quæ apprehendit, sed magis ab illis mensuratur: unde si obiectum, in quod fertur, non habet ex se realitatem, non potest cognoscendo illam ei dare, sed solùm dat ei aliquod *esse* apprehensum, quod est merum *esse* rationis, sicque facit entia rationis. At cognitio Dei est causa realitatis rerum, & sicut eius *approbare* est *facere realiter*, ita sine approbatione cognoscere & apprehendere est reddere realiter possibile: Ergo hoc ipso, quòd aliquid est à Deo apprehensum, est ens reale, proindeque implicat, merum ens rationis fieri à Deo, sed quidquid ab eo fit, est reale. Hanc rationem frequenter insinuat D. Thomas, præcipuè de Verit. Quæst 2. art. 8.

Obiic. 1. Ex S. Thoma 1. p. qu. 15. ar. 2. ad 3. & 4. Respectus ideales essentiæ divinæ ad creaturas sunt entia rationis;

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tionis; non enim sunt reales, ut expresse dicit eo loci: Sed Deus causat tales respectus ex eodem S. Thoma: Ergo facit entia rationis.

Respond. 1. Distinguo minorem: Deus causat respectus ideales, formaliter, apprehendendo aliquam relationem in sua essentia ad creaturas, nego; fundamentaliter, cognoscendo suam essentiam diversimodè à creaturis imitabilem, quæ imitabilitas est fundamentum respectuum indealium, quos in Deo formaliter intelligimus, concedo.

Resp. 2. Distinguo maiorem: respectus ideales Dei ad creaturas sunt relationes rationis; respectus ideales cogniti per modum relationum exsistentium subjectivè in Deo, concedo; cogniti per modum relationum in Deo solùm terminativè exsistentium, nego. Et similiter ad minorem: Deus causat tales respectus, eos apprehendendo ad modum relationum in sua essentia subjectivè exsistentium, nego; eos apprehendendo per modum relationum in creaturis subjectivè, in sua vero essentia terminativè exsistentium, concedo. Et nego consequentiam. Explicatur. Duobus modis potest Deus intelligi respicere creaturas & ad illas comparari. Primò tanquam relatus ad ipsas, ita ut relatio sit in Deo subjectivè, & in creatura terminative. Secundo tanquam terminans relationem, quæ est subjectivè in creatura. Fateor quidem, quod primo modo concipere in Deo respectum ad creaturas est facere relationem rationis: quia Deus non potest esse subjectum relationis realis ad creaturam. Attamen concipere secundo modo respectum in Deo non est facere ens rationis, nisi fundamentaliter. Deus autem non facit respectus ideales quasi concipiendo in sua essentia relationem ad creaturas, cum non dicat ad illas relationem; sed dicitur facere ideales respectus & comparare suam essentiam ad creaturas, in quantum cognoscit in creaturis esse relationem ad suam essentiam, quam imitantur & participant, ita ut ille respectus dicat relationem & subjectivè in creatura, & terminativè in essentia divina exsistentem.

Instabis. Illa solutio est expresse contra S. Thomam: Ergo non explicat ejus authoritatem. Probatur antecedens. 1. Quia D. Thomas expresse dicit, respectus illos *esse in Deo, & non in creaturis*, cujus oppositum solutio tenet. 2. Quia dicit illos respectus *non esse reales, sed intellectos à Deo*; solutio autem explicat Div. Thomam de aliquo respectu reali, quamvis realiter Deo non inhærente. 3. Quia D. Thomas dicit, tales respectus *causari ab intellectu divino comparante essentiam suam ad creaturas*; cùm contra solutio dicat, causari in rebus, ex eo quod Dei essentiam respiciant.

Respond.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Reſpond. Nego antecedens. Ad primam probationem reſpon. ſolutionem admitere, reſpectus ideales eſſe in Deo, & non in creaturis. Non tamen ſunt in eo tanquam reſpectus ut ita dicam, activi, referentes ipſum ad creaturas: ſed paſſivi competentes ipſi, ex eo quod ſit variè imitabilis à creaturis, ſicque ab illis reſpiciatur ut exemplar.

Ad 2. Reſp. Tales reſpectus idcirco non eſſe reales, ſed intellectos tantum á Deo, quia non dicunt aliquam relationem in Deo, ſicut reſpectus perſonales, ut ibidem ait D. Thomas, ſed ſolùm in eo conſiſtunt, ut eſſentia Dei intelligatur per connotationem ad creaturis, ſeu, ut loquitur S. Thomas 1. par. qu. 13. ar. 7. *apprehendatur ut terminus relationis creaturarum*.

Ad 3. Reſpond. Reſpectus illos cauſari etiam ab intellectu divino, quia in eo conſiſtit ratio ideæ, ut ſcientia Dei intelligatur variè imitabilis à creaturas, proindeque cum connotatione ad creaturas. Sed de his accuratiùs Theologi.

Objic. 2. Cognoſcere ens rationis eſt ipſum facere: Sed Deus cognoſcit ens rationis; nam cognoſcit ſyllogiſmos, & cognitiones, quas habent homines quæplerumque terminantur ad ens rationis: ergo facit ens rationis.

Reſp. Diſtinguo majorem: Cognoſcere ens rationis eſt illud facere, cognoſcere practicè, concipiendo ad modum entis id, quod non eſt, ſicque illi affingendo eſſe obiectivum, concedo, cognoſcere purè ſpeculativè, ut factum ab alio, nego. Itaque ille, qui rationem entis non enti affingit, dicitur propriè cognoſcere ens rationis practicè, ac illud facere. Sed qui videt, alium affingere rationem entis non entis, non propterea facit ens rationis, ſed videt fieri ab alio, & ſic ſpeculativè ſolum illud cognoſcit. Deus autem non ſic cognoſcit ens rationis, ut ipſe non enti rationem entis affingat; ſed ſolùm videt, hoc nos facere.

Objic. 3. Deus cognoſcit privationes, ut mortem, & tenebras, per modum entis: Ergo facit ens rationis. Probatur antecedens: quia quidquid cognoſcitur, ad modum entis cognoſcitur.

Reſpond. Nego antecedens. Ad probationem, diſtinguo: Quidquid cognoſcitur, ad modum entis cognoſcitur, ſi cognoſcatur in ſe ipſo eſſe aliquid, concedo; ſi non cognoſcatur in ſe ipſo eſſe aliquid, nego. Deus autem non cognoſcit mortem in ſe ipſa, quaſi eſſet aliquid, ſed cognoſcit eam in ipſa vita, in quantum cognoſcit, mortem non eſſe vitam. Unde dicit D. Dionyſius, *Deum cognoſcere tenebras per lucem*.

Quæ

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Quæres, qua ſpecie cognoſcatur Ens rationis.

Reſpond. In primis non cognoſci per ſpeciem impreſſam propriam. Nam cùm in re non ſit, nequit aliquid imprimere intellectui. Nec etiam cognoſcitur per ſpeciem expreſſam ipſi propriam, ſed appropriatam ab intellectu. Fit enim, quatenus intellectus rationem entis abſtractam ab ente reali, immò ab ipsa realitate, nempe ab *eſſe*, aut *non eſſe* extra intellectum, attribuit iis, quæ re ipſa non ſunt, ſicque iis tribuit *eſſe* aliquod objectivum in ſola ejus apprenſione conſiſtens. Et ſic dicitur, Ens rationis cognoſci per ſpeciem alienam; ideſt, per ſpeciem, quæ originativè eſt entis realis, ſed quæ ab ipſa realitate abſtracta fuit per intellectum, & affingitur, ubi re ipſa non eſt.

Sed de rebus Philoſophicis hactenus. In quo quidem opere ſi quid à me peccatum eſt, humanæ conditionis memor ignoſce: Si quid boni, eo utere, ut dono per Angelicum Doctorem nobis á Deo conceſſo, à quo eſt omne bonum & verum. Ipſi gloria in ſecula. Amen Quæ vero ſcripſi, omnia Sanctæ Romanæ Eccleſiæ judicio libentiſſimè ſubmitto.

Finis Tomi IV. ac Totius Operis.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

GADDIN
PHILOSO